Dit product wordt u gratis aangeboden door ComputerBijbel
Mocht u tevreden zijn over dit product en dit werk willen steunen kijk dan op onze website
http://www.ComputerBijbel.com

© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

DEEL 2

BOEK 1.

AAN MARCELINUS

Hoofdstuk 1.

Van dat gedeelte van het werk, waardoor de beginselen en einden van de beide steden, nl. van de hemelse en aardse beginnen, aangewezen worden.

De Stad Gods zeggen wij die te zijn, waarvan de schriftuur getuige is, welke alle soorten van menselijke verstanden onder zich gebracht heeft, niet door enige bewegingen, welke bij geval geschieden, maar door de beschikking van de allerhoogste voorzienigheid Gods, zodat dezelve, krachtig zijnde in goddelijke macht, verre te boven gaat alle schriften van alle heidenen; want aldaar is geschreven (Psalm 87:3) Heerlijke dingen worden van U gepredikt, gij Stad Gods. En in een andere Psalm 48:1 God is de Heere en hoog beroemd in de Stad onze Gods; op Zijn heilige berg, alwaar Hij uitbreidende is de juichingen van de ganse aardrijk. En een weinig daarna in het 9de van dezelfde psalm: Als wij gehoord hebben, zo zien wij het aan de Stad van de Heere Zebaoth, aan de Stad onze Gods, God onderhoudt dezelve eeuwig. En in het 5de: van psalm 46. (Psalm 46:5) Doch nog zat de Stad Gods fijn lustig blijven, met haar bornputten, daar de heilige woningen van de Hoogste zijn, God is bij haar daarbinnen, daarom zal zij wel blijven, God helpt haar vroeg. Door deze en dergelijke getuigenissen hebben wij geleerd, dat er is een zekere Stad Gods, wier burgers wij begeren en verlangen te zijn, door dezelfde liefde, die ons de opbouwer dezelve ingeblazen heeft, boven welken opbouwer van de heilige Stad de burgers van de aardse stad hun Goden verheffen, niet eens wetende noch bedenkende, dat Hij is een God van de goden, niet van de valse Goden, dat is, goddeloze en hovaardige, welke beroofd zijn van zijn onveranderlijk licht, alle mensen gemeen zijnde, en dienvolgens, welke als tot een armelijke en gebrekkelijk macht gebracht zijnde enigszins hun eigen machten najagen en zoeken, zodat zij goddelijke ere van hun bedrogen onderdanen begeren; maar een God van de godvruchtige goden en van de heiligen, die veel liever zich zelf aan de enige onderwerpen, dan dat zij velen zouden onderwerpen aan zich zelf, en die ook een beter behagen hebben in God zelf te dienen, dan dat zij zelf in plaats van God gediend worden. Maar de vijanden van deze heilige Stad hebben wij in de 10 voorgaande boeken, zoveel wij konden, door de hulp van onze Heer en Koning beantwoord. Alzo overleggende, wat nu van mij verwacht wordt, en daar benevens ook niet vergeten hebbende mijne overige schuld, zo zal ik beginnen te spreken van de op- en voortgang en van de behoorlijke einden dezer twee steden, nl. de aardse en hemelse, welke wij gezegd hebben, dat in deze wereld in elkander gevlochten en enigszins door elkander vermengd zijn, waarvan ik, naar mijn vermogen, voorgenomen heb te handelen, steunende in alles en overal op de hulp van diezelfde onze Heere en Koning. En vooreerst zal ik zeggen hoe de beginselen van die twee steden allereerst voorheen gegaan zijn in de verscheidenheden van de engelen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

VAN GOD TE BEKENNEN, LOT WELKE KENNIS GEEN MENS GEKOMEN IS DAN ALLEEN DOOR DE MIDDELAAR GODS EN VAN DE MENSEN, DE MENS JEZUS CHRISTUS.

Het is een grote en gans zeldzame zaak met de bedenking van zijn gemoed te treden buiten alle lichamelijke en onlichamelijke schepselen, welke alle tezamen als veranderlijk aangemerkt en bevonden worden, en boven dezelve op te klimmen en te komen tot het onveranderlijk wezen Gods, en aldaar te zeggen uit Hem, dat alle zodanige natuur, die niet is wat Hij is, niemand anders gemaakt heeft dan Hij, want God spreekt alzo met de mens niet door enig lichamelijk creatuur kwansuis indruisende in onze lichamelijke oren, zó dat tussen hem die geluid slaat en tussen hem die hoort, enige tussen plaatsen van de lucht geroerd en geslagen worden, en hij spreekt ook niet door zodanig geestelijk creatuur, hetwelk naar de gelijkenissen onzer lichamen afgebeeld wordt, gelijk in de dromen of op enige andere wijze; want op zodanige manier spreekt Hij ook als in de lichamelijke oren, want Hij spreekt kwansuis als door een lichaam en als met tussenstelling van een zekere bekwame ruimte van de lichamelijke plaatsen, want zulke gezichten zijn zeer gelijk de lichamelijke manieren. Maar God spreekt zelfs, in der waarheid, nl. indien daar iemand is bekwaam om te horen met het verstand, en niet met het lichaam; want tot dat gedeelte van de mensen spreekt hij, dat in de mens boven alle andere gedeelten, uit welke de mens bestaat, het beste is, en ten aanzien van welks gelijkenis God zelf alleen de allerbeste is; want naardien bij de mens zeer wel verstaan wordt of zo zulks niet geschieden kan, immers geacht wordt, dat de mens gemaakt is naar het evenbeeld Gods, zo volgt daaruit, dat hij voorwaar in dat zijn gedeelte allernaast de opperste God is, met hetwelk hij te boven gaat al zijne benedenste delen, die hij met de beesten en het vee gemeen heeft. Maar aangezien het; verstand, in hetwelk van natuur de reden en de verstandelijke wetenschap gelegen is, door enige duistere en oude gebreken zwak en krachteloos is, niet alleen om het onveranderlijke licht door genieting aan te hangen, maar ook om dat door goede deugdelijke werken te verwerven, tot eenmaal dit ons verstand, van dag tot dag vernieuwd en genezen zijnde, mag bekwaam worden om ie ontvangen zodanige gelukzaligheid waartoe vooreerst van node is, dat het aangedaan word in welk geloof, opdat ons verstand te vrijmoediger mag wandelen tot de waarheid, zo heeft God de waarheid zelf, nl. de Zoon Gods homine assumpto non tamen Deo consumto, dat is, met aanneming van de mens en nochtans niet met verderving van God, dit ons geloof gesticht en gegrond, opdat alzo de mensen een weg zouden hebben lot van de mensen God door de mens God; want deze is de Middelaar Gods en van de mensen, de mens Christus Jezus. (l Timotheus 2:5) Want ten aanzien dat Christus een Middelaar is, is Hij een mens en ook de weg om tot God te komen, want daardoor is Hij een Middelaar ten aandien dat Hij een mens is, en daardoor is Hij ook de weg, want indien tussen iemand die ergens naar toe poogt en tussen hetgeen daar bij naar toe poogt, een middenweg is, als dan is er hoop van aldaar te zullen komen. Doch indien de middenweg ontbreekt, of indien men ook niet weet, door welke weg men zal gaan, wat baat het dan de plaats te weten, daar men behoort te gaan? Maar de enige zekere weg tegen alle dwalingen is deze, dat deze zelfde Heere is God en mens beide, nl. tot wie men behoort te gaan, omdat Hij God, en door wie men behoort te gaan, omdat Hij mens is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

VAN DE HOGE AANZIENLIJKHEID EN VOORTREFFELIJKHEID VAN DE CANONISCHE SCHRIFTUUR, WELKE GESTELD IS DOOR DE GEEST GODS.

Dezelfde heeft allereerst door de profeten, en daarna door zich zelf en eindelijk door de apostelen, zoveel Hem docht genoeg te zijn, gesproken, en heeft ook uitgegeven die schriftuur, welk genaamd wordt de Canonische schriftuur, een schriftuur voorwaar van een aller uitnemende waardigheid en aanzienlijkheid, die wij geloof geven in al die dingen waarvan wij niet onwetend behoren te zijn en welke wij evenwel niet bekwaam zijn door ons zelf te weten; want indien de dingen, die niet ver van onze zinnen (hetzij inwendige of uitwendige) gelegen zijn, kunnen geweten en bekend worden door onze getuigenissen: (waarom zij ook tegenwoordige dingen genaamd worden, alzo zij als voor onze zinnen tegenwoordig zijn, even gelijk die dingen gezegd worden voor de ogen te zijn, welke als tegenwoordig zijn onder de ogen) zo volgt daaruit voorwaar aangaande die dingen, die ver van onze zinnen gelegen zijn, en die wij niet kunnen weten door ons eigen getuigenis, dat wij daarvan het getuigenis van anderen van node hebben, zulks, dat wij zodanig geloof geven van welks zinnen wij weten en geloven, dat die dingen niet verre zijn of geweest zijn. Derhalve, gelijk wij van zichtbare dingen, die wij zelf niet gezien hebben, hen geloven, die ze gezien hebben, en gelijk wij alzo mede doen in alle andere dingen, welke elk tot haar eigen zin van het lichaam behoren, al zo ook in die dingen, welke door het gemoed en verstand sentiuntur, dat is, begrepen en verzint worden; want het verstand wordt ook niet ongepast sensus, fiat is, zin genaamd, waarvan ook sententia, dat is, zichtbaarheid of mening van ons verstand, de naam gekregen heeft, nl. dan in die onzichtbare dingen, welke van onze uitwendige zinnen zeer ver gelegen zijn: in deze, zeg ik, moeien wij geloven diegenen, welke dezelve in dat onlichamelijke licht met goede orde vervat zijnde, geleerd en ontvangen heb ben, of die dezelve gedurig aanschouwen, zoals de engelen Gods.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

DE SCHEPPING VAN DE WERELD IS NIET BUITEN ALLE TIJD, EN TOCH IS ZIJ NIET DOOR EEN NIEUWE RAAD GODS VERORDINEERDE EVEN ALSOF HIJ NADEMAAL GEWILD ZOU HEBBEN, WAT HIJ TEVOREN MET WILDE.

Het grootste van alle zichtbare dingen is de wereld en het grootste van alle onzichtbare dingen is God. Maar dat er een wereld is, zien wij, en dat er een God is, geloven wij. En dat God de wereld gemaakt heeft, dit zegt God ons zelf. Doch waar hebben wij Hem gehoord? Voorwaar nergens beter dan in de Heilige Schriftuur, in welke Zijn propheet gezegd heeft 'in de beginne schiep God Hemel en aarde.' Is er toen aldaar die propheet wel geweest, toen God schiep Hemel en aarde? Neen, voorwaar! Maar daar is geweest de wijsheid Gods, door welke alles gemaakt is, welke zich zelve ook overzet op de heilige zielen, en die de vrienden Gods en de profeten ordineert, en die hen inwendig zonder enig gerucht heimelijk Zijn werken vertelt. Met hen spreken ook de heilige engelen Gods, die altijd het aanschijn van de Vaders zien, en die Zijn wil verkondigen degenen, wiens zulks behoort. Van deze is die profeet één geweest, welke gezegd en geschreven heeft: 'In de beginne schiep God Hemel en aarde.' Dit is voorwaar een genoegzame getuige, om door hem God te geloven, want door dezelfde geest Gods waardoor hij deze dingen, als van dezelve aan hen geopenbaard zijnde, bekend heeft, heeft hij ook lang tevoren ons toekomstig geloof voorzegd. Maar waarom heeft het de eeuwige God behaag i, toen Hemel en aarde te maken, die Hij tevoren niet gemaakt had? Die dit zeggen en daarenboven willen, dat de wereld eeuwig is, zonder begin, en alzo ook willen, dat zij niet zal schijnen gemaakt te zijn door God, dezulken zijn gans afgedwaald van de waarheid, en zijn dol door de dodelijke ziekte van de goddeloosheid; want behalve de profetische schriften, geeft de wereld door haar allergeschiktste veranderlijkheid en beweging, en door de allerschoonste gestalte van alle zichtbare dingen, enigszins in haar zelf stilzwijgend te kennen; hoe zij gemaakt is, ja roept daarenboven overluid uit door al die voor verhaalde schoonheden, dat zij door niemand anders dan door God, die onuitsprekelijk en onzichtbaar groot is, en die ook onuitsprekelijk en onzichtbaar schoon is, heeft kunnen gemaakt worden. Zij, die wel belijden, dat de wereld door God gemaakt is, maar evenwel niet willen toeslaan, dat zij een begin van de tijd heeft, maar dat zij heeft een begin van de schepping, zodat zij op een zekere verborgene wijze, die nauwelijks te verslaan is, altijd zou gemaakt zijn geweest, dezulken zeggen wel enigszins, waardoor zij zich zelf laten voorstaan, dat zij God bevrijden van de onzekerheid van de geval, nl. opdat men niet meent, dat het scheppen van de wereld God schielijk in de gedachten zou gekomen zijn, evenals of zulks nooit tevoren in Zijn gedachten geweest ware, ja even alsof Hem aangekomen ware een nieuwe wil, daar Hij in geen ding veranderlijk is. Maar ondertussen zie ik niet, hoe naar hun gevoelen in alle andere dingen deze hun reden kan bestaan, bijzonder in 't stuk van de ziel. Want indien zij willen beweren, dat de ziel eeuwig tezamen met God is zo zullen zij dan geen raad weten, om ons aan te wijzen, wanneer zij haar nieuwe ellende bekomen heeft, die zij nooit tevoren had. Want indien zij zeggen, dat dezelve altijd in verpozing gestaan heeft van ellende en gelukzaligheid, als bij beurten, zo moeten zij dan ook zeggen, dat zij altijd in zodanige verpozing bij beurten zal slaan. Hieruit zat dan ook dit vreemde volgen, dat, wanneer zij gelukzalig genoemd wordt, zij evenwel niet gelukzalig is, omdat zij tevoren voorziet haar eigen ellende en schande. Doch indien gij zegt, dat zij tevoren niet voorziet, dat zij óf schandelijk óf ellendig zal worden, maar dat zij vast meent, dat zij altijd gelukzalig zal zijn, zo volgt daaruit, dat zij gelukzalig wordt door een valse waan en een valse mening; welk zeggen zo dwaas is, dat er niet zotter noch dwazer kan gezegd worden. En indien zij willen zeggen,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

dat in die oneindige tijden, voorheen de ellendigheid van de ziel bij beurten verpoosd is met gelukzaligheid, maar nu voortaan, wanneer zij éénmaal verlost is, dat zij niet meer tot haar ellende zou wederkeren, zo is het, dat zij evenwel overtuigd zullen worden, dat zij tevoren nooit gelukzalig geweest is, maar dat zij van nu aan begint gelukzalig te worden door een zekere nieuwe en geenszins bedrieglijke gelukzaligheid, en alzo zullen zij moeten belijden, dat dezelfde ziel iets nieuws overkomt, nl. deze grote en heerlijke zaak, welke haar voorheen nooit overkomen is. Indien zij willen zeggen, dat God deze nieuwigheid niet zou gehad hebben in Zijn eeuwige raad, zo zullen zij meteen ook moeien zeggen, dat Hij niet is de oorsprong en gever van de gelukzaligheid, dat een gruwelijke goddeloosheid zou zijn; doch indien zij zullen zeggen dat God door een nieuwe raad bedacht heeft, dat de ziel voortaan in eeuwigheid gelukzalig zou mogen zijn, hoe zullen zij dan kunnen bewijzen, dat God vreemd is van die veranderlijkheid, van welke zij zelf ook een afkeer hebben? Maar indien zij zeggen, dat zij ter eniger tijd geschapen is, maar voortaan in de toekomst tot geen tijd zal vergaan, zo belijden zij, dat dezelve een waarachtig begin heeft, even als het getal doet, maar dat zij geen einde heeft, en alzo, dat de ziel, die éénmaal de ellende beproeft heeft, wanneer zij van dezelve verlost is, daarna nimmermeer ellendig zal worden, want blijvende onveranderlijk van de raad Gods, zullen zij geenszins twijfelen, dat zulks noodwendig moet geschieden. Laat dan mede aangaande de wereld zulks geloven, nl. dat de wereld op een zekeren tijd heeft kunnen gemaakt worden, en dat evenwel daarom God, toen Hij baar maakte, niet veranderd heeft Zijn eeuwige raad en wil.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

HOE MEN EVEN WEINIG HEEFT TE DENKEN, DAT VÓÓR DE WERELD ONEINDIGHEDEN VAN DE TIJDEN GEWEEST ZIJN, ALS MEN WEINIG DENKT, DAT ER ONEINDIGHEDEN VAN DE PLAATSEN GEWEEST ZIJN.

Maar aangaande hen, welke daarin met ons overeenkomen dat God de Schepper van de wereld is, maar ons evenwel vragen, wat wij hebben te antwoorden van de tijd van de wereld, van dezulken moet men horen wat zij hebben te antwoorden van de plaats van de wereld. Want als men vraagt waarom de wereld toen en niet vroeger gemaakt is, mag men op dezelfde wijze vragen, waarom de wereld op die plaats waar ze nu is, gemaakt is en niet op een andere plaats? Want indien zij oneindigheden van de tijd vóór de wereld bij zich zelf bedenken, in welke naar hun gevoelen God niet kan opgehouden hebben van werken, zo behoren zij dan ook buiten de wereld te bedenken oneindigheden van plaatsen, in welke, indien iemand wil zeggen dat de Almachtige niet heeft kunnen ledig zijn, zal dan daaruit niet volgen, dat zodanig iemand genoodzaakt zal zijn met Epicurus te dromen, dat er talrijke werelden zijn, hoewel met dit onderscheid dat hij zegt, dat deze zelfde werelden bij geval uit de onzekere bewegingen van de allerkleinste ondeelbare luchtstofjes voortkomen en weder in dezelve veranderen maar zij zullen zeggen, dat die door het werk Gods gemaakt zijn, nl. indien zij niet willen, dat vanwege de onbepaalde oneindigheid van

plaatsen die buiten de wereld rondom zijn lijdende, God in dezelve ledig zou zijn, en daarenboven, indien zij ook niet willen toelaten, dat deze zelfde werelden om eniger oorzaak wille, hetwelk zij ook van deze wereld gevoelen, kunnen vergaan. Maar wij handelen nu met hen, die met ons gevoelen dat God onlichamelijk is, en dat Hij een Schepper is van al die naturen, welke niet zijn wat Hij is; want aangaande de anderen, het is al te oneerbiedig dezelve tot deze handeling van de godsdienstigheid en religie toe te laten, bijzonder omdat bij hen ook zulke zijn, die menen dat men de heilige godsdienstigheid mede aan vele goden behoort te doen. Maar deze filosofen bennen in waardigheid, edelheid en aanzien verre de anderen te boven gegaan, en dat om geen andere reden dan omdat zij de waarheid nader geweest zijn dan de anderen. Het is wel waar, dat zij nog zeer verre daar vandaan geweest zijn, maar noch zijn zij nader geweest dan de anderen. Of zullen zij mogelijk willen zeggen, aangaande het wezen Gods, dat zij niet besluiten, noch bepalen, noch uitspannen in een zekere plaats, maar van hetwelk zij gevoelen zoals men van God behoort te gevoelen. Zullen zij dit zelfde Wezen, dat met een onlichamelijke tegenwoordigheid overal geheel is, willen zeggen, dat het buiten de wereld niet tegenwoordig is in die grote oneindigheden van de plaatsen, maar dat het alleen in één plaats, en ten aanzien van die grote oneindigheid in ene zeer kleine plaats, in welke de wereld is, tegenwoordig werkzaam is? Ik meen niet, dat zij tot zulke ijdele redenen zullen vervallen. Zo dan, naardien zij zeggen dat er een wereld is, hebbende een zeer groot lichamelijk maaksel, evenwel eindig en besloten in haar plaats, en daarenboven ook zeggen, dat de wereld door de werking Gods gemaakt is, zo is het ook, dat zij aangaande de oneindigheden van de tijden vóór de wereld waarom God in dezelve stil gestaan heeft van alle werking, even datzelfde zich zelf hebben Ie beantwoorden, hetgeen zij antwoorden aangaande de oneindigheden van de plaatsen buiten de wereld, waarom God in dezelve mede stil staat van alle werking En gelijk het niet volgt, dat God meer door geval dan door Zijn goddelijk verstand de wereld gesteld heeft, niet in een andere, maar juist in die plaats, in welke zij nu is, daar nochtans de oneindigheden van de plaatsen overal gelijk open stonden, zodat deze plaats niet boven een andere kon verkozen worden vanwege

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

enige meerdere waardigheid; niettegenstaande deze Goddelijke reden, door welke zulks geschied is, geen menselijk verstand kan begrijpen. Alzo volgt het ook mede niet, dat wij daarom zullen menen, dat God iets bij geval overgekomen in, overmits Hij meer in deze tijd dan in vroegere tijden de wereld geschapen is, hoewel alle vroegere tijden, evenals door een oneindigheid voorheen voorbij gegaan waren, zodat er geen reden van de onderscheid was, waarom de ene tijd boven de andere verkoren werd. Indien zij hierop zeggen dat ‘s mensen gedachten ijdel zijn, door welke zij zich zelf inbeelden oneindige plaatsen, daar geen andere plaats is dan de wereld, zo kan men hun ook antwoorden, dat op dezelfde wijze de mensen ijdel bedenken de verleden tijden van de ledigheid Gods.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

HET BEGIN VAN DE SCHEPPING VAN DE WERELD EN VAN DE TIJDEN IS ÉÉN, EN HET ÉNE IS NIET VOORTGEKOMEN UIT HET ANDERE.

Want indien de eeuwigheid en de tijd zeer wel onderscheiden worden, overmits de tijd niet is zonder enige bewegelijke bewegelijkheid, en daarentegen in de eeuwigheid geen verandering is, wie ziet dan niet dat de tijden niet geweest zouden zijn, tenware dat er een schepsel gemaakt ware geweest, dat iets door enige beweging zou veranderen, door welke beweging en verandering, nu het een, dan het ander (alzo zij niet tezamen en tegelijk kunnen zijn) wijkt of volgt, soms in korter, soms in langer verpozingen of vertoeven, zo is 't, dat de tijd eindelijk volgt. Andermaal God, in Wiens eeuwigheid gans geen verandering is, Schepper en Ordineerde is van de tijden, zo kan ik ook niet zien, dat van hem gezegd zal worden, dat Hij na zeker verloop van tijd de wereld geschapen zou hebben, en ware, dat men wilde zeggen, dat er vóór de wereld al enig schepsel geweest ware, door welks bewegingen de tijden verlopen mochten geweest zijn. Doch indien de Heilige Schriften, die bijzonder waarachtig zijn, zeggen, dat God in de beginne gemaakt heeft Hemel en aarde, teneinde men daaruit zou mogen verslaan, dat hij voorheen niets gemaakt heeft, (want indien Hij iets gemaakt had vóór alle andere dingen die Hij gemaakt heeft, zulks zou voornamelijk gezegd worden in de beginne gemaakt te zijn) zo volgt daaruit ongetwijfeld, dat de wereld gemaakt is, niet in een zekere tijd, maar tezamen met de tijd. Want wat geschiedt in een zekere tijd, dat geschiedt ook na en voor een zekere tijd, nl. na dien tijd, die voorbij is, en voor dien tijd die komen zal. Nu, vóór de wereld kon daar geen tijd zijn die voorbij was, want daar was geen schepsel door welks veranderlijke bewegingen dezelve kon voortgedreven worden; maar de wereld is gemaakt tezamen met de tijd, indien nl. in de schepping van de wereld gemaakt is de veranderlijke beweging, gelijk zulks schijnt te kennen te geven die orde van de eerste 6 of 7 dagen, in welke morgen en avond genoemd worden, tot eindelijk alle dingen die God in deze dagen gemaakt heeft, ten zesde dage volbracht zijn, en daaraanvolgende ten zevende dage de ruste Gods in een grote verborgenheid aangeprezen wordt. Hoedanig deze dagen zijn, is ons gans onmogelijk te bedenken, hoeveel te meer dan, zulks te zeggen en uit te spreken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

VALT DE HOEDANIGHEID VAN DE EERSTE DAGEN, VAN WELKE GEZEGD WORDT, DAT ZIJ, EER DE ZON GEMAAKT WAS, AVOND EN MORGEN GEHAD HEBBEN.

Want wij zien, dat deze onze bekende dagen geen avond hebben dan met de ondergang van de zon, en ook geen morgen, dan met de opgang van de zon. Maar de eerste 3 dagen zijn volbracht zonder de zon, (Genesis 1:14) dewijl de zon eerst gezegd wordt ten vierde dage gemaakt te zijn. En allereerst is het licht geschapen door het woord Gods, en toen scheidde God het licht van de duisternis, gelijk er verhaald wordt, en noemde dat licht dag, en de duisternis nacht. (Genesis 1:4) Maar hoe dit licht geweest is en door welke beweging het avond en morgen gemaakt heeft, en hoedanige avond en morgen, zulks is gans onbekend voor onze zinnen en voor ons verstand; nochtans, hoewel door ons niet kan verstaan worden hoedanig het geweest is, toch moeten wij het zonder enige twijfeling geloven; want daar kan enig lichamelijk licht geweest zijn in de bovenste delen van de wereld, verre van ons aanschouwen, van hetwelk de zon daarna aangestoken is, of door de naam van het licht kan beduid geweest zijn de Heilige Stad, bestaande in Heilige engelen en gelukzalige geesten, van welke de apostel spreekt, zeggende: Het Jeruzalem, dat opwaarts is, dat is onze eeuwige moeder in de Hemelen. (Galaten 4:26) Want hij zegt ook op een andere plaats ‘Gij bent alle kinderen van het licht en van de dag; wij zijn niet van de nacht, noch van de duisternis, .(1 Thessalonicenzen 5:5) Evenwel de avond van deze dag en de morgen, zouden wij enigszins dus gepast kunnen verstaan, nl. dat de wetenschap van het schepsel in vergelijking van de wetenschap van de Scheppers enigszins als avond is; insgelijks onze wetenschap wordt licht en als morgen, wanneer zij gestrekt wordt tot lof en beminnen van de Scheppers, en alsdan neigt zij zich nimmermeer tot de nacht, wanneer de Schepper niet verlaten wordt van de beminning Zijns schepsels. Verder slaat ook aan te merken, dat de schriftuur, als zij die dagen ordentelijk verhaalt, nergens de naam nacht tussen gesteld heeft; want de schriftuur zegt nergens, dat er, nacht geworden is, maar wel ‘daar is uit avond en morgen geworden de eerste dag. (Genesis 1:5) Evenzo ook de tweede dag en al de andere dagen; want de kennis van de schepsels, wanneer die in zich zelf aangemerkt wordt, is dan om zo te zeggen veel meer bloot en ruw, zonder kleur en verf dan wanneer die aangemerkt wordt in Gods wijsheid, en in dezelve evenals in een kunst, door welke zij gemaakt is, bekend wordt. En alzo is het, dat zij veel gevoeglijk avond dan nacht kan genoemd worden, welke nochtans, gelijk ik gezegd heb, wanneer zij gestrekt wordt tot lof en liefde van de Scheppers, straks weder haar keer neemt tot de morgen, en dit zelfde, wanneer het geschiedt tol kennis van God, is de eerste dag, en wanneer het geschiedt tot kennis van het firmament, dat, tussen de benedenste en bovenste wateren gelegen zijnde, de Hemel genoemd wordt, zo wordt de tweede dag. En wanneer het geschiedt tot kennis van de aarde en van de zee en ook tot kennis van alle groeiende en bezadende dingen, die door hun wortelen in de aarde gehecht zijn, alsdan wordt de derde dag, en wanneer het geschiedt tot kennis van het grote en het kleine licht, alsmede tot kennis van alle sterren, alsdan wordt de vierde dag. En wanneer het geschiedt tot kennis van alle zwemmende dieren in de wateren, en van alle vliegende dieren, alsdan wordt de vijfde dag: en wanneer het geschiedt tot kennis ven alle aardse dieren en tot kennis van de mens, alsdan wordt de zesde dag.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

WAT TE HOUDEN EN TE VERSLAAN IS VAN DE RUSTE GODS, MET WELKE HIJ, NA DE WERKEN VAN DE 6 DAGEN, GERUST HEEFT TEN ZEVENDE DAGE.

Maar als God ten zevende dage gerust heeft van al Zijn werken, en die dag geheiligd heeft dat moet men geenszins kinderlijker verstaan, even alsof God, gearbeid had met werken, want Hij heeft alleen gesproken, en de dingen zijn daarmede gemaakt door Zijn verstandig en eeuwig Woord, en niet door enig geluidslaand en tijdelijk woord. Maar de ruste Gods beduidt de rust van hen, die in God rusten, gelijk de blijdschap van het huis beduidt de blijdschap van hen, die in het huis blij zijn, al is ‘t, dat hen blij maakt niet het huis zelf, maar enige andere zaak: Maar de ruste Gods beduidt de rust van hen, die in God rusten, gelijk de blijdschap van het huis beduidt de blijdschap van hen, die in het huis blij zijn, al is ‘t, dat hen blij maakt niet het huis zelf, maar enige andere zaak: Maar de ruste Gods beduidt de rust van hen, die in God rusten, gelijk de blijdschap van het huis beduidt de blijdschap van hen, die in het huis blij zijn, al is ‘t, dat hen blij maakt niet het huis zelf, maar enige andere zaak: hoeveel te meer dan, wanneer datzelfde huis door zijn schoonheid de inwoners blijde maakt, zodat het niet alleen blij genaamd wordt op die wijze van spreken, op welke wij door het vat, dat iets ontvangt of bevat, verstaan wat daarin bevat wordt, gelijk wanneer men zegt dat de schouwhoven handklippen, de velden en weiden loeien, daar nochtans de mensen handklappen en de koeien loeien, maar ook op die wijze van spreken, op welke door de werker of de werkende oorzaak verstaan wordt, hetgeen er gewrocht wordt, gelijk men zegt een blijde brief, waarmede beduidt wordt de blijdschap van hen, die hem lezen en daardoor blijde gemaakt worden. Alzo wanneer de profetische eerwaardigheid vertelt, dat God gerust heeft, wordt daarmede verstaan, de rust van hen, die in Hem rusten, en die Hij zelf doet rusten. Want de profetie belooft dit uitdrukkelijk aan de mensen tegen welke dezelve spreekt, en om wier wil dezelve beschreven is, dat zij zelfs mede naar hun goede werken, die God in en door hen werkt, nl. indien zij in dit leven eerst door het geloof enigszins tot Hem zullen gekomen zijn, dat zij, zeg ik, in Hem zullen hebben de eeuwige ruste. En ditzelfde is ook door de rust van de Sabbaths volgens het gebod van de Wet in het oude volk Gods tot voorbeeld gesteld, waarvan ik op zijn tijd en ter gepaster plaatse wat naarstig denk te spreken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

WAT MEN VOLGENS DE GODDELIJKE GETUIGENISSEN HEEFT TE GEVOELEN VAN DE SCHEPPING VAN DE ENGELEN.

Maar aangezien ik nu van de aanvang en de opkomst van de Heilige Stad voorgenomen heb te zeggen, zo dunkt mij, dat ik eerst behoor te verhandelen het stuk, dat de Heilige engelen aangaat, welke een groot deel zijn van deze Stad, en van de te gelukzaliger deel, omdat het nooit in vreemdelingschap geweest is. Alzo zal ik nu de goddelijke getuigenissen, die daarvan spreken, door Gods genade, zoveel mij nodig en genoeg zal dunken, pogen uit te leggen en te verklaren. En vooreerst daar de Heilige Schriften van de schepping van de wereld spreken aldaar wordt nergens kennelijk en uitdrukkelijk gezegd, of nl. de engelen geschapen zijn, of ook in welke orde zij geschapen zijn.

Indien zij niet geheel onaangeroerd gelaten zijn, zo zijn zij dan beduid en te kennen gegeven óf door de naam van de Hemel, als er nl, gezegd is:, (Genesis 1:1) In de beginne schiep God Hemel en aarde, of anders veelmeer door de naam van de lichts?, van hetwelk ik gesproken heb. Doch dat zij niet geheet overgeslagen en onaangeroerd zijn, meen ik hieruit, dat er geschreven is. (Genesis 2:2) dat God rustte aan de zevende dag van al Zijn werken, die Hij gemaakt heeft, daar nochtans hetzelfde boek aldus begonnen is: In de beginne schiep God Hemel en aarde, zodat Hij geen andere dingen vóór Hemel en aarde schijnt gemaakt te hebben. Zo dan, naardien Hij begonnen is van Hemel en aarde, en daarenboven, alzo de aarde, die Hij eerst gemaakt heeft, gelijk de schriftuur met goed gevolg uitspreekt, onzichtbaar en ongeschikt woest geweest is; en ook, alzo het licht nog niet gemaakt was, overal duisternis was op de afgrond, dat is op de woeste en ongeschikte vermenging van aarde en water; want waar geen licht is, daar moet noodzakelijk duisternis zijn. Voorts, als daarna door de schepping alles in goede orde gesteld is hetwelk verteld wordt in 6 dagen volbracht te zijn, hoe zouden de engelen in dit alles dan kunnen overgeslagen zijn, even alsof zij niet onder de werken Gods waren, van welke Hij ten zevende dage gerust heeft? Ondertussen, dat de engelen een werk Gods zijn, het is wel waar; hoewel het hier niet overgeslagen is, evenwel is het niet klaar uitgedrukt, maar elders betuigt de schriftuur zulks met allerklaarste woorden; want als er in het gezang van de 3 mannen in de vurige oven eerst gezegd is ‘Alle werken van de Heere moeten loven de Heere,’ zo is ‘t, dat daarna in het verhaal dezelfde werken ook de engelen genoemd zijn. Ook wordt er, (Psalm 148) aldus gezongen ‘Looft de Heere van de Hemelen, looft Hem in de hoogte, looft Hem al Zijn engelen, looft Hem al Zijn Heiren, looft Hem zon en maan, looft Hem alle lichtende sterren, looft Hem gij Hemelen van de Hemelen; en de wateren die boven aan de Hemelen zijn, die zullen loven de naam van de Heere, want Hij heeft gesproken, en zij zijn geworden; Hij heeft geboden, en zij zijn geschapen.’ Alwaar ook door goddelijke inspraak klaar gezegd wordt, dat de engelen van God gemaakt zijn, want nadat zij onder alle andere Hemelse schepselen verhaald zijn, wordt lot een besluit, van allen bijgebracht (Psalm 148:9) ‘Hij hoeft gesproken, en zij zijn geworden.’ Maar wie zal er zijn, die zou durven denken of menen, dat de engelen eerst gemaakt zullen zijn na al die werken, die in de 6 dagen verhaald zijn? En of het schoon ware, dat iemand zo uitzinnig was, dat hij zulks dacht, zo zal de schriftuur van dezelfde en gelijke waardigheid hem bestraffen van ijdelheid, ter plaatse nl. daar God zegt: Toen de sterren gemaakt zijn, hebben Mij met luider keel al Mijn engelen geprezen. Job 38:7 (naar de Septuaginta). Zo varen er dan toen de engelen, toen de sterren gemaakt zijn. Nu, de sterren zijn gemaakt ten 4de dage: zullen wij dan zeggen, dat de engelen gemaakt zijn ten derde dage? Dat zij verre; want het is ons bekend, wat er

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

nl. ten zelfde dage gemaakt is, want de aarde is afgezonderd van de wateren, en die 2 elementen hebben elk naar hun aard verscheiden gedaanten aangenomen, en daarenboven heeft de aarde voortgebracht alles, wat in dezelve geworteld is. Of zijn de engelen gemaakt ten 2de dage? Zulks kan ook niet zijn, want toen is het firmament gemaakt tussen de bovenste en benedenste wateren, hetwelk Hemel genaamd is, in dit firmament zijn daarna de sterren gemaakt ten 4de dage. Zo dan, indien de engelen tot de werken Gods van de vóór verhaalde dagen behoren, zo zijn zij dat licht, dat de naam van de dag ontvangen heeft, dat, om aangewezen te worden dat het een enig bijzonder licht is, zo wordt daar gezegd, niet dat het geweest is de eerste dag, maar een dag., (Genesis 1:5, naar de Septuaginta) welke leest een dag. En geen andere dag is de 2de, of de derde of de andere, maar deze zelfde een dag wordt telkens wederom verhaald tot vervulling van het getal zessen of zevenen, ter oorzaak n l. van de wetenschap van zessen of zevenen, te weten van zessen in de werken, die God gemaakt heeft, en van zevenen in de ruste Gods. Want als God gezegd heeft 'het wordt licht, en het is licht geworden,' (Genesis 1:3) indien nl in dat licht terecht verstaan wordt de schepping van de engelen, voorwaar dan zijn zij ook deelachtig geworden aan het eeuwige licht, hetwelk is de onveranderlijke wijsheid Gods, door welke alles gemaakt is, die wij noemen de een geborene Zoon Gods, zodat zij door dat licht verlicht zijn, waardoor zij, geschapen zijnde, geworden zijn het licht, en genoemd zijn de dag ten aanzien van de mededeling van de onveranderlijke lichts en dag dat het woord Gods is, waardoor zij en ook alle dingen gemaakt zijn. Want het ware licht, dat alle mensen verlicht, komende in deze wereld, (Johannes 1:9) dat verlicht ook alle reine engelen, zodat zij het licht zijn niet in zich zelf, maar in God, en zo van deze enige engel afgekeerd wordt, wordt hij onrein, gelijk die alle zijn, welke genaamd worden onreine geesten, en alzo zijn die nu geen licht in de Heere, maar duisternis in zich zelf, beroofd en verstoken zijnde van de gemeenschap en mededeling van het eeuwige licht; want het kwaad heeft geen geschapen natuur, maar het verliezen van het goed heeft de naam van het kwaad ontvangen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

VAN DE ENKELE, ONGEMENGDE EN ONVERANDERLIJKE DRIE EENHEID VAN DE VADER, DE ZOON EN DE HEILIGE GEEST, ZIJNDE DE ENIGE GOD, IN WIE GEEN ANDER DING IS ALS HOEDANIGHEID EN WEZEN.

Dit goed dan is alleen enig en zuiver enkel en alzo alleen onveranderlijk, hetwelk God is. Van dit goed zijn alle goeden geschapen, doch zij zijn geenszins enkel en ongemengd, en zijn daarom ook veranderlijk. Ik zeg voorwaar dat zij geschapen zijn, dat is, gemaakt en niet voort geteeld; want wat van het enkel goed voortgeleefd is, dat is ook enkel, en is even hetzelfde, hetwelk dat is, waarvan het voortgeleefd is, welke 2 wij Vader en Zoon noemen, en deze 2 zijn te samen met Hun Geest de enige God; want de Geest van de Vaders en van de Zoons wordt met een eigene uitdrukking van naam de Heilige Geest in de Heilige Schrift genoemd. Nu, hij is een ander dan de Vader en de Zoon want hij is noch de Vader noch de Zoon, maar ik heb gezegd een ander, en niet wat anders, want dit evengelijke enkel en evengelijke goed is te samen met dezelve onveranderlijk en ook eeuwig. En deze drieheid is de enige God, en laat daarom niet te wezen enkel of enkelvoudig, alhoewel het drieheid of drievuldigheid is; want daarom zeggen wij niet dat de natuur dezes goeds enkel is, overmits de Vader in dezelve alleen is, of de Zoon alleen, of de Heilige Geest alleen; want dit is niet een blote drie eenheid van de naam alleen, zonder zelfstandigheid van de personen gelijk de Sabelliaanse ketters gemeend hebben. Want die Vader die geteeld heeft, is enkel, en de Zoon, die geteeld is, is ook enkel, en zulks is datgene van hetwelk Hij geteeld is, maar wordt enkel genaamd, overmits Hij hetgeen Hij heeft, datzelfde is; behoudens nochtans, dat ieder persoon genoemd wordt met een zeker aanzien tol de anderen persoon; want de Vader heeft de Zoon en is nochtans zelf de Zoon niet; en de Zoon heeft de Vader, en is nochtans zelf de Vader niet. Derhalve in zulks, in hetwelk iets ten aanzien van zich zelf gezegd wordt, en niet ten aanzien van een ander, dat is het wat hetzelfde heeft, gelijkerwijs een levende ten aanzien van zich zelf levend heet, omdat hij leeft, en omdat datzelfde leven hij zelf is. Vanwege zulks dan wordt de natuur enkel genoemd, uit oorzaak, dat in dezelve niet is zodanige wijze van iets te hebben, dat men zou kunnen verliezen, en daar benevens omdat in dezelve niet iets anders is de hebbende en hetgeen hij heeft, gelijkerwijs het ander zins hier en tegen met een vat toegaat dat enige vochtigheid heeft, of met een lichaam dat enige verf heeft, of met de lucht, welke enig licht of enige hitte heeft, of met de ziel die enige wijsheid heeft; want het vat is niet het vocht, noch het lichaam de verwe, noch de lucht het licht of de hitte, noch de ziel de wijsheid; zodat het ook geschieden kan, dat zij berooid en verstoken kunnen worden van die dingen, welke zij hebben, en kunnen in andere gedaanten en hoedanigheden veranderd worden, want het vat kan ledig gemaakt worden van het vocht, waarvan het vol is; het lichaam kan ook zijn verwe verliezen: de lucht kan duister en ook koud worden, en de ziel kan ook onwijs en dwaas worden. Maar indien het lichaam onverderfelijk is, gelijk zulks de heiligen in de verrijzenis toegezegd wordt, zo heeft het wel een niet-verlieselijke hoedanigheid van de onverderfelijk maar dewijl het lichamelijke, wezen blijft, zo is het lichaam niet hetzelfde, dat de onverderfelijk is, want dezelve is ook geheel in alle delen van het lichaam, en is in het ene deel niet meer of minder dan in het andere; want het een deel is niet onverderfelijker dan het andere. Maar het lichaam zelf is groter in zijn geheel dan in enig deel, en hoewel het een deel groter is dan het andere, zo is nochtans dat deel, dat groter is, daarom niet onverderfelijker dan een kleiner deel. Alzo is het lichaam, dat niet overal zijn eigen geheel is, iets anders, en iets anders is de verderfelijkheid, die overal in het lichaam geheel is, want alle delen van het onverderfelijke lichaam, die aan de anderen ongelijk zijn, zijn nochtans

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gelijkelijk verdorven; want het geschiedt niet als bij exempel, daar de vinger kleiner is dan de gehele hand dat daarom de hand onverderfelijker is dan de vinger. Alzo, hoewel vinger en hand ongelijk zijn, nochtans is er in beide gelijke onverderfelijk. Derhalve, hoewel van het onverderfelijke lichaam onafscheidelijk is de onverderfelijk, nochtans is de substantie en het wezen iets anders door hetwelk het een lichaam genaamd wordt en iets anders is de hoedanigheid, door welke het onverderfelijk genaamd wordt. Evenzo is ook de ziel mede niet datgene, dat de ziel heeft, al is 't dat zij altijd wijs is, gelijk zij dan zou zijn, wanneer zij van deze tegenwoordige ellende bevrijd zal worden in de eeuwigheid; want al is 't, dat zij dan wijs is in van de eeuwigheid, zo zal zij nochtans wijs zijn door mededeling van de onveranderlijke wijsheid, welke niet is, hetgeen zij is. En evenzo of het gebeurde dat de lucht nimmermeer verlaten werd van haar ingestorte licht, zo is evenwel de lucht daarom niet hetzelfde wat het licht is, waardoor zij, verlicht wordt. En ik wil ook dit niet zeggen nl. dat de lucht de ziel is, zoals sommigen gemeend hebben, die geen onlichamelijke natuur hebben kunnen bedanken. Maar deze dingen, die met dezelve in een grote ongelijkheid staan, hebben evenwel met dezelve enige gelijkheid, zodat er niet ongepast gezegd wordt, dat de onlichamelijke ziel op zulk een wijze licht wordt met het onlichamelijke licht van de enkele of éénvuldige wijsheid God als het lichaam van de lucht verlicht wordt met het lichamelijk licht, en als ook de lucht duister wordt, verlaten zijnde nl. van dat zelfde licht. Want wat men noemt duisternissen van de lichamelijke plaatsen, zij zijn niet anders dan lucht zonder licht. Op gelijke wijze wordt de ziel verduisterd, als zij nl. beroofd is van het licht van de wijsheid. Naar dezelfde manier worden ook die dingen enkel genaamd, die in waarheid Goddelijk zijn, overmits in dezelve gelijk is de hoedanigheid en de substantie, en daar benevens, overmits dezelve door mededeling van andere niet zijn óf Goddelijk, óf wijs, óf gelukzalig.

Evenwel is de Geest in de Heilige schrifturen ook genaamd veelvuldig of velerlei in wijsheid, nl. daarom, overmits de Geest veel in zich zelf heeft; maar wal hij heeft, dat is dezelfde, en dat alles heeft dezelfde alleen. Want er zijn niet vele wijsheden, maar er is één wijsheid, in welke zijn alle onzichtbare en onveranderlijke redenen van de zichtbare en veranderlijke dingen in welke zijn overgrote en oneindige schatten van de verstandelijke dingen, in welke zijn alle onzichtbare en onveranderlijke redenen van de zichtbare en veranderlijke dingen die door dezelve gemaakt zijn; want God heeft niets met onverstand en zonder kennis gemaakt, want zulks kan zelfs niet gevoeglijk gezegd worden van enig mens, die een kunstenaar of maker is van enig werk. Alzo, indien Hij met kennis en wetenschap alles gemaakt heelt, zo volgt dan daaruit ook, dat Hij zulke dingen gemaakt heeft, die Hij tevoren geweien heeft, waaruit in mijn gemoed komt een zekere wondere zaak, maar nochtans waarachtig, nl. dat deze wereld ons niet bekend zou kunnen zijn tenware dat zij bestond. En daarenboven, dat zij niet zou kunnen wezen, tenware dat zij God bekend ware.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

OF MEN OOK TE GELOVEN HEEFT DAT DIE GEESTEN, WELKE IN DE WAARHEID NIET GEBLEVEN ZIJN, DEELACHTIG ZIJN GEWEEST AAN DIE GELUKZALIGHEID, WELKE DE HEILIGE ENGELEN VAN HUN BEGIN ALTIJD GEHAD HEBBEN.

Naardien dit zo is, zijn in generlei wijze ten aanzien van enige tijd voorheen geweest die geesten van de duisternissen, welke wij engelen noemen. Maar zodra zij gemaakt zijn, zijn zij licht gemaakt, nochtans zijn zij alzo niet alleen geschapen, dat zij eensdeels zouden zijn, en eensdeels zouden leven, maar zij zijn ook verlicht, opdat zij wijselijk en gelukzalig zouden leven. Van deze verlichting zijn enige engelen afgekeerd en hebben niet alleen verloren de heerlijkheid en uitnemendheid van hun wijs en gelukzalig leven, hetwelk dienvolgens ongetwijfeld niet eeuwig geweest is, noch ook zeker en vast in zijn eeuwigheid, maar houden daarenboven ook hun redelijk en vernuftig leven hoewel onwijs, zodanig, dat zij hetzelve met kunnen verliezen al wilden zij ook. Nu, hoeverre zij deelachtig zijn geweest aan die wijsheid eer zij gezondigd hadden, wie kan zulks uitspreken of beschrijven? Insgelijks of zij ook in de mededeling dezelve hen gelijk zijn geweest, welke daarom waarlijk en volkomen gelukzalig genaamd worden, overmits zij geenszins van de eeuwigheid van hun gelukzaligheid onzeker zijn, hoe kunnen wij zulks zeggen? Want indien zij daarin even gelijk geweest waren, zou zouden zij ook in dezelfde eeuwigheid gebleven zijn, even gelukzalig, als zij waren even gelijk zeker. Want een leven, hoe lang het ook is, kan geen eeuwig leven genaamd worden, indien het een einde zal hebben, want het leven is alleen van te leven genoemd, maar eeuwig is daarvan genoemd, omdat het geen einde heeft. Derhalve hoewel niet alles wat eeuwig is, daarom gelukzalig is, want het helse vuur wordt ook eeuwig genaamd, nochtans indien daar geen waar en volkomen gelukzalig leven is, dan dat, hetwelk eeuwig is, zo is dan zodanig leven van hen, overmits het te eniger tijd zou ophouden, en alzo, overmits het niet eeuwig was, niet gelukzalig geweest, hetzij, dat zij zulks geweten hebben, of, zulks niet wetende, iets anders gemeend hebben; want hebben zij zulks geweten, zo liet de vrees hun niet toe gelukzalig te zijn en hebben zij zulks niet geweten, zo liet hun onverstand en hun dwaling niet toe gelukzalig te zijn. Doch indien zij dit alzo onbewust waren, dat zij meteen op het onzekere en bedrieglijke zich niet wilden verlaten, maar dat zij twijfelden en tot genendeel vast konden toestemmen, óf zij zouden hebben het eeuwige goed, dan óf het goed, dat zij hadden, een einde zou hebben, zo is het, dat zelfs die twijfeling van dit zo groot geluk met had de volheid van hetzelfde gelukzalig leven, dat wij geloven in de Heilige engelen te zijn. Want de naam van de gelukzaligen levens trekken wij niet tot zulke nauwe engelen van beduidenis dat wij alleen zouden zegden, dat God gelukzalig is, Die nochtans zó waar gelukzalig is, dat er geen groter gelukzaligheid kan zijn. Derhalve in vergelijking van dezelve, wanneer men wil zeggen dat de engelen gelukzalig zijn, te wijlen zelfs in hun allerhoogste gelukzaligheid, zodanig nl. als er in de engelen wezen kan, wat en hoedanig is zulks daarbij vergeleken?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

VAN DE VERGELIJKING TUSSEN DE GELUKZALIGHEID VAN DE RECHTVAARDIGEN, DIE ZICH TEGENWOORDIG HOUDEN AAN DE BETOONINGEN VAN DE GODDELIJKE BELOFTEN, EN TUSSEN DE GELUKZALIGHEID VAN DE EERSTE VOOROUDERS IN DE LUSTHOF VÓÓR DE ZONDE.

Ondertussen, menen wij, dat dezelfde engelen zoveel belangt, dat zij redelijke en verstandelijke schepselen geweest zijn, ook gelukzalig behoren genoemd te worden. Want wie zou durven ontkennen, dat de eerste mensen in de lusthof niet gelukzalig geweest zijn vóór de zonde, niettegenstaande zij, aangaande hun gelukzaligheid onzeker waren hoelang die zou duren en of die ook eeuwig zou zijn. Nu, hetzelve zou eeuwig gebleven zijn indien zij niet gezondigd hadden. Evenwel heden ten dage noemen wij niet onwijs of ten onrechte hen gelukzalig, van wie wij zien, dat zij rechtvaardig en godvruchtig dit tegenwoordig leven leiden niet hoop van de toekomstige onsterfelijkheid zonder enige zonde, die de consciëntie bederft, ter oorzaak, dat zij lichtelijk vanwege de zonde van hun zwakheid de Goddelijke genade en barmhartigheid bekomen, welke, hoewel zij van de beloning van hun volharding zeker zijn, nochtans aangaande hun volharding dikwijls onzeker bevonden worden. En welk mens zou er kunnen zijn, die uit zich zelf zou kunnen weten dat hij ten einde toe in zijn werking en vordering van de gerechtigheid zal volharden, tenzij, dat hij door enige openbaring van die verzekerd wordt, welke van deze zaak door een rechtvaardig en verborgen oordeel, niet alle en een ieder voorziet, maar evenwel niemand bedriegt. Zoveel dan belangt de verheuging over het tegenwoordige goed, zo is de eerste mens gelukzaliger geweest in de lusthof, dan enige rechtvaardige in deze sterfelijke zwakheid: maar zoveel aangaat de hoop van de toekomstige goeds, zo zal ieder mens in deze zijn pijnen en smarten van het lichaam gelukzaliger zijn (dewijl hem bewust is, niet in mening, maar in waarheid, dat hij zonder einde zal hebben in de gemeenschap van de opperste God het gezelschap van de engelen zijnde zonder enige droefenis en moeilijkheid) dan de eerste mens is geweest, die in dat grote geluk van de lusthof onzeker en onbewust was van zijn uitkomst.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

OF AL DE ENGELEN, ZIJN GESCHAPEN IN ÉÉN EN DEZELFDE GELUKZALIGHEID, ZODAT ZIJ, DIE GEVALLEN ZIJN, NIET HEBBEN KUNNEN WETEN, DAT ZIJ ZOUDEN VALLEN, EN ZIJ, DIE STAANDE GEBLEVEN ZIJN, NIET EERDER DE VÓÓRWETENDHEID VAN HUN VOLHARDING GEKREGEN HEBBEN, DAN NA DE VAL DEGENEN, DIE GEVALLEN ZIJN.

Derhalve nu ligt begrijpen, hoe met tezamen voeging van deze twee teweeg gebracht wordt de gelukzaligheid, welke de verstandelijke natuur door een goed voornemen begeerd, zodat zij zonder enige moeite geniet dat onveranderlijk goed hetwelk God is, en daarenboven ook, dat zij in zulks in van de eeuwigheid zal blijven, vanwege hetwelk zij door geen bedenkelijkheid twijfelt, noch door enige dwaling in het onzekere staat. Ondertussen, dat de engelen van het licht deze gelukzaligheid hebben, geloven wij door een godvruchtig geloof. En dat de zondige engelen, die door hun eigen boosheid van dat licht beroofd zijn, dezelve niet gehad hebben, zelfs eer zij gevallen waren, besluiten wij door reden en gevolg; doch indien zij enig leven geleefd hebben vóór de zonde, zo heeft men nochtans waarachtig te geloven, dat zij enige gelukzaligheid gehad hebben, hoewel geen zodanige, die met vaste voorwetenschap was in de toekomst. Maar indien het u hard dunkt wanneer de engelen gemaakt zijn, te geloven, dat sommigen zó gemaakt zijn, dat zij niet ontvangen hebben de voorwetenschap, zo van hun volharding als van hun val, en wederom dat de anderen zó gemaakt zijn, dat zij met een allerzekerste waarheid de eeuwigheid van hun gelukzaligheid geweten hebben; indien u zulks hard dunkt, en gij daarentegen wilt, dat zij alle te samen van de beginne geschapen zijn in gelijke gelukzaligheid, en dat zij in zodanige staat tegelijk gebleven zijn tot de tijd dat deze engelen, die nu kwaad zijn, door hun eigen wil afgevallen zijn van het licht hunner goedheid; indien gij zulks alzo zegt, is het ongetwijfeld nog veel harder, dat de heilige engelen nu nog, gelijk daaruit volgt, onzeker zouden zijn van hun eeuwige gelukzaligheid, en dienvolgens, dat zij van zich zelf niet zouden weten wat wij van hen door de heilige schrift kunnen weten. Want wie is er, zijnde een belijder van het algemeen christengeloof, aan wie niet bekend is, dat er voortaan geen nieuwe duivel meer uit de engelen zal voortkomen? (Mattheus 22:30) En daar benevens, dat ook de duivel niet meer zal wederkomen in het gezelschap van de goede engelen? (Mattheus 25:21) Want de waarheid in het evangelie belooft aan de heilige gelovigen, dat zij zullen gelijk zijn aan de engelen Gods, en aan wie ook belooft wordt, dat zij zullen ingaan tot het eeuwige leven. Ondertussen indien wij zeker zijn, dat wij nimmermeer uit dat onsterfelijk geluk zullen vervallen, en daarentegen, indien zij niet zeker zijn, zullen wij meer zijn dan de engelen, en niet gelijk de engelen. Maar aangezien de waarheid geenszins bedriegt, en zij zegt, dat wij hen gelijk zullen zijn, volgt daaruit, dat zij voorwaar ook zeker zijn van de eeuwige gelukzaligheid, van welke de anderen niet zeker zijn geweest, want hun gelukzaligheid was niet eeuwig, en hoe zouden zij daarvan zeker kunnen geweest zijn, dewijl dezelve een einde zou hebben. Derhalve volgt daaruit, dat de engelen in het eerst óf ongelijk geweest zijn, óf indien zij gelijk geweest zijn, dat dan de goede engelen, na hun val eerst de zekere wetenschap van hun eeuwige gelukzaligheid gekregen hebben. Of tenzij, dat iemand wilde zeggen dat hetgeen de Heere van de duivel in het Evangelie zegt: Johannes 8:44, naar de gemene overzetting van de 73 in ‘t Latijn, ‘Hij was een moordenaar van het begin, en heeft in de waarheid niet gestaan,’ aldus moet genomen worden, nl. dat hij met alleen een moordenaar is geweest van het begin, dat is, in de beginne van de menselijke geslacht, nadat de mens gemaakt was, dien bij door zijn bedriegerij kon doden; maar dat

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hij ook van het begin zijn schepping in de waarheid niet gestaan heeft, zodat hij nooit gelukzalig is geweest met de heilige engelen, weigerende ten eerste zijn Schepper onderdanig te zijn, en daar benevens zeer verheven zijnde door hoogmoed op zijn eigen macht, en alzo bedrogen zijnde en bedriegende, dewijl hij nooit kon ontkomen de macht d, s Almachtige. Derhalve, diegene, die door godvruchtige onderdanigheid niet heeft willen houden wat hij waarlijk was, die heeft door verheffing van de hoogmoed; willen nabootsen hetgeen hij niet was, zodat dienvolgens aldus bij hen verstaan wordt, wat de heilige apostel Johannes zegt:, (1 Johannes 5:8) 'De duivel zondigt van het begin,' dat is, van de tijd af, dat hij geschapen is, heeft hij die gerechtigheid verworpen, welke niemand anders dan alleen een godvruchtige en God onderdanige wil, kan hebben. Indien iemand dit gevoelen aanneemt en toestaat, gevoelt die niet met de ketters, nl. de Manicheen? En zo daar enige verderfelijke gezindheden meer zijn, die met hun gevoelen, dat de duivel, als uit een tegen beginsel, van het eerste aanzijn af, een eigene boze natuur heeft; deze lieden zijn zo dwaas in hun ijdelheid, dat zij de evangelische woorden in hetzelfde aanzien tezamen met ons houden, terwijl zij evenwel niet bemerken, dat de Heere niet gezegd heeft: hij is van 't begin aan van de waarheid vreemd geweest, maar hij heeft in de waarheid niet gestaan, met welke woorden Hij gewild heeft, dat wij zouden verstaan, dat hij van de waarheid afgevallen is, en indien hij in de waarheid gestaan had, zou hij, dezelve deelachtig zijnde, met de engelen gelukzalig gebleven zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

IN WELKE MANIER VAN SPREKEN ER VAN DE DUIVEL GEZEGD IS: HIJ HEEFT IN DE WAARHEID NIET GESTAAN, WANT DE WAARHEID IS NIET IN HEM.

Want de Heere heeft daar een oordeel of vonnis bijgevoegd, even alsof wij al rede gevraagd hadden, waaruit men kan bewijzen, dat hij in de waarheid niet gestaan heeft, als Hij zegt ‘want de waarheid is in hem niet.’ (Johannes 8:44) Nu, de waarheid zou in hem zijn, indien hij in dezelve gestaan had; doch dit is van hem gezegd met een manier van spreken, die niet zeer gewoon is, want aldus schijnt het te luiden: hij heeft in de waarheid niet gestaan, want de waarheid is niet in hem, even alsof de oorzaak ware, waarom hij in de waarheid niet gestaan heeft, overmits in hem de waarheid niet is, daar veelmeer de oorzaak er van is, waarom hij in de waarheid niet is, overmits hij in de waarheid niet gestaan heeft (Psalm 17:6, naar de Sepuaginta). Maar deze manier van spreken is ook in een zekere psalm waar gezegd wordt ‘Ik heb geroepen, want o God! Gij hebt mij verhoord.’ Maar als hij gezegd heeft ‘ik heb geroepen, alsof van hem gevraagd was, waaruit hij kon bewijzen, dat hij geroepen had, zo is het dat hij van de werking van de verhoring Gods betoont de beweging van zijn roeping, even alsof hij zei: hieruit bewijs ik, dat ik geroepen heb, want Gij hebt mij verhoord.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

WAT MEN TE GEVOELEN HEEFT VAN HETGEEN ER GESCHREVEN IS, ‘DE DUIVEL ZONDIGT VAN HET BEGIN.’

Insgelijks aangaande hetgeen ook Johannes van de duivel zegt, (l Johannes 3:8) ‘de duivel zondigt van het begin, dat enigen daaruit willen beweren, dat er is een geschapen natuur van de zonden, dezulken verstaan niet, indien het natuurlijk is in de schepping, dat het dan geenszins zonde kan zijn. Maar wat antwoorden zij toch op de profetische getuigenissen, nl. op hetgeen Jesaja zegt (betekenende de duivel onder de figuurlijken persoon van Prins van Babylonië) ‘hoe bent gij van de Hemel gevallen, gij schone morgenster. (Jesaja 14:12) Of hetgeen Ezechiël zegt ‘gij bent geweest in de lusthof Gods, en met allerlei edelgesteenten versierd. (Ezechiël 28:13) Met deze woorden wordt te verstaan gegeven, hoe hij te eniger tijd zonder zonde geweest is, want een weinig daarna wordt nog uitdrukkelijker van hem gezegd ‘dat hij is geweest zonder vlek in zijn doen die dag toen hij geschapen was. (Ezechiël 28:15) Indien wij dit gevoeglijk wijze niet anders kunnen verstaan, zo zal het ook nodig zijn, dat wij die spreuk, met welke gezegd is ‘hij hoeft in de waarheid niet gestaan,’ mede zó nemen, dat hij in de waarheid geweest is, maar daarin niet gebleven is. En die spreuk, dat de duivel van de beginne aan zondigt, dat men daaruit niet moet menen, dat hij zondigt van de beginne aan dat hij geschapen is, maar van het begin van de zonde aan, uit oorzaak, dat van zijne hoogmoedigheid, de zonde allereerst begonnen is. En evenzo die spreuk, welke geschreven is in het boek Job, Ier plaatse waar melding gemaakt wordt van de duivel ‘dat is het begin van het werk van de Heere, dat Hij gemaakt heeft, dat het bespot is geworden van zijn engelen, (Job 40:14, naar de overzetting van Septuaginta), waarmee ook schijnt overeen te komen die psalm, in welken gelezen wordt ‘de draak, die Gij gemaakt hebt om hem te bespotten’ (Psalm 104:26; doch let op de Septuaginta). Deze spreuken moeten geenszins zo verstaan worden, dat wij zouden menen, dat hij zodanig van de beginne geschapen is om van de engelen bespot te worden, maar dat zulks in deze straffe na de zonde geordineerd is. Zo dan, zijn begin is het werk van de Heere, want daar is geen natuur zelfs in de allerslechtste beesten, welke Hij niet geordineerd en gemaakt heeft; want van Hem is alle mate, alle schoonheid, alle orde, zonder welke geen dingen kunnen gevonden of bedacht worden. Hoeveel temeer is dan van Hem de engel, welke in waardigheid van de natuur alle andere dingen, die God geschapen heeft, verre te boven gaat.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN DE TRAPPEN EN VERSCHEIDENHEDEN VAN DE SCHEPSELEN, WELKE HET GEBRUIK VAN DE PROFIJT ANDERS ACHT DAN DE ORDE VAN DE REDEN.

Onder al deze dingen, welke niet zijn het geen God is, door Wie zij gemaakt zijn, worden de levende dingen gesteld boven die, welke niet leven, gelijk ook die dingen, welke kracht hebben van voorstelling, of ook van te begeren, gesteld worden boven die dingen, welke zodanige beweging niet hebben. En onder die dingen, welke leven hebben, worden die welke gevoel van de zinnen hebben, boven die gehield, welke geen gevoelige zinnen hebben, want de dieren worden boven de bomen gesteld, en onder de dieren, die zinnen hebben, worden de verstandige gesteld boven die, welke niet verstandig zijn; zoals de mensen, die hovende dieren gesteld worden. En onder die schepselen, welke verstandig zijn, worden de onsterfelijke gesteld boven de sterfelijke, gelijk de engelen boven de mensen; doch al deze dingen worden boven elkander gesteld in orde van de natuur. Maar er is nog een andere manier van de bemerking van de dingen, welke is naar het profijt en de gedienstigheid van ieder in ‘t bijzonder, waardoor geschiedt, dat wij enige dingen, die zonder gevoel en zinnen zijn, zelfs boven enige dingen stellen, die gevoel en zinnen hebben, ja zó veel, dat wij, indien wij de macht hadden, die geheel van de natuur van de dingen uit de wereld zouden wegnemen, niet eens bedenkende welke plaats zij in dezelve hebben, of, indien wij het weten, die evenwel stellen boven ons profijt: want wie zou niet liever brood willen hebben in zijn huis dan muizen, en gouden penningen dan vlooien? En wat wonder is zulks, naardien zelfs in de vergelijking van de mensen, van wie natuur immers van zulke hoge waardigheid is, in ‘t algemeen een paard duurder gekocht wordt dan een slaaf, en een edelgesteente duurder dan een slavin. In zulke vrijheid van oordelen verschilt zeer veel de reden van hem, die iets bemerkt, van de noodzakelijkheid degenen, die iets gebrek heeft, of van de vermakelijkheid degenen, die iets begeert, dewijl de reden een zaak acht naar dat zij ten aanzien van zich zelf is in de trappen van de dingen, maar de noodzakelijkheid acht een zaak voor zoveel als zij die om iets anders begeert: insgelijks onderzoekt de reden wal er waar schijnt te zijn voor het licht van de gemoeds. Maar de vermakelijkheid onderzoekt, wat er genoeglijk en zoetvlijend schijnt te zijn voor de zinnen van het lichaam; maar zoveel vermag het gewicht van de wil en van de liefde in de redelijke naturen, dat, hoewel de engelen in orde van de natuur boven de mensen gesteld worden, de goede mensen nochtans ten aanzien van de wet van de gerechtigheid, boven de kwade engelen geacht worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

HOE HET GEBREK VAN DE BOOSHEID NIET IS EEN GESCHAPENE NATUUR, MAAR DAT DE BOOSHEID TEGEN DE NATUUR IS, EN DAT DE OORZAAK VAN DE ZONDE NIET DE SCHEPPER IS, MAAR DE WIL.

Zo verstaan wij dan, dat er van de natuur en niet van de boosheid van de duivels gezegd is ‘dat is het begin van het werk van de Heere’. (Job 40:14) Want waar de boosheid is. daar is zonder twijfel een natuur zonder gebreken voorgegaan. Nu, het gebrek is tegen de natuur, zodat het niets vermag dan de natuur te schaden; alzo zou het geen gebrek zijn van God te wijken tenware het de natuur van wie gebrek dit is, meer toekwam met God te zijn. Derhalve is zelfs de kwade wil een zeer grote getuigenis van hun vroegere goede natuur. Maar gelijk God de Schepper is van de goede naturen, alzo is Hij ook de allerrechtvaardigste schikker van de kwade willen, zodat, wanneer zij hun goede naturen kwalijk gebruiken. Hij ondertussen hun kwade willen wel gebruikt. Alzo heeft Hij teweeg gebracht, dat de duivel door Zijn instelling goed zijnde, en door zijn eigen wil kwaad, in het allerlaagste geordineerd is, zodat hij bespot wordt van zijn engelen, zodanig, dat zelfs zijn aanvechtingen de heiligen bevorderlijk zijn, daar hij meende hen met dezelve te beschadigen. En aangezien God, toen Hij hem schiep, van zijn toekomstige boosheid niet onwetend was, en Hij tevoren zag welk goed hij door zijn kwaad zou teweeg brengen, zo zegt een zekere psalm ‘de draak, die Gij gemaakt hebt om hem te bespotten’; opdat hierdoor, nl. dat Hij hem door Zijn goedheid goed gemaakt heeft, zou verstaan worden, dat Hij hem al rede door Zijn voorwetenschap alzo van tevoren bereid heeft, even gelijk Hij hem zou gebruiken, wanneer hij boos zou zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

VAN DE SCHOONHEID VAN DE GANSE WERELD, WELKE DOOR DE SCHIKKING EN BESTELLING GODS NOG KLAARDER BLIJKT UIT DE TEGENSTELLING VAN DE TEGENSTRIJDIGE DINGEN.

Want God zou niet één mens noch een engel geschapen hebben, die hij tevoren wist dat boos zou zijn, tenzij dat Hij meteen mede geweten had tot welke gedienstigheden en tot welk gebruik van goed Hij die zou voegen, om dienvolgens de orde van de wereld, evenals een allerschoonst gezang, met enige tegendelen te versieren en te vereren. Want de tegendelen, gelijk ze genoemd worden, zijn in de versierselen van de redenen zeer fraai voegende en schikkende, en worden in het Latijn genoemd opposita, of, dat de zaak nog beter uitdrukt, contraposita, dat is, tegenstellingen. Want het woord antitheta is in de Latijnse taal in geen gebruik, hoewel de Latijnse reden zodanige manieren van versierselen mede gebruikt, en niet alleen de Latijnse, maar ook de talen van alle andere volken. Zulke manieren van tegenstellingen gebruikt de apostel Paulus in de tweede brief aan de Corinthiërs, als hij die plaats zeer zoetelijk uitlegt, waar hij zegt:. (2 Corinthiërs 6:7) ‘door de wapenen van de rechtvaardigheid ter rechter en ter linker hand; door eer en oneer; door lastering en prijs: als verleiders en nochtans waarachtig; als onbekend en nochtans bekend; als die sterven en ziet wij leven; als die gestraft worden en niet gedood als droevig zijnde en nochtans altijd vrolijk; als arm, nochtans velen rijk makende als niet hebbende en nochtans alle dingen bezittende.’ Gelijk dan deze tegendelen, gesteld zijnde tegen andere tegendelen, in de redenen een fraaiheid geven, alzo uit de tegenstelling van verscheiden tegendelen tegen elkander bestaat de schoonheid en fraaiheid van deze wereld, niet ten aanzien van enige uitspraak van de woorden, maar ten aanzien van de klare uitspraak van de dingen, hetwelk allerkennelijkst gesteld en aangewezen wordt in het Boek Feclesiastius, op deze wijze, tegen het kwaad is het goed, en tegen de dood is het leven. Alzo ook tegen de godvruchtige is de zondaar.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

WAT MEN HEEFT TE GEVOELEN, AANGAANDE HETGEEN ER GESCHREVEN IS: TOEN SCHEIDDE GOD HET LICHT VAN DE DUISTERNIS.

Hoewel de duisterheid van de goddelijke woorden daartoe ook nuttig en dienstig is, dat zij zeer vele gevoelens van de waarheid voortbrengt, en die tot het licht van de kennis brengt, dewijl de een dezelve dus en de andere weder zo verstaat; maar ondertussen heeft men daarin toe te zien, dat hetgeen op die duistere plaats zo verslaan wordt; dat hetzelfde versterkt en bevestigd wordt of door medegetuigen van klare en openbare zaken, óf door enige andere klare schriftuurplaatsen, die buiten allen twijfel zijn. Insgelijks wanneer daar vele dingen verhandeld worden, dat men dan tracht te komen tot datgene, wat hij gevoeld heeft, die het geschreven heeft; doch indien zulks verborgen is, en evenwel bij gelegenheid ergens een duistere diepte moet verhandeld worden, laat dan enige andere waarachtige dingen gelegd worden. Daarom dunkt mij dat gevoelen niet vreemd te zijn van de werken Gods, dat men zegge, wanneer het eerste licht gemaakt is, dat daarmede verstaan moet worden, dat de engelen geschapen zijn, en dat er onderscheid is gemaakt tussen de heilige en onreine engelen, als er gezegd wordt: toen scheidde God het licht van de duisternis, en noemde het licht dag en de duisternis nacht. (Genesis 1:4) Want Hij alleen heeft hen van elkander kunnen schelden, die tevoren eer zij gevallen waren, geweten heeft, dat zij zouden vallen, en dienvolgens dat zij, berooid zijnde van het licht van de waarheid in hun duistere hoogmoed zo de volharden blijven. Want tussen dezen onze allerbekendste dag en nacht, dat is, tussen dit ons licht en onze duisternis, heeft Hij die grote lichten van de Hemels, die zeer gemeen zijn voor onze zinnen, bevolen dat zij dag en nacht zouden schelden, want zegt Hij ‘daar worden lichten aan het firmament van de Hemels; dat zij schijnen op de aarde en de dag en de nacht scheiden.’. (Genesis 1:14) En een weinig daarna zegt Hij: En God maakte twee grote lichten, een groot licht, dat de dag regeert en een klein licht dat de nacht regeert, daartoe ook sterren. En God zette ze aan het firmament van de Hemel dat zij schenen op de aarde, en de dag en de nacht regeerden en scheidden licht en duisternis. (Genesis 1:16) Maar tussen dat licht, hetwelk het heilig gezelschap van de engelen is, en hetwelk merkelijk door de verlichting van de waarheid schijnt, en tussen de duisternissen, die tegen hetzelfde strijden, n l. die allerergste gemoederen van de boze engelen, die afgekeerd zijn van het licht van de gerechtigheid, is Hij diegene geweest, die daarin heeft kunnen verdelen, daar het toekomstig kwaad, niet van hun natuur, maar van hun wil, Hem niet verborgen noch onbekend heeft kunnen zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

VAN HETGEEN ER GESPROKEN IS NA DE SCHEIDING VAN HET LICHT EN VAN DE DUISTERNIS: ‘EN GOD ZAG, DAT HET LICHT GOED WAS.’

Ook moet men met geen stilzwijgen voorbijgaan, (Genesis 1:3) waar God gezegd heeft: het wordt licht, en het werd licht, waarop gevolgd is: en God zag, dat het licht goed was, (Genesis 1:4) en niet daarna toen Hij het licht van de duisternis gescheiden had, en toen Hij het licht genoemd had dag en de duisternis nacht, opdat Hij niet tezamen met het licht aan de duisternissen zou schijnen een getuigenis van zijn welbehagen gegeven te hebben. Want daarna alwaar de duisternissen zonder schuld zijn, tussen welke nl. en tussen het licht, dat zichtbaar is met onze ogen, de lichten van de Hemel hun scheiding maken, wordt daar niet voorheen, maar daarna tot een besluit gezegd: en God zag, dat het goed was. (Genesis 1:18) Want beide heeft het Hem behaagd, overmits het beide zonder zonde was. Maar als God zei: het wordt licht, en het werd licht, zo volgt daar straks: en God zag, dat het licht goed was. En daarna wordt daar tot een besluit bijgevoegd: toen scheidde God het licht van de duisternis, en noemde het licht dag en de duisternis nacht, doch op deze plaats is er niet bijgevoegd ‘en God zag dat het goed was,’ opdat het niet beide goed genaamd zou worden, dewijl het éne kwaad was, nl. door zijn eigen misdaad en niet van natuur. En derhalve heeft aldaar alleen het licht de Schepper behaagd. Maar hoewel Hij de duisternissen van de engelen heeft willen ordineren, schikken en besturen, nochtans heeft Hij die nimmermeer willen toestemmen, noch voor goed of behaaglijk aannemen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

VAN DE EEUWIGE EN ONVERANDERLIJKE WETENSCHAP GODS EN VAN DE WIL, DOOR WELKEN ALLE DINGEN, DIE HIJ GEMAAKT HEEFT, HEM ALTIJD ZO BEHAAGD HEBBEN TE MAKEN ALS ZIJ GEMAAKT ZIJN.

En wat is dies halve daarmede anders te verslaan, dat telkens, overal en op alles gezegd wordt: en God zag dat het goed was, dan een toestemming van Zijn werk, naar de kunst gemaakt zijnde, welke de wijsheid Gods is; want God zei niet, toen het nog niet gemaakt was, dat het toen goed was, zodat er niets van dit alles gemaakt zou geweest zijn, indien Hem iets onbekend geweest ware. Zo ziet Hij het dan overmits het goed is, en indien Hij het niet gezien had eer het gemaakt was, zou het niet gemaakt geweest zijn, zodat Hij ons aanwijst dat het goed is, maar geenszins zulks zelf wijs wordt of verneemt. Doch Plato heeft meer durven zeggen, nl. dat God zeer verheven is geweest in blijdschap, hebbende de Schepping van de ganse wereld volbracht, in welke plaats hij niet zo uitzinnig geweest is, dat hij gemeend zou hebben, dat God door het nieuwe gebouw van Zijn werk gelukzaliger was geworden; maar op deze wijze heeft hij willen betonen, dat het gedane werk aan de kunstenaar heeft behaagd, evenals het Hem behaagd had toen Hij het naar de kunst nog zou doen, niet dat enigszins de wetenschap in God verandert, zodat de dingen, die niet zijn, namaals anders in Hem worden, gelijk ook iets anders de dingen, die nu zijn, en ook wat anders de dingen die geweest zijn. Want het is met God niet, dat Hij, even als wij, óf vooruit ziet wat toekomend is, óf aanschouwt, wat tegenwoordig is, óf ziet hetgeen voorbij is, maar zulks doet Hij op een andere manier, welke zeer verre is van de gewoonte onzer gedachten, want Hij ziet niet van het een op het ander door verandering van gedachten, maar doet zulks gans onveranderlijk, zodat de dingen, die lijdelijk geschieden, noch geen toekomende dingen zijn, maar tegenwoordige dingen, en verder ook nu geen verleden dingen zijn. Maar Hij begrijpt die dingen alle tezamen met een vaste, gestadige en eeuwige tegenwoordigheid, en begrijpt ze niet anders met de ogen dan met het gemoed, want Hij bestaat niet uit ziel en lichaam. Ook begrijpt Hij zulks nu niet anders dan tevoren of daarna want Zijn wetenschap is niet gelijk onze wetenschap, dat zij verwisseld zou worden door de verandering van de drie tijden, nl. de tegenwoordige, het verleden en de toekomende tijd, want bij Hem is verandering, noch veranderlijke schaduwing van de tijd. (Jakobus 1:17) Want Zijn overlegging gaat niet van gedachten tot gedachten, want alle dingen, die Hij wetende bekent, zijn tegelijk in Zijne onlichamelijke aanschouwing; want gelijk Hij de tijdelijke dingen beweegt zonder enige tijdelijke bewegingen alzo is hel, dat Hij de tijden ook weel zonder enige lijdelijke wetenschappen. Zo dan, in datzelfde heeft Hij gezien, dat goed was wat hij gemaakt had, in hetwelk Hij gezien heeft, dat goed was wat Hij maken zou. En dat Hij dit gedaan werk gezien heeft, daarmede heeft Hij Zijne wetenschap niet verdubbeld of vermeerderd, even alsof Hij van mindere wetenschap zou geweest zijn vóór Hij gemaakt had hetgeen Hij zag, Hij, zeg ik, die zo volkomen niet zou kunnen werken, tenware Hij van zulke volkomen wetenschap ware, dat er uit Zijn werken niet kon bijgevoegd worden. Derhalve, indien wij alleen hadden te beantwoorden de vraag, wie het licht gemaakt heeft, zo zou het genoeg zijn te zeggen: God heeft het licht gemaakt. Maar indien men vraagt, niet alleen wie het gemaakt heeft, maar ook door wie Hij het gemaakt heeft, zal het genoeg zijn, dat men zegt: en God sprak het wordt licht, en het werd licht, opdat wij daaruit mogen bekennen, dat God niet alleen het licht gemaakt heeft, maar dat Hij het ook door het woord gemaakt heeft. Maar aangezien wij bijzonder 3 dingen van enig schepsel behoorden te weten en te verstaan, nl. wie het gemaakt heeft, door wie het gemaakt is, en waarom het gemaakt is, zo zegt Hij: en God sprak het worde

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

licht, en het werd licht: en God zag dat het licht goed was. Indien wij dan vragen, wie het licht gemaakt heeft, het is God. En door wie Hij het gemaakt heeft, en Hij sprak; ‘het worde, en het werd.’ En waarom Hij het gemaakt heeft, vermits het goed is, want er is geen uitnemende meester, dan God, noch krachtiger kunst dan Gods woord, noch beter oorzaak waarom, dan dat het goede van de goede God geschapen wordt. En deze oorzaak betuigt ook Plato, dat de rechtvaardige oorzaak is van de wereld te scheppen, nl. dat door de goede God goede werken zouden gemaakt worden, hetwelk hij zegt, hetzij dat hij zulks van hen, die het gelezen hadden, verstaan en gehoord heelt, of dat hij door zijn aller kloeke verstand de onzichtbare dingen Gods door de geschapen creaturen gezien en verstaan heeft, of dat hij zulks geleerd heeft van hen, die dit alles gezien hadden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

VAN ZULKE MENSEN WELKE IN ENIGE DINGEN DIE IN DE WERELD DOOR DE GOEDEN SCHEPPER GESCHAPEN ZIJN, EEN MISHAGEN HEBBEN, EN DIENVOLGENS MENEN, DAT ER ENIGE GESCHAPEN NATUUR KWAAD IS.

Evenwel deze oorzaak, nl. de goedheid Gods om goede dingen te scheppen; deze zo rechtvaardige en zo wel bekwame oorzaak, die, wanneer zij naarstig aangemerkt en godvruchtig overlegd wordt, genoegzaam eindigt alle zwarigheden van hen, die naar ‘s werelds oorsprong en begin onderzoeken, deze oorzaak, zeg ik hebben enige ketters niet gezien, want zij vonden een gebrekkige en broze sterfelijkheid van de vlees, dat al rede afkwam van zijne rechtvaardige straf, ten aanzien van welke vele dingen met hetzelve niet overeenkomen, gelijk vuur en koude, of enig wreed wild beest, of iets anders dergelijks. Ja welke zij niet eens bemerken, hoe bekwaam die in hun plaatsen en naturen zijn, en met welke schone orde die geschikt zijn, en hoe grote schoonheid en lieflijkheid die aan de wereld, elk naar zijne ambten en gedeelten, evenals tot een gemene republiek, aanbrengen: ja welke grote gedienstigheden zij ook ons toebrengen, indien wij die gevoeglijk en naar behoren wisten te gebruiken, zodat ook de vergiften, welke bij onbehoorlijk gebruik schadelijk zijn, nochtans tot gezonde geneesmiddelen dienen wanneer zij behoorlijk gebruikt worden. En daarentegen zulke dingen, in welke wij ons vermaken, gelijk daar zijn: spijs en drank, en ook dit licht, die worden bevonden door ontijdig en onmatig gebruik ons schadelijk te zijn, waarom ook de Goddelijke Voorzienigheid vermaant, dat wij geen zaken onwijs zullen verachten, maar dat wij zeer nauw en naarstig het profijt en nut van ieder ding zullen onderzoeken, en waar ons verstand of onze zwakheid tekort komt, dat wij daar zullen geloven, dat het nut dies halve ons onbekend en verborgen is, gelijk ons enige dingen onbekend waren die wij later niet dan met veel moeite nauwelijks hebben kunnen leren kennen, want het verbergen van het nut is óf een oefening onzer nederigheid, óf een vermorzeling van onze hoogmoed, want geen geschapene natuur kan gans kwaad zijn, dewijl de naam van de kwaad niets anders medebrengt dan een gemis en een beroving van het goede; maar ondertussen beginnende van de aardse tot de Hemelse en van de zichtbare tot de onzichtbare dingen, zullen wij bevinden, dat sommige goede dingen beter zijn dan andere, en dat daarom, opdat alle dingen ongelijk zouden mogen zijn. Nu, God is op zulke wijze een groot kunstenaar in grote dingen, dat Hij geen minder kunstenaar is in kleine dingen, welke kleine dingen niet naar hun grootte, welke zeer gering is, zijn af te meten, maar naar de wijsheid van de kunstenaars. Wanneer men bv. afscheert zijne een wenkbrauw, is dit zo weinig, dat men bijna niets van het lichaam afneemt; ondertussen hoeveel wordt daardoor afgenomen van de schoonheid, want het lichaam bestaat niet in wan schikkelijkheid, maar in gelijkheid en in een juiste afmeting van de leden. Voorwaar! men heeft zich niet zeer te verwonderen dat zij welke menen dat er enige natuur kwaad gesproten en voortgekomen is, kwansuis van een zeker tegenstrijdig beginsel, dat die zeg ik, niet willen aannemen deze oorzaak van de schepping van de dingen, nl. dat de goede God alle dingen goed geschapen heeft, dewijl zij geloven, dat Hij voornamelijk bewogen is geweest door de uitersten nood van het kwaad, dat tegen Hem streed om deze werken van de wereld te maken, en dat Hij Zijne goede natuur, met het kwaad te overwinnen en te bedwingen, besmet heeft, welke natuur, schandelijk besmet en zeer wreed gevangen en onderdrukt zijnde, Hij nauwelijks met grote moeite en arbeid reinigt en bevrijdt, nochtans niet zijne natuur geheel, maar dat deel van zijn natuur dat van die besmetting niet kan gereinigd worden, hetwelk als het deksel en de gevangenis zou zijn van de overwonnen en opgesloten vijand. Want de Manicheen zouden anders zo gans dwaas, of veelmeer

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zo gans dol niet zijn, indien zij geloofden, dat Gods natuur was, gelijk als zij is onveranderlijk en gans onverderfelijk, welke geen ding kan kwetsen of schaden. En indien zij aangaande de ziel met een christelijke gezondheid geloofden, dat zij door de wil tot erger kon veranderd worden, en daar benevens ook door de zonde kon verdorven worden, en dienvolgens van het licht van de onveranderlijke waarheid kon berooid worden, dewijl zij niet is een gedeelte Gods, noch van die natuur, welke Gods is, maar dewijl zij van God geschapen is, zijnde alzo verre beneden haar Schepper.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

VAN DE DWALING, VAN WELKE ORIGENIS' LERING BESCHULDIGD WORDT.

Maar het is allermeest te verwonderen, dat ook sommigen, die met ons geloven, dat er een beginsel is van alle dingen, en dat er geen natuur is, die niet is, wat God is, welke elders vandaan kan zijn dan van de Schepper, dat deze zelfde nochtans deze zo goede en eenvoudige oorzaak van de schepping van de wereld niet goedelijk en eenvoudig hebben willen geloven, zó, dat de goede God het goede zou scheppen en daar benevens, dat die dingen beneden God zouden zijn, welke niet zijn wat God is, nochtans dat niemand de goede dingen kon maken, dan alleen de goede God. Maar de zielen zeggen zij, dat die wel geen delen Gods zijn, maar dat zij gemaakt zijn door God, en voorts dat zij gezondigd hebben met af te wijken van de Schepper en dat zij door ver scheiden afwijkingen, naar gelegenheid van de verscheidenheden van de zonden, van de Hemelen tot de aarde voortgegaan zijn, en voorts verscheiden lichamen evenals gevangenissen verdiend hebben. En dat dit de wereld is, en dat dit de oorzaak is geweest van de schepping van de wereld, niet opdat er goede dingen zouden geschapen worden, maar opdat de kwade dingen zouden belet worden. Vanwege zodanige mening wordt Origenis terecht bestraft, want in zijne boeken, die hij noemt periarchon, dat is: van de beginselen, heeft hij zulks gevoeld en ook geschreven, waarover ik, meer dan ik uitspreken kan, verwonderd ben, dat een man, zó geleerd en zó wel geoefend en ervaren in de kerkelijke schriften, niet eens aangemerkt heeft, hoe gans strijdig zulks is tegen de mening van deze onze schriftuur, zijnde van zulk een groot aanzien, dat daar bijgevoegd wordt 'en God zag dat het Goed was.' En toen nu alles volbracht en volmaakt was, dat er toen tot een besluit bijgevoegd werd: en God zag aan alles wat Hij gemaakt had, en ziet daar, de was alles zeer goed, (Ge 1 vs 31), waarmede dezelve geen andere oorzaak om de wereld te scheppen, heeft willen verstaan hebben dan, opdat de goede dingen door de goeden God zouden gemaakt worden. Alzo, indien er niemand gezondigd had, zou de wereld versierd en vol geweest zijn alleen met goede naturen. En overmits er zonde is, zo volgt daarom niet dat alles met zonde vervuld is, dewijl er een veel groter getal goeden onder de Hemelse schepselen de ordinantie van hun natuur behoudt. En de kwade wil overmits die niet heeft willen houden de orde van de natuur, heeft daarom niet kunnen ontgaan de wetten van de rechtvaardige God, die alles ten beste schikt en ordineert. Want gelijk een schilderij schoon is, zelfs met een zwarte verwe, wanneer die nl., op haar behoorlijke plaats gesteld is, alzo ook de ganse wereld, indien men die kon aanschouwen, is tezamen ook met de zondaren schoon, niettegenstaande hun lelijkheid, wanneer die op zich zelf aangemerkt wordt, hen schandelijk maakt. Voorts heeft ook Origenis en zij, die met hem zo gevoelen, moeten zien, indien zodanige mening waarachtig ware, nl. dat de wereld daarom gemaakt is, opdat de zielen, naar de verdiensten van haar zonden, zekere lichamen zouden ontvangen, evenals gevangenissen, in welke zij tot straf zouden op gesloten worden, zodat de zielen, die het minst gezondigd hadden, de bovenste en lichtste lichamen zouden hebben, en de zielen die zwaarder gezondigd hadden, de benedenste en zwaarste lichamen zouden hebben, indien dit zeg ik, waarachtig ware, moesten de duivelen, die de ergste van allen zijn, aardse lichamen hebben, welke de benedenste en zwaarste zijn, en niet de boze mensen, die ze nochtans hebben. Maar nu, opdat wij zouden mogen verstaan, dat de verdiensten van de zielen niet zijn te rekenen naar de hoedanigheden van de lichamen, zo is 't dat de allerbooste duivel een lichaam van de lucht heeft, maar de mens, die nu mede boos is, doch in veel mindere mate, heeft nochtans een lichaam van slijk, dat hij voorwaar al vóór de zonde ontvangen heeft. En wat dan er dwazer gezegd worden dan dat aangaande de zon, opdat zij in de wereld één en alleen mocht zijn, dat de kunstige

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

God daarmede niet gezocht heeft te dienen óf de heerlijkheid van de schoonheid, óf het welvaren van de lichamelijke dingen, maar dat de zaak veelmeer hiermede alzo zou toegegaan zijn, dat zij opgekomen is ter oorzake dat een zekere ziel zó gezondigd had dat zij verdiend had in zodanig lichaam besloten te worden. En alzo, indien het gebeurd was, dat niet één ziel, maar twee zielen, ja niet twee zielen, maar 10 of 100 gelijkelijk en evenveel gezondigd hadden, dat dan deze wereld 100 zonnen zou gehad hebben, doch dat zulks niet geschiedt is, door de wonderlijke beschikking en Voorzienigheid van de Werkmeesters ten dienste van het welvaren en de schoonheid van de lichamelijke dingen, maar dat zulks gekomen zou zijn alleen bij gelegenheid van de afwijking van een zondigende ziel, zodat zij alleen zodanig lichaam verdiende. Maar alhier moet men weerhouden de afwijking niet van de zielen, van welke zij niet weten wat zij zeggen, maar de afwijking van hen, die zulke dingen gevoelen, als verre verdwaald zijnde van de waarheid en behoorlijkheid. Deze 3 dingen dan, die ik tevoren aangewezen heb, naardien zij in ieder schepsel vereist worden, nl. wie ze gemaakt heeft, door wie Hij ze gemaakt heeft, en waarom Hij ze gemaakt heeft, zo heeft men te antwoorden: ten eerste God, ten tweede door het Woord, en ten derde omdat Hij goed is. Ondertussen of hier in een geestelijke, diep verborgen zin de Goddelijke Drieheid ons te verstaan gegeven wordt, nl. Vader, Zoon en Heilige Geest, en of hier ook iets voorkomt dat ons op deze schriftuurplaats niet toelaat zulks alzo te nemen, dit is een vraag van zeer veel diepte. Ondertussen, dat wij alles in een boek zouden verklaren, zulks moet men ons niet te laste leggen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

VAN DE GODDELIJKE DRIEVULDIGHEID, WELKE OVERAL IN AL ZIJNE WERKEN VERSPREID HEEFT DE BETUIGINGEN VAN ZIJN EIGEN KLARE BEDUIDENISSEN.

Wij geloven, houden vast en prediken in alle getrouwheid, dat de Vader geteeld heeft het Woord, nl. die wijsheid, door welke alles gemaakt is, de Eniggeboren Zoon, te weten Hij één zijnde, de Ene; Hij eeuwig zijnde de mede eeuwigen; Hij allerhoogst goed zijnde, die met de Vader even goed is. En daarenboven, dat de Heilige Geest is tezamen de Geest van de Vader en van de Zoon, en daar benevens, dat Hij van hetzelfde Wezen en van dezelfde eeuwigheid is met beiden, en dat dit geheel is de Drievuldigheid vanwege de eigenschap van de personen, en ook de Enige God vanwege de ondeelbare Godheid, gelijk ook enige Almachtige vanwege de ondeelbare Almacht; nochtans zó, dat, wanneer men van elk bijzonder vraagt, men dan heeft te antwoorden, dat ieder dezelve is God en Almachtig, en, wanneer men vraagt van allen tezamen tegelijk, dat men dan niet heeft te antwoorden, dat er zijn 3 Goden of 3 Almachtige, maar één Almachtige God, want in 3 is zulk een onafscheidelijke en ondeelbare éénheid, dat dezelve gewild heeft, dat zij alzo zal gepredikt worden. Nu, of de Heilige Geest van de goede Vader en van de goede Zoon, overmits dezelve beiden gemeen is, met recht de goedheid van beiden zou kunnen genoemd worden, daar van zou ik niet licht iets durven zeggen; maar veel lichter zou ik durven zeggen, dat Hij ware de Heiligheid van beiden, niet als de hoedanigheid van beiden, maar zelfs ook het wezen en de derde persoon in de Drievuldigheid. Want tot zulks leidt Hij mij veel waarschijnlijker, dat naardien de Vader Geest is en de Zoon ook, en de Vader heilig en de Zoon heilig, Hij nochtans eigenlijk genaamd wordt Heilige Geest, als de Heiligheid die wezenlijk is, en mede wezenlijk van beiden. Doch indien de Goddelijke goedheid niet anders is dan Heiligheid, voorwaar zulks is een naarstigheid van de reden en geen stoute vermetelheid, opdat in de werken Gods in een verborgen manier van spreken onze aandacht geoefend worde, en door inleiding bij ons verstaan worde de Drievuldigheid, en daar benevens wie ieder schepsel gemaakt heeft, door wie Hij het gemaakt heeft en waarom Hij het gemaakt heeft, want daar wordt verstaan de Vader van het Woord, die gezegd heeft dat het zou worden. Nu, wat door Zijn zeggen geworden is, dat is ongetwijfeld door het Woord geworden, en in hetgeen er gezegd wordt ‘en God zag dat het goed was,’ wordt genoeg te kennen gegeven, dat God niet door enige noodzakelijkheid en niet door enig gebrek van Zijn eigen dienst of profijt, maar alleen bewogen zijnde door Zijne goedheid, gemaakt heeft wat Hij gemaakt heeft, nl. daarom, overmits het goed is, hetwelk daarom alzo genaamd wordt nadat het gemaakt was, opdat daardoor te kennen gegeven worde, dat de zaak die gemaakt is, overeenkomst heeft met de goedheid door welke zij gemaakt is. Indien met deze goedheid terecht de Heilige Geest verstaan wordt, zo wordt ons genoegzaam te kennen gegeven de ganse Drievuldigheid in Zijne werken. En vandaar is de oorsprong en de gelukzaligheid van die Heilige Stad, welke hier boven is waar de Heilige engelen zijn. Vraagt men vanwaar die Stad is, God heeft die gemaakt. Indien mijn vraagt vanwaar die wijze is dan antwoorden wij: van God wordt hij verlicht. Verder, zo men vraagt vanwaar de gelukkige is, dan zeggen wij: van God, dien hij geniet, want in Hem bestaande, wordt hij gematigd: Hem aanschouwende, wordt hij verlicht; Hem ingelijfd zijnde, wordt Hij verheugd; door Hem is hij, ziet hij, bemint hij, en in de eeuwigheid Gods groeit hij, in de waarheid Gods licht hij en in de goedheid Gods verblijdt hij.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

VAN DRIEËRLEI LERING VAN DE GANSE FILOSOFIE.

Zoveel ik kan verstaan schijnt het, dat de filosofen hierom gewild hebben dat de lering van de wijsheid in drieën zou gedeeld zijn, ja hiervan is het gekomen, dat zij kunnen gemerkt hebben, dat zij drieërlei moest zijn. Want zij hebben haar alzo niet ingesteld, dat zij zo zou zijn, maar veeleer hebben zij haar zo gevonden, dat zij al rede zo was, zodat het een deel daarvan in ‘t Grieks genaamd wordt Fysica, dat is: de lering van de naturen; het andere deel Logica, dat is: de lering dienende tot verbetering van de reden, en het derde Ethica, dat is: de lering van de zeden en van de geschiktheid van het leven, welke namen in het Latijn nu ook in vele schriften gemeen zijn, zodat zij genaamd worden naturalis, rationalis en moralis, welke wij ook kort in het achtste Boek aangeroerd hebben. Met dat hieruit zou moeten volgen, dat zij in deze 3 iets van God en van de Drievuldigheid gedacht hebben, hoewel daar gezegd wordt, dat Plato allereerst die afdeling zou bedacht hebben, welke geen anderen Werkmeester aller naturen aangestaan en behaagd heeft dan alleen God, noch ook een andere gever van het verstand, noch ook een anderen aanblazer van de liefde om wél en gelukzalig te leven. Maar aangezien van de natuur van de dingen, van de manier van het onderzoek van de waarheid van het einde van het goede, tot hetwelk wij alles dat wij doen, moeten strekken, de gevoelens verschillen, zo is het dat in deze 3 grote vraagstukken al hun aandacht beslaat, en wel zo dat in ieder dezelfde grote verscheidenheid is van meningen, wat nl. ieder zal volgen. Nochtans twijfelt niemand er aan, dat er is een zekere oorzaak van de natuur, een zekere gedaante van de wetenschap en ook een zeker hoofdstuk van het leven. Daar worden ook 3 dingen aangemerkt, welke in ieder mens, die een kunstenaar is, nodig zijn om wat te maken, nl. de natuur, de leer en het gebruik. De natuur moet beoordeeld worden uit het verstand, de leer uit de wetenschap en het gebruik uit de genieting van het werk hoewel mij niet onbekend is, dat de genieting eigenlijk is degenen die geniet het gebruik degenen die gebruikt, en dat tussenbeide dit onderscheid schijnt te zijn, dat wij gezegd worden dat eigenlijk te genieten hetwelk niet behoeft gestrekt te worden tot iets anders en dat ons door zich zelf vermaakt, en dat wij daarentegen dat gezegd worden te gebruiken, hetwelk wij om iets anders zoeken en betrachten zodat wij de tijdelijke dingen meer moeten gebruiken dan genieten, opdat wij eenmaal mogen komen om te genieten de eeuwige dingen, niet gelijk sommige verkeerde mensen, die het geld willen genieten, en God willen gebruiken, want zij besteden het geld niet om Gods wil, maar God eren zij om van het geld wille. Maar nochtans in die manier van spreken, welke zeer algemeen is, gebruiken wij het nut en genieten wij het gebruik; want door het nut verstaan wij de veldvruchten, die wij alle tezamen tijdelijk gebruiken. Naar deze manier dan noem ik het gebruik in deze 3, welke ik vermaand heb dat in de mens te bemerken zijn, nl. de natuur, de leer en het gebruik. Uit dit alles dan om het gelukzalig leven te bekomen, is, gelijk ik gezegd heb, door de filosofen drieërlei lering gevonden, nl. de natuurlijke vanwege de natuur, de redelijke vanwege de leer en die van de zeden vanwege het gebruik. Indien derhalve onze natuur van ons zelf ware, zouden wij ook voortgebracht hebben onze eigene wijsheid, en wij zouden geen moeite doen om die door leren te verkrijgen, en onze liefde, van ons voortgekomen en weder tot ons gekeerd zijnde, zou ons genoeg zijn om gelukzalig te leven. Maar aangezien onze natuur God tot haar Werkmeester heeft, zo moeten wij ook buiten alle twijfel, om waarlijk wijs te zijn, Hem tot leraar hebben en evenzo moeten wij ook opdat wij gelukzalig mogen zijn, Hem tot een Gever hebben van de allerverborgenste zoetigheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

VAN HET BEELD VAN DE ALLERHOOGSTE DRIEVULDIGHEID DAT OP ENIGERLEI WIJZE ZELFS IN DE NATUUR IS VAN DE MENS, DIE NOG NIET GELUKZALIG GEMAAKT IS.

Wij bekennen ook in ons het beeld Gods nl. van die allerhoogste Drievuldigheid, hoewel niet gelijk met God, maar veelmeer zeer veel daarvan verschillende, insgelijks ook mede niet eeuwig met God, en om in 't kort geheel te zeggen, niet van hetzelfde wezen als God; nochtans aangezien er God van natuur niets nader is onder alle dingen die door Hem gemaakt zijn, zo is het, dat wij in ons het beeld van de Drievuldigheid bekennen dat door eindelijk verbeteringen zal voltrokken worden, opdat het met het zelve mag zijn in een allernaaste gelijkenis, want wij zijn, en wij weten ook dat wij zijn, en ons zijn en weten beminnen wij ook. Nu, in de dingen die ik gezegd heb, verontrust ons geen waarschijnlijke valsheid, want wij gevoelen die niet door enige zinnen van het lichaam, zoals wij die dingen doen, welke buiten ons zijn, als met name de kleuren door het zien, de geluiden door het gehoor, de geuren door de reuk, de smaak door het proeven, de hard- en zachtheden door het aanraken, van welke voelbare dingen wij zelfs zeer gelijke beeld, welke niet lichamelijk zijn, in onze gedachten overleggen en in onze memorie bewaren, zodat wij door dezelve opgewekt worden tot de begeerte er van; maar ondertussen is het gans zeker voor mij, en buiten alle bedrog van de verbeelding, dat ik ben en dat ik dit weet en mij zelf liefheb, zodat ik niet vrees in deze waarachtige dingen enige besluitredenen van de Academische, zeggende 'wat was het of gij bedrogen werd.' Voorwaar, indien ik werd bedrogen, zo ben ik immers; want die niet is, kan ook niet bedrogen worden, derhalve indien ik bedrogen word, zo ben ik ook. En aangezien ik bedrogen word, hoe kan ik dan daarin bedrogen zijn, dat ik zou zijn, naardien, het zeker is, dat ik ben, indien ik bedrogen word. Alzo volgt ook daaruit, dat ik ook daarin niet bedrogen word, dat ik weet dat ik besta, welke twee, naardien ik bemin, zo voeg ik die zelfde liefde als een derde van geen minder waarde en achting bij de voorgaande dingen die ik weet. Want ik wordt daarin niet bedrogen dat ik bemin, dewijl ik niet bedrogen word in die dingen welke ik bemin, want hoewel zij vals mochten zijn, nochtans zou het waar zijn, dat ik valse dingen beminde; want op welke wijze zou ik terecht berispt en verhinderd worden van het beminnen van de valse dingen, indien het vals ware dat ik die beminde. Naardien dan die dingen waar en zeker zijn, wie zal er dan aan twijfelen, dat zelfs het beminnen van de dingen die bemind worden, niet waar en zeker is? Voorts is er evenmin iemand, die niet zou willen zijn, als er iemand is, die niet gelukzalig zou willen zijn. En hoe kan hij gelukzalig zijn, die niets is?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

VAN HET ZIJN EN WETEN, EN VAN HET BEMINNEN VAN BEIDE.

Ja door een zekere natuurlijke kracht is zelfs het zijn zó genoeglijk, dat zelfs zij, die ellendig zijn, nooit om iets anders zouden willen teniet gaan. Alzo wanneer zij zich zelf ellendig gevoelen, dan nog willen zij niet, dat zij uit de wereld zouden weggenomen worden, maar veel liever willen zij, dat hun ellende van hen weggenomen wordt. En zij, die naar hun eigen oordeel allerellendigst zijn en die het ook waarlijk zijn, en zij, die niet alleen door de wijzen, omdat zij dwaas zijn, maar ook door hen, die zich zelf gelukzalig menen, geoordeeld worden ellendig te zijn, omdat zij zijn armoedige mensen en gebrekkige bedelaars; indien iemand deze de onsterfelijkheid wilde geven met toezegging dat hun ellende nimmermeer zou sterven, of indien zij in die ellende niet altijd wilden zijn, dat hen dan voorgesteld werd, dat zij niets of nergens zouden zijn, maar dat zij geheel zouden vergaan: voorwaar, dan zouden zij zich verheugen en liever verkiezen altijd zó te zijn dan dat zij gans niet zouden zijn. Dit getuigt ieder; want vanwaar komt het, dat de mensen vrezen te sterven en liever in deze hun ellende willen leven dan die door de dood te eindigen? Dit komt, omdat het genoeg blijkt hoe afkerig de natuur is van niet te zijn. Derhalve, naardien zij weten dat zij sterven moeten, zo is het, dat zij als vanwege een grote weldaad daar naar verlangen, dat hun deze barmhartigheid zou mogen bewezen worden, nl. dat zij wat langer in deze ellende zouden mogen leven en wat later zouden sterven. Met welk een grote blijdschap zouden zij alzo de onsterfelijkheid aannemen! Maar wat zal ik ook zeggen van de onredelijke dieren, die dergelijke dingen niet gegeven is te denken; zelfs van de allergrootste draken tot de allerkleinste wormen? Geven zij niet met al hun bewegingen te kennen, dat zij willen zijn, en alzo dat zij hun vordert en ondergang vlieden? Wat zal ik ook zeggen van het geboomte en van alles wal uit de aarde spruit, hetwelk geen gevoel heeft om door een merkbare beweging het verderf te vlieden? Maken zij hun wortelen niet diep in de aarde vast, opdat zij een meer verzekerde spruit mogen uitschieten, omhoog in de lucht, zodat zij met hun wortels niet alleen hun voedsel trekken, maar ook hun bestaan behouden? Ja eindelijk zelfs die lichamen, welke niet alleen geen gevoel hebben, maar zelfs ook geen voortplantend leven, deze zeg ik, geven zich óf omhoog, óf dalen zeer laag neer, óf blijven in het midden hangen tot zodanig einde, opdat zij hun zijn ter plaatse waar zij volgens hun natuur kunnen zijn, mogen bewaren en behouden, Maar nu aangaande het weten, hoezeer zulks bemind wordt, en hoe ongaarne de menselijke natuur wil bedrogen worden, zulks kan hieruit verstaan worden, dat ieder liever met een gezond en verstandig gemoed wil wenen en droevig zijn dan in razende uitzinnigheid zich verblijden, welke grote en wonderlijke kracht in geen ander sterfelijk dier is dan in de mens, niettegenstaande sommige dieren veel scherper gezicht hebben om het licht te aanschouwen dan wij: maar nochtans kunnen zij niet genaken dat onlichamelijk licht waarmee ons gemoed enigszins bestraald wordt, zodanig, dat wij overal deze dingen wél en terecht kunnen oordelen. Ondertussen, hoewel in de zinnen van de onredelijke dieren geenszins enige wetenschap is, toch is er enige gelijkenis van wetenschap, Nu, de andere lichamelijke dingen zijn genaamd gevoelige dingen, niet omdat zij gevoelen, maar omdat zij gevoeld worden. Ondertussen in de bomen is dit gelijk met het gevoel van onze zinnen, dat zij gevoed worden en zich voortplanten; maar deze en alle andere lichamelijke dingen hebben nochtans hun verborgen oorzaken in de naturen, evenwel hun verscheiden schoonheden en gedaanten door welke dit zichtbare gebouw van de wereld schoon is, stellen zij onder de bemerking en onder het gevoelen van onze zinnen, zodat zij schijnen als te willen geweten worden, in plaats dat ze zelf niet kunnen weten. Maar wij vatten dezelve alzo met de zinnen onze lichaam, dat wij nochtans met die zinnen over dezelve niet oordelen, want wij hebben een anderen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zin, nl. inwendig, die veel heerlijker is dan die uiterlijke zin van het lichaam waardoor wij rechtvaardige en onrechtvaardige dingen gevoelen en bemerken, te weten: de rechtvaardige dingen door een verstandelijke gedaante en de onrechtvaardige dingen door het gemis en de beroving van de gerechtigheid, ten dienste van welken zin niet te baat komt het gezicht; noch het gehoor, noch de reuk, noch de smaak, noch het gevoel. Alzo door middel daarvan ben ik zeker, dat ik ben en dat ik zulks ook weet en bemin, en ben mede zeker dat ik het bemin.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 28.

OF WIJ OOK DE BEMINNING ZELVE, DOOR WELKE WIJ HET ZIJN EN HET WETEN BEMINNEN, BEHOREN TE BEMINNEN, MEER TE NADEREN TOT HET BEELD VAN DE GODDELIJKE DRIEHEID.

Maar van het zijn en van het weten hoezeer die in ons bemind worden, en hoe ook in alle andere dingen die berieden ons zijn, enige gelijkenis dezelfde, hoewel verschillend, gevonden wordt, daarvan hebben wij genoeg gezegd, nl. zoveel als ons voorgenomen werk scheen te vereisen. Maar van de beminning, door welke zij bemind worden, en of ook de beminning zelf bemind wordt, is niet gesproken. Nu, zij wordt bemind, hetwelk wij daaruit bewijzen, dat in al die dingen, welke alleroprechtst bemind worden, de beminning zelf meest bemind wordt, want hij wordt met recht geen goed man genaamd, die weet wat goed is, maar die zulks bemint. Waarom gevoelen wij dan niet in ons zelf, dat wij zelfs de beminning mede beminnen, door welke wij beminnen al het goed dat wij beminnen? Want er is ook een beminning, door welke bemind wordt, wat men niet behoort te beminnen, en diegene haast in zich zelf die beminning, welke bemint zodanige beminning, door welke bemind wordt, wat men behoort te beminnen. Want zij kunnen beide in een mens zijn, en zulks is goed voor hem, nl. dat die beminning toeneemt, door welke wij wél leven en dat die beminning afneemt, door welke wij kwalijk leven, totdat zij eindelijk volkomen genezen wordt, en dat de gehele tijd, die wij leven, in goed mag veranderd worden. Want indien wij beesten waren, zouden wij beminnen een vleselijk leven en wat volgens de zinnen is, en zulks zou een genoegzaam goed voor ons zijn, en wanneer het ons volgens datzelfde wél ware, zouden wij niets anders zoeken; insgelijks indien wij bomen waren, zouden wij wel door voelbare beweging niets kunnen beminnen, maar nochtans zouden wij evenwel schijnen te begeren, dat wij zeer overvloedig vruchtbaar mochten zijn. Indien wij stenen waren, of baren, of wind, of vlam, of iets dergelijks, zonder zinnen of leven, zo zou ons nochtans niets ontbreken dan kwansuis enige begeerte van ieders plaats en orde, want die wikkingen en neigingen van de gewichten zijn kwansuis als de beminning van de lichamen, hetzij dat ze nederwaarts neigen door zwaarte, of zich opwaarts heffen door lichtheid, want het lichaam wordt door gewicht gedreven daar het gedreven wordt, evenals het gemoed door de beminning gedreven wordt. Maar aangezien wij mensen, zijn geschapen naar het evenbeeld van onze Schepper, bij Wie een ware eeuwigheid en een eeuwige waarheid is, en ook een eeuwige en ware beminning, en daar hij zelf is de eeuwige, ware en welbeminde Drievuldigheid, niet vermengd en ook niet afgezonderd, zo laat ons besluiten, dat in die dingen, welke beneden ons zijn, aangezien zij geenszins zouden zijn, noch ook in enige gedaante zouden begrepen zijn, en ook geen orde zouden begeren of houden, ten ware dat zij door Hem gemaakt waren die allermeest is, die allerwijst is, die het meest goed is, laat ons zeg ik besluiten, door lopende al die dingen welke hij met een wonderlijke vastheid gemaakt heeft, hoe in dezelve kwansuis enige merkbare tekenen en voetstappen van Hem, in sommige meer en in andere minder ingedrukt zijn, en laat ons in ons zelf wederkeren gelijk de jongste zoon in het Evangelie, (Lukas 15) en laat ons opstaan en tot Hem wederkeren, van wie wij door ons zondigen afgeweken zijn; daar zal ons zijn geen dood hebben, daar zal ons weten zonder dwaling zijn, daar zal ons beminnen geen verstoring noch kwetsing hebben. Nu, al is ‘t dat wij deze onze 3 stukken voor zeker houden en dienaangaande geen andere getuigen, geloven, zodat wij die zelf gevoelen en met ons waarachtig inwendig gezicht aanschouwen; maar nochtans, aangezien wij door ons zelf niet kunnen weten hoe lang die zullen zijn, en of zij ook nimmer zullen zijn en waar zij komen zullen, indien zij wél verhandeld worden, en waar daarentegen, indien ze kwalijk verhandeld worden, zo is het, dat wij hiervan andere getuigen óf zoeken, óf

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hebben, van welks geloofwaardigheid waarom men niet heeft te twijfelen, dient deze tegenwoordige plaats niet, om daarvan te handelen, maar zal later gelegenheid gegeven worden om daarvan naarstig te spreken. Maar is dit Boek van die Stad Gods, welke niet is in enige vreemdelingschap, noch in de sterfelijkheid dezes levens, maar die onsterfelijk altijd in de Hemelen is, dat is, in dit Boek van de Heilige engelen die God aanhangen, welke nooit afwijkers zijn geweest, noch die ooit zullen worden, van wie wij gezegd hebben dat God in het eerst hen gescheiden heeft van diegenen, welke, het eeuwige licht verlatende, duisternis geworden zijn, daarvan zullen wij door zijn hulp, wat wij begonnen zijn, zoveel wij kunnen, verklaren.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 29.

VAN DE WETENSCHAP VAN DE HEILIGE ENGELEN, DOOR WELKE ZIJ DE DRIEVULDIGHEID IN DE GODHEID HETZELFDE WETEN, EN DOOR WELKE ZIJDE OORZAKEN VAN DE WERKEN EERDER AANSCHOUWEN IN DE KUNST VAN DE KERKMEESTERS, DAN IN DE WERKEN VAN DE KUNSTENAARS.

Zo dan, die Heilige engelen leren God kennen, niet door luidruchtige woorden, maar door de tegenwoordigheid van de onveranderlijke waarheid, dat is: door Zijn eniggeboren Woord. Insgelijks weten zij ook, dat het Woord zelf, en de Vader en hun Heilige Geest is die ondeelbare Drievuldigheid zelf, en dat ieder persoon in dezelve een zelfstandigheid is en dat zij alle nochtans niet 3 Goden zijn, maar de enige God. Dit,' zeg ik, weten zij alzo, dat het hun beter bekend is dan wij ons zelf bekend zijn. Ook het schepsel zelf weten zij beter aldaar, nl. in de wijsheid Gods, evenals in hun eigen kunst door welke het schepsel gemaakt is, dan zij die in het schepsel zelf weten, en alzo weten zij daar zich zelf beter dan in zich zelf, evenwel weten zij zich zelf ook in zich zelf; want zij zijn gemaakt en iets anders dan Hij die hen gemaakt heeft. Zo dan, aldaar weten zij zich zelf even als in een dagwetenschap, maar in zich zelf even als in een avondwetenschap, gelijk wij alreeds gezegd hebben. Nu, het is een groot onderscheid of daar iets bekend wordt op zodanige wijze volgens welke het gemaakt is, dan of het bekend wordt in zich zelf, gelijk op een andere wijze de rechtheid van enige lijnen bekend wordt dan de waarheid van enige figuren, wanneer zij, verslaan zijnde door het verstand, aanschouwd worden, en op een andere wijze wordt zulks bekend wanneer het in enig stof getekend en geschreven wordt. Insgelijks op een andere wijze wordt de gerechtigheid beschreven in haar onveranderlijke waarheid, en op een andere wijze wordt zij beschreven in de ziel van de rechtvaardigen, en zo voorts met andere dingen, gelijk het firmament tussen de bovenste en benedenste wateren, hetwelk Hemel genaamd is, gelijk ook beneden de vergadering van de wateren, en de ontbloting van de aarde, en de instelling van de kruiden en bomen, gelijk ook de schepping va i zon, maan en sterren, alsmede van de dieren in de wateren, zoals van de vogels, vissen en walvissen, die in dezelve zwemmen, gelijk ook van alles wat er op de aarde loopt en kruipt, en zelfs van de mens, die boven alle andere dingen op de aarde zou uitsteken. Al deze dingen worden anders van de engelen in het Woord Gods bekend, als in hetwelk zij hebben hun oorzaken en redenen, nl. volgens welke zij gemaakt zijn, die altijd onveranderlijk blijven, en anders worden zij bekend in zich zelf, nl. aldaar met een klaardere kennis, maar alhier met een duisterder kennis kwansuis van de kunst en van de werken, welke werken nochtans, wanneer zij gestrekt worden tot lof en eer van de Schepper, dan lichten even als een morgenstond in de gemoederen van de aanschouwers.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 30.

VAN DE VOLKOMENHEID VAN HET GETAL ZES, HETWELK ALLEREERST IN DE GROOTTE ZIJNER DELEN VOLKOMEN VERVULD WORDT.

Nu, deze dingen, overmits de volkomenheid van het getal zes, worden verhaald volmaakt te zijn in 6 dagen, (Genesis 1) nl. ten zelfde dage 6 maal vernieuwd zijnde; niet dat voor God noodzakelijk was enige stond en vertoeven van tijd, even alsof Hij die was, welke niet heeft, kunnen scheppen alle dingen tegelijk, welke namaals door gepaste bewegingen zou hebben kunnen volbrengen de tijden, maar zulks is geschied omdat door het getal van zessen beduid is geweest volmaaktheid Zijner werken; want het getal 6 wordt allereerst in zijne delen volkomen vervuld, nl. in zijn zesde en derde deel, en heeft als daar zijn l, 2 en 3, welke tot elkander gebracht zijnde, 6 uitmaken. Nu, die delen zijn in de bemerking van de getallen te verstaan, van welke gezegd kan worden het hoeveelste deel zij zijn, zoals de helft, het derde deel en het zesde deel, en voorts alle andere delen die van enig getal genoemd zijn. Want als bij exempel, overmits in het getal 9 vier een gedeelte daarvan is, zo kan men nochtans daarom niet zeggen het hoeveelste deel het daarvan is, maar van één kan men zulks wél zeggen, want het is het negende deel er van, en van 3 kan; men het ook zeggen, want het is het derde deel er van. Maar die twee delen tezamen gevoegd, nl. het negende deel en het derde deel, of 1 en 3, zij zijn verre van de som van dat getal hetwelk 9 is. Insgelijks van het getal 10 is het getal 4 een deel, maar het hoeveelste deel het daarvan is, kan men niet zeggen, maar van 1 kan men het wel zeggen, want dit is het tiende deel er van; voorts heeft dit getal ook een vijfde deel, gelijk daar is en daarenboven ook een helft gelijk daar is 5. Maar deze 3 delen, n l: het tiende en vijfde deel en de helft, dat is. l, 2 en 5 tezamen genomen, maken niet het getal 10, maar 8. Maar de delen van het getal 12 bij elkander genomen zijnde, gaan dat getal verre te boven, want dat getal heeft een twaalfde deel, hetwelk is l; het heeft een zesde deel, hetwelk is 2; het heeft een vierde deel, hetwelk is 3; het heeft een derde deel, hetwelk is 4; het heeft ook een helft of een tweede deel, hetwelk is 6, Nu, l, 2, 3, 4 en 6 zijn tezamen geen 12, maar 16, en dus meer. Dit heb ik goedgevonden in ‘t kort te verhalen, om alzo te kennen te geven de volkomenheid van het getal 6, dat allereerst, gelijk ik gezegd heb, wanneer nl. de delen er van tot een som gebracht of bij elkander geteld worden, volkomen zich zelf vervuld heeft, daar de som van die delen aan ‘t getal zelf gelijk is. Alzo in dit getal heeft God Zijne werken volbracht. De reden van het getal 6 is alzo niet geheel te verwerpen, omdat er in vele plaatsen van de Heilige Schrifturen zeer kennelijk blijkt voor hen, die het zeer naarstig aanschouwen hoe groot men zulks heeft te achten. En onder de lof Gods is voorwaar ook niet te vergeefs gezegd: alles hebt Gij geschikt in mate en getal en gewicht.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 31.

VAN DE ZEVENDE DAG, IN WELKEN ONS DE VOLHEID EN DE RUSTE AANGEPREZEN WORDT.

Nu, ten zevende dage, nl. ten zelden dage, zeven maal vernieuwd zijnde, welk getal ook op een andere manier volmaakt is, wordt ons voorgehouden de ruste Gods, in welke ruste allereerst bet woord heiliging gebruikt wordt. Zo dan, God heeft die dag niet willen heiligen in enige Zijner werken, maar in Zijne ruste welke geen avond heeft; want Hij is geen schepsel, dat anders in het Woord Gods, en anders in zich zelf bekend wordt hetwelk daarom ook maakt een andere kennis die als een dagkennis, en een andere kennis welke als een avondkennis is. Voorts aangaande de volmaaktheid van het getal 7, daarvan zouden vele dingen kunnen gezegd worden, maar dit Boek is reeds lang genoeg en ik vrees ook, dat wij bij zodanige gevonden gelegenheid met deze onze kleine wetenschap zouden schijnen meer lichtvaardig dan profijtelijk te willen roemen. Zo moet men ook acht geven op de behoorlijke matiging, opdat het niet geschiede, wanneer wij veel van het getal beginnen te spreken, dat wij geoordeeld worden geen acht te geven op de maat en het gewicht; doch dit zal ons genoeg zijn alleen te vermanen, dat hot eerste oneven getal 3 is en het gehele even getal 4, uit welke twee het getal 7 bestaat. En daarom is het, dat het dikwijls voor het algemeen en voor alle getallen gesteld wordt, gelijk daar is ‘de rechtvaardige valt zeven maal en staat zeven maal wederom op,’ dat is; zo dikwijls hij valt, zal hij niet verloren gaan, hetwelk Hij niet heeft willen verstaan hebben van de ongerechtigheden, maar van de verdrukkingen, welke hem tot ootmoed brengen. Insgelijks ‘en zevenmaal van de daags zal ik U prijzen, dat elders op een andere manier gezegd is, nl.: Zijn lof zal altijd in mijn mond zijn. (Psalm 149) En vele dergelijke spreuken worden er in de Goddelijke Schriften gevonden, in welke het getal 7, gelijk ik gezegd heb, voor de geheelheid en voor de algemeenheid van iedere zaak placht gesteld te worden. En daarom H het, dat door het getal 7 ook beduid wordt de Heilige Geest, van wie de Heere zegt: Hij zal u alle waarheid leren (Johannes 16:13) Aldaar is de ruste Gods, in welke men rust in God, want in de gehele, d. i., in de volle volkomenheid is ruste, maar in het deel is arbeid, en daarom arbeiden wij zolang als wij ten dele bekennen, maar als het volmaakte zal gekomen zijn, zal hetgeen dat ten dele is, vergaan, 1 Corinthiërs 13:9. En dit is ook de oorzaak, dat wij dezelfde schriftuur met arbeid doorzoeken. Maar de Heilige Engelen, tot van wie gezelschap en vergadering wij in deze arbeidzame vreemdelingschap zuchten, gelijk zij hebben een eeuwigheid van altijd te blijven, alzo hebben zij ook een gemakkelijke lichtheid van alles te bekennen en een gelukzaligheid van te rusten, want zonder moeilijkheid en arbeid helpen zij ons, want zij arbeiden niet met hun zuivere en vrije geestelijke bewegingen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 32.

VAN DE MENING DEGENEN, DIE WILLEN, DAT DE SCHEPPING VAN DE ENGELEN EERDER GEWEEST IS DAN DE SCHEPPING VAN DE WERELD.

Opdat niemand drijft en zegt, dat de Heilige engelen niet betekend worden met hetgeen er geschreven is bij (Genesis 1:3) ‘het wordt licht en het woord werd licht,’ maar wil óf menen óf leren dat toen allereerst gemaakt is een zeker lichamelijk licht; doch aangaande de engelen, dat die voorheen gemaakt zijn, niet alleen vóór het firmament, dat Hemel genaamd is, maar ook zelfs vóór hetgeen er gezegd is bij Genesis 1:1, waar wij lezen: In de beginne schiep God Hemel en aarde. En aangaande die spreuk, met welke gezegd is ’ in de beginne,’ dat zulks niet gezegd is, even alsof toen het allereerst gemaakt werd, alzo Hij voorheen de engelen gemaakt had maar dat zulks gezegd is omdat Hij alles in Zijne wijsheid gemaakt heeft, hetwelk Zijn Woord is, en hetwelk ook de schriftuur een begin noemt, gelijk Hij zelf in het Evangelie de Joden, die Hem vraagden wie Hij was, geantwoord heeft, zeggende: dat Hij het begin is, tegen welke mening ik geen strijd zal voeren, bijzonder omdat mij, zeer behaagt, dat zelfs in het alleruiterste begin van het Heilige Boek van de Schepping ons de Drievuldigheid voorgesteld wordt. Want als er gezegd wordt: in de beginne schiep God Hemel en aarde,’ dat daarmede verstaan wordt, dat de Vader zulks gedaan heeft in de Zoon, gelijk het 24ste: van Psalm 104 betuigd, waar wij lezen: hoe heerlijk zijn Uwe werken O Heere, alles hebt Gij gemaakt in wijsheid,’ en een weinig daarna wordt ook zeer geschikt de Heilige Geest verhaald; want als er gezegd is hoedanige aarde God allereerst gemaakt heeft, of wat tuig en welke stof van het toekomstig gebouw van de wereld Hij Hemel en aarde genoemd heeft, zo voegt Hij daarbij: en de aarde was woest en ledig, en het was duister op de afgrond, (Genesis 1:2) en opdat het verhaal van de Drievuldigheid zou vervuld worden, zegt Hij voorts: en de Geest Gods zweefde op het water. Een ieder neme dit derhalve zoals hij zelf wil, dewijl het zó diep is, dat het tot oefening van hen, die het lezen, kan voortbrengen verscheiden gevoelen, die nochtans van de regel van het geloof geen van allen afdwalen, behoudens nochtans, dat niemand daar aan twijfelt, dat de Heilige engelen, wonende in de hoogste woonplaatsen van de Hemel, niet zijn mede eeuwig met God, maar evenwel zeker en vast zijn aangaande hun eeuwige en ware gelukzaligheid, tol welker gezelschap de Heere te kennen gevende dat Zijn kleinen behoren, niet alleen zegt, dat zij de engelen Gods gelijk zullen zijn, (Mattheus 22:30) maar Hij bewijst ons ook hoedanige aanschouwing zelfs de engelen genieten, als Hij zegt: ziet toe, dat gij met één van deze kleinen veracht; want ik zeg u, dat hun engelen in de Hemelen altijd zien het aangezicht van mijn vader, die in de Hemelen is.’ Mattheus 18:10.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 33.

VAN DE TWEE ONGELIJKE GEZELSCHAPPEN VAN DE ENGELEN WELKE NIET ONGEPAST VERSTAAN WORDEN GENOEMD TE ZIJN DOOR DE NAMEN LICHT EN DUISTERNIS.

Dat er zeker engelen zijn, die gezondigd hebben, en daarom in de benedenste delen van de wereld gestoten zijn, die hun als een kerker zijn tot de toekomstige laatste verdoemenis in de dag van het oordeel, zulks betoont de apostel Petrus openlijk genoeg als hij zegt: dat God de engelen, als zij gezondigd hadden, niet gespaard heeft, maar heeft hen met ketenen van de duisternis in de het geworpen, en overgegeven tot het Oordeel te bewaren. (2 Petrus 2:4) Zo dan tussen deze en de anderen, dat God, hetzij door Zijne vóórwetendheid, of door Zijn werk enige afscheiding gemaakt heeft wie zal daaraan twijfelen, en dat de anderen met recht licht genaamd worden, wie zal zulks durven tegenspreken? Naardien wij zelf hier in het geloof levende en hun gelijkheid nog hopende, doch nog niet hebbende, al rede licht genaamd zijn van de apostel, want hij zegt: gij bent eertijds duisternis geweest, maar nu bent gij licht in de Heere. (Efeziërs 5:8) Nu, dat deze afgeweken engelen zeer klaar duisternis genaamd worden, bemerken voorwaar zij wel, die óf verstaan, óf geloven, dat zij bozer en erger zijn dan de boze en ongelovige mensen. Derhalve, al is ‘t dat er ook een ander licht in de plaats van dit Boek te verstaan is, daar wij nl. lezen: God sprak het worde licht en het werd licht, en een andere duisternis betekend wordt ter plaatse waar geschreven is ‘toen scheidde God het licht van de duisternis,’ nochtans verslaan wij daarbij deze 2 gezelschappen van de engelen, nl. die waarvan het een God geniet en het andere opgeblazen is door de wind van de hovaardigheid. Het een is dat, tot hetwelk gezegd wordt: Aanbidt Hem al gij Zijne engelen. (Psalm 97:7-8). Het andere is datgene, wiens overste zegt: al deze dingen zal ik u geven, indien gij neervalt en Mij aanbidt. (Mattheus 4) Het een is brandende in een heilige liefde tot God; het andere is rockende van onreine liefde van zijn eigen hoogheid. En aangezien, gelijk daar geschreven is:

God wederstaat de hovaardige, maar de nederige geeft hij genade, (Jakobus 4:6) zo is ‘t, dat het ene woont in de Hemelen van de Hemelen, en het andere is daaruit verstoten, zodat het woelende is in deze benedenste Hemel van de lucht. Het een is gerust en stil door een godvruchtigheid vol licht, het andere woelt in onrust door begeerlijkheden vol duisternis. Het ene is volgens het bevel Gods genadig helpende en rechtvaardig wrekende, het andere is door zijn hoogmoed van alles onder zich te brengen en door zijn lust van te beschadigen, altijd ommegaande en woedende. Het een is een dienstbaar gezelschap van de goedheid Gods, om daarvan te dienen zoveel als Hij wil, maar het andere is betoomd en gebreideld door de macht Gods, om niet te schaden zoveel als het wil. Het een is dit andere bespottende, het andere benijdt wederom hen, wanneer zij vergaderen hun vreemdelingen. Zo dan, wij verstaan alhier die 2 gezelschappen van de engelen welke gans ongelijk en strijdig legen elkander zijn, en van welke het een van geschapen natuur goed en van wil oprecht is, en het andere ook ten aanzien van zijne geschapen natuur goed, maar van wil verkeerd is, gelijk zulks met andere klaarder getuigenissen van de goddelijke schriften verklaard is. Evenwel menen wij, dat in het Boek Genesis beide die gezelschappen te kennen gegeven worden met de namen licht en duisternis. En hoewel hij, die het geschreven heeft, mogelijk anders gevoeld heeft op deze plaats, nochtans is de duisterheid van deze spreuk overvloedig verhandeld. En al is het dat wij niet genoegzaam de wil van de auteur van deze Boek hebben kunnen onderzoeken, nochtans zijn wij niet afgeweken van de regel van het geloof, welke door andere Heilige Schriften van gelijk aanzien en gelijke waardigheid de gelovigen genoegzaam bekend is. Want al is ‘t, dat hier lichamelijke werken

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Gods verhaald worden, nochtans hebben zij ongetwijfeld enige gelijkenis met Zijne geestelijke werken, volgens hetwelk de apostel zegt: gij bent allen kinderen van de lichts en kinderen van de dag; wij zijn niet van de nacht, noch van de duisternis. (1 Thessalonicenzen 5:5) Nu, bijaldien hij, die dit geschreven heeft, dit zelfde gevoeld heeft zo is ons voornemen tol een volmaakter einde van de verhandeling gekomen, omdat men dan mag geloven, dat die man Gods, zijnde van zulke uitnemende en goddelijke wijsheid, ja de Geest Gods zelf door hem in het verhalen van de werken Gods, die hij alle tezamen zegt ten zesde dage volbracht te zijn, in generlei wijze de engelen overgeslagen heeft, hetzij dat men die woorden in de beginne neemt, omdat hij toen allereerst iets gemaakt heeft, (hetwelk gevoeglijk verstaan wordt) dat men het neemt omdat Hij in Zijn eniggeboren Woord alles gemaakt heeft. Want als er geschreven is: in don beginne schiep God Hemel en aarde, zo is het dat met die woorden te kennen gegeven wordt de algemene schepping van alles, zowel geestelijk als lichamelijk, want het is geloofelijk als hij verhaalt die twee grote delen van de wereld, in welke alle dingen die geschapen zijn, begrepen zijn, dat hij allereerst kwansuis als het geheel voorstelt, en dat hij daarna verhandelt de delen er van na het vervolg van dat geestelijk en verborgen getal van de dagen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 34.

HOE SOMMIGEN MENEN, DAT IN DE SCHEPPING VAN DE FIRMAMENTS MET DE NAAM VAN DE AFGESCHEIDEN WATEREN VERSTAAN WORDEN DE ENGELEN, EN VERDER, HOE SOMMIGEN MENEN, DAT DE WATEREN NIET GESCHAPEN ZIJN.

Hoewel sommigen gemeend hebben, dat door de naam van de wateren enigszins beduid zijn geweest de volken van de engelen, en aangaande hetgeen er gezegd is in Genesis 1:6, ‘daar wordt een firmament tussen de wateren,’ dat met de wateren boven het firmament de engelen verstaan worden, en dat met de wateren beneden het firmament verstaan worden óf deze zichtbare wateren óf de menigte van de boze engelen, óf de volkeren van alle mensen. Indien dit zo is, zo blijkt aldaar niet waar de engelen gemaakt zijn, maar waar zij afgescheiden zijn, hoewel er ook sommigen zijn, die uitdrukkelijk ontkennen, dat de wateren door God zouden geschapen zijn, om dat er nergens geschreven staat, dat God sprak: daar worden wateren; doch dit te denken zou een zeer verkeerde en goddeloze ijdelheid zijn, want met gelijke ijdelheid zouden zij zulks ook mogen zeggen van de aarde, dewijl er ook nergens staat, dat God sprak: daar wordt aarde; maar zeggen zij, daar is geschreven: in de beginne schiep God hemel en aarde. Zeer wel maar daar moet dan ook het water verstaan worden want beide zijn in een naam begrepen, want Hem is de zee, gelijk in het 5de: van Psalm 95 te lezen staat: en Hij is Degene, Die dezelve gemaakt heeft, en Zijne handen hebben gemaakt het droge, dat is: de aarde. Maar dezen, die door de naam van de wateren die boven de Hemelen zijn, de engelen verstaan, worden tot zulks bewogen door de gewichten van de elementen, want zij kunnen niet verstaan, dat de neervloeiende en zware natuur van de wateren zou kunnen gesteld worden in de bovenste plaatsen van de wereld. Indien deze lieden naar hun vernuft een mens konden maken, zij zouden die vloeiende vochtigheid, die in ‘t Grieks Phlegma, dat is: flaime of vloeiing genaamd wordt, en welke in ons lichaam even gelijk in de elementen de plaats van de wateren vervult, geenszins in het hoofd stellen. Nochtans is aldaar volgens Gods werk de allergeschiktste zitplaats van diezelfde vochtigheid. Maar naar hun bedenking en naar hun gissing is dat zo vreemd, dat, zo wij zulks niet wisten, en nochtans in ditzelfde boek geschreven ware, dat God die vloeiende en koude vochtigheid, die dienvolgens ook zwaar is, gesteld had in het bovenste deel van het menselijk lichaam boven alle andere leden, dat deze wegens van de elementen dit nimmermeer zouden willen geloven. En bijaldien zij zich zelf onderwerpen aan de autoriteit dezelfde Schriftuur, dat zij dan liever zouden oordelen, dat men iets anders daaruit behoort te verstaan. Maar indien wij alles naarstig zouden willen onderzoeken en verhandelen wat in het Goddelijk boek van de Schepping van de wereld geschreven is, zouden wij zeer vele dingen moeten zeggen, en zeer verre zouden wij ook moeten afwijken van het voornemen van ons ingesteld werk. Derhalve, naardien wij van die 2 verschillende en strijdende gezelschappen van de engelen, in welke als 2 beginselen zijn van de 2 steden in de menselijke zaken, van welke wij voorgenomen hebben voortaan te spreken, naardien wij, zeg ik, daarvan zoveel ons genoeg gedacht heeft, verhandeld hebben, zo laat ons daarover dit Boek ook eenmaal eindigen en besluiten.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN

BOEK 2.

Aan Macellinus.

Hoofdstuk 1.

VAN ENERLEI GESCHAPEN NATUUR, BEIDE VAN DE GOEDE EN VAN DE KWADE ENGELEN.

Maar eer ik van de Schepping van de mensen spreek, in welke ook kennelijk zal blijken een opgang van tweeërlei steden, zoveel belangt het geslacht van de redelijke en sterfelijke schepselen, gelijk zulks in het voorgaande boek schijnt gebleken te zijn in de engelen. Eer ik hiervan spreek, dunkt mij goed nog enige dingen te zeggen van de engelen, zodat ik voorgenomen heb enige redenen bij te brengen, door welke bewezen kan worden, zoveel ons mogelijk is, dat het gezelschap van de mensen en engelen niet ongepast bij elkander gesteld wordt, zodat er niet zijn 4 steden, nl. twee van de engelen en twee van de mensen, maar dat ze veelmeer in alles tezamen met recht gezegd wordt niet dan 2 steden, dat is: tweeërlei gezelschappen te zijn, waarvan het een bestaat uit goede, en het andere uit kwade, niet alleen verstaande engelen, maar zelfs ook mensen. Ondertussen aangaande de engelen, daaraan behoort men niet te twijfelen of bij zich zelf e bedenken dat die tegenstrijdige begeerlijkheden en genegenheden, die daar zijn tussen de goede en kwade engelen, hun oorsprong hebben uit verschillende naturen en beginselen, dewijl God, Die een goede Werkmeester en Schepper is van alles wat bestaat, hun beide geschapen heeft. Maar dit moet men weten, nl. dat deze tegenstrijdige genegenheden haar oorsprong hebben uit de verschillende willen en begeerlijkheden, dewijl sommigen standvastig volharden in het goede dat hen gemeen was, ‘t welk hen te samen God zelf was, zodat zij in Zijne eeuwigheid, waarheid en liefde gebleven zijn, en anderen daarentegen hebben veelmeer behagen gehad in hun eigen macht, even alsof zij zelf hun eigen goed waren geweest. Alzo zijn zij van dat opperste zaligmakende goed, dat allen gemeen was, afgeweken en tot zich zelf vervallen, zodat zij hebben opgeblazenheid van de hoogmoed, en in plaats van de allerhoogste eeuwigheid, loosheid van de ijdelheid, en in plaats van de allerzekerste waarheid, heftige verdeeldheden. Voorts in plaats van een onafscheidelijke liefde zijn zij daartoe vervallen, dat zij geworden zijn hovaardig, bedrieglijk en nijdig. De oorzaak van hun gelukzaligheid is alzo geweest: God aan te hangen, (met Hem verenigd te zijn) en naardien dit zo is, kan uit het tegendeel genoeg de oorzaak van hun ellende verstaan worden nl., dat die is: God niet aan te hangen. Al zo, wanneer men vraagt waarom zij gelukzalig zijn, wordt daar wél geantwoord, overmits zij God aanhangen. (Psalm 73:28) En wanneer daar gevraagd wordt waarom zij ellendig zijn, zo wordt daar terecht geantwoord: omdat zij God niet aanhangen; want er is geen ander goed van enig redelijk of verstandig schepsel, door hetwelk het gelukzalig is, dan God alleen. Daarom, hoewel niet alle schepselen gelukzalig kunnen zijn (want wilde dieren, vee, hoornen, stenen en wanneer er iets dergelijks meer is, kunnen zodanige staat niet verkrijgen ook niet vatten) nochtans zodanig schepsel, hetwelk het vatten kan, kan noch vermag zulks uit zich zelf, want het is uit niet geschapen, maar het vermag zulks uit Hem, die het geschapen heeft. Daarom, wanneer het die verkrijgt, zo is het gelukzalig, wanneer het dien verliest, zo is het ellendig. Maar hij, die in geen ander goed, maar in zijn

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

eigen goed gelukzalig is; die kan niet ellendig worden, omdat hij zich zelf niet kan verliezen. Wij zeggen dan, dat er geen ander onveranderlijk goed is dan alleen de enige ware en gelukzalige God, en dat de dingen, die Hij gemaakt heeft, goed zijn omdat ze van Hem zijn, maar nochtans veranderlijk, omdat ze niet uit Hem, maar uit niet gemaakt zijn. Hoewel dan deze dingen het hoogste goed niet zijn, dewijl God hoger goed is, nochtans is dit veranderlijk goed daarom een groot goed, omdat het kan aanhangen om gelukzalig te zijn dat onveranderlijk goed, dat zonder hetzelfde noodzakelijk ellendig moet zijn. Voorts, in deze geschapen wereld zijn die andere dingen daarom niet beter, overmits zij niet ellendig kunnen zijn; want ook aangaande de andere leden onze lichaam mag men daarom niet zeggen, dat ze beter zijn dan de ogen, omdat ze niet blind kunnen worden. Derhalve, gelijk de gevoelige natuur zelf, wanneer zij smart lijdt, beter is dan een steen, die geen smart kan lijden, alzo is de redelijke natuur, wanneer zij ellendig is, beter dan die natuur welke zonder reden is en welke alzo aan geen ellende onderworpen is, en naardien dit zo is, volgt daaruit, dat deze natuur, die in zulke heerlijkheid geschapen is, haar gelukzaligheid krijgt, hoewel zij veranderlijk is, door het onveranderlijk goed, dat is: door de opperste God aan te hangen, (Psalm 73:28) en daar benevens dat zij haar gebrekkigheid niet vervult, tenzij dat zij gelukzalig is, en daarenboven dat niemand genoeg is om haar gebrekkigheid te vervullen, dan alleen God. Alzo God aan te hangen is geen gebrek, want alle gebrek schaadt de natuur, en alzo is het tegen de natuur. Zo dan, dit gezelschap verschilt niet in natuur van dat gezelschap, hetwelk God aanhangt, maar verschilt alleen in gebrek, niettegenstaande welk gebrek nochtans bewezen wordt, dat hun natuur zelf zeer groot en prijselijk is, want waar dit gebrek terecht misprezen wordt, daar wordt ongetwijfeld zijn natuur wederom geprezen. Want een rechte misprijzen van het gebrek geschiedt, omdat een prijselijke natuur daardoor onteerd wordt; want gelijk men zegt, dat het gebrek van de ogen blindheid is, zo wordt ook daarmee betoond, dat tot de natuur van de ogen behoort het gezicht, en wanneer het gebrek van de oren doofheid genoemd wordt, wordt daarmee te kennen gegeven, dat het gehoor tot de natuur van de oren behoort. Alzo mede, wanneer er gezegd wordt, dat het een gebrek is van de natuur van de engelen, dat zij God niet aanhangt, zo wordt daarmee openlijk verklaard, dat het behoorlijk is voor die natuur, dat zij God aanhangt. Nu, hoe grote lof het is God aan te hangen, nl. voor Hem te leven, van Hem zijn wijsheid te hebben, in Hem zich te verblijden, en Hem, dat grote goed, te genieten, zonder dood, zonder dwaling, zonder moeite; wie zou zulks ooit behoorlijk kunnen bedenken of uitspreken? Derhalve, door het gebrek van de boze engelen, nl. dat zij God niet aanhangen, blijkt kennelijk genoeg, aangezien alle gebrek aan de natuur schadelijk is, dat God hun natuur gans goed geschapen heeft, dewijl het zelf schadelijk is, niet met God te zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

DAT ER GEEN WEZEN OF ZIJN IS, STRIJDIG TEGEN GOD, DEWIJL ALLES, WAT GEEN WEZEN OF ZIJN HEEFT, GEHEEL VERSCHILLEND SCHIJNT TE ZIJN VAN HEM, DIE ALLERMEEST EN ALTIJD IS.

Laat dit dan gezegd zijn, opdat niemand meent wanneer wij van de afvallige engelen spreken, dat die een andere natuur kwansuis uit een ander beginsel zouden kunnen hebben, en dat God geen Werkmeester zou zijn van hun natuur, van de goddeloosheid, van welke dwaling ieder zoveel te lichter en spoediger zal verlost worden naarmate hij met doorzicht zal verstaan hebben wat God gesproken heeft door de engel, toen Hij Mozes zond tot de kinderen Israël's, zeggende: ik ben, die ik ben. (Exodus 3:14) Want daar God diegene is, die het hoogste zijn of wezen is, dat is: diegene, die allermeest en dienvolgens onveranderlijk is, zo heeft Hij die dingen, die Hij uit niet geschapen heeft, hun zijn of wezen ook gegeven, maar Hij heeft hen niet gegeven het allermeest zijn gelijk Hij zelf is. Voorts heeft Hij sommige schepselen gegeven meer zijn, anderen minder zijn, en heeft alzo de natuur in verschillende trappen van zijn of wezen geordineerd en geschikt. Want gelijk van datgene, hetwelk is sapere, dat is: wijs zijn, genaamd wordt Sapientia, dat is: wijsheid, alzo van datgene hetwelk is esse, dat is: zijn wordt ook genaamd essentia, dat is, wezen of zijn; het is wel waar met een nieuwen naam, dien de oude schrijvers in de Latijnse taal niet gebruikt hebben, maar nochtans is het een gewone naam, die in onze tijd veel gebruikt wordt, opdat alzo in onze taal niet zou ontbreken dat woord hetwelk de Grieken noemen ousian, want die naam is effen naar luid van de woord uitgedrukt, zodat men gezegd heeft essentia, dat is; wezen of zijn. Alzo volgt hieruit, dat tegen die natuur, welk allermeest is, en door van wie werken alle dingen gemaakt zijn die er zijn, dat tegen die natuur zeg ik, niets strijdig is dan datgene, wat er niet is; want tegen hetgeen er is, is strijdig wat er niet is. Alzo is er geen zijn strijdig legen God, dat is: legen Hem, die het allerhoogste zijn is, en die de Werkmeester is van alle dingen, die zijn of wezen hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

VAN DE VIJANDEN GODS, NIET DOOR DE GESCHAPEN NATUUR, MAAR DOOR DE TEGENSTRIJDIGE WIL, DIE, ALS HIJ HEN SCHADE DOET, DE GOEDE NATUUR BESCHADIGT; WANT EEN GEBREK, DAT NIET SCHAADT, IS GEEN GEBREK.

In de Schriftuur worden zij vijanden Gods genaamd, niet die door geschapen natuur, maar die door gebreken tegenstaan Zijn bevel, kunnende daarmee Hem niet beschadigen, maar wel zich zelf. Want zij zijn Zijne vijanden vanwege hun wil om tegen te staan, maar niet vanwege enige macht om Hem te kunnen beschadigen, want God is onveranderlijke geheel onverderfelijk; alzo dat zelfde gebrek, met hetwelk zij, die Gods vijanden genaamd worden, God weerstaan, is niet God kwaad, maar hen zelf, en dat om geen andere oorzaak, dan omdat het in hen verderft het goede van de natuur. Zo dan, hun natuur is niet strijdig tegen God, maar hun gebrek, want hetgeen kwaad is, dat is strijdig tegen het goede. En wie zal durven ontkennen, dat God allerhoogst goed is? Alzo is het gebrek strijdig tegen God, gelijk kwaad strijdig is tegen goed. Voorts is ook goed de natuur die het bederft, alzo is het ook strijdig tegen dit goed, maar tegen God is het alleen strijdig even als goed tegen kwaad, maar tegen de natuur die hetzelfde bederft, is het niet alleen kwaad, maar het is de zelfs ook schadelijk. Want er zijn geen kwade die God schadelijk zijn, maar zij zijn schadelijk aan de veranderlijke en verderfelijke natuur, zelfs ook de goeden, gelijk zulks blijkt zelfs uit het getuigenis van de gebreken. Want indien zij geen goede natuur waren, zouden de gebreken hen niet kunnen schaden, want wat doen zij anders met te schaden, dan dat zij dezelfs benemen hun geheelheid, hun schoonheid, hun zaligheid, hun deugd en al het goede, dat door gebrek van de natuur plagt afgetrokken en verminderd te worden. Indien dit niet geschiedt, zodat het, met geen goed weg te nemen, niets schaadt, zo volgt daaruit, dat het ook geen gebrek is; want een gebrek te zijn en niet te kunnen schaden, is onverenigbaar. waaruit dan besloten wordt, hoewel geen gebrek schade kan doen aan het onveranderlijke goed, dat het nochtans niet ergens elders schade kan doen dan aan datgene, wat goed is, want er kan nergens anders goed zijn, dan waar het schaadt. Zo kan dan op deze manier gezegd worden, dat er gebrek is, en dat er geen gebrek kan zijn in het hoogste goed, en dat het gebrek. evenwel nergens anders kan zijn dan in hetgeen dat goed is. Zo dan, de goede dingen alleen kunnen ergens zijn, maar de kwade dingen nergens; want zelfs die natuur, welke door het gebrek van de kwade wil verdorven zijn, zijn kwaad voor zoveel als zij bedorven zijn, maar voor zoveel zij natuur zijn, zijn zij goed. En aangezien de gebrekkige natuur onder de straffen is, uitgezonderd alleen dat zij een natuur is zo is het ook goed, dat zij niet ongestraft is. Want zulks is rechtvaardig, en al wat rechtvaardig is, is ongetwijfeld goed. Want niemand lijdt straffen vanwege de gebreken van zijn natuur, maar vanwege de gebreken van zijn wil, want zelfs al is ‘t, dat er enig gebrek is dat door gewoonte en door grote aanwas gesterkt is, zodat het even als natuurlijk aangewassen is, dat gebrek nochtans heeft van de wil zijn begin genomen. Want wij spreken nu van de gebreken van zodanige natuur, welke een gemoed heeft dat vattende is het verstandelijk licht waardoor het gerechtige van het ongerechtige onderscheiden wordt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

VAN DE NATUUR VAN DE ONREDELIJKE DINGEN, EN OOK VAN DIE, WELKE GEEN LEVEN HEBBEN WELKE IN HUN GESLACHT EN ORDE NIET AF WIJKT VAN DE SCHOONHEID VAN DE GESCHAPEN WERELD.

Maar het is bespottelijk te menen, dat verdoemelijk en bestraffelijk zouden zijn, de gebreken van de beesten en de bomen, en voorts van alle andere veranderlijke en sterfelijke dingen, die zonder verstand of gevoel, of gans zonder leven zijn, dat die gebreken nl. door welke hun vergankelijke natuur verdorven wordt, zouden bestraffelijk zijn, want deze schepselen hebben die orde door het bevel van de scheppers alzo ontvangen, dat zij met elkander te wijken en elkander te volgen hier beneden op aarde in hun geslacht volbrengen zodanige schoonheid van de tijden, welke overeenkomt met de delen van de wereld. Want het was aan de ene zijde niet behoorlijk, dat de aardse dingen in gelijkheid zouden gesteld worden met de Hemelse, of aan de andere zijde niet behoorlijk, dat de aardse dingen in de wereld daarom zouden ontbreken, omdat de Hemelse beter zijn. Zo dan, naardien in deze plaatsen waar het behoorlijk was dat deze dingen zouden zijn, enige dezelfs opkomen in plaats van die welke afgaan en enigen die klein zijn, verdrukt worden van die, welke groot zijn, en die overwonnen worden, veranderd worden in de hoedanigheden van hen, die hen overwinnen, zo hebben wij te bedanken, dat zulks de loop is van de vergankelijke dingen. Ondertussen, de schoonheid dezelfs orde vermaakt ons daarom niet, overmits wij in een gedeelte dezelfs naar de gelegenheid van onze onsterfelijkheid ingewikkeld zijn, zodat wij het gemeenlijk niet genoeg kunnen verstaan daar nochtans al die dingen, welke ons mishagen, zeer wél en gepast met dat gedeelte overeenkomen. Zo wordt ons derhalve zeer wel en met recht gelast te geloven de Voorzienigheid Gods, alzo wij in al die dingen in ons zelf niet bekwaam zijn om die te aanschouwen, opdat wij het werk van zulk een groot kunstenaar door de ijdelheid van de menselijke vermetelheid in sommige dingen niet bestaan te berispen, hoewel zelfs de gebreken van de aards dingen, niet de gebreken van de wils, maar van de straf op deze zelfde wijze voor goed verklaren de natuur zelf, van welke geen is, of God is er de Werkmeester en Schepper van, gelijk blijkt, indien wij alles wijselijk aanmerken. Want in deze aards dingen mishaagt ons zelfs zulks, dat door enig gebrek weggenomen wordt, wat in de natuur behaaglijk is, uitgezonderd wanneer de natuur zelf de mensen mishagen, te weten wanneer zij hen schadelijk worden, want zij bemerken dan de natuur niet, maar hun eigen gedienstigheid en profijt, gelijk er geweest zijn die dieren, nl. kikvorsen, luizen, sprinkhanen enz. met welks overvloed de hoogmoed van de Egyptenaren gestraft is. Maar op zodanige wijze zouden zij zelfs ook de zon kunnen verachten, uit oorzaak dat sommige misdadigers, of zij, die hun schuldigen plicht niet doen, belast worden van de rechters om in de zon gesteld te worden. Zo dan, de natuur, niet ten aanzien van ons voordeel of onze schade, maar aangemerkt zijnde in zich zelf, geeft haar kunstenaar eer. Alzo is ook de natuur van het eeuwige vuur zonder enigen twijfel prijselijk, hoewel dat vuur tot straf zal dienen voor de verdoemde godlozen. Want wat, is er schoner dan het vuur, dat vlamt, verwarmt en verlicht? Want wat is profijtelijker dan het vuur, dat heet maakt, werkt en kookt, niettegenstaande er niets pijnlijker is dan datzelfde vuur, nl. wanneer het ons brandt? Zo dan, hetzelfde tot straf gesteld zijnde, is schadelijk, hetwelk nochtans, behoorlijk gebruikt zijnde, zeer dienstig bevonden wordt, want al de gemakken en gedienstigheden van het vuur die men in de ganse wereld heeft, wie zou die met woorden voldoende kunnen verklaren? Want men heeft geenszins gehoor te geven aan hen, die het licht in het vuur wél prijzen, maar de brand in hetzelfde misprijzen, nl. geen acht gevende op de natuur er van, maar ziende op

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hun eigen profijt en schade; want zij willen wel zien, maar zich niet branden. Maar deze lieden geven weinig acht daarop, hoe dat zelfde licht, dat hen zozeer behaagt, voor zwakke ogen schadelijk is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

HOE IN ALLE ORDE EN GEDAANTE VAN DE NATUUR DE SCHEPPER TE PRIJZEN IS.

Zo dan, al de natuur welke er zijn, en dienvolgens haar orde, mate, gedaante en ook haar zekere vrede met zich zelf, die alle tezamen zijn voorwaar goed. En al? zij daar zijn, waar zij volgens de orde van de natuur behoren te zijn, zo is het, dat zij haar wezen of zijn, zoveel zij nl. ontvangen hebben, bewaren. En zij, die het altijd zijn niet ontvangen hebben, veranderen door gebruik en beweging van de dingen, door middel van welke zij de wet van de Scheppers onderworpen worden, óf tot een beter óf tot een erger, dewijl zij door de Voorzienigheid Gods arbeiden tot die uitgang, welke de orde van de regering van de wereld besluit en bevat, zodat nooit zodanige verderving, welke de veranderlijke en sterfelijke natuur ten ondergang brengt, alzo iets van hetgeen het was, kan maken dat het niet is, zodat daar bij gevolg niet straks van wordt wat het behoorde te zijn. Naardien dit zo is, behoort men God geenszins te lasteren; God zeg ik, die daar meest is, en door Wie dienvolgens gemaakt is al zodanig wezen of zijn, dat niet is hetgeen dat moest is, want wat uit niet gemaakt is, kon, noch behoorde Hem gelijk te zijn, en indien het door Hem niet gemaakt ware, zo kon het ook op generlei wijze zijn. Naardien dat dit alles zo is, zo behoort men God, vanwege de aanstoting van enige gebreken aan de éne zijde niet te lasteren; en, vanwege de bemerking aller natuur, behoort men Hem aan de andere zijde te prijzen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

WELKE DE OORZAAK IS VAN DE GELUKZALIGHEID VAN DE GOEDE ENGELEN, EN WELKE DE OORZAAK IS VAN DE ELLENDE VAN DE KWADE ENGELEN.

Ondertussen wordt bevonden, dat dit de waarachtige oorzaak is van de goede engelen, nl. dat zij Hem aanhangen, die het meest goed is, en hier en tegen, wanneer men naar de oorzaak van de ellende van de kwade engelen vraagt, komt ons met recht dit tevoren, nl. dat zij afgekeerd en afgeweken zijn tot zich zelf, welke Hem niet zijn, die meest is; en dit gebrek, hoe wordt het anders genoemd dan hovaardigheid? Want het beginsel aller zonden is hovaardigheid. (Sirach 10:15) Zo dan, ten dienste van Hem hebben zij niet willen bewaren hun sterkte, en dienvolgens die veel meer geweest zouden zijn, indien zij nl. Hem, die allermeest is, aangehangen hadden, die hebben zich zelf boven Hem verheven, en alzo hetgeen minder is, meest geacht. Dit is de eerste ontbreking, dit is de eerste schending, dit is het eerste gebrek van die natuur, welke zo geschapen was, dat zij aan de ene zijde niet allermeest zou zijn, en aan de andere zijde om de gelukzaligheid te bezitten, Hem kon genieten, die allermeest is, en zo zij van die afgekeerd wordt, wordt zij wel niet vernietigd, maar toch wordt zij minder, en gevolglijk ook ellendig. Nu, indien men onderzoekt, welke de oorzaak is van deze kwade wil, zo wordt dies halve niets gevonden. Want wat is het, dat een boze wil maakt, dewijl de wil zelf het boze werk doet? Alzo is de kwade wil wel een oorzaak van het kwade werk, maar de oorzaak van de kwade wil is niet; want indien het enig ding is, zo heeft het een wil, of het heeft die niet. Indien het een wil heeft, zo heeft het óf een goede of een kwade wil. Indien het een goede wil heeft wie is dan zo uitzinnig, dat hij zou zeggen dat de goede wil een kwade wil maakt? Want indien zulks zo ware, zal de goede wil een oorzaak zijn van de zonde, hetwelk zo gans ongerijmd is, dat er niets vreemder kan gemeend of gezegd worden. Nu, indien ditzelfde ding, hetwelk men meent de kwade wil te maken, zó is, dat het een kwade wil heeft, zo vraag ik bijgevolg dat ding, wie zijn wil kwaad gemaakt heeft, en om enig einde van onderzoek te hebben, zo geef ik te kennen, dat ik de oorzaak van de eerste kwade wil onderzoek, want de eerste wil is niet kwaad, dewijl geen kwade wil hem kwaad gemaakt heelt. Maar de eerste kwade wil is diegene, welke geen kwade wil gemaakt heeft; want indien er een kwade wil vooraf gegaan is, van wie dezelfde gemaakt is, zo is die de eerste, welke dn anderen gemaakt heeft. Indien men antwoordt, dat geen ding hem gemaakt heelt, en dat hij alzo altijd geweest is, vraag ik of hij ook in enige natuur geweest is, want indien hij in geen natuur geweest is, zo is hij in ‘t geheel niet geweest, en indien hij in enige natuur, was, zo schond en bedierf hij die en was dezelfde tot schade, en volgens die beroofde hij die van haar goed, en derhalve kon in geen kwade natuur een kwade wil zijn, maar dezelfde kon nochtans komen in een goede veranderlijke natuur, aan welke dit gebrek schade kon doen. Want indien hij de natuur niet beschadigd heeft, is het ook geen gebrek geweest, en dus kan ook niet gezegd worden, dat het een kwade wil geweest is; doch indien hij de natuur beschadigd heeft, zo heeft hij dit gedaan door het goede óf weg te nemen, óf te verminderen. Alzo heeft niet altijd een kwade wil kunnen zijn in zodanig ding in hetwelk een natuurlijk goed vooraf gegaan was, dat de kwade wil, met hetzelfde te beschadigen, kon wegnemen. Indien dan de kwade wil niet altijd geweest is, vraag ik wie hem gemaakt heeft? Alzo volgt er, dat men moet zeggen dat zodanig ding de kwade wil gemaakt heeft, in hetwelk geen wil geweest is. Aangaande dit ding vraag ik, of het hoger geweest is of lager, of hem gelijk. Indien zij zeggen: hoger, zo is het dan beter geweest; hoe zou het dan kunnen zijn zonder wil, ja, niet veel eer een goede wil hebben? Dit kan ook gezegd worden, indien het aan hem gelijk geweest is, want van twee (zo lang zij beiden gelijke goede wil hebben) kan het niet geschieden, dat

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

de een in de ander zal maken een kwade wil. Alzo blijft overig, dat een lager ding, hetwelk geen wil heeft, gemaakt heeft de kwade wil van de natuur van de engelen, die allereerst gezondigd heeft. Maar hier staat te bemerken, dat alle dingen die lager zijn, zelfs tot de allerlaagste aarde toe, aangezien zij een geschapen natuur en een wezen zijn, ongetwijfeld goed zijn, hebbende hun mate en gedaante elk in zijn geslacht en orde. Hoe zal dan enig goed ding de werkende oorzaak zijn van een kwade wil? Ja, zeg ik, hoe zal het goede een oorzaak kunnen zijn van het kwaad? Want wanneer de wil verlaat hem die hoger is, en zich keert tot de dingen die lager zijn, zo wordt hij kwaad, niet overmits hetgeen kwaad is, tot hetwelk hij zich keert, maar overmits die toekering zelf verkeerd en kwaad is; alzo heeft geen lager ding die kwade wil gemaakt, maar de wil zelf, die gemaakt was, heeft boos en onordentelijk de lagere dingen begeerd. Want indien het geschiedde, dat er twee waren van gelijke matiging en gestalten in ziel en lichaam, en dat zij beide zagen dezelfde schoonheid van hetzelfde lichaam; en zulks ziende, dat één van beiden bewogen wordt om dat onbehoorlijk te gebruiken, en de ander daarentegen standvastig blijft in zijn kuise wil, wat menen wij dat de oorzaak is dat in de ene de kwade wil komt, en in de ander niet? Wie heeft die kwade wil gemaakt, en waarin is hij gemaakt? Zulks heeft niet gedaan de schoonheid van het lichaam want dat heeft zij niet gedaan in beide, dewijl zulks niet ongelijk voorgekomen is aan het gezicht van beide. Of is het vlees van de aanschouwers oorzaak daarvan geweest? Waarom is dan mede niet van de anderen vlees oorzaak van zulks geweest? Of is de ziel daarvan de oorzaak geweest? Maar waarom is dan beider ziel daarvan geen oorzaak geweest? Want wij hebben vroeger gezegd, dat zij beide in ziel en lichaam van gelijke genegenheid en gestaltes geweest zijn. Of zal men willen zegden, dat de een van hen door een verborgen inblazing van de boze geest verzocht is, even min of meer of hij dan niet wederom met zijn eigen wil tot de inblazing of aanraden zou toegestemd hebben. Alzo deze toestemming, deze kwade wil, die hij gevoegd heeft naar aanraden van hem, die hem ten kwade raadde, daarvan vragen wij wat dat voor een ding is, dat zulks in hem teweeggebracht heeft. Want opdat dit beletsel ook van die vraag weggenomen worde, indien het, geschiedde dat zij beide ook met dezelfde verzoeking getergd werden, en de een die invoegde en die toestemde, en de ander daarentegen de zelfde bleef die hij tevoren was, wat blijkt daaruit anders dan dat de een heeft willen wijken van zijn reinheid en de ander niet; vanwaar is zulks anders gekomen dan van de eigen wil, dewijl er in beide enerlei gestaltes geweest is naar lichaam en ziel, en dewijl de zelfde schoonheid van beider ogen even gelijk gezien is, en dewijl ook enerlei verzoeking beide gelijk getergd heeft. Zij dan, die willen weten, welk ding in een van beiden de eigen wil kwaad gemaakt heeft, indien zij het nauwkeurig inzien en bemerken, zo zal hun niets tevoren komen; want indien wij zeggen dat hij zelf die gemaakt heeft, zo vraag ik, wat hij zelf was vóór de kwade wil anders dan een goede natuur, van welke God de Werkmeester is, die het onveranderlijke goed is. Diegene dan, welke zegt dat hij het is, welke ingewilligd heeft de verzoeking en aanraden, welke de ander niet ingewilligd heeft, nl. om onbehoorlijk te gebruiken het schone lichaam, dat voor beiden gelijk gestaan heeft om gezien te worden, daar zij nochtans beide vóór de aanschouwing en verzoeking geheel gelijk waren in ziel en lichaam, die zegt dat hij zelf zich een kwade wil gemaakt heeft, dewijl hij goed was vóór zijn kwade wil. Maar die zulks zegt, heeft verder ook te onderzoeken waarom hij zijn wil alzo gemaakt heeft. Is het nl. overmits hij een natuur is of daarom overmits hij uit niet gemaakt is? En wanneer hij zulks onderzoekt, zal hij bevinden, dat de kwade wil niet van hem is begonnen, overmits hij een natuur is, maar daarom van hem overmits zijne natuur uit niet gemaakt is. Want indien de natuur een oorzaak is van de kwade wil, wat worden wij gedwongen anders te zeggen, dan dat van bet goede het kwade komt, en dat het goede een oorzaak is van het kwaad, dewijl van de goede natuur voortkomt de kwade wil. Hoe kan toch geschieden, dat een goede natuur, hoewel veranderlijk zijnde, eer zij heeft een kwade wil iets kwaads doet, dat is: de kwade wil zelf maakt?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

HOE MEN GEEN WERKENDE OORZAAK VAN DE KWADE WIL HEEFT TE ZOEKEN.

Zo zoekt dan niemand enige werkende oorzaak van de kwade wil, want er is geen oorzaak vanwege enige werking, maar er is oorzaak vanwege de ontbreking, want het is geen werking, maar het is ontbreking; want af te wijken van hetgeen dat meest is tot hetgeen dat minder is, zulks is anders niet dan een kwade wil beginnen te krijgen. Nu, aangaande de oorzaken van deze ontbrekingen om die te willen weten, want het zijn geen oorzaken vanwege werkingen, gelijk ik gezegd heb, maar vanwege ontbrekingen; deze zelfde oorzaken van de ontbrekingen dan, om die te willen weten en vinden, is even zoveel alsof iemand zou willen aanschouwen de duisternis, of daar benevens zou willen horen de stilte, hetwelk nochtans beiden ons genoeg bekend is, doch het eerste wordt ons op geen andere wijze bekend dan door de ogen, en het tweede op geen andere wijze dan door de oren, niet ten aanzien van enige voelbare gedaante dezelfde, maar ten aanzien van het gemis en de ontbreking van die gedaante. Zo dan, niemand wil van mij weten, hetgeen ik niet weet. Of het moest zijn dat hij mogelijk wilde leren niet weten hetgeen dat men moet verslaan dat men niet kan weten. Want die dingen, die niet in hun voelbare gedaante, maar door middel van de derving en ontbreking derzelf geweten worden, dezelfde, onmogelijker wijze daarvan te mogen zeggen of verstaan, worden enigszins door niet te weten, geweten, maar evenwel zó, dat zij door het weten niet geweten worden. Want wanneer het gezicht van de lichamelijke ogen door de lichamelijke gedaanten loopt, ziet het nergens duisternis dan daar, waar het begint niet te zien, alzo mede ook de stilte te gevoelen, behoort tot geen andere zin dan alleen tot de oren, welke stilte nochtans op geen andere wijze dan door niet te horen, bemerkt wordt. Alzo verder ook aanschouwt ons verstand wel de verstandelijke gedaanten door die te verslaan, maar wanneer zij ontbreken, dan leert en verstaat het die met niet te weten; want wie verslaat zijne feilen? Dit weet ik ondertussen, dat de natuur Gods nooit, nergens en in geen dele kan ontbreken, maar de dingen die uit niet gemaakt zijn, die kunnen ontbreken. Nochtans naar mate zij meer zijn, naar die mate doen zij ook meer goed, want dan doen zij iets, wanneer zij hun werkende oorzaken hebben, maar voor zoveel zij ontbreken, doen zij kwaad want wat kunnen zij dan anders doen dan ijdelheden, dewijl zij anders geen oorzaken hebben dan zulke welke voortspruiten uit ontbreking.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

VAN DE VERKEERDE LIEFDE, DOOR WELKE DE WIL AFWIJKT VAN HET ONVERANDERLIJK GOED TOT HETGEEN VERANDERLIJK IS.

Insgelijks weet ik, dat in zulk een, in wie een kwade wil komt, dat die in hem is wordende, hetwelk, indien hij niet wilde, ook niet zou worden, en alzo volgt de rechtvaardige straf niet de noodwendige, maar de gewillige ontbrekingen. Want de afwijking die daar geschiedt, geschiedt niet tot het kwade, maar geschiedt kwalijk, dat is; men wijkt met af tot de kwade natuur, maar men wijkt kwalijk af, omdat men afwijkt tegen de orde van de natuur van hetgeen dat het hoogste is, tot hetgeen dat minder is. Alzo ligt de schuld van de gierigheid niet bij het goud, maar bij de mensen, die het goud verkeerdelijk beminnen, nl. met verzaking van de gerechtigheid, die verre boven het goud behoort geacht te worden. Insgelijks ligt de schuld van de onkuisheid niet aan de schone lichamen, maar in de ziel die verkeerdelijk de lichamelijke wellusten bemint, en die ondertussen verlaat de matigheid en kuisheid, door welke wij verenigd worden met zulke dingen, die geestelijk schoon zijn. Zo ook is de menselijke lof niet de schuld van de roem, maar de ziel die verkeerdelijk bemint van de mensen geprezen te worden, verachtende het getuigenis van haar eigen consciëntie. Zo ook is hij die macht geeft of de macht zelf niet de oorzaak van de hovaardigheid, maar de ziel die verkeerd haar macht bemint en die ondertussen versmaadt, de gerechtigheid van Hem die veel machtiger is. Alzo die liet goede van enige geschapen natuur, hoedanig die ook zij, verkeerdelijk bemint, die wordt in het goede kwaad al is het, dat hij verkrijgt wal hij wil, en daar benevens wordt, hij ellendig.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

OF DE HEILIGE ENGELEN HEM, DIE ZIJ TOT EEN SCHEPPER VAN HUN NATUUR HEBBEN, OOK HEBBEN TOT EEN GEVER VAN HUN GOEDE WIL NL. DOOR MIDDEL VAN INSTORTING ZIJNER LIEFDE DOOR DE HEILIGE GEEST.

Zo is er dan van de kwade wil geen natuurlijk werkende oorzaak en er is niets dat zodanige wil maakt dan alleen de afwijking, door welke God verlaten wordt, van welke afwijking zeker ook de oorzaak ontbreekt. Indien wij echter willen zeggen, dat er ook geen werkende oorzaak is zelfs van hun goede wil, zo hebben wij ons te wachten en toe te zien, dat men niet meent, dat de goede wil van de goede engelen niet geschapen is maar dat die God mede eeuwig is. Want voorwaar, naardien zij geschapen zijn, hoe zou dan van hun wil niet gezegd worden, dat die ook gemaakt is? En naardien hij gemaakt is, zo slaat te onderzoeken of die met hen gemaakt is, dan of zij voorheen zonder die geweest zijn. Indien hij met hen gemaakt is, zo is er geen twijfel aan, of hij is door Die ook gemaakt, Die hen gemaakt heeft. En zij, zodra zij gemaakt waren, hebben Hem, door Wie zij gemaakt zijn, aangehangen door de liefde met welke zij gemaakt zijn. En derhalve zijn zij ook van hun gezelschap afgescheiden, omdat zij in dezelfde goede wil gebleven zijn, daar de anderen, van die afwijkende, veranderd zijn, nl. tot een kwade wil, hetwelk zij daarmede deden, overmits zij van het goede afgeweken zijn, dat nooit zou geschied zijn, zo zij niet gewild hadden. Doch indien gij zegt, dat de goede engelen eerst geweest zijn zonder goede wil, en alzo dat zij die in zich zelf, zonder de werking Gods, gemaakt hebben, volgt daaruit, dat zij door zich zelf beter gemaakt zijn dan door Hem. Doch dit zij verre! Want wat konden zij zonder goede wil anders zijn dan kwaad? Doch indien gij zegt, dat zij daarom niet kwaad behoefden te zijn, dewijl in hen geen kwade wit was, en daar benevens, dat zij ook niet afgeweken waren van die wil, dien zij nog niet hadden, evenwel waren zij toen nog zo goed niet als zij wel met het verkrijgen van de goede wil begonnen te zijn. Maar indien zij zich zelf niet beter hebben kunnen maken dan Hij hen gemaakt heeft, buiten Wie er niemand is die iets beter kan maken, volgt daaruit, dat zij ook de goede wil, waardoor zij beter werden, niet hadden kunnen hebben dan door de hulp van de Scheppers. En aangezien hun goede wil teweeggebracht heeft, dat zij zich gekeerd hebben, niet tot zich zelf als minder zijnde, maar tot Hem die allermeest is, zodat zij, die aanhangende, meer werden, en door de genieting van Hem wijs en gelukzalig leefden: wat wordt hier anders mede betoond; dan dat de wil hoe goed die ook was, altijd alleen in het verlangen ellendig zou moeten blijven staan, ten ware, dat Hij, die hun goede natuur uit niet bekwaam gemaakt had om Hem te genieten uit zich zelf door hen te vervullen beter maakte nl. hen allereerst door op te wekken begeriger makende. Insgelijks heeft men ook dit te overleggen, nl. indien de goede engelen zelf in zich de goede wil gemaakt hebben, of zij die door enige wil gemaakt hebben of zonder enige wil. Indien zij zeggen zonder enige wil, zo hebben zij die ook niet gemaakt, indien zij zeggen door enige wil, zo staat te onderzoeken, of het een kwade of een goede wil geweest is; indien zij zeggen door een kwade wil, hoe heeft de kwade wil dan kunnen werken de goede wil? En indien zij zeggen door een goede wil, zo hadden zij al rede een goede wil. En wie heeft deze goede wil gemaakt anders dan Hij, die hen met een goede wil, dat is: met een reine liefde, door welke zij Hem aanhangen, geschapen heeft, nl. in hen de natuur makende, en tegelijk aan hen gevende de genade? Derhalve heeft men aangaande de Heilige engelen te geloven, dat zij nimmer zonder een goede wil, dat is: zonder de liefde Gods geweest zijn. En aangaande de andere engelen, al is het, dat zij goed geschapen zijn, nochtans zijn zij kwaad door hun eigen kwade wil, die hun goede natuur niet gemaakt heeft, anders dan dat zij zelf gewillig van het goede

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

afgeweken is, zodat de oorzaak van het kwaad niet is het goede, maar de oorzaak daarvan is de afwijking van het goede. Of mogelijk hebben zij ontvangen een mindere genade van de Goddelijke liefde dan zij die in dezelfde gebleven zijn. Of, zo zij beide even goed geschapen zijn, zo zijn mogelijk, dewijl deze door hun kwade wil vielen, de anderen meer geholpen geworden, zodat zij gekomen zijn tot die volheid van de gelukzaligheid, vanwege welke zij ook gans zeker werden, dat zij nimmer van dezelfde zouden afvallen, gelijk wij reeds in het elfde boek verhandeld hebben. Met behoorlijken en schuldigen lof van de Scheppers moeten wij dan belijden, dat niet alleen tot de Heilige mensen behoort, maar ook van de heilige engelen gezegd kan worden wat Paulus zegt: (Romeinen 5:5) hoe dat de liefde Gods in hem uitgestort is door de Heilige Geest, die hunlieden gegeven is. En daar benevens, dat het niet alleen de mensen goed is, maar dat het voornamelijk de engelen goed is, hetgeen er geschreven is in Psalm 73:28, waar wij lezen: het is mij goed de Heere aan te hangen. Dit goed van de halve, dat zij gemeen hebben, hebben zij tezamen met Hem, die zij aanhangen, en daar benevens hebben zij ook onder elkander een Heilig gezelschap en zijn onder elkander een stad Gods, en zij zijn ook Zijne levende offerande en Zijn levende tempel, van welke een gedeelte uit de sterfelijke mensen vergaderd wordt, dat nl. met de onsterfelijke engelen zal verenigd worden; welk gedeelte óf sterfelijk in vreemdelingschap op aarde is, óf rust in de verborgene woningen en zitstoelen van de zielen, ten aanzien van hen die gestorven zijn. Hoe dat gedeelte door God, de Schepper, opgekomen en toegenomen is, daarvan dunkt mij, dat ik nu voortaan even heb te spreken gelijk van de engelen gesproken is. Want uit één mens, die God allereerst geschapen heeft, heeft het ganse menselijk geslacht zijn oorsprong genomen volgens de waarheid van de Heilige Schrift welke niet zonder reden een gans wonderlijk aanzien en eerbied heeft over de ganse aardbodem, en met name onder al die volkeren, van welke de Heilige Schrift onder andere dingen die zij gezegd heeft, ook door een ware Goddelijkheid voorzegd heeft, dat zij haar zouden geloven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

VAN DE VALSHEID EN ONWAARHEID VAN ZODANIGE HISTORIE, WELKE AAN DE VERLEDEN TIJDEN TOE-EIGENT VELE DUIZENDEN JAREN.

Laat ons derhalve laten varen al de onzekere gissingen van de mensen, welke niet weten wat zij spreken van de natuur, of van de oorsprong en de Schepping van het menselijk geslacht, want enige menen, gelijk zij van de wereld gemeend hebben dat die altijd geweest is, dat ook alzo de mensen er altijd geweest zijn. Daarom zei Apulejus toen hij dit geslacht van de levende dieren beschreef: de mensen voor elk bijzonder zijn sterfelijk, maar nochtans zijn zij eeuwig ten aanzien van het gemeen en voor hun gemeen geslacht. En als men hiertegen tot hen zegt: indien het menselijk geslacht er altijd geweest is, hoe en op welke wijze het dan waar is, hetgeen hun historie zegt, als zij vertelt wie de eerste vinders geweest zijn van enige dingen, en van welke dingen; wie de eerste onderwijzers zijn geweest van de vrije geleerdheden en van andere kunsten, of door wie allereerst dit of dat landschap en gedeelte van de aarde, of ook dit en dat eiland het eerst bewoond is. Alsdan antwoorden zij, dat door enige watervloeden en afbrandingen, die op zekere gezette tijden geschied zijn, de aardbodem, niet geheel, maar voor een groot deel, zó verwoest is, dat daardoor de mensen gebracht zijn tot een zeer kleine menigte, uit van wie voortplanting de oude menigte wederom hersteld is, en dat deze herstelling en voortplanting alzo geschied is even alsof die de eerste geweest ware, daar nochtans veelmeer hersteld worden zulke dingen, die door grote verwoestingen bijna óf ten onder gebracht, óf teniet gedaan waren. Want de mens zegden zij, kan op geen andere wijze zijn dan uit de mens. Doch dit alles verhalende, zeggen zij wat zij menen, en niet wat zij weten, want hun bedriegen enige allerleugenachtige geschriften, welke zij zeggen in de historie en de berekeningen van de tijden vele duizenden jaren te bevatten, daar wij nochtans uit de Heilige Schrift berekenen, dat er van de schepping van de mensen nog geen zes duizend jaren verlopen zijn. En om niet wijdlopig te zijn in het aanwijzen hoe en op welke wijze de ijdelheid van die geschriften te wederleggen is, in welke veelmeer duizenden jaren verhaald worden, en hoe in de zelf ook geen vastheid noch zekerheid is, zo laat ons vooreerst inzien die brief van Alexander de Grote, die hij geschreven heeft aan zijn moeder Olympias, bevattende een zeker verhaal van een Egyptische priester, die bij voortgebracht heeft uit die geschriften, welke onder hen voor heilig gehouden worden. Deze brief begrijpt ook die koninkrijken , waarvan de Griekse historie mede kennis heeft, onder welke rijken, in dien zelfde brief van Alexander, het Rijk van de Assyriërs boven de vijf duizend jaren telt, doch in de Griekse historie wordt van slechts 1300 jaren gesproken, beginnende zelfs van de heerschappij van Belus af, welke koning die Egyptenaar ook stelt in het begin van dat Rijk. Voorts stelt hij de heerschappij van de Perzen en Macedoniërs, zelfs tot Alexander toe, met wie hij sprak, zodanig, dat zij meer dan acht duizend jaren bevat, daar nochtans bij de Grieken de jaren van het Rijk van de Macedoniërs tot de dood van Alexander bevonden worden te zijn niet meer dan 585, en de jaren van het Rijk van de Perzen, tot de victorie van Alexander geëindigd werd, worden berekend te zijn 233. Zo zijn dan deze getallen van de jaren veel minder dan de Egyptische jaren en kunnen met die niet gelijk gemaakt worden, als was het dat zij driemaal verdubbeld werden, want van de Egyptenaren, dat zij eertijds zulke kleine jaren gehad hebben, dat ieder niet langer was dan 4 maanden, zodat een vol jaar, gelijk wij en zij nu hebben, 3 van hun oude jaren beval. Maar evenwel op zodanig wijze, gelijk ik gezegd heb, komt de Griekse historie niet overeen met het Egyptische getal van de jaren, en alzo heeft men veelmeer de Griekse historie te geloven, omdat die niet loopt buiten de waarheid van de jaren, welke in onze Heilige Schriften bevat

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zijn. Indien deze brief van Alexander, die allermeest bekend geworden is, zeer veel verschilt van de getallen van de tijden van de geloofwaardigheid van de dingen, hoeveel te minder moet men dan geloven die schriften, welke vol zijn van fabelachtige oudheden, en die zij evenwel willen voortbrengen tegen de zekerheid van de meest bekende Goddelijke boeken, welke boeken voorzegd hebben, dat de ganse wereld hun zou geloven, en welke boeken ook de ganse wereld, gelijk daarin voorzegd is, geloofd heeft, welke boeken derhalve, alzo zij te kennen geven uit het toekomstige, wat zij voorzegd hebben, alzo zij in waarheid vervuld worden, ook het verleden naar waarheid verteld hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

VAN HEN, DIE WEL NIET MENEN, DAT DEZE WERELD EEUWIG IS, MAAR DAT ER ÓF TALLOZE WERELDEN ZIJN, ÓF DAT ER WEL ÉNE WERELD IS, MAAR DAT DEZE EERSTE EN DEZELFDE WERELD DOOR ZEKER BESLUIT EN ZEKERE BEPALING VAN EEUWEN TELKENS WEER GEBOREN WORDT EN VERDERFT.

Maar anderen, die menen, dat deze wereld niet eeuwig is, en ondertussen geloven, dat zij óf niet alleen is, maar dat er talloze werelden zijn, óf dat zij wel alleen is, maar dat zij door zekere bepaalde eeuwen ontelbare malen opkomt en ondergaat; deze mensen moeten dan bekennen, dat het geslacht van de mensen allereerst geweest is zonder middel van voort telende mensen, want het gaat alhier niet zoals met de watervloeden en afbrandingen van de aarde, welke zij, die ze stellen, niet menen dat over de ganse wereld kunnen geschieden, en daarom doordrijven dat er altijd weinige mensen overblijven, uit welke wederom voortkomt en hersteld wordt dé vorige menigte. Alzo kan het hier niet toegaan, nl. dat zij geenszins kunnen menen, wanneer de gehele wereld vergaat, dat dan enige mensen in de wereld zullen gelaten worden. Maar gelijk zij menen, dat de wereld zelf uit haar eigen materie weder om geboren wordt of voortkomt, alzo moet daaruit ook volgen, dat het menselijk geslacht in de wereld uit de elementen dezelfde voortkomt, en dat daarna van de ouders het zaad van de mensen voortspruit even als van andere dieren.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

WAT MEN HEN ZAL ANTWOORDEN, DIE ZEGGEN, DAT DE EERSTE SCHEPPING VAN DE MENSEN AL TE TRAAG EN LAAT GESCHIED IS.

Hetgeen wij geantwoord hebben, toen de vraag van de oorsprong van de wereld verhandeld werd, degenen, die geloven dat de wereld niet altijd geweest is, maar dat zij begonnen is te zijn, gelijk ook Plato openbaar genoeg belijdt, hoewel hij door sommigen anders geacht wordt dan hij zegt gevoeld te hebben; datzelfde zal ik ook antwoorden (aangaande de eerste schepping van de mensen) aan hen, die op gelijke wijze vragen, waarom de mens in talloze en oneindige tijden voorheen niet geschapen is, en waarom hij zo laat geschapen is, zodat er bevonden wordt in de Heilige Schriften van die tijd at, dat hij begonnen is te zijn, dat er minder dan zes duizend jaren zijn. Indien hun de kortheid van de tijd ergert, overmits hun de jaren zo weinig schijnen van die tijd af, dat van de mens m onze schriften gelezen wordt dat hij geschapen is, zo laat zij bemerken dat er niets langdurig is in hetwelk enig uiterste is. En daarenboven, indien alle lijden van de eeuwen met elkander en te samen vervat zijnde, met de oneindige eeuwigheid vergeleken werden, dat zij te achten zouden zijn niet voor klein en weinig, maar gans voor niets. Indien het ware, dat men niet zei van vijf of zes duizend jaren, maar zelfs zei zestig duizend of 600 duizend, en dat deze som wederom door nog ééns zoveel verdubbeld werd, zodat wij ten laatste voor de tijd, in welken God de mens geschapen heeft, geen getal meer hadden om te noemen, evenwel zou er gevraagd kunnen worden op de zelfde wijze, waarom God de mens niet eerder gemaakt had; want de eeuwige stilstand Gods van het scheppen van de mensen, die eeuwig voorheen geweest is, en die zonder enig begin geweest is, die is zo groot, dat alle getallen van de tijden, die door zekere einden en bepalingen besloten worden, hoe groot. en onuitsprekelijk zij zijn, evenwel zó groot niet kunnen schijnen te zijn als wel het minste droppel waters is, vergeleken bij de ganse oceaan, die de gehele wereld omringt; want van deze twee is het een wel zeer klein en het andere onuitsprekelijk groot, maar beide zijn zij bepaald en hebben hun einde. Maar die tijd, die met enig begin aanvangt en die ook een einde heeft, hoe groot die ook is wanneer hij vergeleken wordt bij die tijd, die geen begin heeft, aangaande die weet ik niet of men hem in vergelijking van de eeuwigheid voor een allerminst deel heeft te houden, dan of men hem niet veelmeer voor niets heeft te achten. Want belangende deze tijd, indien van hem van het einde afgetrokken worden de minste ogenblikken er van, stuk voor stuk, zo zal ‘t getal dezelfde telkens verminderen, al was het, dat de menigte dezelfde zo groot opwaarts klom, dat het zelfs geen naam kon vinden, gelijk bv. indien ‘s mensen tijd van die dag af in welke hij nu leeft, tot die dag toe op welke hij geboren is, allengs bij ogenblikken afgetrokken wordt, ‘t is zeker, dat die aftrekking eindelijk zal komen tot het eerste begin. Maar aangaande die tijd, die nimmer een begin gehad heeft, indien van hem afgetrokken worden, niet de allerkleinste ogenblikken, of minstens van de uren, stuk voor stuk, of ook de dagen of maanden, of jaren, elk naar hun grootte, maar zelfs die allergrootste lijden, zo groot als enige som of getal van de jaren bevat, die van enige tijdrekenaars kan genoemd worden, welke som nimmer zo groot is of door aftrekking van de ogenblikken stuk voor stuk, wordt zij kleiner en komt te niet; indien zeg ik, deze zo grote sommen van de tijden van de eeuwigheid afgetrokken worden, niet eenmaal, tweemaal en dikwijls, maar gestadig, wat richt men uit, dewijl men nimmer tot enig begin kan komen, alzo er geen begin is. Derhalve aangaande hetgeen wij nu vragen, na 5000 jaren en zoveel jaren als er meer verlopen, zijn, datzelfde zouden onze nakomelingen, na 6000 jaren met dezelfde curieusheid en ijdelheid kunnen vragen, indien de sterfelijkheid van de mensen met geboren te worden en te sterven, mitsgaders de onverstandige zwakheid dezelfde zolang bleven. Ja zij, die vóór ons geweest zijn, hebben ook dusdanige vraag

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

kunnen doen, zelfs ten tijde toen de schepping van de mensen noch was. Ja zelfs de eerste mens heeft ook van de andere daags, of ook op dezelfde dag toen hij geschapen was, mogen vragen: waarom hij niet eerder geschapen was. En zo hij eerder geschapen ware, zou die vraag, aangaande het begin van de tijdelijke dingen, toen niet met even veel recht hebben kunnen gedaan worden, als nu of namaals.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

VAN DE OMLOOP VAN DE TIJDEN, DIE ENIGE FILOSOFEN GELOOFD HEBBEN IN ZEKERE EINDEN BEPAALD EN BESLOTEN TE ZIJN, ZODAT ZIJ MEENDEN, DAT ALLES (EN AL TELKENS WEDEROM) EN ALTIJD TOT DEZELFDE ORDE EN GEDAANTE WEDERKEERDE.

Doch de filosofen en wijzen van deze wereld hebben gemeend, dat men dezelfde vraag op geen andere wijze mocht noch kon beantwoorden dan dat men moest invoeren enige omloper van de tijden, aangaande welke zij zeiden, dat door middel daarvan hetzelfde in de natuur van de dingen altijd vernieuwd en weer van voren herhaald was, en zeiden voorts, dat alle omlopen van de toekomstige en voorbijgaande eeuwen voortaan zonder ophouden op dezelfde wijze zouden geschieden, hetzij dat in de blijvende wereld dezelfde omlopen mochten geschieden, of dat bij zekere beurten de wereld opkomende en weder tenietgaande, ons altijd dezelfde dingen als nieuw, beide, hetgeen voorbij en dat toekomstig is, mocht vertonen, van welk omloopspel zij geenszins ook kunnen bevrijden de onsterfelijke ziel, wanneer zij ook de wijsheid ontvangen heeft, zodat zij zonder ophouden telkens weder gaat tot eens valse gelukzaligheid, en zonder ophouden telkens wederkeert tot een ware ellende. Want hoe kan het een ware gelukzaligheid zijn, van wie eeuwigdurendheid men nimmer enige vastheid heeft, want de ziel óf met groot onverstand weet in waarheid haar toekomstige ellende niet óf met groot ongeluk vreest zij zelfs in de gelukzaligheid haar ellende, maar aangenomen dat zij nimmer tot de ellende zal wederkeren, zo is ‘t nochtans waar, dat zij uit de ellende tot de gelukzaligheid overgaat, en alzo geschiedt daar wat nieuws op enigen tijd, dat geen einde van de tijd heeft. En waarom is dan ook de wereld niet gemaakt? En waarom is ook de mens niet gemaakt in de wereld? Opdat alzo deze valse omlopen van de valse en bedrieglijke wijzen, gevonden in de gezonde leer op het, pad van de rechte weg, mogen vermeden worden. Want er zijn ook enigen, die de spreuk, welke gelezen wordt in het boek van Salomo, dat Prediker genaamd wordt mede van deze omlopen willen verstaan hebben daar hij zegt ‘wat is het, dat geschied is? Even datzelfde, dat hierna geschieden zal. Wat is het dat men gedaan heeft? Even hetzelfde, dat men hierna doen zal; en daar geschiedt niets nieuws onder de zon; geschiedt daar ook wat, daar men van zeggen mocht: ziet! dat is nieuw; want het is vóór geschied in voorgaande tijden, die vóór ons geweest zijn.’ Want deze spreuk willen zij verslaan hebben van deze omlopen, die wederom tot, hetzelfde keren, en alles weder tot hetzelfde trekken, hetwelk deze wijze man nochtans óf gezegd heeft van die dingen, waarvan hij hier voren gesproken heeft, nl. van de voort telingen, van welke de een gaat en de andere komt, óf van de omwending van de zon, óf van de aflopingen van de beken, óf van allerlei soorten van dingen, die opkomen of ondergaan, Want er zijn mensen, die voor ons geweest zijn; zij zijn ook nu bij ons, en zij zullen ook zijn na ons, alzo ook de dieren en bomen. Insgelijks de wangeboorten die tegen het gewoon gebruik geboren warden, al is het, dat zij onder elkander zeer verscheiden zijn, en sommige dezelfde gezegd worden maar éénmaal geschied te zijn, maar nochtans ten aaneen van zulks, dat zij in ‘t algemeen genoemd worden wonderen en wangeboorten, zo zijn zij er geweest en zullen er zijn, en het is niet nieuw, dat er enige wangeboorte onder de zon geboren wordt, hoewel nochtans enigen deze woorden zo verstaan hebben, even alsof de wijze man wilde, dat men zou verstaan, dat kwansuis alles in de predestinatie en voorbeschikking Gods geschied was, en derhalve, dat er niets nieuws is onder de zon. Maar verre moet het van het oprecht geloof zijn, dat wij zouden geloven, dat door deze woorden van Salomo zouden te kennen gegeven zijn die omlopen van de tijden, volgens welke zij menen, dat altijd op dezelfde wijze dezelfde omlopen van de tijden en van de tijdelijke dingen weder herhaald en vernieuwd zouden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

worden, gelijk b. v. Plato, n l. gelijk hij te dien tijde als een filosoof in de stad Athene, in die school, welke de Academie genaamd is, zijne discipelen geleerd en onderwezen heeft, dat ook alzo na talloze eeuwen, met tussenkomen van zeer lange tijden, maar nochtans zekere, diezelfde Plato, diezelfde stad, diezelfde school en dezelfde discipelen op nieuw zullen zijn, en na talloze eeuwen daarna, wederom op nieuw zullen zijn enz. Zulks zeg ik moet verre van ons zijn, dat wij zulks zouden geloven; want Christus is eenmaal voor de zonde gestorven, en opgewekt zijnde van de doden, sterft Hij niet meer, en de d dood heeft geen heerschappij meer over Hem, en na de verrijzenis zullen wij altijd met de Heere wezen tot Wie wij nu zeggen hetgeen de Heilige Psalm ons vermaant: Gij, Heere! zult ons behoeden, en zult ons bewaren van dit geslachte in van de eeuwigheid. (Romeinen 6:9 2 Thessalonicenzen 3:17, en Psalm 12:8). En hun meen ik, dat genoegzaam past hetgeen er volgt, nl.: de goddeloze wandelen in een omloop, niet dat door die omlopen, die zij menen dat hun leven wederom zal lopen, maar daarom overmits tegenwoordig van zodanige dwaling hun weg is, nl. hun valse leer.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE TIJDELIJKE SCHEPPING VAN HET MENSELIJKE GESLACHT, WELKE GOD NIET BEGONNEN IS DOOR EEN NIEUWE RAAD, NOCH DOOR EEN VERANDERLIJKE WIL.

En wat is het toch wonder, dat zij, in deze omlopen dwalende, noch toegang noch uitgang vinden, dewijl zij niet weten door welk beginsel liet menselijk geslacht en deze onze sterfelijkheid begonnen is, noch ook door welk einde het besloten en geëindigd wordt, dewijl zij tot de diepte Gods niet kunnen komen; want naardien Hij eeuwig en dus zonder begin is, nochtans heeft Hij van enig beginsel van de tijden begonnen, zodat Hij de mens, dien Hij nooit tevoren gemaakt had, op enige tijd gemaakt, niet op een nieuwe, haastige en onverwachte tijd maar door Zijn onveranderlijke en eeuwige Raad. Wie zou deze ondoorgrondelijke diepte kunnen doorgronden, volgens welke God de tijdelijke mens, eer er ooit een mens was, door een wil die niet veranderlijk is, te eniger tijd geschapen heeft, en volgens welke hij het menselijke geslacht uit één vermenigvuldigd heeft? Want de voorgaande Psalm, als hij voorheen gesteld en gezegd had: Gij Heere! zult ons behoeden en Gij zult ons bewaren van dit geslachte in van de eeuwigheid, en daarna een wederslag gedaan had tegen hen, m welks dwaze en goddeloze lering gans geen eeuwigheid van de verlossing en gelukzaligheid van de ziel gehouden wordt, zo heeft hij straks daar bijgevoegd: de goddeloze wandelen in een omloop, even alsof tegen hem gezegd werd: welk geloof gevoelt en verstaat gij dan? Of heeft men te menen, dat het God behaagd hoeft zeer schielijk de mens te maken, dien Hij nooit tevoren in Zijne oneindige eeuwigheid gemaakt had; Hij zeg ik, dien niets nieuws kan overkomen, en in Wie niets veranderlijk is? En opdat ons, wanneer wij dit horen, geen twijfelachtigheid beroert, zo antwoordt hij straks tot God zelf, zeggende aldus: naar Uw diepte hebt Gij vermenigvuldigd de kinderen van de mensen. Laat de mensen gevoelen, zegt hij, naar hetgeen zij menen, en laat ze bedenken wat hun goeddunkt, en laat ze onderzoeken naar Uw diepte, die niemand van de mensen kan weten; Gij bent Diegene, welke vermenigvuldigd hebt de kinderen van de mensen. Want het is zeer diep en hoog, nl. dat God altijd geweest is, en dat Hij de mens, dien Hij nooit tevoren gemaakt had, te eniger tijd allereerst heeft willen maken, en dat Hij evenwel Zijn Raad en wil niet veranderd heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

OF MEN HEEFT TE GELOVEN, GELIJK GOD ALTIJD GEWEEST IS, DAT HIJ OOK ALTIJD ALZO MOET VERSTAAN WORDEN, ALTIJD HEERE GEWEEST TE ZIJN, EN ALZO, DAT HEM NIMMER ENIG SCHEPSEL ZOU ONTBROKEN HEBBEN, OVER HETWELK HIJ HEERE GEWEEST IS. EN VOORTS: HOE EEN ZAAK KAN GEZEGD WORDEN ALTIJD GESCHAPEN TE ZIJN, WELKE NOCHTANS NIET KAN GEZEGD WORDEN MEDE EEUWIG TE ZIJN.

Derhalve zoveel mij belangt, gelijk ik niet zou durven zeggen, dat onze Heere God niet te eniger tijd Heere zou geweest zijn, alzo moet ik ook niet twijfelen aangaande de mens, dat hij tevoren nooit geweest is, en dat de eerste mens op een zekere tijd eerst geschapen is. Maar wanneer ik overleg, waarvan Hij Heere geweest is, indien er niet altijd een schepsel geweest is, word ik beschroomd iets te zeggen, want ik aanschouw mij zelf en overleg, dat er geschreven is: wie van de mensen kan de Raad Gods weten? Of wie kan bedenken wat de Heere wil? Want de gedachten van de sterfelijke mensen zijn blode en vreesachtig, en onze gedachten zijn onzeker; want het verderfelijke lichaam bezwaart de ziel en de aardse inwoning drukt nederwaarts onze zin en onze gedachte, wanneer zij veel bedenkt. Zo dan, uit de menigte van deze dingen, welke ik zeer veel in deze aardse inwoning bedenk, en voorwaar daarom veel, overmits ik dat enige, hetwelk onder dezelfde, of buiten dezelfde de waarheid is, (want mogelijk bedenk ik het geenszins) niet kan vinden. Indien ik zeg, dat het schepsel altijd geweest is, waarvan Hij Heere geweest is, die altijd Heere is, en tevoren nooit anders dan Heere geweest is, doch dat wij ondertussen zeggen dat nu de een, dan de ander schepsel geweest is, elk op verscheiden en bijzondere gelegenheden van tijden, om alzo geen schepsel mede eeuwig te stellen met de Schepper hetwelk het geloof en de gezonde rede veroordeelt, zo heeft men toe te zien en te bedenken, of het dan niet vreemd en ongerijmd is en gans verre van het licht van de waarheid dat de sterfelijke mens altijd een schepsel geweest is, n l. de een afgaande en de ander aankomende: en daarentegen dat het onsterfelijk schepsel niet eerder begon te zijn, dan toen men tot onze tijd is gekomen, naardien op dezelfde engelen geschapen zijn, indien immers terecht dat allereerst geschapen licht hunlieden betekent of anders veelmeer die Hemel, van welken gesproken is: in de beginne schiep God Hemel en aarde, daar zij nochtans niet geweest zijn, vóór zij gemaakt werden, want anderszins, indien de onsterfelijke gezegd worden altijd geweest te zijn, zo zou daar moeten geloofd worden, dat zij God mede eeuwig zijn. En indien ik wil zeggen dat de engelen niet te eniger tijd geschapen zijn, maar dat zij óók zelfs geweest zijn vóór alle tijden, zó, dat God hun Heere geweest is, die tevoren nimmer anders dan Heere geweest is, zo wordt dan van mij ook gevraagd, indien de engelen vóór alle tijden gemaakt zijn, of dan zulke, die gemaakt zijn, wel altijd hebben kunnen zijn? Hierop zal men schijnen te moeten antwoorden, dat zij niet altijd geweest zijn, dewijl hetgeen dat altijd is, niet ongevoegelijk gezegd wordt eeuwig te zijn. Nu, zij worden zo verre gezegd altijd geweest te zijn, dat zij zelfs ook voor alle tijden gemaakt zijn, indien anderszins de tijden van de Hemel begonnen zijn, want op zodanige wijze waren zij vóór de Hemel. Doch indien de tijd niet van de Hemel begonnen is, maar vóór de Hemel geweest is, niet bestaande in uren en dagen, en maanden en jaren, want van zodanige maten van de tijden, welke gebruikelijk zijn en eigenlijk tijden genaamd worden, is kennelijk, dat zij haren oorsprong hebben van de beweging van de sterren, waarom ook God, toen Hij dezelfde schiep, gezegd heeft: en laat ze zijn tekenen, tijden, dagen en jaren, (Genesis 1:14) maar wél verstaande in enige veranderlijke beweging, van welke een ander

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

voorbijgaat, en een ander volgt, alzo zij niet te gelijk kunnen zijn. Nu, indien vóór de Hemel in de bewegingen van de engelen iets dergelijks geweest is, en te dien aanzien daar tijd geweest is, en voorts, indien de engelen van dien tijd af, dat zij gemaakt zijn, lijdelijk bewogen werden, zo zijn zij ook in dier voege ten allen tijde geweest, dewijl de tijden met hen gemaakt zijn. En wie zal er zijn, die zeggen zal, het is niet gestadig geweest wat altijd geweest is. Doch indien ik zulks antwoord, zou zal tot mij gezegd worden: zijn zij dan niet mede eeuwig met hun Schepper, indien Hij gestadig geweest is en zij gestadig geweest zijn? En hoe zullen zij ook kunnen gezegd worden geschapen te zijn, indien zij verstaan worden steeds geweest te zijn? Wal zal hierop geantwoord worden? Of zal men moeten zeggen, dat zij daarom altijd geweest zijn, overmits zij te dien aanzien altijd geweest zijn, omdat zij tezamen roet de tijd gemaakt zijn, of omdat de tijden tezamen met hen gemaakt zijn, zó, dat zij nochtans geschapen zijn? Want wij ontkennen zelfs niet, dat ook de tijden geschapen zijn, hoewel niemand er aan twijfelt, dat er ten allen tijde ook tijd geweest is. Want indien er ten allen tijde geen tijd geweest is, zo is er dan enige tijd geweest, dat er geen tijd was. Wie van de aller uitzinnige en dwazen zal zulks zeggen? want wij mogen met recht zeggen: er is een zekere tijd geweest, dat er geen Rome was; er is een zeker tijd geweest, dat er geen Jeruzalem was; er is een zekere tijd geweest, dat er geen Abraham was; er is een zekere tijd geweest, dat er geen mens was enz. Ten laatste, indien de wereld niet met het begin van de tijd, maar na zekere tijd gemaakt is, zo mogen wij ook zeggen: er is een zekere tijd geweest, dat er geen wereld was. Maar te willen zeggen: er is tijd geweest, toen er geen tijd was, dat zeggen wij zo ongepast even of iemand zei: er is een mens geweest, toen er geen mens was; of: deze wereld is er geweest, toen deze wereld er niet was. Doch indien het van verscheiden verstaan wordt, zo mag het enigszins gezegd worden, nl. aldus: daar is een ander mens geweest, toen daar deze mens niet was. En alzo ook mogen wij met recht zeggen: er is een andere tijd geweest, toen deze tijd er niet was; maar te willen zeggen: er was een tijd, toen er geen tijd was, wie, zelfs van de uitzinnige, zal zulks zeggen? Gelijk wij dan zeggen, dat de tijd geschapen is, en dat hij nochtans daarom gezegd wordt gestadig geweest te zijn, overmits de tijd ten allen tijde geweest is, alzo ook mede, overmits de engelen gestadig geweest zijn, zo volgt daar mede niet uit, dat zij daarom niet geschapen zouden zijn, dewijl zij daarom gezegd worden gestadig geweest te zijn, overmits zij ten allen tijde geweest zijn, en daarom zo zijn zij ten allen tijde geweest, omdat de lijden, zelfs zonder dezelfde, geenszins hebben kunnen zijn. Want waar geen schepsel is, door welks veranderlijken bewegingen de tijden hebben kunnen volbracht worden, daar kunnen geenszins tijden geweest zijn. En alzo, als is het dat zij gestadig geweest zijn, zo zijn zij nochtans geschapen, en zijn evenwel daarom, overmits zij gestadig geweest zijn, niet mede eeuwig met hun Schepper, want Hij is gestadig geweest door een onveranderlijke eeuwigheid en zij daarentegen zijn gemaakt. Maar zij worden gezegd gestadig geweest te lijn, omdat zij ten allen tijde geweest zijn, dewijl de tijden zelfs zonder hen geenszins hebben kunnen zijn. Nu, aangezien de tijd door veranderlijkheid heen loopt, kan hij niet mede eeuwig zijn met de onveranderlijke eeuwigheid. En derhalve, al is het dat de onsterfelijkheid van de engelen niet te eniger tijd doorloopt, en ook niet voorbij is, even alsof zij nu niet meer was, en ook niet toekomstig is, even alsof zij nog niet was, nochtans gaan hun bewegingen, door welke de tijden volbracht worden, van het toekomstige tot het verleden, en dienvolgens kunnen zij niet mee eeuwig zijn met de Schepper, in Wiens bewegingen men niet te zeggen heeft, dat Hij geweest is, wat Hij nu niet is, of dat Hij zal worden, wat Hij nog niet is. Derhalve, indien God altijd Heere geweest is, heeft Hij ook al tijd gehad een schepsel, dienende onder Zijne heerschappij, maar nochtans niet van Hem geboren zijnde, maar door Hem uit niet gemaakt, en daar benevens niet met Hem mede eeuwig zijnde, want Hij was vóór hetzelfde, hoewel Hij nooit was zonder hetzelfde, zodat Hij niet met een voorbijlopende tijd, maar met een blijvende eeuwigheid voortgaat. Maar indien ik dit antwoord aan hen, die vragen, hoe de Schepper

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

altijd Heere geweest is, indien er geen schepsel altijd dienende geweest is, of hoe het schepsel geschapen is, en niet veel meer met de Schepper mede eeuwig is, indien het altijd geweest is, zo vrees ik, dat zodanig iemand veel lichter en meer zal oordelen, dat ik zeg hetgeen ik niet. weet, dan dat ik leer hetgeen ik weet. Zo keer ik dan weder tot hetgeen onze Schepper gewild beeft, dat wij zouden weten. En aangaande die dingen, welke Hij de wijste in dit leven toegelaten heeft te weten, of welke Hij bewaard heeft voor de gans volmaakten om in het andere leven te weten, deze alle tezamen belijd ik, dat boven de krachten van mijn verstand zijn. Maar ondertussen heeft mij goed gedacht dit alles, zonder iets te stellen, te verhandelen, opdat zij die dit lezen, mogen zien van hoedanige gevaarlijkheden van de vragen zij zich moeten onthouden, en voorts, opdat zij ook niet bij zich zelf menen, dat zij tot alles bekwaam zijn, maar veel meer leren verstaan, dat men de apostel moet gehoorzaam zijn in hetgeen hij ons gebied; als hij zegt, door de genade, die mij gegeven is, gebied ik een iegelijk die onder u is, dat niemand gevoelt boven hetgeen hij behoort te gevoelen maar dat zijn gevoelen zij tot matigheid, nadat God een iegelijk de mate van het geloof gedeeld heeft.' Want indien een jong kind naar zijn krachten opgevoed wordt, zal het met aan te wassen veel meer opnemen; maar indien het boven de krachten, van zijn sterkte opgevoed wordt, zal het veeleer verminderen en bezwijken, dan wassen of toenemen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

HOE MEN HEEFT TE VERSTAAN, DAT DE MENS HET EEUWIGE LEVEN BELOOFD, IS VÓÓR DE EEUWIGE TIJDEN.

Welke tijden ondertussen vooraf gegaan zijn eer het menselijk geslacht geschapen werd belijd ik gaarne dat ik niet weet; nochtans denk ik niet, dat er gans geen schepsel met zijne Schepper mede eeuwige zou zijn, want de apostel spreekt ook van eeuwige tijden, en van geen toekomende, maar wat meer te verwonderen is, van verleden, want alzo zegt hij: tot de hoop van de eeuwige leven, het welk God, Die niet liegen kan, beloofd heeft vóór de eeuwige tijden, maar heeft Zijn Woord te Zijnen tijde geopenbaard. (Titus 1:2) Ziet, hij zegt, dat voorheen de tijden eeuwig geweest zijn, welke nochtans met God niet mede eeuwig geweest zijn. Want Hij was niet alleen vóór de eeuwige tijden, maar heeft ook het eeuwige leven beloofd, dat Hij geopenbaard heeft te Zijnen tijde, nl. Zijn Woord, want dat is het eeuwige leven. Nu, hoe heeft Hij het beloofd, wanneer Hij het nl. aan de mensen beloofd heeft, die nog niet waren vóór de eeuwige tijden dan overmits na al rede door Zijne predestinatie, zodat in Zijne eeuwigheid en in Zijn woord, Hem mede eeuwig zijnde, vast stond, hetgeen te Zijner tijd zou geschieden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

WAT HET GEZOND GELOOF STAANDE HOUDT VAN DE ONVERANDERLIJKE RAAD EN WIL GODS TEGEN DE RAZERNIJ VAN HEN, DIE WILLEN, DAT DE WERKEN GODS HERHAALD WORDEN VAN DE EEUWIGHEID, EN DAT ZIJ ALTIJD WEDERKEREN DOOR DEZELFDE OMLOPEN VAN DE TIJDEN.

Ook betwijfel ik niet, dat nl. eer de eerste mens geschapen was, er nooit enig mens zou geweest zijn, noch ook die zelfde mens, noch ook een ander, in natuur hem gelijk zijnde. En van dit geloof zullen wij ook niet aftrekken de listige redenen van de filosofen, van welke die het scherpzinnigst geacht worden, welke zeggen, dat er geen oneindige dingen door enige wetenschap kunnen gevat worden, en dienvolgens zeggen zij dat God bij zich zelf van alle eindige dingen die Hij gemaakt heeft, allerlei eindige redenen heeft, en men heeft nimmer te geloven dat Zijne goedheid ledig geweest is, opdat Zijne werking niet tijdelijk zij, van welke de stilstand voorheen eeuwig geweest is, even alsof Hij berouw gehad had van Zijn voorgaande stilstand zonder begin, en dat Hij derhalve enig begin van werk aangevangen heeft. Alzo is het ook nodig, zeggen zij, dat dezelfde dingen altijd herhaald worden, en dat die, altijd herhaald zijnde, ook altijd omlopen, hetzij dat de wereld veranderlijk blijft, welke, al is het dat zij altijd geweest is, en dat zij dus zonder begin van tijd is, evenwel gemaakt is, of hetzij dat de opkomst en ondergang van de wereld altijd met die omlopen herhaalden en herhaald worden, opdat men niet meen, wanneer er gezegd wordt dat de werken Gods toen eerst begonnen zijn, dat God enigszins Zijn voorgaande stilstand zonder begin als ledig en lustig, en alzo Hem mishagende, veroordeeld heeft, en daarom veranderd heeft. Doch indien hij gezegd wordt altijd enige tijdelijke dingen gewrocht te hebben, maar nu het één dan het ander, en dat Hij alzo ook eenmaal gekomen is om de mens te maken, dien Hij tevoren nooit gemaakt had, niet dat Hij gekomen zou zijn met wetenschap, door welke zij menen, dat geen oneindige dingen kunnen begrepen worden, maar dat hij elk op zijn uur, zo als het Hem in de zin kwam, als door een onzekere ongestadigheid van het geval schijnt gemaakt te hebben wat Hij gemaakt heeft. Maar indien deze omlopen toegestaan worden, zeggen zij, door welke dezelfde tijdelijke dingen telkens weder herhaald en vernieuwd worden, hetzij met de wereld te blijven, óf het zij dat zij in de voorzegde omlopen indrukken hun omlopende opkomsten en ondergangen, alsdan zal geen ledigheid zonder begin van tijd zolang God toegeschreven worden, en ook geen onvoorzichtige onzekerheid Zijner werken. Want indien hetzelfde niet altijd herhaald en vernieuwd wordt, kunnen geenszins de dingen die door oneindige verscheidenheid verschillen, door enige of Zijne wetenschap, of voorwetenschap gevat worden. Deze doortrokken redenen, door welke de goddeloze ons eenvoudig geloof, opdat wij met hen in de omloop zouden wandelen van de rechten weg pogen af te trekken, indien ons verstand hetzelfde niet kan wederleggen, zo behoort men nochtans dezelfde te bespotten, bij hetwelk nog komt, dat door de hulp van de Heere onze Gods al die draaiende omlopen, die het vernuft verdicht, de klare en openbare reden verbreekt; want hierin dwalen zij meest, dat zij liever in een valse omloop willen wandelen dan op de ware en rechte weg blijven, overmits zij het Goddelijk verstand, dat gans onveranderlijk is, en dat alle oneindigheid vat, en dat ook alle talloze dingen, zonder enige verandering van de gedachten, telt, gaan afmeten naar hun menselijk, veranderlijk en klein verstand. Derhalve hen geschiedt wat de apostel zegt: want vergelijkende zichzelf met zich zelf, verstaan zij zich zelf niet. (2 Corinthiërs 10:12) Want aangezien zij alles wat er van nieuws in de zin komt om te doen, geheel door een nieuwe raad doen; (want zij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hebben een veranderlijk verstand) voorwaar zo bedenken zij niet God, Dien zij niet bedenken kunnen, maar in plaats van Hem bedenken zij zich zelf, en vergelijken niet Hem, maar zich zelf, n l. niet met Hem, maar met zich zelf. Maar ons is niet geoorloofd te geloven, dat God anders gesteld is als Hij stil is, en anders als hij werkt dewijl Hij niet kan gezegd worden verschillend gesteld te zijn, even alsof in Zijne natuur iets geschiedde, dat tevoren niet geweest was; want die verscheiden gestaltenissen heeft, die lijdt, en alles wal iets lijdt, is veranderlijk. Zo dan in Zijn stilstand laat geenszins bedacht worden óf luiheid óf ledigheid, gelijk ook in Zijne werking laat geenszins bedacht worden arbeid, poging en moeite. Want stil zijnde, kan Hij werken, en werkende, kan Hij stil zijn. Insgelijks tot een nieuw werk kan Hij bijbrengen, niet een nieuwe, maar Zijn eeuwige Raad, en geenszins met berouw; alzo Hij tevoren stil geweest was, is Hij begonnen te maken hetgeen Hij niet gemaakt had. En al is ‘t, dat Hij eerst stil geweest is, en daarna gewrocht heeft, hetwelk ik niet weet hoe het door de mensen zal kunnen verstaan werden, ongetwijfeld dat genaamd wordt eerst en namaals, is geweest in de zaken, die eerst niet waren en daarna waren. Want in Hem heeft de volgende wil niet veranderd noch weggenomen het voorgaande wil, maar die dingen, welke Hij geschapen heeft, die heeft Hij door diezelfde eeuwige en onveranderlijke wil gemaakt, alzo dat ze eerst niet geweest zijn zolang als ze niet waren, en dat zij namaals geweest zijn toen zij begonnen te zijn, willende daaruit hen, die zulks met kunnen zien, wonderlijk betonen hoe weinig Hij hen van doen gehad heeft, alzo dat Hij hen door een genadige goedheid geschapen heeft, dewijl Hij zonder hen in een eeuwigheid zijnde zonder begin, in geen mindere gelukzaligheid geweest is dan tegenwoordig.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

TEGEN HEN, DIE ZEGDEN, DAT DIE DINGEN, WELKE ONEINDIG ZIJN, MET GEVAL KUNNEN WORDEN DOOR GODS WETENSCHAP.

Aangaande dat andere dat zij zeggen, dat zelfs door de wetenschap Gods die dingen, welke oneindig zijn, niet kunnen gevat worden, daarvan is hen nog overig, dat zij meteen ook bestaan te zeggen, en alzo zich zelf mede in die diepen afgrond van de goddeloosheid steken, nl. dat God niet alle getallen weet, want het is zeker dat zij oneindig zijn; want met welk getal wilt gij dat men behoort te eindigen? Dat zelfde getal zeg ik met, dat met één eentje alleen kan vermeerderd worden, maar hoe groot het getal ook zij en welke grote menigte het ook bevat, het kan in de kunst en weten schap van cijferen niet alleen verdubbeld, maar ook vermenigvuldigd worden. Want ieder getal wordt alzo door zijn eigenschappen bepaald, dat geen dezelfde aan een ander gelijk kan zijn. Zo zijn ze dan onder elkander ongelijk en elk bijzonder is eindig, en al zijn ze oneindig, weet dan de Almachtige God de getallen niet overmits hun oneindigheid? En komt de wetenschap Gods alleen tot een zekere som van getallen? En weet God al die andere getallen niet? Wie, zelfs van de alle ruitzinnigste, zal zulks durven zeggen? En ik meen ook niet, dat zij de getallen zullen durven versmaden, en dat zij zullen zeggen, dat die tot de wetenschap Gods niet behoren, dewijl bij hen Plato met een groot aanzijn God aanprijst als Die de wereld door getallen gemaakt heeft, en dewijl bij ons gelezen wordt deze spreuk, die tot God gezegd wordt, nl.: alles hebt Gij in mate en getal en gewicht besteld en geschikt. Ook zegt de profeet van Hem: Die de eeuw uit het getale voort haalt. En de Zaligmaker zegt in het Evangelie ook: al de haren van uw hoofd zijn geteld. (Mattheus 10:30) Verre moet het dan zijn, dat wij daar aan twijfelen, dat Hem niet bekend zou zijn elk getal, Hem zeg ik, van wies verstand (gelijk in zekere Psalm gedongen wordt) geen getal is. De oneindigheid van het getal dan, hoewel er geen oneindig getal is, is geenszins onbegrijpelijk voor Hem, Wiens verstand buiten getal is. Derhalve indien al hetgeen, dat door wetenschap begrepen wordt met het begrijpen van Hem die het weet, geëindigd wordt, gewis zo is ook alle oneindigheid op een zekere wijze die voor ons onuitsprekelijk is, ten aanzien van God eindig, dewijl voor Zijne wetenschap niets onbegrijpelijk is. Alzo indien de oneindigheid van de getallen voor de wetenschap Gods, door welke dezelfde begrepen wordt, met oneindig kan zijn, wie zijn wij arme mensen toch, die stout ons durven vermeten een zekere bepaling te stellen voor Zijne wetenschap?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

VAN DE EEUWEN VAN DE EEUWEN.

Ondertussen of hij dit alzo doet, en of door een vervolgende tezamen binding gehouden worden de eeuwen van de eeuwen, gelijk als zij genoemd worden, te weten alzo, dat zij nochtans met een bijzondere verordineerde ongelijkheid zouden voortlopen, degenen alleen die uit hun ellende verlost worden, en die in de gelukzalige onsterfelijkheid zonder einde blijven, dan of zij alzo genaamd worden eeuwen van de eeuwen, dat daarbij verstaan worden de eeuwen die in Gods wijsheid met een onbeweeglijke vastheid blijven, zulks dat dezelfde die eeuwen als zijn werkende, welke met de tijd voorbijgaan, daarvan durf ik niets zeker beschrijven; want mogelijk kan een eeuw genoemd wilden hetgeen eeuwen zijn, zodat een eeuw van de eeuw niet anders genoemd wordt noch is dan eeuwen van de eeuwen, gelijk de Hemel van de Hemels niet anders gezegd wordt te zijn dan de Hemelen van de Hemelen. Want God heeft de Hemel genoemd het firmament, boven hetwelk de wateren zijn, en nochtans zegt Hij in de Psalm: en die wateren, welke boven de Hemelen zijn, laat ze prijzen de naam van de Heere. Welk dan van deze twee zij, en of behalve deze twee ook iets anders door de eeuwen van de eeuwen zou kunnen verstaan worden, dit is een allerdiepste vraag. En hetgeen wij nu verhandelen, zal niet beletten, dat zij ondertussen onafgedaan uitgesteld wordt; want hetzij dat wij daarin iets kunnen stellen of niet, zo zal ondertussen de naarstige onderhandeling dezelfde onze wijzer maken, opdat wij in zulke grote duisterheid van de dingen niet beslaan lichtvaardig iets te zeggen. Want nu handelen wij tegen die mening met welke gesteld worden die omlopen, door middel van welke gemeend wordt, dat het nodig is dat altijd hetzelfde door zekere gebeurtenissen van tijden op nieuw herhaald wordt. Nu, aangaande de eeuwen van de eeuwen, welke van beide meningen waar is, zulks belangt deze omlopen niet, want hetzij dat het eeuwen van de eeuwen zijn, die met dezelfde altijd vernieuwd en herhaald worden, maar de een uit de andere met een wel geordineerde tezamen binding voortkomt en dat ondertussen de gelukzaligheid van de verlosten allerzekerst zonder enige wederkeer van de ellende zou blijven, dan dat het eeuwen van de eeuwen zijn, die eeuwig zijn, en welke over de tijdelijke dingen even alsof ze haar onderworpen waren, heersen: het is alzo dat die omlopen, die altijd tot hetzelfde omdraaien, in hetzelfde geen plaats hebben, en bijzonder worden deze omlopen weerlegd door het eeuwige leven van de Heiligen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

VAN DE GODDELOOSHEID DEGENEN, DIE ZEGGEN, DAT DE ZIELEN, WELKE DE HOOGSTE EN WARE GELUKZALIGHEID DEELACHTIG ZIJN, TELKENS WEER DOOR ZEKERE OMLOPEN VAN DE TIJDEN TOT DEZELFDE BEZIGHEDEN, ELLENDE EN MOEITE ZULLEN WEDERKEREN.

En wat oren van de godvruchtige zullen kunnen verdragen, dat, als wij ons leven met zoveel en zo grote ellende doorgebracht hebben, indien het nog leven kan genoemd worden, hetgeen veelmeer dood is, en dat zo zwaar is, dat de dood, die ons daarvan verlost, door liefde van deze dood gevreesd wordt, en daar benevens, nadat wij zoveel kwaads overgekomen zijn, en nadat wij ten laatste eenmaal door de ware religie en wijsheid met verzoening en eindiging van de gramschap Gods gekomen zijn tot het aanschouwen Gods, en nadat wij gelukzalig geworden zijn met het aanschouwen van de onlichamelijke lichts, door mededeling van Zijne onveranderlijke onsterfelijkheid, om welke te verkrijgen, wij een gestadig brandende liefde hebben, en dat het wederom nodig zou zijn die te eniger tijd te verlaten, en dat zij, die haar verlaten, zouden verstoten worden van die eeuwigheid, waarheid en gelukzaligheid, en daarentegen gewikkeld zouden worden in de helse sterfelijkheid, in de schandelijke zotheid en in de vervloekte rillende, daar nl., waar God verloren wordt waar de waarheid gehaat wordt en waar door onreine boosheden de gelukzaligheid gezocht wordt, en dat dit zou geschieden zonder enig einde van het voorgaande of van het volgende zodat het door zekere afmetingen van de eeuwen geschiedt is en nog in het toekomende altijd zo zou geschieden. En dit alles, opdat door de omschreven omlopen, die altijd gaan en keren door onze valse gelukzaligheden en waarachtige ellende maar nochtans door dien onophoudelijke draai eeuwig, opdat zeg ik, God daardoor bekend zouden mogen worden zijne werken, dewijl Hij anders van werken niet zou kunnen rusten, noch ook door Zijne wetenschap niet zou kunnen onderzoeken die dingen welke oneindig zijn. Wie zal dit kunnen horen? Wie zal dit kunnen geloven? Wie zal dit verdragen? Indien deze dingen waarachtig waren, zouden zij niet alleen wijzer verzwegen worden, maar ook (opdat ik naar mijn vermogen zegge hetgeen ik wil) veel geleerder en beter niet geweten worden. Want indien wij deze dingen aldaar niet in onze gedachtenis zullen hebben, en alzo daarover gelukzalig zullen zijn, waarom wordt dan hierdoor de wetenschap hetzelfde onze ellende nog veel meer bezwaard? Doch indien wij dezelfde aldaar noodzakelijk zullen weten, maar dat wij die alhier niet weten, alsdan zal hier de verwachting van het hoogste goed gelukkiger zijn dan daar de verkrijging er van, naardien alhier verwacht wordt het toekomstige eeuwige leven, en aldaar weidt het gelukzalige leven, doch niet eeuwig zó geweten, dat men het eenmaal weder heeft te verliezen. En indien zij zeggen, dat er niemand tot die gelukzaligheid kan komen, tenzij hij deze omlopen, in welke de gelukzaligheid en ellende bij beurten omkomen, in de wetenschap en geleerdheid van deze levens bekennen, hoe belijden zij dan dat de mens naarmate hij God meer bemint, dat hij naar die mate te lichter tot de gelukzaligheid zal komen, dewijl zij zulke dingen merkelijk leren, waardoor de liefde Gods moet verslappen? Want wie zou niet slapper en koeler Hem beminnen, dien Hij bedenkt dat hij noodzakelijk zal moeten verlaten, en tegen Wiens waarheid en wijsheid hij zal moeten gevoelen, en dat hij te zelfde tijde, wanneer hij door de volmaaktheid van de gelukzaligheid tot zijne volle kennis naar zijn begrip zal gekomen zijn, dewijl niemand een mens, die een vriend van hem is, getrouw kan beminnen, wanneer hij weet, dat die vriend later zijn vijand zal worden. Maar verre moet het zijn dat die dingen waar zijn, die ons dreigen een ware ellende, die nimmer eindigen zal, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

die door tussenstellingen van een valse gelukzaligheid dikwijls en zonder einde zal afgebroken worden. Want wat is er valser en bedrieglijker dan die gelukzaligheid, alwaar wij óf m zulk een licht van de waarheid niet weten, dat wij ellendig zullen worden, óf alwaar wij in de hoogste top van de gelukzaligheid vrezen, dat wij ellendig zullen worden. Want indien wij daar niet zullen weten de toekomstige ellende, is hier onze ellende van meer kennis, dewijl wij hier onze toekomstige gelukzaligheid weten. Of indien ons daar de toekomstige zwarigheid niet zal verborgen zijn, zo is het dat de ellendige ziel haar tijden gelukkiger overbrengt (alzo dezelfde geëindigd zijnde, zij tot gelukzaligheid verlicht wordt) dan de gelukzalige ziel, dewijl (dezelfde geëindigd zijnde,) zij wederkeert tot de ellende. En alzo is de hoop van ons ongeluk gelukkig, en de hoop van ons geluk ongelukkig, en naardien wij hier ongelukken lijden, en daar toekomstige ongelukken vrezen, zo is het dat wij waarlijk meer altijd ellendig kunnen gezegd worden te zijn, dan dat wij soms gelukzalig zouden kunnen zijn. Maar aangezien de godvruchtigheid uitroept en de waarheid overtuigt dat deze dingen vals zijn, (want ons wordt waarlijk zodanige ware gelukzaligheid beloofd, waarvan men de vaste zekerheid altijd zal houden, en door geen ongelukzaligheid ooit zal afgesneden worden) zo laat ons de rechte weg volgen, die bij onze Christus is, en laat ons de weg van het geloof, en daar benevens ons verstand, door die Leidsman en Zaligmaker, afkeren van de ijdele en ongevoeglijke omloop van de goddeloze. Want indien de Platonischgezinde Perphyrius niet heeft willen volgen de mening; van zijn aanhang aangaande die omlopen en dat beurtelings gaan en wederkeren van de zielen zonder ophouden, hetzij dat hij bewogen is geweest óf door de valsheid en ijdelheid van de zaak zelf, óf dat hij al rede gevreesd en ontzien beeft van de Christenen tijden, en derhalve, gelijk ik in het tiende boek vermaand heb, liever heeft willen zeggen dat de ziel, om het kwaad te bekennen, aan de wereld overgegeven is om eindelijk, van hetzelfde verlost en gezuiverd zijnde, niet meer, zo wanneer zij tot de Vader wedergekeerd is, zulks te lijden; hoeveel te meer behoren wij dan die valsheid, welke zo zeer strijdt legen het Christengeloof, te vergruwen. en te vermijden. Nu, als deze omlopen tenietgedaan zijn, zal geen noodzakelijkheid ons dwingen, dat wij daarom zouden menen, dat het menselijk geslacht van die tijd af dat het begonnen is, geen begin van de tijd heeft, aangezien er niets nieuws is, dat door zekere beurten van tijden tevoren niet zou geweest zijn en ook namaals niet zal zijn. Want indien de ziel verlost wordt, evenals diegene, welke nimmermeer tot de ellende zal wederkeren, zo is ‘t gelijk zij nooit tevoren alzo verlost is, dat in dezelfde iets geschiedt, dat in baar tevoren nooit geschied is, en aangaande zulk een zaak, die zeer groot is, nl. een eeuwige gelukzaligheid, die nimmermeer zal eindigen. En indien in de onsterfelijke natuur zulke nieuwigheid zal geschieden, welke door geen omloop herhaald is noch herhaald zal worden, waarom wordt daar dan gezegde dat zulks in de sterfelijke zaken niet kan geschieden? Indien zij zeggen, dat in de ziel geen nieuwigheid van de gelukzaligheid geschiedt, dewijl zij wederkeert tot die gelukzaligheid, in welke zij altijd geweest is, zo is nochtans de verlossing zelf nieuw, als zij nl. van de ellende verlost wordt, in welke zij nooit geweest is, en in dezelfde is ook geschied zodanige nieuwigheid van de ellende, welke daar nooit geweest is. Nu, deze eeuwigheid, indien zij niet in de orde van de dingen komt, welke door de Goddelijke Voorzienigheid geregeerd worden, maar dat zij geschiedt bij geval, waar zijn dan die bepaalde en afgemeten omlopen, in welke geen nieuwe dingen geschieden maar altijd dezelfde, die daar geweest zijn, herhaald worden? Doch indien deze nieuwigheid van de ordinantie van de Goddelijke Voorzienigheid niet uitgesloten wordt, hetzij dat de ziel van God gegeven of van de Hemel gevallen is, zo mogen daar nieuwe dingen geschieden, welke tevoren niet geschied zijn, en welke evenwel van de orde van de dingen niet afgezonderd is. En indien de ziel door onvoorzichtigheid zich zelf heeft kunnen aandoen een nieuwe ellende, welke nochtans tevoren van de Goddelijke Voorzienigheid voorzien is, dewijl zij haar ook besluit in de orde van de dingen, zodat de ziel niet buiten Voorzienigheid van deze ellende verlost wordt, met welke stoutheid en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vermetelheid van de menselijke ijdelheid, durven wij dan loochenen, dat de Godheid nieuwe dingen zou kunnen maken, nieuw zijnde, niet voor Hem, maar voor de wereld, zodanige dingen, welke hij leveren niet gemaakt zou hebben, nog welke Hij ooit tevoren zou voorzien hebben? Doch indien zij zegen, dat de verloste zielen niet weder tot de ellende zullen keren, en derhalve als zulks geschiedt dat er in de wereld niets nieuws geschiedt, dewijl altijd nu dezen, dan die verlost zijn, verlost worden en verlost zullen worden, zo laten zij immers dit voorwaar toe, indien zulks zo is, dat er dan nieuwe zielen komen, welke ook nieuwe ellende en nieuwe verlossing overkomt. Want indien zij zeggen, dat die zielen oud zijn en dat wij voorheen altijd waren, zo dat uit dezelfde dagelijks nieuwe mensen worden van welker lichamen, indien zij wijs geleefd hebben, zij alzo verlost worden, dat zij nimmermeer tot de ellende wederkeren, zo zullen zij dan bij gevolg zeggen; dat de zielen oneindig zijn. Want hoe groot het bepaalde getal van de zielen geweest is, zo zou dat nimmer genoeg kunnen zijn voor de oneindige eeuwen in de toekomst, teneinde daarvan altijd mensen zouden mogen komen, welker zielen van die gestadige sterfelijkheid zó mochten bevrijd worden, dat zij daarna nimmer tot dezelfde zouden wederkeren. En nimmermeer zullen zij zich hier kunnen uitredden, hoe het oneindig getal van de zielen is in die dingen, welke zij willen, dat eindig zullen zijn, opdat zij God bekend mogen zijn. Derhalve, aangezien al die omlopen veroordeeld en verworpen zijn, door middel van welke gemeend werd, dat de ziel noodzakelijk zou wederkeren tot dezelfde ellende, wat is er der halve genoeglijk voor de godsvrucht, dan te geloven, dat de God niet onmogelijke is, die dingen, welke Hij nooit gemaakt heeft, op nieuw te maken, en evenwel door Zijn onuitsprekelijke vóórwetendheid geen veranderlijken wil daarom te hebben? Doch of het getal van de verloste zielen, en die nimmermeer tot de ellende zullen wederkeren, zou kunnen vermeerderd worden, daarin laai ik hen toezien, die zo scherpzinnig van de bepaling van de oneindigheid van de dingen welen te handelen. Wij ondertussen, zullen onze sluitredenen aan weerszijden stellen; want indien het getal vermeerderd kan worden, welke oorzaak is er, dat men gaal loochenen, dat er niet geschapen kan worden, wat nooit tevoren geschapen is? Indien het getal van de verloste zielen, dat nooit tevoren geweest is, niet alleen eenmaal gemaakt is, maar ook nimmermeer zal ophouden gemaakt te worden, indien het ook nodig is, dat er enig zeker getal zij van de verloste zielen, die nimmer tot de ellende zullen wederkeren, en dat zelfde getal nimmer vermeerderd weidt, zo is ongetwijfeld zelfs dit getal, zodanig als het is, mede nooit tevoren geweest. En dit zelfde voorwaar kan mot wassen en tot de bepaling van zijne grootte komen zonder enig begin, welke begin, aangezien het nooit tevoren geweest is, zo is het, opdat dat zelfde eenmaal zou wezen, dat de mens geschapen is, voor wie geen tevoren geweest is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

VAN DE SCHEPPING VAN DE ENIGE EERSTE MENS, EN DIENVOLGENS IN HEM VAN DE SCHEPPING VAN HET MENSELIJKE GESLACHT.

Nu wij naar ons vermogen verklaard hebben deze allerzwaarste vraag, vanwege de eeuwigheid Gods, die nieuwe dingen schept zonder enige nieuwheid van de wils, is het voortaan niet zwaar te zien, dat hetgeen aangaande de schepping geschied is, veel beter geweest is, dat God uit één mens, dien Hij allereerst geschapen heeft, het gehele menselijke geslacht vermenigvuldigd heeft, dan dat Hij zulks van velen gedaan had. Want aangezien Hij enige dieren geschapen heeft, alleen levende, en enigszins alleen wandelende, nl. zodanige die allermeest de eenzaamheid begeren, gelijk de arenden, kiekendieven, leeuwen, wolven enz; en ook sommige dieren, genegen tot gezelschap, geschapen heeft, welke bij elkander vergaderen en allerliefst bij manier van kudden leven, zoals de duiven, herten en dassen en meer dergelijke; evenwel beide deze soorten van dieren heeft Hij niet vermenigvuldigd uit één maar vele zodanige dieren heeft Hij gewild, dat tegelijk zouden zijn. Doch aangaande de mens, wiens natuur Hij enigszins midden tussen de engelen en dieren schiep, opdat hij, indien hij zijne Schepper als zijn ware Heere gehoorzaam was geweest, en indien hij Zijn gebod met een godvruchtige onderdanigheid bewaard had, in het gezelschap van de engelen zou overgaan zonder tussenkomst van de dood, en mitsdien zou verwerven de gelukzalige onsterfelijkheid zonder enig einde. En indien hij daarentegen de Heere zijne God kwam te vergrammen, gebruikende zijn vrije wil hoogmoedig en ongehoorzaam, dat hij dan ter dood toegeëigend zijnde, naar de manier van de beesten zou leven als een dienstknecht van de wellust, en als iemand, die nu de dood tot de eeuwige straf verordineerd is; zo heeft Hij hem alleen geschapen, doch niet zó alleen, dat hij van ‘t menselijk gezelschap zou verlaten zijn, maar opdat door die wijze hem te krachtiger zou aangeprezen worden de enigheid van zijn gezelschap, en de band van de eendracht, dewijl de mensen aan elkander gehecht zijn, niet alleen door gelijkheid van de natuur, maar zelfs ook door de vriendschap van de vermaagschapping, zodat Hij ook de vrouw, die Hij met de man wilde samenvoegen, niet heeft willen scheppen gelijk Hij de man geschapen had, maar heeft haar geschapen uit hem, opdat het gehele menselijke geslacht van één mens, zou afstammen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

HOE GOD VAN TEVOREN GEWETEN HEEFT, DAT DIE EERSTE MENS, DIE HIJ GESCHAPEN HAD, ZOU ZONDIGEN, EN DAT HIJ METEEN OOK VOORZIEN HEEFT, HOE GROOT EEN VOLK VAN DE GODVRUCHTIGE HIJ UIT ZIJN GESLACHT DOOR ZIJNE GENADE ZOU OVERZETTEN IN HET GEZELSCHAP VAN DE ENGELEN.

En God is ook niet onbekend geweest dat de mens zou zondigen, en dat hij, de dood onderworpen zijnde, sterfelijke nakomelingen zou hebben, en dat door de gruwel van de zonde de mensen zó verre zouden vervallen, dat de beesten, van gelijk geslacht zijnde zonder redelijke wil, zekerder en vreedzamer onder elkander zouden leven, (zoals die beesten, die hun oorsprong uit de wateren en meestendeels uit de aarde hebben) dan de mensen, welker geslacht uit één voor gekomen is tot aanprijzing van de eendracht. Want nooit hebben de leeuwen of de draken onder elkander zulke oorlogen gevoerd als de mensen onder elkaar voeren. Maar God heeft ook voorzien het volk van de godvruchtige, dat Hij door Zijne genade tot de aanneming van de kindschaps zou roepen, en dat door de vergeving van de zonden gerechtvaardigd zijnde door de Heilige Geest, met de Heilige engelen in de eeuwige vrede zal verenigd worden, wanneer de laatste vijand de dood, zal teniet gedaan zijn, welk volk de bemerking van deze zaak tot voordeel zal dienen, nl. dat God uit één mens geschapen heeft het menselijk geslacht, om de mensen daarmede te kennen te geven, hoe aangenaam Hem onder velen de eensgezindheid is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

VAN DE NATUUR VAN DE MENSELIJKE ZIEL, GESCHAPEN ZIJNDE NAAR HET BEELD GODS.

God heeft de mens gemaakt naar Zijn beeld en naar Zijne gelijkenis. (Genesis 2) Want zulk een ziel heeft Hij hem geschapen, dat hij door rede en verstand veel heerlijker is dan alle aardse, zwemmende en vliegende dieren, welke zodanig verstand niet hebben. En als Hij de man uit het stof van de aarde gemaakt had en hem een redelijke ziel had gegeven, heeft Hij hem ook een vrouw tot hulp gegeven, trekkende hem een been uit zijne zijde. En deze dingen zijn door geen vleselijke bemerkingen te overleggen, gelijk wij zien, dat de handwerkslieden uit iedere aardse stof met hun leden maken alles wat zij door de vlijt van hun kunst kunnen, want de hand Gods is de macht Gods, die zelfs de zichtbare dingen onzichtbaar werkt. Maar zij menen, dat dit meer fabelachtig dan waarachtig is, zij, zeg ik, die de kracht en wijsheid Gods (welke zelfs zonder zaden de zaden weet te maken) naar deze gewone en dagelijkse werken afmeten. En aangezien zij die dingen, welke allereerst geschapen zijn, met weten, zo is het, dat zij met ongeloof die bedenken, even alsof niet deze zelfde dingen, die zij welen van de menselijke ontvangen en geboorten, hen, die daar geen kennis van hebben, zo wanneer die hun verteld werden, ongelooflijk zouden schijnen, hoewel velen dezelfde meer aan de lichamelijke oorzaken van de natuur toeschrijven, dan aan de werken van het Goddelijk verstand.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

OF VAN DE ENGELEN GEZEGD KAN WORDEN, DAT ZIJ DE SCHEPPERS ZIJN VAN ENIGE, ZELFS DE ALLERMINSTE CREATUREN.

Maar met hen, die niet geloven dat het Goddelijk verstand die dingen zou doen of besturen, hebben wij in deze boeken niet te doen. Maar zij, die Plato geloven, zeggen dat alle sterfelijke dieren gemaakt zijn, niet van de Opperste God die de wereld gemaakt heeft, maar door Zijne toelating en door bevel van andere mindere God, die Hij zelf gemaakt had, en dat onder die dieren de mens de voornaamste plaats heeft en allernaast bij de God is. Maar indien deze lieden geen superstitie hadden, door middel van welke zij oorzaak zoeken, waarom zij zouden schijnen rechtvaardig godsdiensten en offeranden te doen aan hen als hun scheppers, zouden zij ligt buiten de dwaling van die mening zijn; want het is niet geoorloofd te geloven of te zeggen, ja zelfs eer men ‘t kan verstaan, dat iemand anders dan God, zelfs van de allerminste sterfelijke natuur, de Schepper is. Want al is het dat de engelen, die zij liever God noemden, hun werking doen, hetzij door bevel of toelating, aan die dingen welke voort geteeld worden in de wereld, nochtans zeggen, wij, dat zij evenmin Scheppers van de dieren zijn als de landlieden scheppers zijn van de vruchten en bomen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

HOE DE NATUUR EN DE GEDAANTE IN ALLE CREATUREN ALLEEN DOOR GOD GEMAAKT WORDT.

En naardien daar een andere gedaante is, welke van buiten in iedere lichamelijke stof gewrocht wordt, gelijk daar werken de pottenbakkers, de timmerlieden en andere dergelijke handwerkslieden, welke ook werken, schilderen en snijden zulke gedaanten, welke gelijk zijn aan de lichamen van de dieren, en daar benevens, naardien er ook een gedaante is, die van binnen haar werkende oorzaken heeft door een heimelijke en verborgene macht van de leven te en verstandige natuur, welke niet alleen maakt de natuurlijke gedaanten van de lichamen, maar zelfs ook de zielen van de dieren zo ze niet zijn, derhalve laat de bovengenoemde gedaante de handwerkslieden toegeschreven worden, en laai deze andere gedaante aan de enige kunstige Maker en Schepper God toegeëigend worden, die de wereld zelf, en de engelen zonder enige wereld en zonder enig engelen gemaakt heeft. Want van die Goddelijke kracht, die ede deelster is van alle dingen, en om zo te spreken, de werkster dezelfde, die niet weet van gemaakt te worden, maar die Zelf maakt, van wie de wereld, toen zij gemaakt werd, haar gedaante gekregen heeft, insgelijks ook de rondheid van de Hemels en de roodheid van de zon, ja van dezelfde Goddelijk werkende kracht, die niet weet van gemaakt te worden, maar die zelf maakt, heeft ook haar gedaante ontvangen de rondheid van de oog en de rondheid van de appels, en andere natuurlijke beeltenissen, die wij zien, dat in alle dingen die voortkomen, gewrocht worden, niet van buiten, maar door de binnenste macht van de Scheppers, Die gezegd heeft ‘Ik vervul Hemel en aarde, Wiens wijsheid diegene is, welke sterk raakt van het een einde tot het andere, en welke alles zeer zoetelijk bestiert en beschikt.’ Derhalve welke dienst de allereerst geschapen engelen gedaan hebben aan de Schepper, Die alle andere dingen maakte, weet ik niet, en ik durf hen niet toeschrijven, wat zij klaar niet mogen, en ik moet ben ook niet onttrekken wat zij mogen. De schepping en making nochtans van alle natuur, door middel van welke het geschiedt, dat ze ganselijk natuur zijn, schrijf ik zelfs met goede gunst van die God toe, dien zij met dankzegging weten dat zij zelfs schuldig zijn toe te schrijven hetgeen zij zijn Alzo zeggen wij, dat niet alleen de landlieden geen scheppers van de vruchten en gewassen zijn, dewijl wij lezen: (1 Corinthiërs 3:7). Noch die plant, is wat, noch die nat maakt, maar God, Die de wasdom geeft, maar zelfs zeggen wij dat ook de aarde niet schept, hoewel zij een zeer vruchtbare moeder van alles schijnt te zijn, welke die dingen bevordert die uitschieten uit haar spruiten, en welke die dingen vasthoudt in haar wortels, dewijl wij ook lezen (1 Corinthiërs 15) ‘God geeft hun zodanig lichaam als Hij wil, en geeft een ieder van de zaden zijn eigen lichaam.’ En alzo kunnen wij ook een vrouw niet de schepster noemen van haar kindje, maar die moeten wij veelmeer de schepper noemen, die eertijds tot Zijne knecht gelegd heeft ‘eer dat ik u beeldde in ‘s moeders lichaam, zo heb ik u gekend.’ (Psalm 139:15, Jeremia 50). En hoewel de ziel van de vruchtdragende, dus of zo bewogen zijnde, vermag enige hoedanigheden de vrucht aan te trekken, gelijk Jakob gedaan heeft met de gespikkelde roeden, opdat daardoor zouden voortkomen beesten die bont en gespikkeld van kleur zouden zijn: nochtans die natuur welke voortgebracht is, heeft die ziel niet gemaakt, evenmin als zij zich zelf gemaakt heeft Laat dan alle lichamelijke of zakelijke oorzaken in de voort telingen van de dingen bijgebracht worden, en laat die gevoegd worden hetzij tot de werkingen van de engelen of van de mensen, of ook tot de ver mengingen van enige andere dieren, hetzij van de mannen of vrouwen, en laat ook alle lusten en bewegingen van de ziel van de moeder iets vermogen om enige trekken of kleuren aan te brengen in de tere en zachte ontvangen, maar de natuur zelf, welke óf dus, óf zo, ieder in zijn geslacht gemaakt worden, deze maakt niemand dan alleen God,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Wiens verborgen macht, die alles doordring, maakt dat alles is zoals het is. Derhalve, indien wij in die gedaante, welke de Werkmeesters van buiten stellen in de lichamelijke dingen, zeggen aangaande de stad Rome en aangaande de stad Alexandrië, dat zij tot haar stichters en opbouwers gehad hebben niet enige Werkmeesters of timmerlieden, maar zelf koningen, door welker wil, raad en bevel zij gebouwd zijn, want Rome is door Romulus en Alexandrië door Alexander gebouwd; hoeveel temeer behoren wij dan niemand anders te zeggen de schepper van de natuur te zijn, dan alleen God, Die niet maakt iets uit zulke slof, welke Hij zelf niet gemaakt heeft, en Die geen werklieden heelt dan die, welke Hij zelf gemaakt heeft, en indien Hij Zijne handwerksmacht, om zo te spreken, aan de dingen onttrekt, zo zullen zij wederom niet zijn, gelijk zij niet geweest zijn eer zij gemaakt werden: ik zeg eer ze gemaakt werden, ten aanzien van de eeuwigheid en niet ten aanzien van de tijd. Want wie is anders de schepper van de lijden, dan Hij, welke die dingen gemaakt heeft door welker bewegingen de tijden voortlopen?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

VAN DE MENING VAN DE PLATONISCHGEZINDEN, DOOR WELKE ZIJ GEMEEND HEBBEN, DAT DE ENGELEN WEL DOOR GOD GESCHAPEN ZIJN, MAAR DAT ZIJ WEDER SCHEPPERS ZIJN VAN DE MENSELIJKE LICHAMEN.

Plato heeft gewild, dat de mindere God, welke ook door de Oppersten God gemaakt zijn Werkmeesters zouden zijn van alle andere dieren, zodat zij hun onsterfelijk deel wel van God namen, maar dat zij het sterfelijk deel werkten. Alzo heeft hij niet gewild, dat zij scheppers zouden zijn van onze zielen, maar van onze lichamen. Derhalve, aangezien Porphyrius mits de reiniging van de ziel zegt, dat men alle lichamen behoort te vlieden, en tezamen meteen ook met Plato en met de andere Platonisten gevoelt dat zij, die onmatig en oneerlijk geleefd hebben, om hun straffen te lijden wederkeren tot de sterfelijke lichamen, (Plato meent ook tot de lichamen van de beesten, maar Porphyrius alleen tot de lichamen van de mensen) hetwelk zo zijnde, volgt daaruit, dat zij moeten zeggen dat die God, welke zij door ons geëerd willen hebben evenals onze ouders en scheppers, niet anders zijn dan de timmerlieden van onze gevangenissen of kerkers, en dat zij niet zijn onze scheppers, maar onze sluiters en binders, nl. in de allerellendigste gevangenissen en in de allerzwaarste banden Laat dan de Platonischgezinden voortaan ophouden deze straffen van de zielen in die lichamen ons te dreigen, of laten zij ons niet aanprijzen die God om van ons geëerd te worden, dewijl zij ons vermanen, dat wij dezelfde werking in ons, zoveel wij kunnen, zullen vermijden en ontgaan, daar het nochtans beide geheel vals is; want de zielen lijden alzo haar straf niet, wanneer zij tot het leven van de straffen wederkeren, en daar benevens van alle levende dieren is niemand de schepper dan Hij, door Wie gemaakt zijn Hemel en aarde. Want indien er geen oorzaak is om te leven in dit lichaam, dan alleen om straf te lijden, hoe zegt dan diezelfde Plato, dat de wereld op geen andere wijze allerschoonst en allerbest heeft kunnen gewrocht worden, ten ware dat zij met alle geslachten van de levende dieren, n l. van de onsterfelijke en sterfelijke, vervuld werd? Doch indien onze schepping, door welke wij zelfs sterfelijk geschapen zijn, een Goddelijke weldaad is, hoe is het dan een straf, weder te keren tot die lichamen, dat is, tot de Goddelijke weldaden. En indien God, hetwelk Plato gestadig zegt, al de gedaanten van de dieren door Zijn eeuwig verstand beval heeft, evenals Hij de gedaante van de gehele wereld bevat heeft, heeft Hij dan ook niet alles geschapen? Of heeft Hij niet willen zijn de Werkmeester van enige dingen, welker kunst van te werken zijn onuitsprekelijk, ja zijn onuitsprekelijk prijselijk verstand nochtans heeft? Met recht dan is dat de ware godsdienst, die God bekent en roemt te zijn de Schepper van de ganse wereld en ook van alle dieren, dat is: van de zielen en van de lichamen, in welke aardse dingen door Hem voornamelijk naar zijn beeld gemaakt is de mens, om dier oor zaak wille, welke ik genoemd heb, of veellicht om enige andere grote oorzaak meer, die verborgen is. En dezelfde is gemaakt één, doch is niet gelaten alleen, want er is geen geslacht zó tweedrachtig door de zonde, noch enig geslacht zo gezelschapachtig van natuur. En de menselijke natuur zou voorwaar niets beter kunnen uitspreken tegen de zonde van de tweedracht, zowel om die te vermijden als zij nog niet bestaat, als om te genezen en te stuiten wanneer zij reeds beslaat, dan dat zij verhaalt de gedachtenis van de eerste vaders, die God daarom enig heeft willen scheppen, opdat uit hem de ganse menigte voortgeplant zou worden, ten einde daardoor, als door een vermaning, zelfs in velen de eendracht zou behouden worden. Nu, aangaande dat tot hulp van hem de vrouw gemaakt is uit zijne zijde, daarmede is ook genoegzaam te kennen gegeven hoe lief en aangenaam de gemeenschap en de samenvoeging van man en vrouw behoort te zijn. Deze werken Gods zijn daarom ongewoon, overmits zij de eerste zijn. Nu, die ze

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

niet geloven, moeten ook niet geloven dat er wonderen geschied zijn, want deze, indien zij naar de gewone loop van de natuur voortkwamen, zouden dan geen wonderen kunnen genoemd worden. En wat wordt er toch tevergeefs voortgebracht onder een zo heerlijke bestiering van de Goddelijke voorzienigheid, al is het, dat de oorzaak daarvan verborgen is? Daarom zegt een zekere Heilige Psalm: komt en ziet de werken van de Heere, nu wat voor wonderen Hij gedaan heeft op de aarde, (Psalm 46:3) Maar waarom de vrouw uit de zijde van de mans gemaakt is, en wat dit allereerste wonder, om zo te zeggen, afgebeeld heeft, zal ik met Gods hulp op een andere plaats zeggen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

HOE IN DE EERSTEN MENS VOORTGEBRACHT IS ALLE VOLHEID VAN HET MENSELIJKE GESLACHT, IN WELKE VOLHEID GOD TE VOREN VOORZIEN HEEFT, WELK GEDEELTE TE VERENEN ZOU ZIJN MET EEN GENADIGE PRIJS, ERA WELK GEDEELTE TE VEROORDELEN ZOU ZIJN MET STRAF.

Maar aangezien wij nu dit boek te sluiten hebben met de eerste mens die allereerst gemaakt is, moeten wij bedenken dat in het menselijk geslacht, nog niet naar merkelijk blijkt, maar nochtans al rede naar de vóórwetendheid Gods, voortgekomen is tweeërlei gezelschap evenals tweeërlei steden; want uit hem zouden de mensen voortkomen, van welke sommigen vergaderd zouden worden bij de boze engelen ter straffe, en sommigen vergaderd zouden worden bij de goeden tot verheerlijking. En hoewel zulks geschiedt door een verborgen oordeel Gods, evenwel geschiedt zulks door een rechtvaardig oordeel, dewijl er geschreven is: alle wegen van de Heere zijn barmhartigheid en waarheid, zodat Zijne genade niet onrechtvaardig, en Zijne rechtvaardigheid niet wreed kan zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN

DERDE BOEK.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

VAN DE VAL VAN DE EERSTE MENSEN, WAARDOOR DE STERFELIJKHEID VAN DE MENSEN HAAR OORSPRONG GENOMEN HEEFT.

Zo dan verklaard hebbende de allerzwaarste vraagstukken aangaande de opkomst en de schepping van de wereld, alsmede aangaande het begin van het menselijk geslacht, vereist de orde en bet vervolg van de dingen, dat wij nu, gelijk wij ook voorgenomen hebben, zodanige onderhandeling, welke de val van de eerste mensen betreft, alsmede welke verder belangt de oorsprong en de voorterving van de dood van de mensen, aanvangen. Want God hoeft de mensen niet zó geschapen gelijk Hij de engelen geschapen had, nl. al was het dat zij zondigden, dat zij daarom evenwel niet zouden kunnen sterven, maar heeft hen geschapen op deze wijze, nl. dat hun, wanneer zij hun ambt van de gehoorzaamheid volbracht hadden, zonder tussenkomst van de dood zou volgen de onsterfelijkheid van de engelen en de gelukzalige eeuwigheid, en daarentegen, indien zij ongehoorzaam waren, dat de dood hen dan met een allerrechtvaardigste verdoemenis zou straffen, zoals wij ook reeds in het voorgaande boek gezegd hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

VAN DIEN DOOD, DIE DE ZIEL, DIE NOCHTANS ALTIJD ZAL LEVEN, MAG OVERKOMEN, EN VAN DIE DOOD, WELKEN HET LICHAAM ONDERWORPEN IS.

Ondertussen dunkt mij, dat ik een weinig nauwkeuriger van de manieren des doods heb te spreken, want hoewel de menselijke ziel waarachtig gezegd wordt onsterfelijk te zijn, toch heeft zij ook enigszins haar dood, want de ziel wordt gezegd onsterfelijk te zijn, omdat zij met ophoudt te leven en te gevoelen; het lichaam daarentegen is sterfelijk, omdat het van het leven, dat het heeft, kan verlaten worden, en omdat het door zich zelf niet leeft. Alzo geschiedt de dood van de ziel dan als God die verlaat, gelijk ook de dood van het lichaam dan, geschiedt, wanneer de ziel het verlaat. Zo is er dan een dood van beiden, en alzo van de gehete mens, nl. wanneer de ziel, van God verlaten zijnde, het lichaam verlaat, want dan leeft de ziel niet uit God, en het lichaam niet uit de ziel Na deze dood van de gehele mens volgt die dood, dien het waardig getuigenis van de Goddelijke spreuken de tweede dood noemt. Deze heeft onze Zaligmaker te kennen gegeven, toen Hij zei: vreest dien, die machtig is, beide (ziel en lichaam) verderven in de hel. (Mattheus 10:21) Dewijl dit niet eerder geschiedt dan voor de ziel met het lichaam alzo verenigd zal zijn, dat zij niet meer door enige afzondering van elkaar zullen gescheiden worden, zal het wellicht wonderlijk kunnen schijnen, dat men zegt, dat het lichaam met zulke manieren van dood gedood wordt, door welke het niet verlaten wordt van de ziel maar door welke, wat leven en gevoel heeft, gepijnigd wordt; want die laatste en eeuwige straf, van welke wij naarstig te zijner tijd zullen handelen, wordt met recht genoemd een dood van de ziel, omdat de ziel niet leeft uit God. Maar op welke wijze zal het toch een dood van het lichaam genaamd worden, dewijl zelfs dan het lichaam leeft uit de ziel, want op geen andere wijze kan het de lichamelijke pijnigingen, die na de verrijzenis zijn zullen, gevoelen. Of is het omdat het leven, hoedanig het ook is, wel altijd enig goed is, maar de pijn daarentegen kwaad is, en alzo, dat het lichaam niet gezegd kan worden te leven, in hetwelk de ziel niet een oorzaak is van het leven, maar een oorzaak van pijn? Voorwaar, de ziel leeft uit God, wanneer zij wél leeft, en zij kan niet wél leven, tenzij God in haar werkt, wat goed is. Maar het lichaam leeft uit de ziel, wanneer de ziel leeft in het lichaam, hetzij dat zij uit God leeft of niet leeft, want het leven van de goddeloze in hun lichamen is geen leven van de zielen, maar van de lichamen, alzo, zo danig leven dat hen ook de dode zielen, dat is: die van God verlaten zijn, hoewel hun eigen leven, (waaruit zij onsterfelijk zijn, niet ophoudt) kunnen bijbrengen. Maar in de laatste verdoemenis, hoewel de mens niet ophoudt te gevoelen, evenwel, aangezien dit gevoelen niet door enige wellust zoet, noch door enige rust heilzaam, maar door smart pijnlijk is, is dat niet ten onrechte veelmeer dood dan levend genoemd, en wordt daarom genoemd de tweede dood, omdat het na de eersten is. Middelerwijl geschiedt door de dood een af scheiding van twee verenigde naturen, hetzij dat het een afscheiding is Gods en van de ziele, of dat het een afscheiding is van de ziele en het lichaam. Van de eerste dood van het lichaam kan gezegd worden, dat die goed is voor de goeden en kwaad voor de kwaden, maar de tweede dood, die zonder twijfel geen goeden overkomt, is alzo ook niemand goed.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

OF OOK DE DOOD, DIE DOOR DE ZONDE VAN DE EERSTE MENSEN OVER ALLE MENSEN GEGAAN IS, EEN STRAF VAN DE ZONDE IS, ZELFS IN DE HEILIGEN.

Doch hieruit spruit een zekere vraag, die men niet behoort voorbij te gaan, nl.: of ook de dood, door welken ziel en lichaam van elkander gescheiden worden, waarlijk goed is voor de goeden. Want indien zulks zo is, hoe kan het dan zijn, dat deze dood zelf ook is een straf van de zonde? Want deze zelfde dood zouden de eerste mensen, ten ware zij niet gezondigd hadden, nimmer geleden hebben; op welke wijze zou hij dan goed kunnen zijn voor de goeden, dewijl hij niemand kan overkomen dan de kwaden? En voorts, indien bij niemand kan overkomen dan de kwaden, zo behoorde het niet te zijn, dat er voor de goeden een goede dood ware, maar voor hen behoorde geen dood te zijn. Want waarom zou in hen enige straf zijn, dewijl in hen niets straffelijks is? Derhalve moet men belijden, dat de eerste mensen zó zijn geschapen, dat, zo zij niet gezondigd hadden, zij ook niet zouden gestorven zijn; maar daar de eerste mensen zondaars zijn geworden, zijn zij alzo met de dood gestraft, dat zelfs ook al, wat uit hun stam voortgesproten is vastgehouden wordt onder dezelfde straf; want uit hen kon niets anders geboren worden, dan wat zij zelf waren. Want ten aandien van de grootheid van hun schuld heeft de veroordeling de natuur veranderd tot erger, zodat datgene, wat door straffe voorgegaan is in de zondigende eerste mensen, door natuur ook gevolgd is in de anderen die uit hen geboren zijn; want de mens is niet op zodanige wijze uit de mens, gelijk de eerste mens uit het stof is, want het stof is de materie geweest, waaruit de mens gemaakt werd, maar de ene mens is uit de andere geboren Derhalve, wat aarde is, is geen vlees, hoewel het vlees uit de aarde gemaakt is. Maar wat de mens, zijnde vader, is, dat is ook de mens, zijnde kind. In de eerste mens moest het gehele menselijk gedacht tot vermeerdering en voortplanting gaan door de vrouw, en dat ten zelfde tijde toen de samenvoeging van die twee personen het Goddelijk vonnis van de verdoemenis ontvangen had. En alzo hetgeen de mens geworden was, niet toen hij geschapen was, maar toen bij gezondigd had en gestraft werd, datzelfde, zoveel betreft de oorsprong van de zonde en van de dood, heeft hij voortgeplant. Ondertussen is diezelfde mens noch door de zonde, noch door de straf gebracht tot enige kindse domheid en zwakheid van het gemoed en het lichaam, gelijk wij zien dat die in de kleine kinderen zijn, welke God gewild heeft dat als de eerste beginselen, kwansuis als van dierlijke jennen zouden zijn, alzo Hij hun ouders neergestoten had tot een dierlijk en sterfelijk leven, gelijk er geschreven is: de mens, toen hij in heerlijkheid was, heeft zulks niet verstaan, en is daarover vergeleken geworden bij de onverstandige beesten, en is hun ge lijk geworden. (Psalm 49 vs 13). Doch dit wordt uitgezonderd, dat wij de kinderen veel zwakker zien in het gebruik en de beweging van hun leden en in het gevoel van iets te begeren of te vermijden, dan wij nl. zien dat daar zijn de allerteerste vruchten van andere dieren, even alsof de menselijke kracht zich zelf zoveel te heerlijker verliet boven andere dieren, hoe zij haar geweld meer ophoudt, even als een pijl, teruggetrokken zijnde wanneer de boog gespannen wordt. Zo dan, de eerste mens is niet door ongeoorloofde vermetelheid, noch door een rechtvaardige veroordeling vervallen of gedreven tot die kinderlijke slechtheden maar de menselijke natuur is in hem zozeer bedorven en veranderd, dat hij in zijne leden een strijdende ongehoorzaamheid van de begeerlijkheid leed, zodat hij dienvolgens ook verbonden werd met een noodzakelijkheid van sterven. En zo is het ook geschied, dat hij zulks voort geteeld heeft wat hij door de zonde en straf geworden was, nl. onderworpen aan de zonde en de dood. Naardien de kinderen van die band van de zonden ontbonden werden door de genade van des Middelaar, Christus, zo is het dat zij dien dood alleen kunnen ondergaan, die de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

ziel afscheidt van het lichaam, maar in de tweeden dood, die zonder einde pijnlijk is, gaan zij niet, alzo zij verlost zijn van de verbintenis van de zonde.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

WAAROM VAN HEN, DIE DOOR DE GENADE VAN DE WEDERGEBOORTE BEVRIJD ZIJN VAN DE ZONDE, NIET WEGGENOMEN WORDT DE DOOD, DAT IS; DE STRAF VAN DE ZONDE.

Doch indien iemand beducht is waarom zij welker verbintenis tot straf door de genade weggenomen is, ook de dood moeten ondergaan die een straf van de zonde is, die zelfde zal weten, dat die vraag reeds verhandeld en beantwoord is in een ander boek van ons, dat tot opschrift heeft: van de doop van de kleine kinderen, alwaar gezegd is, dat te dien einde gelaten wordt de bevinding van de afzondering van de ziel van het lichaam, niettegenstaande nu al rede de band van de misdaad weggenomen is, overmits bet dan geschieden zou, indien nl. na het Sacrament van de wedergeboorte de onsterfelijkheid van het lichaam volgde dat ons geloof zou verzwakt en gekrenkt worden, want alsdan is het een geloof, nl. wanneer datgene, hetwelk inderdaad nog met gezien wordt, verwacht wordt in hope. Door de kracht en de strijd van het geloof heelt men ook in oude tijden de vrees van de dood moeten overwinnen, dat in de Heilige martelaren bijzonder uitgeblonken is. En van die strijd zou dan voorwaar geen victorie noch glorie zijn, ja zelfs gans geen strijd zou het kunnen zijn, indien de Heiligen na het bad van de wedergeboorte niet konden ondergaan de lichamelijke dood, ja volgens dien, wie is er, die dan niet met de jonge kinderen, wanneer zij gedoopt worden, gaarne zou toelopen tot de genade van Christus, en dat alleen, opdat hij niet ontbonden zou worden van het lichaam? En mitsdien zou het geloof niet beproefd worden door een onzichtbare beloning, ja zelfs zou dan daar geen geloof zijn bijaldien men alzo dadelijk verkreeg en aannam de beloning van zijn werk. Maar nu is de straf van de zonde door een groter en wonderlijker genade van de Zaligmaker gekeerd en omgewend, ten gebruik en dienste van de gerechtigheid, want toen is tot de mens gezegd: gij zult sterven, indien gij zondigt. En nu wordt daar gezegd tot de martelaar: sterf, opdat gij niet zondigt. Toen is er gezegd: indien gij het gebod overtreedt, zult gij de dood sterven, en nu wordt er gelegd: indien gij de dood weigert, zult gij het gebod oven reden. Alzo, wat men toen te vrezen, had om niet te zondigen, dat zelfde moet men nu aannemen om niet te zondigen. Door de onuitsprekelijke barmhartigheid Gods alzo verandert zelfs de straf van de zonde tot wapen van de deugd, en de straf van de zondaar wordt een aangename offerande van het rechtvaardigen; want toen is de dood door zondigen verworven, en nu wordt de gerechtigheid door sterven verguld, doch zulks heeft plaats in de Heilige martelaren, aan wie door de vervolger een van tweeën voorgesteld wordt, nl. dat zij óf hun geloof verlaten, óf de dood bezuren. Maar de rechtvaardigen hebben, door te geloven, liever willen lijden wat de eerste onrechtvaardige, door niet te geloven, geleden hebben; want tenzij zij gezondigd hadden, zij zouden niet gestorven zijn, maar de rechtvaardigen, tenzij dat zij sterven zullen zondigen. Zo dan, zij zijn gestorven, omdat zij gezondigd hadden, maar dezen zondigen niet, omdat zij sterven; want door hun misdaad is de dood gekomen tot straf, en door hun straf geschiedt het, dat de dood niet komt tot misdaad, dewijl de dood, die tevoren kwaad was, nu enig; goed geworden is. Maar zó grote genade heeft God aan bet geloof bewezen, dat de dood welke men zeker weet strijdig te zijn tegen het leven, nu een middel geworden is, waardoor men gaat tot het leven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

GELIJK DE ONRECHTVAARDIGEN KWALIJK DIE WET GEBRUIKEN, WELKE GOED IS, ALZO GESCHIEDT HET OOK, DAT DE RECHTVAARDIGEN DE DOOD WEL GEBRUIKEN, DIE KWAAD IS

Want de apostel, als hij wilde bewijzen hoeveel de zonde vermag om te schaden, wanneer er geen bijstand van de genade is, heeft zich nipt ontzien te zeggen, dat zelfs de wet, door welke de zonde verboden wordt, de macht van de zonde is; want zegt hij: de prikkel van de dood is de zonde, en de macht van de zonde is de wet (1 Corinthiërs 15:55). Want het is gans waarachtig, dat het verbod in ons vermeerdert de begeerte tot het ongeoorloofde werk, dewijl de gerechtigheid niet zó bemind wordt, dat door de liefde tot haar de begeerte van de zonde zou overwonnen worden. Om de ware gerechtigheid te beminnen, en in haar een vermaak te hebben, is er niets dat ons te hulp komt dan de Goddelijke genade. Maar opdat de wet daarom niet voor kwaad gehouden worde, dewijl zij genaamd is de macht van de zonde, zo is het, dat hij op een andere plaats, deze zaak verhandelende, daarom zegt ‘de Wet is heilig, en het gebod is heilig, rechtvaardig en goed. Is dan, dat goed is, mij de dood geworden, dat zij verre, maar de zonde is mij de dood geworden werkende mij de dood door hetgeen, dat goed is, opdat de zonde openbaar worde, dat is, op dat de zonde worde bovenmate zondigende door dat gebod.’. (Romeinen 7:12) Hij zegt boven mate, want de overtreding wordt daar ook bij gevoegd, als nl. de begeerte van de zonde vermeerderende, ook zelfs de Wet versmaad wordt. Maar waarom hebben wij goedgevonden dit dus te verhalen? Daarom nl. omdat gelijk de Wet niet kwaad is, wanneer zij de begeerte van de zondaar vermeerdert. Alzo is de dood daarom ook geen goed, wanneer zij de heerlijkheid van hen, die lijden vermeerdert; want de Wet wordt door ongerechtigheid verlaten, en maakt alzo overtreders. En de dood wordt vanwege de waarheid opgenomen, en maakt alzo martelaars, en dienvolgens is de Wet wel goed, omdat zij een verbod van de zonde is, maar de dood is kwaad, doordat hij een bezoldiging van de zonde is. (Romeinen 6:23) Maar gelijk de onrechtvaardige kwalijk gebruiken niet alleen kwade dingen, maar zelfs ook goede, alzo daarentegen is het dat de rechtvaardigen wél gebruiken niet alleen de goede dingen maar zelfs ook de kwade. En hierdoor geschiedt het ook, dat de kwaden de Wet kwalijk gebruiken, hoewel de Wet goed is, en dat de goeden ook wel sterven, hoewel de dood kwaad is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

VAN HET GEMENE KWAAD VAN DE DOOD, WAARDOOR DE SAMENVOEGING VAN ZIEL EN LICHAAM GESCHEIDEN WORDT

Zoveel derhalve de dood van het lichaam belangt, nl. de afzondering van de ziel van het lichaam, wanneer zij, die sterfelijk genaamd worden, dezelve ondergaan, het is alzo dat die voor niemand goed is, want zij heeft een bitter gevoel, en dat geweld, waardoor beide vaneen gescheurd worden, welke in het levend schepsel tezamen gevoegd en verenigd waren, tot het schepsel sterft, is tegen de natuur, zolang tot hem benomen wordt alle gevoel, dat uit de samen binding van ziel en lichaam voortkwam, welke gehele moeilijkheid en pijn soms een slag van het lichaam of vertrekking van de ziel wegneemt, en laat niet toe door het voortkomen van de haastige verrassing, dat dezelve gevoeld wordt. Nochtans al hetgeen dat er is in de stervenden, hetwelk nl. met een pijnlijk gevoel wegneemt alle gevoel, datzelfde, door godzalig en getrouw te verdragen, vermeerdert de heerlijkheid van de deugd van de lijdzaamheid, doch neemt niet weg de naam van de straf. Alzo, hoewel door de gestadige voorterving van de eerste mensen de dood ongetwijfeld een straf is degenen, die geboren wordt, nochtans, indien zij aangemerkt wordt in haar eigenschap en in de gerechtigheid, zo wordt zij een heerlijkheid degenen, die wedergeboren wordt. En voorts, hoewel de dood een vergelding van de zonde is, zo verwordt dezelve somtijds, dat er niets vergolden wordt aan de zonde.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

VAN DE DOOD, DIE HEN, WELKE HET BAD VAN DE WEDERGEBOORTE NOG MET ONTVANGEN HEBBEN, VOOR DE BELIJDENIS VAN CHRISTUS OPNEEMT.

Want zelfs hen, die zonder ontvangen te hebben het bad van de wedergeboorte, voor de belijdenis van Christus sterven, is zulks zoveel in het vergeven van de zonden alsof zij met het heilige bad van de doop afgewassen waren. Want Hij, Die gezegd heeft: tenzij dat iemand wedergeboren wordt uit water en Geest, zo kan hij in het Koningrijk van de Hemelen niet ingaan, heeft door een andere spreuk hen uitgezonderd als Hij elders niet minder algemeen zegt: zo wie Mij belijden zal voor de mensen, dien zal ik ook belijden voor mijne Vader Die in de Hemel is. (Johannes 3:5, Mattheus 10:32). En op een andere plaats: wie zijn leven zal verloren hebben om mijnentwil, die zal het behouden. (Mattheus 10:39) En hierover is het, dat er ook geschreven is: de dood Zijner Heiligen is dierbaar en waard in het aanschouwen van de Heere. (Psalm 116:15) Want wat is waardiger en kostelijker dan de dood, waardoor alle zonden vergeven, en alle deugden overvloediger verbeterd worden? Want zodanige zijn geenszins van zo grote deugdelijkheid, welke, wanneer zij de dood niet langer kunnen uitstellen, alsdan gedoopt worden, en alzo door wegneming van al hun zonden uit dit leven scheiden, als die wel zijn, welke, naardien zij de dood wel konden uitstellen, evenwel daarom niet hebben willen uitstellen, omdat zij liever gehad hebben, met Christus te belijden, hun leven te eindigen, dan, door Hem te verloochenen, tot Zijne doop te komen, en indien zij dit gedaan hadden, zou ook zulks in dat bad hun kunnen vergeven geweest zijn, alzo zij uit vrees van de dood Christus verloochend hadden; want in datzelfde bad is die gruwelijke misdaad hen vergeven, die Christus gedood had. Maar hoe zouden zij ook zonder de overvloedigheid van de genade van Zijn Geest, die waait waar Hij wil, Christus zozeer kunnen beminnen, dat zij in zulk een groot gevaar van het leven onder zo grote hope van vrij komen Hem niet zouden kunnen loochenen? Zo dan, de dierbare en kostelijke dood van de Heiligen, aan wie de dood van Christus met zo grote genade voorgesteld is, dat zij, om Hem te bekomen, zich niet ontzien hun eigen leven daarvoor te besteden en op te zetten, diezelfde dood heeft betoond, dat hetgeen tevoren geordineerd was tot straf van de zondaar, nu tot zodanig gebruik gebracht was, teneinde daaruit een overvloediger vrucht van de gerechtigheid zou voortspruiten. Alzo moet de dood daarom niet goed schijnen, overmits hij tot zodanige grote profijtelijkheid gekeerd is, niet door zijn eigen kracht, maar door de Goddelijke hulp, zodat hij voormaals tot vrees voorgesteld is om geen zonde te doen, en nu tot opneming voorgesteld wordt ook om geen zonde te doen, en voorts om de gedane zonde teniet te doen, en eindelijk, opdat daardoor de behoorlijke prijs van de gerechtigheid tot een grote victorie vergolden worde.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

HOE IN DE HEILIGEN DE OPNEMING VAN DE EERSTE DOOD VOOR DE WAARHEID EEN ONTSLAG EN EEN VRIJSPRAAK IS VAN DE TWEEDE DOOD.

En indien wij de zaak wat nauwkeuriger inzien, wordt zelfs de dood vermeden, wanneer iemand voor de waarheid getrouw en prijselijk sterft; want daarom wordt daar iets van de dood opgenomen, opdat de geheel dood ons niet genake, en daarenboven, opdat de tweede dood, die nimmer eindigt, ons niet overkomt. Want de afzondering van de ziel van het lichaam wordt opgenomen, opdat het niet geschieden zou, wanneer God van de ziel afscheiden ware, dat dan de ziel ook zou gescheiden worden van het lichaam, en opdat het ook niet geschieden zou wanneer de eerste dood van de gehele mens vervuld ware, dat daarop zou volgen de tweede eeuwige dood; derhalve, de dood, gelijk ik gezegd heb, wanneer de stervenden dien ondergaan, zo wanneer hij in hen maakt dat zij sterven, is voor niemand goed, maar evenwel wordt hij prijselijk geleden, hetzij óf om het goede te behouden, óf om het te verkrijgen. En aangezien in diezelfde dood nu zij zijn, die doden genoemd worden, zo wordt hij niet ongerijmd gezegd kwaad te zijn voor de kwaden, en goed voor de goeden. Want de zielen van de godvruchtige, van de lichamen afgescheiden zijnde, zijn in ruste, en de zielen van de ongodvruchtige lijden straffe, totdat aan de een zijde de lichamen van de godvruchtige zielen zullen opgewekt worden ten eeuwige leven, en aan de andere zijde de lichamen van de ongodvruchtige zielen opgewekt zullen worden tot de eeuwige dood, die de tweede dood genaamd wordt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

OF DE TIJD VAN DE DOOD, WAARDOOR HET GEVOEL VAN HET LEVEN WEGGENOMEN WORDT, GEZEGD MOET WORDEN TE ZIJN IN DE STERVENDEN, OF IN HEN, DIE GESTORVEN ZIJN.

Maar aangaande die tijd dat de zielen van de lichamen gescheiden zijn, hetzij in de goeden of in de kwaden, wordt getwijfeld wat men zal zeggen of hij is na de dood of in de dood. Want indien het na de dood is, is het de dood niet, dewijl dezelve reeds voorbij is, maar het is namaals het tegenwoordige leven van de ziel, hetzij dat het goed of dat het kwaad is. Doch de dood was hun kwaad toen hij bij hen was, dat is: toen zij stierven, want bij hen was een zwaar, moeilijk en pijnlijk gevoel, welk kwaad de goeden nochtans wel gebruiken. Nu, de dood op welke wijze kan die, óf goed, óf kwaad zijn, dewijl hij nu niet is? Verder, indien wij deze zaak nog veel naarstiger bemerken, zal er ook uit blijken, dat mede datzelfde geen dood kan zijn, welks gevoel in de stervenden wij gezegd hebben zwaar, moeilijk en pijnlijk te zijn, want zolang zij gevoelen, leven zij nog en indien zij nog leven, moet men veelmeer van hen zeggen dat zij voor de dood dan in de dood zijn; want als de dood komt, beneemt hij alle gevoel van het lichaam, dat door de nadering van de dood moeilijk en pijnlijk plagt te zijn. En dienvolgens, hoe wij de stervenden doden zullen kunnen noemen, dewijl zij nog niet gestorven zijn, maar door de nadering van de dood met de uiterste dodelijke zwarigheden benauwd worden, zulks is zeer zwaar te verklaren, hoewel zij nochtans terecht genoemd worden stervenden; want anderszins wanneer de dood die nu nadert, gekomen is, alsdan worden zij niet stervenden, maar gestorvenen genoemd. Zo dan, niemand is stervende, dan die leeft, want naardien zij in zulk een uiterste punt van het leven zijn als zij zouden mogen zijn, welke wij zeggen te zieltogen, zo volgt daaruit voorwaar, dat die nog leeft die nog niet zonder ziel is. Derhalve is die beide, stervende en levende nl., doch tot de dood toegaande, maar van het leven afgaande, en evenwel nog in het leven, want de ziel is nog in het lichaam, en daarentegen nog niet in de dood, want de ziel is nog niet afgeweken van het lichaam. En wanneer zij van het lichaam zal afgeweken zijn, alsdan zal hij ook niet in de dood zijn, maar zal veel liever na de dood zijn, en alzo wanneer bij in de dood is, wie zal het ons kunnen zeggen? Want daar zal ook geen stervende zijn, indien niemand tegelijk leven en sterven ban; want zolang de ziel in het lichaam is, kunnen wij niet ontkennen dat er leven is. Of indien veel liever die stervende kan genoemd worden in wiens lichaam de ziel haar tochting heeft om te sterven, en dat alzo niemand tegelijk kan zijn levende en stervende, zo weet ik niet wanneer iemand dan levend is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

OF MEN HET LEVEN VAN DE STERFELIJKE MENSEN MEER EEN DOOD DAN EEN LEVEN HEEFT TE NOEMEN.

Want nadat een ieder begonnen is te zijn in dit stervende lichaam, zo is het dat straks ten allen tijde doorgaans in hem zodanige tochting is, waardoor de dood komt, want zijne veranderlijkheid werkt zulks de ganse tijd van zijn leven, indien men het leven noemen mag, waardoor men tot de dood komt. Wat er is niemand die de dood niet nader is na dit volgend jaar dan nu, en die morgen de dood niet nader is dan heden. Want iedere tijd, dien men leeft, wordt van de gezellen tijd van het leven afgenomen, en wat er over is, wordt dagelijks minder, zodat de tijd van het leven niet anders is dan een looping ter dood, in welke niemand toegelaten wordt, óf een weinig stil te staan, óf een weinig trager te gaan, want allen worden gedrongen en voortgejaagd door gelijke beweging; want zelfs ook hij, die een korter leven heeft, heeft daarom niet rasser zijn tijd overgebracht dan hij, die een langer leven heeft. Maar aangezien gelijke ogenblikken in beide gelijk voortgedreven zijn, heeft de een de dood nader gehad en de ander dien verder af, naar welken zij beide met dezelfde snelheid voortgelopen zijn. En voorwaar, het is niet gelijk een langer weg gegaan te zijn óf trager gewandeld te hebben. Zo dan, die tot de dood toe een langer tijd overbrengt, deze gaat niet langzamer voort, maar bereist een langer weg. Indien dan die tijd ten einde is, begint ieder te sterven, dat is: in de dood te zijn. Want wordt er anders door dagen, uren en ogenblikken voortgedreven dan de dood, die daarin zijne beweging heeft en daardoor volbracht zijnde, eindelijk door middel van dien vervuld wordt, zodat er begint enige tijd te zijn na de dood, die tevoren, toen het leven afgetrokken werd, was in de dood. Zo dan, de mens is nimmermeer in het leven van dien tijd af dat hij geweest is in dit lichaam, dat meer stervende dan levende is, indien het nl., niet tegelijk kan zijn beide in het leven en in de dood. Of wilt gij liever zeggen, dat het tegelijk is beide in het leven en in de dood, nl. in het leven in hetwelk het leeft tot het geheel afgetrokken is, en in de dood, overmits diegene nu sterft, van wie het leven afgetrokken wordt? Want indien bij niet in het leven is, wat is dan datgene, dat hem afgetrokken wordt tot de tijd toe dat daarvan een volkomen afslijting en tenietdoening is? En indien hij niet in de dood is, wat is dan de aftrekking van het leven? Want niet zonder reden, wanneer het leven geheel afgetrokken zal zijn van het lichaam, wordt daarvan gezegd, dat het na de dood is, nl. daarom, dewijl de dood reeds was toen het afgetrokken werd; want indien na de aftrekking van het leven de mens niet in de dood maar na de dood is, wanneer dan anders zal hij in de dood zijn dan als het leven hem afgetrokken wordt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

OF IEMAND TEGELIJK LEVEND EN DOOD KAN ZIJN.

Doch indien de iemand vreemd schijnt, dat wij zeggen dat de mens, eer hij tot de dood komt, al rede in de dood is, (want wat is datgene dat hij nadert, overbrengende de tijd van zijn leven, indien hij al rede in dezelve is) en des te meer, dewijl het gans ongehoord is, dat iemand tegelijk zou kunnen gezegd worden levende en stervende te zijn, dewijl waken en slapen niet tegelijk kan zijn: alzo heeft men dan hier te vragen, wanneer hij dan stervende is, want vóór de dood komt, is hij niet stervende, maar levende, en wanneer de dood zal gekomen zijn, is hij gestorven, en niet stervende: alzo het eerste is nog voor de dood en het laatste is na de dood: wanneer zal hij dan in de dood zijn? (want dan is hij stervende). Opdat het alzo mag geschieden, gelijk daar 3 bemerkingen zijn, zó, dat wij zeggen: voor de dood, in de dood en na de dood, dat ook alzo 3 verschillende dingen op ieder mogen passen, nl. levende, stervende en gestorven; derhalve wanneer hij dan zal zijn stervende, dat is: in de dood, (dewijl hij niet is levende, dat is: voor de dood, noch gestorven, dat is: na de dood, maar stervende is, dat is: in de dood) zulks kan zeer bezwaarlijk gezegd worden, want zolang de ziel in het lichaam is, bijzonder indien er ook gevoel bij is, ongetwijfeld leeft dan de mens, want hij bestaat uit ziel en lichaam, en alzo moet hij gezegd worden nog voor de dood te zijn, en niet in de dood. Wederom, wanneer nu de ziel afgescheiden is en alle gevoel van het lichaam geweken is, wordt van hem gezegd, dat hij na de dood en gestorven is. Zo dan, tussenbeide verdwijnt die tijd, op welken hij zou zijn stervende of in de dood, want indien hij nog leeft, is hij voor de dood, en indien hij ophoudt te leven, is hij reeds na de dood, en alzo wordt hij nimmermeer bevonden stervende te zijn, dat is: na de dood. Alzo ook in het voorbijlopen van de tijden wordt de tegenwoordige tijd gezocht, en wordt niet gevonden, want hij is zonder enige zekerheid van tijd, door welken het heen gaat van het verleden tot het toekomende. Heeft men dan ook mede niet te bezien, of op dezelfde wijze ook niet kan gezegd worden, dat er geen dood van het lichaam is? Want indien die er is, wanneer is die? En wat is hij in iemand? En waar is iemand in dezelve? En alzo kan hij niet zijn; want indien men nog leeft, zo is hij niet, want zulks is voor de dood, en niet in de dood, en indien men opgehouden heeft te leven, zo is hij nu niet, want zulks is na de dood, en niet in de dood. En indien er geen dood is noch voor, noch na, de dood wat is dan datgene, dat men zegt voor de dood of na de dood? Want zulks wordt ijdel en te vergeefs gezegd, indien er geen dood is. En och! of het zó ware, dat wij in het paradijs of de lusthof, met wél te leven, de tijd zó overgebracht hadden, dat er nu inderdaad geen dood ware. Maar nu is er niet alleen de dood, maar hij is ook zo moeilijk en pijnlijk, dat het niet uit te spreken is, en daarenboven kan hij ook nergens door vermeden worden. Laat ons dan spreken volgens de gewoonte en laat ons zeggen dat voor de dood te zijn, wil zeggen: eer de dood ons overkomt, gelijk er geschreven is: voor de dood wilt geen mens prijzen. (Sirach 11:30) Laat ons ook zeggen, wanneer de dood overgekomen is: na de dood van dezen of dien is dit of dat geschiedt. Laat ons ook zeggen van de tegenwoordige tijd zo wij best kunnen, gelijk wanneer wij aldus spreken; stervende heeft deze of die zo danig testament gemaakt, insgelijks: dit en dat heeft hij stervende achtergelaten, hoewel niemand zulks anders kan doen dan die levende is, zodat bij veelmeer dat zelfde voor de dood gedaan heeft en geenszins in de dood. Laat ons ook spreken gelijk de Goddelijke Schrift spreekt, die niet twijfelt te zeggen aangaande die doden, dat zij niet zijn na de dood, maar in de dood; want hieruit spruit de spreuk: want daar is niemand in de dood, die uwer gedenkt. (Psalm 6:6) Want zolang tot zij wederom opstaan, worden zij met recht gezegd in de dood te zijn, gelijk iemand gezegd wordt in de slaap te zijn zolang, tot hij ontwaakt En hoewel wij zeggen, dat zij, die in de slaap zijn, slapende zijn, nochtans kunnen wij op

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

die wijze niet zeggen, dat zij, die gestorven zijn, stervende zijn; want zij sterven nu niet, die zoveel belangt de dood van het lichaam, waarvan wij nu handelen, al rede van hun lichamen afscheiden zijn. Maar dit is het wat ik gezegd heb, dat door geen uitspraak kan verklaard worden, nl. hoe en op welke wijze de stervenden gezegd worden te leven, of ook, hoe wij, gestorven zijnde, gezegd worden nog te zijn in de dood. Want hoe is het na de dood, indien het nog in de dood is, bijzonder daar wij hen niet zeggen stervende te zijn, gelijk wij hen, die in de slaap zijn, zeggen slapende te zijn, en die in flauwigheid zijn, zeggen flauw te zijn, en die in droefheid zijn, zeggen droevig te zijn, en die in leven zijn, zeggen levende te zijn. Of menen wij, dat de gestorvenen eer zij weder opstaan, gezegd worden te zijn in de dood, en dat zij evenwel niet stervenden kunnen genoemd worden? Voorwaar, daar vandaan meen ik dat niet ongepast gekomen is, veellicht wel niet door een menselijk vernuft, maar door een Goddelijk oordeel, dat het woord sterven, hetwelk is moritur, bij de grammatische meesters in de Latijnse taal niet in zijn lijden heeft kunnen verwisseld of vervoegd worden op zodanige wijze, noch naar zodanige regel gelijk andere dergelijke woorden veranderd worden, want van het woord voorkomen, dat is: oritur, spruit het woord van het verleden tijd ortus est, dat is: hij is voortgekomen geweest en andere dergelijke woorden meer, welke met participia van het verleden tijd naar gelegenheid verwisseld worden. Nu, van dat woord sterven, hetwelk is moritur, indien wij naar enig woord van het verleden tijd vragen, zo plagt daarop geantwoord te worden mortuus est, met verdubbeling van de letter u, want mortuus dat is: dood, wordt evenzo gezegd als fatuus, dat is: dwaas; als arduus, dat is: hoog; als conspicuus, dat is: zichtbaar, en meer andere dergelijke woorden welke niet van de verleden tijd zijn, maar die zo danig zijn, aangezien zij nomina zijn, dat zij zonder tijd verwisseld worden, nochtans als of verwisseld werd, wat niet verwisseld kan worden, zo wordt in plaats van een participium van het verleden tijd een nomen gesteld. Alzo, zeer gevoeglijk is het geschied, dat, gelijk hetgeen dat er beduid wordt metterdaad niet gedecimeerde dat is: vermeden kan worden, ook mede alzo hetzelfde met de spraak niet gedecimeerde dat is: verwisseld kan worden; nochtans kan door de hulp van de genade van onze Verlosser dit teweeggebracht worden, dat wij genoegzaam mogen declineren, dat is: vermijden, de tweede dood, want die is de zwaarste en van alle kwaden de kwaadste, welke niet geschiedt door afscheiding van ziel en lichaam, maar die veelmeer geschiedt door een samenvoeging van beide tot de eeuwige straffe. Aldaar zullen gans in tegendeel de mensen niet zijn noch voor de dood, noch na de dood, maar zij zullen altijd zijn in de dood, en dienvolgens nimmermeer levende, nimmermeer dood, maar zonder einde stervende. En nooit zal het voor de mens erger zijn in de dood, dan wanneer de dood zelf zal zijn zonder dood.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

MET WELKE DOOD GOD DE EERSTE MENSEN BEDREIGD HEEFT, WANNEER ZIJ ZIJN GEBOD KWAMEN TE OVERTREDEN.

Als er gevraagd wordt welke dood God de eerste mensen gedreigd heeft wanneer zij zijn bevel kwamen te overtreden, en alzo hun gehoorzaamheid niet onderhielden; of het geweest is de dood van de zielen, of de dood van het lichaam, of die van de gehele mens, of die dood welke de tweede dood genoemd wordt, hierop heeft men te antwoorden, dat aldaar te verstaan zijn al de genoemde soorten van dood, want de eerste dood bestaat uit 2 doden, en de tweede bestaat geheel uit allen. Want gelijk het algemene land van de wereld uit vele landen bestaat, en de algemene kerk uit vele kerken, alzo bestaat ook die algemene dood uit al die doden, want de eerste bestaat uit 2 doden, de een van de ziel en de andere van het lichaam, zodat de eerste is een dood van de gehele mens, dewijl de ziel, zijnde zonder God en zonder lichaam, voor een tijd straffe lijdt; maar de tweede, alwaar de ziel is zonder God, lijdt de eeuwige straffen tezamen met het lichaam. Wanneer dan God tot de eerste mens, dien Hij in het Paradijs gesteld had, aangaande die verboden spijze, gezegd heeft: ten welken dage gij daarvan eet, zo zult gij de dood sterven, (Genesis 2:17) zo heeft Hij met die bedreiging bedoeld niet alleen het voorste deel van de eerste dood door welken de ziel beroofd wordt van God, noch ook het laatste deel, waardoor het lichaam beroofd wordt van de ziel, noch ook alleen de eerste dood geheel, door welken de ziel, afgescheiden zijnde van God en van het lichaam, gestraft wordt, maar die bedreiging bevat alle soorten van dood, zelfs tot de laatste toe, die de tweede dood genoemd wordt en na welken geen dood meer komt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

HOEDANIGE STRAF DE OVERTREDING VAN DE EERSTE MENSEN ALLEREERST GEVOELD HEEFT.

Want zodra er overtreding van het gebod geschiedde, zijn zij, alzo de Goddelijke genade hen verliet, beschaamd geworden over de naaktheid van hun lichamen, waarom zij ook met vijgenbladeren, die wellicht door de versaagden en beroerden allereerst gevonden zijn, hun schaamte gedekt hebben, welke leden nochtans tevoren dezelfde leden waren, maar waren toen geen schaamachtige leden, want zij hebben gevoeld een nieuwe beweging van hun ongehoorzaam vlees, dienende als tot een straffe van hun ongehoorzaamheid. En nu had de ziel een behagen in een eigen vrijheid tot verkeerdheid, en, God niet willende dienen, werd zij ook verstoken van de oude eerste dienstbaarheid des lichaam, en aangezien zij naar haar believen de Opperste Heere verlaten had, zo heeft dezelve tot haar believen haar onderste knecht niet kunnen houden, zodat zij geenszins in onderdanigheid had haar vlees, gelijk zij altijd wel had kunnen houden, indien zij zelf in onderdanigheid aan God gebleven ware. En toen is het vlees begonnen te begeren tegen de geest, met welke strijd wij geboren zijn, trekkende daar vandaan de oorsprong van onze dood en een verdorven natuur in onze leden, en voorts daar vandaan medebrengende de strijd onzer natuur zonder enige volkomen victorie in dit leven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

HOEDANIG DE MENS DOOR GOD GEMAAKT IS EN TOT WELKEN STAAT HIJ VERVALLEN IS DOOR DE VRIJHEID VAN ZIJN WIL.

Want God heeft de mens oprecht geschapen, zijnde de Auteur van de naturen, maar geenszins van de gebreken, Maar de mens, door zijn eigen wil verdorven geworden zijnde, en daarover rechtvaardig verdoemd zijnde, heeft verdorven en verdoemde kinderen voortgebracht, want in dien éne zijn wij allen geweest, zodat die éne ons allen verdorven heeft; diezelfde een is door de vrouw gevallen in de zonde, welke Trouw van hem gemaakt is vóór de zonde. Toen was nog, elk onzer bijzonder, niet geschapen en toegedeeld zijne gedaante, in welke wij zouden leven, maar toen was er al rede de natuur, uit welke wij voortgebracht zouden worden, want dezelfde die door de zonde verdorven en aan de strik van de dood gebonden was, was daar benevens ook rechtvaardig verdoemd, zodat de mens uit de mens van geen andere conditie kan geboren worden, en dienvolgens is die grote menigte van al deze ellenden voortgekomen van het kwaad gebruik van de vrije wil, welke ellende het menselijk geslacht, hebbende een verdorven oorsprong, als zijnde in zijn wortel verdorven, door een samengebonden vervolg van allerlei ellenden eindelijk brengt tot het verderf van de tweede dood, die geen einde heeft, waaraan alleen uitgezonderd worden diegenen, welke door de genade Gods verlost worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

HOE ADAM, ZONDIGENDE, EERDER GOD VERLATEN HEEFT, DAN HIJ DOOR GOD VERLATEN WERD, EN HOE DE EERSTE DOOD VAN DE ZIELEN IS GEWEEST, AFGEWEKEN TE ZIJN VAN GOD.

Derhalve ook in hetgeen er gezegd is: gij zult de dood sterven; want daar is niet gezegd doden; indien wij bij deze dood alleen verstaan die, welke geschiedt wanneer de ziel verlaten wordt van haar leven, hetwelk voor hem God is, want de ziel is niet verlaten opdat zij weer zou verlaten, maar zij heeft verlaten ten einde zij verlaten zou worden. Want tot het kwaad van de ziel is allereerst geweest de wil daartoe, en tot het goede van de ziel de wil van de Schepper, zo ten aanzien dat hij die schiep welke niets was, als ten aanzien dat Hij die herschiep, welke gevallen zijnde, verdorven en verloren was. Zo dan, al is ‘t, dat wij deze dood ook verstaan, nl. dat God de dood daarmede aangezegd heeft, waar Hij zegt: ten dage dat gij daarvan eet, zult gij de dood sterven, alsof Hij zei, ten dage dat gij door ongehoorzaamheid mij verlaat, zal ik u weer verlaten door gerechtigheid: voorwaar, in dien zelfde dood zijn ook begrepen en aangezegd al die andere doden, welke zeker zouden volgen. Want in hetgeen dat de ongehoorzame beweging voortgekomen is in het vlees, uit de beweging van de ongehoorzame ziel, zó, dat zij daarom hun schaamte bedekt hebben, daarin is al rede gevoeld een dood, in welken nl. God de ziel ver laten heeft. En deze is te kennen gegeven met deze Zijne woorden, nl. wanneer Hij gezegd heeft tegen de mens, die met een uitzinnige vrees zich zelf verborg, zeggende: Adam! waar bent gij? (Genesis 3:10) Want Hij was niet als onwetend naar hem vragende, maar als bestraffende, hem vermanende, opdat hij zou mogen verslaan waar de mens was, in wie God niet was. En als nu de ziel zelf het lichaam verlaten heeft, gekrenkt zijnde door jaren, en uitgemergeld door ouderdom, toen is de bevinding gekomen van dien anderen dood, van welken God, straffende nog de zonde, gezegd had: gij bent aarde, en zult tot aarde worden, opdat alzo uit die 2 delen de eerste dood zou mogen vervuld worden, na welken ten laatste de tweede dood volgt, tenzij dat de mens door de genade Gods verlost worde. En voorwaar het lichaam, dat uit de aarde is, zou niet wederkeren tot de aarde, tenzij dat zulks alleen geschiedde door de dood, die hem dan overkomt wanneer hij verlaten wordt van zijn leven, dat is: van zijne ziel, zodat het ook voor zeker gehouden wordt onder alle christenen, die zich waarlijk aan het algemeen geloof houden, dat zelfs de dood des lichaam ons toegevoegd is, niet door de wet van de natuur, uit kracht van welke God geen dood voor de mens gemaakt heeft, maar door de verdiensten van de zonde, dewijl God, de zonde straffende, gezegd heeft lot de mens, in wie wij toen allen waren: stof bent gij en tot stof zult gij wederkeren. (Genesis 3:19)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN DE FILOSOFEN EN HEIDENSE WIJZEN, WELKE MENEN, DAT DE AFSCHEIDING VAN DE ZIEL VAN HET LICHAAM NIET TOT DE STRAF BEHOORT, DAAR NOCHTANS PLATO DE OPPERSTEN GOD ALDUS INVOERT, DAT HIJ DE MINDEREN GODEN BELOOFT, DAT ZIJ NIMMERMEER ZULLEN UITGETOGEN WORDEN VAN HUN LICHAMEN.

Maar de filosofen, tegen wier lasteringen wij de Stad Gods, dat is: Zijn Kerk, beschermen en voorstaan, laat dezen menen, dat zij wijselijk en met goede redenen schijnen te bespotten hetgeen wij aangaande de mens zeggen, nl. dat wij do afscheiding van ziel en lichaam onder de straffen hebben te stellen, want zij menen, dat dan volkomen gelukzaligheid van de ziel is wanneer zij, geheel van haar lichaam uitgetogen zijnde, enkel en alleen, en enigszins als naakt en bloot, tot God wederkeert. En voorwaar, ten ware dat ik niet vond in hun eigen schriften, door welke deze hun mening zou kunnen weerlegd worden, ik zou overvloedig reden hebben om te bewijzen, dat niet eigenlijk het lichaam, maar het verderfelijke lichaam lastig is voor de ziel. Daarvan komt ook wat wij uit onze schriftuur in het voorgaande boek verhaald hebben: want het verderfelijke lichaam bezwaart de ziele. Nu, wanneer hij het woordje verderfelijk bijvoegt, geeft hij daarmede te kennen, dat de ziel bezwaard wordt niet door ieder lichaam, maar door zodanig lichaam als het met vervolg van wrake door de zonde geworden is. En al was het, dat zulks daar niet bijgevoegd was, toch moeten wij dies halve niets anders verstaan. Maar behalve dit alles, aangezien Plato zeer duidelijk betuigt, dat die goden, die van de Opperste God gemaakt zijn, onsterfelijke lichamen hebben, en dat hij daarenboven dien zelfde God van Wie zij gemaakt zijn, ook invoert als zij dit belovende in plaats van een grote weldaad te zullen geven, nl. dat zij in eeuwigheid met hun lichamen zullen blijven en dat zij van dezelve door geen dood zullen ontbonden worden, waarom is het dan, dat zij, om het christengeloof te lasteren, zich zelf veinzen niet te weten hetgeen zij nochtans weten? Of hebben zij veel liever met zich zelf te strijden en zich zelf tegen te spreken, als zij slechts ons zonder ophouden mogen tegenspreken? Want dit zijn de eigen woorden van Plato, gelijk Cicero die in de Latijnse taal overgezet heeft, reet welke hij de Oppersten God invoert, aansprekende de Goden die hij gemaakt heeft, en tot hen zeggende: ‘gij lieden die gesproten bent uit de zaaiing van de Goden, aanmerkt toch van wat werken ik de vader en Werkmeester ben: al deze dingen zijn volgens mijn wil zo danig, dat zij niet ontbonden kunnen worden, hoewel nochtans al hetgeen dat gebonden is, wederom ontbonden kan worden. Maar het is geenszins goed noch betamelijk wederom te willen ontbinden, wat door reden gebonden is. En aangezien gijlieden zegt voortgesproten, zo kunt gij noch onsterfelijk noch ontbindelijk zijn, en evenwel zult gij nimmermeer ontbonden worden en geen uiterste besluit van de sterren zullen ulieder ombrengen, alzo dezelve niet machtiger zullen zijn dan mijn raad, welke een veel groter en vaster band is om ulieder eeuwigdurendheid te onderhouden dan die banden zijn, met welke gij, toen gij voort geteeld werd gebonden bent geweest.’ Ziet, Plato zegt dat de Goden door samenbinding van ziel en lichaam sterfelijk zijn, en dat zij nochtans onsterfelijk zijn door de wil en raad van die God door wie zij gemaakt zijn. Indien het dan een straf van de ziel is met enig lichaam gebonden te zijn, wat reden is er dan, dat God hen met zijn aanspraak (als bekommerd zijnde dat zij mochten sterven, dat is: ontbonden worden van hun lichamen) zeker en gerust maakt aangaande hun onsterfelijkheid, niet ten aanzien van hun natuur, welke te samengebonden is niet enkel maar overmits Zijn aller onverwinnelijkste wil, door welke Hij machtig

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

is teweeg te brengen, dat zelfs opgekomen dingen niet te onder komen, en samengebonden dingen niet ontbonden worden, maar altijd onverderfelijk blijven. En of Plato dit waarachtig zegt van de sterren, is een andere vraag, want men behoort hem straks niet toe te laten, dat die lichtgevende bollen, welke met hun lichamelijk licht op de aarde van de daags of ‘s nachts schijnen, kwansuis met hun eigen zielen zouden leven, en dat die zielen verstandig en gelukzalig zouden zijn, hetwelk hij ook overal aangaande de ganse wereld zegt, even alsof zij een zeker allergrootst levend dier ware, in hetwelk alle andere dieren begrepen zouden zijn. Maar dit, gelijk ik gezegd heb, is een andere vraag, welke wij nu niet zullen verhandelen. Dit heb ik alleen goedgevonden te zeggen tegen hen, die zich zelf beroemen, dat zij óf Platonischgezinden genoemd worden, óf dit zijn (deze namen achten zij zó hoog, dat zij zich schaamden christenen te zijn, opdat deze naam die gemeen is met het volk hun geleerd gezelschap niet verachtelijk zou maken), dat hun gezelschap des te meer opgeblazen is naar male het kleiner is. Alzo iets zoekende te vinden, dat zij in de Christelijke leer zouden kunnen lasteren en berispen, zo weerspreken zij de eeuwigheid van de lichamen, even alsof die dingen tegen elkander strijdig waren, nl.: dat wij aan de een zijde zouden zoeken de gelukzaligheid van de ziel, en dat wij aan de andere zijde evenwel willen dat de ziel in het lichaam, even als in een ellendige gevangenis, zal gesloten en gebonden zijn, daar nochtans hun hoofd en meester Plato uitdrukkelijk zegt, dat zo danige gave en weldaad van de Opperste God aan de goden, door Hem gemaakt zijnde, vergund is, dat zij nl. nooit te eniger tijd zullen sterven, dat is: dat zij nimmer van de lichamen, met welke Hij hen tezamen gebonden heeft, zullen afgescheiden worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

TEGEN HEN, DIE ZEGGEN, DAT DE AARDSE LICHAMEN NIET ONVERDERFELIJK KUNNEN WORDEN EN OOK NIET EEUWIG KUNNEN ZIJN.

Benevens dit, zo is het dat zij ook drijven, dat de aardse lichamen niet eeuwig kunnen zijn, daar zij nochtans niet betwijfelen dat de ganse aarde een eeuwigdurend lid is van haar God, niet van de Opperste, maar nochtans van een groot God, nl. van deze gehele wereld, in welker midden dezelve gesteld is. Zo dan naardien die Opperste God een anderen, die zij mede menen God te zijn, nl. de wereld, die zij waardig houden om gesteld te worden boven alle andere goden die beneden haar zijn, en die zij ook menen levend te zijn, namelijk met een levende, redelijke of verstandelijke ziel, besloten zijnde in zo danig groot begrijp dezelfde lichaam, en voorts naardien Hij, even als leden dezelfde lichaam, geordineerd heeft vele elementen, elk op zijne plaats gesteld, welker samenvoeging zij willen dat ontbindbaar en eeuwig is, opdat alzo nimmermeer hunlieder zo grote God sterft; naardien zij dit alles zo stellen, wat reden is er, dat in dit lichaam van zo groot een levend dier de aarde, als het middelste lid er van, eeuwig is, en dat de lichamen van alle andere aardse dieren (indien nl. God, gelijk Hij in het andere doet zulks alzo wil) niet eeuwig zouden kunnen zijn. Maar, zeggen zij, de aarde moet wederkeren tot de aarde, van welke de lichamen van de aardse dieren genomen zijn, waaruit dan geschiedt zeggen zij, dat dezelve noodzakelijk moeten ontbonden worden en sterven en alzo wedergegeven worden aan de eeuwigdurende aarde van welke zij genomen zijn. Indien ook iemand ditzelfde van het vuur beweert, zeggende, dat alle lichamen die van hetzelve genomen zijn, wederom aan het gehele vuur moeten hersteld worden, ten einde zij Hemelse dieren mogen worden, zal dan die onsterfelijkheid, welke Plato kwansuis door de aanspraak van de Oppersten God aan zo danige goden belooft, door het geweld van deze reden sluiting en niet genoegzaam als te anders gaan? Of geschiedt het daarom niet, dewijl God het niet wil, Wiens wil, gelijk Plato zegt, geen geweld kan overwinnen? Wat is er dan voor beletsel, dat God ook zulks niet aangaande de aardse lichamen zou kunnen teweegbrengen, naardien Plato bekent dat God in Zijne macht heeft, dat zelfs hetgeen opgekomen is, niet te onder komt, en dat, hetgeen gebonden is, niet ontbonden wordt, en dat ook de zielen, gesteld zijnde in hun lichamen, dezelve nooit verlaten, ja met dezelve de onsterfelijkheid en de eeuwige gelukzaligheid genieten? Waarom zou Hij dan niet vermogen, dat ook de aardse lichamen niet sterven? Of is God niet machtig voor zoveel de Christenen zulks geloven, en is Hij alleen machtig voor zoveel de Platonisten willen? Ja, want zij menen dat de filosofen de raad Gods en Zijne macht hebben kunnen bekennen, en dat de profeten zulks niet hebben kunnen weten, daar hier en tegen de Geest Gods de profeten geleerd en onderwezen heeft om Zijnen wil, zoveel Hem behaagd heeft, te verkondigen, maar om dien zelfde wil te bekennen, daarin heeft de filosofen meestendeels menselijke gissing bedrogen. Doch deze lieden hebben niet alleen bedrogen moeten worden door onwetendheid, maar zelfs ook door hardnekkigheid, zodat zij zich zelf zeer klaar tegen spreken, drijvende met groot geweld van redekavelingen dat de ziel, om gelukkig te zijn, niet alleen heeft te vlieden haar aardse lichaam, maar ook allerlei lichamen; en wederom aan de andere zijde, aangaande de goden, drijvende dat die hebben de allergelukzaligste zielen en dat dezelve nochtans aan eeuwige lichamen gebonden zijn, doch aan Hemelse en vurige lichamen, en daarenboven, dat de ziel zelfs van Jupiter, dien zij willen deze wereld te zijn, geheel besloten is in alle lichamelijke elementen, uit welke dit groot gebouw, beginnende van de aarde en opklimmende tot de Hemel, bestaat; want Plato meent, dat deze ziel door zeker akkoord, naar de manier van de muziek, zich zelf uitbreidt, beginnende van het binnenste

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

midden van de aarde (dat de landmeters het middelpunt noemen) door al de delen dezelve tot het opperste en uiterste des Hemels toe, zodat deze wereld is een levend dier, hebbende een levende ziel, welke wereld allergrootst, aller gelukzaligst en eeuwig is en wier ziel aan de een zijde behoudt een volkomen gelukzaligheid van de wijsheid, en aan de andere zijde haar eigen lichaam niet verlaat, welk lichaam in eeuwigheid uit dezelfde ziel leeft, en daar benevens welk lichaam de ziel niet dom of traag kan maken, niettegenstaande hetzelve niet enkel is, maar samengevoegd uit vele en grote lichamen. Naardien zij dit alles onder hun eigen vermoeden stellen, waarom willen zij dan niet geloven dat door de wil en de macht van God de goddelijke lichamen onsterfelijk kunnen worden zodat de zielen eeuwig en zalig in dezelve kunnen leven, zijnde door geen dood van dezelve afgescheiden en door geen lasten dezelve bezwaard, hetwelk zij dies aangaande nochtans drijven dat hun Goden kunnen doen in hun vurige lichamen en daar benevens dat Jupiter zelfs, hun koning, zulks ook kan doen in alle lichamelijke elementen. Want indien de ziel, om gelukzalig te zijn, te vlieden heeft allerlei lichamen, laat dan hun goden ook vlieden van de sterren, laat dan Jupiter ook vlieden van de Hemel en van de aarde, of indien zij niet kunnen, laat ze derhalve dan ellendig geoordeeld worden; maar geen van beiden willen zij, want eensdeels durven zij hun goden niet geven enige afscheiding van hun lichamen opdat zij niet zouden schijnen sterfelijke goden te eren, en anderdeels durven zij zich niet toe-eigenen de ontbering van de gelukzaligheid, opdat zij dienvolgens niet zouden schijnen te bekennen dat hun goden ongelukkig zijn, zo dan, om de gelukzaligheid te verkrijgen, heeft men geenszins te vlieden allerlei lichamen, maar alleen de verderfelijke en sterfelijke, want men heeft niet te vlieden zulke lichamen als de goedheid Gods de eerste mensen gegeven heeft, maar zulke als de straf van de zonde ons over gedrongen heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

VAN DE AARDSE LICHAMEN, WELKE DE FILOSOFEN ZEGGEN, DAT ONDER DE HEMELSE INWONERS NIET KUNNEN ZIJN, DAAR HETGEEN, DAT AARDS IS, DOOR ZIJN NATUURLIJK GEWICHT NEDERDAALT TER AARDE.

Maar, zeggen zij, het is nodig dat de natuurlijke zwaarte de aardse lichamen óf op de aarde houdt, óf dwingt neder te dalen tot de aarde, en alzo kunnen diezelfde aardse lichamen niet in de Hemel zijn. En zelfs ook de eerste mensen waren op de aarde, nl. in een bosachtig en vruchtbaar land, dat Paradijs heette; maar aangezien men hierop zal hebben te antwoorden, laten zij vooreerst, zo ten aanzien van het lichaam van Christus, met hetwelk Hij opgevaren is ten Hemel, als ten aanzien van de lichamen van de Heiligen, zo danig nl. als zij in de verrijzenis zullen zijn, een weinig nader en aandachtiger overleggen deze aardse zwaarte; want indien de menselijke kunst teweeg brengt dat uit de metalen, welke in het water gelegd zijnde, straks zinken, op enige wijze en door zekere middelen enige vaten gemaakt worden welke ook kunnen drijven, hoeveel temeer dan is het gelooflijk dat een zekere verborgene wijze van de werking Gods veel krachtiger zulks kan teweeg brengen, door Wiens allermachtigste wil Plato zegt dat het opgekomen niet kan te onderkomen, en het gebonden niet kan ontbonden worden, hoewel het veel wonderlijker is dat de onlichamelijke dingen met de lichamelijke verenigd worden dan dat de lichamen verenigd worden met lichamen. Daarom is het veel meer gelooflijk dat Gods verborgene werking zulks kan teweeg brengen aan de aardse zwaarte, nl. dat zij door geen gewicht neervalt, en ook dat Hij zo danige kracht aan de zielen, die volkomen gelukzalig zijn, kan geven dat zij haar lichamen, hoewel aards, nochtans onverderfelijk zijnde, kunnen nederzetten waar zij willen en ook verzetten en veranderen waar zij willen met een gemakkelijke nederzetting en een zeer lichte verroering. Of heeft men te geloven, wanneer de engelen zulks doen, nl. wanneer zij enige aardse dieren opnemen van waar zij willen, en die stellen waar het hen gelieft, dat zij zulks niet zonder arbeid doen kunnen, of dat zij enigen last en moeite gevoelen? Indien wij dit niet hebben te geloven, waarom zullen wij dan ook niet geloven dat de geesten van de Heiligen, door de goddelijke gave volmaakt en gelukzalig zijnde, niet zonder moeite en bezwaar hun eigene lichamen zouden kunnen dragen en ook nederzetten waar zij willen, want naardien, gelijk wij in het dragen van de lasten gewoon zijn te gevoelen dat wij bemerken hoe de grootte meer is, dat ook alzo de zwaarte meer wordt, zodat veel ponden gewicht zwaarder drukken dan weinige; nochtans draagt de ziel de leden van haar vlees veel lichter wanneer zij in hun gezondheid sterk en vol zijn dan zij die draagt in ziekte wanneer zij mager zijn. En hoewel een gezonde en sterke lastiger is voor anderen die hem dragen dan een magere en zieke nochtans is hij zelf veel wakkerder om zijn eigen lichaam te bewegen en te dragen wanneer hij in goede gezondheid veel zwaarte heeft, dan wanneer hij in pest of uithongering weinig sterkte heeft, want zo grote kracht heeft niet het gewicht van de grootte, maar de mate van de tempering zelf in het houden van de aardse lichamen, niettegenstaande die nog verderfelijk en sterfelijk zijn, En wie zou nu met woorden kunnen uitleggen en verklaren welk een verschil er is tussen de tegenwoordige gezondheid en de toekomstige onsterfelijkheid? Zo dan, laat de filosofen geenszins tegenspreken of lasteren ons geloof aan de zwaarte van de lichamen. Want ik wil hen niet eens vragen, waarom zij niet geloven dat er geen aardse lichamen in de Hemel zouden kunnen zijn, dewijl de ganse aardbodem op niets drijft en in de waagschaal blijft hangen. Doch mogelijk aangaande het middelpunt van de wereld, overmits alle zware dingen daar heen dalen, zal onze reden sluiting veel waarschijnlijker zijn. Maar dit zeg ik evenwel indien die mindere goden, aan wie Plato onder alle andere aardse dieren ook bevolen heeft

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

de mens te maken, indien die goden vermogen hebben, van het vuur de kracht en hoedanigheid van branden weg te nemen, (gelijk hij zegt) latende ondertussen hetzelve de kracht van lichten, hetwelk voor de ogen schijnt en glinstert; zullen wij ontzien ditzelfde toe te eigenen aan de oppersten God, Wiens wil en macht hij toe-eigent, dat niet sterven zulke dingen die voortgekomen zijn, welke zo verscheiden en ongelijk zijn, nl. lichamelijke en onlichamelijke, te samen onder elkander gebonden zijnde, en die evenwel door geen ontbinding van elkaar kunnen gescheiden worden, zodat Hij ook van het vlees van de mensen, hetwelk Hij geeft onsterfelijkheid, en van hetwelk Hij wegneemt de verderfelijkheid, en dat Hij ook laat houden Zijne natuur, en daar benevens de overeenkomst Zijner gestaltenissen leden, dat Hij, zeg ik, van dit vlees van de mensen afneemt alle traagheid en zwaarte. Maar van het geloof van de opstanding van de doden, en van hun onsterfelijke lichamen zullen wij, indien God wil, in het einde van dit werk naarstig handelen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

TEGEN DE LERINGEN VAN HEN, DIE NIET GELOVEN, DAT DE EERSTE MENSEN, INDIEN ZIJ NIET GEZONDIGD HADDEN, ONSTERFELIJK ZOUDEN GEBLEVEN ZIJN.

Laat ons nu van de lichamen van de eerste mensen verklaren, hetgeen wij voorgenomen hebben, want zelfs ook die dood, welke gezegd wordt goed te zijn voor de goeden, en die niet alleen aan weinige verstandige of gelovigen maar aan allen bekend is, door welken geschiedt de afscheiding van de ziel van het lichaam, deze zelfde dood kon hen niet overgekomen zijn, ten ware de schuld van de zonde gevolgd was. Want al is 't, dat men niet heeft te twijfelen aangaande de zielen van de overleden rechtvaardigen en godvruchtige dat zij in ruste leven, nochtans zou het hen veel beter zijn met hun welvarende lichamen te leven, zodat zij, die menen, dat het allergelukkigst is zonder lichaam te zijn, zelf deze mening door hun eigen tegenstrijdig gevoelen wederleggen. Want er is niemand van hen, die enige wijze mannen, hetzij dat zij sterven zullen of reeds gestorven zijn, dat is: hetzij dat zij zonder lichaam zijn of hun lichamen zullen verlaten, zou durven stellen boven die onsterfelijke goden, aan wie de Opperste God bij Plato belooft, tot een groot geschenk, het ontbindelijk leven, dat is: de eeuwige gemeenschap met hun lichamen. Nochtans meent Plato, dat het zeer wél met de mensen staat, wanneer zij dit leven godvruchtig en rechtvaardig doorgebracht hebben, dewijl zij, wanneer zij van hun lichamen afgezonderd zijn, ontvangen worden in de schoot van hun goden; die nimmermeer hun lichamen verlaten, zodat zij, zonder gedachtenis zijnde van het voorgaande, de bovensten Hemel alzo verzoeken, dat zij wederom beginnen te willen wederkeren in hun lichamen, vanwege welke reden Virgilius, die het uit de lering van Plato verhaalt, geprezen wordt. Zo meent hij dan, dat de zielen van de sterfelijke mensen niet altijd in hun lichamen kunnen zijn, maar dat zij door de noodwendigheid des doods ontbonden worden, en daarenboven meent hij ook, dat zij zonder de lichamen niet altijd blijven, want hij acht, dat de levenden uit de doden, en de doden uit de levenden gestadig voortkomen, zodat de wijzen van andere mensen daarin schijnen te verschillen, dat zij na hun dood opwaarts vliegen naar de sterren, en dat ieder, nadat hij een tijdlang in een ster, hem gevoeglijk zijnde, gerust heeft, wederom zijne oude ellende begint te vergeten, zodat hij eindelijk door de begeerte, van wederom een lichaam te hebben, overwonnen zijnde, van daar wederkeert tot de moeite en ellende van de sterfelijke mensen: en aangaande hen, die een dwaas leven geleid hebben, dat die ter gelegener plaatse vervallen tot zulke lichamen, die met hun verdiensten overeenkomen, hetzij óf van de mensen, óf van de beesten. In deze allerhardste gelegenheid stelt hij ook de goede en wijze zielen, nl. dat haar zulke lichamen niet vergund zijn met welke zij altijd en onsterfelijk zouden kunnen leven, zodat zij noch in hun lichamen kunnen blijven, noch ook zonder die in de eeuwige reinheid kunnen volharden. Van deze Platonische lering hebben wij reeds in de verhaalde boeken gezegd, dat Porphyrius zich dies halve ten tijde van de Christenen geschaamd heeft, en dat hij derhalve niet alleen van de menselijke zielen, de lichamen van de dieren geweerd heeft, maar dat hij ook wilde, dat de zielen van de wijzen zó van de lichamelijke banden zouden verlost worden, dat zij met vermijding van allerlei lichamen zonder einde in eeuwigheid gelukzalig bij de Vader gehouden worden, en opdat hij niet zou schijnen verwonnen te worden van Christus, Die de Heiligen het eeuwige leven belooft, heeft hij ook de gereinigde zielen zonder enige wederkeer tot hare ellende in de eeuwige gelukzaligheid gesteld; en opdat hij zich tegen Christus zou stellen, heeft hij de verrijzenis van de onverderfelijke lichamen geloochend, en daarentegen gezegd, dat de zielen niet alleen zonder aardse, maar ook zonder enige lichamen zouden leven. En evenwel met dit gevoelen, zodanig als het is, heeft hij niet eens geboden, dat zij door geen godsdienst altoos de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

lichamelijke goden dienvolgens behoren onderworpen te zijn. Waarom toch? Omdat hij niet geloofd heeft, dat deze zielen, hoewel zij met geen lichaam vergezelschapt zijn, beter zouden zijn dan zij. Alzo, indien zij de menselijke zielen niet durven stellen boven de goden, zijnde aller gelukzaligst, en nochtans in eeuwigdurende lichamen gesteld; waarom dunkt het hun dan vreemd en ongerijmd te zijn, dat de eerste mensen, gelijk het Christengeloof leert, alzo geschapen zijn, dat, zo zij niet gezondigd hadden, zij dan door geen dood van hun lichamen ontbonden zouden geworden zijn, maar dat zij, volgens de behoorlijkheid van hen onderhouden gehoorzaamheid, met de onsterfelijkheid begiftigd zouden geworden zijn, zodat zij met hun lichamen in eeuwigheid zouden geleefd hebben. En daar benevens, waarom dunkt het hun ook vreemd, dat de Heiligen zulke lichamen in de verrijzenis zullen hebben, die dezelfde zijn in welke zij hier gearbeid hebben, en dat hun vlees evenwel niet zal kunnen overkomen enig verderf of enige zwarigheid, en dat hun gelukzaligheid ook niet zal kunnen overkomen enige pijn of ongelukzaligheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

HOE HET VLEES VAN DE HEILIGEN, DAT NU RUST OP HOOP, VERBETERD EN HERSTELD ZAL WORDEN TOT EEN BETER STAAT EN HOEDANIGHEID DAN DE STAAT VAN DE EERSTE MENSEN GEWEEST IS VÓÓR DE ZONDE.

De zielen van de overleden Heiligen hebben derhalve nu geen zware dood, voor zoveel zij afgescheiden zijn van hun lichamen, omdat hun vlees rust op hope, hoewel het nochtans zonder enig gevoel versmading schijnt te ontvangen. Want de zielen verlangen niet, zoals Plato gemeend heeft, naar het vergeten van hun lichamen, maar aangezien zij gedenken wat hen beloofd is van Hem, Die niemand bedriegt, en die hen ook van de behoudenis van hun haar verzekering gegeven heeft, zo is het, dat zij veelmeer naar de verrijzenis van hun lichamen, in welke zij vele zwarigheden geleden hebben, doch waarin zij zulks niet meer zullen lijden, met een verlangen en met geduld verwachten. En indien zij hun vlees niet gehaat hebben wanneer zij hetzelve, als het de zwakheid van hun verstand wederstond, door een geestelijke macht bedwongen, hoeveel temeer beminnen zij het dan, wanneer het met hen geestelijk zal worden. Want gelijk de geest, dienende het vlees, niet ongepast vleselijk genoemd wordt, alzo wordt ook het vlees, dat de geest dient, met recht geestelijk genoemd, niet omdat het in de geest veranderd wordt, gelijk sommigen menen, omdat er geschreven is: dat natuurlijk lichaam, dat gezaaid werd, wordt opgewekt in een geestelijk lichaam; maar omdat het met een allerhoogste en wonderlijke gewilligheid van gehoorzaamheid de geest zal onderworpen worden, opdat alzo mag vervuld worden de allerzekerste wil van de onlosmakelijke onsterfelijkheid, wegnemende mitsdien alle gevoel van moeite en arbeid, alsmede alle verderfelijkheid en traagheid. Want ons lichaam zal niet alleen zo zijn, als het nu is, zelfs in zijn allerbeste gezondheid, maar het zal ook zelfs zo niet zijn als het geweest is in de eerste mensen vóór de zonde; want hoewel zij niet gestorven zouden zijn, zo zij niet gezondigd hadden, evenwel als mensen gebruikten zij spijs en drank, want zij droegen nog geen geestelijke, maar natuurlijke aardse lichamen, welke, hoewel zij door geen ouderdom verzwakten, zodat zij door noodwendigheid ter dood aangevoerd werden; welke stand en gelegenheid hun door een wonderlijke genade Gods medegedeeld werd van de boom van het leven, die tezamen met de verboden boom in het midden van het Paradijs stond; evenwel gebruikten zij ook andere spijze benevens die enige boom die hen verboden was, welke verboden was, niet omdat hij zelf kwaad was, maar omdat Hij daarmede wilde aanprijzen het goede van een zuivere, eenvoudige en oprechte gehoorzaamheid, welke gewis een grote deugd is van het redelijk schepsel, dat gesteld is onder een Schepper zijnen Heer. Derhalve, naardien daar geen kwaad aangeroerd werd, zo volgt daaruit voorwaar, alzo het verboden aangeroerd werd, dat er alleen door ongehoorzaamheid gezondigd werd. Zo dan, zij werden ook met andere dingen gevoed, die zij innamen, opdat hun natuurlijke lichamen door honger of dorst geen pijn of ongemak zouden gevoelen, doch van de boom van het leven werd door hen gesmaakt, opdat hun van de een of andere zijde de dood niet zou overkomen, en opdat zij, door ouderdom uitgeteerd zijnde, na verloop van enigen tijd niet zouden sterven, zodat alle andere vruchten dan tot voedsel waren, maar de boom van het leven als tot een Sacrament, zodat de boom van het leven verstaan wordt in het lichamelijk Paradijs evenzo geweest te zijn gelijk daar is in het geestelijk, dat is: het verstandelijk Paradijs, de wijsheid Gods, van welke geschreven is: Zij is een boom van het leven allen, die dezelve omhelzen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

VAN HET PARADIJS OF DE LUSTHOF, WAARIN DE EERSTE MENSEN GEWEEST ZIJN, EN HOE DOOR DE BETEKENIS DAARVAN ZEER GEPAST IETS GEESTELIJKS KAN GEZEGD WORDEN, BEHOUDENS DE WAARHEID VAN DE HISTORISCHE VERTELLING AANGAANDE DE LICHAMELIJKE PLAATS.

Sommigen duiden dat gehele Paradijs (waarin de eerste mensen de stamhouders van het menselijke geslacht, volgens de waarheid van de Schrift, gezegd worden geweest te zijn) tot enige geestelijke dingen die daardoor verstaan kunnen worden, zodat zij die bomen en vruchtdragende stammen keren tot de deugden en zeden van het leven, even alsof al deze zichtbare en lichamelijke dingen niet geweest waren, maar dat zij op die wijze alleen gezegd en geschreven zouden zijn om daarmede te beduiden zekere andere dingen, die daaruit verstaan konden worden, even alsof het lichamelijk Paradijs niet zou kunnen geweest zijn, om dat er ook een geestelijk Paradijs kan verstaan worden, kwansuis gelijk de twee vrouwen Hagar en Sara niet zouden hebben kunnen zijn, gelijk ook de twee zonen Abrahams van haar geboren, nl. de een van de dienstmaagd en de andere van de vrije, omdat de apostel zegt, dat in hen de twee Testamenten afgebeeld zijn: of ook kwansuis gelijk alsof uit geen steenrots door het slaan van Mozes het water gevloeid is, omdat daar ter plaatse door een figuurlijke beduiding ook Christus kan verstaan worden, alzo dezelfde apostel zegt: En die steenrots was Christus (1 Corinthiërs 10:4) ondertussen is er niemand, die tegenspreekt, dat bij het Paradijs verstaan wordt het leven van de gelukzaligen, en bij de 4 rivieren daarvan de 4 deugden, nl. de voorzichtigheid, de kloekheid, de matigheid en de gerechtigheid, en bij de bomen van het Paradijs alle nuttige onderwijzingen en leringen, en bij de vruchten van de bomen de goede zeden en deugden van de godvruchtige, en bij de boom van het leven de moeder van alle goeden, nl. de wijsheid, en bij de boom van de wetenschap van het goed en het kwaad de bevinding van de overtreden bevelen. Want gelijk God de zondaar rechtvaardig straf gesteld heeft, alzo heeft Hij ook zulks wel gedaan, maar de mens heeft daarvan de bevinding niet tot zijn best. Deze dingen kunnen ook veel beter in de kerk zó verstaan worden, dat wij die nemen even als voorafgaande profetische tekenen en aanwijzingen van de toekomstige dingen, verstaande nl. door het paradijs zelf de kerk of de gemeente, gelijk daarvan gelezen wordt in het Lied van de Liederen, en door de 4 rivieren van het Paradijs verstaande de 4 Evangeliën, en door de vruchtdragende bomen van de Heiligen, en door hun vruchten hun werken, en door de boom van het leven het Heilige van de Heiligen, nl. Christus, en door de boom van de kennis van het goed en het kwaad de eigen macht des wils; want de mens alzo hij de Goddelijke wil veracht, kan zich zelf niet anders gebruiken dan tot zijn verderf, en alzo leert hij hoeveel het verschilt of hij nl. aanhangt het goed dat allen gemeen is, dan of hij zich vermaakt in zijn eigen goed, want zich zelf beminnende, wordt hij zich zelf gegeven, zodat hij daarover met vreze en benauwdheden vervuld zijnde, volgens de Psalm zingt, zo hij immers zijn eigen kwaad gevoelt, zeggende: mijn ziel is tot mij zelf beroerd. (Psalm 41:7) Doch daarna verbeterd zijnde, zegt: mijne sterkte tot U zal ik bewaren. (Psalm 59) Deze en meer andere dingen indien zij gepast kunnen gezegd worden om van het Paradijs geestelijk te verstaan, laat ze vrij zonder belet van iemand gezegd worden, als slechts de allergetrouwe waarheid van die historie geloofd wordt, die ons ten hoogste aangeprezen moet zijn door het verhaal van de gebeurde dingen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

VAN DE LICHAMEN VAN DE HEILIGEN NA DE VERRIJZENIS, WELKE ALZO GEESTELIJK ZULLEN ZIJN, DAT HET VLEES IN GEEN GEEST VERANDERD WORDT.

De lichamen van de Heiligen welke in de verrijzenis zullen zijn, zullen geen gebrek hebben aan enige boom, zodat het ook niet geschieden zal, dat zij, door ziekte of ouderdom uitgeteerd zijnde, zullen sterven en zij zullen ook geen gebrek hebben aan enige andere lichamelijke spijzen, door welke alle moeite van honger of dorst vermeden wordt, want zij zullen aangetogen worden met een zekere en gans onverbrekelijke weldaad van de onsterfelijkheid, zodat zij niet behoeven te eten tenzij zij wilden, etende nl. door mogelijkheid, en niet door noodzakelijkheid, hetwelk ook de engelen, wanneer zij zichtbaar en gevoeglijk verschenen, gedaan hebben, niet omdat zij daaraan behoefte hadden, maar omdat zij wilden en konden, want zij deden zulks om met de mensen wat nader overeen te komen door de menselijkheid van hun dienst. Want men heeft geenszins te geloven, dat de engelen in spokerij zouden gegeten hebben, wanneer de mensen hen geherbergd hebben, hoewel zij voor hen, die niet wisten dat het engelen waren, door een gebrek en honger, de onze gelijk zijnde, schenen te eten. Daaruit ontspruit hetgeen de engel zegt in het Boek van Tobias: gij zaagt wel dat ik at, maar gij zaagt het met uw gezicht, dat is: gij meende dat ik spijze nam door noodzakelijkheid, nl. om het lichaam te voeden, gelijk gij doet. Doch indien van de engelen iets meer gelovigs kan gezegd worden, zeker nochtans twijfelt het Christen geloof niet zulks te zeggen zelfs van de Zaligmaker, hoe Hij nl., zelfs na de verrijzenis, toen Hij was in een geestelijk vlees, met Zijne discipelen spijs en drank genuttigd heeft. (Lukas 23) Want niet de macht, maar de behoefte aan eten en drinken zal zodanige lichamen benomen worden, derhalve zullen ze ook geestelijk zijn, niet omdat zij zullen ophouden lichamen te zijn, maar omdat zij door de levendmakende Geest zullen blijven en bestaan.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

WAT MEN TE VERSTAAN HEEFT VAN HET NATUURLIJK EN WAT VAN HET GEESTELIJK LICHAAM, EN VAN HEN, DIE IN ADAM STERVEN, EN DIE IN CHRISTUS LEVEND GEMAAKT WORDEN.

Want indien die schepselen, die een levende ziel hebben en nog geen levendmakende geest, gezegd worden bezielde lichamen te zijn, en evenwel geen zielen zijn maar lichamen, evenzo worden ook de geestelijke lichamen genaamd en nochtans verre moet het van ons zijn, dat wij zouden geloven dat diezelfden geesten zullen worden, want deze lichamen zullen hebben de zelfstandigheid van het vlees, maar zullen door de levendmakende geest geen traagheid noch vleselijke verderfelijkheid lijden. Alsdan zal hij niet een aards, maar een Hemels mens zijn, niet omdat hetzelfde lichaam, dat van de aarde gemaakt is, niet zal zijn, maar omdat het door een Hemels geschenk zó zal zijn, dat het bekwaam is om in de Hemel te wonen, niet door verlies van zijne natuur, maar door verandering van zijne hoedanigheid. Nu, de eerste mens van de aarde aards zijnde, is geworden tot een levende ziel, en niet tot een levendmakende geest, hetwelk voor hem, door de deugdelijkheid zijner gehoorzaamheid, bewaard werd. Zijn lichaam derhalve, dat spijs en drank nodig had om met geen honger en dorst bezwaard te worden, en dat van de noodwendigheid van de dood weerhouden werd, niet door een volle en onloffelijke onsterfelijkheid, maar door de boom van het leven, en dienvolgens dat lichaam hetwelk gestadig in de bloei van de jeugd bewaard werd, dat zelfde lichaam zeg ik, is buiten allen twijfel te houden dat niet geestelijk maar ziellijk geweest is, en evenwel dat geenszins zou gestorven zijn, indien hij gevallen ware, misdoende tegen het vonnis Gods, welke hem tevoren zulks voorzegd en gedreigd had. En hoewel hem buiten het Paradijs geen spijze onthouden werd, evenwel, dewijl hij van de boom van het leven weerhouden werd, moest hij allengs door verloop van tijd en door ouderdom zijn leven eindigen, dat hij in het lichaam, hoewel ziellijk zijnde, in het Paradijs (tenzij hij gezondigd had) eeuwigdurend had mogen hebben, totdat eindelijk ditzelfde lichaam door de deugdelijkheid zijner gehoorzaamheid geestelijk geworden was. Derhalve al is ‘t, dat wij dien kennelijke dood, waardoor de afscheiding van de ziel van het lichaam geschiedt, verstaan mede betekend te zijn in de spreuk, door welke God gezegd heeft: ten dage gij daarvan eet, zult gij de dood sterven; zo moet zulks evenwel niet ongerijmd schijnen, overmits zij niet geheel van het lichaam dezelfde dage ontbonden zijn toen zij de verboden dodelijke spijze ingenomen hadden. Want ten zelfde dage is hun natuur verdorven geworden en veranderd tot erger, en door een allerrechtvaardigste wederhouding van de boom van het leven is in hen gekomen een noodzakelijkheid van de lichamelijke dood, met welke noodzakelijkheid wij alle gelijkelijk geboren zijn, vanwege hetwelk de apostel niet zegt: het lichaam zal sterven om van de zonden wille, maar zegt: het lichaam is dood om de zonde, maar de geest is het leven om de gerechtigheid. (Romeinen 8:10) Daarna voegt hij er bij: en is ‘t, dat de geest degene, die Christus van de doden opgewekt heeft, in u lieden woont, zo zal Hij, die Christus van de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door Zijne Geest die in u woont. Alsdan zal het lichaam zijn tot een levendmakende geest, hetwelk nu is tot een levende ziel, en nochtans noemt de apostel deze zelfde dood te zijn, dewijl het al rede aan de noodzakelijkheid van sterven gebonden was. Maar in het Paradijs was het zó tot een levende ziel, hoewel niet tot een levendmakende geest, dat het nochtans met recht niet kon gezegd worden dood te zijn, want het kon geen noodzakelijkheid van sterven gehad hebben dan alleen door het begaan van de zonde, want naardien God met het zeggen: Adam! waar bent gij? betekend heeft de dood van de ziel, welke geschied is door Hem te verlaten, en met het zeggen: gij bent aarde en zult wederom tot aarde worden, betekend heeft de dood des lichaam,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

die aan hem geschied is door het afscheiden van de ziel, zo moet men geloven, dat. Hij niets gezegd heeft van de tweede dood, alzo Hij wilde, dat die verborgen zou zijn, overmits de dispensatie van het nieuwe Testament, alwaar de tweede dood allerklaarst uitgedrukt wordt, opdat alzo daardoor allereerst mocht bewezen worden, dat die eerste dood, welke allen gemeen is, voortgekomen is uit die zonde, welke in éne gemeen is geworden aan allen; maar de tweede dood is niet gemeen aan allen vanwege diegene, welke nader Zijn voornemen geroepen zijn, om Zijne Heiligen te zijn, die Hij tevoren gekend heeft, en die Hij tevoren geordineerd heeft, gelijk de apostel zegt: om het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te worden opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen, dien van de tweeden dood de genade Gods door de Middelaar verlost heeft. Zo is dan kennelijk, dat de eerste mens geschapen is, gelijk de apostel spreekt, in een ziellijk lichaam, want willende dit ziellijk lichaam, dat wij nu hebben, afzonderen van dat geestelijk lichaam, hetwelk daar zijn zal in de verrijzenis, zo zegt hij: het wordt gezaaid in verderfelijkheid, en het zal opgewekt worden in onverderfelijkheid; het wordt gezaaid in oneer, en het zal opgewekt worden in heerlijkheid; het wordt gezaaid in krankheid, en het zal opgewekt worden in mogendheid; hét wordt gezaaid ziellijk, maar het zal opgewekt worden geestelijk. En om zulks te bewijzen, zegt hij daarna: indien daar een ziellijk lichaam is, zo is daar ook een geestelijk lichaam. En opdat hij zou mogen bewijzen wat een ziellijk lichaam is, zegt hij dat er aldus geschreven is: de eerste mens is geworden tot een levende ziele. Op die wijze dan heeft hij willen bewijzen wat een ziellijk lichaam is, hoewel de Schriftuur zulks niet gezegd heeft van de eersten mens Adam, wanneer nl. zijne ziel door de blazing Gods geschapen is: en de mens is geworden in een ziellijk lichaam, maar de mens is geworden tot een levende ziel. Zo dan, in hetgeen er is geschreven: en de eerste mens is geworden tot een levende ziele, heeft de apostel willen verstaan het ziellijk lichaam van de mens, en hoe het geestelijk lichaam te verstaan is, bewijst hij, daar bijvoegende: maar de laatste Adam is geworden tot een levendmakende Geest, ongetwijfeld daarmede Christus beduidende, welke nu uit de doden alzo verrezen is, dat Hij voortaan niet meer kan sterven. Daarna zegt hij: maar het geestelijk lichaam is niet eerst, maar hetgeen dat ziellijk is, en daarna dat geestelijke, alwaar hij veel klaarder te kennen geeft, dat hij verstaan heeft het ziellijk lichaam door hetgeen er geschreven is, n l.: dat de eerste mens gemaakt is tot een levende ziele; en dat hij door het geestelijk lichaam verstaat, niet hetgeen hij zegt: en de laatste Adam is geworden tot een levendmakende geest. Want het lichaam is ziellijk, zo danig nl. als de eerste Adam gehad heeft; niettegenstaande het zulks was, dat het niet gestorven zou zijn, tenzij dat het gezondigd had: en het is ziellijk zo danig als wij ook nu hebben, zijnde tot nu toe zijne natuur verdorven en veranderd, voor zoveel als in hem, nadat hij gezondigd had, teweeggebracht is zulks, waardoor hij noodzakelijk moet sterven: en het is ziellijk zo danig als Christus in het eerst voor ons zich verwaardigd heeft te hebben, niet door noodzakelijkheid, maar door Zijne mogendheid. Daarna is gevoegd het geestelijk lichaam, zodanig als nu voorgegaan is in Christus, even als ons hoofd en zo danig als er volgen zal in Zijne leden in de laatste opstanding van de doden. Daarna voegt de apostel daarbij een allerklaarst onderscheid van die twee mensen, zeggende: de eerste mens is van de aarde aards, en de tweede mens van de Hemel Hemels; en gelijk wij het beeld van de aardse gedragen hebben, laat ons ook alzo aandoen het beeld van Hem, die van de Hemel is. Dit heeft de apostel alzo gesteld even als zulks in ons volgens het Sacrament van de wedergeboorte geschiedt, gelijk hij elders zegt: zoveel van u in Christus gedoopt zijn, die hebben Christus aangedaan; (Galaten 3:27) doch metterdaad zal zulks dan volbracht worden, wanneer in ons, hetgeen ziellijk is door de geboorte, geestelijk geworden zal zijn door de opstanding; want, opdat ik de woorden van diezelfde apostel gebruik: wij zijn door hope zalig geworden. (Romeinen 8:24) Ondertussen hebben wij het beeld van de aardse mens aangetogen door het voorterven van de overtreding en van de dood, welke ons aangebracht heeft de geboorte; maar wij hebben aangelegen het beeld van de Hemelse mens, door de genade

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

van de vergeving en van het eeuwige leven, dat ons aanbrengt de wedergeboorte, door geen ander middel dan door de Middelaar Gods en van de mensen de mens Jezus Christus, dien hij voor die Hemelse mens wil verslaan hebben, want Hij is van de Hemel gekomen, opdat Hij met het lichaam van de aardse sterfelijkheid zou bekleed worden, ten einde Hij hetzelve met een Hemelse onsterfelijkheid zou aandoen en bekleden. Nu, anderen noemt hij ook Hemelse, omdat zij door Zijne genade Zijne leden worden, zodat Christus met hen één is. Ditzelfde stelt hij in diezelfde brief nog veel klaarder, als hij zegt: gelijk door één mens de dood is, alzo is ook door één mens de opstanding van de doden; want gelijk zij allen in Adam sterven, alzo zullen zij ook allen in Christus levend gemaakt worden, nl. in dat geestelijk lichaam, dat daar zijn zal tot een levendmakende geest, niet kwansuis alsof zij allen, die in Adam sterven, leden van Christus zullen worden want uit hen zullen veelmeer zijn, die met de tweede dood in de eeuwigheid zullen gestraft worden. Maar daarom is er gezegd allen, overmits, daar niemand met zijn ziellijk lichaam sterft anders dan in Adam, alzo is er ook niemand, die met zijn geestelijk lichaam levend gemaakt wordt dan alleen in Christus. Alzo heeft men geenszins te denken, dat wij in de verrijzenis zo danig lichaam zullen hebben als de eerste mens gehad heeft vóór de zonde. En ook datgene, daar gezegd wordt: zodanig de aardse is, zodanig zijn ook de aardse, heeft men niet te verstaan volgens hetgeen dat men geworden is door het bedrijven van de zonde; want men heeft niet te menen, dat hij, eer hij gezondigd had, een geestelijk lichaam gehad heeft, en dat hetzelve bij schuld van zijne zonde in een ziellijk lichaam veranderd is. Want wanneer zulks gemeend wordt, zo wordt er weinig acht geslagen op die woorden van dien groten leraar, welke zegt: indien daar is een ziellijk lichaam, zo is daar ook een geestelijk lichaam; gelijk daar geschreven is: de eerste mens Adam is geworden tot een levende ziele, (1 Corinthiërs 15:44). Of meent men, dat zulks geschied is na de zonde, daar nochtans ditzelfde is de eerste Schepping des mensen, van welke de aller gelukzaligste apostel, om het ziellijk lichaam te bewijzen, dit getuigenis van de wet genomen heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

HOE MEN TE VERSTAAN HEEFT DIE INBLAZING, DOOR WELKE DE EERSTE MENS GEWORDEN IS TOT EEN LEVENDE ZIEL, EN HOE MEN TE VERSTAAN HEEFT DIE INBLAZING, WELKE DE HEERE GEDAAN HEEFT, ZEGGENDE: ONTVANGT DE HEILIGE GEEST.

Derhalve hebben ook met weinig voorzichtigheid sommigen geoordeeld aangaande hetgeen men leest: en God blies hem in zijn aangezicht de adem van het leven, en alzo werd de mens een levende ziele, dat daarmede toen de eerste mens niet de ziel zou gegeven zijn, maar dat de ziel, die in hem was, door Zijn Geest levend gemaakt werd, tot welk oordeel zij bewogen werden, dewijl de Heere Jezus, nadat Hij van de doden opgestaan was, Zijne discipelen aangeblazen heeft, zeggende tot hen; ontvangt de Heiligen Geest; (Johannes 20:22) zodat zij menen, dat er iets dergelijks geschied is als er toen geschied was, even alsof de evangelist volgens dit zelfde gezegd had: en zij zijn geworden tot een lerende ziele. Indien dit gezegd was, zouden wij zulks verslaan, dat de Geest Gods is als een zeker leven van de zielen, want de redelijke zielen zouden als dood te achten zijn, hoewel hun lichamen door hun tegenwoordigheid schijnen te leven. Maar op zo danige wijze ia het toen niet geschied toen de mens geschapen was, gelijk zulks genoegzaam de eigen woorden van hetzelfde boek getuigen, welke aldus luiden: en God maakt de mens, nemende slof van de aarde, hetwelk sommigen, die dit klaarder wilden uitdrukken, gezegd hebben: en God maakte de mens uit het slijk van de aarde, omdat er voorheen gezegd is: doch een damp ging op van de aarde en bevochtigde al het land, zodat daaruit schijnt, dat er slijk te verslaan is, gemengd zijnde uit water en aarde, want nadat hij zulks gezegd had, volgt daarop: en God maakte de mens, nemende slof van de aarde, n l. zoals in de Griekse boeken staat, uit welke de schriftuur zelfs in de Latijnse taal overgezet is. Nu, hetzij men zegt gewrocht, of dat iemand wil zeggen gemaakt, daaraan is niets gelegen, hoewel men nochtans eigenlijk zegt gemaakt. Doch het schijnt dat zij, die liever gewrocht hebben willen zeugen, de twijfelachtigheid in het woord hebben willen vermijden, omdat in de Latijnse taal het woordje fingere of fictum, dat is: gemaakt, dikwijls in gebruik is, dat het verstaan wordt van hen, die iets in een verzenden gemaakte leugen verdichten. Zo dan, deze mens gemaakt zijnde van het stof of van het slijk van de aarde, (want het was stof, zijnde doornat en bevochtigd) deze zeg ik, en om klaarder uit te drukken gelijk de schriftuur spreekt, dit stof van de aarde bewijst de apostel dat geworden is een ziellijk lichaam, nl. wanneer het de ziel ontvangen heeft, want die mens is geworden tot een levende ziele, dat is: dat gewrocht stof is geworden tot een levende ziele. Maar, zeggen zij, hij had reeds een ziel, anders kon hij geen mens geroemd worden, dewijl de mens niet is een lichaam alleen en ook geen ziel alleen, maar bestaat uit ziel en lichaam, doch dit is waarachtig, dat niet de gehele mens, maar zijn beste deel de ziel is, en dat ook niet het lichaam de gehele mens, maar het laagste en slechtste deel van de mens is; maar wanneer beide tezamen gevoegd zijn, heeft het de naam van mens, welke naam nochtans elk bijzonder niet verliest, zelfs zo wanneer wij van ieder bijzonder spreken. Want van wie wordt belet te zeggen, volgens de gewoonte van de dagelijkse manier van spreken: die mens is overleden, en is nu óf in de ruste óf in de straf, daar zulks evenwel alleen van de ziel kan gezegd worden; insgelijks op deze of die plaats is die mens begraven, daar zulks evenwel nergens anders van verstaan kan worden dan alleen van het lichaam. Maar mogelijk zal men hier zeggen, dat de Goddelijke Schrift alzo mei plagt te spreken; maar dezelve betuigt ons in dezen alzo, dat zelfs wanneer deze 2 samengevoegd zijn en de mens leeft, dat zij nochtans ieder deel bijzonder met de naam mens noemt, nl. de ziel noemende de inwendige mens, en het lichaam de uitwendige mens, even alsof het 2 mensen waren, daar nochtans beide tezamen niet meer dan één mens zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Maar ondertussen heeft men te bedenken naar wat deel de mens gezegd wordt te zijn van de aarde en die weer gaan zal tot de aarde. Belangende het eerste wordt de mens zulks gezegd te zijn, ten aanzien van de redelijke ziel, zo danig als God door inblazing, of, indien men ‘t mogelijk gepaster zegt, door inademing gedaan heeft in de mens, dat is: in het lichaam des mensen. Aangaande het tweede wordt de mens zulks gezegd te zijn naar het lichaam, zodanige mens als God gemaakt heeft uit het slof, aan hetwelk een ziel gegeven is, opdat de mens zou worden tot een levende ziele; derhalve met hetgeen de Heere gedaan heeft, wanneer Hij aanblies, zeggende: ontvangt de Heilige Geest, heeft Hij nl. gewild, dat men dit zou: aan, dat de Heilige Geest niet alleen is van de Vader, naar dat hij ook is de Geest van de Eengeborenen; want het is de zelfde Geest van de Vader en van de Zoon, met Wie hij ook Drie-eenheid is, nl. Vader, Zoon en Heilige Geest, niet enig schepsel, maar de Schepper insgelijks ook die lichamelijke blazing, voortkomende uit de mond van het vlees, is niet geweest het wezen van de Heilige Geest, of zijne natuur, maar het is veel meer geweest een beduiding, uit welke wij kunnen verstaan dat de Heilige Geest de Vader en de Zoon gemeen is, want ieder heeft niet die Geest afzonderlijk, maar één Geest is hun beiden. Nu, die Geest wordt in de Heilige Schrift altijd met een Grieks woord pneuma genaamd, gelijk hem ook de Heere op deze plaatse noemt, wanneer Hij door de blazing van Zijn lichamelijke mond hem beduidende, dezelve Zijnen discipelen gegeven heeft, en voorts in alle andere plaatsen van de goddelijke woorden heb ik nooit gelezen, dat hij anders genoemd wordt. Maar hier, waar gelezen wordt: en God beeft de mens gemaakt, nemende hem van de aarde, en heeft hem ingeblazen of ingeademd in zijn aangericht de Geest van het leven, en zegt de Griekse tekst niet pneuma, waardoor de Heilige Geest plagt genoemd te worden, maar zegt pnoe, welke naam gelezen wordt veelmeer ten aanzien van enig schepsel als van de Schepper; daarom hebben ook sommige Latijnse schrijvers om van het onderscheid wille dit woord veel liever willen overzetten, niet spiritum, dat is: geest, maar flatum, dat is: blazing. En zulks is ook in de Griekse tekst zelfs te dier plaatse bij Jesaja alwaar God zegt: alle blazing heb Ik gemaakt., beduidende daarmede zonder twijfel alle ziele. Zo dan, wat in ‘t Grieks pnoe genoemd wordt, dat hebben de Latijnse soms overgezet flatum, dat is: blazing; somtijds spiritum, dat is: geest; somtijds inspirationem of aspirationem, dat is: aanblazing, en somtijds ook animam, dat is: ziele; maar pneuma hebben zij nimmer anders overgezet dan spiritum, dat is: geest, hetzij van de mensen, waarvan de apostel zegt: wie weet van de mensen hetgeen van de mensen is, dan de geest van de mensen, welke in hem is? (1 Corinthiërs 2:11). Of hetzij de geest van enig vee, gelijk in het boek van Salomo geschreven is: wie weet of de geest des mensen opwaarts gaat ten Hemel, en de geest van het vee nederwaarts gaat ter aarde? Of hetzij ook die lichamelijke geest, die ook wind genoemd wordt, want dit is zijn naam in zekeren psalm, in welken gezonden wordt: vuur, hagel, sneeuw, ijs en de peest des onweer. (Psalm 148:8) Of ook met een geschapen geest, maar de Schepper, gelijk daar is die geest, van welken de Heere zegt in het Evangelie: ontvangt de Heiligen Geest, beduidende hem met de lichamelijke aanblazing Zijns mond. En insgelijks, waar Hij zegt: gaat henen, doopt alle volkeren in de naam van de Vaders, en de Zoon, en van de Heilige Geest, (Mattheus 28:19) alwaar de goddelijke Drie-eenheid ons zeer heerlijk en allerklaarst voorgesteld wordt, en voorts ter plaatse waar gelezen wordt: God is een Geest, en in veel meer andere plaatsen van de Heilige Schrift, want in al deze getuigenissen van de Schrift, zoveel de Grieken belangt, zien wij geschreven met pnoen, maar pneuma, en zoveel de Latijnen aangaat, niet flatum, dat is: blazing, maar spiritum, dat is: geest. Derhalve belangende hetgeen er geschreven is: hij heeft ingeademd, of, indien men eigenlijk wil zeggen: hij heeft ingeblazen in zijn aangezicht de geest van het leven; indien de Griekse overzetter gesteld had, niet pnoen, gelijk daar gelezen wordt, maar pneuma zo zou evenwel daaruit niet volgen, dat wij genoodzaakt zouden zijn, te verstaan de Geest van de Schepper, welke eigenlijk in de Drie-eenheid genoemd wordt de Heilige Geest, aangezien pneuma,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gelijk gezegd is, kennelijk is, gesproken te worden niet alleen van de Schepper, maar ook van het schepsel. Maar zeggen zij, toen Hij het woordje Geest gelegd had, zou Hij daar niet bijgevoegd hebben: van het leven, tenzij Hij gewild had, dat men de Heiligen Geest daarmede zou verstaan hebben. En wanneer Hij gezegd had: de mens is geworden tot een ziele, zou hij daar niet bijgevoegd hebben het woordje levende, tenzij hij het leven van de ziel bedoeld had, hetwelk hem van God medegedeeld wordt door een gave van Gods Geest; want naardien de ziel, zeggen zij, enigszins leeft op haar eigen wijze, waartoe was het dan nodig, daarbij te voegen het woord levende, anders dan om daarmede te verslaan dat leven, dat hem door de Heilige Geest gegeven wordt, Maar wat is dit anders dan voor het menselijk gevoelen heftig te strijden, en alzo de Heilige Schrift onachtzaam te bemerken; want het is immers een kleine zwarigheid een weinig verder te gaan, dewijl men in ‘t zelfde boek een weinig hoger leest: laat de aarde voortbrengen levende zielen, toen nl. alle aardse dieren geschapen zijn. Daarna, wat is het toch voor moeite met tussenstelling van enige woorden nochtans in hetzelfde boek te bemerken wat daar verder geschreven is: en al hetgeen dat een geest van het leven had, en al hetgeen dat op het droge was dat sterft, toen Hij nl. te kennen gaf, dat alles wat op de aarde leeft, door de zondvloed te onder ging. Indien wij dan ook de levende ziele en de geest van het leven in het vee bevinden, gelijk de Goddelijke schriftuur gewoon is te spreken, en naardien ook op deze plaats, alwaar gelezen wordt: al hetgeen dat de geest van het leven had, de Griekse vertalers niet gezegd hebben pneuma, maar pnoen; waarom zeggen wij mede met, waartoe was het nodig dat Hij daar bijvoegde levende, dewijl de ziel niet kan bestaan, tenzij dat zij leve? Of waartoe was het nodig, dat Hij daar bijvoegde: van het leven, naardien Hij de Geest tevoren gezegd had? Maar wij verslaan dat de Schrift op haar eigen bijzondere wijze van spreken gezegd heeft; de Geest van het leven, en de levende ziele, toen zij nl. wilde, dat er levende lichamen zouden verstaan worden, nl. zodanige, in welke zeer klaar gevoel van het lichaam is door de ziel. Maar in ‘s mensen schepping vergeten wij, hoe de Schrift gewoon is te spreken, dewijl zij gans op haar eigen bijzondere manier spreekt, om te kennen te geven, dat de mens ook een redelijke ziel ontvangen heeft, welke Hij gewild heeft, dat men verslaan zal, dat niet door het voortbrengen van de wateren of de aarde gelijk van ander vlees, maar door Gods aanblazing geschapen is, en nochtans dat het geschiedt, dat deze zelfde leeft in het ziellijk lichaam, dat zodanig wordt wanneer de ziel daarin leeft, even gelijk die dieren leven, van welke Hij gezegd heeft: laat de aarde voortbrengen levende zielen, en die Hij ook gezegd heeft, dat zij in zich zelf hebben de Geest van het leven, alwaar Hij in ‘t Grieks met gezegd heeft pneuma, maar pnoen, nl. door zodanige naam uitdrukkende, niet de Heilige Geest, maar hun ziele. Maar zegden zij, indien Gods aanblazing verstaan wordt uit Gods mond gegaan te zijn, en indien wij dezelve geloven de ziel te zijn, zo zal daaruit volgen, dat de ziel is van dezelfde goddelijke substantie, en dat zij gelijk is met die wijsheid, welke zegt: ik ben uit de mond van de allerhoogste voortgekomen. Het is wel waar, de wijsheid heeft niet gezegd dat zij geblazen is uit de mond Gods, maar dat zij uit Zijnen mond voortgekomen is. Nu, gelijk wij van onze natuur, naar welke wij mensen zijn, niet enige aanblazing kunnen maken, wanneer wij blazen, maar dat wij zulks doen van de lucht, die rondom ons verspreid is, die wij met uit- en inademen uitblazen en inhalen: alzo heeft ook Die Almachtige God niet van Zijne natuur, maar zelfs uit niet teweeg kunnen brengen die blazing, welke Hij, indringende in ‘s mensen lichaam zeer gezegd wordt ingeademd of ingeblazen te hebben, te weten hij, zijnde onlichamelijk, ook een onlichamelijke blazing, maar Hij, zijnde onveranderlijk, nochtans een onveranderlijke blazing, dewijl Hij, zijnde niet geschapen, voortbrengt wat geschapen is. Maar nochtans, opdat zij mogen weten die van de Schrift willen spreken, en evenwel de manier van spreken in de Schrift niet bemerken, dat niet alleen dit gezegd wordt, n l. het uitgaan uil de mond Gods, hetwelk is van gelijke en dezelfde natuur, laten zij dan ook horen of lezen wat God zelf spreekt, als er geschreven is: zo dan, omdat gij lauw bent, en noch

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

koud, noch heel, zal ik u uit mijnen mond beginnen te spuwen. (Openbaring 3:10) Derhalve is er geen reden, waarom wij ons legen de allerklaarst sprekende apostel zullen stellen als hij het ziellijk lichaam onderscheidt van het geestelijk lichaam, dat is: dit lichaam, in hetwelk wij nu zijn, van dat lichaam in hetwelk wij namaals zullen zijn, en aldus zegt: daar wordt een ziellijk lichaam gezaaid, en daar zal opgewekt worden een geestelijk lichaam; want daar is een ziellijk lichaam en daar is ook een geestelijk lichaam, gelijk ook geschreven is: de eerste mens Adam is geworden lot een levende ziele, en de laatste Adam tot een levendmakende geest; maar het geestelijk lichaam is niet eerst, maar het ziellijk, daarna het geestelijk. De eerste mens van de aarde is aards, de tweede mens is de Heere van de Hemel. Zodanig de aardse is, zo danige zijn ook de aardse, en zo danige de Hemelse is, zo danig zijn ook de Hemelse. En gelijk wij het beeld van de aardse aangedaan hebben, laat ons ook alzo aandoen het beeld degenen die van de Hemel is, (1 Corinthiërs 15:44), van welke apostolische woorden wij hierboven gesproken hebben. Zo dan, het ziellijk (natuurlijk) lichaam, in hetwelk de Apostel zegt, dat de eerste mens, Adam, geschapen is, datzelfde is alzo gemaakt, niet dat hij gans niet zou mogen sterven, maar opdat de mens niet zou sterven, indien hij niet zondigde; want dat lichaam, dat door de levendmakende Geest geestelijk en onsterfelijk zal zijn, dat zal gans niet kunnen sterven; even gelijk de ziel onsterfelijk geschapen is, welke, al is het dat zij gezegd wordt door de zonde dood te zijn, als dervende enigszins haar leven nl. de Geest Gods, waardoor zij beide wijselijk en gelukzalig kon leven, evenwel laat zij niet na te leven door haar eigen manier van leven, al is ‘t dat het een ellendig leven is, en dat uit oorzaak omdat zij onsterfelijk geschapen is, even als ook de afgeweken engelen, welke, al is ‘t dat zij op enige wijze door het zondigen dood zijn, dewijl zij de fontein van het leven verlaten hebben, welke God is, Dien zij, indrinkende, wijs en geluk zalig hadden kunnen leven; nochtans hebben zij alzo niet kunnen sterven, dat zij gans opgehouden zouden hebben te leven en te gevoelen, dewijl zij onsterfelijk geschapen zijn, en dienvolgens naar het laatste oordeel zullen zij gestoten worden, zoals zij zijn, in de tweede dood, zodat zij ook daar niet zonder leven zullen zijn, alzo zij nok niet zonder gevoel zullen zijn wanneer zij in de pijnen zullen zijn. Maar de mensen, behorende tot de genade Gods en burgers zijnde van de Heilige engelen, die in het gelukzalig leven gebleven zijn, zullen alzo met de geestelijke lichamen aangedaan worden, dat zij niet meer zondigen noch sterven; en evenwel zullen zij met zulke onsterfelijkheid bekleed zijn, die, zoals van de engelen onsterfelijkheid, door geen zonde zal weggenomen worden, en zal in hen de natuur van het vlees wel blijven, maar gans geen vleselijke verderfelijkheid of traagheid zal in dezelve meer overblijven. Doch daar volgt nu een vraagstuk, dat men noodwendig heeft te verhandelen, en. dat men ook met de hulp van de Heere, de God van de waarheid, heeft te beantwoorden, nl. indien de lust van de ongehoorzame leden uit de zonde van de ongehoorzaamheid in de eerste mensen, toen de goddelijke genade hen verlaten had, voortgekomen is, waarover men weet dat zij hun ogen geopend hebben, over hun naaktheid, dat is: die wat aandachtiger bemerkt hebben, zodat zij daarover aangezien hun onbeschaamde beweging zich stelde tegen de regering van hunnen wil, hun schaamte gedekt hebben; indien zeg ik, deze lust eerst toen voortgekomen is, hoe zij dan kinderen zouden geteeld hebben, indien zij zoals ze geschapen waren, zonder enige overtreding gebleven waren? Maar daar wij nu dit boek hebben te besluiten, en zulk een zware vraag niet bedwongen kan worden in engten en weinige woorden, zo is het, dat zij tot een volgend boek opgeschort zal worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN

VIERDE BOEK.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

HOE ALLE MENSEN DOOR DE ONGEHOORZAAMHEID VAN DE EERSTEN MENS ZOUDEN HEBBEN MOETEN VALLEN IN DE EEUWIGDURENDHEID VAN DE TWEEDE DOOD, TEN WARE, DAT DE GENADE GODS VELEN VERLOSTE.

Wij hebben in het voorgaande boeken gezegd dat God uit één mens de mensen heeft willen voortbrengen, en dat niet alleen, om door gelijkheid van natuur het menselijk geslacht te verenigen, maar ook om, als door een vriendschap van onderlinge maagschap, het menselijk geslacht met de band van de vrede tot een eendrachtige éénheid te verbinden. Ook hebben wij aangewezen, dat ditzelfde menselijk geslacht in een ieder bijzonder niet zou gestorven zijn, tenzij dat die 2 eerste mensen van wie de eerste uit niet en de tweede uit hem geschapen is, zulks door hun ongehoorzaamheid verdiend hadden, want zij hadden zo grote en zware zonde gedaan, dat de menselijke natuur daardoor tot erger veranderd is, zodat ook de verbintenis van de zonde en de noodwendigheid van de dood beide overgegaan zijn op de nakomelingen. Ja het rijk van de doods heeft over de mensen zozeer geheerst, dat het allen tot de tweeden dood, waaraan geen einde is, door een straf, de mensen toebehorende, zou gebracht hebben, ten ware dat de genade Gods, de mens niet toebehorende, enigen daaruit verlost had, zodat het hierdoor ook geschied is, hoewel er zo vele en zo grote volkeren, verschillende in gebruiken en manieren, door de ganse wereld leven, en die daar benevens onderscheiden zijn door veelvoudige veranderlijkheden van talen, wapenen en kleding, dat er evenwel niet meer dan tweeërlei soort van het menselijke gezelschap zijn, die wij volgens onze schrift met recht kunnen noemen 2 steden, want de ene is die van de mensen, die naar het vlees willen leven, en de andere stad is die van hen, welke naar de geest in vrede willen leven, en wanneer zij verkrijgen hetgeen zij begeren, ook in dezelfde vrede naar gelegenheid van hun geslachtdadelijk leven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

VAN HET VLESELIJK LEVEN, DAT NIET ALLEEN AAN TE MERKEN IS UIT DE GEBREKEN VAN HET LICHAAM, MAAR OOK UIT DE GEBREKEN VAN HET GEMOED.

Eerst moet men dan zien, wat het is naar het vlees, en wat het is naar de geest te leven. Want zo iemand dit slechts inziet wat ik gezegd heb, zodat hij niet overlegt of ook weinig gadeslaat hoe de Heilige schrifturen daarvan spreken, deze zou lichtelijk kunnen meen, dat de Epicurische filosofen naar het vlees leven, dewijl zij het hoogste goed van de mensen in de wellust van het lichaam gesteld hebben, en dat zulks voorts ook doen alle andere mensen, die op enigerlei wijze het goed van het lichaam gemeend hebben het opperste goed van de mensen te zijn, en dat voorts dat zelfde mede doet al dat gemene volk, dat niet met enige lering of op dezelfde wijze zulks filosofeert of met redenen zoekt te beweren, maar dat genegen is tot de lusten van het vlees, in geen andere wellusten zijne blijdschap en genot kon scheppen dan in zodanige, welke het met zijne lichamelijke zinnen begrijpt. En hier en tegen zou dezelfde zodanige mens meen, dat de Stoisch gezinden, die het opperste goed van de mensen in het gemoed stellen, naar de geest leven, want wal is het gemoed of de ziel van de mensen anders dan een geest? Maar evenwel, gelijk de goddelijke schrift spreekt, worden zij beiden bewezen naar het vlees, want de Schrift noemt het vlees niet alleen lichaam van het aardse en sterfelijk gedierte, gelijk als zij zegt: niet alle vlees is enerlei vlees; maar een ander is het vlees van de mensen, een ander het vlees van de beesten, een ander van de vogelen en een ander van de vissen; (1 Corinthiërs 15:39) maar de Schrift gebruikt op vele andere wijzen de beduidenis van deze naam, onder welke verscheiden wijzen van spieken zij ook dikwijls de mens, dat is: de natuur van de mensen, vlees noemt, door een manier van spreken, welke door het deel het geheel beduidt, gelijk als daar is: geen vlees zal gerechtvaardigd worden uit de werken van de Wet. (Romeinen 3) Wel wil hij hiermede anders verstaan hebben dan: geen mens? Dit zegt bij een weinig daarna duidelijker, aldus: in de Wet zal niemand gerechtvaardigd worden, en tot de Galaten: wetende dat geen mens gerechtvaardigd wordt uit de werken van de Wet. (Galaten 2:16) En volgens dezen zin wordt ook dit verstaan: en het woord is vlees geworden dat is te zeggen: mens, hetwelk sommigen niet recht vattende, gemeend hebben, dat Christus zou geweest zijn zonder menselijke ziel. Maar gelijk door het geheel verstaan wordt het deel, ter plaatse waar de woorden van Maria Magdalena in het Evangelie gelezen worden, zeggende: zij hebben mijn Heere weggenomen, en ik weet niet waar zij Hem gelegd hebben; daar zij nochtans alleen van het vlees van Christus sprak, dat daar begraven was, en dat zij meende dat uit het graf was weggenomen Alzo ook wordt door het deel het geheel verstaan wanneer het vlees genoemd wordt dat daarmede verstaan wordt de mens, gelijkerwijs die dingen zodanig zijn, die wij boven verhaald hebben. Zo dan naardien de Goddelijke Schrift op vele manieren, welke alle te onderzoeken en te verhalen te lang zou zijn, het woordje vlees noemt, zo laat ons alleen inzien, wat het is naar het vlees te leven, hetwelk gewis kwaad is, daar de natuur van het vlees nochtans niet kwaad is. En opdat wij zulks grondig mogen onderzoeken en verslaan, zo laat ons inzien de plaats van de brief van de apostel Paulus, die hij geschreven heeft aan de Galaten, alwaar hij zegt: de werken van het vlees zijn openbaar welke zijn: overspel, hoererij, onreinheid, oneerlijkheid, afgoderij, toverij, vijandschap, twist, nijd, toorn, kiften, tweedracht, sekten, haat, moord, dronkenschap, razernij en dergelijke, van welke ik u voorzeg gelijk ik ook voorzegd heb dat zij die zulks doen het Koningrijk Gods niet bezitten zullen, (Galaten 5 5:10) De ganse plaats van de apostolische brief wel aangemerkt zijnde, zal genoegzaam, zoveel tot deze tegenwoordige zaak nodig schijnen zal, deze vraag beantwoorden,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

nl. aangaande wat het is naar het vlees te leven. Want onder de werken van het vlees, welke hij gezegd heeft openbaar te zijn, en die hij ook veroordeeld heeft, vinden wij dus niet alleen, welke tot de wellust van het vlees behoren gelijk daar zijn: hoererij, onreinheid, oneerlijkheid, dronkenschap en razernij, maar wij bevinden onder dezelve ook zodanige werken, door welke betoond worden de gebreken van het gemoed en van de zielen welke van de wellust van het vlees gans vreemd zijn. Want wie is er die de dienst, welke men de afgoden doet, insgelijks de toverijen, vijandschappen, twist, nijd, toorn, tweedracht, sekten en haal niet veel liever verslaat gebreken te zijn van het gemoed dan van het vlees? Want het kan geschied en dat men om van de afgoderij wille, of ook om de dwaling van enige sekterij zich onthoudt van alle wellusten van het vlees, en nochtans zodanig mens, hoewel hij de wellust van het vlees schijnt in te houden en te bedwingen, wordt alsdan door het getuigenis van de apostels overtuigd naar het vlees te leven, en wordt zelfs in zodanige stand, in welken hij zich afhoudt van de wellusten van het vlees, beloond en bewezen, dat hij verdoemelijke werken het vlees doet. En voorts, wie is er, die de vijandschappen niet in zijn gemoed heeft, of, wie is er, die alzo spreekt, dat hij nl. zou zeggen tegen hem, die hij als vijand beschouwt: gij hebt kwaad vlees tegen mij, en met veel liever: gij hebt een kwaad gemoed tegen mij? Eindelijk gelijk het geschiedt, dat, wanneer iemand de vleselijkheden, om zo te spreken, hoort, dezelve mei twijfelt het vlees toe te eigenen; alzo twijfelt ook niemand aangaande de moedigheden of de verlopingen van het gemoed, gelijk daar is de toorn, dat zij tot het gemoed behoren. Waarom noemt dan die leraar van de Heidenen al deze en dergelijke dingen in geloof en waarheid werken van het vlees? Nergens om, dan omdat hij met die manieren van spreekt, met welke door het deel betekend wordt het geheel, door de naam van het vlees de gehele mens wil verstaan hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

HOE DE OORZAAK VAN DE ZONDE VOORTGEKOMEN IS UIT DE ZIEL, EN NIET UIT HET VLEES, EN HOE DE VERDERFELIJKHEID, AANGEHAALD ZIJNDE DOOR DE ZONDE, GEEN ZONDE IS, MAAR EEN STRAF.

Doch indien iemand zegt, dat het vlees in onze kwade zeden de oorzaak is van allerlei gebreken, vermits de ziel van het vlees hare bewegelijkheid krijgende, op zodanige wijze leeft; voorwaar! de zodanige aanmerkt niet naarstig genoeg de ganse natuur van de mensen Het is wel waar, het verderfelijke lichaam bezwaart de ziele, waarom ook dezelfde apostel, handelende van dit verderfelijk lichaam, van hetwelk bij weinig tevoren gesproken had: al is ‘t, dat onze uiterlijke mens verderft, daarna aldus zegt; want wij weten, dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis, niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de Hemelen, want ook in dezen zuchten wij verlangende met onze woonstede, die uit de Hemel is, overkleed te worden. Zo wij ook bekleden en niet naakt gevonden worden. Want ook wij, die in dezen tabernakel zijn, zuchten bezwaard zijnde, nademaal wij niet willen ontkleed, maar overkleed worden, opdat het sterfelijke van het leven verslonden worde, .(2 Corinthiërs 5:1-4) Zo dan, wij worden bezwaard van dit verderfelijk lichaam, en dewijl wij weten, dat de oorzaak van dit bezwaar niet is de natuur of de substantie van het lichaam, maar de verderfelijkheid van hetzelve, zo willen wij niet van het lichaam ontkleed, maar van de onsterfelijkheid van hetzelve overkleed worden; zodat het ook dan een lichaam zal zijn, maar aangezien het niet verderfelijk zal wezen, zat het ook niet bezwaren. Maar nu bezwaart het verderfelijk lichaam de ziel, en de aardse inwoning drukt neder het verstand, hetwelk vele dingen is bedenkende. Ondertussen zijn die in dwaling, welke meen, dat al de kwaden van de ziel uit het lichaam voortgekomen zijn. Want hoewel Virgilius met zeer klare gedichten het Platonische gevoelen schijnt uit te drukken, zeggende: Zij hebben een vurige kracht, en hun zaden hebben een Hemelse oorsprong, maar hoe bezwaren hen de onschuldige lichamen, en hoe dom maakt hen het aardse vlees en de sterfelijke leden. En hoewel hij verder wil dat die 4 aller merkelijkste ontroeringen van het gemoed. nl. de begeerlijkheid, de vrees, de blijdschap, en de droefheid, als de oorsprong zijnde van alle zonden en gebreken, verstaan zullen worden uit het lichaam voort te komen, en, en dienvolgens daar bijvoegt en zegt; hier vandaan komt het dat zij vrezen en begeren, ook droevig en blijde zijn, zodat zij de Hemel niet aanschouwen, besloten zijnde in duisternis en in een blinde kerker. Nochtans bewijst ons daarvan anders ons geloof, want de verderfelijkheid van het lichaam, welke de ziel bezwaard is geen oorzaak van de eerste zonde maar een straf, en het verderfelijk vlees heeft niet gemaakt de zondigende ziel, maar de zondigende ziel heeft gemaakt, dat er het verderfelijk vlees is, uit welke verderfelijkheid van het vlees, al is het dat daaruit voortkomen enige prikkelingen van de gebreken, gelijk ook de gebrekkelijk lusten, nochtans heeft men al de gebreken van de ongerechtig levens het vlees niet toe te schrijven, ten einde wij van dit alles niet bevrijden de duivel, die geen lichaam heeft, want al is ‘t dat de duivel niet kan gezegd worden een hoereerder of dronkaard te zijn, of een bedrijver van enig ander kwaad dat behoort tot de wellusten van het vlees hoewel hij een heimelijke aanrader en aandrijver is van zulke zonden, evenwel is hij bijzonder hovaardig en nijdig, welk gebrek hem zo geheel ingenomen heelt, dat hij daarom in de kerker van de duistere lucht tot de eeuwige straffe toegeëigend is. Nu, deze gebreken, die de voornaamste plaats in de duivel hebben, eigent de apostel het vlees toe, welk vlees de duivel nochtans niet heeft. Want hij zegt uitdrukkelijk, dat de vijandschappen, twisten, nijdigheden, gramschap en haat werken van het vlees zijn, van welke kwaden alle tezamen de hovaardij het

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hoofd en de voornaamste oorsprong is, welke zonder enig vlees heerst in de duivel. Want wie is meer vijand tegen de heiligen dan hij? Wie wordt ook twistgieriger, toorniger, nijdiger en wraakgieriger tegen hen bevonden? En aangezien hij dit alles heeft zonder vlees, hoe zijn het dan welken van het vlees, anders dan omdat het werken zijn dus mensen, dien de Schrift met de naam van vlees noemt? Want de mens is de duivel gelijk geworden, niet met vlees te hebben, dat de duivel met heeft, maar met te leven naar zijn eigen wil, dat is: naar de mens, want hij heeft ook naar eigen wil willen leven, wanneer hij in de waarheid niet gebleven is, zodat hij niet van God, maar van zich zelf de leugen gesproken heeft, hij, zeg ik, die met alleen een leugenaar is, maar ook een vader van de leugens, want. hij heeft allereerst gelogen, En van wie de zonde is, van dien is ook de leugen begonnen. (Johannes 8:44)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

WAT HET IS NAAR DE MENS, EN WAT HET IS NAAR GOD TE LEVEN.

Wanneer de mens leeft, naar de mens, en niet naar God is hij de duivel gelijk, want zelfs ook de engel moest niet naar de engel, maar naar God leven, opdat hij alzo in de waarheid zou mogen staan, en daar benevens van God de waarheid zou mogen spreken, en niet van zich zelf de leugen; want ook van de mens zegt dezelfde apostel op een andere plaats 'indien de waarheid Gods in mijn leugen overvloedig geweest is.' Mijn leugen zegt hij, en de waarheid Gods. Zo dan, wanneer de mens leeft naar de waarheid, leeft hij niet naar zich zelf, maar naar God, want God is het die gezegd heeft: ik ben de waarheid. (Johannes 14) Maar wanneer hij leeft naar de mens, dan leeft hij niet naar God, maar naar de leugen, niet omdat, de mens zelf de leugen is, want God is de Werkmeester en Schepper van de mens, doch is niet de Werkmeester noch de Schepper van de leugens; maar dewijl de mens goed en oprecht gemaakt is, opdat hij niet naar zich zelf, maar naar Hem, van Wie hij gemaakt was, zou leven, dat is: opdat hij veel liever Gods wil dan zijn eigen wil zou doen. Alzo op zodanige wijze niet te leven als men gemaakt is om te leven, dat is een leugen, want zulk een wil gelukzalig zijn met zelfs op zodanige wijze niet te leven, waardoor hij gelukzalig zou kunnen worden. Wat is groter leugen dan zodanige wil? Daarom kan ook terecht gezegd worden, dat alle zonde leugen is, want er geschiedt geen zonde dan met zulk een wil waardoor wij willen dat het ons goed is, en daarentegen niet willen, dat het ons kwalijk is. Zo is dan de zonde een leugen, want naardien zij geschiedt opdat het ons wél is, geschiedt zij daarentegen veelmeer daardoor dat het ons kwaad is, of anders naardien zij geschiedt opdat het ons beter is, geschiedt het veelmeer daardoor dat het ons erger is. Vanwaar komt zulks? Dit komt alleen omdat de mens alleen door God goed kan zijn, Dien hij met te zondigen verlaat. En geenszins kan het hem goed zijn van zich zelf, want, naar zich zelf levende, bezondigt hij zich. Zo dan, aangaande hetgeen wij gezegd hebben, dat er 2 verschillende en tegen elkander strijdende steden gekomen zijn, n l. omdat enigen naar het vlees en enigen naar de geest leven, dit mag ook op deze wijze gezegd worden te komen, omdat enigen naar de mens en enigen naar God leven; want Paulus zegt zeer klaar: nademaal dat er nijd en kijvinge onder u lieden is, bent gij dan niet vleselijk en wandelt gij dan niet naar de mens? (1 Corinthiërs 3:3). Hetzelfde als dat wandelen naar de mens is, dat is ook vleselijk zijn, omdat door het vlees, dat is: door het minste deel van de mens, verstaan wordt de mens, want dezelfde heeft hij voorheen ziellijk gezegd, die hij daarna noemt vleselijk, sprekende aldus 'want wat mens weet, hetgeen van de mensen is, dan de geest van de mensen, die in hem is? Alzo weet ook niemand hetgeen van God is, dan de Geest van God. Doch wij hebben niet ontvangen de geest van de wereld, maar de Geest die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn, welke wij ook spreken, niet met woorden, die de menselijke wijsheid leert, maar met woorden, die de Heilige Geest leert, geestelijke dingen met geestelijke samenvoegende. Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die van de Geest Gods zijn, want zij zijn hem dwaasheid.'. (1 Corinthiërs 2:11-14) Tegen zodanige mensen, nl. natuurlijke, zegt hij een weinig daarna: 'en ik, broeders! kon tot u niet spreken als tot geestelijken, maar als tot vleselijke, als tot jonge kinderen in Christus, .(1 Corinthiërs 3:1) En ditzelfde wordt hieruit ook verstaan naar deze zelfde wijze van spreken, nl. naar welke men door het deel het geheel verstaat. Want beide van de ziel en van het vlees, die delen zijn van de mens, mag beduid worden het geheel, dat is: de mens, en alzo is de natuurlijke mens niet anders en ook de vleselijke mens niet anders, maar beide zijn één ding, nl. de mens, levende naar de mens, gelijk ook elders niet anders dan mensen beduid worden, hetzij waar men leest 'uit de werken van de Wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden,', (Romeinen 3:20) hetzij ook ter plaatse, waar

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geschreven is: 75 zielen zijn met Jakob neer geklommen in Egypte. (Genesis 46:27) Want in de eerste plaats wordt door geen vlees verstaan: geen mens, en in de andere plaats door de 75 zielen worden verstaan 75 mensen. En ter plaatse waar gezegd is: niet met woorden, die de menselijke wijsheid leert, heeft ook kunnen gezegd worden, niet met woorden die de vleselijke wijsheid leert, en ter plaatse waar gezegd is: gij wandelt naar de mens, heeft ook kunnen gezegd worden naar het vlees. En nog veelmeer blijkt zulks als hij zegt: want als de één zegt: ik ben van Paulus! en een ander: ik ben van Apollos! bent gij niet vleselijk? (1 Corinthiërs 3:4) Ziet, daar hij tevoren zei: gij bent natuurlijke mensen, en ook: gij bent vleselijk, dat zegt hij nu uitdrukkelijker, zeggende: gij bent mensen, dat even zoveel is, als gij leeft naar de mens, en niet naar God, want indien gij naar Hem leefde, zou gij Goden zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

HOE HET GEVOELEN VAN DE PLATONISCHGEZINDEN, AANGAANDE DE NATUUR VAN HET LICHAAM EN VAN DE ZIEL, VERDRAAGLIJKER IS DAN DAT VAN DE MANICHEEN. ONDERTUSSEN WORDEN DEZELVE MEDE VERWORPEN, OMDAT ZIJ DE OORZAKEN VAN DE GEBREKEN EN ONDEUGDEN AAN DE NATUUR VAN HET VLEES TOESCHRIJVEN.

In onze zonden en ongerechtigheden heeft men geenszins van node, tot lastering van de Schepper, de natuur van het vlees te beschuldigen, welke in haar geslacht goed is; maar met verlating van de goede Schepper, te leven naar het geschapen goed, dat is niet goed, hetzij iemand verkiest te leven óf naar het vlees, óf naar de ziel, óf naar de gehele mens, die bestaat uit ziel en lichaam, zodat ook de zelve, óf door de naam van de ziel alleen, óf ook door de naam van het vlees alleen kan betekend worden. Ondertussen diegene, welke de natuur van de ziel even als het opperste goed prijst, en de natuur van het vlees even als kwaad misprijst, die begeert de ziel vleselijk en beschouwt het vlees ook vleselijk, want zulks verstaal hij alzo door menselijke ijdelheid, en niet door goddelijke waarheid. Doch de Platonischgezinden zijn niet zó uitzinnig als de Manicheen, dat zij de aardse lichamen als een natuur van de kwaads zouden vergruwen, dewijl zij al de elementen, uit welke deze zich- en tastbare wereld samengevoegd is, alsmede al de hoedanigheden dezelve, de kunstige Werkmeester God toeschrijven, maar toch meen zij, dat de zielen zodanige bewegingen ontvangen uit aardse lichamen en uit de sterfelijke leden, dat zij daardoor bekomen alle ziekten van de begeerlijkheden en van de vrees, alsmede de blijdschap en droefheid, door welke 4 ontroeringen, gelijk Cicero ze noemt, of lijdelijkheden, zoals sommigen dit woord naar het Griekse woord uitdrukken, al de boosheden of ongeschiktheden van de menselijke zeden bevat worden. Indien dit zo is, wat reden is er dan, dat Eneas bij Virgilius, als hij in de het van zijn vader gehoord had, dat de zielen weder zullen keren tot hun lichamen, zich zelf zozeer over deze mening verwondert, uitroepende: o, vader! zal men kunnen geloven, dat enige zielen van hier omhoog naar de Hemel zullen gaan, en dat zij weder zullen keren tot hun trage lichamen? Welk een ongelukkige begeerlijkheid van de lichts is dat voor de ellendige! Of is deze ongelukkige begeerlijkheid nog overgebleven uit de aardse lichamen en sterfelijke leden? Betuigt hij niet, dat de zielen gereinigd zijn van al deze lichamelijke pesten, gelijk hij ze noemt, nl. wanneer zij beginnen te willen wederkeren in haar lichamen? Hieruit wordt besloten, dat er evenwel niet met waarheid kan gezegd worden, dat al de bestraffelijke en onrechtvaardige bewegingen van de zielen uit de aardse lichamen de zielen zouden overkomen; want zelfs naar hun eigen zeggen, die ongelukkige begeerte, gelijk die vermaarde schrijver spreekt, is immers niet altijd uit het lichaam, dewijl zij de ziel, die nu van alle lichamelijke pest gereinigd en buiten het lichaam gesteld is, dwingt om in het lichaam te zijn. Zo dan, naar hun eigen bekentenis wordt de ziel niet alleen bewogen uit het vlees om te begeren, te vrezen en om blijde en droevig te zijn, maar ook met deze bewegingen kan zij zelfs uit zich zelve beroerd worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

VAN DE HOEDANIGHEID VAN HET MENSELIJKE WIL, ONDER WELKER OORDEEL DE BEWEGINGEN VAN HET GEMOED ÓF KWAAD GEACHT WORDEN, OF, OPRECHT EN GOED.

Ondertussen is er veel aan gelegen hoe de wil van de mens is, want indien hij verkeerd is, zal hij verkeerde bewegingen hebben, maar indien hij oprecht is, zullen de bewegingen niet alleen onstraffelijk, maar ook prijselijk zijn, want in al deze bewegingen is de wil, ja, zij alle tezamen zijn niet anders dan de wil. Want wat zijn begeerlijkheid en blijdschap? Niets anders dan een wil, strekkende tot bewilliging van zulke dingen, die wij willen, En wat zijn vrees en droefheid? Niets anders dan een wil, strekkende tot afkeer van die dingen, die wij niet willen. Maar als wij willen, begerende die dingen die wij willen, zulks wordt begeerte genoemd, en als wij toestemmen in het genieten van die dingen, die wij willen, zulks wordt blijdschap genoemd. Insgelijks als wij afkerig zijn van hetgeen wij niet willen dat ons zal overkomen, zulks niet willen is vrees. Daar benevens als wij ook afkerig zijn van hetgeen ons, tegen onze wil, overgekomen is, zulk niet willen is droefheid. En voorwaar, naar de verscheidenheid van de dingen, welke óf begeerd, óf vermeden worden, is het dat de wil van de mensen, even gelijk hij aangelokt of gekwetst wordt, nu in deze of die bewegelijkheden veranderd en omgekeerd wordt. Dus moet de mens, die naar God leeft noodwendig zijn een liefhebber van het goede, en alzo volgt daaruit, dat hij ook de kwade haat. En daar niemand kwaad is van natuur, maar ieder die kwaad is, door zijn eigen gebrek kwaad is, zo is hij, die naar God leeft, een volkomen haat schuldig aan de kwaden, zodat hij om van het gebrek wille niet de mens haat, noch ook om van de mensen wil het gebrek bemint, maar dat hij haat het gebrek, en bemint de mens. Want wanneer het gebrek weggenomen en genezen is, zal hij het geheel, dat er overblijft, schuldig zijn te beminnen, en er zal niets zijn, dat hij behoort te haten.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

HOE AMOR, DAT IS: LIEFDE, EN DILECTIO, DAT IS: BEMINNING, ZONDER ONDERSCHEID BEIDE TEN GOEDE EN TEN KWADE IN DE HEILIGE SCHRIFT GEVONDEN WORDT.

Want wiens voornemen is God te lieven, en niet naar de mens, maar naar God ook zijn naasten te lieven evenals zich zelf, ongetwijfeld vanwege deze liefde wordt zulk een gezegd van goede wil te zijn, welke gebruikelijkst in de Heilige Schrift charitas genoemd wordt, doch volgens dezelfde Heilige Schrift wordt dezelve ook Amor genoemd, want de apostel, die zegt dat hij een amator, dat is: liefhebber van het goede behoort te zijn, die hij beveelt, dat men verkiezen zal om het volk te regeren, En zelfs de Heere, vragende Petrus de apostel: bemint gij mij meer dan dezen? zo is 't dat Petrus daarop geantwoord heeft: Heere! Gij weet dat ik U liefheb, en wederom heeft de Heere gevraagd, niet of Petrus Hem liefhad, maar of hij Hein beminde waarop Petrus weder geantwoord heeft, :Heere! Gij weet dat ik u liefheb. Maar in de derde vraag zegt Jezus niet: bemint gij mij, maar: hebt gij mij lief? Hierop zegt de Evangelist: Petrus werd bedroefd, omdat Hij ten derde male tot hem zei: hebt gij mij lief? Daar nochtans de Heere niet ten derden male, maar slechts éénmaal gezegd heeft: hebt gij mij lief, doch tweemaal gezegd heeft: bemint gij mij? hieruit verstaan wij dan, dat zelfs als de Heere zei; bemint gij mij, niets anders gezegd heeft dan: hebt gij mij lief? Nu, Petrus heeft ook het woord van deze enerlei zaak niet veranderd, maar zei ook ten derde male: Heere! Gij weet alle dingen, Gij weet ook dat ik u liefheb. Dit heeft mij goed gedacht te verhalen, omdat sommigen menen, dat het iets anders is dilectio, of charitas, en dat het iets anders is Amor; want zij zeggen dat dilectio, dat is: beminning, genomen moet worden in het goede; en Amor, dat is: liefde, in het kwade. Maar het is zeker, dat zelfs de schrijvers van de wereldse geleerdheid alzo niet geschreven hebben; daarom laat ik de filosofen daarvoor zorgen, of nl. zodanige woorden onderscheiden zijn, en hoe en op welke wijze men dat zal doen. Evenwel aangaande Amor, of liefde in goede dingen, en belangende Amor, of liefde jegens God, dat zij dezelve grotelijks achten, zulks blijkt genoegzaam uit hun boeken. Ondertussen heeft men hier waar te nemen, dat de schrifturen van onze religie, welker waardigheid wij boven alle andere schriften stellen, niets anders zeggen met het woord Amor, dan met het woord dilectio of met het woord charitas, want wij hebben reeds bewezen, dat Amor, dat is: liefde, in het goede gezegd en gesproken wordt. Doch, opdat niemand meent dat Amor, dat is: liefde, beide in het goede en in het kwade gesproken wordt, en dat dilectio, dat is: beminning of liefde, alleen in het goede gesproken wordt, die lette op hetgeen in Psalm 11 geschreven is, waar wij lezen; die de ongerechtigheid bemint haat zijne ziel. Ook behoort hij te letten op het zeggen van de apostel Johannes: zo iemand de wereld lief heeft, de liefde van de Vaders is niet in hem. (l Johannes 2:15) Ziet, op de een plaats is het woord dilectio, dat is: beminning, beide in het goede en in het kwade. Nu, aangaande het woord Amor, dat is: liefde, daarvan hebben wij bewezen, dat het in het goede genomen wordt. En belangende dat het ook in het kwade genomen wordt, opdat niemand daarvan iets vereist, zo laat gelezen worden hetgeen er geschreven is, 2 Timotheus 3:2: want de mensen zullen zijn liefhebbers van zich zelf, geldgierig, laatdunkend, hovaardig, lasteraars, de ouderen ongehoorzaam, ondankbaar en onheilig. Zo dan, de oprechte wil is; bonus Amor; malus Amor dat is een kwade wil. Middelerwijl de liefde, hakende naar hetgeen er geliefd wordt, is begeerte. Nu, datgene wat er geliefd wordt, hebbende en het genietende, is blijdschap; voorts, vliedende het geen tegen hem strijdig is, dat is vrees, en het gevoel van dat strijdige, wanneer het hem overgekomen is, dat is droefheid. Alzo deze dingen zijn kwaad, indien de liefde kwaad is, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

daarentegen goed, indien de liefde goed is. Laat ons, wat wij hier zeggen ook bewijzen uit de Schrift.

De apostel begeert ontbonden te worden, en met Christus te zijn. (Filippenzen 1:23). En elders: mijne ziel heeft begeerd te verlangen naar Uw oordelen te aller tijd. Of indien het gepaster gezegd wordt: mijne ziel heeft verlangd te begeren Uwe oordelen, (Psalm 119) En voorts op een andere plaats: de begeerte van de wijsheid brengt tot het Koningrijk. Evenwel de gewoonte van spreken heeft dit gebruik, dat wanneer het woord begeerte of begeerlijkheid genoemd wordt, en er niet bijgevoegd wordt van welke zaak het is, dat het dan niet anders kan verstaan worden dan ten kwade. Voorts wordt de blijdschap bij de Psalmist genomen in het goede, zeggende: verblijdt u in de Heere, en verheugt u, gij rechtvaardigen. En elders: Gij hebt blijdschap in mijn harte gegeven. En:

Gij zult mij vervullen met blijdschap door Uw aangezicht, (Psalm 32:11 4:7, Psalm 16:11). Insgelijks is ook de vrees in het goede bij de apostel, als hij zegt: met vrezen en beven werkt uwe zelf zaligheid uit. En: wilt niet te hoog wijs zijn, maar vreest. En: ik vrees dat gelijk het serpent Eva verleid heeft door listigheid, dat niet ook alzo uw gemoederen afgeleid zullen worden van de reinheid, die er is in Christus. Aangaande de droefheid, genaamd tristia, welke Cicero meestendeels degritudo noemt, en die Virgilius dolor noemt, maar die ik liever tristitiam wil noemen, omdat degritudo, dat is: ziekte, en dolor, dat is: pijn, meestal van de lichamen gesproken worden; aangaande deze droefheid, zeg ik, is de vraag vrij wat twijfelachtig, of dezelfde nl. in het goede kan gevonden worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

VAN DE DRIE ONTROERINGEN OF BEWEGINGEN, WELKE DE STOISCH GEZINDEN WEENDEN, DAT IN HET GEMOED VAN DE WIJZEN WAREN, BUITEN SLUITENDE DE DROEFHEID OF ZWAARHARTIGHEID, WELKE DE DEUGD VAN HET GEMOED BEHOORT TE GEVOELEN.

Aangaande die ontroeringen of bewegingen, welke de Grieken noemen eupatheias, dat is: goede bewegingen, welke Cicero in 't Latijn genoemd heeft constantius, dat is: deugden van de standvastigheid, deze willen deze Stoisch gezinden dat er 3 in het gemoed van de wijzen zouden zijn in plaats van 3 ontroeringen, als nl. in plaats van de begeerte: wil, in plaats van laetitia, dat is: blijdschap; gaudium, dat is: verheuging, en in plaats van vrees: voorzichtigheid; doch in plaats van algritudo of dolor, dat is: droefheid, welke wij om alle twijfelachtigheid te vermijden, liever tristitiam hebben willen noemen, hebben zij gezegd, dat er niets was dat in het gemoed van een wijze kon zijn: want de wil, zeggen zij, begeert het goede hetwelk de wijze doet. De verheuging is van het verkregen goed, dat alleszins en overal de wijze bekomt; de voorzichtigheid vermijdt het kwaad, dat de wijze behoort te vermijden Maar de droefheid, dewijl zij van zodanig kwaad is, dat reeds overgekomen is, zo is het, aangezien zij het daarvoor houden, dat geen kwaad enigen wijze kan overkomen, dat zij daarover gezegd hebben, dat er in plaats van die niets in het gemoed van een wijze kan zijn; alzo zeggen zij, dat niemand anders verheugd en voorzichtig kan willen zijn, dan alleen een wijze. En aangaande het begeren, blijde zijn, vrezen en droevig zijn, dat zulks niemand anders doet dan de dwaas. Derhalve aangaande de 3 eerste, dat naar het schrijven van Cicero dezelve genaamd worden constantius, dat is: deugden van de standvastigheid, en deze laatste 4, dat die genoemd worden perturbationes, dat is: ontroeringen, welke naar het schrijven van de meeste andere genaamd worden passiones, dat is: lijdingen. Doch in het Grieks worden het 3 eerste, gelijk ik gezegd heb genoemd eupatheias, dat is: goede bewegingen, en de 4 laatste worden genoemd patha, dat is: bewegingen of lijdingen. Doch terwijl ik, zoveel ik kon, onderzocht heb aangaande deze manier van spreken, nl. of die met de Heilige Schrift overeenkomt, heeft gevonden wat de profeet zegt: de goddeloze hebben geen verheuging, spreekt de Heere even alsof zij zich meer zouden kunnen verblijden dan verheugen vanwege hun boosheden, want verheuging is eigenlijk toekomende de goeden en godvruchtige. Insgelijks aangaande die spreuk in het Evangelie: al wat gij wilt dat u de mensen doen zullen, doet gij hen ook alzo, deze schijnt alzo gezegd, te zijn even alsof niemand iets kwaads of schandelijks zou willen, maar dat de mens het kwaad begeert. Derhalve, overmits deze gewoonte van spreken hebben sommige uitleggers daar bijgevoegd het woordje goed, en hebben alzo datzelfde op deze wijze verklaard: al het goed, dat gij wilt dat u de mensen doen zullen. Want zij meenden, dat men behoort te verhoeden, dat niemand wil, dat hem enige oneerlijke dingen van de mensen geschieden, gelijk daar zijn de overdadige maaltijden opdat ik van nog schandelijker dingen zwijgt, in welke, indien de mens aan anderen dergelijke deed, hij daarmede zou mogen meen, dat hij dit gebod vervult. Maar het Griekse Evangelie, waaruit hetzelve in het Latijn is overgezet, wordt niet gelezen het woordje goed, maar daar staat aldus: al wat gij wilt, dat u de mensen doen zullen, doe gij hen ook alzo, hetwelk ik geloof daarom te zijn, overmits hij in dat woord wilt, dat hij noemt, de goede wil verstaan hebben, want hij zegt niet: al wat gij begeert. Met deze manieren van spreken evenwel kan men onze spraak niet altijd bepalen, maar somtijds heeft men die te gebruiken. En als wij die schrijvers lezen, van wie eerbiedige uitnemendheid ons niet

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geoorloofd is te weerspreken, zo moet men dezelve dan verstaan op die wijze, op welke de rechte zin geen andere uitkomst kan vinden, gelijk die plaatsen zijn, welke wij als voorbeelden eensdeels uit de profeet, anderdeels uit het Evangelie verhaald hebben. Want wie is er, die niet weet dat de goddeloze vrolijk zijn van blijdschap? En nochtans de goddeloze hebben geen verheuging, spreekt de Heere. Vanwaar komt zulks? Omdat het woord verheuging iets anders is wanneer het in zijn rechte betekenis gesteld wordt. Insgelijks wie is er, die niet zal zeggen, dat er geen rechte lering aan de mens geboden wordt, daarmede dat al hetgeen zij begeren, dat hen van anderen zal geschieden, dat zij datzelfde aan hen ook doen zullen, opdat het niet geschiede, dat zij onder elkander zich zelf vermaken met de schandelijkheid van de ongeoorloofde wellusten. En evenwel is ditzelfde een allerheilzaamst en waarachtigst gebod, nl.: al wat gij wilt, dat u de mensen doen zullen, doe gij hen ook alzo. En vanwaar komt zulks? Omdat op deze plaats het woordje wilt op een eigene wijze van spreken gesteld is, welke hier op geen kwaad kan geduid worden. Maar door de gebruikelijkste manier van spreken in onze taal zou men niet goed kunnen zeggen: en wilt niet willen liegen enige leugen, of tenzij dat er ook een kwade wil was, van wiens boosheid die wil onderscheiden wordt, die de engelen zo hoog geroemd hebben: vrede op de aarde, de mensen van goede wil; want overtollig zou daar bijgevoegd staan goeden, indien er geen goede wil ware. (Lukas 2:14 naar de algemene Latijnse overzetting) En wat zou ook de apostel groots en bijzonders in de lof van de liefde gezegd hebben, als hij nl. zegt: dat zij zich niet verheugt in onrechtvaardigheid, tenzij dat de boosheid zich daarin verheugde, want zelfs bij de schrijvers van de wereldse geleerdheid wordt de betekenis dezer woorden zonder enig onderscheid nu dus, dan zo gevonden, want de aller heerlijkste vertoogmeester Cicero zegt aldus: gij heren verkoren vaders, ik begeer genadig en goedertieren te zijn. Nu, aangezien hij dit woord ten goede gesteld heeft, wie zal daarover zo dwars geleerd zijn, dat hij zal willen drijven, dat bij niet: ik begeer, maar veel liever: ik wil behoorde gezegd te hebben. Voorts bij Torentius zegt een lichtvaardig jongeling, brandende in uitzinnige begeerte, aldus: ik wil niet anders dan Philumenam, welke wil een onkuise lust is geweest, zoals genoegzaam het antwoord van een oude slaaf te kennen geeft, die aldaar ingevoerd wordt, want hij zegt tot zijn heer: het was veel beter, dat gij uw naarstigheid daartoe deed om de liefde uit uw gemoed te weten, dan zulks te spreken, waardoor uw lust van de te meer opgewekt wordt. En dat ook de genoemde schrijvers de verheuging ten kwade gesteld hebben, daarvan is getuige dat gedicht van Virgilius, alwaar hij deze 4 ontroeringen met een allerhoogste kortheid begrepen heeft, zeggende: daarvan komt het dat zij vrezen, begeren, droevig en verheugd zijn, ja die zelfde schrijver heeft ook gezegd: kwade verheugingen van het gemoed. Derhalve zo is het, dat beide goede en kwade willen voorzichtig en verheugd zijn, en opdat wij dit met andere woorden uitdrukken, beide goede en kwade begeren, vrezen en verblijden zich. Doch de goede doen zulks alles wél, de kwade daarentegen doen zulks kwalijk, nadat nl. de mensen een oprechte of een verkeerde wil hebben. Ja ook de droefheid, in plaats van welke de Stoïsch-gezinden gemeend hebben, dat men niets in het gemoed van een wijze zou kunnen vinden, wordt ook bevonden ten goede, en bijzonder bij onze schrijvers, want de apostel prijst die van Corinthe, dat ze bedroefd zijn geweest naar God; (2 Corinthiërs 7:9) maar mogelijk zal iemand zeggen, dat de apostel van hunnentwege verheugd is geweest, terwijl zij bedroefd zijn geweest door boetvaardig te zijn, welke droefheid van geen anderen kan zijn, dan van hen die gezondigd hebben, want hij zegt aldus: want hoewel ik u in de zendbrief bedroefd heb, het berouwt mij niet, hoewel het mij berouwd heeft; want ik zie, dat dezelfde zendbrief, hoewel voor een kleine tijd, u bedroefd heeft. Nu verblijde ik mij, niet omdat gij bedroefd bent geweest, maar omdat gij bedroefd bent geweest tot bekering; want gij bent bedroefd geweest naar God, zodat gij in geen ding schade van ons geleden hebt. Want de droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid; maar de droefheid van de wereld werkt de dood.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Want ziet, ditzelfde, dat gij naar God bent bedroefd geworden, hoe grote naarstigheid heeft het in u gewrocht? (2 Corinthiërs 7:8-11) Derhalve mogen de Stoïsch gezinde voor hun gezindheden antwoorden dat de droefheid daartoe schijnt nuttig te zijn, (en einde men berouw hebben van zondigen), maar dat dezelve evenwel in het gemoed van een wijze niet kan zijn, overmits geen zonde hem overkomt vanwege welker berouw hij bedroefd wordt, en daar benevens dat hem ook geen ander kwaad overkomt, door hetwelk te lijden en te gevoelen, hij droevig is. Men zegt van Alcibiades dat hij zich zelf gelukkig beschouwde, maar als Socrates van zijne gelegenheid verhandelde en hem bewees dat hij ten hoogste ellendig was, uit oorzaak dat hij dwaas was, zegt men dat hij daarover geweend en geschreid heeft. Alzo is aan dezen de dwaasheid een oorzaak geweest van deze nutte en gewenste droefheid, door welke die mens bedroefd is geweest dat hij zulks was, wat hij niet behoorde te zijn. Maar de Stoïsch gezinde zeggen van de wijze, dat bij niet droevig kan zijn, maar zeggen zulks niet van de dwaas.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

VAN DE BEROERINGEN VAN HET GEMOED, WELKER OPRECHTE BEWEGINGEN HET LEVEN VAN DE RECHTVAARDIGEN HEEFT.

Maar deze filosofen, zoveel belangt de vraag van de beroeringen van het gemoed, hebben wij reeds beantwoord in het negende boek van dit werk, alwaar wij getoond hebben, dat zij niet zozeer op de zaken als wel op de woorden gelet hebben, en alzo dat zij meer begeerte gehad hebben tot twist, dan tot de waarheid. Ondertussen is het bij ons, naar de Heilige Schrift en naar de Heilige leer, waarachtig, dat de burgers van de Heilige Stad Gods, welke hier naar God leven, vrezen, begeren, droevig en ook blij zijn. En daar hun liefde oprecht is, hebben zij ook al de genoemde bewegingen oprecht, want zij vrezen de eeuwige straf, zij begeren het eeuwige leven, zij zijn droevig in hun tegenwoordige zaak, dewijl zij in zich zelf nog zuchten naar de aanneming tol hun kindschap, verwachtende de verlossing van hun lichaam; zij zijn ook blij in hun hoop, overmits vervuld zal worden wat er geschreven is, nl.: de dood is verslonden tot overwinning. (1 Corinthiërs 15:54) Zij vrezen te zondigen, zij begeren te volharden, zij zijn droevig over hun zonden, zij zijn blij vanwege hun goede werken; want opdat zij vrezen te zondigen, zo horen zij hoe de ongerechtigheid vermenigvuldigd zal worden, en dat de liefde van velen zal verkouden. (Mattheus 24:12) En dat zij begeren te volharden, zo horen zij hetgeen daar geschreven is: maar wie volharden zal tot het einde, die zal zalig worden. (Mattheus 24:13) En opdat zij droevig mogen zijn vanwege hun zonden, zo horen zij: indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij ons zelf, en de waarheid is in ons niet. (l Johannes 1:8) En opdat zij blijde mogen zijn vanwege hun goede werken, zo horen zij: de blijmoedige gever heeft God lief. Insgelijks, naar dat het met hun zwakheid of sterkte gesteld is, vrezen zij verzocht te worden, begeren zij verzocht te worden, zijn droevig en ook blij in hun verzoekingen, want opdat zij vrezen verzocht te worden, zo horen zij: indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk bent, brengt de zodanige terecht met de geest van de zachtmoedigheid, ziende op u zelf, opdat ook gij niet verzocht wordt. (Galaten 6) En opdat zij begeren verzocht te worden, zo horen zij een sterk man van de Stad Gods zeggen: proeft mij, Heere! en verzoekt mij, brand mijn nieren en mijn harte. (Psalm 26:2) En opdat zij droevig zijn in hun verzoekingen, zo zien zij Petrus weende. En opdat zij blij zijn in hun verzoekingen, zo horen zij Jacobus zeggen: acht het voor grote vreugde, mijne broeders! wanneer gij in velerlei verzoekingen valt. (Jakobus 1:2) En niet alleen vanwege zich zelf worden zij bewogen met deze affecten en beroernissen, maar ook vanwege hen die zij begeren dat verlost zullen worden, en die zij ook vrezen dat verloren zullen gaan, en vanwege welke zij droevig zijn, wanneer zij verloren gaan, en ook vanwege welke zij blijde zijn, wanneer zij verlost worden. Want met allen aanschouwen wij gaarne met de ogen van het geloof die allerbeste en allerkloekste man, die in zijn krankheden roemt, opdat wij, die in de kerk van Christus uit de heidenen gekomen zijn, vooral verhalen die leraar van de heidenen in het geloof en de waarheid, welke meer dan al zijne medeapostelen gearbeid heeft, en die door zeer vele brieven onderwezen heeft de volkeren Gods, niet alleen die, welke tegenwoordig van hen gezien worden, maar zelfs ook die, welke als toekomstige van hem voorzien worden; dezen zeg ik, waren kampioenen van Christus, door Hem geleerd en gezalfd zijnde, met Hem gekruist zijnde, in Hem heerlijk zijnde en in deze wereld een groten strijd strijdende en najagende de prijs van zijn roeping, deze zeg ik, zien wij zeer gaarne met de ogen van het geloof, verblijdende zich met de blijden, en weende met de weenden, van buiten hebbende strijd en van binnen vrees, begerende ontbonden en met Christus te zijn, verlangende de Romeinen te zien, om enige vrucht te hebben onder hen, gelijk ook onder alle andere heidenen, hebben vurigheid over die van Corinthe, en in die

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vurigheid vrezende, dat hun gemoederen niet verleid worden van die reinheid, die daar is in Christus, hebbende grote droefheid en smart van de harten over de Israëlieten, overmits zij niet bekennen Gods gerechtigheid, en hun eigen gerechtigheid willende stellen, de gerechtigheid Gods niet zijn onderworpen; en verklarende niet alleen droefheid, maar ook rouwe vanwege sommigen, die tevoren gezondigd had de en geen boetvaardigheid gedaan hadden vanwege hun onreinheid en hoererijen. Deze bewegingen, spruitende uit liefde tot het goede, ja uit een heilige liefde, indien dezelve ondeugden en gebreken moeten genoemd worden, laat ons dan toelaten, dat die ondeugden, die ware gebreken zijn, ondeugden genoemd worden. Maar aangezien deze bewegingen de oprechte redelijkheid volgen, dewijl zij gebruikt worden waar het behoort, wie zou ze dan durven noemen zieke of gebrekkige lijdingen? Zodat ook de Heere zelf, zich verwaardigd hebbende te leven in de gedaante van een dienstknecht, doch geen zonde hebbende, die ook in het werk gesteld heeft waar Hij oordeelde dat men die behoorde in ‘t werk te stellen; want in Hem, in Wie een waar lichaam van de mensen was en een ware ziel van de mensen, is geen valse menselijke affectie of beweging geweest. Derhalve, als deze dingen in Zijn Evangelie verhaald worden, nl. dat Hij met gramschap bedroefd is geweest over de hardheid van het hart van de Joden, dat Hij ook gezegd heeft: ik ben blijde om uwentwil, omdat gij gelooft; dat Hij, Lazarus willende opwekken, tranen gestort beeft; Dat Hij met Zijn discipelen begeerd heeft het Pascha te eten; dat, toen Zijn lijden naderde, Zijne ziele bedroefd is geweest tot de dood toe; die dingen voorwaar, worden niet vals verhaald; maar deze dingen heeft Hij door zekere dispensatie en begeleiding, wanneer Hij wilde, in Zijne menselijke ziel aangenomen, op gelijke wijze als Hij, toen Hij wilde, mens geworden is. Derhalve aangaande deze beroernissen en bewegingen, als wij die oprecht naar God hebben, moet men belijden, dat zij van dit leven zijn, en niet van dat leven, dat wij hopen toekomstig te zullen zijn, waarom wij ook in dat leven, tegen onze wil, ons onder dezelve buigen. Alzo is het dat wij somtijds, hoewel wij niet bewogen worden met enige berispelijke begeerlijkheid, maar met een prijselijke liefde, dat wij ween, zelfs als wij niet willen. Zo hebben wij dezelve dan uit zwakheid van de menselijke gelegenheid, maar de Heere Jezus niet alzo, Wiens zwakheid zelfs uit macht en sterkte voortgekomen is. Maar evenwel staat te bemerken, zolang wij dragen de zwakheid van dit leven, indien het gebeurde dat wij die bewegingen gans niet hadden, dat wij dan eerder niet terecht, dan oprecht zouden leven; want de apostel bestraft en vergruwt enigen, van wie Hij onder anderen ook zegt: dat zij zijn zonder enige bewegelijkheid. Dezelve bestraft ook de heilige Psalm, als hij van enigen zegt: ik heb geloefd tot er iemand was die met mij bedroefd was, en daar is niemand geweest. Want gans niet bedroefd te zijn, zolang wij in deze plaats van de ellende zijn, gelijk ook iemand van de geleerden dezer wereld gevoeld en gezegd heeft, zulks geschiedt niet zonder groot loon van ongevoelige beestelijkheid in de ziel, en van merkelijke domheid in het lichaam. Derhalve dat gebrek, dat in ‘t Grieks apatheia, en om in ‘t Latijn te noemen impossibilitas, dat is: ongevoeligheid of onbeweeglijkheid, zou moeten genoemd worden, indien, zeg ik, deze onbeweeglijkheid alzo te verslaan is (want zij wordt geduid op de ziel, en niet op het lichaam) dat men zonder die bewegingen, welke tegen de redelijkheid overkomen en het gemoed ontroeren, kan leven, alsdan zal daaruit volgen, dat deze onbeweeglijkheid goed en gans te wensen is; maar evenwel is dezelve in dit leven niet, want het is een zeggen, niet van enige bijzondere lieden, maar voornamelijk van de godvruchtige en die allermeest rechtvaardig zijn, nl.: indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo bedriegen wij ons zelf, en de waarheid is niet in ons; want dan zal die onbeweeglijkheid zijn, nl. wanneer er geen zonde meer in de mens zal zijn. Maar nu leeft men wél genoeg, indien men zonder bestraffelijke misdaad leeft, doch hij, die meent dat hij zonder zonde leeft, maakt daarmede niet dat hij geen zonde heeft, maar wél dat hij geen vergiffenis ontvangt. Maar indien dat onbeweeglijkheid moet genoemd worden, wanneer er gans geen beweging ‘s mensen gemoed kan aanraken, wie zal

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

niet oordelen, dat zodanige domme ongevoeligheid erger is dan enige gebreken? Maar ondertussen dat de volkomen gelukzaligheid zonder enigen prikkel van vrees, en zonder enige droefheid toekomstig is, zulks mag zonder enige ongerijmdheid gezegd worden; doch niemand zal er zijn, die ooit zal zeg' gen, dat daar geen liefde noch blijdschap zal zijn, of het moest zijn, dat hij van de waarheid uitgesloten was. Doch indien zulks onbeweeglijkheid genaamd wordt, nl. dan, wanneer noch vrees de mens verschrikt, noch droefheid hem beangstigt, zodanige onbeweeglijkheid moet men in dit leven geheel verwerpen, indien wij anders terecht, dat is: naar God willen leven. Maar in dat gelukzalig leven, hetwelk ons beloofd wordt eeuwig te zullen zijn, aldaar moet de vrees gans afgezonderd worden, want die vrees, van welke de apostel Johannes spreekt: de vrees is niet in de liefde, maar de volkomen liefde drijft de vrees uit, want de vrees heeft straf, en wie vreest, die is niet volkomen in de liefde, (1 Johannes 4:18) Die vrees, zeg ik, is van dezelfde soort niet, van welke de vrees was, met welke de apostel Paulus vreesde, dat die van Corinthe door de listigheid van de slang zouden mogen misleid worden, want de liefde heeft deze vrees, ja niets is er dat dezelve heeft dan de liefde. Maar die voorgaande vrees is van die soort, welke niet is in de liefde, van welke de apostel Paulus zegt: want gij hebt niet weder ontvangen de geest van de dienstbaarheid tot vrees. Maar die andere reine vrees, blijvende van tijd tot tijd, indien zij ook in de toekomstige tijd zal zijn, (want hoe kan zij anders verslaan worden te blijven van tijd tot tijd?) is geen vrees, die hen afschrikt van enig kwaad, dat hun kan overkomen. Maar dezelve is houdende in het goede, dat niet verloren kan worden; want waar de liefde van het verkregen goed onveranderlijk is, voorwaar, indien zulks gezegd kan worden, zo is de vrees onbekommerd van enig perikel te wachten. Want met de naam van reine vrees wordt die wil betekend, waardoor het ons nodig zal zijn niet te willen zondigen, en voorts de zonde te vermijden, niet door bekommering van de zwakheid, om nl. niet te zondigen, maar door gerustheid van de liefde. Of indien in die allerzekerste zekerheid van de eeuwige en gelukkige blijdschap gans geen soort van vrees kan zijn, zo is het dat dit zeggen: de vrees van de Heere is rein, volkomen, blijvende van tijd tot lijd, alzo te verslaan is, even gelijk er gezegd is: de lijdzaamheid van de armen zal niet vergaan in eeuwigheid. Want deze lijdzaamheid zal niet eeuwig zijn, dewijl zij nergens elders nodig is, dan waar men het kwade heeft te lijden; maar dat zal eeuwig zijn, lot hetwelk men door lijdzaamheid komt. En evenzo is mogelijk de reine vrees gezegd van tijd lot tijd te blijven, overmits datgene zal blijven tot hetwelk de vrees ons brengt. Naardien dit zo is, en aangezien dat een oprecht leven behoort genoemd te worden, waardoor men zal komen tot het gelukzalig leven, zal ook een oprecht leven al die affecten en bewegingen oprecht hebben, maar een verkeerd leven zal die verkeerd hebben. Daar benevens zal het gelukzalig en eeuwig leven de liefde hebben, en ook de blijdschap; niet alleen oprecht, maar ook zeker, doch zal geen vrees noch droefheid hebben. Hieruit blijkt nu enigszins, hoedanig in dit vreemdelingschap de burgers van de Stad Gods behoren te zijn, nl.: levende naar de geest, en niet naar het vlees, dat is: naar God en niet naar de mens. En daar benevens blijkt ook, hoedanig zij in die onsterfelijkheid, naar welke zij trachten, zullen zijn, maar de Stad, dat is: het gezelschap van de goddeloze die niet naar God, maar naar de mens leven, en die zelf in de dienst hunner valse godheid, en in de versmading van de ware Godheid de leringen van de mensen en van de duivelen volgen, die Stad zeg ik, wordt bestormd en gekweld met deze boze affecten en bewegingen, even als met ziekten of ontroeringen. En indien deze Stad enige zulke burgers heeft, welke deze bewegingen schijnen te dwingen en dezelve als te matigen, deze zijn door hun goddeloosheid zo hovaardig en opgeblazen, dat zelfs hierdoor in hen meer vrees is naarmate zij minder droefheid hebben. En of het gebeurde dat enigen (hebbende van de te meer beestelijkheid naarmate hun ijdelheid minder gevonden wordt) zulks in zich zelf gans bemind hebben, dat zij met geen beweging altoos opgewekt werden, noch gebogen, noch geneigd werden, die zelfde hebben veelmeer hun ganse menselijkheid verloren, dan dat zij de ware

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gerustheid zouden verkregen hebben. Want overmits enige zaak hard is, is die daarom niet recht, en overmits enig lichaam verdoofd is, hetzelve is daarom niet gezond.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

OF MEN TE GELOVEN HEEFT, DAT DE EERSTE MENSEN, IN HET PARADIJS GESTELD ZIJNDE, EER ZIJ GEZONDIGD HADDEN, DOOR GEEN ONTROERINGEN BEWOGEN ZIJN GEWEEST.

Maar aangaande de eerste mens of de eerste mensen, (want daar was een huwelijk van twee) of zij deze bewegingen gehad hebben in hun natuurlijk lichaam vóór de zonde, wordt niet ten onrechte gevraagd, te meer alzo wij dezelve in het geestelijk lichaam hier namaals niet zullen hebben, nl. wanneer alle zonde gezuiverd en gereinigd zal zijn. Want indien zij die hadden, hoe waren zij dan gelukzalig in die uitnemende plaats van de gelukzaligheid, dat is: in het Paradijs? En hoe hij geheel en volkomen gelukzalig genoemd wordt, die met enige vrees of droefheid beroerd wordt? En wat kon die eerste mensen doen vrezen of droevig zijn bij zulk een grote overvloed van zo vele en grote goederen? Want daar werd geen dood gevreesd, noch enig kwaad of ziekte van het lichaam; daar was niets gebrek om voor de goeden wil te verkrijgen. Ook was daar geen ding, dat het vlees en gemoed van de mens, die gelukkig leefde, kon kwetsen. De liefde tot God werd door geen ontroering verbroken, en zodanig was ook de liefde van man en vrouw, die trouw en oprecht met elkander leefden, en uit deze liefde sproot een grote blijdschap, dewijl zij nimmer ophield in het genieten van datgene, wat er bemind werd. Ook was daar een stille en geruste vermijding van de zonde, en zolang die bleef, kon hun van elders gans geen kwaad overkomen, dat hen kon bedroeven. Maar mogelijk zal men zeggen, dat zij de verboden boom begeerden aan te raken om te eten, maar dat zij vreesden te sterven, en alzo dat in die plaats begeerte en vrees beide hen toen ook ontroerden. Maar het zij verre, dat wij zulks zullen meen daar geweest te zijn, waar nochtans geen zonde was; want te begeren wat de Wet Gods verbiedt, en zich van zulks te onthouden uit vrees voor straf, en niet uit liefde van de gerechtigheid, dat is niet zó, dat het geen zonde is. Nu het moet verre zijn, zeg ik, dat, vóór er enige zonde was, aldaar zodanige zonde zou geweest zijn, nl. dat men dies halve aangaande de verboden boom zou toestaan zulks geweest te zijn, hetgeen de Heere van de vrouw zegt: indien iemand een vrouw aanziet om die te begeren, die heeft al rede overspel in zijn hart gedaan. (Mattheus 5:28) Zo dan, zo gelukkig als de eerste mensen waren, die niet ontsteld werden door enige ontroeringen, en die niet gekwetst noch bezwaard werden door enige ongemakken van het lichaam; zo gelukkig zou het ganse menselijk geslacht geweest indien zij niet zulk een kwaad gedaan hadden, zijn, dat zij ook overgeplant hebben op hun nakomelingen, en zo ook niemand uit hun geslacht zodanige boosheid bedreven had, welke de verdoemenis moest ontvangen. En die gelukzaligheid zou zolang gebleven zijn totdat door die zegening, in welke gezegd is: wast, en vermenigvuldigd u, het getal van de gepredestineerden en van tevoren geschikte Heiligen zou vervuld zijn geworden, want dan zou hen gegeven worden een grotere gelukzaligheid, nl. zodanige, welke al rede de aller gelukzaligste engelen gegeven was, alwaar een vaste en ontwijfelbare zekerheid zou zijn, dat niemand zou zondigen en ook niemand zou sterven. En zodanig zou het leven van de Heiligen geweest zijn, als ons leven zijn zal in die onverderfelijkheid van het lichamen, welke ons gegeven zal worden door de opstanding van de doden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

VAN DE VAL VAN DE EERSTE MENSEN, IN WELKE ONZE NATUUR GOED GESCHAPEN IS, WELKE NATUUR NU NIET WEDER IN HAAR GEHEEL GESTELD KAN WORDEN, DAN ALLEEN DOOR DE WERKMEESTER DEZELFDE.

Maar aangezien God alles tevoren geweten heeft, en alzo ook geweten heeft, dat de mensen zouden zondigen, zo moeten wij de Heilige Stad stellen naar zulks als Hij tevoren geweten en geordineerd heeft, en niet naar zulks wat tot onze kennis niet heeft kunnen komen, omdat het niet in de schikking Gods geweest is. Want ook de mens heeft zelfs door zijne zonde niet kunnen verstoren de Goddelijke Raad, even alsof hij God gedwongen had te veranderen wat Hij voorgenomen had, dewijl God door Zijne vóórwetendheid zulks beide voorgekomen is, nl. hoe boos de mens zou worden, dien Hij goed geschapen had, en ook welk goed Hij dan van hem op zodanige wijze zou teweegbrengen. Want God, al is ‘t dat Hij gezegd wordt Zijne besluiten te veranderen zodat ook door een figuurlijke manier van spreken in de Heilige Schrift gelezen wordt, dat God berouw gehad heeft, want zulks wordt gezegd naar hetgeen de mens gehoopt had of naar hetgeen de orde van de natuurlijke oorzaken meebracht, en niet naar hetgeen door hetwelk Hij, almachtig zijnde, tevoren geweten had zulks te zullen doen, derhalve zo heeft God, gelijk er geschreven is, de mens oprecht gemaakt, en alzo van goeden wil, want hij zou niet oprecht zijn zonder een goeden wil. Zo is dan de goede wil een werk Gods, want met dezelfde is de mens door Hem gemaakt. Maar de eerste kwade wil, dewijl die in de mens voor alle kwade werken voorgegaan is, is veelmeer een afwijking van het werk Gods tot zijn eigen werken, dan dat hij enig werk is. Alzo zijn ook zijn werken kwaad geweest, omdat zij geweest zijn naar hem en niet naar God, zodat van die werken, evenals van kwade vruchten, de wil als een kwade boom geweest is, of de mens zelf voor zoveel als hij was van kwaden wil. Middelerwijl, de kwade wil, hoewel hij niet is naar de natuur, maar tegen de natuur, alzo hij een gebrek is, nochtans is er van die natuur, van welke dat het gebrek is, hetwelk nergens elders kan zijn dan in de natuur, maar wel verstaande, in die natuur, welke de Schepper geschapen heeft uit niet, en niet in die natuur, welke de Schepper gegenereerd heeft van zich zelf, gelijk daar is het woord, dat Hij gegeneerd heeft, en waardoor alle dingen gemaakt zijn. Want al is ‘t, dat God de mens gemaakt heeft van het stof van de aarde, nochtans is diezelfde aarde en alle aardse stof geheel uit niet, en insgelijks toen de mens gemaakt werd, heeft Hij aan zijn lichaam gegeven een ziel, gemaakt zijnde uit niet. Ondertussen, de kwade dingen worden zo verre overwonnen van de goede dingen, dat, al is het dat zij toegelaten worden te zijn om daarmede te betonen, hoewel de gerechtigheid van de Scheppers zelfs ook die kan gebruiken, dat evenwel de goede dingen zonder de kwade kunnen zijn, gelijk zelf de ware en hoogste God, gelijk ook boven deze duistere lucht al die Hemelse, zichtbare en onzichtbare schepselen. Maar de kwade dingen kunnen zonder de goede niet zijn, want de naturen in welke zij zijn, voor zoveel zij naturen zijn, zijn geheel goed. Nu, het kwaad wordt afgenomen, niet door afneming van enige natuur, die daar bijgekomen was, noch ook door afneming van enig deel dezelve, maar door genezing en verbetering van die natuur, welke bedorven en geschonden was geworden. Ondertussen, het vermogen van onze wil is dan waarlijk vrij, wanneer het niet meer dienstbaar, is onder de gebreken en zonden. Zodanig vermogen is ons gegeven geweest van God, en hetzelve verloren zijnde door ons eigen gebrek, heeft door niemand wedergegeven kunnen word en, dan door Dien, Die het gegeven heeft, waarom ook de waarheid zegt: indien dan de zoon u zal vrijgemaakt hebben, zo zult gij waarlijk vrij zijn. (Johannes 8:36) Want dit even zoveel alsof hij zei: indien de Zoon u zalig maakt, zo zult gij waarlijk zalig zijn, want

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

daardoor komt het dat Hij is Vrijmaker en Zaligmaker, Zo dan, de mens leefde naar God, beide in het lichamelijk en geestelijk Paradijs, want het lichamelijk Paradijs was niet om de goederen van het lichaam, en het geestelijk Paradijs was niet om de goederen van de ziel; ook was het geen geestelijk Paradijs, dat de mens zich ten nutte maakte door zijne inwendige zinnen, en ook was het geen lichamelijk Paradijs, dat de mens zich benuttigde door zijne uitwendige zinnen, maar beide zijn ze gans geweest om beider wil. Doch daarna, toen die engel, die hovaardig was, en volgens die ook nijdig, door zijn hovaardigheid van God tot zich zelf gekeerd was, en toen hij liever verkozen had als door een zekeren titanisch hoogmoed over onderdanen te heersen dan zelf onderdaan te zijn, als toen is hij uit het geestelijk Paradijs gevallen, van welke val, alsmede zijner metgezellen, die alle tezamen van engelen Gods zijne engelen geworden zijn, heb ik in het eerste en tweede boek van dit werk, zoveel ik kon, verhandeld. Deze heeft daarna door zijne boosaardig aanradende listigheid gezocht in te kruipen in de zinnen van de mens, dient hij, alzo hij zelf gevallen was, benijdde omdat die nog stond; daarom heeft hij in lichamelijk Paradijs, alwaar met die twee mensen, (man en vrouw) ook alle andere aardse dieren onderdanig en zonder schade te doen, verkeerden, uit die dieren verkozen een slang, welk dier zeer glad en ligt bewegelijk is, zodat het zeer geschikt was ten dienste van zijn werk om door hetzelve te spreken. Zo dan, door zijn tegenwoordigheid en alleredelste natuur heeft deze engel de slang met zijne geestelijke boosheid aan zich zelf onderworpen, en die als zijn instrument misbruikende, heeft hij bedrieglijke redenen door haar tot de vrouw gevoerd, beginnende nl. van het laagste deel van het menselijke huwelijk, opdat hij alzo trapsgewijze mocht komen tot het geheel, dewijl hij meende dat de man niet zo lichtgelovig zou zijn als de vrouw, en daar benevens, dat hij door dwaling ook niet zo ligt zou kunnen bedrogen worden, maar dat hij allerlichtst daartoe te brengen zou zijn, wanneer hij zich zou voegen onder eens anders dwaling. Want gelijk Aaron, aangesproken zijnde van het dwalende volk, niet ingewilligd heeft om enigen afgod te maken, maar hard aangedrongen zijnde, evenwel zich onder hen gebogen heeft, en daar benevens gelijk het ook niet gelovig is, dat Salomo door dwaling zou gemeend hebben, dat men de afgoden behoort te dienen, maar veelmeer, dat hij tot zulke gruwelen gedrongen is door de vrouwelijke verlokkingen: alzo heeft men ook niet te geloven, dat de man verleid is door zijn vrouw, en daar benevens de een mens van de ander, en de een echtgenoot van de ander, en dat hij haar om de Wet Gods te overtreden, even alsof zij de waarheid sprak, zou geloofd hebben, maar het is veelmeer te geloven, dat hij door de vriendschap zich onder haar gebogen heeft, want de apostel heeft niets te vergeefs gezegd: Adam is niet verleid geweest, maar de vrouw werd verleid, (1 Timotheus 2:14). En dat daarom, overmits zij, hetgeen de slang sprak, als waar aannam, maar hij heeft van zijne enige echtgenote niet willen afscheiden, ja zelfs ook niet in de gemeenschap van de zonde, en evenwel is hij daarom niet minder schuldig, omdat hij beter wist en met voordacht zondigde, waarom ook de apostel niet zegt: hij heeft niet gezondigd, maar: hij is niet verleid geweest; want dat hij vrijwillig gezondigd heeft, toont hij genoeg, als hij zegt: door één mens is de zonde in de wereld gekomen, (Romeinen 5:12) en daarna nog openlijker, als hij zegt: naar de gelijkenis van de overtreding Adams. Maar deze wil hij, dat men verstaan zal verleid te zijn, die daar niet meen dat datgene, wat zij doen, zonde is; maar hem aangaande, hij heeft zulks wél geweten, want hoe zal anders waar zijn wat er staat, nl.: Adam is niet verleid geweest. Doch daar hij geen bevinding had van de Goddelijke strengheid, zo heeft hij daarin kunnen bedrogen worden, dat hij wellicht gemeend heeft, dat de zonde, die daar gedaan werd, vergefelijk was. En alzo in datgene, waarin de vrouw verleid is geworden, is hij niet verleid geweest, maar dit heeft hem bedrogen, nl. dat hij dacht dat het ten beste bij God zou gericht worden, wanneer hij zou zeggen: de vrouw, die Gij mij gegeven hebt, die gaf mij van dien boom, en ik at. Maar waartoe lijn meer woorden nodig? Voorwaar, al is ‘t dat

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zij beide door te geloven niet zijn bedrogen, nochtans zijn zij beide, door te zondigen, gevangen, en in van de duivels strikken verstrikt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

VAN DE HOEDANIGHEID VAN DE EERSTE ZONDE, DIE DOOR DE MENS BEGAAN IS.

Doch indien iemand bij zich zelf bedenkt, waarom de menselijke natuur door andere zonden niet evenzo veranderd werd gelijk zij veranderd is door de overtreding van die twee eerste mensen, waardoor hij onderworpen is aan zulke grote verdorvenheid als wij nu zien en gevoelen, en alzo waardoor hij de dood onderworpen is, en voorts waardoor hij ontroerd en ongerust gesteld wordt door zo vele en grote bewegingen en welke zozeer tegen elkander strijden, hetwelk ‘s mensen natuur in het Paradijs vóór de zonde niet gehad heeft, niettegenstaande dezelve in een ziellijk lichaam was. Indien iemand hiertegen bedenkingen heeft, moet hij daarom niet menen, dat de daad, die de mens beging, licht of klein geweest is, overmits die geschied is in eetbare spijze, welke om geen andere reden kwaad noch in zich zelve schadelijk was, dan omdat die verboden was, want God heeft in dat Paradijs van de grootste gelukzaligheid niets kwaads geschapen of geplant; maar door dat gebod is hem bevolen en aangeprezen de gehoorzaamheid, welke deugd in de redelijke schepselen de moeder en bewaarster is van alle deugden, want deze zelfde schepselen zijn zó gemaakt, dat. het hun gans nuttig is, dat zij God onderworpen zijn, en daarentegen, dat het hun gans schadelijk en verderfelijk is hun eigen wil te doen. En niet die van Hem, van Wie die geschapen is. Zo dan, dit kleine gebod van alleen een soort van spijze niet te eten te midden van zo groten overvloed van alle andere spijzen; dit zo gering gebod, en zo ligt te onderhouden, dit zo kort gebod om in de memorie te bewaren, en vooral ook in dien tijd, toen de begeerte de wil niet wederstond, hetwelk eerst later door de straf van de overtreding gevolgd is; dit gebod zeg ik, is met zoveel te zwaarder, en groter ongerechtigheid geschonden geweest, naarmate het lichter op te volgen was.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

HOE IN DE OVERTREDING VAN ADAM DE KWADE WIL TOT ZIJN KWAAD WERK VOORTGEGAAN IS.

Ondertussen, in het verborgen zijn zij eerst begonnen kwaad te zijn, opdat zij alzo tot openbare ongehoorzaamheid zouden vervallen, want men kon niet gekomen zijn tot een kwaad werk, tenzij dat er eerst een kwade wil voorafgegaan was. Nu, wat heeft het beginsel van de kwaden wil anders kunnen zijn, dan alleen de hovaardigheid? Want het beginsel van alle zonde is de hovaardigheid. (Sirach 10:15) En wat is hovaardigheid anders dan een begeerte van een verkeerde hoogheid? Nu, dit is verkeerde hoogheid, nl. dat men dat beginsel, hetwelk ons gemoed behoort aan te hangen, gaat verlaten, en dat de mens zich zelf enigszins als een beginsel gaat worden, hetwelk geschiedt, wanneer hij zich zelf al te zeer behaagt, en dit doet hij, wanneer hij van dit onveranderlijk goed afwijkt, dat hem meer behoorde te behagen dan hij zich zelf behaagt. En dit is voorwaar een eigen gewillige afwijking, want zo de wil standvastig gebleven was in de liefde tot dat Opperste onveranderlijk goed, van hetwelk hij verlicht werd om het te zien, en waardoor hij aangestoken werd om dat te beminnen, zou hij nooit daarvan afgewend geweest zijn om zich zelf te behagen, zodat hij daaruit tot verduistering en verkoeling zou gekomen zijn, gelijk geschied is; want de vrouw, verduisterd zijnde, heeft geloofd, dat het waarheid was, wat de slang zei, en de man, verkoeld zijnde, heeft de wil van zijn huisvrouw gesteld boven het gebod Gods, meende, dat hij een vergeeflijke overtreding van Gods gebod deed, wanneer hij de metgezellin van zijn levens zelfs niet verliet in het gezelschap haar zonde. Zo dan is het kwade werk niet geschied, dat is: die overtreding, dat zij die verboden spijze aten, dan alleen van zulke, die reeds kwaad waren, want die vrucht kon niet kwaad zijn, tenzij dat zij van een kwade boom was. Nu, dat de boom kwaad is geweest, zulks is geschied tegen de natuur, want tenzij dat het door het gebrek van de wil geschied ware, hetgeen tegen de natuur is, zou niet geschied zijn, want de natuur kon niet door het gebrek verdorven worden, of het moest zijn, dat het een natuur was, uit niet gemaakt zijnde. En derhalve, dat er enige natuur is, zulks heeft zij daaruit, overmits zij door God gemaakt is; Maar aangaande, dat zij van Hem, door Wie zij gemaakt is, afwijkt, zulks heeft zij, omdat zij uit niet gemaakt is. En de mens is niet zó afgeweken, dat hij gans niets is, maar hij is zó afgeweken, dat hij, genegen zijnde tot zich zelf, minder is dan hij was, toen hij Hem aanhing, Die allermeest is. Zo dan, met verlating van God in zich zelf te zijn, is even zoveel als zich zelf te behagen, maar het is niet te zeggen niets te zijn, maar wel het niet te naderen, waarom ook de hovaardige volgens de Heilige Schrift met een anderen naam genoemd worden: zich zelf behagende. (2 Petrus 2:14) Het is wel waar, dat het goed is zijn hart verheven te hebben, maar nochtans niet tot zich zelf, daar dit hovaardig is; maar tot de Heere, hetwelk gehoorzaamheid is, die bij niemand kan zijn, dan alleen bij de ootmoedige en nederige. Zo dan, er is iets in de nederigheid, dat op een wonderlijke wijze het hart opwaarts heft, en er is ook iets in de hoogmoed, dat het hart nederwaarts drukt. Het is waar, zulks schijnt tegenstrijdig, nl. dat de verheffing nederwaarts is, en de vernedering opwaarts, maar een godvruchtige vernedering maakt, dat men onderdanig is aan Hem, Die de bovenste is; nu, er is niets boven God, en derhalve verheft de nederigheid, omdat zij de mens onderdanig maakt aan God, en de verheffing (die in het kwade is) die zelfs door datgene, waarmede zij de onderdanigheid veracht, valt van Hem, boven Wie niemand is, en derhalve wordt hij daardoor vernederd en laag, zodat er geschreven is: Gij hebt hen terneder geworpen, toen zij verheven werden. Hij zegt niet: toen zij verheven waren geweest, alsof zij eerst verheven, en daarna terneder geworpen werden, maar toen zij verheven werden, toen zij zijn terneder geworpen; want zelfs het verheven worden is reeds niets anders dan terneder

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geworpen te worden. Derhalve wordt nu in de Stad Gods aan het burgerschap Gods, zijnde in deze wereld in vreemdelingschap, allermeest aangeprezen de nederigheid, en wordt allermeest geroemd in haren Koning, Welke Christus is. En daarentegen de ondeugd van de hovaardij en de verheffing, welke strijdig is tegen deze deugd, wordt ons in de H. Schrift geleerd, dat die allermeest heerst in de wederpartij, welke is: de duivel. Voorwaar, dit is een groot verschil, waardoor beide Steden, van welke wij spreken, onderscheiden worden, van welke de één is het gezelschap van de godvruchtige mensen, en de andere het gezelschap van de ongodvruchtige, welke ook ieder hun engelen hebben, die tot hen behoren, in welke aan de een zijde voorgegaan is de liefde Gods, en aan de andere zijde voorgegaan is de eigenliefde. Toen de zonde nu openbaar en bekend geworden was, nl. toen er gedaan was, wat God verboden had, toen zou de duivel niet gevangen genomen hebben de mens, tenzij hij begonnen was zich zelf te behagen, want hierdoor kwam het, dat hem vermaakt heeft hetgeen er gezegd werd: gij zult als Goden zijn. Doch het beste dat zij konden zijn, was daarin gelegen, dat zij het opperste en ware beginsel aanhingen door gehoorzaamheid, en niet, dat zij hun eigen beginsel werden door hovaardigheid; want de geschapen Goden zijn Goden, niet, door hun eigen kracht, maar door mededeling en gemeenschap van de waren Gods. Nu, de mens, begerende meer te zijn, is minder geworden, en toen hij verkoos zich zelf genoeg te zijn, is hij afgeweken van Hem, Die waarlijk genoeg is; zo is dan voorgegaan dat kwaad, waarmede de mens zich zelf behaagt, even alsof hij zich zelf een licht ware, daar hij nochtans daardoor afgekeerd wordt van dat licht, waarmede hij verlicht zou geworden zijn, indien het hem behaagd had. Dat kwaad, zeg ik, is voorgegaan in het verborgene, ten einde dat kwaad zou volgen, hetwelk bedreven is in het openbaar. Want het is waarachtig hetgeen er geschreven is, nl.: het hart wordt verheven vóór de val, en het wordt vernederd vóór de heerlijkheid. Alzo die val, welke in het verborgen geschiedt, gaat vóór dien val, die in het openbaar geschiedt, zelfs dan wanneer men niet eens meent, dat het een val is. Want wie zou kunnen denken, dat verheffing een val is, en dat daar ontbreking is, waar de verhevene gelaten is? Maar wie zou ook niet de val kunnen zien, nl. wanneer een kennelijke en zekere overtreding van het gebod geschiedt? Want God heeft deze zaak verboden, omdat wanneer zij gedaan was, zij met geen schijn van gerechtigheid zou verantwoord worden. En daarom durf ik zeggen, dat het de hovaardige nuttig is te vallen in enige merkelijke openbare zonde, opdat zij daardoor zich zelf mishagen mogen, die, met zich zelf te behagen, gevallen waren, want veel zaliger heeft Petrus zich zelf mishaagd toen hij weende, dan hij zich zelf behaagd heeft toen hij zeer hoog van zich zelf dacht. Zulks zegt ook een heilige Psalm, nl. vervult hun aangezichten met schande, en zij zuilen Uw naam zoeken, Heere! Dat is: maakt, dat zij, die zich zelf behaagd hebben met hun naam te zoeken, zó mogen zijn, dat Gij hen behaagt met Uw naam te zoeken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE HOVAARDIJ VAN DE OVERTREDING, DIE ERGER IS GEWEEST DAN DE OVERTREDING ZELF.

Maar bovenal is die hovaardigheid boos en verdoemelijk, die zelfs in openbare zonden tot een uitvlucht van onschuld opgezocht wordt, gelijk daar zijn geweest de eerste mensen van welke de vrouw gezegd heeft: de slang heeft mij verleid, en ik heb daarvan gegeten, en hij; heeft ook de vrouw, die Gij mij gegeven hebt, gaf mij van dien boom, en ik at. (Genesis 3:12) Hier hoort men nergens enige begeerte van vergiffenis, en ook nergens enig verzoek om medicijnen en genezing; want al is het, dat zij niet loochenen, zoals Kaïn, hetgeen zij gedaan hebben, nochtans zoekt hun hovaardij, aangaande hetgeen zij gedaan heeft, de schuld er van op een ander te leggen, nl. de hovaardij van de vrouw op de slang, en de hovaardij van de man op de vrouw, maar het is meer een beschuldiging dan een ware verontschuldiging, wanneer daar het Goddelijk gebod een openbare overtreding is. Want zij hebben de overtreding gedaan, omdat de vrouw zulks deed op aanraden van de slang, en omdat de man zulks deed door mededeling en overgeving van de vrouw, even alsof daar iets geweest was, dat men meer had te geloven dan God, en onder hetwelk men meer dan onder God had te buigen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

VAN DE GERECHTIGHEID VAN DE WEDERVERGELDING, WELKE DE EERSTE MENSEN VANWEGE HUN ONGEHOORZAAMHEID ONTVANGEN HEBBEN.

Aangezien God dan in Zijne bevelen versmaad is, Die de mens geschapen had; Die hem tot zijn evenbeeld gemaakt had; Die hem tot een heer over alle dieren gesteld had; Die hem in het Paradijs geplaatst had; Die hem overvloed van alle dingen, en met name van zijn zaligheid, gegeven had; Die hem met geboden, niet met vele, niet met grote, niet met zware belast had: maar Die hem een allerkortst en allerlichtst gebod, dienende tot nut van de gehoorzaamheid, gegeven had, om daarmede te betonen, dat Hij een Heere was over dat schepsel, hetwelk een vrijwillige dienstbaarheid betaamde; aangezien, zeg ik, Die God versmaad is, is daarop gevolgd een rechtvaardige veroordeling en verdoemenis, ik zeg zodanige verdoemenis, dat de mens, die door het onderhouden van het gebod Gods geworden zou zijn zelfs in het vlees geestelijk, nu daarentegen geworden is zelfs in de ziel vleselijk. Want hij die door zijn eigen hovaardigheid zich zelf behaagd had, zou beschonken geweest zijn met de gerechtigheid Gods, en nochtans gelijk hij zocht, is hij niet geheel gekomen onder zijn eigen macht, want van zichzelf is hij ook verschillende, en in plaats van die vrijheid, die hij begeerd had, moet hij zelfs onder hen, die hij met zondigen toegestemd heeft, een harde en ellendige dienstbaarheid lijden, zodat hij, willens gestorven zijnde in de geest, tegen wil moet sterven in het lichaam, en alzo hij een verlater is geweest van het eeuwige leven, zo is hij ook, tenzij dat de genade hem verlost, veroordeeld met de eeuwige dood. Indien nu iemand meent, dat deze verdoemenis óf te groot, óf onrechtvaardig is, die kan voorwaar niet overleggen noch berekenen, hoe groot de ongerechtigheid daar in het zondigen geweest is, waar zodanige gemakkelijkheid was om niet te vervallen tot zondigen: want gelijk niet ten onrechte de grote gehoorzaamheid van Abraham geroemd wordt, dewijl een allerzwaarste zaak hem belast werd, nl. dat hij zijn zoon zou doden, alzo is ook de ongehoorzaamheid in het Paradijs van de te groter geweest naar mate dat gebod, hetwelk hem gegeven werd, van minder zwarigheid was. En gelijk de gehoorzaamheid van de tweede mens (Christus) van de te meer geroemd wordt, omdat Hij gehoorzaam is geworden tot de dood toe, alzo is de ongehoorzaamheid van de eerste mens van de te verfoeijelijker, omdat hij ongehoorzaam is geweest tot de dood toe; want waar een grote straf op de ongehoorzaamheid gesteld is, en waar iets gemakkelijks van de Schepper bevolen is, wie zou genoegzaam kunnen verklaren, welk een kwaad het is, niet gehoorzaam te zijn in een lichte zaak, nog vanwege het bevel van zulk een grote macht, noch vanwege zo grote en schrikkelijke straf? En om in ‘t kort alles te zeggen, in die straf van die zonde, welke wedervergelding is er aan de ongehoorzaamheid gedaan, anders dan ongehoorzaamheid? Want welke ellende is er anders toch in de mens dan zijne ongehoorzaamheid tegen zich zelf, zodat, aangezien hij niet gewild heeft wat hij mocht, hij nu zulks wil wat hij niet mag. Want in het Paradijs, al is ‘t, dat hij vóór de zonde niet alles mocht, nochtans wat hij niet vermocht, dat wilde hij ook niet, en derhalve vermocht hij alles, wat hij wilde. Maar nu, gelijk wij in zijn geslacht bemerken, en gelijk ons de Goddelijke Schrift betuigt: is de mens de ijdelheid gelijk geworden. (Psalm 144:4) Want wie zou kunnen verhalen, hoeveel dingen er zijn, die hij wil en nochtans niet vermag, als nl. zijn gemoed, en alzo zijn benedenste vlees niet gehoorzaam is zichzelf, dat is: zijn wil. Want zelfs tegen wil en dank wordt zijn gemoed ontroerd, en zijn vlees lijdt pijn, en wordt oud en sterft, en is onderworpen alles wat wij meer lijden, dat wij niet tegen wil zouden lijden, zo onze natuur geheel en in allen dele onze wil onderdanig was; maar nu lijdt ook ons vlees zulks, door hetwelk het niet toegelaten wordt te dienen. En wat is er aan gelegen,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vanwaar het komt, als wij slechts weten, dat het gebeurt door de gerechtigheid van de heersende Gods, Die wij niet onderdanig hebben willen dienen; derhalve wat is daaraan gelegen, zeg ik, dat ons vlees, dat ons onderdanig was geweest met niet te dienen, ons nu moeilijk is, want met God niet te dienen, hebben wij ons zelf moeilijk kunnen zijn, en niet Hem, want Hij heeft onze dienst alzo niet nodig, gelijk wij de dienst van ons lichaam nodig hebben, en derhalve is het onze straf hetgeen wij ontvangen, en niet onze straf, hetgeen wij gedaan hebben. Nu, de pijnen, welke genaamd worden: van het vlees, zijnde pijnen van de ziel in en uit het vlees. Want wat pijn gevoelt toch het vlees, of wat begeert toch het vlees zonder de ziel? Want wanneer het vlees gezegd wordt te begeren, of pijn te lijden, alsdan is het óf de mens zelf, gelijk wij verhandeld hebben, óf iets van de ziel, hetwelk de beroeringen van het vlees beweegt, hetzij dat dezelve smartelijk is om pijn aan te doen, of genoeglijk is om wellust aan te doen; want de pijn van het vlees is alleen een kwetsing van de ziel uit het vlees en een zekere afkerigheid van het lijden daarvan, gelijk ook de pijn van de ziel, welke droefheid genoemd wordt, een afkerigheid is van die dingen, die ons tegen onze wil overkomen. Maar vóór de droefheid gaat algemeen de vrees die ook zelve in de ziel is, en niet in het vlees. Maar vóór de pijn van het vlees gaat niet enige vrees van het vlees, welke vóór de pijn in het vlees gevoeld wordt, maar voor de wellust gaat een zekere begeerte, welke gevoeld wordt in het vlees, en is als een lust en begeerlijkheid van hetzelve, even gelijk honger en dorst; doch hetgeen belangt de leden van de voortteling wordt gewoon in ‘t Latijn libido, dat is: begeerlijkheid, genoemd, daar nochtans hetzelve een algemeen woord is van alle lust en begeerte, want zelfs de gramschap hebben de ouden gezegd niet anders te zijn dan begeerlijkheid van wraak, hoewel somtijds de mens zelfs op levenloze dingen, in welke geen gevoel is van wraak, vergramd wordt, zodat hij, vergramd zijnde, zijne schrijfpen, wanneer die slecht schrijft, vermorzelt; doch hoewel dit een domme gramschap is, nochtans is het een begeerte van wraak en een schaduw van wedervergelding, zodat zij, die kwaad doen, ook kwaad lijden. Zo dan er is begeerte van wraak, welke gramschap genoemd wordt; er is ook begeerte van geld te hebben, welke gierigheid genoemd wordt; er is ook begeerte van altijd zijn zin te hebben, welke hardnekkigheid genoemd wordt; ook is een begeerte van grootspreken, hetwelk roem geheten wordt en er zijn nog zeer vele en verscheidene begeerlijkheden, van welke sommige bepaalde namen hebben, en anderen weder niet.

Zo wordt bv. de begeerte van heersen met een eigen naam genoemd heerszucht, welke zeer veel vermag in het gemoed van de tirannen, gelijk de burgeroorlogen overvloedig bewijzen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN HET KWAAD VAN ‘S MENSEN LUSTEN.

Aangezien dan, dat er lusten of begeerten zijn van zeer vele dingen, evenwel wanneer het woord lust genoemd wordt, en daar niet bijgevoegd wordt waarvan en van welke zaak die lust is, zo plagt ons gemoed schier geen andere lust voor te komen dan die, waardoor de vuile delen van het lichaam opgewekt worden. Nu, deze vuile vleselijke lust eigent zich zelf toe, niet alleen het gehele lichaam, maar beweegt ook de gehele mens, tezamen voegende en vermengende de beweging van het gemoed met de begeerte van het vlees, zodanig, dat daaruit volgt die wellust, behalve welke geen groter onder al de wellusten van het lichaam is, zodat in dat ogenblik tijd, in hetwelk men komt tot het uiterste daarvan, schier al de scherpte en al de waakzaamheid van de gedachten overvallen wordt. Nu, wie is er, zijnde een vriend van de wijsheid en van de heilige blijdschap, levende in de huwelijke staat, en daar benevens, die (gelijk de apostel vermaant) weet zijn vat te bezitten in heiligmaking en eer, en niet in de ziekte van de begeerlijkheden en lusten, gelijk de Heidenen die God niet kennen; (1 Thessalonicenzen 4) wie is er, zeg ik, zijnde zodanig, die niet liever, indien hij kon, zijne kinderen telen zou zonder die vleselijke lust en die beweging, ten einde alzo in de dienst van de voortteling van de kinderen die leden, die tot dit werk geschapen zijn, even als alle andere leden, die onderling in hun werk verdeeld zijn, zijn gemoed en zijne ziel gehoorzaam zouden mogen ten dienste staan, als bewogen zijnde door de begeerte van de wil, en niet opgewekt zijnde door de hitte van de vleselijke wellust. Want zelfs de beminnaars van dezen wellust worden niet bewogen noch tot de huwelijkse bijslapingen, noch tot de onreinheden van hun schandelijkheden zo vaak als zij willen; want soms is die beweging gans overlastig en ontijdig, zonder dat men die begeert, en ook laat die beweging somtijds iemand geheel verlegen, die dezelve sterk begeert. En alzo wanneer die begeerte heet is in het gemoed, is zij koud in het lichaam, zodat dienvolgens op een wonderlijke wijze de vleselijke lust niet alleen niet ten dienste staat de wil om voort te telen, maar die lust wil ook zelfs de lust van de oefening van de vleselijke onkuisheid niet ten dienste zijn. En naardien deze lust in ‘t algemeen zich stelt tegen het gemoed, dat hen weerhoudt, zo is het, dat hij somtijds ook tegen zich zelf verdeeld wordt, en alzo het gemoed bewogen hebbende, volgt hij zich zelf niet in de bewegingen van het lichaam.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

VAN DE NAAKTHEID VAN DE EERSTE MENSEN, DIE ZIJ EERST NA DE ZONDE GEZIEN HEBBEN, DAT SCHANDELIJK EN BESCHAMEND WAS.

Zo is het dan met recht, dat wij allermeest beschaamd zijn vanwege deze lust, en met recht worden ook die leden, welke die lust, kwansuis enigszins door zijn eigen recht om zo te spreken, en niet alleszins óf tot onze wil beweegt óf niet beweegt; met recht, zeg ik, worden die leden genaamd schaamdelen, welke zij vóór de zonde van de mensen niet geweest zijn. Want gelijk er geschreven staat: zij waren naakt, en schaamden zich niet; niet omdat hun, hun naaktheid onbekend was, maar omdat hun naaktheid nog niet schandelijk was, want nog bewoog hun lust die leden niet tegen hun wil, en nog gaf het vlees niet door zijn eigen ongehoorzaamheid kwansuis enigszins getuigenis, dienende tot ontdekking van de ongehoorzaamheid van de mensen, want zij waren niet blind geschapen, gelijk het onverstandige volk algemeen meent, (deze mening is gesproten uit de woorden 'en hij at, en hun ogen werden geopend') want de man heeft de dieren gezien, die hij namen gegeven heeft; en aangaande de vrouw, van haar wordt gelezen 'en zij zag aan, dat van die boom goed te eten was, en liefelijk aan te zien dat het een lustige boom was.'

Zo waren dan hun ogen open, maar waren nog niet geopend, dat is: zij waren nog niet aandachtig om te bemerken welke grote weldaad hen door de bekleding van de genade gedaan werd, dewijl hun leden nog niet konden strijden tegen hen wil, welke genade weggenomen zijnde, is daarop gevolgd, opdat de ongehoorzaamheid met gelijk vergeldende straf zou gestraft worden, dat er in de beweging van het lichaam, geweest is een onbeschaamde nieuwheid, vanwaar ook gekomen is een ongeschikte naaktheid, en dit heeft hen aandachtig en ook beschaamd gemaakt; alzo is het, dat, wanneer zij het gebod Gods met openbare overtreding geschonden hadden, dat van hen geschreven is 'toen werden hun beider ogen geopend, en zij werden gewaar dat zij naakt waren, en vlochten vijgenbladeren tezamen, en maakten zich schorten.'. (Genesis 3:7) Hun beider ogen, zegt hij, zijn geopend, niet om te zien, want zij zagen reeds tevoren, maar om onderscheid te maken tussen het goed dat zij verloren hadden, en tussen het kwaad waarin zij gevallen waren; waarom ook zelfs de boom, omdat hij diende tot zodanige onderkenning, wanneer hij tegen het gebod aangeroerd mocht worden om te eten, vanwege die zaak de naam ontvangen heeft, zodat hij genoemd werd de boom van de kennis van het goeds en kwaads; want wanneer de pijnlijkheid van de ziekte beproefd is, wordt de liefelijkheid van de gezondheid van de te aangenamer. Zo dan, zij hebben bekend, dat zij naakt waren, nl. naakt gemaakt zijnde van die genade, door welke het geschiedde, dat geen naaktheid van het lichaam hen beschaamd maakte vanwege enige wet van de zonde tegen hun gemoed strijdende. Dit hebben zij dan bekend, hetwelk zij veel gelukkiger niet gekend zouden hebben, indien zij, God gelovende en gehoorzamende, niet zulks bedreven hadden, waardoor zij gedwongen werden te beproeven welk een kwaad en welke schade hen aandeed het ongeloof en de ongehoorzaamheid. Alzo beschaamd zijnde door de ongehoorzaamheid van hun eigen vlees, welke tezamen als een getuige en straffe was hunner ongehoorzaamheid, zo hebben zij zich zelf tezamen gevlochten vijgenbladeren, en maakten zich schorten, dat is: een omgegord deksel om de schaamtedelen, waarom ook sommige Latijnse vertalers het woord succinctoria, dat is: schorten, gesteld hebben. Ondertussen tegen de verdoemde schuld van de ongehoorzaamheid heeft de lust de wil ongehoorzaam bewogen, maar de schaamte heeft die schaamtelijk bedekt, en hiervan komt het, dat alle volkeren, aangezien zij van deze stam afkomstig zijn, overal ditzelfde, als in hun natuur ingedrukt, onderhouden, nl. dat zij hun schaamtedelen bedekken, zodat enige Barbarischen zelfs in

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hun badstoven die delen van het lichaam niet eens naakt willen hebben, maar wanneer zij zich wassen, gebruiken zij deksels voor dezelve. Insgelijks ook in de duistere bosachtige wildernissen van Indië, doen sommigen deksels voor hun schaamtedelen, die zij voor hun andere lichaamsdelen niet hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

HOE DE DELEN VAN DEZE GRAMSCHAP EN VAN DE VLESELIJKE LUST ZO ZONDIG BEWOGEN WORDEN, DAT HET NODIG IS DIE DOOR DE BREIDEL VAN DE WIJSHEID TE BEDWINGEN, HETWELK NOCHTANS IN DE GEZONDHEID VAN DE NATUUR VÓÓR DE ZONDE NIET GEWEEST IS.

Alzo komt het ook hiervan, dat die Filosofen, die nader tot de waarheid gekomen zijn, aangaande de toorn en vleselijke lust bekend hebben, dat die gebrekkige delen van het gemoed zijn, omdat zij onberoerlijk en ongeregeld bewogen worden tot zulke dingen, welke de, wijsheid verbiedt te doen, en dienvolgens, dat zij van node hebben het verstand en de reden, die dezelve matigt; want dit derde deel van het gemoed zeggen zij even als in een kasteel gesteld te zijn, om de andere delen te regeren, opdat alzo (terwijl deze gebiedt en de andere delen dienende zijn) al de gerechtigheid in alle delen onder de mensen zou mogen onderhouden worden. Deze delen, welke zij zelfs in een mens die wijs en machtig is, bekennen gebreken te zijn, zodat het verstand met dwingen en inhouden die breidelt, en wederom trekt van die dingen, waartoe zij ongerechtig bewogen worden, en daarentegen tot zulke dingen brengt, die door de wet van de wijsheid toegelaten zijn, gelijk bv. de gramschap, om daarmede te oefenen gerechtigde dwang, gelijk ook de vleselijke lust, om te dienen tot de voortplanting van het geslacht: deze delen zeg ik, zijn in het Paradijs vóór de zonde niet gebrekkig geweest, want zij werden niet tegen de oprechte wil tot iets bewogen, waarvan zij afstand behoorden gedaan te hebben door de rede, evenals door regerende breidels. Want aangaande, dat zij nu dus bewogen worden, en dat zij van hen, die matig rechtvaardig en godvruchtig leven, nu lichter, dan zwaarder, nochtans met dwingen en breidelen gematigd worden, dat is voorwaar geen gezondheid uit de natuur, maar een krankheid uit de schuld. En belangende, dat de schaamte niet alzo verbergt de werken van de gramschap en die van alle andere bewegingen in woorden en daden, gelijk zij verbergt de werken van de vleselijke lust, welke geschieden met de leden van de voortplanting, welke oorzaak is daarvan anders, dan dat in de andere delen de leden van het lichaam bewegen met de affecten en beroeringen, maar de wil die hen toestemt, en welke in het gebruik hetzelfde geheel heerst; want hij, die een hard woord vergramd uitspreekt, of ook iemand slaat, zou zulks niet kunnen doen, tenzij, door bevel van de wil, de tong en de hand daartoe bewogen werden, welke leden ook door dezelfde wil bewogen worden, zelfs wanneer er geen gramschap is. Maar de vleselijke lust heeft de voortplantende delen van het lichaam alzo onder zijn recht en gebied gebracht, dat zij niet kunnen bewogen worden, wanneer de vleselijke lust ontbreekt, en dienvolgens, tenzij dat dezelve, óf van zelf, óf opgewekt zijnde, zich verheft. En dat is het, waarover men zich schaamt; dat is het, wat men vanwege schaamte voor de ogen van de aanschouwers vermijdt, zodat de mens veel liever verdraagt een grote menigte aanschouwers, wanneer hij onrechtvaardig op enig mens vergramd wordt, dan hij verdraagt het aanschouwen van iemand wanneer hij gerechtig met zijn huisvrouw vermengd wordt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

VAN DE ZEGENING VAN DE MENSELIJKE VRUCHTBAARHEID EN VAN DE VERMENIGVULDIGING VÓÓR DE ZONDE, WELKE DE OVERTREDING NIET WEGGENOMEN HEEFT, EN BIJ WELKE DE ZIEKTE VAN DE VLESELIJKE LUST GEKOMEN IS.

Alzo moet het er verre vandaan zijn, dat wij zouden geloven, dat die gehuwde lieden, in het Paradijs gesteld zijnde, door dien lust, over welke zij zich schamende, hun leden bedekt hebben, dat zij, zeg ik, door deze lust vervuld zouden hebben, wat God in Zijne zegening gezegd heeft, nl. wast en vermenigvuldigt u, en vervult de aarde. (Genesis 1:28) Want na de zonde is deze vleselijke lust eerst opgekomen; na de zonde heeft de niet onbeschaamde natuur, verloren hebbende die macht, welke het lichaam in alle delen onderdanig was, deze lust gevoeld, geschaamd en gedekt. En aangaande die zegening van de huwelijks, nl. dat de gehuwden zouden wassen en vermeerderen en de aarde vervullen, hoewel dezelve in de zondigende mensen gebleven is, nochtans is die hen gegeven vóór zij gezondigd hadden, ten einde men daaruit zou mogen bekennen, dat de voortteling van de kinderen behoort tot de heerlijkheid van de huwelijks, en niet tot de straf van de zonde. Maar nu menen de mensen, als geen kennis hebbende van dat geluk, hetwelk geweest is in het Paradijs, dat de mensen geen kinderen hebben kunnen winnen, dan alleen door zulks als zij bevonden en beproefd hebben, nl. door de vleselijke lust, vanwege welken wij zien, dat zelfs de eerbaarheid van het huwelijk zich schaamt. Ook zijn er enigen, die de Goddelijke Schrift, in welke gelezen wordt, dat zij na de zonde over hun naaktheid zich geschaamd hebben, en dat zij hun schaamte bedekt hebben, gans niet aannemen, maar die door ongeloof bespotten, (dit waren de Manicheen, die het gehele Oude Testament verwierpen). Anderen, hoewel zij de Goddelijke Schrift aannemen en eren, willen dit zeggen ‘wast en vermenigvuldigt u,’ niet verstaan hebben naar de vleselijke vruchtbaarheid, omdat dergelijk zeggen ook naar de ziel gelezen wordt, nl. ‘gij zult mij in mijne ziel vervullen met uw kracht; zodat zij, door hetgeen in Genesis volgt ‘vervult de aarde en heerst over dezelve,’ bij de aarde willen verstaan het vlees, dat de ziel met haar tegenwoordigheid vervult, en waarover zij allermeest heerst als zij in kracht vermenigvuldigd wordt; en aangaande de vleselijke vruchten, deze zeggen zij, dat zonder de vleselijke lust, die na de zonde opgekomen, aanschouwd, beschaamd, en bedekt geworden is, toen zelfs niet hebben kunnen geteeld worden, evenmin als zulks nu kan geschieden, en dat zodanige vruchten in het Paradijs niet zouden geweest zijn, maar daar buiten, gelijk ook geschiedt is, want zodra zij uit het Paradijs verdreven waren, kwamen zij tezamen om kinderen te winnen, en hebben die ook gewonnen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

VAN DE HUWELIJKSSAMENKOMST, DIE IN DE BEGINNE DOOR GOD INGESTELD EN GEZEGEND IS.

Doch wij twijfelen geenszins, hoe dat wassen, vermeerderen en de aarde vervullen, volgens de zegening Gods, een gave van de huwelijks is, hetwelk God vóór de zonde van de mensen van de beginne aan ingesteld heeft, scheppende man en vrouw, welk geslacht beide kennelijk te onderscheiden is in het vlees, want bij dit werk Gods heeft ook gevoegd Zijne zegening; want als de Schrift gezegd had 'man en vrouw heeft Hij ze gemaakt,' heeft zij daarbij gevoegd 'wast en vermeerdert u, en vervult de aarde, en heerst over dezelve, welk alles, hoewel het niet ongevoegelijk tot een geestelijk verstand kan geduid worden, nochtans man en vrouw kan niet als iets gelijk zijnde in een mens verstaan worden; want in hem is iets wat anders hetgeen regeert dan hetgeen geregeerd wordt, maar gelijk kennelijk blijkt in de lichamen van verscheiden beeld, moet men zeggen, dat man en vrouw alzo geschapen zijn, dat zij met kinderen te telen zouden wassen, vermeerderen en de aarde vervullen; dit zo klaar gevoelen te willen weerspreken, zou een grote ongerijmdheid zijn. Want de Heere, toen Hij gevraagd werd of men om allerlei oorzaak zijne huisvrouw mocht verlaten, is niet gevraagd, noch van de geest die gebiedt en van het vlees dat onderdanig is; noch van de redelijke ziel, welke regeert, en van de onredelijke begeerte, die geregeerd wordt; noch van de aanschouwende deugt, die als heersende uitsteekt, en van de werkende deugd, die dezelve onderdanig is; noch van het verstand van het gemoed en van de zinnen van het lichaam, maar Hij is gans klaar van de band van de huwelijks, waardoor beide die geslachten aan elkander verbonden zijn, gevraagd geworden, of het geoorloofd was om allerlei oorzaak zijn huisvrouw te verlaten, overmits Mozes, vanwege de hardheid van de harten van de Israëlieten, toegelaten had een scheidbrief te geven, waarop de Heere antwoordt en zegt; hebt gij niet gelezen, die van het begin de mensen gemaakt heeft, dat Hij hen gemaakt heeft man en vrouw? En gezegd heeft: daarom zal een mens vader en moeder verlaten, en zal zijne vrouw aanhangen, en die twee zullen tot één vlees zijn: alzo dat zij niet meer twee zijn, maar één vlees. Hetgeen dan God samengevoegd heeft, schelde de mens niet. (Mattheus 19:4-6) Zo is het dan zeker, dat man en vrouw van de beginne alzo ingesteld zijn, gelijk wij nu twee mensen van verscheiden geslacht zien en bekennen; doch dit enige wordt daar gezegd, hetzij om de samenvoeging van de huwelijks, of om de oorsprong van de vrouw, hoe zij uit de zijde van de mans gemaakt is, want zelfs ook de apostel vermaant door dat eerste voorbeeld, dat door de instelling Gods voorgegaan is, ieder van de mannen, dat hij zijne huisvrouw zal liefhebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

OF MEN OOK IN HET PARADIJS ZOU VOORT GETEELD HEBBEN, INDIEN DAAR NIEMAND GEZONDIGD HAD, EN OF TEGEN DE DAAD VAN DE VLESELIJKE LUST ALDAAR GESTREDEN ZOU HEBBEN DE LEER VAN DE REINHEID.

Nu, hij, die zegt dat de mensen niet zouden samengekomen zijn, noch ook voortteling zouden gedaan hebben, indien zij niet gezondigd hadden, wat zegt hij anders, dan dat de zonde om de menigte van de Heilige wil noodwendig is geweest? Want indien zij, met niet te zondigen, alleen zouden gebleven zijn (want gelijk zij meen, indien zij niet gezondigd hadden, zouden zij niet hebben kunnen voorttelen) voorwaar, opdat het geschieden mocht, dat er niet alleen twee rechtvaardige mensen zouden zijn, maar vele, zo is de zonde noodzakelijk geweest, hetwelk te willen zeggen en geloven, naardien zulks een gans vreemde en ongerijmde zaak is, zo behoord men veelmeer dit te geloven hoe het getal van de Heiligen, zo groot als nodig was tot vervulling van de aller gelukzaligste Stad zou geweest zijn, al was het, dat er niemand gezondigd had, ja, dat het zo groot zou geweest zijn als er nu door de genade Gods uit de menigte van de zondaren vergaderd wordt, zolang nl. als de kinderen dezer wereld voorttelen en voort geteeld worden. En derhalve dat huwelijk waardig zijnde het geluk van het Paradijs, indien daar geen zonde geweest was, zou een beminde vrucht geteeld en evenwel geen beschaamde lust gehad hebben. Maar hoe zulks zou kunnen geschieden, daarvan hebben wij geen voorbeeld, om zulks daarmede enigszins te verklaren. Evenwel moet daarom niet ongelooflijk schijnen, dat een lid zonder de vleselijke lust onderdanig heeft kunnen zijn de wil, aan wie tegenwoordig nog zo vele leden onderworpen zijn. En is het alzo, dat wij onze handen en voelen bewegen, wanneer wij willen zodanige dingen, die wij met die leden te doen hebben, hetwelk ook geschiedt zonder enigen tegenweer met zulke grote lichtheid als wij in ons zelf en in anderen zien, bijzonder in de kunstenaars en Werkmeesters van allerlei lichamelijke werkingen, in welke tot oefening van de zwakke en trage natuur bijgekomen is een zeer wakkere kloekheid en vernuftigheid. En zullen wij niet kunnen geloven, dat in het werk van de voortteling van de kinderen, indien daar geen vleselijke lust geweest was, die tot vergelding van de zonde van de ongehoorzaamheid opgekomen is, die leden daartoe dienende, even als alle andere, de mens, ten believen van zijn wil gehoorzaam en onderdanig hadden kunnen zijn? Heeft Cicero in de boeken van de Republiek niet gezegd toen hij van het onderscheid van de heerschingen handelde, en de gelijkenis van zodanige zaak uit de natuur van de mensen nam, heeft hij niet gezegd, dat men over de leden van het lichaam heerst even als over kinderen, nl. vanwege de lichtheid van het gehoorzamen? Heeft hij ook niet gezegd, dat de gebrekkige delen, evenals slaven, met een harder heerschappij behoorden bedwongen te worden? En voorwaar, door natuurlijke orde wordt de ziel gesteld voor het lichaam en nochtans heerst de ziel over het lichaam veel lichter dan over zich zelf. Maar deze vleselijke lust, waarvan wij nu spreken, is van de te meer om beschaamd te zijn, overmits de ziel in hem niet krachtig genoeg over zich zelf heerst, zoals zij wel wilde, en ook niet genoeg over haar lichaam, zodanig dat de wil meer dan de vleselijke lust de schaamachtige leden zou bewegen; want indien zulks alzo is, zouden die leden in ‘t geheel niet schaamachtig zijn; maar nu is de ziel beschaamd, dat zij tegengestaan wordt door het lichaam, dat haar onderworpen gesteld is. Maar in andere bewegingen dan het gemoed zich zelf wederstaat, is het minder beschaamd, omdat het, wanneer het van zich zelf overwonnen wordt, zich zelf overwint, hoewel ongeregeld en gebrekkig, omdat het voortkomt uit die delen, welke de rede onderdanig behoorden te zijn, evenwel wordt het gemoed door zijn eigen delen, en alzo door zich zelf overwonnen, want wanneer het gemoed zich

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zelf wel geregeld en ordelijk overwint, zodat de onvernuftige bewegingen aan het verstand en de rede onderworpen worden, (wel verstaande indien ditzelfde verstand God onderworpen is) alsdan is zulks een lof en deugd. Nochtans is daar minder schaamte, wanneer het gemoed zich zelf vanwege de gebrekkige delen niet gehoorzaam is, dan wanneer het lichaam, dat het tweede is naast het gemoed, en dat beneden hetzelve is, en welk natuur zonder hetzelve niet leeft, dan, zeg ik, wanneer dit lichaam het willende en bevelende gemoed niet onderdanig is. Doch naardien alle andere leden onder het bevel van de wils gehouden worden, zodanige nl., zonder welke die leden, die tegen wil door de vleselijke lust opgewekt worden, niet kunnen volbrengen wat zij begeren, zo is ‘t, dat de reinheid bewaard wordt, niet met verlies, maar met niet toelating van het genot van de zonde. Deze tegenworsteling, deze tegenstrijdigheid, deze onenigheid tussen wil of vleselijke lust, of veelmeer tot voldoening van de wil, deze ontbreking van de vleselijke lust zou ongetwijfeld, nl. bijaldien de ongehoorzaamheid van de schuld met geen ongehoorzaamheid van de straf vergolden was geworden, in het Paradijs het huwelijk niet onderworpen geweest zijn, maar diezelfde leden, evenals allo andere leden, zouden de wil onderdanig geweest zijn, want die akker van de kinderteling zou dat vat, tot dit werk geschapen zijnde, alzo bezaaid hebben evenals de hand tegenwoordig de aarde bezaait. En alles wat de schaamte hen belette te spreken, die van deze zaak wat dieper willen handelen, en alles wat hen dwingt met eerbied van de reine schaamachtige oren verlof te verzoeken, daarvan zou toen geen reden geweest zijn, waarom datzelfde behoorde geschied te zijn, zodanig dat de redenen en woorden zonder enige vrees van onreinheid vrij uitgesproken zouden geweest zijn van alles, wat men aangaande deze leden zou kunnen bedenken. En daar zouden ook geen woorden geweest zijn, die men vuil en oneerlijk zou hebben kunnen noemen, maar alle woorden, die men van deze leden zou hebben kunnen spreken, zouden zo eerlijk geweest zijn als alle andere woorden zijn, wanneer wij spreken van alle andere leden van het lichaam. Zo dan, indien iemand komt tot deze boeken, onrein zijnde, dezelve verfoeide zijn schuld en niet zijne natuur, en laat hij aantekenen de werken zijner onreinheid, en niet de woorden onzer noodzakelijkheid, vanwege welke de reine en godsdienstige lezer of toehoorder lichtelijk mij zulks zolang ten beste zal houden tot ik weerleg de ongelovigheid, handelende niet van het geloof van de dingen die onbeproefd zijn, maar van het gevoelen van de dingen, die beproefd zijn. En diegene voorwaar zal het lezen zonder aanstoot, die zich niet vergruwt over de apostel, bestraffende de allerverschrikkelijkste schandelijkheden van de vrouwen, die haar natuurlijk gebruik veranderd hebben in zodanig gebruik, dat tegen de natuur is. En zulks zal des temeer ons ten goede gehouden worden, dewijl wij nu niet verhalen, noch bestraffen die verdoemelijke vuiligheid, gelijk hij doet, en vermits wij evenwel in het verklaren van de genegenheden van de menselijke voortteling, zoveel wij kunnen, alle vuile woorden, evenals hij, vermijden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

HOE DE MENSEN IN HUN ONNOZELHEID, EN DOOR HUN GEHOORZAAMHEID IN HET PARADIJS BLIJVENDE, ALZO DE LEDEN VAN DE VOORTTELING TOT DE KINDERTELING ZOUDEN GEBRUIKT HEBBEN, EVENALS ZIJ ALLE ANDERE LEDEN NAAR HET BELIEVEN VAN HUNNEN WIL GEBRUIKTEN.

Zo dan, de man zou zijn geslacht voortgeplant hebben en de vrouw zou het ook ontvangen hebben, zijnde haar leden van de voortteling op zodanige tijd, wanneer het nodig was en voor zoveel het nodig was, tot zulks door haar wil bewogen, en niet door enige vleselijke lust opgewekt. Want wij bewegen niet alleen naar onze wil die leden, die samengevlochten zijn met verscheiden beenderen, elk hangende aan zijn gelid, zoals voeten, handen en vingers, maar wij bewegen ook die leden, welke slap zijn door zachte en weke zenuwen, zodat wij die, wanneer wij ze willen bewegen, met toereiken uitsteken en met draaiing buigen, en ook met verstijving verharden, gelijk wij zien, dat de wil, zoveel als hij kan, die leden beweegt, die in de mond en het aangezicht zijn. Insgelijks de longen, die van alle ingewanden, uitgezonderd het merg, de zachtste zijn, en daarom in het hol van de borst beschermd en beschanst zijn; deze, zoveel belangt de adem uiten in te halen, alsmede zoveel belangt het geluid van de stem te slaan of te matigen, evenals blaasbalgen van de werklieden of van de orgels, staan de wil geheel ten dienste in ‘t uitblazen, in het inademen, in ‘t spreken, roepen en zingen. Ik ga nog voorbij, dat enige dieren van natuur ingedrukt is, wanneer zij gevoelen, dat er op enige plaats iets weg te jagen is, de huid of het deksel waarmede hun ganse lichaam bekleed wordt, alleen daar bewegen, waar zij iets gevoelen, zodat zij niet alleen de vliegen, die op hun huid zitten, afschudden, maar zelfs ook door de schudding van hun huid de speren, die er in gestoken worden, afweren. Ondertussen, daar de mens zulks niet kan, heeft daarom de Schepper hetzelve niet kunnen geven aan sommige dieren? Alzo ook de mens heeft in al zijne benedenste leden die gehoorzaamheid kunnen hebben, welke hij door zijne ongehoorzaamheid verloren heeft. Want het is God niet zwaar geweest, hem alzo te scheppen, dat, wat nu in zijn vlees alleen door vleselijke lust bewogen wordt, alleen door zijnen wil zou bewogen geworden zijn; want wij kennen ook enige naturen van sommige mensen, die andere naturen geheel ongelijk zijn, en die alzo om hare zeldzaamheid zeer te bewonderen zijn, zodat zij enige dingen met hun lichaam doen, welke anderen op generlei wijze kunnen doen, en die zij ook nauwelijks geloven; want er zijn enigen, die hun oren roeren één voor één, of beide tegelijk. Er zijn enigen, die, zonder hun hoofd te roeren, al hun haar, dat op hun hoofd is, naar hun voorhoofd trekken, en wederom doen keren zo vaak zij willen. Er zijn enigen, die ongelofelijk veel en verscheiden dingen opgegeten hebbende, nadat het een korten tijd in hun lichaam geweest is, wat hen belieft, als uit een zak halen. Er zijn enigen, die de stemmen van vogels en beesten en van andere mensen alzo nabootsen, dat dezelve, tenzij, dat ze gezien worden, van dezelve onmogelijk onderscheiden kunnen worden. Er zijn enigen, die van beneden zonder enige schaamte naar hen believen zoveel gebrom en geluid weten te maken, dat zij ook met dat gedeelte schijnen te zingen. Ik heb zelf gezien, dat er een man was, die zweette wanneer hij wilde. Ook is het bekend, dat er zijn, die schreien en overvloedig tranen storten, wanneer zij willen. En bovenal is dit nog veel ongelofelijker, hetwelk enige broederen onlangs door verse gedachtenis bevonden hebben, namelijk: er is een ouderling geweest, genaamd Restitutus, in de parochie van de gemeente van de Calamensen, die, wanneer het hem beliefde, (want hij werd gebeden om zulks te doen door hen die bij deze wonderlijke zaak wensten tegenwoordig te zijn) op de verdichte stem van enig schreiend

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

mens alle gevoel zó van zich wist weg te nemen, dat hij daar lag als een dode, zodat hij hen die hem knepen en staken, niet alleen niet gevoelde, maar dat hij ook, wanneer hem vuur aangelegd werd, daardoor merkelijk verbrand werd zonder enig gevoel van pijn, dan alleen daarna uit de wonde, dat hij niet met zich zo te houden, maar dat hij waarlijk, met niet te voelen, zijn lichaam niet roerde, zulks bleek daaruit, omdat in hem, evenals in een dood mens, geen adem gevonden werd, doch later zei hij, dat hij de stemmen van de mensen, wanneer zij luide spraken, evenals van verre gehoord had. Aangezien dan het lichaam enigen, al is ‘t dat zij in het verderfelijk vlees dit ellendig leven leiden, in sommige bewegingen en genegenheden zó wonderlijk buiten de gewonen loop van de natuur onderdanig is, waarom zouden wij dan niet kunnen geloven, dat vóór de zonde van de ongehoorzaamheid en vóór de straf van de menselijke verdorvenheid de menselijke leden zonder enigen vleselijke lust in de voortteling van de kinderen niet gehoorzaam zou de hebben kunnen zijn de menselijke wil? Zo dan, de mens is zich zelf overgegeven, omdat hij God verlaten heeft met zich zelf te behagen, en dewijl hij God niet gehoorzaam was, heeft hij ook zich zelf niet gehoorzaam kunnen zijn. En hieruit is onze ellende van de te merkelijker, omdat de mens uit kracht dezelve niet leeft zoals hij wil, want indien hij leefde zoals hij wilde, zou hij zich gelukkig achten, evenwel zou hij het alzo niet zijn, wanneer hij schandelijk leefde.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

VAN DE WARE GELUKZALIGHEID, DIE IN HET TIJDELIJK LEVEN NIET VERKREGEN WORDT.

Niemand leeft zoals hij wil, dan alleen hij, die gelukzalig is, en niemand is gelukzalig dan alleen hij, die gerechtig is; maar zelfs hij, die gerechtig is, leeft niet zoals hij wil, tenzij dat hij daar komt, waar hij in ‘t geheel niet kan sterven, bedrogen of gekwetst worden, en daarenboven; tenzij dat hij dan ook verzekerd is, dat hij zó altijd zal blijven, want zulks begeert de natuur, die nimmermeer ten volle of volmaakt gelukzalig zal zijn, tenzij dat zij verkregen heeft wat zij begeert. Nu, wie is er van de mensen, die kan leven zoals hij wil, naardien zelfs het leven niet in zijn macht is; want hij wil leven, en wordt gedwongen te sterven. Derhalve dan, hoe leeft zo iemand zoals hij wil, die niet leeft zo lang als hij wil? En indien hij wil sterven, hoe kan hij dan leven zoals hij wil, die nl. niet wil leven? En indien hij wil sterven, niet omdat hij niet wil leven, maar opdat hij na de dood beter mag leven, zo is ‘t dat hij nu nog niet leeft zoals hij wil, maar dan eerst, wanneer hij door zijn sterven gekomen is tot hetgeen dat hij wil. Maar laat hij leven zoals hij wil, naardien hij zich zelf daarin geperst en vermeesterd heeft, nl. niet te willen wat hij niet kan, en te willen wat hij kan, gelijk Tarentius zegt ‘aangezien zulks niet kan geschieden wat gij wilt, wilt dan zulks, wat gij mag.’ Evenwel is hij daarom niet gelukzalig, overmits hij geduldig ellendig is; want het gelukzalig leven, indien het niet bemind wordt, heeft men niet, doch indien men het bemint en heeft, is het nodig, dat men het bemint als heerlijker zijnde dan alle andere dingen, uit oorzaak, dat men alles wat men anders bemint, om ditzelfde moet beminnen. Maar indien dit leven zó verre bemind wordt als het waard is bemind te worden, (want die is niet gelukzalig, die het gelukzalig leven niet naar waarde bemint) kan het niet geschieden, dat hij, die het alzo bemint, niet het eeuwige leven zou willen; derhalve zal het dan gelukzalig zijn, wanneer het eeuwig zijn zal.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

HOE MEN MOET GELOVEN AANGAANDE HET GELUK VAN HEN, DIE IN HET PARADIJS LEEFDEN, DAT ZIJ HET AMBT VAN DE VOORTTELING HEBBEN KUNNEN VERVULLEN ZONDER SCHAAMACHTIGE BEGEERTE.

De mens leefde in het Paradijs zoals hij wilde zolang hij wilde, wat God belastte, hij leefde God genietende, en uit God, de Goeden, was hij goed; hij leefde zonder enige gebrekkigheid, hebbende zijn altijd leven alzo in zijn macht. Hij had spijs om niet te hongeren; drank om niet te dorsten; de boom van het leven, opdat de ouderdom hem niet zou ontbinden; daar was geen verderfelijkheid in noch uit het lichaam, welke zijn zinnen enige moeilijkheid of pijn aanbracht. Daar was van binnen geen ziekte, en van buiten werd niet gevreesd enige slag of stoot; daar was een allerhoogste gezondheid in het vlees en in de ziel was gerustheid. En gelijk in het Paradijs geen hitte of koude was, alzo was in de bewoning daarvan geen kwetsing van de goeden wil, voortkomende óf uit begeerte, óf uit vrees. Daar was geheel niets droevigs, ook was daar niets ijdellijk blijde, maar er was een ware blijdschap, gestadig vloeiende uit God, jegens Wie weer brandde een liefde uit reiner hart en uit een goede consciëntie en uit een ongeveinsd geloof. Daar benevens hadden man en vrouw onder elkander een getrouw echtgenootschap, voortkomende uit eerlijke liefde; ook was daar een eendrachtige bewaking van het gemoed en van het lichaam, en daarenboven was daar ook het onderhouden van Gods bevel zonder arbeid en moeite; daar was geen vermoeidheid die de ledigen bezwaarde, noch een slaap die de onwillige overviel. In zo grote gemakkelijkheid van de dingen, en in zulk geluk van de mensen moet het verre van ons zijn, dat wij zouden vermoeden, dat er toen geen menselijk geslacht kon voortgeplant worden zonder vleselijke lust, maar wij hebben te zeggen, hoe door zodanig believen van de wils die leden bewogen werden gelijk alle andere, en dat de man zonder enigen aanlokkende prikkel van de brand met gerustheid van het gemoed buiten alle verderfelijkheid van de reinheid van het lichaam instorting deed in de schoot van zijn vrouw, hetwelk men niet moet nalaten te geloven, hoewel men het door bevinding niet kan bewijzen, dewijl de beroerlijke hitte die delen van het lichaam toen niet bewoog, maar een gewillige macht zulks deed als het nodig was. Ondertussen heeft de almachtige oppersten God, de allerhoogst goede Schepper van alle naturen, de Helper en Vergelder van de goede willen, de Verlater en Verdoemer van de kwade willen, de Schikker en Bestuurder beide van goede en kwade willen geen raad ontbroken om het zeker getal zijner burgers door Zijne wijsheid tevoren gepredestineerd zijnde, uit het verdoemde menselijk geslacht in Zijne Stad te vervullen, onderscheidende hen niet door hun verdiensten, dewijl de ganse massa verdoemd was, maar door genade; betonende alzo aan de verlosten niet alleen van hen zelf, maar ook van de niet verlosten, wat Hij hen schonk; want ieder bekent dan, dat hij niet door schuldige, maar door genadige goedheid verlost is van de kwaden, wanneer hij van de gemeenschap dezelfde mensen vrij werd, met wie hem een rechtvaardige straf gemeen was. En waarom zou God dan niet scheppen diegenen, welke Hij tevoren geweten heeft, dat zouden zondigen, naardien Hij in en uit ben kon bewijzen, aan de een zijde, wat hun schuld verdiende, en aan de andere zijde, wat door Zijne genade gegeven werd, zodat onder deze Schepper en Bestuurder geen verkeerde wanordelijkheid van de zondaren de rechte orde van de dingen kon verkeren?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

VAN DE ZONDAARS, BEIDE ENGELEN EN MENSEN, VAN WIE VERKEERDHEID NIET BEROERT NOCH VERSTOORT DE VOORZIENIGHEID GODS.

De zondaren, engelen en mensen beide, doen derhalve niets, waardoor belet worden de grote werken van de Heere, welke doorzocht zijn in al zijn willen; want Hij, die voorzienig en almachtig zijn gaven aan ieder deelt, Die kan niet alleen de goeden, maar ook zelfde kwaden gebruiken. En alzo waarom God de kwade engel, die vanwege zijn eerste kwade wil alzo veroordeeld en verhard was, dat hij nu geen goede wil meer had, toegelaten heeft, dat door hem de eerste mens, die oprecht geschapen was, zou verzocht worden, daarvan is dit de oorzaak, overmits hij alzo geschapen was, indien hij op de hulp Gods vertrouwde, dat dan de goede mens de kwade engel zou overwinnen, doch indien hij God, zijnen Schepper en Helper, met zich zelf hovaardig te behagen, kwam te verlaten, dat hij dan overwonnen zou worden, zodat hij zijn goed had in zijn oprechten wil van God geholpen zijnde, en zijn kwaad had in zijn verkeerde wil, die God verliet, want zelfs vertrouwen op de hulp Gods kon hij niet, zonder de hulp Gods, en evenwel daarom niet zich zelf te behagen, had hij in zijn macht niet af te wijken van de weldaden van de Goddelijke genade. Want gelijk het in de macht niet is in dit vlees te leven zonder voedsel, doch wel in de macht is in hetzelve niet te leven gelijk zij doen, die zich zelf doden; alzo wel te leven zonder de hulp Gods zelfs in het Paradijs was niet in ‘s mensen macht, maar het was wél in zijne macht kwalijk te leven, doch zó, dat dan hun gelukzaligheid niet zou blijven, maar dat daarentegen een allerrechtvaardigste straf hen zou volgen. Derhalve, aangezien God niet onwetend was van deze val van de mensen, waarom zou Hij niet toelaten, dat hij zou verzocht worden van de boosheid van de nijdige engels? Want op generlei wijze is hij onzeker geweest, dat hij zou overwonnen worden, maar evenwel is Hij voorwetend geweest, dat zelfs de duivel met meer heerlijkheid van de Heiligen van zijn zaad geholpen zijnde, met Zijne genade zou overwonnen worden. Derhalve is het op deze wijze geschied, dat aan de een zijde God niets verborgen was van het toekomstige, en aan de andere zijde, dat Hij met Zijne voorwetenschap niemand gedwongen heeft te zondigen, en daar benevens, dat Hij getoond heeft wat onderscheid er is tussen eigen zelfhovaardige vermetelheid en tussen zijn eigen zelfbescherming, bewijzende zulks uit de navolgende bevinding van de engelen en mensen redelijke creaturen. Want wie zou durven geloven of zeggen, dat het niet in Gods macht geweest is, dat noch engel, noch mens zou vallen? Maar ditzelfde heeft Hij veel liever hun macht niet willen afnemen, opdat Hij alzo zou betonen welk een groot kwaad hun vaardigheid, en welk een groot goed zijne genade vermag.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

VAN DE HOEDANIGHEID VAN DE TWEE STEDEN, NAMELIJK VAN DE AARDSE EN VAN DE HEMELSE STAD.

Zo dan, tweeërlei liefde heeft gemaakt tweeërlei Steden, nl. de aardse Stad, strekkende de liefde van zich zelf tot versmading van God, en de Hemelse Stad, strekkende de liefde Gods tot versmading van zich zelf. Voorts, die eerste Stad roemt in zich zelf, maar de Hemelse roemt in de Heere, want de aardse zoekt ere van de mensen, maar voor de inwoners van de Hemelse Stad is God, Die de getuige van hun consciëntie is, de allermeeste ere. De aardse Stad verheft haar hoofd in heerlijkheid, maar de Hemelse zegt tot haar God: O, mijne heerlijkheid, Die mijn hoofd verhoogt. Over de eerste heerst in haar vorsten, of in de volkeren, die zij zich onderwerpt, de lust en begeerte van heerschappij, maar in de Hemelse dienen de burgers elkander in liefde, nl. de Overste met tot het goede te vermanen, en de onderdanen met het goede te gehoorzamen. De eerste bemint in haar machtigen haar eigen macht, maar de Hemelse zegt tot haar God: ik zal U beminnen, Heere! mijn kracht. En derhalve in de eerste hebben de wijzen dezelve, naar de mens levende, gezocht óf het goede van het lichaam, óf het goede van de ziel, óf het goede van beiden. En indien daar enigen van dezelfde God hebben kunnen bekennen, zo is het nochtans, dat zij Hem niet als God geëerd en gedankt hebben, maar zijn verijdeld geworden in hun gedachten, en hun onverstandig harte is verduisterd geworden, want daar zij zich zelf voor wijs hielden, dat is: in hun eigen wijsheid door de hovaardigheid die in hen heerste, zich zelf verheffende waren, zijn zij dwaas geworden. En de heerlijkheid van de onverderfelijke Gods hebben zij veranderd tot vergelijking van een beeld van de verderfelijke mens en van de vogelen, en van de viervoetige en van de kruipende dieren, want om zodanige beelden te aanbidden, zijn zij óf leidslieden van de volken, óf aanhangers en navolgers geweest, zodat zij het schepsel geëerd en gediend hebben boven de schepper, Die te prijzen is in van de eeuwigheid: Amen. (Romeinen 1:25) Maar in de Hemelse Stad is geen andere wijsheid van de mensen dan die godsdienstigheid, waardoor de ware- God terecht geëerd wordt, van welke men verwacht de beloning in het gezelschap van de Heiligen, niet alleen van de mensen, maar ook van de engelen, zodat God alles zal zijn in allen, (1 Corinthiërs 15).

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 5.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

VAN DE TWEE ORDINANTIËN VAN HET MENSELIJKE GESLACHT, LOPENDE VAN DE BEGINNE TOT VERSCHEIDEN EINDEN.

Van de gelukzaligheid van het Paradijs, en daar benevens van het leven van de eerste mensen aldaar, gelijk ook van hun zonde en straf hebben vele mensen veel gevoeld, veel gesproken en ook veel geschreven: maar volgens de Heilige Schrift hebben wij, wat wij in dezelve gelezen of uit dezelve verstaan hebben met dezelfde waarheid overeen te komen, hiervóór verhandeld. En indien zij nog dieper zouden onderzocht worden, zou zulks voortbrengen zeer vele verhandelingen; doch wij hebben thans niet zoveel tijd, dat wij kunnen blijven staan bij alle punten, die enige ledige en neuswijze mensen zouden mogen vereisen, die bereid zijn verder te vragen dan zij begrip hebben om te verstaan. Nochtans meen ik, dat ik reeds genoeg gedaan heb met het beantwoorden van die grote en allerzwaarste vragen aangaande het begin óf van de wereld, óf van de ziel, óf van het menselijke geslacht, dat wij in tweeërlei geslachten afgedeeld hebben, waarvan het éne is degenen, die naar van de mens leven en het andere degenen, die naar God leven, en die wij ook in een geestelijke verborgenheid tweeërlei steden noemen, dat is: tweeërlei gezelschappen van mensen, waarvan het een gepredestineerd of van tevoren beschikt is om in eeuwigheid te heersen met God, en het andere daarentegen om de eeuwige straf te lijden met van de duivel. Doch wat belangt het einde van deze steden, daarvan zullen wij later spreken. Maar nu, aangezien wij van de opkomst van die steden, zo ten aanzien van de engelen, van welker getal wij gelijkenis hebben, alsmede van de eerste twee mensen genoeg gesproken hebben, zo dunkt mij nu, dat ik ook behoor aan te vangen van de voortgang van die steden, beginnende van die tijd, dat de eerste mensen zijn begonnen voort te telen, tot die tijd toe, wanneer de mensen met de voortteeling zullen ophouden; want die ganse tijd of eeuw, waarin de stervenden afgaan en zij, die geboren worden, aankomen, is de voortgang van die twee steden, waarvan wij hier handelen. Zo dan, allereerst is van die twee ouderen van het menselijke geslacht Kaïn geboren, behorende tot de stad van de mensen, en daarna is geboren Abel, behorende tot de Stad Gods, evenals wij in één en dezelfde mens metterdaad bevinden hetgeen de apostel zegt, nl. dat niet eerst is het geestelijke, maar het natuurlijke, en daarna het geestelijke, (l Cor. 15:46), zodat het ook geschiedt dat ieder alzo hij uit een verdoemden stam voortkomt, noodwendig uit Adam eerst kwaad en vleselijk moet zijn; doch daarna, indien hij door de wedergeboorte in Christus toeneemt, wordt Hij goed en geestelijk. Alzo is het ook geschied in ‘t ganse menselijke geslacht, toen allereerst die twee sleden, beide door geboren te worden en te sterven, haren voortgang begonnen zijn, dat allereerst geboren is een burger van deze wereld, en na hem is geboren een vreemdeling in deze wereld, die behoorde tot de Stad Gods, zijnde door genade gepredestineerd, door genade verkoren, door genade een vreemdeling van beneden, door genade een burger van boven, want die mens, zoveel hem zelf aangaat komt voort uit diezelfde massa, die door oorspronkelijkheid geheel verdoemd is; maar God, even gelijk een pottenbakker (want deze

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gelijkenis brengt de apostel zeer wijselijk voort) heeft uit dezelfde stof gemaakt het een vat ter eer en het andere ter oneer. Doch het eerste is gemaakt ter oneer, en daarna het andere ter eer; want zelfs in van de zelfde mens is eerst het verwerpelijke, waarvan wij allereerst moeten beginnen en waar het geenszins noodwendig is dat wij zullen blijven; en daarna is het oprechte en goede, tot hetwelk wij verder komen, en tot hetwelk wij komende, eindelijk blijven. Alzo, niet ieder mens die boos is, zal goed worden, maar nochtans zal niemand goed worden, die niet tevoren boos was. Maar naarmate iemand eerder beter wordt, naar die mate zal hij ook eerder een bewoner van de Hemelse Stad genoemd worden. Zo dan, van Kaïn is geschreven, dat hij een stad gebouwd heeft, maar Abel, als een vreemdeling zijnde, heeft geen stad gebouwd; want de stad van de Heiligen is van boven, hoewel dezelve hier haar burgers baart, in welke zij in vreemdelingschap is tot dat de tijd van haar Rijk komt, want zij zal dan vergaderen al haar burgers, verrijzende in hun lichamen, wanneer hen gegeven zal worden het beloofde Rijk, alwaar zij met haar Prins, van de Koning van de eeuwen, zonder enig einde van tijd zullen heersen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

VAN DE KINDEREN VAN HET VLEES EN VAN DE KINDEREN VAN DE BELOFTE.

En voorwaar een zekere schaduw van deze stad en een profetisch voorbeeld heeft gediend op aarde meer om haar te betekenen dan om haar te vertonen, hetwelk geschiedde toen het behoorlijk was, dat zij zou aangewezen worden; derhalve deze stad is gezegd heilig te zijn uit kracht van het betekende beeld, en niet vanwege zodanige uitgedrukte waarheid, gelijk zij zal toekomstig zijn. Van dit dienstbare voorbeeld en van die vrije stad, die dezelve betekent, spreekt de apostel aldus tot de Galaten: zegt mij, gij die onder de wet wilt zijn! hoort gij de wet niet? Want er is geschreven, dat Abraham twee zonen had, een uit de dienstmaagd, en een uit de vrije. Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest; doch deze, die uit de vrije was, door de belofte. Hetwelk dingen zijn, die andere beduiding hebben; want deze zijn de 2 Verbonden; het een van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barende, hetwelk is Agar: want dit, nl. Agar, is Sinaï een berg in Arabië, en komt overeen met Jeruzalem, dat nu is, en is dienstbaar met haar kinderen. Maar Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, hetwelk is ons aller moeder. Want er is geschreven: bent vrolijk, gij onvruchtbare, die niet baart! Breek uit en roep, gij, die geen barensnood hebt! Want de kinderen van de eenzame zijn veelmeer, dan degene, die van de man heeft. Maar wij, broeders! zijn kinderen van de belofte, als Izaäk was. Doch gelijkerwijs toen, die naar het vlees geboren was, degenen vervolgde, die naar van de geest geboren was, alzo ook nu. Maar wat zegt de Schrift? Werp de dienstmaagd uit en haar zoon; want de zoon van de dienstmaagd zal geenszins erven met van de zoon van de vrije, zo dan, broeders! Wij zijn niet kinderen van de dienstmaagd maar van de vrije. (Galaten 4:21-31) Deze wijze van dit alzo te verstaan, voortkomende van de verklaring van de apostel, opent ons zulk een plaats, die ons aanwijst hoe en op welke wijze wij de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament behoren te nemen, want een deel van de aardse stad is een beeld van de Hemelse Stad geworden, niet met zich zelf te betekenen, maar met de andere te betekenen, en derhalve is zij dienstbaar; want zij is ingesteld, niet om zich zelve, maar om een ander te betekenen, en door voorgaande andere betekenis is deze voorbeeldende stad zelf voorgebeeld geweest, want Hagar, de dienstmaagd van Sara, en haar zoon zijn als voorbeelden van dit voorbeeld geweest. En aangezien de schaduwen zouden voorbijgaan door het opkomen van het licht, daarom heeft de vrije Sara, die betekende de vrije stad, om die wederom op een andere wijze te betekenen, gezegd: drijft uit de dienstmaagd en haar zoon, want de zoon van de dienstmaagd zal geen erfgenaam zijn met mijn zoon Izaäk, hetwelk de apostel zegt met van de zoon van de vrije. Zo dan, in deze aardse stad vinden wij tweeërlei gestaltenissen, van welke de een haar eigen tegenwoordigheid bewijst, en de andere door hare tegenwoordigheid dient tot betekening van de Hemelse Stad. Nu, de natuur, door de zonde verdorven zijnde, baart burgers van de aardse stad, maar de genade, bevrijdende de natuur van de zonde, baart burgers van de Hemelse Stad, zodat de eersten genoemd worden vaten van de toorn, en de anderen vaten van de barmhartigheid. (Romeinen 9:22-23). Zulks is ook beduid geweest in de twee zonen van Abraham, want de een, Ismaël genoemd, is van de dienstmaagd Hagar naar het vlees geboren, maar de andere, Izaäk genoemd, is van de vrije Sara naar de belofte geboren. Beide zijn zij wel van het zaad Abrahams, maar van de eersten heeft de gewoonte, die aanwijst op de natuur voortgeteeld. Maar van de anderen heeft de belofte, die beduidt de genade, gegeven. In van de eersten wordt de menselijke gewoonte betoond, maar in dezen wordt de Goddelijke weldaad aangeprezen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

VAN DE ONVRUCHTBAARHEID VAN SARA, WELKE DE GENADE GODS VRUCHTBAAR GEMAAKT HEEFT.

Want Sara was onvruchtbaar, en door wanhoop van vrucht zocht zij ten minste van haar dienstmaagd te hebben, wat zij van zich zelf niet kon kragen. Alzo heeft zij haar dienstmaagd overgegeven om bevrucht te worden van haar man, van dien zij wel wilde baren, maar niet kon. Derhalve heeft zij ook op die wijze van de schuldigen plicht van haar man vereist.

Zo dan, Ismaël is geboren gelijk andere mensen geboren werden, nl. volgens de gewone wet van de natuur, en daarom wordt er gezegd naar het vlees; niet dat zodanige dingen geen weldaden Gods zijn, of dat God die niet werkt, Wiens werkende wijsheid, gelijk geschreven is, alles van einde tot einde krachtig aanroert, en alles zoetelijk bestiert, maar omdat hier betekend moest worden die gave Gods, die de genade, zonder iets schuldig te zijn, om niet de mensen geeft, zo is het, dat op deze wijze zijn zoon moest gegeven worden, nl. voor zoveel het de natuur niet toebehoorde volgens haar gewone loop, want de natuur in zodanige vermenging van man en vrouw als die van Abraham en Sara, weigert de voortteeling van de kinderen, nl. in die ouderdom, en daarenboven ook bijkomende de onvruchtbaarheid van de vrouw, die zelfs ook toen niet baren kon, dewijl de ouderdom niet nodig was bij dé vruchtbaarheid, maar deze bij van de ouderdom; Dat aan die natuur, alzo gesteld zijnde, geen vrucht van nakomelingen toekwam, dit beduidt, dat de natuur van het menselijke geslacht, door de zonde verdorven zijnde, en alzo met recht verdoemd, geen ware gelukzaligheid in de toekomst verdiende. Zo dan, wel te recht beduidt Izaäk, naar de belofte geboren zijnde, de kinderen van de genade, de burgers van de vrije stad, de medegenoten van de eeuwige vrede, waar geen liefde is van eigen en bijzondere wil, maar zodanige liefde, die zich verheugt in dat éne en onveranderlijke goed, en die uit velen één hart maakt, dat is: die een volmaakte, eendrachtige gehoorzaamheid van de liefde geworden is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

VAN DE STRIJD EN DE VREDE VAN DE AARDSE STAD.

Maar aangaande de aardse Stad, die niet eeuwig zal zijn, (want zij zal niet meer een stad zijn, wanneer zij veroordeeld zal zijn tot de uiterste straffe) deze heeft alhier haar goed, door welks gemeenschap zij zich verheugt met zulke blijdschap als er van zulke dingen kan zijn En daar dit goed niet zó is, dat het geen vrees of benauwdheden zou aanbrengen aan zijn liefhebbers, zo is 't, dat deze Stad in 't algemeen tegen zich zelf verdeeld wordt met twisten en oorlogen, en met najagen van dodelijk verderfelijke of waarlijk sterfelijke overwinningen; want deze stad van wat gedeelte zij tegen enig ander gedeelte van haar zelf met oorlogen opstaat, zoekt altijd overwinnares te zijn van de volken, daar zij zelf gevangen is onder de gebreken en ondeugden. En al is 't, wanneer zij overwint, dat zij zich zelf hovaardig verheft, niettemin is zij dan mede verderfelijk of dodelijk vergiftig. En wanneer zij overlegt haar gelegenheid en gemene gevallen, zo is het, dat zij meer door de tegenspoeden, die haar kunnen overkomen, benauwd wordt, dan zij door van de voorspoed, die zij genoten heeft, verheven wordt. En op zodanige wijze is het een sterfelijke overwinning, want met gestadig te blijven, heeft zij over die niet altijd kunnen heersen, die zij heeft kunnen te onder brengen met te overwinnen. Doch met geen reden worden die dingen gezegd niet goed te zijn, die deze Stad begeert, dewijl zij zelf ook in haar menselijk geslacht het beste is, want zij begeert voor deze laagste dingen een aardse vrede; tot dezelve verlangt zij te komen door oorlog, en indien zij overwint, en zo er niemand is die haar wederstaat, zal de vrede zijn, die tevoren niet hadden die delen, die tegen elkander streden, en die vanwege de dingen, die zij te samen en tegelijk niet konden hebben door een ongelukkige gebrekkigheid, oorlog voerden. Deze vrede zoeken de lastige en moeilijke oorlogen, deze verkrijgt de overwinning, die zo heerlijk geacht wordt. Nu, wanneer zij overwinnen, die voor de rechtvaardigste zaak strijden, wie twijfelt er aan, dat men zich dan behoort te verblijden vanwege zulk een overwinning, en wie acht niet, dat dan een wenselijke vrede gekomen is? Voorwaar, dit zijn goeden, en zonder twijfel gaven Gods. Maar indien het alzo is, dat met verachting van die beste goederen (die tot de stad hierboven behoren, waar de overwinning zeker zal zijn in eeuwige en allerhoogste vrede) hiertegen deze aardse goederen alzo begeerd worden, dat zij geloofd worden of alleen te zijn, of dat zij meer bemind worden dan die dingen, die geloofd worden beter te zijn, zo moet noodwendig zijn, dat hierover niet alleen ellende zal volgen, maar dat ook de ellende, die reeds in haar is, zal vermeerderd worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

VAN DE STICHTER VAN DE AARDSE STAD, DIE EEN BROEDERMOORDENAAR WAS, MET WIENS GODDELOOSHEID EEN STICHTER VAN DE STAD ROME, DOOR HET DODEN VAN ZIJN BROEDER; OOK WEL OVEREENGEKOMEN IS.

De stichter van de aardse stad is geweest een broedermoordenaar, want hij heeft zijn broeder, die een burger van de eeuwige stad en een vreemdeling op aarde was, door nijdigheid overwonnen en gedood, zodat het ook niet te verwonderen is, dat zo lange tijd daarna, in het opbouwen van die stad, die het hoofd zou worden van deze aardse stad, daar wij hier van spreken, en die over zo vele volken zou heersen, dezelve als een zeker beeld van haar geslacht overeengekomen is met dit allereerste voorbeeld en gelijk het de Grieken noemen, met dit eerste voorschrift, want alhier zijn ook, gelijk een zeker poëet van hun gruwelijke daad verhaalt, de allereerste muren bevochtigd geweest met het broederbloed. Want op deze wijze is Rome gebouwd; derhalve, wanneer de Romeinse historie betuigt, dat Remus gedood is door zijn broeder Romulus, zo wordt ook meteen te kennen gegeven, dat zij beide burgers geweest zijn van de aardse stad, en dat zij beide, vanwege de stichting van de Romeinse republiek, eer zochten; maar beide konden zij die zo groot niet hebben als één alleen die kon hebben, want hij, die met heerlijkheid en grote roem wilde heersen, zou minder moeten heersen wanneer zijne macht door het leven van zijn medegenoot verminderd werd. En opdat één de heerschappij zou hebben, heeft men dan medegenoot van kant geholpen, en alzo is dezelve door gruwelijke boosheid groot geworden tot erger, vermits hij door oprechtheid kleiner was tot beter. Maar deze broeders Kaïn en Abel hadden beide onder elkander geen gelijke begeerte van de aardse dingen, en vanwege zulks heeft de een van de ander niet benijd, nl. als de heerschappij van hem, die van de ander gedood heeft, te erger zou zijn indien zij beide kwamen te heersen, want Abel zocht geen heerschappij in die stad, die gebouwd werd door zijn broeder, maar zulks heeft gedaan die duivelse nijdigheid, door welke de kwaden de goeden benijden, waarvan geen andere oorzaak is, dan omdat dezen goed en zij kwaad zijn, want de bezitting van de goedheid wordt op generlei wijze minder door het bijkomen of bijblijven van een medegenoot, ja de bezitting van de goedheid wordt zoveel te wijder uitgebreid, naar mate de eendrachtige liefde van de bondgenoten die tegen de nijdigheid bezit. En voorwaar, die genegenheid zal hij niet hebben, die dezelve niet wil gemeen hebben. En zoveel te groter zal diegene die vinden, hoe hij dan te meer kan beminnen zijn medegenoot. Ondertussen hetgeen er opgerezen is tussen Remus en Romulus, dat toont ons hoe en op welke wijze de aardse stad tegen zich zelf verdeeld werd, en wat er ontstaan is tussen Kaïn en Abel, dat bewijst ons de vijandschap tussen die 2 steden, nl. de Stad Gods en die van de mensen. Derhalve strijden onder elkander kwaden en kwaden, insgelijks strijden onder elkander goeden en kwaden; Maar goeden en goeden, indien zij volmaakt zijn, kunnen onder elkander niet strijden, maar die nog toenemende en nog niet volmaakt zijn, kunnen tegen elkander strijden, nl. even alzo dat de goede ten aanzien van dat gedeelte, tegen een ander strijdt, ten aanzien van hetwelk hij tegen zich zelf strijdt, want in een mens begeert het vlees tegen van de geest en de geest tegen het vlees. (Galaten 5:15) Derhalve de geestelijke begeerte kan strijden tegen de vleselijke begeerte van een ander, of de vleselijke begeerte kan strijden tegen de geestelijke begeerte van een ander, evenals onder elkander strijden de goeden en kwaden; Of ook de vleselijke begeerten van 2 goeden, die nog niet volmaakt zijn, kunnen tegen elkander strijden evenals de kwaden tegen elkander strijden, tot tijd en wijle, dat de gezondheid van hen, die allengs genezen worden, tot de laatste overwinning gebracht wordt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

VAN DE OORZAAK VAN KAÏN ‘S BOOSHEID, EN VAN ZIJNE, HARDNEKKIGHEID, ALSMEDE VAN ZIJNE VOORGENOMEN BOOSHEID, DIE ZELFS DOOR DE AANSPRAAK GODS, NIET WEERHOUDEN IS.

Maar wat wij tot nu toe naar ons vermogen verklaard hebben, nl. dat God tot Kaïn gesproken heeft, te moeten gelijk Hij tot van de eerste mens sprak, nl. door enige aan God onderworpene creaturen in een gevoegelijke gedaante evenals hun medegezel, wat heeft hem dit alles gebaat? Heeft hij niet evenwel zijn voorgenomen boosheid, aangaande het doden van zijn broeder, ook na het woord van de goddelijke vermaning, bedreven? Want als God hun beider offeranden onderscheiden had, door naar het een te zien en niet naar het andere, aangaande hetwelk men niet te twijfelen heeft, of Hij heeft zulks kunnen bekennen door het betuigen van enig zichtbaar teken. En dewijl God zulks gedaan had, omdat Kaïns werken boos, en die van zijn broeder goed waren, is Kaïn daarover zeer toornig geworden, en zijn gebaar veranderde; want alzo is er geschreven: en de Heer sprak tot Kaïn: waarom bent gij ontstoken? En waarom is uw aangezicht vervallen? Is er niet, indien gij wél doet, verhoging? En zo gij niet wél doet, de zonde ligt aan de deur; zijne begeerte is toch tot u, en gij zult over hem heersen, (Genesis 4:5) In deze vermaning, die God bijgebracht heeft tot Kaïn, daar er niet blijkt, aangaande hetgeen gezegd is: is er niet indien gij wel doet verhoging? En zo gij niet wél doet, de zonde ligt aan de deur, waarom of waaruit zulks gezegd is, zo is het dat de duisterheid dezelve velerlei uitleggingen en verklaringen voortgebracht heeft, dewijl ieder uitlegger van de Goddelijke Schrift dezelfde spreuk, naar van de regel van zijn geloof, gepoogd heeft te verklaren. Want een offerande wordt dan terecht geofferd, wanneer die geofferd wordt aan van de ware God, aan Wie men alleen offerande te doen heeft. In welk opzicht Kaïn God mishaagd heeft, is moeilijk te zeggen. Doch de apostel Johannes, van deze broeders sprekende, zegt aldus: niet gelijk Kaïn, die uit van de boze was, en zijn broeder doodsloeg; en om welke oorzaak sloeg hij hem dood? Omdat zijne werken boos waren, en die van zijn broeder rechtvaardig, waarmee ons te verstaan gegeven wordt, dat God daarom niet gezien heeft op zijn gaven, omdat hij op deze wijze kwalijk deelde, nl. gevende God iets van het zijne, maar niet zich zelf, hetwelk allen doen, welke betrachten niet Gods wil, maar hen eigen wil, nl. zij, die levende niet met een oprecht, maar met een verkeerd harte, God een zekere gave offeren, door welke zij menen dat Hij verzoend kan worden, en dat te dat einde niet om hun boze begeerlijkheden te genezen, maar om die te vervullen en te verzadigen. En dit is de eigenschap van de aardse stad, God of de goden te eren, teneinde zij door Zijne of hun hulp mag regeren in overwinning en aardse vrede niet uit liefde van ten beste te vorderen, maar uit begeerte om te heersen. Want de vromen gebruiken de wereld om God te genieten, maar de niet vromen daarentegen willen God gebruiken om de wereld te genieten, wél verstaande zij, die geloven dat Hij is, en dat Hij daarenboven de menselijke zaken ook bestuurt; want er zijn ook zulke, die nog veel onvromer en erger zijn, nl. die zulks niet geloven. Zo dan, toen Kaïn bekende dat God genadig aangezien had de offerande van zijn broeders, en dat Hij daarentegen zijne offerande niet aangezien had, toen had hij zijn goede broeder behoren na te volgen in plaats van hem te benijden. Maar aangezien hij droevig werd en zijn gelaat veranderde, heeft God die zonde bijzonder bestraft, nl. de droefheid over van zijn broeders vroomheid, want deze bestraffende, heeft Hij hem gevraagd. zeggende: waarom wordt gij droevig, en waarom ‘s uw aangezicht vervallen? Want dat hij zijn broeder benijdde, zulks zag God en bestrafte Hij. Want anderszins zulks kon van de mensen, voor

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

wie het hart van een ander verborgen is, twijfelachtig en gans onzeker zijn, nl. of hij met die droefheid bedroefd was geweest over zijne boosheid, door welke hij merkte dat hij God mishaagde, dan of hij droevig was geweest over de goedheid van zijn broeders, die God behaagd heeft als Hij zijne offerande genadig aanzag. Maar God geeft reden, waarom Hij Kaïns offerande niet genadig heeft willen aannemen, nl. omdat hij meer met recht Hem mishaagde, dan hij zijn broeder deed, die hem te onrechte mishaagde, dewijl Kaïn onrechtvaardig was, doordien hij niet oprecht leefde, en mitsdien onwaardig, dat zijne offerande behaaglijk zou aangenomen worden, dewijl hij daarmede betoond heeft hoe hoogst onrechtvaardig hij was, dat hij zijn rechtvaardige broeder zonder reden haatte. Nochtans laat Hij hem niet heen gaan zonder een heilig, rechtvaardig en goed bevel, want Hij zegt: is er niet, indien gij wel doet, verhoging? En zo gij niet wel doet, de zonde ligt aan de deur; zijne begeerte is toch tot u, en gij zult over hem heersen. Over wie? Over zijn broeder? Dat zij verre! Over wie anders dan over de zonde? Want Hij had gezegd: gij hebt gezondigd, en daarna voegt Hij er bij is er niet, indien gij wel doet, verhoging? Zijne begeerte is toch tot u, en gij zult over hem heersen. Dit kan ook aldus verstaan worden, nl. dat de omwending van de zonde geheel tot van de mens behoort, zodat hij moet weten, dat hij, die zondigt, zulks niemand anders moei toe-eigenen dan zich zelf, want dit is een heilzame en genezende medicijn van de boetvaardigheid en zodanige bede van de genade, die niet ongevoegelijk is, nl. als Hij zegt: zijne begeerte is toch tot u, dat men dan daarmede verstaat, niet dat zulks zal zijn, maar dat zulks dadelijk roet zijn, zodat het is een reden van een die beveelt, en niet van een, die iets in de toekomst voorzegt; want een iegelijk zal heersen over de zonde, indien hij dezelve niet boven zich zelf verheft met haar voor te staan. Maar indien hij haar zich zelf met berouw en leedwezen onderwerpt, want ander zins, indien gij voorstaat de zonde, over u komende, zo zult gij dienstbaar zijn aan de zonde, over u heersende; maar wanneer men verstaat bij de zonde de vleselijke begeerlijkheid, van welke de apostel zegt: het vlees begeert tegen van de geest, onder de vruchten van welk vlees hij ook de nijdigheid verhaalt, door welke Kaïn geprikkeld werd tot zijn broeders verderf, alsdan wordt daar wel verstaan, dat zulks zal zijn, dat is: dat zijne begeerte tot u zal zijn, en dat gij over hem zult heersen; want wanneer dat vleselijke veel bewogen zal zijn, dat de apostel zonde noemt, als hij zegt: zo doe ik dan nu dat niet meer, maar de zonde die in mij woont, welk deel van het gemoed ook de filosofen zeggen gebrekkig en verdorven te zijn, en dat het niet het verstand moet trekken, maar dat over hetzelve het verstand moet heersen, en hetzelve door zijne reden alle ongeoorloofde werken moet bedwingen. Zo wanneer dat deel bewogen of getergd zal zijn om iets kwaads te doen, alsdan, indien het rust en gehoorzaam zich voegt naar van de apostel, zeggende: begeeft uwe leden niet ter zonde om wapenen van de ongerechtigheid te zijn, alsdan is het, dat datzelfde deel, bedwongen en overwonnen zijnde, omgewend wordt tot het verstand, zodat de rede er over heerst. En dit is het, wat God geboden heeft aan deze mens, die met fakkelen van de nijd ontstoken was tegen zijnen broeder, en die hem, die hij behoorde na te volgen, van de aarde begeerde weg te nemen. Hetgeen tot Kaïn gesproken is van de zonde, of van de verdorven begeerlijkheid van het vlees, dat wordt in Genesis 3:16 gesproken van Eva, alwaar men te verstaan heeft, dat de man in het regeren van zijne vrouw evenzo behoort te zijn als de ziel in het regeren van het vlees. En derhalve zegt de apostel: die zijn eigen vrouw lief heeft, die heeft zich zelf lief; want niemand heeft ook ooit zijn eigen vlees gehaat. (Efeziërs 5:28-29). Doch dit gebod Gods heeft Kaïn als een overtreder ontvangen; derhalve door toeneming van de zonde van de nijdigheid heeft hij zijn broeder lagen gelegd en gedood; zodanig iemand was de stichter van de aardse stad. Nu, aangaande hoe Kaïn beduid heeft de Joden, van wie Christus, de herder van de schapen, dat is: de herder van de mensen, gedood is, die Abel, de herder van de schapen, dat is: de herder van de beesten, tevoren afgebeeld heeft, zulks (aangezien het een zaak is,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

die bestaat in een profetische gelijkenis) laat ik tegenwoordig na te verhalen, van de te meer, alzo ik gedachtig ben, dat ik hiervan reeds enige dingen tegen Faustus, van de Manicheeër, gesproken heb.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

WAAROM KAÏN IN HET BEGIN VAN HET MENSELIJK GESLACHT EEN STAD GEBOUWD HEEFT.

Maar opdat de Schrift niet ongelooflijk schijn, dunkt mij nu goed, die historie te behandelen, die zegt, dat door één mens gebouwd is een zekere stad ten tijde, dat er op de aarde niet meer dan 3 mannen schijnen geweest te zijn (te weten, toen Kaïn zijn broeder Abel gedood had) nl. de eerste mens, vader van allen, Kaïn zelf, en zijn zoon Henoch, naar wie die stad genoemd is. Maar zij, die deze zwarigheid maken, bedenken niet, dat de schrijver van de heilige historie niet nodig had al de mensen te noemen, die er toen konden zijn, zodat hij alleen die genoemd heeft, die zijn voorgenomen werk vereiste; want het voornemen van deze schrijver, die dit door van de Heilige Geest verhandelde, is geweest, door vervolg van zekere geslachten, uit één mens voortgekomen zijnde, te komen tot Abraham, en daarna voorts uit zijn zaad tot het volk Gods, teneinde in hetzelve, alzo het altijd onderscheiden bleef van andere volken, voorgebeeld en voorzegd zouden worden al die dingen, welke aangaande die stad (welker rijk eeuwig zal zijn) en aangaande haar Koning en Opbouwer Christus, in van de Geest voorzien werden, dat toekomstig zouden zijn, hetwelk alles zó verhaald wordt, dat ondertussen niet gezwegen wordt van het andere gezelschap van de mensen, dat wij de aardse stad noemen, sprekende daarvan zoveel als dienstig was verhaald te worden, opdat alzo de Stad Gods door vergelijking met haar tegen stad van de te klaarder bekend worde. Wanneer dan de Goddelijke Schrift, ter plaatse, waar zij het getal jaren, welke die mensen geleefd hebben, verhaalt, op deze wijze besluit, nl. dat zij zegt van hen, van wie zij gesproken is ‘en hij gewon zonen en dochters, en al de dagen van deze of die, welke hij geleefd heeft, zijn geweest zoveel jaren, en hij is gestorven. Naardien de Schrift hun zonen en dochters niet noemt, zal men vanwege zulks niet nodig hebben te verstaan, dat binnen zo vele jaren, welke de mensen in de eerste eeuwen van de wereld leefden, een grote menigte mensen heeft kunnen geboren worden, door welker bijeenkomsten en vergaderingen zelfs vele steden konden gebouwd worden? Maar het heeft God eigenlijk aangegaan, door Wiens inblazing deze dingen geschreven zijn, deze twee gezelschappen in hun verscheiden geslachten allereerst te stellen en te onderscheiden, opdat alzo afgezonderd op zich zelf aan de éne zijde de geslachten van de mensen, dat is: van hen die naar van de mens leven, en ook afgezonderd op zich zelf aan de andere zijde de geslachten van de kinderen Gods, dat is: van de mensen die naar God leven, beide in orde gesteld zouden worden tot van de zondvloed toe, alwaar verhaald worden de afscheiding en samenvoeging van beide geslachten; want de afscheiding wordt aangewezen als de geslachten van beide elk bijzonder verhaald worden, nl. aan de ene zijde van de broedermoordenaar Kaïn, en aan de andere zijde van Seth, want deze is ook geboren van Adam, in plaats van Abel, die door zijn broeder gedood was. En de samenvoeging wordt daar mede aangewezen, alzo de goeden tot erger zich gewend hadden, dat zij alle gelijkelijk zodanig geworden zijn, dat zij met van de zondvloed uitgeroeid zijn, uitgezonderd de enige rechtvaardige Noach en zijne huisvrouw en zijn 3 zonen met hun vrouwen, welke 8 mensen in die uitroeiing aller sterfelijke mensen verwaardigd zijn door de ark te ontkomen. Zo dan, aangaande hetgeen er geschreven is: en Kaïn bekende zijne huisvrouw, en zij werd bevrucht, en baarde Henoch, en hij bouwde een stad en noemde van de naam dezelve naar van de naam van zijn zoons Henoch; daaruit volgt niet, dat men hebben te geloven, dat hij die zoon allereerst geteeld heeft, want men heeft zulks daaruit niet te denken, wanneer daar gezegd wordt, dat hij zijn huisvrouw bekend heeft, even alsof hij zich toen eerst door bij slapen met haar vermengd had; want zelfs van Adam is niet toen alleen dit gezegd, toen Kaïn ontvangen is geweest, dien hij tot zijn eerstgeboren zoon

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

schijnt gehad te hebben; maar daarna zegt de Schrift ook: En Adam bekende wederom zijne huisvrouw, en zij baarde een zoon, en zij noemde zijn naam Seth, waaruit men verstaat, dat de Schrift alzo gewoon is te spreken (hoewel niet altijd) nl. wanneer in dezelve gelezen wordt, dat het ontvangen van de mensen geschied zijn, zodat bij zijn huisvrouw te bekennen niet alleen te verstaan is die tijd wanneer beide geslachten met elkander allereerst vermengd worden. En het is ook geen noodwendig bewijs, dat wij zullen menen, dat Henoch de allereerst geboren zoon van zijn vaders is geweest, hoewel naar zijn naam de stad genoemd is. Want het is niet zonder oorzaak geweest, dat om zekere reden de vader, daar hij meer kinderen had, dezen boven anderen bemind heeft, want ook Juda is de eerstgeborene niet geweest, naar wie het land Judea en het volk Judei, dat is; Joden, genaamd zijn; en al was het dat aan deze stichter van die stad die zoon eerst geboren was, nochtans heeft men daarom niet te menen, dat, toen hij geboren werd, deze nieuwgebouwde stad zijn naam gegeven is, want toen hij geboren werd, kon door één alleen geen stad gebouwd worden, dewijl een stad niet anders is dan een menigte mensen, die door een zekere band van onderling gezelschap samengebonden zijn. Maar toen zijn geslacht met zulk een menigte toegenomen was, dat het de grootte van een volk had, toen heeft het kunnen geschieden, dat hij een stad gebouwd heeft, en dat hij deze stad van de naam van zijn eerstgeboren zoon gegeven heeft; want het leven van die mensen is zo lang geweest, dat van allen die daar genoemd worden, (welker jaren ook niet verzwegen zijn) de minste, die nl. het kortst vóór van de zondvloed geleefd heeft, tot 753 jaren gekomen is; want velen zijn ook boven de 900 jaren gekomen, hoewel er niemand tot de 1000 gekomen is, Wie zal dan twijfelen dat gedurende het leven van een mens het menselijk geslacht zozeer heeft kunnen vermenigvuldigd worden, dat men geen genoegzame stof zou gehad hebben om daarvan niet alleen één stad, maar zelfs meer steden te kunnen bouwen? Dit kan ook lichtelijk daaruit bewezen worden, omdat van Abraham binnen van de tijd van niet veel meer dan 400 jaren zulk een grote menigte van het Hebreeuwse volk voorgesproken is, dat in het uittrekken van dat volk uit Egypte verhaald worden geweest te zijn zesmaal honderd duizend mensen, strijdbare mannen, behalve het volk van de Edomieten, die wij achterwege laten als niet behorende tot het volk van Israël, het welk nochtans voortgeteeld heeft zijn broeder Ezau, mede een neef, of zoonskind van Abraham, behalve meer andere volken, die voortgesproten zijn uit het zaad van Abraham, hoewel niet gewonnen bij zijne huisvrouw Sara.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

VAN HET LANGDURIG LEVEN VAN DE MENSEN VÓÓR VAN DE ZONDVLOED, ALSMEDE VAN DE GROTE GESTALTE EN LENGTE VAN DE MENSELIJKE LICHAMEN.

Derhalve zal geen wijze oordeler van zaken er aan twijfelen, dat Kaïn niet alleen een stad, maar ook een zeer grote stad heeft kunnen bouwen, naardien de mensen toen zeer oud werden, of het moest zijn dat iemand van de ongelovigen ons tegensprak aangaande dat groot getal jaren dat de mensen toen geleefd hebben, zeggende dat men dat niet heeft te geloven, zodat zij ook niet geloven, dat de gestalte van de lichamen veel groter en zwaarder geweest zijn dan ze nu zijn. Maar hiertegen zegt hun aller vermaarde poëet Virgilius van een grote zware steen, stekende op de afpaling van de landen in de aarde, die een zeker allerkloekste man van die tijd, vechtende uitgerukt heeft, en is daarmee weggelopen, en heeft die met geweld tegen zijn vijand aangedrukt en aangedreven; van die steen zegt hij, dat nauwelijks 12 uitgelezen mannen die op hun schouders zouden hebben kunnen nemen, ten aanzien van de gelegenheid van de lichamen van de mensen, die nu de aarde voortbrengt, gevende alzo te kennen, dat de aarde toen veel groter lichamen voortbracht. Hoeveel te meer is dan zulks geschied in die allereerste tijden van de wereld vóór dien vermaarden en weitberuchte zondvloed. Doch zij, die deze grootte van de lichamen niet willen geloven, worden dikwijls overtuigt door de opening van enige oude graven, die óf door oudheid, of door het geweld van de rivieren en wateren, óf door andere omstandigheden dikwijls ontbloot worden. Want in dezelve hebben zich geopenbaard, of uit dezelve zijn gehaald zekere beenderen van de doden van ongelofelijke grootte. Ik zelf heb op van de oever van Utica gezien (niet ik alleen, maar vele mensen met mij) een zekere baktand van een mens zó groot, dat, zo hij in kleine stukjes, van de grootte van onze tanden, van elkander gesneden ware geweest, hij 100 van onze tanden scheen te kunnen opleveren. Doch ik meen dat die tand van zekere reus geweest is, want behalve dat de lichamen van onze voorouders toen veel groter waren dan onze lichamen nu zijn, zo is het dat de reuzen dezelve wederom in grootte verre overtroffen, gelijk ook later gezien is op andere tijden, en ook in onze tijd, waarin wel weinig zodanige reuzen geweest zijn, maar toch hebben zodanige mensen schier nooit ontbroken, nl. die de grootte van anderen verre te boven gingen. Plinius Secundus, een zeer geleerd man, betuigt dat, naarmate de loop van de wereld meer en meer afloopt, dat de natuur naar die mate ook kleiner lichamen voortbrengt, hetwelk hij ook verhaalt, dat Homerus dikwijls met zijne poëtische gedichten beklaagd heeft; welk zeggen van Homerus hij niet als poëtische gedichten bespot, maar veelmeer neemt hij, die een schrijver is van de natuurlijke wonderen, zulks aan tot bewijs zijner historie. Doch gelijk ik gezegd heb, de grootte van de oude lichamen werd dikwijls vele eeuwen later ontdekt door de gevonden beenderen, alzo die zeer langdurig zijn. Maar de menigte van de jaren, die toen in ieder mens geweest is, kan door geen zodanige betuigingen of bewijzen tot proef gesteld worden, en evenwel moet men daarom deze Heilige historie haar geloof niet onttrekken, wier vertellingen wij zoveel te vrijmoediger geloven naarmate wij bemerken dat haar voorzeggingen zekerder vervuld zijn. Nochtans zegt Plinius ook, dat er nog een zeker volk was, in hetwelk men 200 jaren leefde. Nu, indien men gelooft dat de plaatsen, die ons onbekend zijn, thans die lengte van het menselijke leven hebben, waarvan wij geheel geen bevinding hebben, waarom zal men dan ook mede niet geloven, dat de vorige tijden, die ons onbekend zijn, dezelve mede gehad hebben? Of is het gelovig, dat, wat hier niet is, elders is? En is het ongelovig, dat, wat nu niet is, te eniger tijd geweest is?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

VAN HET ONDERSCHEID, DAT DE GETALLEN VAN DE JAREN IN VAN DE HEBREEUWSE BIJBEL EN IN VAN DE BIJBEL VAN DE LATIJNSE OVERZETTING, TEN TIJDE VAN AUGUSTINUS IN GEBRUIK ZIJNDE, ONDERLING SCHENEN TE HEBBEN.

Derhalve al is ‘t, dat tussen de Hebreeuwse en onze boeken aangaande het getal van de jaren enig onderscheid schijnt te zijn, dat ik niet weet hoe het ontstaan is, evenwel is dat zo groot niet, dat zij verschillen aangaande die mensen, dat zij zo lang geleefd hebben, want zelfs Adam, eer hij die zoon kreeg die genaamd is Seth, wordt in onze boeken bevonden geleefd te hebben 230 jaren, en in de Hebreeuwse boeken wordt hij gezegd geleefd te hebben 130 jaren. Maar nadat hij hem geteeld had, wordt daar in onze boeken gelezen, dat hij 700 jaren geleefd heeft, en in de andere, dat hij 800 jaren geleefd heeft, zodat de gehele som van jaren overeenkomt. En daarna in de volgende geslachten, eer die geboren werd, die gezegd wordt geboren te worden, wordt zijn vader in de Hebreeuwse boeken gezegd 100 jaren minder geleefd te hebben, maar toen hij geboren was, worden dezelve in onze boeken 100 minder gevonden dan in de Hebreeuwse, en alzo is het dat van weerszijden zowel in het een als in het andere de geheelheid van het getal overeenkomt. Nu, in het zesde geslacht verschillen de boeken in geen deel, maar in het zevende geslacht, alwaar hij die geboren is, genaamd Enoch, verteld wordt niet gestorven te zijn, maar, alzo hij God behaagde, weggenomen te zijn, aldaar is hetzelfde verschil, dat in het voorgaande 5 geslachten is, aangaande de 100 jaren eer hem geboren werd die zoon, die daar genoemd is. En alzo is aangaande het geheel ook gelijke overeenkomst, want hij heeft volgens beide boeken, eer hij weggenomen werd, geleefd 365 jaren. Het achtste geslacht heeft ook enig verschil, maar kleiner dan de andere, en dat gans ongelijk; want Enoch, als hij voortteelde Methusalem, eer hij hem voortteelde, die in de orde volgt, heeft naar de Hebreeuwse boeken niet 100 jaren minder, maar 20 meer geleefd, welke wederom in onze boeken, nadat hij hem geteeld had, gevonden worden bijgevoegd te zijn, en alzo wordt in beide gelijke som van het getal jaren gevonden. Alleen in het negende geslacht, nl. in de jaren van Lamech, de zoon van Methusalem, verschilt de som van het ganse getal, doch niet veel, want daar word in de Hebreeuwse boeken bevonden, dat hij 24 jaren meer geleefd heeft dan in onze boeken staat. Want eer hij gewon zijn zoon, die Noach genaamd is, staat daar in de Hebreeuwse boeken 6 minder dan in de onze, maar daarna als hij hem geboren was, staat in dezelve 30 meer dan in de onze; alzo wanneer die 6 afgetrokken worden, blijven er 24 over, gelijk gezegd is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

VAN DE JAREN VAN METHUSALEM, WIENS LEVEN ZICH 14 JAREN NA DE ZONDVLOED SCHIJNT UIT TE BREIDEN.

Ter oorzaak van deze verscheidenheid tussen de Hebreeuwse en onze boeken spruit die aller vermaarde vraag aangaande Methusalem, die berekend wordt 14 jaren na van de zondvloed geleefd te hebben, daar nochtans de Schrift verhaalt, dat alleen 8 mensen in de ark het verderf van de zondvloed ontkomen zijn, onder wie Methusalem niet was. Want volgens onze boeken heeft Methusalem, eer hem zijn zoon Lamech geboren werd, geleefd 167 jaren, daarna heeft Lamech, eer hem Noach geboren werd, geleefd 188 jaren, die tezamen maken 355; hierbij worden nog 600 van Noach gevoegd, op welk jaar van zijn leven de zondvloed kwam, hetwelk tezamen uitmaakt 955, te rekenen van de tijd af, dat Methusalem geboren werd tot het jaar van de zondvloed. Nu, al de jaren van Methusalem worden berekend te zijn 969, want als hij geleefd had 167 jaren, en hem een zoon geboren werd, die Lamech heette, heeft hij na die tijd geleefd 802 jaren, welke jaren tezamen 969 bedragen. Wanneer men daarvan aftrekt 955, te rekenen van Methusalem geboorte tot van de zondvloed, blijven er nog 14 jaren over, die men meent dat hij na van de zondvloed geleefd heeft. Derhalve zeggen enigen, naardien hij op aarde niet kan geweest zijn, alwaar buiten allen twijfel alle vlees, dat de natuur niet toelaat in het water te leven, vervoerd en gebracht is geworden, dat hij met zijn vader, die weggenomen was geweest, een wijle tijd geweest is, en menen dat hij aldaar zolang geweest is tot de zondvloed voorbij was, want zij willen geenszins verminderen het geloof van deze boeken, die de kerk in een bijzondere waarde opgenomen heeft, zodat zij liever geloven, dat in de boeken van de Joden iets zou staan dat niet waar is, dan dat er iets onwaars in deze boeken zou staan, want zij willen niet toelaten, dat alhier eerder een dwaling van de vertalers heeft kunnen zijn, dan dat er iets vals zou zijn in die taal, waaruit die schrift door de Griekse overzetting in onze taal overgebracht heeft. Want zeggen zij, het is niet te geloven, dat de 70 vertalers, die gelijktijdig en met één zin hun overzetting gedaan hebben, hebben kunnen dwalen, of ook, dat zij, in zaken waaraan niets gelegen was, zouden hebben willen liegen. Verder zeggen zij, dat de Joden, alzo zij ons benijden en misgunnen, dat de Wet en de profeten door overzetting tot ons gekomen zijn enige dingen in hun boeken veranderd hebben, opdat alzo de waardigheid en het aanzien van onze boeken zou verminderd worden. Deze mening en dit bedenken neme een ieder, zoals hem goeddunkt, maar nochtans is het zeker, dat Methusalem niet geleefd heeft na de zondvloed, maar dat hij in hetzelfde jaar, waarin de zondvloed kwam, gestorven is, indien anders waar is, wat aangaande het getal van de jaren in de Hebreeuwse boeken gevonden wordt. En belangende die 70 vertalers, wat mij daarvan dunkt, zal ik te zijner plaatse naarstige verhandelen, als wij tot het verhaal van die tijden, naar van de eis van de noodwendigheid van dit werk, door de hulp van de Heere zullen gekomen zijn. Doch dit alles volgens beide boeken dient genoegzaam tot deze tegenwoordige vraag, nl. hoe de mensen van die eeuwen zó lang geleefd hebben, dat gedurende het leven van één, die allereerst geboren is van die ouders, welke toen alleen op aarde waren, de menselijk geslacht zó kon vermenigvuldigd worden, dat het voldoende was om een stad te bouwen en die te bevolken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

VAN DE MENING DEGENEN, DIE NIET GELOVEN, DAT DE MENSEN VAN DE EERSTE TIJDEN ZOLANG GELEEFD HEBBEN ALS ER VAN HEN GESCHREVEN IS.

Ondertussen heeft men geenszins hen te horen, die menen dat te die tijde de jaren op andere wijzen gerekend zijn, nl. dat zij zo kort geweest zijn, dat één jaar van ons geacht wordt te bevatten 10 van hun jaren. Derhalve zeggen zij, wanneer iemand hoort of leest, dat een mens 900 jaren geleefd heeft, de zodanige moet daarbij verstaan 90, want hun 10 jaren zijn één jaar van ons, en 10 van ons zijn gelijk 100 van hen geweest, en alzo gelijk zij menen is Adam oud geweest 23 jaar, nl. toen hem zijn zoon Seth geboren werd, en Seth was dus 20 jaren en 6 maanden, toen zijn zoon Enoch geboren werd, die de Schrift noemt 205 jaren. Want gelijk zij bedenken, welker mening wij alhier verklaren, zo is het dat de ouden toen zulk een jaar, als wij nu hebben, deelden in 10 delen, en die delen noemden zij jaren. Derhalve ook Enoch, de zoon van Seth, ging in zijn 19de jaar toen zijn zoon Cainan geboren werd, welke jaren volgens de Schrift 190 zijn. En vervolgens door al de geslachten, waarin de jaren van de mensen verhaald worden vóór van de zondvloed, zo is het, dat schier niemand in onze boeken, gevonden wordt, die geweest is 100 jaren of daar beneden, of ook 120, of anders een weinig meer; nl. wanneer hij een zoon kreeg; maar zij, die allerjongst geteeld hebben, worden gezegd geweest te zijn van 160 jaren en ouder; want zeggen zij, geen mens van 10 jaren kan kinderen telen, welk getal 10 bij die mensen 100 heet. Maar op 16 jarige leeftijd is er rijpe manschap en dus bekwaamheid om kinderen te telen, die de tijden noemden 160 jaren. En opdat men ‘t niet ongelovig houden, dat het jaar toen anders gerekend is, voegen zij daar bij wat bij vele historieschrijvers gevonden wordt, nl. dat de Egyptenaren hun jaar hebben gehad van 4 maanden, de Acarnaners van 6 maanden en de Livanischen van 13 maanden. Plinius Secundus mede ook, als hij verhaald had, dat er iemand geleefd had 152 jaren, en een ander nog 10 meer, en wederom sommige anderen, dat hun leven geweest was van 200 jaren, en sommigen van 300, 500, 600, ja enigen zelfs van 800 jaren; dit alles verhaald hebbende, zeg ik, meent hij dat zulks gekomen is door onwetendheid van die tijden. Want sommigen, zegt hij, eindigden het een jaar met van de zomer en het andere met van de winter: weder anderen maakten van de 4 jaargetijden 4 jaren, zoals de Arcadischen, welke jaren van 3 maanden hadden. Ja, hij voegt er ook bij, dat op zekere tijd de Egyptenaren, welker korte jaren wij gezegd hebben van 4 maanden geweest te zijn, ook hun jaren geëindigd hebben met het einde van iedere maan; derhalve zegt hij, wordt ook bij hen verhaald, dat enigen duizend jaar geleefd hebben. Deze als waarschijnlijke redenen, hebben sommigen zich zelf voorgesteld, niet om de zekerheid en geloofwaardigheid van deze heilige historie te niet te doen, maar om die te versterken, opdat de niet ongelooflijk schijn, dat de ouden zo vele jaren geleefd hebben. Derhalve hebben zij door die redenen zich zelf wijs gemaakt (want zij menen niet dat zij hierin onwijs raden) dat toen zo klein begrip van tijd een jaar genoemd is, dat hun 10 jaren zijn geweest één van onze jaren, en dat 10 van onze jaren zijn geweest 100 van hen. Maar dat dit een allervalst bewijs is, kan zeer klaar aangetoond worden, doch eer ik zulks doe, meen ik niet te mogen verzwijgen, welke de gelovige bedenking zou kunnen zijn. Voorwaar, wij zouden dit zeggen voldoende uit de Hebreeuwse boeken kunnen wederleggen en van valsheid overtuigen, alwaar Adam bevonden wordt oud geweest te zijn, niet 130 jaren, toen zijn derde zoon geboren werd, welke jaren, indien zij 13 van de onze zijn, zo heeft hij ongetwijfeld zijn eerste zoon gekregen toen hij oud was 12 jaar of niet veel meer. Wie kan toch op die leeftijd volgens de gewone wet van de natuur kinderen telen? Maar laat ons deze mens laten varen, die mogelijk, zodra hij geschapen was,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zulks vermocht want het is niet gelovig, dat hij zo klein zou geschapen zijn als onze jonggeboren kinderen zijn. Maar zijn zoon is niet geweest 205 jaren, gelijk wij in onze boeken lezen, maar 105 jaren toen zijn zoon Enoch geboren werd, en alzo naar hun zeggen had hij nog niet van de ouderdom van 11 jaren. Wat zal ik zeggen van Kenan, zijn zoon, die in onze boeken bevonden wordt 170 jaren oud geweest te zijn, maar in de Hebreeuwse boeken wordt van hem gelezen dat hij oud geweest is toen hij gewon Mahalaleël. Maar wat mens toch krijgt kinderen, oud zijnde 7 Jaren, indien nl. toen, wat 70 jaren genaamd werd, 7 jaren is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

OF MEN IN HET TELLEN VAN DE JAREN MEER HEEFT DIE VOLGEN VAN DE HEBREEUWSE BIJBEL, OF DIE VAN DE 70 VERTALERS.

Maar wanneer ik dit zeg, zal straks daar tegen gezegd worden, dat zulks een leugen is van de Joden, waarvan hierboven genoeg gehandeld heeft. Want aangaande de 70 vertalers, die zeer loffelijke geprezen mannen zijn geweest, zeggen zij, dat het niet te geloven is, dat die zouden hebben kunnen liegen. Maar indien ik hier vraag wat waarschijnlijker is, óf dat het volk van de Joden, dat zo wijd en breed verspreid was, door een eendrachtige gemene raad zou hebben kunnen samenspannen om zulk een leugen te schrijven, en dienvolgens dat zij, over mits zij anderen de geloofwaardigheid misgunden, zich zelf de waarheid zouden benomen hebben, dan of die zeventig mannen, die zelf ook Joden waren, zijnde in éne plaats gezet, (want Ptolemeus, de koning van Egypte, had hen tot dit werk ontboden) de waarheid aan de buitenvolken misgund en benijd hebben, en door overlegging van algemenen raad dit toen gedaan hebben; wie ziet niet wat waarschijnlijker is en lichter om te geloven? Maar het moet er verre vandaan zijn, dat enig wijs man zou bedenken, dat of de Joden, van hoe grote verkeerdheid en boosheid zij ook geweest zijn, zulks zouden hebben kunnen teweeg brengen in zo vele boeken, en die zo wijd en breed verspreid zijn, of dat ook die 70 vermaarde mannen zulk een eendrachtige raad met elkander zouden genomen hebben om van de Heidenen de waarheid te onthouden en te misgunnen. Alzo zou iemand waarschijnlijker kunnen zeggen dat, toen die boeken allereerst uit de boekenkamer van Ptolomeus uitgeschreven werden, toen zoiets heeft kunnen geschieden in één boek, nl. dat allereerst daar uitgeschreven is, vanwaar het zich verder verbreid heeft; ja, aldaar heeft ook kunnen plaats hebben een vergissing van de schrijver, en zulks is niet vreemd te vermoeden aangaande de vraag van het leven van Methusalem, en aangaande die anderen, alwaar door het overschieten van 24 jaar, de som niet overeen komt. Maar belangende die plaatsen, in welke de gelijkenis van de fout vervolgt, zo dat voor de voortteeling van de zoon, die in de orde volgt, elders overblijven 100 jaren, elders te kort zijn. En na de geboorte van de zoon, waar zij te kort waren, wederom overschieten, en waar zij overschoten, wederom te kort zijn, opdat alzo de som overeen komt, hetwelk gevonden wordt in het eerste, tweede, derde, vierde vijfde en zevende geslacht. Deze fout, zeg ik, schijnt enigszins, om zo te spreken, een zekere standvastigheid te hebben, en riekt niet naar toeval, maar naar voordacht. Derhalve, aangaande die verscheidenheid van de getallen, welke anders staan in de Griekse en Latijnse boeken, en anders in de Hebreeuwse boeken, in welke niet is aangaande die eerst bijgevoegde en later afgetrokken honderd jaren, door zo vele geslachten een vervolgde eenparigheid en overeenstemming, dit alles heeft men noch aan de vroomheid van de Joden, noch aan de naarstigheid en voorzichtigheid van de 70 vertalers toe te schrijven, maar zulks moet men wijten aan de dwaling van hem, die allereerst van de boekenkamer van de genoemde koning het boek ontvangen heeft om uit te schrijven; want zelfs ook nu, daar de getallen niet dienen tot enig oogmerk, dat lichtelijk kan verstaan worden, of dat blijkt dienstig te zijn om geweten te worden, aldaar worden zij zeer onachtzaam uitgeschreven, en worden nog veel onachtzamer verbeterd. Want wie is er, die meent dat hij behoort te weten hoeveel duizend mensen iedere stam Israël's heeft kunnen opbrengen; want men meent dat zulks nergens dienstig voor is. En wie is er toch van de mensen, aan wie de diepte van het nut daarvan bekend is? Maar hier, waar door vervolg van zo vele geslachten 100 jaren bijgevoegd, elders afgenomen zijn, zodat na van de zoon, die geboren is, die jaren afblijven die er tevoren bijgevoegd zijn en wederom bijgevoegd worden die er tevoren afgehouden zijn opdat de som van de jaren overeenkomen; deze, zeg ik, die dat gedaan heeft, heeft willen aantonen en van de mensen wijsmaken, dat de ouden zoveel jaren

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geleefd hebben omdat zij zulke korte jaren hadden, hetwelk hij uit de rijpheid van de mannen, uit kracht van welker bekwaamheid de kinderen geteeld worden, poogt te bewijzen. Alzo poogt hij hiermede de ongelovige mensen te onderrichten, dat in hun 100 jaren 10 van de onze te verstaan zijn, opdat zij alzo niet onwillig zouden zijn om te geloven, dat de mensen toen zolang geleefd hebben. En ter plaatse, waar hij bevonden heeft, dat hun ouderdom niet voldoende was om kinderen te telen, daar heeft hij 100 jaren bijgevoegd, die hij, toen de kinderen geboren waren, weer afgetrokken heeft, opdat alzo de som van de jaren zou overeenkomen; want alzo beeft hij de overeenkomst van de jaren, geschikt zijnde om kinderen te telen, gelovig willen maken, dat hij nochtans van de ganse ouderdom van ieder die geleefd heeft, van zijn getal niet heeft willen verminderen. Nu, dat hij zulks in het zesde geslacht niet gedaan heeft, dit versterkt mij zoveel te meer, dat hij dit alles gedaan heeft, omdat nl. die zaak, waarvan wij spreken, zulks vereiste dewijl hij hetzelve aldaar niet gedaan heeft, waar de zaak het niet vereiste, want in dit zelfde geslacht heeft hij bevonden in de Hebreeuwse boeken, dat Jared eer hij Enoch teelde, geleefd heeft 162 jaren, welke naar die rekening van die korte jaren uitmaken 16 jaren en een weinig minder dan 2 maanden, welke ouderdom nu toereikend is om kinderen te krijgen, en alzo is hier niet nodig geweest 100 korte jaren er bij te voegen, dat 26 jaren van ons zou zijn. En zo is ook niet nodig geweest, nadat Enoch geboren was, enige jaren af te trekken, alzo hij die eer hij geboren was, niet bijgevoegd had: derhalve is het hierdoor gekomen, dat er tussen deze boeken op deze plaats enig verschil geweest is. Maar hier komt weder zwarigheid, nl. waarom in het achtste geslacht, eer Methusalem van Lamech geteeld werd, alzo daar in de Hebreeuwse boeken gelezen wordt 182 jaren, 20 minder in onze boeken gevonden worden alwaar veelmeer 100 in de onze plachten bijgevoegd te worden; en wederom daarna, als Lamech geboren was, zien wij dat zij hersteld worden tot aanvulling van de som van de jaren, die in geen van beide boeken verschilt; want indien hij, vanwege de rijpheid van de mannen, gewild heeft, dat men bij de 170 jaren verstaan zou 17 jaren, zo is het, gelijk hij niets behoefde bij te voegen, dat hij ook al zo niet nodig had iets af te trekken, dewijl hij reeds zodanige ouderdom bevond, die geschikt was tot de kinderteling, om wie wil hij in anderen, bij wie hij die ouderdom niet bevond, 100 jaren bijgevoegd heeft. Doch dit, aangaande die 20 jaren, zouden wij met recht mogen achten geschiedt te zijn door een ongelukkige vergissing, tenzij hij dezelfde jaren, gelijk hij die eerst afgetrokken had, daarna niet weder hersteld had, opdat alzo de som van de jaren zou overeenkomen. Of heeft men wellicht te menen, dat zulks uit loosheid geschied is, opdat alzo zou bedekt worden zijn voorbedachtzaamheid, door welke 100 jaren door hem plachten bijgevoegd en daarna weder afgetrokken te worden, dewijl zelfs daar, waar het niet nodig was, iets dergelijks geschiedde, niet zoveel belangt 100 jaren, maar zelfs zoveel belangt een zeer klein getal, dat eerst afgetrokken is, en daarna weder in het geheel gesteld wordt. Maar hoe het ook genomen mag worden, hetzij dat men het gelooft dat het alzo geschied is, hetzij dat men het niet gelooft, hetzij ook eindelijk dat het zo is, hetzij dat het zo niet is, wat mij betreft, ik meen buiten allen twijfel, dat men zeer wél zal doen, dat wanneer er enige verscheidenheid in beide boeken gevonden wordt, dewijl om de verhandelde zaak te geloven, dat het beide niet waarachtig kan zijn, dat men alsdan veel liever die taal gelooft, uit welke de overzetting in een andere taal door enige vertalers geschied is. Want zelfs in enige boeken, nl. in drie Griekse en een Latijns, en ook in een Syrisch, die alle tezamen in deze overeenkomen, wordt Methusalem bevonden gestorven te zijn 6 jaren vóór van de zondvloed.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE GELIJKHEID VAN DE JAREN, DIE IN VORIGE EEUWEN EVEN LANG WAREN ALS TEGENWOORDIG.

Laat ons nu zien op welke wijze kennelijk kan aangetoond worden, dat de jaren toen geenszins zo kort geweest zijn, dat nl. hun 10 jaren een van de onzen zouden geweest zijn, maar dat zij even lang als onze jaren nu zijn, in dat allerlangste leven van die mensen gerekend zijn. Want alzo is er geschreven, nl. dat in het 600ste jaar van het leven van Noach de zondvloed kwam; maar waarom wordt aldaar gelezen: en het water van de zondvloed kwam op de aarde in het 600ste jaar van het leven van Noach, in de 2de maand, op van de 17de dag van de maand, indien zodanig allerkleinst jaar, van hetwelk 10 een van onze jaren maken, 36 dagen had? Want zulk een klein jaar, indien het naar de oude manier deze naam had, datzelfde had óf geen maanden, óf iedere maand er van is van 3 dagen geweest, opdat het alzo zou mogen uitmaken 12 maanden. Maar hoe is hier dan gezegd: in het 600ste jaar in de 2de maand, op van de 17de dag van de maand? Anders nergens om, dan omdat de maanden toen zo waren als 28 nu zijn. Want hoe zou anders gezegd kunnen worden, dat de zondvloed begonnen is op van de 17de dag van de 2de maand? Daarna vervolgens in het einde van de zondvloed wordt aldus gelezen: en de ark rustte in de 7de maand, op van de 17de dag van de maand op het gebergte Ararat. En de wateren waren gaande en afnemende tot de 10de maand: in de 10de maand, op van de eersten van de maand, werden de toppen van de bergen gezien, (Genesis 8:4-5). Nu, indien de maanden geweest zijn zoals wij nu hebben, zijn ook hun jaren en onze jaren gelijk, want die maanden van 3 dagen, konden niet hebben 17 dagen. Of indien een 36ste deel van drie dagen toen een dag genoemd werd opdat alles naar gelijkheid verminderd worde, zo volgt daaruit dan, dat zulk een grote zondvloed nauwelijks 4 dagen naar onze tijdrekening geduurd heeft, die nochtans verteld wordt geduurd te hebben 40 dagen en 40 nachten. Wie zal deze ongerijmdheid kunnen verdragen? Derhalve laat geheel terzijde gesteld worden deze dwaling, welke door een valse bedenking de waarheid van onze Schrift alzo wil vast maken, dat zij die aan een andere kant wederom verbreekt; want de dag is toen even lang geweest als die nu is, welke geëindigd werd met 24 uren. Ook is iedere maand toen even lang geweest als nu; even zo is ook ieder jaar geweest zoals nu. En dienvolgens hebben die ouden, die meer dan 900 jaren leefden, even zulke jaren geleefd als daarna Abraham geleefd heeft, levende 175 jaren, en na hem zijn zoon Izaäk, levende 180 jaren en diens zoon Jakob, leefde bijna 150 jaren. Ja, zo grote jaren, als door tussenstelling van enige eeuwen, Mozes geleefd heeft, levende 120 jaren; en eindelijk zo grote jaren als nu de mensen leven, die 70 of 80 jaren leven of niet veel meer, van wie mede gezegd is: en wat meer van hen is, dat is moeite en arbeid. Ondertussen, die verscheidenheid van getallen, welke tussen de Hebreeuwse boeken en de onze gevonden wordt, verschilt van dit lange leven van de ouden niet. En indien daar iets zo verscheiden is, dat het beide niet waar kan zijn, al daar moet de zekerheid van de verhandelde zaken van die taal vereist worden, uit welke tot ons overgezet is hetgeen wij hebben, welk middel, hoewel het ieder die wil, overal genoeg bij de hand is, nochtans is het niet zonder reden en verborgenheid, dat niemand ooit de 70 vertalers uit de Hebreeuwse boeken heeft durven verbeteren in zo vele dingen, die zij nochtans verschillend schijnen te zeggen, want die verscheidenheid is niet geacht voor een fout, en ook ik meen niet, dat dezelve op enigerlei wijze daarvoor te houden is. Derhalve waar geen fout van de schrijver is, maar waar een zin is, overeenkomende met de waarheid, en verkondigende de waarheid, daar moet men geloven, dat zij iets anders door van de Goddelijke Geest hebben willen spreken, niet naar de wijze van de uitleggers en vertalers, maar naar de vrijheid van hen, die profeterende zijn. Alzo wordt bij de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Apostolische waardigheid bevonden, wanneer zij getuigenissen uit de Schrift verhaalt, dat zij niet alleen de Hebreeuwse boeken, maar ook deze boeken gebruikt heeft. Maar hiervan heb ik beloofd, dat ik op een gelegener plaatse, indien God mij belieft te helpen, naarstige zal spreken; alzo zal ik nu verklaren, wat nog voorhanden is. Alzo heeft men daaraan niet te twijfelen of van een mens, die eerst van de eerste mensen voortgesproten is, heeft in die tijd toen de mensen zo lang leefden, kunnen gebouwd worden een stad, nl. een aardse stad, en niet die stad, die genoemd wordt de Stad Gods, en opdat wij daarover zouden schrijven, hebben wij de moeite en van de arbeid van dit grote werk in handen genomen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

OF HET OOK GELOVIG IS, DAT DE MANNEN VAN DE EERSTE EEUWEN ZICH ONTHOUDEN HEBBEN VAN ALLE BIJSLAPING TOT DIE OUDERDOM TOE, IN WELKEN ZIJ GEZEGD WORDEN, KINDEREN GETEELD TE HEBBEN.

Maar iemand zou kunnen zeggen: is het wel te geloven, dat een mens die kinderen zal telen, en die geen voornemen heeft van onthouding, dat zulk een mens, zeg ik, honderd en meer jaren, of naar de Hebreeuws boeken weinig minder, nl. 80, 70, 60 jaren zich van het werk van de bijslaping zal onthouden hebben; of, indien hij zich niet onthouden heeft, dat hij evenwel geen kinderen zou hebben kunnen telen? Deze vraag wordt op twee manieren beantwoord: want óf hun manbaarheid is naar, proportie of evenredigheid zoveel te later geweest, naarmate hun levensjaren te meer geweest zijn, óf (en dit acht ik gelovig) hier zijn niet juist de eerstgeboren zonen verhaald, maar zodanige alleen, als nl. de orde van het vervolg van de geslachtsregister vereiste, opdat men mocht komen tot Noach, van wie wij daarna wederom zien, dat men gekomen is tot Abraham en van die vervolgens tot een andere bescheiden tijd, voor zoveel dienstig was om door het verhaal van al die geslachten te beduiden en te betekenen van de loop van de aller heerlijkste stad, die in deze wereld in vreemdelingschap is, en alzo haar bovenste vaderland weder zoekt. Doch Kaïn, wat men niet ontkennen mag, is allereerst uit de samen menging van man en vrouw geboren want anders zou Adam, toen hij geboren was, niet gezegd hebben ‘ik heb gekregen een mens door God,’ tenware, dat deze mens allereerst door zijn geboorte bij deze twee gevoegd ware. Na deze is gevolgd Abel, dien de oudste broeder gedood heeft, en deze heeft allereerst door zich zelf, als door een zekere voorbeeld van de Stad Gods, die hier in vreemdelingschap is getoond, dat zij van de goddeloze en van hen, die enigszins van de aarde gesproten zijn dat is: die hun aardse oorsprong beminnen en die zich in de aardse gelukzaligheid van de aardse stad verheugen, allerlei onrechtvaardige vervolgingen zal lijden. Maar hoe oud Adam was, toen hij Kaïn en Abel geteeld heeft, blijkt niet. Daarna worden voorgesteld aan de een zijde de geslachten van Kaïn, en aan de andere zijde de geslachten van Seth, die na Abels dood en in zijne plaats geboren werd, want er staat geschreven ‘God heeft Adam een ander zaad verwekt voor Abel, die Kaïn gedood heeft. Naardien van die 2 registers van de geslachten, het een van Seth en het andere van Kaïn, met onderscheiden orde te kennen geven deze 2 steden, waarover wij thans handelen, en van welke de eerste een Hemelse Stad is, zijnde op aarde in vreemdelingschap, en de andere een aardse stad, hakende alleen naar de aardse blijdschap, even alsof er geen andere was, zo is het, dat aangaande het geslacht van Kaïn, wanneer het verhaald wordt, beginnende van Adam af te rekenen tot het achtste geslacht toe, dat daarvan niet één gezegd wordt, hoe oud hij was toen hij hem teelde, die na hem genoemd wordt. Want de Geest Gods heeft in de geslachten van de aardse stad met willen aantekenen de tijden vóór de zondvloed; maar in de geslachten van de Hemelse Stad heeft de Geest Gods zulks liever gewild, als zijnde zodanige, die om te gedenken en in ‘t geheugen te bewaren bij de nakomelingen waardiger zijn. Alzo, toen Seth geboren was, zijn wel de jaren van zijn vader niet verzwegen, maat vroeger had deze reeds andere kinderen geteeld: en of hij alleen Kaïn en Abel geteeld heeft, wie zou zulks durven zeggen; want het volgt niet, overmits zij alleen genoemd zijn vanwege de orde van de geslachten, die daar nodig waren verhaald té worden, dat men daaruit zou moeten besluiten, dat zij toen alleen geteeld zijn uit Adam. Want naardien met verzwijging van de namen van al de anderen gelezen wordt, dat hij geteeld heeft zonen en dochters, wie zal bestaan te zeggen, indien hij de schuld van vermetelheid wil vermijden, het hoeveelste kind dit dan geweest is? Want Adam, toen Seth geboren was, heeft door

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Goddelijke ingeving vermaand zijnde, kunnen zeggen: God heeft mij een ander zaad verwekt voor Abel, ten aanzien, dat hij zulk een zou worden, die de heiligheid van hem vervullen, en niet ten aanzien, dat hij die is geweest, die in orde van tijd allereerst na hem geboren werd. Daarna aangaande wat er geschreven is: en Seth had geleefd 205 jaren, of (naar de Hebreeuwse boeken) 105 jaren, en teelde Enoch. Wie zou hiervoor, tenzij hij gans onverdacht ware, kunnen zeggen dat deze Enoch zijn eerstgeboren zoon geweest is, zodat men daarover met recht verwonderd zou vragen, hoe het komt, dat hij zo vele jaren buiten het huwelijk geweest is zonder enig voornemen van onthouding, of indien hij gehuwd geweest is, hoe het dan komt dat hij geen kinderen geteeld heeft, daar van hem gelezen wordt: en hij gewon zonen en dochters: Zo waren al de dagen van Seth 912 jaar, en bij stierf (Genesis 5:7-8). En alzo vervolgens al diegenen, welker jaren verhaald worden, van hen wordt ook niet verzwegen, dat zij zonen en dochters gewonnen hebben, en alzo blijkt daaruit gans niet of zij, die daar genoemd wordt te zijn geboren, geweest is de eerstgeborene. Ja veel meer, daar het niet gelovig is, dat die vaderen in zo hoge ouderdom onmanbaar geweest zijn, of ook dat zij zonder vrouwen en kinderen geweest zijn, zo is het ook niet gelovig dat deze zonen hun eerstgeborenen zijn geweest. Maar aangezien de schrijver van de heilige historie het oogmerk had om te komen met aantekening van eiken tijd door het ordelijk vervolg van de geslachten tot de afkomst en het leven van Noach, in wiens tijd de zondvloed kwam, zo is het dat hij alleen die geslachten verhaald heeft, niet die de eersten geweest zijn ieder van zijne ouderen, maar die in de orde van de afkomst te bemerken kwamen. En bv., op dat zulks te klaarder blijk, zo zal ik iets tussen stellen, waardoor het geschieden zal, dat niemand zal hebben te twijfelen, dat heeft kunnen geschieden, wat ik zeg. De evangelist Mattheus, willende beschrijven het geslacht en de afkomst van het vlees onze Heere door ordelijk verhaal zijner ouderen, beginnende bij van de vader Abraham, met zodanig voornemen en oogmerk om allereerst tot David te komen, zegt aldus: Abraham gewon Izaäk; waarom heeft hij niet gezegd Ismaël, die hij allereerst gewon? Nu, Izaäk zegt hij, gewon Jakob; waarom heeft hij niet gezegd Ezau, die zijn eerstgeborene is geweest? Hierom, omdat hij door dien tot David niet kon komen. Daarna volgt daar: Jakob gewon Juda en zijne broeders; maar is Juda zijn eerstgeborene geweest, Juda, zegt hij: gewon Pheres en Sara, van welke tweelingen geen van beide geweest is de eerstgeborene van Juda, want voor hen had hij reeds 8 kinderen. Alzo in de orde van de geslachten heeft hij alleen behouden die, door welke hij tot David, en van daar voorts tot hem, daar zijn oogmerk toe strekte, kon komen, waaruit men dan mede kon verstaan, dat in het geslachtsregister vóór van de zondvloed die oude mensen zijn genoemd, niet die de eerstgeborenen waren, maar zij, door wie de orde van het vervolg van de gedachten tot van de Patriarch Noach kon gebracht worden, opdat wij alzo niet gekweld noch vermoeid zouden worden met die duistere en onnodige vraag van hun laat aangekomene manbaarheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN HET RECHT VAN DE HUWELIJKEN, EN HOE DE EERSTE HUWELIJKEN VERSCHILDEN VAN DIE, WELKE DAARNA GEVOLGD IS.

Zo dan, als nu het menselijk geslacht na de eerste samenvoeging van de man, gemaakt zijnde uit het slijk, en van zijn vrouw, gemaakt zijnde uit de zijde van de man, nodig had de vermenging van de mannen en vrouwen, opdat het zou vermenigvuldigd worden, en naardien er geen andere mensen waren, dan die uit die 2 geboren waren, zo is het dat de mannen hun zusters tot vrouwen genomen hebben, en naar mate zulks door het hoog dringen van de nood ouder is, naar die mate is het daarna door het verbod van de godsdienst van de te gruwelijker geweest. En hoewel het in de eerste tijden van het menselijk geslacht geoorloofd was zijne zuster ten huwelijk te nemen, is men daarvan later zo afkerig geworden, dat zulks thans als een grote schande zou worden gerekend, en zelfs bij de wet verboden is. Want, indien het onbetamelijk is door begeerlijkheid de palen van de landen over te treden, hoeveel te onbetamelijke is het dan door een kwade begeerlijkheid om te keren en teniet te doen de palen van de gewoonte of van de goede manieren. Zo dan, de samenvoeging van man en vrouw, zoveel het menselijk geslacht aangaat, is enigszins als een zaadhof van de stad; maar de aardse stad heeft alleen nodig de geboorte, doch de Hemelse Stad heeft ook nodig de wedergeboorte, opdat zij de onzuiverheid van de geboorte mag ontgaan. Nu, of vóór van de zondvloed enig teken van wedergeboorte al of niet geweest is, en indien er enig teken geweest is, hoedanig dat geweest is, lichamelijk en zichtbaar (gelijk de besnijdenis, daarna bevolen aan Abraham) dit verzwijgt de heilige historie. Nochtans, dat die alleroudste mensen ook God geofferd hebben, dat verzwijgt de Schrift niet, gelijk gebleken is in de 2 eerste broeders, en insgelijks wordt ook gelezen aangaande Noach, als hij na van de zondvloed uit de ark gegaan was, dat hij God offeranden geofferd heeft, van welke zaak wij in de voorgaande boeken reeds gezegd hebben, dat de hovaardige luchtgeesten en duivelen, die zich zelf de Goddelijkheid willen toegeschreven hebben en voor Goden willen geacht worden, om geen andere oorzaak de offeranden begeren, en zich in die eer verheugen, dan omdat zij weten, dat de ware offerande van de ware God toekomt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

VAN DIE 2 VADERS EN PRINSEN, DOOR ÉÉN VADER VOORTGETEELD.

Zo dan, als Adam nu vader was van hem, wiens geslachtsregister behoort tot de aardse stad, en van hem, wiens geslachtsregister behoort tot de Hemelse Stad, zo is ‘t na dat Abel gedood was en in zijn ombrenging een wonder Sacrament of verborgenheid voorgesteld was dat Kaïn en Seth van deze geslachten 2 vaders zijn geworden, in welks kinderen, die ook nodig waren verhaald te worden, klare tekenen van die 2 steden zijn begonnen in het geslacht van de mensen te openbaren. Want Kaïn heeft geteeld Henoch, in wiens naam hij een aardse stad gebouwd heeft, nl. die in deze wereld niet in vreemdelingschap is, maar die in de tijdelijke vrede dezer wereld gerust is. Nu, Kaïn betekent: bezitting; daarom is er ook gezegd, toen hij geboren was, hetzij van zijn vader, hetzij van zijne moeder: ik heb een man van de Heer verkregen. (Genesis 4) Maar Henoch betekent: wijding; want alhier wordt de aardse stad ingewijd, alwaar zij gebouwd wordt, want hier heeft zij haar einde, waarheen haar oogmerk strekt en dat zij begeert. Maar Seth betekent verrijzenis, en Enos (zijn zoon) mens, niet gelijk Adam, welke naam ook mens betekent, want deze naam wordt in de Hebreeuwse taal geacht gemeen te zijn beide man en vrouw. Want alzo is er geschreven: Hij heeft ze geschapen man en vrouw, en heeft hen gezegend, en noemde hun naam mens. Maar Enos betekent alzo mens, dat de geleerden van die taal verklaren, dat daarmede de vrouw niet kan genoemd worden, zodat hij als een zoon van de verrijzenis is, in wie men niet trouwen zal; want aldaar is geen geboorte, wanneer ons daar gebracht heeft de wedergeboorte. Derhalve meen ik ook, dat men niet te vergeefs heeft te bemerken, dat in deze geslachten, die voortgekomen zijn uit Seth, wanneer er gezegd wordt, dat hij geteeld heeft zonen en dochters, geen vrouw met naam genoemd wordt, geteeld te zijn. Maar in de geslachten, die geteeld werden uit Kaïn, daar wordt op het einde, zo verre zij zich nl. uitstrekken, allerlaatst een vrouw met name genoemd, die in hetzelfde geslacht geteeld is; want wij lezen: ‘Methusael gewon Lamech, en Lamech nam 2 vrouwen, nl. Ada en Zilla. En Ada baarde Jabal; deze is geweest een vader degenen, die tenten bewoonden en vee hadden. En de naam van zijn broeder was Jubal. En Zilla baarde Tubalkaïn, en de zuster van deze was Naëma. Tot hiertoe hebben zich uitgestrekt al de geslachten van Kaïn, die alle tezamen, van Adam af, acht in getal zijn, daaronder gerekend Adam zelf, nl. 7 tot aan Lamech, die 2 vrouwen gehad heeft. En het 8ste geslacht bestaat in zijn kinderen, onder wie ook een vrouw geboren is, zodat aldaar met zulks zeer gepast beduid is, dat de aardse stad tot haar einde toe vleselijke voort telingen zal hebben, die daar geschieden door de samenvoeging van mannen en vrouwen. Derhalve worden de vrouwen van dien mens, die hier genoemd wordt als de laatste vader, met haar eigen namen genoemd, hetwelk, uitgezonderd Eva, vóór van de zondvloed nergens gevonden wordt. Nu, gelijk Kaïn, welke naam bezitting betekent, een bouwer zijnde van de aards stad, en zijn zoon, naar wie de stad genoemd is Henoch, welke naam inwijding betekent; gelijk zulks alles te kennen geeft, dat die stad een aards begin en einde heeft, zodat in haar niet hoger noch meer gehoopt wordt, dan hetgeen in deze wereld kan gezien worden, alzo betekent Seth verrijzenis die, naardien hij is een vader van zulke geslachten, die op zich zelve verhaald worden, zo hebben wij in te zien, wat deze heilige historie van zijn zoon zegt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

WAT ER BEDUID IS DOOR ABEL, SETH EN ENOS, ALZO BLIJKT, DAT ZIJ TOT CHRISTUS EN ZIJN LICHAAM, DAT IS: TOT DE KERK BEHOREN.

En Seth, zegt hij, is een zoon geboren, en heeft zijn naam genoemd Enos: deze heeft gehoopt aan te roepen van de naam van de Heere Gods (Genesis 4:26. Naar de Septuaginta). En voorwaar, zulks roept uit de betuiging van de waarheid; derhalve op hoop leeft die mens zijnde een zoon van de verrijzenis; op hoop leeft ook die Stad Gods, die geboren wordt uit het geloof van de verrijzenis van Christus, zolang nl. als zij hier in vreemdelingschap is. Ondertussen door Abel, welke naam droefheid betekent, en door zijn broeder Seth wordt de dood van Christus en Zijn leven uit de doden te kennen gegeven, uit welk geloof alhier geboren wordt de Stad Gods, nl. die mens, die gehoopt heeft aan te roepen van de naam van de Heere Gods; want door hoop zijn wij zalig geworden zegt de apostel. Nu, de hoop die gezien wordt, is geen hoop, want dat iemand ziet, waarom zal hij het hopen; waar is het, dat wij hopen, wat wij niet zien, zo verwachten wij het met lijdzaamheid. En wie zal menen, dat zulks verschilt van de diepte eens Sacrament; want heeft ook niet Abel gehoopt, aan te roepen van de naam van de Heere Gods, wiens offerande, volgens de Schrift God zo aangenaam geweest is. Heeft ook zelfs niet Seth gehoopt aan te roepen van de naam van de Heere Gods, van wie gezegd is: God heeft mij een ander zaad verwekt voor Abel. Waarom wordt dan deze als eigen toegeschreven, hetgeen men verstaat, dat aan alle godvruchtige gemeen is? Hierom nl., omdat in die mens, die allereerst genoemd wordt gesproken te zijn van een vader, die telende was voor het vaderland van de stad van hierboven, behoorde afgebeeld te worden wat niet leeft naar van de mens, in de bezitting van de aardse gelukzaligheid, maar wat naar God leeft in de hoop van de eeuwige gelukzaligheid. En daar is niet gezegd: deze heeft gehoopt in van de Heer zijnen God, of: deze heeft aangeroepen van de naam van de Heere Gods, maar deze heeft gehoopt aan te roepen van de naam van de Heere Gods. Wat wil dit toch zeggen, nl. hij heeft gehoopt aan te roepen? Anders niet dan dat dit een profetie is, dat er een zeker volk zal komen, dat naar de verkiezing van de genade aanroepen zou van de naam van de Heere Gods. En dit is het, wat, door een ander profeet gezegd zijnde, de apostel verstaat van dit volk tot de genade Gods te behoren. En het zal geschieden, zo wie de naam van de Heere zal aanroepen, die zal behouden wezen. Want dit zelfde wordt daarmede gezegd. En hij heeft zijn naam genoemd Enos, hetwelk te zeggen is mens, en daarna wat er bijgevoegd wordt: deze heeft gehoopt aan te roepen van de naam van de Heere Gods, daarmee wordt genoeg betoond, dat de mens zijne hoop in zich zelf niet moet stellen, want vervloekt is een ieder, die zijn hoop stelt op van de mens, gelijk elders gelezen wordt, en alzo mag hij ook niet hopen op zich zelf, zo hij een burger zal zijn van de Hemelse Stad.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

WANT DOOR DE WEGNEMING VAN ENOCH WORDT TE KENNEN GEGEVEN.

Ook dat volk, waarvan Seth de vader is, heeft mede een naam van inwijding in zijn geslacht, nl. in dat geslacht, dat het 7de is van Adam, zijnde Adam daaronder begrepen; want de 7de van hem voortgeteeld, is Enoch geweest, maar deze is hij, die weggenomen is, die God behaagd heeft vanwege zodanig uitstekend getal in de orde van de geslachten, door hetwelk de Sabbath geheiligd is, zijnde nl. de 7de van Adam. Maar ten aanzien van de vader van de geslachten die onderscheiden worden van het geslacht Kaïns, nl. van Seth af, is hij de 6de geweest, op welke dag de mens geschapen is, en op welke dag God volbracht heeft al Zijne werken. Maar de wegneming van deze Enoch is de voorbeduide uitstelling van onze inwijding, die nu reeds geschied is in Christus, die alzo verrezen is dat hij niet meer sterft, en hij zelf is mede weggenomen. Ondertussen blijft daar nog over een inwijding van het ganse huis, waarvan Christus het fondament is, en dat opgeschort wordt tot het einde toe, wanneer er verrijzenis zijn zal van allen, die niet meer zullen sterven. Nu, hetzij dat daar ingewijd wordt het huis Gods, of de tempel Gods, of de Stad Gods, zulks is evenveel en op hetzelfde uitkomende, gelijk zulks ook niet vreemd is van de gewoonte van de Latijnse sprake; want Virgilius noemt die machtigste, heersende stad het huis van Assaracus, willende daarbij verstaan hebben de Romeinen, die van Asjaracus door de Trojanen hun oorsprong nemen; ook noemt hij dezelve het huis van Eneas, omdat van de Trojanen, die onder van de veldoverste Eneas in Italië gekomen waren, de stad Rome gebouwd is. Want de poëet heeft daarin nagevolgd de Heilige Schrift, waarin het grote volk van de Hebreeën genoemd wordt het huis Jakobs.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

VAN HETGEEN ER GEZEGD WORDT, DAT HET VERVOLG VAN DE AFKOMST VAN KAÏN BESLOTEN WORDT IN 8 GESLACHTEN, VAN ADAM AF TE REKENEN; EN DAT ONDER DE NAKOMELINGEN VAN ADAM NOACH DE 10 DE IS.

Iemand zal mogen zeggen: maar indien het oogmerk van de schrijver van deze historie is geweest in het verhalen van de geslachten Adams door zijn zoon Seth, opdat hij door dezelve zou mogen komen tot Noach, onder wie de zondvloed kwam, en opdat voorts wederom van dezelve vervolgd zou worden de orde van hen, die later geboren zijn, om alzo te komen tot Abraham, van wie Mattheus, de evangelist die geslachten begint, door welke hij gekomen is tot Christus, van de eeuwige Koning van de Stad Gods: indien dit alles het oogmerk geweest is, wat oogmerk heeft hij dan gehad in de geslachten van Kaïn, en tot wie heeft hij dezelve willen brengen? Hierop wordt geantwoord: tot van de zondvloed, waarin het gehele geslacht van de aardse stad teniet gekomen is, doch alzo, dat het daarna door de zonen van Noach weder vernieuwd is; want deze aardse stad en dit aardse gezelschap van hen, die naar van de mens leven, zal nimmer ontbreken zelfs tot het einde van de wereld toe; van welke de Heer zegt ‘de kinderen dezer wereld telen en worden geteeld. Maar de wedergeboorte brengt de Stad Gods, die in vreemdelingschap is, in deze wereld tot die andere wereld, van wie kinderen noch telen, noch geteeld worden. Maar hier op aarde is aan beide steden gemeen, geteeld te worden en te telen, hoewel de Stad Gods hier vele duizenden burgers heeft, die zich onthouden van het werk van de voortteeling. En niet alleen de Stad Gods, maar ook die andere stad heeft enige burgers, die de anderen gelijk zijn kwansuis door navolging, maar evenwel gans dooiende; want tot deze stad behoren ook zij, die afwijkende van het geloof dezer stad, verscheiden ketterijen gesticht hebben; want zij leven naar van de mens, en niet naar God. En insgelijks de geleerden van de Indianen, Gymnosophisten genoemd, die gezegd worden naakt te filosoferen in de woestijnen van Indië, zijn ook burgers van die aardse stad, en onthouden zich evenwel niettemin van voortteeling. Want onthouding is niet goed dan naar het geloof van de hoogste goeds, hetwelk God is. Dit nochtans wordt van niemand vermeld vóór van de zondvloed; want zelfs ook Enoch, de zevende van Adam, die gezegd wordt weggenomen en niet gestorven te zijn, heeft zonen en dochters geteeld eer hij weggenomen werd, onder welke geweest is Methusalem, door wie de orde van de geslachten, die later verhaald worden, overspringt. Maar waarom wordt daar zulk een klein geslachtsregister verhaald, voortgesproten zijnde van de geslachten uit Kaïn, indien het nodig was, dat zij tot van de zondvloed toe moesten gebracht worden? Want daar was geen grote menigte van jaren, komende voor hun mannelijke ouderdom, zodat er 100 of meer jaren zouden doorgegaan zijn zonder kinderteling. Want indien de schrijver van dit boek niet op iemand zijn oogmerk had, tot wie hij noodzakelijk wilde brengen diens geslachtsregister, zoals zijn oogmerk geweest is in die geslachten, welke komen van Seth, nl. door dezelve te komen tot Noach toe, opdat van dezelve weer een andere noodwendige orde van de geslachten zou volgen. Waarom is het dan nodig geweest voorbij te gaan de eerstgeboren zonen om te komen tot Lamech, in wiens zonen dat vervolg van de geslachten eindigt, te weten van Adam af op het achtste geslacht, en van Kaïn op het zevende? even alsof daar voortaan nog enige geslachten mee waren samen te binden, om daardoor te komen, óf tot het Israëlitische volk, waarin het aardse Jeruzalem ook een profetisch voorbeeld vertoond heeft tot de Hemelse Godheid; óf om te komen tot Christus naar het vlees, die boven allen is geprezen in eeuwigheid, ja! die de Bouwer en Heerser is van dat Jeruzalem hier boven, toen namelijk al het geslacht van Kaïn door van de zondvloed uitgeroeid was; derhalve zou

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

in dit zelfde geslachtsregister mogen schijnen, dat in de orde daarvan de eerstgeborenen verhaald zijn. Maar waarom zijn daar zo weinig? Want daar de vaderen in de voortteeling niet stil stonden tot zij 100 jaar waren, hebben daar zo weinig niet kunnen zijn, dewijl toen naar evenredigheid van hen lang leven geen zo late jongemanschap was; want laat ze allen even gelijk 30 jaar oud geweest zijn toen zij kinderen begonnen te telen, zo is 't, dat achtmaal 30 (want daar zijn 8 geslachten tezamen met Adam, mitsgaders met diegene die Lamech geteeld heeft) uitmakende 340 jaren. Nu zal men menen, dat zij in van de ganse tijd daaraan volgende, tot van de zondvloed toe, geen kinderen geteeld hebben. Of waarom heeft hij, die dit geschreven heeft, niet willen verhalen die geslachten, welke daar gevolgd zijn? Want van Adam tot van de zondvloed worden berekend naar onze Latijnse bijbels 2262 jaren, en naar de Hebreeuwse bijbels 1656 jaren. Nu, genomen, dat wij menen, dat het kleinste getal het ware is, zo laat dan van 1656 jaren 240 afgetrokken worden; zal het dan wel gelovig zijn, dat het geslacht Kaïns van voortteeling opgehouden heeft die ganse 1400 jaren, en die daar nog boven lopen alle tezamen overig zijnde tot van de zondvloed toe? Maar zo iemand over deze zaak bekommerd is, laat die bedenken, dat vroeger op 2 manieren die vraag beantwoord is, nl. toen ik vroeg, of het ook te geloven is, dat die oude mensen zo vele jaren hebben kunnen stil zijn van het voorttelen van de kinderen; want zulks kan verstaan worden, óf ten aanzien van hun late manbaarheid naar evenredigheid van hun lang leven, óf deze zelfde zonen, die in hun geslacht verteld worden, kunnen verstaan worden, niet eerstgeboren geweest te zijn, maar zodanig, dat de schrijver van het boek door hen tot dien kon komen, op wie zijn oogmerk was, zoals met name tot Noach in de geslachten van Seth. Alzo, indien er in de geslachten Kaïns geen persoon is, op wie men zijn oogmerk moest hebben, en tot wie men met voorbijgaan van de eerstgeborenen door zodanige die verhaald zijn, moest komen, zo blijft er te verstaan het late manschap, zodat zij een weinig na de honderd jaren eerst manbaar geworden zijn en bekwaam om kinderen te telen, zodanig, dat de orde van de geslachten door de eerstgeborenen gelopen is en daardoor tot van de zondvloed is gekomen tol een getal van zo vele jaren, hoewel het nochtans zijn kan, dat vanwege een verborgene oorzaak, die mij onbekend is, deze stad die wij noemen de aardse stad, met een vervolgend verhaal van geslachten lot Lamech en zijne kinderen, verhaald is geworden, en dat daarna de schrijver van dit boek opgehouden heeft al de anderen te verhalen, die er tot van de zondvloed geweest zijn. Insgelijks waarom de orde van de geslachten niet vervolgd is door de eerstgeborenen, zodat het dies halve niet nodig is te geloven, dat die mensen zulk een late manbaarheid gehad hebben, daarvan kan ook de oorzaak zijn, dat die zelfde stad, welke Kaïn op van de naam van zijn zoons Henoch gebouwd heeft, zeer uitgestrekt geheerst heeft, en dat zij vele koningen gehad heeft, niet gelijktijdig, maar ieder gedurende de jaren van zijn ouderdom, zodat allen, die in dezelve regeerden, hun opvolgers geteeld hebben. Van deze koningen heeft Kaïn zelf de eerste kunnen zijn; de tweede zijn zoon Henoch, naar wie die stad genoemd werd; de derde Gaidad; de vierde Manihel; de vijfde Methusaël; de zesde Lamech. Nu, het was niet nodig, dat de eerstgeborenen zouden volgen in het Rijk na hunnen heersenden vader: maar zij volgden, in wie gevonden werd enige bekwaamheid om te regeren, hetzij om enige kloekheid en deugd, nuttig en dienstig zijnde voor de aardse stad; hetzij omdat de vader deze boven andere zonen beminde, opdat hij voornamelijk als door een zeker erfelijk recht van regeren van de vader zou opvolgen. Verder kan het zijn, dat, toen Lamech nog regeerde, de zondvloed gekomen is, zodat die alle mensen gevonden heeft om te verderven, uitgezonderd, die in de ark geweest zijn. En het is niet te verwonderen, dat door tussenstelling van verscheiden getallen van jaren, in zo lange tijd van Adam tot van de zondvloed, beide deze afkomst niet gehad hebben evenveel geslachten en getallen, want daar zijn door Kaïn 7, en door Seth 10; want de zevende, gelijk ik gezegd heb, van Adam is Lamech, en de tiende is Noach. En derhalve is er verhaald niet één zoon van Lamech, gelijk in de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

andere hierboven geschied is, maar daar worden vele zonen van Lamech verhaald, overmits het onzeker was, wie hem na zijn dood zou opvolgen, indien er nog enige tijd van regering tussen hem en van de zondvloed overgebleven ware. Maar hoe het ook zij met de orde van vervolgende geslachten uit Kaïn, nl. hetzij dat zij is door de eerstgeborenen, óf dat zij is door koningen, dit dunkt mij, dat ik op generlei wijze behoor te verzwijgen, dat nadat Lamech de zevende van Adam gevonden was, nevens hem zo vele zijner kinderen daar ook verhaald worden tot het getal elf vervuld wordt, waarmede beduid wordt de zonde; want daar worden nog bijgevoegd 3 zonen en éne dochter. Nu, de vrouwen kunnen wat anders beduiden, en niet wat men nu heeft voor te stellen; want nu spreekt hij van de geslachten, maar aangaande hun vrouwen, van wie zij afkomstig zijn, zulks is verzwegen. Maar, aangezien de Wet door het getal 10 gepredikt wordt, waarover ook die vermaarde 10 woorden zijn, zo is het voorwaar, dat het getal elf, alzo het overtreedt het getal 10, beduidt de overtreding van de Wet, en alzo: de zonde. En van hier komt het ook dat in van de Tabernakel van de getuigenis, die op de reis van het volk Gods als een reistempel was, belast zijn te maken elf haren behangselen; want in een haren kleed is de gedachtenis van de zonden, vanwege de bokken die ter linkerhand zullen staan; derhalve, wanneer wij onze belijdenis doen, vallen wij voor God neder in een haren kleed, even alsof wij zeiden, wat in van de psalm staat: Mijne zonde is altijd voor mij. Nu, de afkomst van Adam door van de boze Kaïn wordt geëindigd en besloten met het getal elf, waardoor de zonde beduid wordt; en dit zelfde getal wordt besloten door een vrouw, van wie geslacht het begin van de zonde geschied is, door welke wij allen sterven. Nu, de zonde is alzo bedreven, teneinde de wellust van het vlees, die van de geest wederstaat, zouden volgen; want zelfs ook de dochter van Lamech, Noema, betekent wellust. Maar door Seth, van Adam tot Noach, wordt te kennen gegeven een wettelijk getal van tien, waarbij gevoegd worden 3 zonen van Noach, van welke de een afgevallen zijnde, de 2 anderen door van de vader gezegend worden, opdat (de verworpene afgezonderd zijnde) door het bijvoegen van de andere vromen tot het voorgaande getal, daarmede te kennen gegeven zou worden het getal twaalf, dat wel bekend en vermaard is in het getal patriarchen en apostelen. Naardien dan dit alles zo is, heb ik nog te bemerken en te verhalen, dat beide deze afkomsten, welke door onderscheidene geslachten beduiden die twee steden, nl. de een van hen, die van de aarde geboren zijn, en de andere van de wedergeborenen, dat, zeg ik, deze daarna onder elkander gemengd zijn geworden, zodat het gehele menselijk geslacht, behalve 8 mensen, waard is geworden door van de zondvloed vernietigd te worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

WAAROM, NADAT HENOCH (DE ZOON VAN KAÏN) VERHAALD IS, ER VERVOLGD IS GEWORDEN HET VERHAAL VAN ZIJN GANSE GESLACHT TOT AAN VAN DE ZONDVLOED, EN DAARENTEGEN, NADAT ENOS, DE ZOON VAN SETH, VERHAALD IS, DAT MEN WEDERGEKEERD IS TOT HET BEGIN VAN DE MENSELIJKE SCHEPPING.

Ondertussen heeft men eerst in te zien, hoe, wanneer de geslachten van Kaïn verhaald worden, stellende boven al zijne nakomelingen Henoch, naar wie de nieuwgebouwde stad genoemd is, vervolgens al de anderen daarbij gevoegd worden tot dat einde toe, nl. tot dat ganse geslacht en die ganse afkomst verdelgd werd door de zondvloed. Maar wanneer er een zoon van Seth, nl. Enos, verhaald is, zo is het, dat, eer de anderen daar bijgevoegd worden tot de zondvloed toe, er een zekere tussenreden bijgedaan wordt, want daar wordt gezegd: Dit is het boek van het mensen geslacht; ten dage toen God Adam schiep, maakte Hij hem naar de gelijkenis Gods, en schiep ze man en vrouw, en zegende ze en heeft hun naam genoemd Adam. Mij dunkt, dat dit tussen gesteld is, opdat hier van Adam af weder zou beginnen een verhaal van de tijden, hetwelk in het verhaal van de aardse stad hij, die dit geschreven heeft, niet heeft willen doen, kwansuis omdat God dezelve alzo verhaalde, dat hij die niet berekende. Maar waarom toch geschiedde het, dat, nadat de zoon van Seth verhaald is, zijnde een mens die gehoopt heeft aan te roepen van de naam van de Heere Gods, dan aldaar een wederkering geschiedt tot het verhaal van de hoofdreden, nl. omdat het behoorlijk was die 2 steden alzo voor te stellen, t. w. de een door een doodslager vervolgens tot een anderen doodslager toe, want Lamech belijdt aan zijne 2 vrouwen, dat hij een doodslag gedaan heeft: en de andere door hem, die gehoopt heeft aan te roepen van de naam van de Heere Gods; want dit is in deze wereld bij de Stads Gods, in deze sterfelijkheid en vreemdelingschap zijn de hoogste zaak die aan haar voorgesteld moest worden door een mens, die de verrijzenis van de omgebrachte geteeld heeft, want die een mens is de enigheid van de ganse Stad van hier boven, die wel niet vervuld is, maar die na het voorgaan van deze profetische voorbeeld zou vervuld worden. Zo dan, de zoon van Kaïn, van welke zaak zal hij in de aardse stad anders een naam hebben, dan van de aardse stad, die in zijn naam gebouwd is? Want hij is van hen, van wie gezongen wordt: zij zullen hun namen aanroepen in hun landen. Derhalve volgt hen achterna, wat in een andere psalm geschreven is: Heer! in Uw Stad zult Gij hun beeld teniet doen. Nu, de zoon van Seth; dat is te zeggen de zoon van de verrijzenis, laat die hopen aan te roepen van de naam van de Heere Gods, want hij is een beeld van dat gezelschap van de mensen hetwelk zegt: en ik, als een vruchtbare olijfboom in het huis Gods, heb gehoopt op de barmhartigheid Gods. En laat hij niet staan naar de ijdele eer van een grote naam op d'aarde; want gelukzalig is die man, wiens hoop de naam van de Heere is, en die niet gezien heeft op de ijdelheden en op de valse razernij. Zo dan, naardien wij nu voorgesteld hebben die 2 steden, de een bestaande in de goederen van deze wereld, en de andere in de hoop Gods, die beide voortgekomen zijn uit een gemene deur van de sterfelijkheid die geopend is in Adam, opdat zij van daar zouden voortlopen tot haar eigen afgescheiden en behoorlijke einden, zo begint dan daarna het verhaal van de tijden, in welke nog andere geslachten bijgevoegd worden, met een verhaal van het hoofdbegin van Adam, uit wiens verdoemden oorsprong als uit een zodanige massa, die tot de verdiende verdoemenis overgegeven was, God enige vaten van de toorn ter oneer gemaakt heeft, en enige vaten van de barmhartigheid ter eer, gevende aan de eersten wat hen toekomt in straffe, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gevende dan dezen, wat hen niet toekomt, in genade; opdat alzo uit de vergelijking van de vaten van de toorn de Hemelse Stad, die op aarde in vreemdelingschap is, leer niet te steunen noch te staan op de vrijheid van hun wil, maar dat zij hopen aan te roepen van de naam van de Heere; want de wil in die natuur, in wie hij uit niet goed geschapen is door van de goede God, doch veranderlijk van de onveranderlijke, kan afwijken van God om kwaad te doen, hetwelk geschiedt door van de vrije wil, en kan van het kwade afwijken om goed te doen, hetwelk niet geschiedt zonder de hulp van God.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

VAN DE VAL VAN DE KINDEREN GODS, BEVANGEN ZIENDE MET DE LIEFDE VAN DE VREEMDE VROUWEN, WAAROVER ZIJ OOK ALLEN, UITGEZONDERD 8 PERSONEN, VERDIEND HEBBEN, DOOR VAN DE ZONDVLOED VERDELGD TE WORDEN.

Derhalve als het menselijk geslacht nu voortging en toenam, is door middel van deze zelfde vrije goeddunkend van de wil een vermenging geschied van deze beide steden, zodat door mededeling van de ongerechtigheid gevolgd is een zekere ongeregelde en verwarde gemeenschap zonder enig onderscheid, welk kwaad wederom zijne oorzaak genomen heeft van het vrouwelijk geslacht, doch niet op zodanige wijze als van de beginne; want die vrouwen zijn niet eerst verleid door bedriegerijen toen geschiedende, waardoor zij van de mannen die zonde zouden aangeraden hebben, maar deze vrouwen, die van de beginne aan kwade manieren geoefend hadden in de aardse stad dat is: in het gezelschap van hen, die van de aarde zijn; deze zijn bemind geworden van de kinderen Gods, nl. van de burgers van de Hemelse Stad, hetwelk geschiedt is om de schoonheid van hun lichamen, welke wel een goede gave van God is, doch ondertussen daarom geeft Hij die mede aan de kwaden, opdat het geen groot goed schijnt te zijn van de goeden. Zo dan met verlating van het grote goed, van de goeden eigen zijnde, is de val geschied tot het minste goed, van de goeden niet eigen zijnde, maar van de goeden en kwaden gemeen zijnde. En alzo zijn de kinderen Gods bevangen geworden met de liefde van de dochters van de mensen, en opdat zij die tot vrouwen zouden mogen hebben, zijn zij afgevallen tot de liefde van het gezelschap, dat van de aarde is, met verlating van de godsvrucht, die zij in het heilig gezelschap tevoren bewaarden en onderhielden. Alzo de schoonheid van het lichaam is een goed van God wel gemaakt zijnde, maar is een tijdelijk, vleselijk en een allerlaagst goed, en alzo wordt het kwalijk bemind, met terug te stellen van de eeuwigen God, die het inwendig en eeuwig goed is. Derhalve gelijk met verlating van de gerechtigheid het goud bemind wordt van de gierige, niet bij enige schuld van het goud, maar bij schuld van de mens, alzo staat het ook met alle schepselen want zij zijn goed en kunnen wel bemind worden en ook kwalijk bemind worden, nl. wel met onderhouding van de orde, en kwalijk met verstoring van de orde, hetwelk een schrijver kort met zekere gedichten op van de lof van de Scheppers aldus gezegd heeft, deze dingen zijn U, en ze zijn goed, overmits gij, die goed bent, dezelve geschapen hebt. En in dezelve is niets dat ons is, anders dan dat we zondigen, beminnende met verstoring van de behoorlijke orde, in plaats van U, hetgeen van U geschapen is. Maar indien het gebeurt, dat de Schepper waarlijk en oprecht bemind wordt, dat is: indien Hij, en niet wat anders bemind wordt, kan hij niet kwalijk bemind worden; want zelfs de liefde moet ook moet orde bemind worden, opdat wel bemind worde wat men beminnen zal, en opdat in ons zij zodanige deugd, door welke men wél mag leven. Derhalve dunkt mij, dat dit een korte en ware beschrijving van de deugd is, nl. dat ze is een orde van de liefde, waarover ook in dat heilige Lied van de Liederen de bruid van Christus (de Stad Gods) zingt: breng de liefde in mij tot een orde. Zo dan, met verstoring van de orde van de liefde hebben de kinderen Gods hun God ter zijde gesteld, en hebben bemind de dochters van de mensen. Door deze 2 namen worden beide steden genoeg onderscheiden, want zijlieden waren niet zó, dat zij geen kinderen van de mensen waren door hun natuur, maar zij hadden een andere naam ontvangen en verkregen door de genade, want in die zelfde schriftuur, ter plaatse waar de kinderen Gods gezegd worden bemind te hebben de dochters van de mensen, worden zij ook genoemd engelen Gods, zodat ook velen gemeend hebben, dat zij geen mensen zijn geweest, maar engelen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

OF MEN OOK TE GELOVEN HEEFT, DAT DE ENGELEN, ZIJNDE VAN GEESTELIJK WEZEN, BEVANGEN ZIJN GEWEEST MET DE LIEFDE VAN DE SCHONE VROUWEN, EN DAT ZIJ HUWELIJKEN MET HAAR AANGEGAAN HEBBEN, WAARUIT REUZEN ZOUDEN VOORTGEKOMEN ZIJN.

Deze vraag hebben wij in het 3de boek van dit werk onbeantwoord gelaten, nl.: of de engelen, alzo ze geesten zijn, lichamelijk met vrouwen kunnen te samen komen en te doen hebben; want er is geschreven 'die Zijne engelen maakt geesten,' dat is: die van natuur geesten zijn, worden Zijn engelen gemaakt, daar Hij hen oplegt het ambt van te boodschappen; want Hij, die in 't Grieks genoemd wordt argeloos, welke naam naar de Latijnse uitspraak angelus genoemd wordt, wordt in de Latijnse taal gezegd nuncius, dat is: bode. Maar of Hij bijgevolg hun lichamen daarbij gevoegd heeft, zeggende: en Zijne dienaren maakt vlammen van het vuur, dan of Hij daarmee heeft willen zeggen, dat Zijne dienaren door Zijne liefde moeten branden even als door een geestelijk vuur, dit is gans twijfelachtig. Nochtans betuigt die zelfde allerwaarachtigste schriftuur,' dat de engelen van de mensen in zulke lichamen verschenen zijn, zodat ze niet alleen gezien, maar ook getast en gevoeld konden worden. En daar het doorgaans overal een zeer gemeen gerucht is, en velen ook durven zeggen, óf dat ze het zelf bevonden hebben, óf dat ze het van anderen gehoord hebben, aan wier geloofwaardigheid men niet heeft te twijfelen, dat de bos en veldgoden, welke zij gewoonlijk opzitters noemen, dikwijls de vrouwen moeilijk en lastig geweest zijn, en dat ze haar bijslapingen begeerd en ook volbracht hebben: en voorts daar zij ook zeggen, dat enige duivelen tot zulke onreinheid gestadig aanleggen en die ook oefenen. En zulks te willen ontkennen, wat zo velen van hen zeggen, schijnt een onbeschaamdheid te zijn, daarom durf ik niet lichtvaardig iets daarvan zeggen, nl. of enige geesten van het element van de lucht enig lichaam ontvangen hebbende (want dit element, wanneer het met een waaier bewogen wordt, kan gevoeld worden) aan deze vleselijke lust kunnen onderworpen zijn, zodat zij, zoveel als zij kunnen, met de vrouwen, zulks merkelijk gevoelende, zouden vermengd worden. Maar aangaande de heilige engelen Gods, in geen geval kan ik geloven, dat zij te die tijde alzo hebben kunnen vallen, en kan ook niet bedenken, dat de apostel Petrus van dezen gesproken heeft, toen hij zei 'is 't, dat God de engelen, als zij gezondigd hadden, niet gespaard heeft, maar heeft hen met ketenen van de duisternis in de hel geworpen en overgegeven tot het oordeel te bewaren; maar dat hij veel liever van hen gesproken heeft, die allereerst afwijkende van God, te samen met van de duivel, hun overste, gevallen zijn, welke van de eerste mens met zijne serpentige listigheid uit nijd bedrogen heeft. Maar dat de mensen mede engelen Gods genoemd zijn, daarvan geeft het Heilige Schrift ons een duidelijk bewijs, want daar is ook van Johannes geschreven 'ziet, ik wil mijn engel zenden, die voor mij van de weg bereiden zal.' En Malachiet, de profeet, is door zijn eigen genade een engel genaamd. Maar dit is het, wat de zwarigheid met sommigen maakt, nl. dat uit hen, die genaamd zijn engelen Gods, en uit die vrouwen die zij bemind hebben, dat wij lezen, dat uit die voortgesproten zijn, niet mensen van ons geslacht, maar reuzen; even als of zulke grote lichamen van mensen, onze maat verre te boven gaande, in onze tijd ook niet geboren waren. Is het niet geschied, toen de verwoesting van de Stad Rome door de Goten geschied is, dat er binnen Rome een zekere vrouw was te samen met haar ouders, die enigszins met een reuzenlichaam verre boven anderen in lengte uitstak? Om deze vrouw te bezien,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

kwam van alle kanten een grote en wonderbare toeloop; en zulks was meest te verwonderen, omdat haar ouders nauwelijks zulke grote mensen waren als wij van de langste meest al gewoon zijn te zien. Zo hebben daar dan reuzen kunnen geboren worden, en zelfs ook voorheen, eer de kinderen Gods, die ook engelen Gods genaamd zijn, met de dochters van de mensen vermengd zijn geweest, n. l. de kinderen van Seth met de dochters van Kaïn, want ook de Canonieke schrift spreekt alzo in dat boek waarin wij deze dingen lezen, want dezelfde woorden luiden aldus 'en het is geschiedt, als de mensen begonnen te vermenigvuldigen op aarde, en hen dochters geboren werden: toen zagen de engelen Gods, dat de dochters van de mensen schoon waren, en namen tot vrouwen uit allen diegenen, welke zij verkozen. En de Heer God sprak: mijn geest zal in deze mensen in eeuwigheid niet blijven, omdat zij vlees zijn; doch hun dagen zullen zijn 130 jaren. Nu, daar waren reuzen in die dagen op de aarde, en daarna, toen de kinderen Gods ingingen tot de dochters van de mensen, en zich zelf kinderen teelden, zo zijn die mensen van oude tijden af reuzen genoemd.' Deze woorden van het goddelijk boek geven genoeg te kennen, dat in die dagen reuzen op aarde geweest zijn, nl. toen de kinderen Gods de dochters van de mensen tot vrouwen namen, en toen zij haar beminden als goed en hups, dat is: schoon; want de gewoonte van deze schriftuur is ook diegene, die schoon van lichaam zijn, goed te noemen. Maar ook nadat dit geschied was, zijn er reuzen geboren; want alzo zegt de Schrift 'en daar waren reuzen in die dagen op de aarde, en daarna, toen de kinderen Gods ingingen tot de dochters van de mensen; zo zijn ze dan in die dagen tevoren geweest, en ook daarna. En dat hij zegt 'en zij telen zich kinderen, dit bewijst genoeg, eer de kinderen Gods alzo vielen, dat zij God kinderen teelden, en niet zich zelf, en wel om te vermeerderen de burgers van de stad Gods, opdat zij aan die als engelen Gods zouden verkondigen, dat zij hun hoop zouden stellen in God, zijnde gelijk hij, die geboren is van Seth, nl. die zoon van de verrijzenis, die gehoopt heeft aan te roepen van de naam van de Heere Gods, en mitsdien opdat zij in die zelfde hoop met hun nakomelingen mede erfgenamen zouden zijn van het eeuwige goed, en voorts onder God van de Vader, broeders van hun kinderen, doch dat zij niet op zodanige wijze engelen Gods geweest zijn, dat zij geen mensen geweest zijn gelijk sommigen menen; maar daarentegen, dat zij buiten allen twijfel mensen geweest zijn, zulks verklaart dezelfde Schrift zonder enige twijfel, want als er voorheen gezegd is 'dat de engelen Gods zagen, dat de dochters van de mensen goed, d. i., schoon waren, en dat zij die namen tot vrouwen uit al degenen die zij verkozen; en daarna is er bijgevoegd; en de Heer God sprak; Mijn geest zal in deze mensen in eeuwigheid niet blijven, omdat zij vlees zijn,' want door van de geest Gods waren zij geworden engelen en kinderen Gods, maar afdalende tot de laagste dingen, worden zij mensen genoemd met een andere naam van de natuur, en niet van de genade; ja deze geesten, die God verlaten hebben, en daardoor zelf verlaten zijn, worden ook vlees genoemd en de 70 vertalers hebben hen genoemd engelen Gods, en ook kinderen Gods, hetwelk nochtans al de boeken alzo niet hebben, want sommigen hebben anders niets dan kinderen Gods. En Aquila, welken overzetter de Joden boven alle anderen hoogachten, heeft dit overgezet, niet engelen Gods, of kinderen Gods, maar kinderen van de goden. Nu, beide is het waar; want zij waren kinderen Gods, en zij waren kinderen van de goden, omdat zij van de goden voortgeteeld waren, met wie zij te samen ook Goden waren, volgens die spreuk van de psalm: ik heb gezegd, gij bent goden en alle te samen kinderen van de hoogste, want met recht wordt van de 70 vertalers geloofd, dat zij van de profetische geest ontvangen hebben, zodat het geschiedt is door zijn autoriteit en macht, wanneer zij iets veranderd hebben, of anders iets gezegd hebben dan dat was, wat zij overzetten. En derhalve heeft men niet te twijfelen of dit is mede door Gods ingeven alzo gesproken, niettegenstaande het in het Hebreeuws twijfelachtig schijnt te zijn, zodat men het kan uitleggen beide, de kinderen Gods, en de kinderen van de goden. Laat ons alzo laten varen al de fabelen van die schriftuur, die apocrief, dat is: verborgen genaamd worden, dewijl haar oorsprong, verborgen zijnde,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

niet klaar genoeg gebleken is voor die vaderen, van wie de autoriteit en waardigheid van de ware schriftuur door een zeker vervolg tot ons gekomen is. Nu, in deze apocrief boeken, al is ‘t dat er gevonden wordt enige waarheid, nochtans hebben ze geen Canonieke autoriteit of waardigheid vanwege de vele valsheden. Want dat Enoch, de 7de van Adam, enige dingen geschreven heeft, kunnen wij niet ontkennen, naardien de apostel Judas zulks zegt in zijn Canonieke brief; maar het is niet te vergeefs, dat die niet bevonden zijn geschreven te zijn in dien Canon of lijst, die in van de tempel van het Hebreeuwse volk bewaard werd door de naarstigheid van de priesters, die achter elkander in dien staat volgden. Doch zulks is alleen geweest, omdat zij vanwege hun oudheid geoordeeld zijn van verdacht geloof, zodat men ook niet kon bevinden of dit die zelfde dingen waren, die hij geschreven had, van de te meer omdat men geen zodanige mannen kon voortbrengen, die bevonden werden dezelve bewaard te hebben bij enige orde van opvolging. Derhalve die dingen, die onder zijn naam omgedragen worden, bevattende die fabelen van de reuzen, dat zij geen mensen tot vaders gehad hebben, worden met recht van de wijzen geoordeeld, dat het zijne schriften niet zijn, en dat men die alzo niet heeft te geloven, gelijk daar veel meer andere dingen zijn, welke onder de namen van andere profeten, en ook enige die nog jonger zijn, welke onder de namen van de apostelen van de zetters omgedragen worden, die alle te samen onder van de naam van apocriefe, na naarstig onderzoek van de Canonieke autoriteit en waardigheid, geweerd zijn; derhalve volgens de Canonieke schrifturen, beide van de Hebreeën en van de Christenen is er niet aan te twijfelen dat er voor van de zondvloed vele reuzen geweest zijn, en dat die burgers waren van het gezelschap van de mensen, zijnde van de aarde. En daar benevens, dat de kinderen Gods, die naar het vlees van Seth voortgeteeld zijn door verlating van de gerechtigheid tot dit gezelschap afgeweken zijn. En het is niet te verwonderen, dat ook van hen reuzen geboren zijn, want zij zijn niet allen toen reuzen geweest, maar er zijn toen veel meer reuzen geweest dan op andere tijden na van de zondvloed, welke reuzen door van de Schepper geschapen zijn, opdat ook hieruit zou mogen betoond worden, dat niet alleen de schoonheid, maar ook de grootte en sterkte van de lichamen weinig ten achter zijn voor een wijs man, alzo zulk een door geestelijke en onsterfelijke en veel beter en vaster goederen, eigen zijnde van de goeden, en niet gemeen zijnde van de goeden en kwaden beide, heerlijk en gelukzalig gemaakt wordt. Baruch, deze zaak aanprijzende, zegt ‘En aldaar zijn reuzen ook geweest, welke van begin aan mensen van grote lengte zijn geweest, bekwaam zijnde ten strijde. Dezen heeft de Heer niet verkoren, en ook heeft Hij hen van de weg van de wetenschap niet gegeven; daarom zijn zij omgekomen, dewijl zij geen wijsheid gehad hebben; en zij zijn vergaan vanwege hun onbedachtzaamheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

HOE MEN TE VERSTAAN HEEFT, HETGEEN DE HEER GEZEGD HEEFT AAN HEN, DIE DOOR VAN DE ZONDVLOED ZOUDEN VERDELGD WORDEN, NL. 'EN HUN DAGEN ZULLEN ZIJN 120 JAREN.'

Gods woorden; 'En hun dagen zullen zijn 120 jaren' moet men niet opvatten, alsof daarmede voorzegd was, dat de mensen voortaan niet langer zouden leven dan 120 jaren, want zelfs ook na van de zondvloed bevinden wij, dat enigen ook gekomen zijn boven de 500 jaren; maar men moet daardoor verstaan, dat God zulks gezegd heeft toen Noach omtrent aan het einde was van zijne 500 jaren, nl. toen hij 480 jaren oud was, welke de Schrift naar hare wijze 500 noemt, verstaande in 't algemeen door van de naam van de geheels het grootste deel; want in het 600ste jaar van de levens van Noach aan de tweede maand is de zondvloed gekomen, en alzo zijn daar 129 jaren voorzegd van het aanstaande leven van de mensen, die verdelgd zouden worden, want na verloop daarvan zouden zij door van de zondvloed uitgeroeid worden. En niet zonder reden wordt daar geloofd, dat de zondvloed plaats had toen er geen op aarde gevonden werden, die niet waardig waren te ondergaan zulk een dood, als die, waarmede de goddeloze gestraft zijn. Doch niet, dat zulk een dood van de goeden, die eenmaal mede alzo zouden sterven, iets aanbrengt, dat het hun kon schaden na van de dood; maar nochtans is niemand van hen door van de zondvloed gestorven, welke de Heilige Schrift verhaalt voortgesproten te zijn van het zaad van Seth. Derhalve wordt de oorzaak van deze goddelijke zondvloed aldus verhaald: Toen nu God de Heer zag, zegt hij, dat van de mensen boosheden vermenigvuldigd waren op de aarde, en hun harten hoe langer hoe bozer waren, toen dacht God hoe hij van de mens gemaakt had op aarde en heeft overlegd en gezegd: 'ik zal van de mens, dien ik geschapen heb, verdelgen van de aarde, van de mensen af tot op het vee, en van het kruipende gewormte af tot op de vogelen van de Hemels toe; want ik ben vergramd overmits ik hen gemaakt heb.' (Naar de Septuaginta)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

VAN DE GRAMSCHAP GODS, WELKE DOOR GEEN ONTSTEKING ZIJNE ONVERANDERLIJKE GERUSTHEID VERSTOORT OF BEROERT.

De gramschap Gods is geen ontroering of verstoring Van zijn gemoeds, maar een oordeel, waardoor straf aangedaan wordt aan de zonde. En Zijne bedenking en wederbedenking is Zijne onveranderlijke reden en orde in die dingen, die veranderd zullen worden; want God heeft geen berouw, evenals een mens van enige daad, want Zijn raad is van alle dingen zo vast als Zijne voorwetenschap zeker is. Doch indien de Schrift zulke woorden niet gebruikt, zou zij niet op enigerlei manieren gemeenzaam genoeg aan allerlei soorten van mensen zich verklaren, welke zij nochtans wil, dat alleszins gediend zullen zijn, opdat zij alzo verschrikken de hoogmoedige, en opwekken de onachtzame en oefenen de zoekenden, en voeden degenen die het verstaan, hetwelk dezelve niet zou doen, indien zij zich niet eerst nederwaarts tot ons boog en enigszins nederdaalde tot hen, die daar liggen. En aangaande, dat hij alle dieren, zowel aardse als vliegende, het verderf aanzegt, daarmee verklaart hij de grootte van de toekomstige straf, maar geenszins dreigt hij daarmee het verderf van de dieren, die zonder rede zijn, even alsof zij mede gezondigd hadden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

HOE DE ARK, DIE AAN NOACH BELAST IS TE MAKEN, IN ALLES CHRISTUS EN ZIJNE KERK BEDUIDT.

Aangaande Noach, van de rechtvaardige mens en welke (gelijk van hem de waarheid sprekende Schrift betuigt) in zijn geslacht volkomen was, niet zó als de burgers van de Stad Gods zullen zijn in die onsterfelijkheid, in welke zij van de engelen Gods gelijk zullen zijn, maar zó volkomen als de burgers van de Stad Gods op aarde kunnen zijn. Nu, aan die Noach heeft God belast, dat hij een ark zou maken, waarin hij met de zijnen, alsmede de dieren, die op bevel van God bij hem in de ark gegaan zijn, van het verderf van de zondvloed zou verschoond blijven; zulks is zeker een figuurlijk voorbeeld geweest van de Stad Gods, zijnde in vreemdelingschap in deze wereld, welke daar is de gemeente Gods, die zalig en behouden wordt door het hout, waaraan gehangen heeft 'de Middelaar Gods en van de mensen, de mens Christus Jezus.' Want zelfs de maten van de lengte diepte en wijdte van de ark betekenen het menselijk lichaam, in wiens waarheid Hij, die aan de mensen voorzegd was, zou komen, en nu gekomen is. Want de lengte van het menselijk lichaam van het hoofd tot de voeten bedraagt zesmaal zoveel als de wijdte of breedte welke is van de een zijde tot de andere: en heeft tienmaal zoveel als de diepte, waarvan de maat is in de zijde van de rug tot van de buik, even alsof men een mens mat, die op zijn rug of buik lag. En de mens is tienmaal zo diep, als hij hoog is boven de aarde. Derhalve: de ark is gemaakt 300 ellen in de lengte, 50 ellen in de wijdte en 30 in de diepte. En aangaande, dat zij een deur in de zijde gekregen heeft, dit is voorwaar die wonde, toen namelijk 'de zijde van de gekruiste Christus met een speer doorboord is geweest,' want allen die tot Hem komen, gaan hierdoor in, want hier vandaan zijn uitgevloeid die Sacramenten, door welke de gelovigen ingewijd en ingelijfd worden. En belangende, dat gelast werd de ark te maken van vierkante houten, zulks beduidt van alle kanten een vast en gestadig leven van de heiligen; want hoe men een vierkant keert of wendt, Het blijft vast staan. En voorts zo zijn alle andere dingen, welke van het opbouwen van de ark verhaald worden, tekenen van kerkelijke zaken. Maar dit alles nu te verhalen, zou te lang zijn, en zulks hebben wij reeds gedaan in 't werk, dat wij tegen Faustus van de Manicheeër geschreven hebben, die niet geloofde, dat er iets in de boeken van de Hebreeën van Christus geprofeteerd was. En het kan ook gebeuren, dat er iemand beter dan wij, en de een ook bekwamer dan de ander, deze dingen verklaart; maar nochtans heeft men toe te zien, dat alles, wat er gezegd wordt, strekken moet tot de Stad Gods, van welke wij hier spreken, en die in deze boze wereld, even als in een zondvloed, in vreemdelingschap is. Hierop heeft men te letten, zeg ik, indien hij, die dit verklaart, niet wijd wil afwijken van de zin van hem, die dit alles beschreven heeft. Als bv.: indien iemand aangaande hetgeen hier geschreven is 'het onderste zult gij 2 zolderingen maken, en 3 zolderingen zult gij maken' (niet dat ik in dat werk iets daarvan geschreven heb) daarmee verstaan wil hebben, dat de gemeente uit alle volkeren vergaderd wordt, en dat er van 2 zolderingen gesproken is, overmits 2 geslachten van mensen, nl. de besnijdenis en de voorhuid, die de apostel op een andere wijze noemt Joden en Grieken; evenzo dat dezelve van 3 zolderingen is geweest, omdat alle volkeren weder opgericht zijn na van de zondvloed van de 3 zonen van Noach. En of ook iemand iets wat anders zei, dat tegen van de regel van het geloof niet strijdt; want naardien hij gewild heeft, dat de ark niet alleen in het benedenste haar kamers zou hebben, maar ook in het bovenste of middelste, dat hij gezegd heeft van 2 kamers te zijn: en daar benevens ook in het opperste boven het bovenste, dat hij gezegd heeft van 3 kamers te zijn, zodat te rekenen van beneden naar boven tot het opperste toe 3 woningen zijn geweest. Daarmee kunnen verstaan worden die 3 dingen, welke de apostel aanprijst, nl. geloof, hoop en liefde. Insgelijks veel

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

bekwamer kunnen daarbij verstaan worden die 3 evangelische vruchtbaarheden, nl. 30, 60 en 100, zodat in ‘t benedenste woont de huwelijks reinheid, boven de weduwen reinheid en daarboven de maagdelijke reinheid. Of voorts, indien daar iets beters naar het geloof van deze stad zou mogen verstaan en gezegd worden. En zulks zou ik ook mogen zeggen van alle andere dingen, die men hier zou kunnen verklaren; want al is ‘t, dat zij op niet een wijze verhandeld worden, nochtans moeten dezelve uitgestrekt worden tot een en dezelfde eendrachtigheid van het algemene Christelijke geloof.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

DAT MEN, AANGAANDE DE ARK EN VAN DE ZONDVLOED, NIET HEN MOET TOESTAAN, DIE ALLEEN DE HISTORIE AANNEMEN ZONDER DE GEESTELIJKE BEDUIDENIS; EN AAN DE ANDERE ZIJDE OOK NIET MOET TOESTAAN HEN, DIE ALLEEN DE GEESTELIJKE BEDUIDING EN FIGUREN AANNEMEN, VERWERPENDE ONDERTUSSEN DE HISTORISCHE WAARHEID.

Nochtans moet niemand menen, dat deze dingen óf te vergeefs beschreven zijn, óf dat men alhier alleen de waarheid van de gebeurde zaken zonder enige geestelijke beduiding zal zoeken; of daarentegen zal menen, dat deze dingen niet geschied zijn, maar dat zij alleen figuren en beduiding van woorden zijn, of ook hetzelfde dat het is, dat zulks geenszins behoort tot een profetie van de gemeente. Want wie is er, tenzij hij verkeerd zij van gemoed, welke beweert, dat die boeken ijdelijk geschreven zijn, die met zulk een groten eerbied en met zulk een naarstige onderhouding van een ordelijke successie bewaard zijn? Of welke daar zegt, dat men alleen de gebeurde zaken aldaar moet inzien? alwaar zeker te bemerken staat om andere dingen voorbij te gaan, indien het overmits de menigte van de dieren nodig was, dat er zodanige grootte en ruimte in de ark zou gemaakt worden; wat is er nodig geweest, dat er 2 en 2 onreine dieren, en 7 en 7 reine in de ark zouden gelaten worden, daar zij beide konden behouden worden door gelijk getal? Of heeft God, die dezelve belastte te bewaren, om daaruit het geslacht weder op te richten, niet vermocht dezelve weder te herstellen op die zelfde wijze, gelijk Hij die ingesteld had? Nu, zij, die drijven, dat dit geen gebeurde zaken zijn, maar alleen figuren en voorbeelden van de zaken, die betekend werden, die eerst menen, dat er zulk een grote watervloed niet heeft kunnen komen, nl. dat het water zó hoog zou gestegen zijn, dat het 15 ellen boven de hoogste bergen zou gestaan hebben. Ten tweede zeggen zij ook, dat de ark niet groot genoeg was, om zo vele soorten van dieren te bevatten in beide geslachten, nl. 2 paar onreine en 7 paar van het reine. Maar mij dunkt, dat zulke mensen anders geen rekening maken dan op de 300 ellen lengte, op de 50 ellen wijdte en op de 30 ellen diepte, zodat zij niet eens bedenken, dat er nog eens zoveel ruimte was in het bovenste deel, en tevens ook nog eens zoveel ruimte in het opperste boven het bovenste, en alzo, dat die ellen, driemaal verdubbeld zijnde, 900 maken in de lengte, 150 in de wijdte en 90 in de diepte. En zo wij overleggen, wat Origenes niet ongepast aangemerkt heeft, dat Mozes, de man Gods, geleerd is geweest, zoals er geschreven staat, in al de wijsheid van de Egyptenaren, die de kunst van de landmeters beminden, en alzo dat hier van de landmeters ellen bedoeld konden worden, van welke zij zeggen, dat één zoveel is als 6 van ons zijn, wie ziet niet welk een overvloedige menigte van dingen die grote ark heeft kunnen bevatten? En aangaande, ten derden, dat zij durven zeggen, dat er zulk een grote ark niet kon getimmerd worden, zulks is een plompe en onbeschaamde lastering, daar zij weten, dat er toen wel zeer grote steden gebouwd werden. Ook overleggen zij niet, dat er 100 jaar tijd geweest is om die ark te bouwen. Want ik meen immers niet, dat zij willen zeggen, dat alleen door de kalk de een steen op de andere geschikt zijnde, kan samenhangen, zodat er een muur van vele mijlen in ‘t ronde kan gewrocht worden, zodanig, dat zij daarentegen zouden willen ontkennen, dat het een hout met het andere door houvasten, pennen, spijkers, en door lijmen van hars en pek niet zou kunnen te samenhangen, zodat daarvan gebouwd zou worden een ark, zijnde zeer verre en lang uitgestrekt, niet met kromme maar met rechte houten, en welke ark in de zee kruipt niet met enige moeite of arbeid van mensen, maar welke het water, wanneer het komt, door

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

haar natuurlijke orde van gewicht opligt, en die, op het water drijvende, om geen schipbreuk te lijden meer door de Goddelijke voorzienigheid, dan door de menselijke wijsheid wordt bestuurd. En zij, die vragen, of muizen, hagedissen, sprinkhanen, schallebijters, vliegen en vlooien niet in groter getal in de ark geweest zijn dan van God bepaald is toen Hij zulks gelastte; de zodanige moeten eerst gewaarschuwd zijn, dat die reden alzo moet genomen worden in welke gezegd is 'en hetgeen dat op de aarde kruipt,' namelijk, dat het niet nodig was in de ark te bewaren die dieren, welke in het water kunnen leven, zoals vissen en sommige vogels. Daarna, als er gezegd wordt 'manneke en wijf zullen daar zijn,' zo verstaan wij voorwaar, dat zulks gezegd wordt om het geslacht weder te herstellen. En derhalve is het niet nodig geweest, dat die dieren daar zouden, zijn, welke zonder vermenging uit allerlei dingen, of verderf van de dingen groeien; of, zo die dieren daar geweest zijn, dat zij dan daar mede zonder enig bepaald getal hebben kunnen zijn, even als zij gewoonlijk in de huizen zijn. Of, indien die allerheiligste verborgenheid, die daar verhandeld werd, en die figuur of dat voorbeeld van de allergrootste zaak in waarheid niet anders heeft kunnen vervuld worden dan daarmede, dat alle dieren daar waren in een zeker getal, nl. zodanige, welke niet door belet van de natuur in de wateren kunnen leven, zo is dat geweest een bezorging, niet van die mens of van die mensen, maar van God; want Noach bracht de dieren niet gevangen in de ark, maar daar zij zelf kwamen en ingingen, liet hij ze toe; want daartoe dient, wat er gezegd is, nl.: zij zullen tot u ingaan, niet door enige daad van de mensen, maar door de beschikking Gods, zodat het ook te geloven is, dat die dieren daar niet geweest zijn, welke zonder onderscheid van mannetje of wijfje zijn; want er is bevolen en bepaald 'dat er manneken en wijf zullen zijn. 'Nu, er zijn enige dieren, die van allerlei dingen, zonder samenkomst alzo groeien, dat zij daarna samenkomen en telen, gelijk de vliegen en enige dieren, in wie geen mannelijks of vrouwelijk is, zoals de bijen. Nu, die dieren, die alzo het onderscheid van geslacht hebben, dat zij nochtans geen vruchten hebben, gelijk de muilezels en muildieren, daaraan twijfel ik of zij daar geweest zijn, en of het niet veel liever genoeg geweest is, dat hun ouders daar geweest zijn, nl. de paarden en ezels; en evenzo met alle andere dieren, die door samen menging van verscheidene soorten een andere soort voortbrengen. Maar indien zulks behoorde tot de verborgenheid, zo zijn zij daar geweest, want deze soort heeft ook tweeërlei geslacht. Ook plagt het sommigen te bekommeren, welke manier van spijzen de dieren aldaar konden hebben, welke geacht worden anders niet dan vlees te eten, óf nl. boven het getal aldaar enige andere dieren geweest zijn, welke de noodzakelijkheid aldaar gedrongen had op te sluiten, als tot voorraad tot voeding voor anderen; dan of daar behalve het vlees (hetwelk men veel liever hebben te geloven) enige andere spijzen geweest zijn, welke voor allen dienden. Want wij weten hoeveel dieren er zijn, welker spijs vlees is, die ook boomvruchten en appelen eten, en vooral vijgen en kastanjes; wat wonder is het dan in die wijze en rechtvaardige man, en die ook van God onderwezen was welke spijs ieder paste zonder vlees zodanige spijze bereid en opgelegd heeft, die voor ieder dier geschikt was? En wat is er niet, dat zij, door van de honger gedrongen, hebben moeten eten, en wat is er, dat God niet zoet en gezond kon maken, die door Zijne Goddelijke goedheid hen ook kon geven, dat zij zonder spijs zouden leven, tenzij zulks dat zij met spijs leefden ook diende en voegde tot vervulling van de figuur en het voorbeeld van zodanige verborgenheid. Nu, dat zo velerlei tekenen van de gebeurde zaken niet zouden behoren tot voorbeeld van de kerk, daaraan behoort niemand, tenzij hij twistgierig wil zijn, in het minst te twijfelen. Want als nu hebben de heidenen alzo de kerk vervuld, beide reine en onreine tot dat men tot een zeker einde komt. En alzo is het, dat zij met een band van de enigheid dezelve samengebonden worden, dat men ter oorzaak van dit allerklaarste niet heeft te twijfelen aan alle andere dingen, welke enigszins duister gesproken zijn, en zeer moeilijk kunnen bekend worden, en daar dit zo is, en alzo niemand, hoe hard hij ook is, zou durven zeggen dat die dingen tevergeefs of ijdel beschreven zijn, en daar benevens,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

dat zij niet zouden beduiden, alhoewel ze geschied zijn; en verder, indien ook niet gezegd kan worden, dat alleen die dingen, die niet geschied zijn, beduidelijk zijn, en daar benevens ook niet gezegd kan worden, dat die dingen vreemd van de kerk zijn, die enigszins waarschijnlijk kunnen gezegd worden enige beduidenis te hebben: zo is het dat men daarentegen meer heeft te geloven, dat die dingen zeer wijselijk in geschrift gesteld en ook gebeurd zijn, en daar benevens, dat zij ook iets tevoren beduiden, en dat zulks als het is, ook behoort tot de kerken om een voorbeduiding voor die te zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 6.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

OF NA DE ZONDVLOED, VAN NOACH TOT ABRAHAM, ENIGE GESLACHTEN NAAR GOD GELEEFD HEBBEN.

Of daar altijd enige merkbare overblijfselen van deze heilige stad in haar voortloop gebleven zijn, dan of zij geheel ondergegaan zijn door het tussenlopen van de tijden van de goddeloosheid, zodat er geen mens te vinden was, die een dienaar was van de ware God; dit gans klaar uit de woorden van de schrift te bewijzen, is een zware en zeer moeilijke zaak, omdat wij in de Canonieke heilige boeken na Noach (die met de zijnen verwaardigd werd door de ark van de verwoesting des zondvloed bevrijd te worden) niemand vinden tot aan Abraham, wie zijn godsvrucht door een klare goddelijke stem goed gekend en geprezen is geweest, zodat wij niet anders hebben, dan dat Noach zijn 2 zonen, Sem en Japhet door een zekere profetische zegening ons aanprijst, ziende en voorziende op datgene, wat lang daarna zou geschieden, zodat het ook gebeurd is, dat hij zijn 2de zoon, die tegen hem misdaan had vervloekt heeft, niet in hem zelf, maar in die zoon, zijn neef, met deze woorden: ‘vervloekt zij het kind Canaän, en het zij een knecht aller knechten onder zijne broederen.’ Nu, Canaän is geboren uit Cham, welke de naaktheid van zijn vaders niet bedekt, maar veel meer ontdekt heeft. Doch wederom van de andere kinderen verstaan hebbende, heeft hij daar bijgevoegd de zegening van zijn 2 zonen, nl. van de oudste en de jongste, zeggende: geloofd zij God de Heere van Sem, en Canaan zal zijn knecht zijn. God verheugt Jafet, en late hem wonen in de hutten van Sem.’ Al deze dingen te samen, alsmede de planting van de wijnstok door Noach, en zijn dronkenschap van die vrucht, alsmede de ontbloting van hem toen hij sliep, en wat aldaar meer gebeurd en geschreven is, dat alles is vol van profetische zin en bekleed met profetische verborgenheden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

WAT ER PROFETISCHERWIJZE TEVOREN VOORGEBEELD OF AANGEDUID IS IN DE KINDEREN VAN NOACH.

Maar aangezien wij nu de daad en werking van de dingen in de nakomelingen bekomen hebben, zo is het, dat datgene, wat tevoren bedekt was, nu genoegzaam ontdekt is. Want wie is er, die, dit alzo naarstig en verstandig aanmerkende, zulks niet bekent, te zijn in Christus?

Want Sem, uit wiens zaad Christus naar het vlees geboren is, wordt uitgelegd genoemd: en nu, wie is er meer genoemd dan Christus, wiens naam nu overal zijn reuk van zich geeft, zodat hij in het lied van de liederen en mede in een tevoren gezongen profetie vergeleken wordt bij een uitgestorte zalf, in welker hutten, dat is, gemeenten, woont de breedte of ruimte van de heidenen; want Jafet wordt uitgelegd breedte of ruimte. Maar Cham, die uitgelegd wordt heet, is de 2de zoon van Noach, als van beiden zich zelf afscheidende en tussen beiden ook blijvende staan, zodat hij niet is in de eerstelingen van de Israëlieten, noch in de volheid van de heidenen. En wat betekent dit anders, dan het hete geslacht van de ketters, welke heet zijn, niet door van de geest van de wijsheid; maar door van de geest van de listige schalksheid, waardoor de ingewanden van de ketters in 't algemeen verhit zijn; doch evenwel deze zelfde dingen strekken ten gebruik van hen, die dagelijks toenemen en vorderen, volgens die spreuk van de apostel, daar moeten ook sekten onder u zijn, opdat zij, die rechtzinnig zijn onder u openbaar worden.' Daarom is er ook geschreven 'een geleerde zoon zal wijs zijn, maar hij zal een onwijze dienaar gebruiken.' Want daar zijn vele dingen, behorende tot het algemeen Christengeloof, die, als zij door de hete ongerustheid van de ketters omgeroerd worden, bij ons niet dan des te naarstige om dezelve tegen de ketters te beter te mogen verweren, aangemerkt worden; voorts ook des te klaarder verstaan en des te ijveriger gepredikt worden, zodat het geschil, door de wederpartij verwekt zijnde, de rechte gelegenheid en oorzaak wordt van te leren. Hoewel ondertussen met deze zoon niet alleen die beduid worden, welke openbaar afgezonden zijn, maar met deze zelfde middelste zoon van Noach mogen ook niet te onrechte afgebeeld worden allen, die met van de Christennaam roemen en evenwel goddeloos leven, want zodanige verkondigen met hun belijdenis aan de een zijde het leven van Christus, die betekend is door de ontbloting van deze mens, en aan de andere zijde onteren zij Hem met kwaad te doen en verkeerd te handelen. Van zulke is derhalve gezegd 'uit hun vruchten zult gij ze hennen.'. (Mattheus 7:20) En alzo is Cham ook vervloekt in zijn zoon, even als in zijn vrucht, dat is: in zijn werk; daarom wordt ook zelfs zijn zoon Canaän zeer bekwaam uitgelegd hunlieder beweging. Nu, aangaande Sem en Jafet, zij zijn even als de besnijdenis en de voorhuid, of gelijk de apostel hen op een andere wijze noemt, Joden en Grieken, maar wél verstaande, geroepen en gerechtvaardigd; want zij, enigszins bekennende de naaktheid van hun vader, door welke beduid werd het lijden van de Verlosser, hebben een kleed genomen, en dat gelegd op hun ruggen en hebben bedekt de naaktheid van hun vader, en hebben niet gezien, wat zij met eerbied bedekten. Want in het lijden van Christus eren wij enigszins aan de een zijde, wat van ons geschied is, en aan de andere zijde verfoeien wij de afgrijselijke wreedheid van de Joden. Het kleed beduidt het Sacrament, en de ruggen de gedachtenissen van het verleden dingen, uit oorzaak dat de kerk te dien tijde dat Jafet woont in de hutten van Sem, en de boze broeder in het midden dezelve, het lijden van Christus, nu volbracht zijnde, verkondigt, en niet aanschouwt als nog toekomstig. Maar de boze broeder is in zijn zoon, dat is: in zijn werk, een knecht, dat is een dienaar van zijne goede broeders, dewijl de goeden óf tot oefening van de lijdzaamheid, óf tot toeneming van de wijsheid de kwaden met goede wetenschap

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gebruiken, want deze kwaden zijn zodanig naar het getuigenis van de apostel ‘die Christus verkondigen niet oprecht; maar hetzij dat Christus (zegt hij) bij gelegenheid of in waarheid verkondigd wordt, ik verblijd mij daarin, en zal mij daarin verblijden.’ Want Hij is diegene, die Zijn wijngaard geplant heeft, van welke de profeet zegt ‘de wijngaard van de Heere Zebaoth is het huis Israël’s, en hij drinkt van zijn wijn;’ hetzij dat hier verstaan wordt die beker, waarvan hij zegt ‘kunt gij drinken van de drinkbeker, dien ik drinken zal?’ En ‘Vader! indien het mogelijk is, laat van mij dezen drinkbeker gaan,’ waarmee hij zonder twijfel zijn lijden bedoelt; Of aangezien de wijn een vrucht is van de wijnstok, zo is veel meer dit daarmee bedoeld, dat hij uit van de wijnstok zelf, dat is uit het geslacht van de Israëlieten, vlees en bloed voor ons aangenomen heeft, om daarin te mogen lijden, en dat hij dronken geworden is, dat is: Geleden heeft en naakt geworden is; want aldaar is naakt geworden of verschenen zijne zwakheid, van wie de apostel zegt ‘en indien hij gekruist is naar zijne zwakheid,’ waarover ook dezelfde zegt ‘de zwakheid Gods is sterker dan de mensen zijn, en de dwaasheid Gods wijzer dan de mensen zijn.’ Nu aangaande hetgeen de Schrift, wanneer daar gezegd is ‘hij is ontbloot geworden,’ daar bijvoegt, in zijn hut, daarmee wordt zeer klaar betoond, dat hij van het volk van zijn vlees en van de huisgenoten zijn bloed, nl. van de Joden het kruis en de dood zou lijden. Dit lijden van Christus verkondigen de verworpenen uitwendig alleen in het geluid van de stem, want zij verstaan niet wat zij verkondigen; maar de vromen hebben in van de inwendige mens zo grote verborgenheid als zij inwendig in het hart het zieke en de dwaze Gods eren, want hetzelve is sterker en wijzer dan de mensen zijn. Van deze zaak is Cham een voorbeeld toen hij uitgaande, zulks buiten verkondigd heeft maar Sem en Jafet om zulks te bedenken, dat is, te eren, zijn binnengegaan, dat is, hebben inwendig dit gedaan. Deze geheimenissen van de Goddelijke Schrift onderzoeken wij zoveel wij kunnen, nl. de een meer gevoeglijk en beter, en de ander minder gevoeglijk, maar nochtans alle tezamen getrouw, houdende, dat al deze dingen te samen voorzeker niet gebeurd en beschreven zijn zonder enige beduidenis of voorbeeldig van de toekomstige dingen, en dat zij alleen gestrekt hebben tot Christus en Zijne kerk, welke de Stad Gods is, welke Stad van af het begin van het menselijke geslacht geen prediking ontbroken heeft, die wij nu in alles zien vervuld worden. Zo dan, nadat Noach gezegend had zijne 2 zonen, en nadat hij Cham vervloekt had, is er vervolgens van die tijd af tot Abraham toe, belangende het register en het verhaal van enige rechtvaardigen, die God van de Heere godvruchtig gediend hebben, een geheel stilzwijgen van de historie dezelve, gedurende meer dan duizend jaren. Ondertussen kan ik nimmer geloven, dat er geen rechtvaardigen zouden geweest zijn, maar dit meen ik, dat, zo men ze alle verhaald had, dat zulks te lang zou geweest zijn. En zulks zou meer een historische naarstigheid, dan een profetische voorzienigheid geweest zijn. Ondertussen, die schrijver van de Heilige Schrift, of veel liever die Geest Gods verhaalt door hem zulke dingen, die niet alleen strekken om verleden dingen te vertellen, maar ook om toekomstige te voorzeggen, voor zoveel namelijk als al zulks dient tot de Stad Gods, want zelfs alles wat hier gezegd wordt van die mensen, welke geen burgers van die Stad zijn, wordt te dien einde gezegd, opdat de Stad Gods uit de vergelijking van haar tegendeel óf toenemen, óf boven hetzelve uitsteken. En voorwaar, niet al die dingen, die verteld worden gebeurd te zijn, moeten geacht worden iets te beduiden, maar men moet weten, dat om die dingen, welke iets beduiden, ook bijgevoegd worden zulke dingen, die niets beduiden. Want alleen met het ploegijzer wordt de aarde geploegd, maar opdat zulks mag geschieden, zijn ook alle andere delen van de ploeg nodig. Alzo ook in de profetische historie, worden sommige dingen gezegd, die niets beduiden of figuurlijk te kennen geven, maar zijn samengevoegd met die dingen, die hun voorbeduiding hebben, en enigszins met die samengebonden zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

VAN DE GESLACHTEN VAN DE 3 ZONEN VAN NOACH.

Vervolgens moeten wij inzien de geslachten van de zonen van Noach, en wat ik daar van meen te moeten zeggen, is nodig dat ik dat ook voeg bij dit werk, waarin van tijd tot tijd de voortgang van de aardse en de Hemelse Stad bewezen wordt. Voor 't eerst zijn hetzelve begonnen verhaald te worden van Jafet, van wie 8 zonen genoemd worden, en 7 zoons kinderen van 2 van zijn zonen, nl. 3 van de een en 4 van de anderen, en worden alzo alle te samen 15. De zonen van Cham zijn 4 in getal, en daarbij 5 zoons kinderen van 1 van zijn zonen, en 2 kinds-kinder-kinderen uit 1 van zijn zoons kinderen, hetwelk tezamen 11 is, hetwelk verhaald hebbende, zo geschiedt daar een wederkeer als tot het 1ste hoofd, en daar wordt gezegd: Chus gewon Nimrod; deze begon geweldig te zijn op aarde. Hij was een geweldig jager voor het aangezicht van de Heere; daarom wordt gezegd: 'gelijk Nimrod een geweldig jager voor het aangezicht van de Heere.' En het begin van zijn Rijk was Babel, en Orech, en Archa, en Calne in het land Sinear. Uit dit land is Assur uitgegaan, en heeft gebouwd Ninevé, en andere steden. Deze Chus, vader van Nimrod, is allereerst genoemd onder de kinderen van Cham, wiens 5 zonen nu al rede gesteld waren, alsmede zijne 2 zoons kinderen. Maar het kan zijn, dat deze Chus Nimrod gewonnen heeft of na zijn zoons kinderen, of hetwelk gelovig is, de Schriftuur heeft op zich zelf van hem willen spreken, overmits zijne uitstekendheid, daarom, dat ook zijn koningrijk verhaald wordt, welks begin is geweest de aller vermaarde stad Babylon en al de andere steden of landschappen, die daarbij verhaald staan. En aangaande hetgeen er gelegd wordt, nl. dat Assur gekomen is uit het land Sinear, dat behoorde tot het koningrijk van Nimrod, en dat hij gebouwd heeft Ninevé en enige andere steden, die hij daar bijvoegt, zulks is veel later geschied. Ondertussen als bij gelegenheid, heeft hij dit willen aanroeren vanwege de vermaardheid van het koningrijk Syrië, dat zeer wonderbaar en uitnemend uitgebreid en vergroot heeft Ninus, de zoon van Belus, stichter van de grote stad Ninevé, welke stad naar hem genoemd is. Nu, Assur, van wie de Assyriërs hunnen oorsprong hebben, is niet geweest onder de kinderen van Cham, maar wordt gevonden onder de kinderen van Sem. Daaruit blijkt dan, dat zij van 't geslacht Sem voortgekomen zijn, die daarna bezeten hebben het Rijk van Nimrod, zodat van daar af het Rijk uitgebreid is, dewijl zij verscheidene steden gebouwd hebben, van welke de 1ste en voornaamste was Ninevé. Van daar maakt de Schrift haar wederkeer tot van de anderen zoon van Cham, die Mitzraim heette, en aldaar worden allen verhaald die hij voorgeteld heeft, niet als elk zijnde bijzondere mannen, maar als zijnde 7 natiën van de 6de natie, even als van een 6de zoon wordt verhaald, dat er een volk voortgekomen is, dat genoemd werd Filistijnen, hetwelk 8 tezamen uitmaakt. Vandaar weder geschiedt een wederkeer tot Canaän, in welken zoon Cham vervloekt is, en die van hem geboren zijn, worden 11 in getal genoemd. Daarna verhaald hebbende enige steden, wordt daar gezegd tot wat einde zij gekomen zijn, en dienvolgens berekend hebbende al de zonen zoons kinderen, wordt daar verhaald, dat er van het geslacht van Cham voortgesproten.: zijn blijft nog over te verhalen alzo de Zonen van Sem, want allengs bij trappen zo is het dat het verhaal van al die geslachten, van de jongste begonnen zijnde, tot hem opklimt. Maar ter plaatse, waar de zonen van Sem beginnen verhaald te worden, is enige duisterheid, welke door verklaring moet verlicht worden, dewijl het zeer veel behoort tot die zaak, welke wij vereisen, want aldus wordt daar gelezen: en aan Sem is geboren, die een vader is aller kinderen, Heber, die de oudste broeder is van Jafet. De orde van de woorden is deze: en aan Sem is geboren Heber, welke Sem de vader is van al de kinderen. Zo dan, Sem heeft hij willen verstaan als een aartsvader of hoofdvader van allen, die van zijn geslacht afkomstig zijn, die hij nl. hier zou verhalen, hetzij dat zij zijn, zijne zonen of

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

kindskinderen of achterkleinkinderen, en die vervolgens daarvan voortgesproten zijn; want voorwaar, Sem heeft dien Heber niet geteeld, maar wordt in de orde van hen, die van hem geteeld zijn, de 5de gevonden. Want Sem onder andere zijner zonen heeft geteeld Arpharat, en Arpharat Cainan, en deze Sela, en Sela Heber. En niet te vergeefs is hij allereerst genoemd, in het geslacht komende van Sem, en niet te vergeefs is hij gesteld voor de zonen, ofschoon hij is de 5de tak in zijn geslacht, want zulks geschiedt omdat waarachtig is hetgeen men zegt, dat de Hebreeën naar hem genoemd zijn evenals Hebreeën, niettegenstaande er ook een andere bedenking zou kunnen zijn, nl. dat zij van Abraham evenals Abraheen schijnen genoemd te zijn; maar evenwel zulks is waar, nl. dat zij naar Heber zijn genoemd Heberen, en daarna, met weglating van een letter, Hebreeën, welke taal alleen heeft kunnen behouden het volk Israël's, in hetwelk de Stad Gods, mitsgaders in van de heiligen in vreemdelingschap geweest is, die ook in allen door een Sacrament afgebeeld is. Zo dan, van de kinderen Sem's worden daar eerst 6 genoemd, daarna zijn uit 1 van deze geboren 4 kindskinderen. Insgelijks een andere van de zonen van Sem gewon een kindskind voor Sem, waaruit wederom voortgekomen is een andere nakomeling en daarna weder een verder nakomeling, welke is geweest Heber. Deze Heber kreeg 2 zonen, waarvan hij van de een genoemd heeft Phalec, hetwelk uitgelegd wordt delende, waarover de Schriftuur voortvarende, en reden van deze naam gevende, aldus zegt: overmits dat te zijne tijde de aarde gedeeld was. Nu, wat zulks is, zal later blijken. En aangaande van de anderen, die ook uit Heber geboren is, die zelfde heeft gehad 12 zonen, en dienvolgens worden allen, die geboren zijn van Sem, 27 in getal. In 't kort, allen die voortgesproten zijn van de 3 zonen van Noach, nl. 15 van Jafet, 31 van Cham en 27 van Sem, maken uit in getal 73. Daarna vervolgt de Schrift en zegt: dat zijn de kinderen van Sem in hun geslachten, spraken, landen en lieden. En insgelijks van allen: dat zijn nu de nakomelingen van de kinderen van Noach, in hun geslachten en lieden; Van die zijn uitgebreid de eilanden van de volken op de aarde na van de zondvloed, waaruit dan besloten word, dat 73, of veel liever, hetwelk na maal zal bewezen worden, 72 volkeren toen geweest zijn, en niet 72 mensen; want ook voorheen toen daar verhaald waren de zonen van Phalec, is er aldus besloten: van dezen zijn afgedeeld de eilanden van de heidenen in hun landen, een iegelijk naar zijn spraak, naar zijn geslacht en naar de lieden. Nu, in de zonen van Cham zijn op een zekere plaats nog veel klaarder de volken genoemd, gelijk ik hierboven betoond heb, want Mitzraim heeft geteeld diegenen, die genoemd worden Ludim, en alzo voorts op dezelfde wijze al die andere volken tot 7 toe. En dezelve alle tezamen verhaald hebbende, zegt de Schrift daarna besluitende aldus: dat zijn de kinderen van Cham in hun geslachten, spraken, landen en lieden. Derhalve zijn de kinderen van velen niet verhaald, omdat zij voortspruitende bij andere volkeren samengevoegd zijn, want zelfs hebben zij geen volkeren kunnen maken. Want waarom geschiedt het anders, wanneer de 8 zonen van Jafet verhaald worden, dat er dan alleen verhaald worden die kinderen, die uit 2 van dezelve geboren zijn? En alzo daar 4 zonen van Cham genoemd worden, dat er alleen zodanige bijgevoegd worden, die uit de 3 afkomstig zijn, en ook, alzo daar 6 zonen van Sem genoemd worden, dat er alleen bijgevoegd worden de nakomelingen van twee? Zijn de anderen dan geheel zonder kinderen gebleven? Dat zij verre, dat men zulks zal geloven; maar zij hebben geen volken gemaakt, om welke zij waardig waren verhaald te worden, want gelijk zij geboren werden, alzo werden zij ook gevoegd bij andere volken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

VAN DE VERSCHEIDENHEID VAN DE TALEN EN VAN HET BEGIN VAN BABYLON.

Hoewel deze volken gezegd worden elk in zijn taal geweest te zijn, nochtans keert de verhaler van dit alles zich weer tot die tijd, waarin geweest is één sprake van allen en vandaar verklaart hij voorts, wat daar gebeurd is, dat er voortgekomen is zulk een verscheidenheid van talen; want hij zegt: al de wereld had een tong en sprake. En het is geschied, toen zij optogen van het Oosten, vonden zij een veld in van de lande Sinear, en woonde aldaar. En de een mens sprak tot van de anderen: komt, laat ons tichelstenen maken en die met vuur bakken. En de tichelsteen hebben hen gediend tot stenen, en leem was hun tot kalk, en hebben gezegd: 'Komt laat ons een stad en toren bouwen, wiens oppervlakte tot aan van de hemel reikt, en laat ons een naam maken eer wij verstrooid worden over alle landen van de aarde. Toen kwam de Heere neder, zodat hij zag die stad en dien toren, welke de kinderen van de mensen bouwden. En de Heere zei: ziet! het is enerlei volk en enerlei sprake onder allen, en hebben dat begonnen te doen: zij zullen niet aflaten van allen, dat zij voorgenomen hebben te doen: Komt, laat ons neervaren en hun spraak aldaar verwarren, dat niemand van de anderen spraak verstaat. En de Heere heeft hen vandaar verstrooid in alle landen, zodat zij ophielden de stad en van de toren te bouwen. Daarvan is haar naam Verwarring genoemd, omdat de Heere aldaar verwart had aller landen sprake en de Heere God hen vandaar verstrooid had in alle landen. Deze stad, die genaamd is Verwarring, is Babylon, wiens wonderbaar gebouw de historie van de heidenen zeer hoog roemt; want Babylon wordt uitgelegd verwarring te betekenen, waaruit te besluiten is, dat Nimrod de bouwer dezer stad geweest is, zoals vroeger kort te kennen is gegeven; want als de Schrift van hem spreekt, zegt zij aldus: Het begin van zijn koningrijk is geweest Babylon, dat nl. zodanige stad was, die het oppergebied had, over alle andere steden, en waar evenals in de hoofdstad de woonstede van zijn Rijk was, hoewel die niet in zulke mate volmaakt was als zijn hoogmoedige goddeloosheid zulks wel bedacht; want hij bedacht een al te grote hoogheid, welke gezegd wordt tot van de Hemel toe voorgenomen te zijn, hetzij van een enigen toren, die zij als de voornaamste wilden hebben, dat boven alle anderen zou uitsteken. Maar wat zou hier doen de menselijke en ijdele vermetelheid? Wat werk, en hoe groot wilde zij tot van de Hemel verheffen tegen God? En wanneer zouden zij met hun werk geklommen zijn boven alle gebergten? En wanneer zouden zij gekomen zijn boven de zoldering van zijne nevelachtige lucht? En wat zou toch God kunnen beschadigen enige verheffing, hoe hoog die ook zij hetzij geestelijk of lichamelijk? Maar de nederigheid maakt een zekere en ware weg tot de Hemel, verheffende opwaarts het harte tot de Heere, en niet tegen de Heere gelijk van Nimrod gezegd is 'jagende tegen van de Heere.' Sommigen, die dit niet verstonden, zijn door een twijfelachtig Grieks woord bedrogen geworden, zodat zij dat uitgelegd hebben, niet tegen van de Heere, maar voor van de Heere; want nantion betekent voor en tegen. Want dit woord is ook in een zekere psalm; laat ons zuchten voor van de Heere, die ons gemaakt heeft. En ditzelfde woord is ook in het boek Job, alwaar geschreven is: 'Gij bent in razernij uitgebarsten tegen van de Heere. En alzo moet men ook verstaan Nimrod die jagende was tegen de Heere. Nu, wat wordt daar bij die naam verstaan dat hij jagende, of een jager is geweest, nl. een bedrieger, overvaller en moordenaar van de aardse dieren? Zo dan, hij richtte met zijn volken een toren op legen van de Heere, waardoor betekend is zijn goddeloze hovaardigheid. Nu, met recht wordt gestraft de kwade genegenheid en van de kwaden wil, al is het, dat niet tot uitkomst komt de kwade daden of werking. Ondertussen, hoedanig is de manier van straf geweest? Voorwaar, aangezien de heerschappij van de heerser in de tong is, zo is aldaar ook

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geoordeeld en gestraft de hovaardigheid, zodat hij die niet heeft willen verstaan, dat hij God in zijne bevelen moest gehoorzamen, ook niet verstaan werd in zijne bevelen, die hij aan de mensen deed. En alzo is hun samenspanning gebroken geworden, dewijl een ieder van hen, die hij niet verstond, afweek; want hij kon zich bij niemand aansluiten, dan bij hen, met wie hij kon spreken. En alzo zijn de volken verdeeld geworden door de talen, en zijn verstrooid geworden over de aarde, even gelijk het God behaagd heeft, die zulks gedaan heeft door verborgene en voor ons onbegrijpelijke middelen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

VAN HET NEDERDALEN VAN DE HEERE, OM DE TAAL TE ONTWARREN VAN HEN, DIE DE TOREN BOUWDEN.

Nu aangaande hetgeen er geschreven is, en de Heere daalde neder, om te zien de stad en van de toren, die de kinderen van de mensen bouwden, dat is: welke bouwden niet de kinderen Gods, maar zij, die leefden naar van de mens, en hetwelk wij noemen de aardse stad; zo zeggen wij, dat God, die altijd overal geheel is, geen beweging is onderworpen van de een plaats naar de andere. Maar evenwel wordt Hij dan gezegd neder te dalen, wanneer hij iets op aarde doet, dat, alzo het wonderlijk is en buiten van de gewonen loop van de natuur, dies halve enigszins Zijne tegenwoordigheid te kennen geeft. En insgelijks Hij, aan wie nimmer iets onbekend kan zijn, diezelfde leert niets in enigen tijd doorzien, maar te enigen tijd wordt Hij gezegd iets te zien en te bekennen, omdat Hij maakt, dat het gezien en bekend wordt; want die stad werd eerst zo zeer niet gezien als God gemaakt heeft dat ze gezien werd toen Hij betoonde hoezeer dezelve hem mishaagde; hoewel ook op deze wijze God zou kunnen verstaan worden tot die stad nedergedaald te zijn, overmits Zijne engelen, in welke hij woont, nedergedaald zijn, zodat, wat daarbij gevoegd is ‘en God de Heere zei: ziet het is enerlei volk, en enerlei sprake onder hen allen,’ en hetgeen voorts volgt. Verder hetgeen daarna bijgevoegd is ‘komt, laat ons nederdalen en hun spraak aldaar verwarren’ als een wederverhaal is van het voorgaande, betonende op welke wijze zulks geschied was, aangaande hetgeen er gezegd was ‘en de Heere daalde neder.’ Want indien hij nu nedergedaald was, wat is dan zulks te zeggen ‘komt, laat ons nederdalen en hun spraak aldaar verwarren?’ Hetwelk verstaan wordt tot de engelen gezegd te zijn, overmits Hij door de engelen nederdaalde, die in de nederdalende engelen was. En het is ook zeer wel, dat Hij niet zegt ‘komt, en nederdalende verwart, maar laat ons verwarren hun taal,’ betonende, dat Hij alzo werkt door Zijne dienaars, dat zij te samen ook medewerkers Gods zijn, gelijk de apostel zegt ‘want wij zijn Gods medewerkers.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

HOE DE SPRAAK TE VERSTAAN IS, DOOR WELKE GOD TOT DE ENGELEN SPREEKT.

Insgelijks kon ook datzelfde van de engelen verstaan worden, als er gezegd werd, toen de mens gemaakt werd ‘laat ons van de mens maken’, dewijl hij niet gezegd heeft ‘ik zal van de mens maken.’ Maar alzo daar volgt ‘naar ons evenbeeld’, zo is het ons niet geoorloofd te geloven, dat de mens gemaakt is naar het evenbeeld van de engelen; of ook dat het evenbeeld van de engelen en dat van God een en hetzelfde is, en derhalve, zo wordt aldaar met recht verstaan de meerderheid van de drievuldigheid. Welke drievuldigheid nochtans, de enige God alzo is, zo wanneer ze gezegd had ‘laat ons maken’, ook gezegd heeft ‘en God maakte van de mens naar Zijn evenbeeld’; Hij zij niet ‘en de goden maakten’ of ook ‘tot het evenbeeld van de goden.’ Alzo kon hiermede verstaan worden, diezelfde drievuldigheid, even alsof de Vader gezegd had tot van de Zoon en de Heilige Geest ‘komt, en nederdalende laat ons aldaar hun taal verwarren’, nl. indien daar iets was, dat ons belette de engelen te mogen verstaan, aan wie voornamelijk toekomt tot God te komen door heilige bewegingen, dat is door godvruchtige gedachten, met welke bij hen aangesproken en gevraagd wordt die onveranderlijke waarheid, even als een eeuwige wet in hun raadhuis van hier boven.; want zij zijn zich zelf geen waarheid, maar zij zijn aan de scheppende waarheid deelachtig, tot welke hun genegenheid strekt als tot de fontein van het leven, opdat zij alzo uit de waarheid mogen ontvangen, wat zij uit zich zelf niet hebben. En derhalve is hun beweging standvastig, door welke zij komen, die niet afwijken. En God spreekt niet tot de engelen gelijk wij tot elkander spreken, of tot God of tot de engelen, of de engelen tot ons, of God door hen tot ons, maar Hij spreekt tot hen op Zijne eigene wijze, doch ons wordt zulks op onze wijze ontdekt en te kennen gegeven, want Gods hoge spreking voor Zijne daad is Gods onveranderlijke reden van Zijne daad, welke reden geen klinkend of voorbijgaand geluid heeft, maar welke een altijd blijvende kracht heeft, en evenwel tijdelijk werkt. Met deze reden spreekt God tot Zijne heilige engelen, maar tot ons anders, als van verre gesteld zijnde. Nu, wanneer wij enige dergelijke spraak door onze inwendige oren ontvangen, naderen wij de engelen. Derhalve, opdat ik niet nodig heb altijd reden te geven in dit tegenwoordige werk van de sprekingen Gods, zo is het dat de onveranderlijke waarheid óf door zich zelf op een onuitsprekelijke wijze spreekt in de gemoederen van de redelijke schepselen, óf ook door een veranderlijk schepsel spreekt, hetzij in onze geest door geestelijke beeld, of in van de zin onze lichaam door lichamelijke stemmen. En aangaande hetgeen er gezegd wordt ‘en nu zullen zij niet aflaten van alles dat zij voorgenomen hebben te doen’, dit is niet gezegd bij wijze van verklaring, maar als bij manier van vraging, gelijk in ‘t gemeen van de dreigenden plagt gezegd te worden, nl. op die wijze, gelijk een zegt: zullen zij niet bereiden hun wapenen, en hem uit de ganse stad navolgen? Op zodanige wijze moet men het verstaan, als of Hij gezegd had ‘zullen zij dan niet aflaten van alles dat zij voorgenomen hebben, te doen,’ nl. nonne in plaats van non. En al is ‘t, dat er ook gezegd wordt non, evenwel geeft zulks uitdrukkelijk genoeg te kennen, dat hij dreigt. Maar vanwege van de slechten en eenvoudige hebben wij daar bij gedaan het bijvoegsteltje ne zodat wij zeggen nonne, uit oorzaak, dat wij de beweging van de stem van de uitspreker anders niet kunnen schrijven. Zo dan, uit die 3 mensen, t.w. de zonen van Noach, zijn 72 volken en even zo vele talen over d’ aarde verspreid. Doch het getal van de volken is veel meer vermeerderd dan het getal van de talen, want zelfs in Afrika kennen wij vele volken van een taal. En wie is er, die er aan twijfelt, dat de mensen door vermeerdering van hun geslacht te scheep naar de eilanden zijn gevaren om die te bewonen?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

OF ZELFS DE EILANDEN, DIE HET VERST VAN HET VASTELAND GELEGEN ZIJN, HEBBEN KUNNEN ONTVANGEN ALLERLEI GESLACHTEN VAN DIEREN UIT DAT GETAL, DAT TEN TIJDE VAN DE ZONDVLOED IN DE ARK BEHOUDEN IS.

Maar er is nog een vraag aangaande allerlei zodanig geslacht van dieren (welke onder de zorg van de mensen niet zijn, en die nochtans niet groeien evenals de vorsen uit de aarde, maar die alleen door de vermenging van de geslachten ontstaan, zoals de wolven en meer andere) hoe zij, alzo zij na van de zondvloed, waardoor al die dieren, die niet, in de ark waren, verdelgd zijn, op de eilanden hebben kunnen komen, met name indien zij op geen andere wijze hersteld zijn dan uit die dieren, welker verscheiden soorten van beide geslachten de ark behouden heeft. Het is waar, men zou kunnen geloven dat enige dieren met zwemmen op de eilanden zijn gekomen, maar zulks is geweest op de naaste eilanden. Maar er zijn enige, eilanden die zover van het vasteland gelegen zijn, dat het schijnt dat er geen dieren zijn, die er naar toe hebben kunnen zwemmen; doch indien men zegt, dat de mensen die gevangen met zich overgebracht, en alzo ter plaatse waar zij woonden, verscheiden soorten van dieren geplant hebben, zulks is niet ongelovig, dat door de begeerte van de weiderij en de jacht heeft kunnen geschieden, hoewel men ook niet te ontkennen heeft, dat zij door van de dienst van de engelen, uit bevel of door toelating Gods, hebben kunnen overgebracht worden. Doch indien het zo is, dat zij uit van de aarde voortgekomen zijn, volgens de wijze van hun eerste oorsprong, toen God zei: laat de aarde voortbrengen levende dieren, zo blijkt daaruit nog veel klaarder, dat allerlei dieren in de ark geweest zijn, niet zo zeer om door voorteling allerlei geslachten van dieren weder te herstellen, als wel omdat het was een Sacrament van de kerk, dienende tot voorbeeld van allerlei verscheiden heidenen en volken, nl. indien het alzo is, dat de aarde vele dieren voortgebracht heeft op de eilanden, waar zij niet naar toe konden reizen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

OF ER OOK ZELDZAME SOORTEN VAN MENSEN ZIJN VOORTGEKOMEN UIT DE AFKOMST VAN ADAM, OF VAN DE KINDEREN VAN NOACH.

Er wordt ook gevraagd of men te geloven heeft, dat er zekere zeldzame soorten van mensen, waarvan de historie van de Heidenen veel verhaalt, uit de zonen van Noach, of veel liever uit die enige mens, van wie zij zelf ook afkomstig waren, voortgesproten zijn. Maar al die soorten van mensen, die men zegt, dat er zijn, behoeft men niet te geloven, dat er zijn. Nochtans, wanneer ergens een mens geboren wordt met een vreemdsoortig lichaam, of die door geluid, kleur, kracht of iets anders van de gewone mensen zeer veel afwijkt of verschilt, zal niemand van de gelovigen durven betwijfelen, dat hij zijn oorsprong heeft van de eerste mens. En nochtans blijkt het, wat de natuur in velen teweegbrengt, en wat er onder ons wonderlijk is door de zeldzaamheid. Nu, zodanige reden als er gegeven wordt van de wanschapen geboorte van de mensen onder ons, zodanige reden kan er ook gegeven worden van de vreemdsoortige en wanstaltige volkeren, want God is de Schepper van allen en Hij weet het best, waar, wanneer en hoe iets behoort geschapen te worden; want Hij weet allerbest met welke gelijkheid of verscheidenheid van delen Hij de schoonheid van de wereld zal opschikken of versieren. Ondertussen, hij, die het geheel niet kan aanschouwen, krijgt ligt aanstoot door de lelijkheid van enig deel, omdat hij niet weet, waar het bij past of waartoe het moet dienen. Wij weten, dat er mensen geboren worden met meer dan 5 vingers aan hun handen en voeten, en hoewel, dit een kleiner verschil is dan het voorgaande, moet het toch verre van ons zijn te denken of te geloven, dat de Schepper zich vergist heeft in ‘t getal van ‘s mensen vingeren, daar de kortzichtige mens niet weet, waarom God zulks gedaan heeft. Derhalve, al is ‘t, dat er ook meer verscheidenheid bestaat dan wij met ons beperkt verstand wenselijk en goed achten, toch weet Hij, Wiens werken niemand rechtvaardig bestraffen kan, wat Hij gedaan heeft, en waarom, hoewel dit laatste meestal met een ondoordringbare sluier voor ons bedekt en verborgen is. Bij de stad Hippo in Afrika is een mens geboren met voeten als een halve maan, en waaraan slechts 2 tenen; zijne handen waren op dezelfde wijze gevormd en alzo van gelijke gestalte. Zullen wij hierom durven loochenen of ontkennen, dat hij voortgesproten is uit die enige, die eerst geschapen is? En wie zou al die menselijke vruchten kunnen verhalen, die geheel ongelijk zijn aan die, uit welke zij geboren zijn? Nu, gelijk deze niet kunnen ontkend worden uit die eerste mens haar oorsprong te hebben genomen, alzo ook al die volken, van wie gezegd wordt, dat zij afgeweken zijn in de verscheidenheden van de lichamen van de gewone loop van de natuur, die de meeste mensen, ja bijna allen hebben, indien zij besloten worden onder zodanige beschrijving, dat zij vernuftige dieren en sterfelijk zijn. Alzo is het, dat men aangaande hen moet belijden, dat zij hun afkomst hebben van de enige eerste vader van allen, nl. indien het waar is, wat men vertelt van die verscheidenheid van de volken, alsmede van het groot verschil, dat er is tussen hen en ons. Want er zijn ook Simmen, Apen, Meerkatten en Bavianen, welke, zo wij niet zeker wisten, dat zij geen mensen waren, maar dieren; voorwaar! die historieschrijvers, welke dus van hun naarstig onderzoek roemen, zouden ons daarvan een stoute leugen kunnen verdichten, even alsof die dieren volken en geslachten van mensen waren. Doch indien het alzo is, dat zij mensen zijn, van wie die wonderlijke dingen verhaald worden en beschreven zijn, zou men mogen zeggen. En of God enige volken alzo heeft willen scheppen, opdat wij niet zouden menen, dat in die wanschapen vruchten de wijsheid van Hem, die de natuur maakt, ooit gefaald heeft, zoals in de kunst van ieder onvolkomen Werkmeester het geval is, daar alle mensenwerk onvolmaakt en gebrekkig is. Want het moet ons niet vreemd voorkomen, gelijk er

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

onder alle volken enige misvormde mensen zijn, dat ook alzo onder het ganse mensengeslacht enige wanstaltige schepselen gevonden worden; doch hoe veel de mensen onderling ook van elkander verschillen in gedaante, kleur of stem, of in enig ander opzicht, toch zijn zij allen afkomstig van de eerste mens Adam.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

VAN HET GESLACHT VAN SEM, IN WIENS AFKOMST DE ORDE VAN DE STAD GODS VOORTLOOPT EN TOT ABRAHAM TOE BESTUURD WORDT.

Ondertussen heeft men te houden de orde van de geslachten, afkomstig zijnde van Sem, opdat zij ook na van de zondvloed ons aanwijst de Stad Gods, op gelijke wijze als de orde van de geslachten, afkomstig zijnde van Seth, ons zulks bewezen heeft vóór van de zondvloed. Alzo is het, dat de Goddelijke Schriftuur, wanneer zij de aardse stad in Babylon, dat is: in de verwarring, aangewezen heeft, weder keert met een verhaal van het voorgaande tot van de Patriarch Sem. En van daar begint zij voorts een verhaal van geslachten tot aan Abraham, met een verhaal ook van het getal jaren, waarop ieder zijn zoon, tot dit geslacht behorende, geteeld heeft, en ook tevens hoe lang hij geleefd heeft, alwaar men zeker heeft te bekennen, wat ik hier voor toegezegd heb, opdat alzo mag blijken, waarom van de zonen van Heber gezegd is op van de naam van een Phalec: Daarom, dat in zijne dagen de aarde gedeeld was. Want wat zal men hiermede, nl. dat de aarde gedeeld is, anders verstaan dan de verscheidenheid van de spraken? Zo dan nalatende al die andere zonen van Sem, die tot deze zaak niet behoren, laat, die alleen in de orde of het register van de geslachten gesteld worden, door welke men kan komen tot Abraham, gelijk vóór van de zondvloed zij bij elkander gesteld werden, door wie men kon komen tot Noach, nl. met verhaal van die geslachten welke voort geteeld zijn uit zijn zoon Adams, die Seth genoemd wordt. Het verhaal van de geslachten aldaar begint aldus: En dit zijn de geslachten van Sem. Sem, de zoon van Noach, was 100 jaren oud en teelde Arphaxat in het tweede jaar na van de zondvloed. En Sem heeft geleefd, nadat hij Arphaxat geteeld had, 500 jaren, en teelde zonen en dochters, en is gestorven. En zo verhaalt hij ook alle anderen zeggende op welken leeftijd ieder zijn zoon geteeld heeft, behorende tot die orde van de geslachten, welke zich uitbreiden tot aan Abraham, en voorts ook hoeveel jaren hij geleefd heeft, gevende te kennen, dat hij zonen en dochters gewon, opdat wij alzo mogen verstaan, waardoor de volken hebben kunnen aanwassen, opdat wij niet kinderlijker wijze blijven staan haperen over weinige mensen, die aldaar verhaald worden, bedenkende bij ons zelf, hoe en op welke wijze zulke grote landen en koninkrijken vervuld hebben kunnen worden uit het geslacht van Sem, bijzonder ten opzichte van het koningrijk Assyrië, vanwaar Ninus, de overwinnaar van de Oosterse volken, met grote voorspoed zijne heerschappij genomen heeft en een zeer uitgebreid en machtig rijk, dat lang kon duren, aan zijne nakomelingen heeft overgegeven. Maar opdat wij hierbij niet langer blijven staan dan nodig is, zullen wij in dit register van de geslachten niet verhalen hoeveel jaren ieder geleefd maar in welk jaar van zijn levens hij zijn zoon geteeld heeft, en zulks stellen wij alleen, omdat het behoorlijk is dit met orde te verhalen, opdat wij alzo het getal jaren na van de zondvloed tot aan Abraham mogen berekenen, en ook omdat wij boven die dingen, bij welke de nood ons dwingt te blijven staan, nog andere zaken kort en dan terloops mogen aanroeren. Zo dan, in het tweede jaar na van de zondvloed, toen Sem honderd jaar oud was, heeft hij geteeld Arphaxat, en deze heeft geteeld, toen hij 135 jaren oud was, Tainan, die, toen hij 130 jaar oud was, Sala geteeld heeft. En Sala was ook 130 jaar toen hij Heber teelde; doch Heber was 134 jaren toen hij Phalec teelde, in wiens dagen de aarde gedeeld werd. Nu, Phalec heeft geleefd 130 jaren en heeft geteeld Ragau. En Ragau was oud 133 jaren en heeft geteeld Zeruch. En Zeruch was oud 130 jaren en heeft geteeld Nachor. En Nachor was oud 79 jaren en heeft geteeld Thara. En Thara was 70 jaren en heeft geteeld Abram, die God daarna Abraham genoemd heeft. Zo dan, van de zondvloed tot aan Abraham worden berekend 1072 jaren, nl. naar de gewone overzetting, dat is: van de 72

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vertalers. Doch in de Hebreeuwse bijbels verhalen enigen, dat er veel minder jaren gevonden worden, van welke zij óf geen óf een zeer duistere berekening geven. Ondertussen als wij in die 72 volken de Stad Gods zoeken, kunnen wij niet zeggen, dat, toen de mensen enerlei tong of spraak hadden, het ganse mensengeslacht vervreemd zou geweest zijn van de dienst van de ware Gods, zodat de ware godsdienstigheid alleen in die geslachten zou gebleven zijn, welke neerwaarts dalen van het zaad Sems door Arphaxat, en alzo voortlopen tot aan Abraham; maar in die hovaardigheid van het bouwen des torens tot van de Hemel, waardoor de goddeloze verheffing te kennen gegeven wordt, is openbaar gebleken die aardse stad, dat is: het gezelschap van de goddeloze. Nu, of deze aardse stad tevoren niet geweest is, dan of zij verborgen geweest is, dan of zij beide gebleven zijn, nl. de godvruchtige stad in de 2 zonen van Noach, die gezegend zijn, alsmede in hun nakomelingen; en de ongodvruchtige stad in hem, die vervloekt is, alsmede in diens nakomelingen, uit welke ook voortgekomen is ‘die Reus, zijnde een jager tegen van de Heere,’ daarvan kan men niet ligt iets zeggen of er over oordelen; want mogelijk (hetwelk voorwaar veel gelovig is) zijn zelfs ook onder de kinderen van die 2, vóór de bouw van Babylon enige verachters van God geweest, en onder de kinderen van Cham enige dienstknechten Gods. Evenwel heeft men nimmermeer te geloven, dat beide soorten van mensen ooit op aarde ontbroken hebben. Want zelfs wanneer er gezegd is ‘zij zijn allen afgeweken, en zij zijn te samen onnut geworden; daar is niemand, die goed doet, ook niet één:’ in beide die psalmen (Psalm 14:3, Psalm 53:4) worden ook deze redenen gelezen, nl.: Moeten zij niet alle zulks bekennen, die de boosheid werken, en die mijn volk verslinden in de spijze des broods? Zo was er dan toen ook een volk Gods; derhalve, aangaande hetgeen er gezegd is, nl.: Daar is niemand, die goed doet, ook niet één, zulks is gesproken van de kinderen van de mensen, en niet van de kinderen Gods. Want er gaat vooraf ‘God heeft van de Hemel nederwaarts gezien op de kinderen van de mensen, om te zien of iemand verstandig was en naar Hem vroeg. En daarna zijn al die dingen bijgevoegd, welke bewijzen, dat alle kinderen van de mensen nl. tot die stad behoren, die naar van de mens leeft, en niet naar God, en allen te samen zijn verworpen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

HOE DIE TAAL ALLEREERST IN GEBRUIK GEWEEST IS ONDER DE MENSEN, WELKE LATER NAAR HEBER DE HEBREEUWSE GENOEMD IS; EN VOORTS IN WIENS GESLACHT ZIJ GEBLEVEN IS TOEN DE VERSCHEIDENHEID VAN DE SPRAKEN OF TALEN OPGEKOMEN IS.

Derhalve heeft het ook aan geen kinderen van het verderf ontbroken toen alle mensen slechts éne spraak hadden; want vóór van de zondvloed was er maar éne spraak of taal, en evenwel zijn alle mensen, behalve het huis van de rechtvaardigen Noach, waard geweest door van de zondvloed verdelgd te worden. Alzo mede ook toen de volken met verscheidenheid van de spraken door de verdienste van hun hovaardige goddeloosheid gestraft en verdeeld zijn, en toen de stad van de goddeloze van de naam van verwarring ontvangen had, dat is: Babylon genoemd werd, toen heeft daar niet ontbroken het huis van Heber waarin die spraak, die vroeger aan allen gemeen was, gebleven is. Derhalve, gelijk ik hierboven aangewezen heb, toen de kinderen van Sem begonnen verhaald te worden, die elk een volk voort geteeld hebben, is allereerst verhaald geworden Heber, hoewel hij bevonden wordt een achternakomeling te zijn, dat is: de vijfde van hem voortgesproten. Nu, aangezien toen alle andere volken elk in zijne taal verdeeld waren, deze spraak gebleven is in het huis van Heber, zo is het, dat deze zelfde, die niet ten onrechte geloofd wordt eerst onder het ganse mensengeslacht algemeen geweest te zijn, voortaan vanwege zulks de Hebreeuwse sprake genoemd is. Want toen was het nodig dat zij onderscheiden zou worden van andere talen met haar eigen naam, gelijk ook al de anderen met haar eigen namen genoemd zijn. Maar toen er slechts éne spraak was, werd zij niet anders dan een menselijke taal of spraak genoemd, daar het menselijk geslacht overal slechts deze taal sprak. Maar men zal zeggen: Indien in de dagen van Phalec, de zoon van Heber, de aarde gedeeld is geworden door de talen, verstaande door de aarde de mensen die toen op aarde waren, zo is ‘t, dat de spraak, die vroeger aan allen gemeen was, meer naar zijn naam behoorde genoemd te worden. Maar hier moet men verstaan en weten, dat Heber zijn zoon Phalec genoemd heeft, omdat dit woord verdeling betekent, dewijl deze zoon hem geboren werd toen de aarde verdeeld is geworden door de talen, nl. te dien tijde volgens hetgeen er gezegd is, te weten: ‘In zijne dagen is de aarde verdeeld geworden.’ Want, tenware Heber nog geleefd had toen die menigte talen ontstond, zo zou die taal, die bij hem kon blijven, naar hem geen naam ontvangen hebben. En daar benevens moet men geloven, dat deze taal de eerste algemene taal geweest is, uit oorzaak, dat de vermenigvuldiging en verandering van de talen uit de straf zijn voortgekomen. Nu, buiten deze straf moest het volk Gods zijn. En het is ook niet zonder oorzaak, dat hij die taal, nl. diegene die Abraham gehouden heeft, ook niet heeft kunnen overzetten over al zijne kinderen maar alleen over die, welke voort geteeld zijn door Jakob, nl. over hen, die daar kennelijk en merkelijk bij elkander vergaderende tot een volk Gods, de Testamenten Gods en de afkomst van Christus hebben kunnen. Ja zelfs Heber heeft deze zelfde taal niet overgezet op zijn ganse geslacht, maar alleen op dat geslacht, welk afkomst gebracht worden tot Abraham. Derhalve al is er niet merkelijk uitgedrukt, dat er enig godvruchtig geslacht onder de mensen geweest is toen Babylon door de goddeloze gebouwd werd, zo is ‘t, dat deze duisterheid daartoe niet gestrekt héét, opdat de goede begeerte van hem, die zoekt, zou verkort worden, maar veelmeer, opdat zij zou geoefend worden. Want naardien er gelezen wordt, dat er in het eerst één spraak geweest is voor allen, en naardien Heber geprezen wordt boven alle kinderen van Sem, hoewel hij de vijfde van hem afkomstig is. En verder, daar ook de Hebreeuwse taal die genoemd wordt, welke de hoogheid en de waardigheid van de Patriarchen en profeten, niet alleen in haar prediking en de dagelijkse sprekingen, maar ook

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

in de heilige Schrifturen behouden heeft; voorwaar dan, wanneer er gevraagd wordt in die verdeling van de talen, waar die spraak heeft kunnen blijven, die vroeger algemeen was (en gewis), waar die gebleven is, daar is buiten allen twijfel die straf niet geweest, welke geschied is door de verandering van de talen: wat komt ons anders voor, dan dat zij gebleven is in het geslacht van hem, naar wie zij haar naam ontvangen heeft? En insgelijks komt ons ook voor, dat hier door geen klein merkteken van de gerechtigheid van het volk gebleken is, dat, naardien alle andere volken gestraft werden met de verandering van de talen, dat zodanige straf tot dit volk niet overgekomen is. Maar dit maakt nog enige bedenkelijkheid nl. hoe Heber en zijn zoon Phalec ieder een bijzonder volk hebben kunnen maken, indien enerlei taal bij beiden gebleven is? En zeker, er is een Hebreeuws volk voortgekomen uit Heber tot aan Abraham, en daardoor zo ver, tot daaruit ontstond het grote volk Israël's. Maar hoe hebben dan al die kinderen van Noach drie zonen, die vroeger verhaald zijn, elk hun volken gemaakt, zo Heber en Phalec ieder geen volk gemaakt hebben? Doch het is waarschijnlijkst, dat de reus Nimroth ook zelfs zijn volk gemaakt heeft, maar evenwel vanwege de uitstekendheid van zijn heerschappij en de grootte van zijn lichaam is hij ook uitstekende boven anderen op zich zelf alleen genoemd, opdat alzo het getal blijve van de 72 volken en spraken. Maar Phalec is genoemd geworden, omdat in zijne dagen de aarde gedeeld is geworden. En hier behoeft men ook niet te vragen, hoe Nimroth heeft kunnen komen tot die tijd, waarop Babylon gebouwd en die verwarring van de talen ontstaan is en daardoor die verdeling van de volken. Want dat geeft geen reden, daar Heber de zesde is van Noach, en de Andere de vierde, dat die niet te samen op één tijd hebben kunnen komen in hun leven; want toen er minder geslachten waren, leefden de mensen langer dan toen er meer geslachten waren. Voorwaar! men moet verstaan, wanneer de aarde gedeeld is geweest, dat toen niet alleen geboren waren de andere kinderen van Noach's zonen, die verhaald worden vaders van de volken te zijn geweest, maar dat zij toen ook van zulk een ouderdom geweest zijn, dat zij zulke grote en talrijke geslachten hadden, die waardig zijn geweest de namen van ganse volken te dragen. Derhalve heeft men geenszins te menen dat zij in die orde geteeld zijn als zij verhaald worden. Anderszins: de 12 kinderen van Joktan, die de andere zoon van Heber was, en alzo de broeder van Phalec; hoe hebben die nu al rede hun volken kunnen maken, indien Joktan na zijn broeder Phalec geboren is, even als hij ook na hem verhaald wordt; dewijl, toen Phalec geboren was, de aarde verdeeld is geweest? Dus moet men het zó verstaan, dat Phalec wel eerst genoemd is, maar dat hij lang na zijn broeder Joktan geboren is, zodat de 12 kinderen van Joktan al rede zó grote geslachten hadden, dat zij in eigen talen konden verdeeld worden; want alzo heeft hij, die het laatst geboren was, eerst verhaald kunnen worden evenals onder hen, die van Noach's zonen voortgesproten zijn, eerst verhaald zijn de kinderen van Jafet, die de jongste van allen was, en daarna de kinderen van Cham, die de middelste was, en ten laatste de kinderen van Sem, die de eerste en oudste was. Nu, de namen van die volken zijn eensdeels gebleven, zodat het nog heden blijkt, vanwaar die gekomen zijn, zoals van Assier de Assyriërs, en van Heber de Hebreeën; anderdeels zijn zij door verloop van tijd veranderd, zodat de allergeleerdste mensen, die de oudste historiën naarstig onderzoeken, nauwelijks uit Dezelve het begin of van de oorsprong van de volken noch van allen, noch van enigen hebben kunnen vinden. Want dat de Egyptenaars uit van de zoon van Cham, die Mitsraim genaamd werd, zouden gesproten zijn, daarvan geeft de oorsprong van het woord tegenwoordig gans geen overeenkomst of weerklank; gelijk ook niet van de Ethiopiër, van wie gezegd wordt, dat zij behoren tot dien zoon van Cham, die Chus genaamd werd. En indien alles wel aangemerkt wordt, zal daar duidelijk blijken, dat er meer namen verandert dan gebleven zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

VAN DIE TIJD IN ABRAHAM, VAN WELKEN EEN NIEUWE ORDE VAN HET VERVOLG VAN HET HEILIGE GESLACHT AANGEVANGEN EN GESTELD WORDT.

Maar laat ons nu de vordering en van de voort gang van de Stad Gods zien, zelfs van dat punt destijds af, dat geworden is in van de vader Abraham, van welken tijd af de kennis veel klaarder wordt, en waar veel klaarder beloften Gods gelezen worden, die wij nu in Christus vervuld zien, want aldus hebben wij door aanwijzing van de Heilige Schrift geleerd. Abraham is geboren in het land van de Chaldeeën (Chaldea), welk land behoorde tot het Rijk van de Assyriërs. Nu, bij de Chaldeeën hadden de goddelooste superstitiën en afgoderijen toen de overhand, even als bij de andere volken het geval was. Doch in het huis van Thara, waarvan Abraham afkomstig is, was de godsdienst of de verering van de enigen waren God overgebleven alsmede alleen de Hebreeuwse taal, hoewel hij volgens het verhaal van Jezu-Nave, even als het openbare volk Gods in Egypte, in Mesopotamië de vreemde goden gediend heeft. En middelerwijl zijn alle anderen uit de afkomst van Heber allengs tot andere talen en tot andere volken vervallen. Derhalve, gelijk door van de zondvloed van de wateren het enige huis van Noach overgebleven was om het menselijk geslacht te herstellen, alzo in van de zondvloed van vele superstitiën en afgoderijen door de ganse wereld was het enige huis van Thara (Thera) overgebleven, waarin bewaard is de planting van de Stad Gods. Voorts, gelijk aldaar tevoren verhaald zijn de geslachten van Adam tot aan Noach, te samen met de getallen van de jaren; en gelijk ook vóór God tot Noach begon te spreken van het bouwen van de Ark, gezegd wordt: Dit zijn de geslachten van Noach, alzo is het, dat hier eerst verhaald zijn de geslachten, afkomstig zijnde van Sem tot aan Abraham. En daarna wordt daar ook een bijzonder uitstekend lid van de tijd gesteld; want daar wordt gezegd: Dit zijn de geslachten van Thara. Thara teelde Abram, Nachor en Aram. En Aram teelde Lot. En Aram is gestorven in tegenwoordigheid van zijn vader Thera, in het land, waarin hij geboren is, nl. in Chaldea. En Abram en Nachor hebben zich zelf huisvrouwen genomen. Nu, de naam van Abram's vrouw was Sara, en de naam van Nachor's vrouw was Milka, de dochter van Aram. Die Aram was ook de vader van Jesca, welke Jesca gemeend wordt Sara te zijn, de huisvrouw van Abraham.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

WAARDOOR HET SCHIJNT GEKOMEN TE ZIJN, DAT IN DE VERHUIZING VAN THERA, DOOR WELKE HIJ CHALDEA VERLATEN HEEFT EN OVERGETROKKEN IS IN MESOPOTAMIË, GEEN VERMAAN GESCHIED IS VAN ZIJN ZOON NACHOR.

Daarna wordt verteld, dat Thera met de zijnen Chaldea verlaten heeft en dat hij gekomen is in Mesopotamië en aldaar gewoond heeft in Charram. Nu, daar wordt gezwegen van Nachor, even alsof hij die niet met zich genomen had, want daar wordt gezegd ‘en Thera nam met zich zijn zoon Abram, en Lot, de zoon van Aram, en zijn schoonzuster Sara, de vrouw van Abraham, en beeft hen gevoerd uit Chaldea in het land Kanaän, en is gekomen in Charram en heeft daar gewoond.’ Nergens wordt hier genoemd Nachor en zijne huisvrouw Milka; maar daarna vinden wij, als Abraham zijn knecht zond om voor zijn zoon Izaäk een huisvrouw te nemen, dat er aldus geschreven is, ‘en de knecht nam 10 kamelen van de kamelen van zijn heren, en nam ook met zich van al de goederen van zijn heren, en maakte zich op en toog naar Mesopotamië tot de stad Nachor.’ Door dat getuigenis, alsmede door andere getuigenissen van de heilige historie wordt bewezen, dat Nachor, Abraham’s broeder, uitgegaan is uit Chaldea en dat hij zijne woonplaats gesteld heeft in Mesopotamië, waar Abraham gewoond heeft met zijn vader. Maar waarom heeft de Schrift hem niet verhaald, toen Thera met de zijnen uit Chaldea getogen is en in Mesopotamië gewoond heeft, waar niet alleen zijn zoon Abraham, maar ook zijn schoonzuster Sara, en zijn neef Lot verhaald worden, dat hij hen met zich genomen heeft? Waarom menen wij zulks geschied te zijn? Misschien daarom, dat hij van de godsvrucht van zijn vader en broeder afgeweken was en aangehangen had de afgoderij van de Chaldeeën, doch dat hij daarna, hetzij berouw hebbende, hetzij vervolging lijdende (dewijl hij verdacht was) ook vandaar zelfs vertrokken is. Want in het boek Judith, als Holofernis van de vijand van de Israëlieten vraagde wat dat voor een volk was, en of men tegen hen zou oorlogen of niet, heeft Achior, de vorst van de Amomnieten geantwoord: ‘Onze heer wil een woord uit van de mond van zijn knecht horen, en ik zal u de waarheid vertellen van dat volk, hetwelk omtrent deze gebergten woont, en daar zal geen leugen uit van de mond uw knechts komen. Dit volk is een geslacht van het volk van Chaldeeën, en heeft eertijds gewoond in Mesopotamië, overmits zij niet wilden volgen de Goden van hun vaderen, welke geëerd waren in Chaldea, maar zijn afgeweken van de weg van hun vaderen en hebben aangebeden van de God van de hemel, dien zij bekend hebben. En zij hebben hen verworpen van het aangezicht van hun Goden en zijn daarna gevlucht in Mesopotamië en hebben aldaar vele dagen gewoond. En God heeft hen gezegd, dat zij uitgaan zouden uit hun woning en dat zij heen gaan zouden in het land Canaän, en hebben aldaar gewoond.’ En meer andere dingen, die Achior aldaar verhaalt, waaruit blijkt, dat het huis van Thera vervolging geleden heeft van de Chaldeeën, vanwege de godsvrucht en d g godsdienst, door welke de enige ware God door hen geëerd werd.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

VAN DE JAREN VAN THERA, DIE IN DE STAD CHARRA VAN DE TIJD ZIJN LEVENS VERVULD HEEFT.

Als nu Thera gestorven was in Mesopotamië, alwaar van hem gezegd wordt, dat hij 205 jaar geleefd heeft, zo beginnen daar verklaard te worden beloften Gods, gedaan aan Abraham. Doch hetzelve is aldus beschreven: ‘En de dagen van Thera in Charra zijn geweest 205 jaar, en hij is gestorven in Charra. Dit moet men niet nemen alsof hij al die dagen daar geleefd heeft, maar dat hij al de dagen van zijn leven daar teneinde gebracht heeft, welke in getal zijn geweest 205 jaren, want anders zou men niet weten, hoeveel jaren Thera geleefd had, daar men niet leest in welk jaar van zijn leven hij gekomen is in Charra. Nu, het ware vreemd te menen, dat in die orde van de geslachten, waar naarstig verhaald wordt, hoeveel jaren ieder geleefd heeft, de jaren van het leven van dezen alleen niet zou beschreven zijn. Want, dat de jaren verzwegen worden van enigen, welke de Schrift verhaalt, die zijn niet in die orde, waarin het verhaal van de tijden door ‘t afgaan van de vaderen en door het aankomen van de kinderen bijeen gesteld wordt. Nu, die orde, welke gestrekt wordt van Adam tot Noach, en van daar weder tot aan Abraham, die bevat niet één, zonder het getal van de jaren van zijn leven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE TIJD VAN DE BELOFTE ABRAHAM'S, UIT KRACHT VAN WELKE HIJ VOLGENS GODS BEVEL GEGAAN IS UIT CHARRA.

En aangaande, dat er na het verhaal van de dood van Abraham's vader Thera vervolgens verhaald wordt: En de Heere sprak tot Abram gaat uit uw vaderland, en uit uwe maagschap, en uit uw vaders huis enz., daarvan moet men niet menen overmits dat volgt in het vervolg van de reden van het boek, dat het ook alzo volgt in het vervolg van de tijd van de verhandelde dingen; want indien zulks zo is, zal daaruit een vraag volgen, die men niet zal kunnen beantwoorden. Want na deze woorden Gods, die tot Abraham geschied zijn, spreekt de Schrift aldus: En Abram is uitgegaan gelijk hem de Heere gezegd had, en Lot toog met hem. Nu, Abram was 75 jaren, toen hij uitloog van Charra. Hoe kan zulks waar zijn, indien hij na van de dood van zijn vader uitgegaan is uit Charra? Want daar Thera 70 jaren was, toen hij Abram teelde, gelijk hier boven aangewezen is, zo is 't, wanneer men bij dat getal voegt 75 jaren, welke Abraham oud was, toen hij gegaan is uit Charra dat zulks te samen bedraagt 145 jaren. Alzo zoveel jaren was Thera oud, toen Abraham uitgegaan is uit die stad van Mesopotamië, want hij was 75 jaren, en alzo was zijn vader, die in het 70ste jaar van zijn leven hem geteeld had, 145 jaren. Zo is hij dan vandaar niet uitgetogen na van de dood van zijn vader, nl. na 205 jaren, welke zijn vader geleefd heeft, maar aangezien het jaar zijner reis geweest is het 75ste jaar, zo wordt uit die plaats buiten allen twijfel besloten, hoe dat het 145ste jaar van zijn vaders is geweest, alzo hij hem gewonnen had in het 70ste jaar van zijn leven. En alzo moet men hieruit verstaan, dat de Schrift naar haar gewone wijze wederkeert tot die tijd, die het voorgaande verhaal voorbijgegaan was, gelijk hierboven, toen hij verhaald had de kinderen van Noach's zonen; als toen heeft hij gezegd, dat zij waren in hun volken en talen. En evenwel daarna, even of zulks in de orde van de tijden volgde, zegt hij: En de gehele aarde had een taal, en allen hadden zij een sprake. Maar hoe konden zij zijn in hun volken en talen, indien zij allen een taal hadden, tenzij, dat de reden wederkeert met een hervatting tot hetgeen zij tevoren voorbijgegaan was. Alzo ook hier, wanneer er gezegd is: 'En de dagen van Thera zijn in Charra geweest 245 jaren, en Thera is gestorven in Charra.' Daarna, de Schrift wederkerende tot hetgeen zij daarom voorbijgegaan was, opdat eerst van Thera, hetgeen begonnen was, zou volbracht worden, aldus later zegt: En de Heere zei tot Abram: 'Ga uit uw vaderland, enz.' na welke woorden Gods daarna bijgevoegd wordt: 'En Abram is uitgegaan, gelijk hem de Heere gezegd had, en Lot toog met hem.' Nu, Abram was 75 jaren, toen hij uitloog uit Charra, hetwelk derhalve geschied is, toen zijn vader ging in het 145ste jaar van zijn leven, want datzelfde is geweest het 75ste van Abram. Insgelijks wordt deze vraag ook op een andere wijze beantwoord, zodat de 75 jaren van Abram, op welke hij uitgetogen, is van Charra, van dien tijd af berekend worden, toen hij van het land van de Chaldeeën is verlost geweest, en niet van dien tijd af, toen hij geboren werd. Maar de heilige Stefanus in de handelingen van de apostelen, wanneer hij dit verhaalt, zegt aldus: 'de God van de heerlijkheid wordt gezien van onze vader Abraham, als hij van Mesopotamië was, eer hij woonde in Charra.' En hij zei tot hem: 'Ga uit uw land, en uit uw maagschap, en kom in het land dat ik u wijzen zal,' volgens welke woorden van Stefanus de God Abraham's tot hem gesproken heeft, niet na van de dood van zijn vader, die gestorven is in Charra, alwaar tezamen met hem ook zijn zoon gewoond heeft, maar vóór hij woonde in diezelfde stad, nl. als hij was in Mesopotamië, want toen was hij reeds vertrokken uit Chaldea. Nu, aangaande dat Stefanus daar bijvoegt 'als toen is Abraham uitgegaan uit het land van de Chaldeeën en woonde in Charra,' zulks betoont niet, wat er gedaan is, nadat God tot hem gesproken heeft; want hij is na die woorden Gods niet uitgegaan uit het land van de Chaldeeën,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

wanneer hij zegt, dat God tot hem gesproken heeft in Mesopotamië, maar datzelfde behoort tot dien ganse tijd, dien hij noemt als toen, d. i. nadat hij uitgegaan is uit Chaldea en gewoond heeft in Charra. Insgelijks hetgeen er volgt ‘en vandaar, nadat zijn vader gestorven was, heeft hij hem gebracht in dit land, waarin gij lieden nu woont en uw vaders;’ hij zegt niet: Nadat zijn vader gestorven was, is hij uitgetogen van Charra; maar hij zegt ‘van daar nadat zijn vader gestorven was, heeft hij hem alhier gebracht.’ Zo moet men dan verslaan, dat God gesproken heeft met Abraham, toen hij was in Mesopotamië, eer hij woonde in Charra; doch dat hij in Charra gekomen is met zijn vader, behoudende bij zich het bevel Gods, en dat hij van daar uitgegaan is in het 75ste jaar van zijn levens, en in het 145ste van zijn vaders. Nu, de ligging van zijn vader heeft hij gezegd te zijn in het land Kanaän, maar geenszins zegt hij dat zijn reis geschied is van Charra na van de dood van zijn vader. Want zijn vader was reeds gestorven toen hij het land gekocht heeft, waarvan hij, evenals van zijn eigen goed, bezitter begon te worden. Nu, aangaande dat God tot hem gezegd heeft, toen hij in Mesopotamië woonde, nl. toen hij uitgetogen was uit Chaldea Ga uit uw land, en uit uw maagschap en uit uw vaders huis,’ dat wordt alzo gezegd, niet omdat hij zijn lichaam van daar zou doen vertrekken, dat hij al rede gedaan had, maar opdat hij zijne ziel van daar zou aftrekken, want hij was van daar niet uitgetogen met zijn ziel zolang hij met hoop en verlangen van wederkomst gedreven werd, welk hopen en verlangen volgens Gods bevel gehoorzaam door zijne hulp moest afgesneden worden. En voorwaar, niet buiten gelovig heeft men te menen, dat, toen namaals Nachor zijn vader volgde, dat Abraham toen het bevel van de Heere vervuld heeft, zodat hij met Sara, zijn huisvrouw, en met Lot, van zijn broeders zoon, uitging uit Charra.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

VAN DE ORDE EN HOEDANIGHEID VAN DE BELOFTEN GODS, DIE AAN ABRAHAM GEDAAN ZIJN.

Maar nu voortaan heeft men te bemerken de beloften Gods, die aan Abraham gedaan zijn; want onder deze zijn begonnen te openbaren veel klaarder profetieën onze Heere Jezus Christus, dat is: de ware Gods, aangaande het volk van de godvruchtige, hetwelk de profetische waarheid voorzegd heeft. Van de eerste belofte wordt onder anderen aldus gelezen: En de Heere sprak tot Abram: 'Ga uit uw land en de maagschap, en uit het huis van uw vader, en ga in het land, dat Ik u wijzen zal. En Ik wil u tot een groot volk maken, en Ik wil u zegenen, en u een grote naam maken en gij zult gezegend zijn. Ik wil zegenen, die u zegenen, en vervloeken, die u vervloeken, en in u nullen gezegend worden alle geslachten op aarde.' (Genesis 12) Hier heeft men te bemerken, dat er aan Abraham 2 dingen beloofd zijn, nl. eerst, dat zijn zaad zou bezitten het land Canaän, hetwelk te kennen gegeven wordt met de woorden 'Ga in het land, dat Ik u wijzen zal. En Ik wil u tot een groot volk maken.' En ten tweede, wat verre het beste is, sprekende niet van zijn vleselijk, maar van zijn geestelijk zaad, waardoor hij een vader zou zijn niet alleen van het Israëlitische volk, maar van alle volken, die de voetstappen van zijn geloof zouden navolgen, hetwelk begonnen is beloofd te worden door deze woorden 'En in u zullen gezegend worden alle geslachten van de aarde.' Naar de mening van Eusebius is deze belofte gedaan in het 75ste levensjaar van Abraham, even alsof Abraham hierna dadelijk uit Charra was gegaan; want men mag de Schriftuur niet tegenspreken, waar gelezen wordt 'En Abraham was 75 jaren toen hij uil Charra loog.' Maar zo in dat jaar die beloften gedaan zijn, woonde Abraham reeds met zijn vader in Charra; want hij kon er niet uitgaan, ten zij hij daar vroeger woonde. Maar weder spreekt men dan Stefanus niet, die zegt 'De God van de heerlijkheid wordt gezien van onzen vader Abraham, als hij in Mesopotamië was eer hij woonde in Charra?' Maar men moet verstaan, dat in dat jaar al deze dingen geschied zijn, nl.: de belofte Gods eer Abraham woonde in Charra, en zijn wonen in Charra en ook zijn vertrek van daar; niet alleen omdat Eusebius in zijne kronieken en tijdrekeningen van de uitgang uit Egypte van dit jaar van de belofte berekent, betonende, dat men uit Egypte gegaan is na 430 jaren, toen nl. de Wet gegeven werd; maar ook, omdat de apostel Paulus zulks mede alzo verhaalt. (Paulus verhaalt, dat de Wet 430 jaren na de belofte, aan Abraham gedaan, gegeven is. Zie Galaten 3:17).

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN DE 3 ALLERUITNEMENDSTE Koninkrijken VAN DE VOLKEN, VAN WELKE HET RIJK VAN DE ASSYRIËRS, WAARONDER ABRAHAM GEBOREN IS, HET UITNEMENDE EN HEERLIJKSTE GEWEEST IS.

Ten zelfde tijde waren er enige uitstekende Rijken van de volken, in welke zeer heerlijk uitstak de stad van de aardse mensen, dat is: het gezelschap van de mensen, levende naar van de mens onder de heerschappij van de afgeweken engelen. Deze Rijken zijn 3 geweest, nl.: dat van de Cicyoniërs, van de Egyptenaars en van de Assyriërs. Maar het Assyrische Rijk was verre het machtigste en aanzienlijkste; want koning Ninus, de zoon van Pelus, had, behalve Indië, alle volken van Azië onder zijn geweld gebracht. Ik noem Azië niet dat gedeelte, dat alleen een provincie is van het grote Azië, maar ik versta door Azië, wat sommigen genomen hebben voor een deel van de 2 delen van de wereld, en dat anderen gesteld hebben voor het derde deel van de wereld, zodat al de delen zijn Azië, Europa en Afrika; hetwelk tij aldus gesteld hebben niet met een gelijke verdeling; want het deel, dat Azië genoemd wordt, begint van het Zuiden en loopt door het Oosten naar het Noorden; maar Europa begint van het Noorden en loopt tot het Westen. En van daar Afrika van het Westen tot het Zuiden; zodat die 2 delen, nl. Europa en Afrika, de halve wereld schijnen te bevatten en Azië de andere helft. Maar evenwel zijn er 2 delen van gemaakt, omdat tussen deze twee een zee van de oceaan inloopt, nl. dat water, dat midden door deze landen heen stroomt, vanwaar het een grote zee maakt. Derhalve, indien gij de wereld deelt in 2 delen, nl. in het Oosten en Westen, is Azië in het Oosten en zijn Europa en Afrika in het Westen gelegen. Derhalve één van die 3 rijken, welke toen boven anderen uitstaken, nl. het rijk van de Sicyoniërs, is niet geweest onder de Assyriërs, omdat het in Europa was. Ook het rijk van de Egyptenaren was hun mede niet onderworpen, alzo door hen gans Azië ingehouden werd, uitgezonderd alleen Indië, gelijk men zegt. Zo had dan in Assyrië de heerschappij van de goddeloze stad de overhand. En het hoofd hiervan was dat Babylon, hetwelk voorwaar de allergeschiktste naam is van de aardse stad; want Babylon betekent verwarring. Nu, aldaar heeft Ninus geheerst na van de dood van zijn vader (Belus), die allereerst daar geheerst had 65 jaren. Doch zijn zoon Ninus, die na van de dood van zijn vaders hem opgevolgd is in het rijk, heeft 52 jaren geheerst, en had in zijn rijk geheerst 40 jaren toen Abraham geboren werd, hetwelk was omtrent het 1200ste jaar vóór de stichting van Rome, hetwelk was als een ander Babylon in het Westen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

VAN DE TWEEDE AANSPRAAK GODS TOF ABRAHAM, DOOR WELKE HEM EN ZIJN ZAAD BELOOFD WERD, HET LAND CANAÄN.

Abraham is heengetrokken van Charra in het 75ste jaar van zijn leven en in het 145ste jaar van zijn vaders, en is uitgetogen te samen met Lot, de zoon van zijn broeders, en met zijne huisvrouw Sara, en is gereisd naar het land Canaän fin is aldaar gekomen tot aan Sichem toe, waar hij weder een Goddelijk antwoord ontvangen heeft, waarvan aldus geschreven is: ’ en de Heere verscheen Abram, en zei tot hem: uw zaad zal Ik dit land geven.’ Niets is hem daar beloofd van dat zaad, in hetwelk hij een vader geworden is van alle volkeren, maar van dat zaad is hem alleen beloofd, van hetwelk hij een vader is van het Israëlitische volks; want van dit zaad is dat land bezeten en bewoond geweest.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

HOE DE KUISHEID VAN SARA IN EGYPTE DOOR VAN DE HEERE BEWAARD IS GEWORDEN, WELKE ABRAHAM GEZEGD HAD NIET ZIJNE HUISVROUW MAAR ZIJNE ZUSTER TE ZIJN.

Daarna is Abraham, nadat hij een altaar gebouwd en God aangeroepen had, van daar getogen, en heeft gewoond in de woestijn, van waar hij door hongersnood gedrongen is geweest naar Egypte te vertrekken, alwaar hij gezegd heeft, dat zijne huisvrouw Sara zijne zuster was, zonder onwaarheid te spreken, want zij was zulks omdat zij hem zeer na was bestaande, gelijk ook Lot vanwege dergelijke namaagschap genoemd is geweest zijn broeder, daar hij was de zoon van zijn broeders. Alzo heeft hij verzwegen dat zij zijne huisvrouw was, en niet ontkend, bevelende aan de een zijde God, de eerbaarheid zijner vrouw te bewaren, en aan de andere zijde als een mens zich wachtende voor menselijke verraderijen; want indien hij zich voor het perikel niet gewacht had, voor zo veel hij zich wachten kon, zou hij meer God getergd hebben dan hij in God zou gehoopt hebben, van welke zaak wij veel gesproken hebben tegen van de lasterenden Manicheïschen Faustum. En eindelijk zo is er ook geschied, wat Abraham van de Heere vertrouwd heeft. Want Farao de koning van Egypte, die dezelve tot zijne huisvrouw genomen had, is zeer zwaar gestraft geworden, en heeft die haar man weergegeven. Alhier moet verre van ons zijn, dat wij zouden menen, dat zij door de bijslaping van een ander bevlekt zou zijn geweest, want het is veel gelovig, dat door de grote plagen van de Farao niet toegelaten is geweest zulks te doen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

VAN DIE GEWILLIGE WIJKING, DIE LOT EN ABRAHAM ELKANDER DEDEN, WELKE HUN BEIDEN MET BEHOUD VAN DE LIEFDE BEHAAGD HEEFT.

Als Abraham nu wedergekeerd was uit Egypte in die plaats, uit welke hij gekomen was, is Lot, de zoon van zijn broeder, met behoud van de liefde van hem gescheiden en getrokken naar het land van de Sodemieters; want zij waren rijk geworden en hielden vele veehoeders, doch daar deze onder elkander begonnen te twisten, zo hebben zij op die wijze vermeden van de strijd en de tweedracht van hun huisgezinnen. Want daardoor, gelijk de menselijke zaken gewoonlijk lopen, kon ook tweedracht ontslaan zijn tussen hen zelf. Derhalve om dit te voorkomen, spreekt Abraham tot zijn neef Lot ‘Laat er geen twist zijn tussen mij en u, en tussen mijne en uwe herders, want wij zijn mannen broeders. Ziet! is niet het gehele land voor u open? Scheidt u af van mij; wilt gij ter linker hand, ik zal wijken ter rechterhand; of wilt gij ter rechterhand, ik zal ter linkerhand.’ En voorwaar, hierdoor is mogelijk eertijds de vreedzame vriendschap gemaakt tussen de mensen, zodat, wanneer men iets van aardse dingen wilde schiften en scheiden, dat dan de meeste deelde en de minste koos. (De meeste of rijkste broeder deelde, en de minste of minder bedeelde koos.)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

VAN DE DERDE BELOFTE GODS, DOOR WELKE HIJ HET LAND CANAÄN BELOOFT AAN ABRAHAM EN AAN ZIJN ZAAD IN EEUWIGHEID.

Toen Abraham en Lot van elkander geweken waren en Abraham in het land Canaän en Lot in Sodom woonde, heeft de Heere ten derde male door een goddelijk antwoord tot Abraham gesproken, nl.: 'Hef uw ogen op en zie van de plaats, waar gij nu bent, naar het Noorden, Zuiden, Oosten en de zee; want al het land, dat gij ziet, zal ik u geven en uw zaad. En ik zal uw zaad maken even als het zand van de aarde. Want kan ook iemand op aarde dat tellen, zo zal ook uw zaad geteld worden. Daarom, maak u op en doorwandel het land in de lengte en de breedte, want ik zal het u geven.' Of in deze belofte ook die begrepen is, door welke hij een vader is geworden van alle volken, blijkt niet klaar genoeg; want het kan schijnen daartoe te behoren, als hij zegt 'En ik zal uw zaad maken evenals het zand van de aarde,' dewijl door die spreekwijze even zulks gezegd is, wat de Grieken hyperbolen noemen, dat is zodanige manier van spreken, die van ruimer uitmeting is, en welke in een figuurlijken zin moet opgevat worden. Nu, die figuur, dat is: die manier van spreken, geschiedt, wanneer hetgeen gezegd wordt, veel ruimer is dan hetgeen door dat zeggen wordt te kennen gegeven. Want wie ziet niet, dat het getal zandkorreltjes veel groter is dan het getal mensen, beginnende van Adam tot aan het einde van de wereld; hoe veel te meer is het groter dan ooit het zaad van Abraham, niet alleen dat behoort tot het Israëlitische volk, maar dat ook is en zijn zal ten aanzien van de navolging van zijn geloof door de ganse wereld in alle volken, welk zaad in vergelijking van de vele goddeloze voorwaar onder weinigen is, hoewel deze weinigen hun eigene ontelbare menigte maken, die naar de manier van spreken, genaamd hyperbool, betekend is door het zand van de aarde. En voorwaar, die menigte, die aan Abraham beloofd werd, is niet ontelbaar geweest voor God, maar voor de mensen, want voor God is niets ontelbaar. Derhalve, aangezien niet alleen het Israëlitische volk, maar het ganse zaad Abrahams, ter plaatse, daar uitgedrukt, is de belofte van vele kinderen, niet naar het vlees, maar naar van de geest, zeer gepast vergeleken wordt bij de menigte zandkorreltjes, zo kan hieruit verstaan worden, dat er een belofte van beide zaken gedaan is. Maar evenwel hebben wij daarom gezegd, dat het niet klaar genoeg blijkt, overmits die menigte van dat enige volk, dat naar het vlees geboren is uit Abraham door zijn kleinzoon Jakob, zo sterk aangewassen en toegenomen is, dat het bijna alle delen van de wereld vervuld heeft. En derhalve heeft dat volk ook kunnen vergeleken worden bij de menigte zandkorreltjes, want deze menigte is ontelbaar voor de mensen. Wat het land aangaat, er is niemand of hij stelt buiten allen twijfel, dat daarmede alleen het land Canaän betekend is. Maar betreffende hetgeen er gezegd is, nl.: Ik zal hetzelve u geven en uw zaad, tot in eeuw, dit zal mogelijk enigen bekommeren zo zij door de woorden 'tot in eeuw' zoveel verslaan als 'tot in eeuwigheid.' Maar indien zij het woordje eeuw op deze plaats zo nemen, gelijk wij door oprecht geloof hetzelve vast houden, nl.: dat het begin van de toekomstige eeuw bij het einde van de tegenwoordige begint alsdan zal het hun geen bekommering baren; want al is 't, dat de Israëlieten verdreven zijn geweest van Jeruzalem, evenwel blijven zij in de andere sleden van het land Canaän en zullen ook tot het einde toe daar blijven. En dat ganse land is ook zelf het zaad Abrahams als het bewoond wordt door de Christenen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

HOE DE VIJANDEN VAN DE SODEMIETERS DOOR ABRAHAM OVERWONNEN ZIJN, TOEN HIJ LOT UIT DE GEVANGENIS VERLOST HEEFT, EN HOE HIJ DOOR VAN DE PRIESTER MELCHIZEDEK GEZEGEND IS.

Als Abraham deze belofte ontvangen had, is hij vertrokken, en heeft gewoond in een andere plaats van hetzelfde land, nl. bij van de eik Mamre, welke was in Hebron. Daarna, als er 5 koningen tegen 4 oorloogden, en Lot van de vijanden, die Sodom overrompeld hadden nadat de Sodemieters overwonnen waren, ook gevangen genomen was, heeft Abraham hem verlost, brengende ten strijde 318 van hen, die in zijn huis geboren waren, en heeft de overwinning behaald vanwege de koningen van de Sodemieters, doch heeft niets van de buit willen nemen, hoewel de koning, tot wiens dienst hij de overwinning behaald had, hem zulks aanbood. Maar toen voorwaar is hij gezegend geworden van Melchizedek, die een priester was van de allerhoogste God, en van wie in van de brief aan de Hebreeën (velen zeggen, dat dit een zendbrief van de apostel Paulus is, doch anderen ontkennen dit) vele en grote dingen beschreven zijn. Want aldaar heeft zich allereerst vertoond die offerande, die na God van de Christenen door de ganse wereld geotterd wordt. En daar woedt vervuld, wat lang na deze geschiedenis door van de propheet gezegd wordt tot Christus, die zou komen in het vlees, nl. ‘Gij bent een priester in van de eeuwigheid naar de ordening van Melchizedek,’ te weten, niet naar de ordening van Aaron, welke ordening weggenomen zou worden, wanneer die dingen aan van de dag zouden komen, welke door die schaduwen tevoren beduid werden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

VAN HET WOORD VAN DE HEERE TOT ABRAHAM, WAARDOOR HEM DE VERMEERDERING VAN ZIJN GESLACHT ZO GROOT ALS DE MENIGTE VAN DE STERREN BELOOFD WORDT, HETWELK HIJ GELOVENDE GERECHTVAARDIGD IS GEWORDEN, TEN TIJDE ZELFS, TOEN HIJ NOG IN DE VOORHUID WAS.

En na deze is ook het woord van de Heere tot Abraham geschied in een gezicht; want alzo Hij hem zijn beschutting en een zeer grote beloning beloofde, en hij evenwel zeer bekommerd was om enige nakomelingen te hebben, zodat hij Eliëzer, een knecht in zijn huis geboren, tot zijn toekomstige erfgenaam stelde, zo is ‘t daarover geschied, dat hem dadelijk een erfgenaam beloofd werd; niet die knecht, in zijn huis geboren, maar die van Abraham zelf afkomstig zou zijn. En weer is hem een ontelbaar zaad beloofd, niet gelijk het zand van de zee, maar gelijk de sterren van de Hemel; alwaar hem, dunkt mij, meer beloofd zijn zulke nakomelingen, welke door de gelukzaligheid van de Hemel zouden verheven zijn; want zoveel belangt de menigte, wat zijn de sterren van de Hemel te vergelijken bij het zand van de aarde? Of het moest zijn, dat iemand die gelijkenis daarin gelijk zegt te zijn voor zoveel de sterren ook niet kunnen geteld worden; want zulks beeft men ook daarvan te geloven, dat zij met alle kunnen gezien worden; want naarmate men scherper ziet, naar die mate ontdekt men ook meer sterren, zodat er ook met recht gemeend wordt, dat er enige sterren verborgen zijn, ook zelfs voor hen, die allerscherpst naar dezelve zien. Alzo zij, die geroemd worden begrepen en beschreven te hebben alle sterren, gelijk Aratus, of Eudoxus of wie ook meer, deze allen te samen worden verachtelijk gesteld door de hoge geloofwaardigheid van deze boek. En alhier voorwaar wordt die spreuk gesteld, waarvan de apostel vermaant om de genade Gods aan te prijzen en te verheffen, zeggende: Abraham geloofde God, en het heeft hem gerekend tot gerechtigheid, (Romeinen 4:3) hetwelk hij brengt, teneinde de besnedene niet zou roemen, en alzo de onbesneden Heidenen niet zou willen toelaten tot het geloof in Christus; want toen zulks geschiedde, nl. dat van de gelovigen Abraham het geloof toegerekend werd tot gerechtigheid, was hij nog niet besneden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

VAN DE BEDUIDING VAN DE OFFERANDE, WELKE ABRAHAM BEVOLEN IS TE OFFEREN TOEN HIJ VEREISTE, DAT HIJ ZOU MOGEN ONDERWEZEN WORDEN VAN HETGEEN HIJ GELOOFDE.

In dat zelfde gezicht als God tot hem sprak, heeft Hij ook dit tot hem gezegd: 'Ik ben die God die u uitgevoerd heb uit het land van de Chaldeeën opdat ik u dit land geve, teneinde gij erfgenaam daarvan bent. En als Abraham daarover gevraagd had, hoe hij zou kunnen weten, dat bij erfgenaam daarvan zou zijn, heeft God tot hem gezegd: 'Breng mij een driejarige koe, en een driejarige geit, en een driejarige ram, en een tortelduif en een duif.' En hij bracht Hem zulks alles, en hij deelde het midden van elkander, en lei het een deel tegen het andere over, doch de vogelen deelde hij niet. En de vogels (gelijk geschreven is) daalden nederwaarts, en zaten op de lichamen, welke gedeeld waren: en Abraham, zat op dezelve. Nu, omtrent van de ondergang van de zo is er verschrikking op Abraham gevallen, en ziet! een grote vrees kwam hem over, en daar is gezegd tot Abraham: Dat zult gij weten, dat uw zaad vreemdeling zal zijn in een land, dat niet zijn eigen is, en daar zal men ze dwingen te dienen, en plagen 430 jaren; doch het volk, dat zij dienen zullen, zal ik rechten. Daarna zullen zij uittrekken met veel huisraad. En gij zult varen tot uwe vaderen, met vrede opgevoed zijnde in een goede ouderdom. En zij zullen ia het vierde geslacht zich zelf wederom hier naar toe wenden, want de zonden van de Ammorriters zijn nog niet vervuld. En als nu de zon tot van de ondergang was, kwam daar een vlam, en ziet! daar was een rockende oven en vlammen vuur, welke heenvoeren door het midden van die gedeelde stukken. Aan dien dag maakte de Heere God een verbond met Abraham, zeggende uw zaad wil ik dit land geven van de rivier van Egypte tot aan de grote rivier de Eufraat. Al deze dingen zijn geschied in een gezicht van God, en zijn zodanig, dat het te lang zou zijn van ieder meer te spreken, en dit is ook buiten de mening van dit werk. Hetgeen dan hier nodig is, dat moeten wij weten; alzo, nadat er gezegd is, dat Abraham God geloofd heeft, en dat het hem gerekend is tot gerechtigheid, moeten wij weten, dat hij niet bezweken is in dat geloof, als hij nl. zei: 'Gij heersende Heere! waarbij zal ik weten dat ik erfgenaam van dit land zal zijn?' Want het erfgenaamschap van dit land had hem beloofd; want hij zegt niet 'waaruit zal ik dat weten,' evenals of hij niet geloofde; maar hij zegt 'waarbij zal ik zulks weten,' opdat alzo tot die zaak, die hij geloofd had, enige gelijkenis zou bijgevoegd worden, door welke hij de wijze kon bekennen, gelijk het ook geen ongeloof is van de maagd Maria, als zij zegt: 'Hoe zal zulks geschieden, dewijl ik geen man beken?' Want daar zij verzekerd was, dat het zou geschieden, daarom vroeg zij naar de wijze, waarop het zou geschieden. En als zij zulks gevraagd had, heeft zij gehoord: 'de Heilige Geest zal over u komen, en de kracht van de Allerhoogste zal u omschaduwen.' Ook is hier een gelijkenis gegeven van 3 viervoetige dieren en 2 vogelen, nl.: een koe, een geit, een ram, een tortelduif en een duif, opdat bij hierbij zou weten, dat geschieden zou, wat hij reeds vast geloofde, dat geschieden zou. Hetzij dan, dat door de koe bekend is geweest het volk, gesteld zijnde onder het juk van de wet; door de geit hetzelfde volk voor zoveel als het zondig zou zijn, en door van de ram hetzelfde volk, voor zoveel als het heersen zou. Deze dieren zijn driejarig genoemd, omdat er 3 bijzondere afgedeelde tijden zijn, nl. van. Adam tot Noach, van Noach tot Abraham en van Abraham tot David (die na het verwerpen van Saul allereerst in het koningrijk van het Israëlitische volks door van de wil des Heren bevestigd is geweest); of omdat er iets anders is, dat zij gevoegelijke zouden mogen betekenen. Ondertussen op generlei wijze twijfel ik er aan, of in hetzelve zijn de geestelijke mensen beduid geweest door het bijvoegsel van de tortelduif en de duif. En derhalve zo is er gezegd 'doch de vogelen deelde hij niet,' want de vleselijke worden onder elkander gedeeld, maar de geestelijken

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

op generlei wijze, hetzij dat zij zich van de koophandel omgang van de mensen afzonderen, gelijk de tortelduif, of hetzij dat zij in het midden van hetzelfde leven, gelijk de duif; nochtans beide die vogels zijn eenvoudig en onnozel. En alzo beduiden zij, hoe de mensen in het Israëlitische volk, aan hetwelk dat land zou gegeven worden, zouden zijn ondeelbare kinderen van de belofte, en dat zij erfgenamen van het koningrijk in de eeuwige gelukzaligheid zouden blijven. Nu, de vogelen, nederdalende op de lichamen, die gedeeld waren, betekenen niet wat goeds, maar beduiden de geesten van de lucht; welke hun, spijze zoeken van de deling van de vleselijke. En belangende, dat Abraham op dezelve gezeten heeft, zulks beduidt, dat midden onder die delingen van de vleselijke de ware gelovigen tot aan het einde van de wereld zullen volharden. En aangaande, dat omtrent van de ondergang van de zon verschrikking op Abraham gevallen is, alsmede een grote vrees, zulks beduidt, dat omtrent het einde dezer wereld een grote ontroering, vervolging en verdrukking van de gelovigen zijn zal, van welke de Heere in het Evangelie gezegd heeft: 'Want dan zal grote verdrukking wezen, zoals er niet geweest is van de beginne van de wereld af tot aan nu toe.' En aangaande hetgeen er gezegd is tot Abraham: 'Dat zult gij weten, dat uw zaad vreemdeling zal zijn in een land, dat niet uw eigen is, en daar zal men ze dwingen te dienen en 400 jaren plagen,' dit is gans kennelijk geprofeteerd van het volk Israël's, dat in Egypte zou dienen. Niet, dat dit volk in die dienstbaarheid onder de Egyptenaren, die hen zouden plagen, zouden te leven hebben 400 jaren; maar dit is voorzegd, nl.: dat zulks in die 400 jaren zou geschieden, evenals er geschreven is van Thera, de vader van Abraham, nl. 'En de dagen van Thera waren in Charra 250 jaren,' niet omdat al die dagen daar geleefd zijn, maar omdat zij aldaar vervuld zijn. Alzo is ook hier daarom dit tussen gesteld, nl.: En daar zal men ze dwingen te dienen, en 400 jaren plagen overmits nl. dat getal in die verdrukking vervuld is, en niet, overmits het gehele getal van de jaren aldaar in dienstbaarheid doorgebracht is, En voorwaar 400 jaren werden ze genoemd overmits de effen volheid van het getal, niettegenstaande de jaren een weinig meer zijn, hetzij, dat zij berekend worden van af dien tijd, waarop dit alles aan Abraham beloofd werd, óf hetzij, dat zij berekend worden van dien tijd, dat Izaäk geboren is, vanwege nl. het zaad Abrahams, waarvan die dingen voorzegd werden. Want deze jaren worden berekend van het 75ste jaar Abrahams (op welken tijd hen de eerste belofte gedaan werd) tot van de uitgang van Israël uit Egypte te zijn 430 jaren, van welke jaren ook de apostel even alzo vermaant. En dit zeg ik (zegt hij) het verbond, dat tevoren van God bevestigd is, wordt door de Wet (die na 430 jaren kwam) niet krachteloos gemaakt om de belofte teniet te doen. Zo dan, die 430 jaren konden ook 400 genoemd worden, daar zij niet veel meer waren. En hoeveel te meer konden zij 400 genoemd worden, wanneer nu enige jaren van dat getal al rede verlopen waren, nl. óf toen deze dingen in een gezicht aan Abraham aangewezen en gezegd werden, óf toen Izaäk geboren werd ten tijde, dat zijn vader oud was honderd jaren, hetwelk is na verloop van 25 jaren, te rekenen van de eerste belofte af, zodat er van de 430 niet meer overbleven dan 405, welke God 400 heeft willen noemen. En aangaande verder al die andere dingen, die daar volgen in de woorden van de voorzeggende God, daaraan behoeft niemand te twijfelen of zulks behoort tot het Israëlitische volk. En aangaande het bijgevoegde 'En als nu de zo tot van de ondergang was, zo kwam daar een vlam voort, en ziet! daar was een rokende oven, en daar waren vlammen vuur, welke heenvoeren door het midden van die gedeelde stukken,' zulks beduidt, dat in het einde van de wereld de vleselijke zullen geoordeeld worden door het vuur; want gelijk de verdrukking van de Stad Gods, die zodanig zijn zal, dat zij nooit tevoren zulks geweest is, nl. welke verwacht wordt, dat onder de Antichrist zal geschieden, beduid wordt door die duistere vrees van Abraham omtrent van de ondergang van de zon, dat is: omtrent de nadering van het einde van de wereld, alzo mede ook als de zon nu lot van de ondergang is, dat is: als de wereld nu ten einde is, wordt daar betekend door dat vuur de dag van het oordeel, scheidende de vleselijke, die door het vuur zullen behouden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zijn en in het vuur zullen veroordeeld zijn. Daarna, het verbond, gemaakt met Abraham, ontdekt ons eigenlijk het land Canaän en noemt in dat land elf volkeren van de rivier van Egypte af tot aan de grote rivier de Eufraat. Alzo, niet van de grote rivier van Egypte af, dat is: van de Nijl, maar van de kleine rivier af, welke een afdeling maakt tussen Egypte en het land Palestina, alwaar de stad Rhinocorura gelegen is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

VAN HAGAR, DE DIENSTMAAGD VAN SARA, WELKE SARA GEWILD HEEFT, DAT EEN BIJSLAAP ZOU ZIJN VAN ABRAHAM.

Nu volgen voorts de tijden van de zonen Abrahams, nl. van de een van de dienstmaagd Hagar, en van de andere van de vrije Sara, van wie wij in het voorgaande boek reeds gesproken hebben. Maar zoveel belangt de geschiede zaak, alhier moet men geenszins vanwege dit bijwijf, aan Abraham enig brandmerk van schandelijke onreinheid doen. Want hij heeft haar gebruikt tot voortteeling van een kind, en niet tot vervulling van een onkuise lust. En hij heeft zulks gedaan, niet verachtende zijne huisvrouw, maar veel meer haar daarin gehoorzamende, alzo zij meende, dat het een verkwikking van hare onvruchtbaarheid zou zijn, indien zij van de vruchtbaren buik van haar dienstmaagd, ten aanzien van haar wil en haar genegenheid (alzo zij ten aanzien van haar natuur zulks niet vermocht) enigszins als zij eigen maakte. En alzo nu dat recht, waarvan de apostel zegt: Insgelijks de man heeft geen macht van zijn eigen lichaam, maar de vrouw, dit heeft deze vrouw willen gebruiken om te baren door een ander, hetgeen zij niet vermocht door haar zelf. Hier is geen begeerte noch lust tot vleselijke dartelheid, en ook geen schandelijkheid van enige boosheid. Want om een kind te telen, werd de dienstmaagd door de huisvrouw aan van de man overgeleverd, en om een kind te telen, werd de dienstmaagd door van de man van de vrouw ontvangen. Alzo door geen van beiden werd gezocht enige vuile oneerlijkheid, maar een vrucht van de natuur. Voorts ook, als het daarna geschiedde, dat de dienstmaagd, zwanger zijnde, haar onvruchtbare vrouw hovaardig verachtte en Sara door vrouwelijk nadenken zulks bijzonder van de man weet, toen heeft ook Abraham aldaar betoond, dat hij niet was een dienstbaar minnaar, maar een vrij vruchtteler, en dat hij in Hagar voor zijne huisvrouw Sara de reinheid bewaard had, en dat hij niet zijn lust, maar haar wil volbracht had. En verder, dat hij haar ontvangen en niet begeerd had, en dat zij hem genaderd was, maar niet aangehangen had, en dat hij haar bevrucht, maar niet met lust bemint had; want hij zegt ‘Ziet, uwe maagd is onder uw geweld, doe met haar zoals het u behaagt.’ O! een man, die mannelijk gebruikte de vrouwen, nl.: matig zijne huisvrouw en gehoorzaam haar dienstmaagd maar evenwel geen van beiden onkuis.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

VAN DE BETUIGING AAN ABRAHAM, DOOR WELKE GOD AAN HEM, ZIJNDE EEN OUD MAN, BELOOFD HEEFT EEN ZOON, EN HEM GESTELD HEEFT TOT EEN VADER VAN DE VOLKEREN. INSGELIJKS WORDT DE VERZEKERING VAN DE BELOFTE VERZEGELD DOOR HET SACRAMENT VAN DE BESNIJDENIS.

Daarna is Ismaël geboren uit Hagar, in wie men zou mogen menen vervuld te zijn, wat hem beloofd was toen hij zijn knecht, in zijn huis geboren, tot een zoon wilde aannemen, toen hem nl. God daarop zei 'Deze zal uw erfgenaam niet zijn, maar hij, die uit u zal komen, die zal uw erfgenaam zijn.' Maar opdat hij niet zou menen, dat die belofte vervuld was in van de zoon van de dienstmaagd verscheen God hem toen hij 99 jaar oud was, en zei tot hem 'Ik ben uw God, behaag Mij in Mijn aanschouwen, en bent zonder morring; want Ik zal een verbond tussen Mij en u stellen en wil u zeer vermenigvuldigen. En Abraham viel op zijn aangezicht, en God sprak tot hem zeggende: Ziet! Ik ben het, en heb Mijn verbond met u, en gij zult een vader zijn van een menigte volkeren, en uw naam zal niet meer zijn Abram, maar Abraham; want Ik heb u gemaakt tot een vader van vele volken, en zal u zeer vermeerderen, en zal u volken maken, en koningen zullen van u komen. En Ik zal Mijn verbond maken tussen Mij en u en uw zaad na u, bij hun nakomelingen, dat het een eeuwig verbond zij, alzo dat Ik uw God zij en die van uw zaad na u. En Ik zal u en uw zaad na u, geven het land, in hetwelk gij een vreemdeling bent, nl. het ganse land Canaän tot eeuwige bezitting, en Ik zal hun God zijn. En God sprak verder tot Abraham: zo zult gij nu Mijn verbond houden, en uw zaad na u bij hun nakomelingen. En dit is Mijn verbond, dat gij houden zult tussen Mij en u en uw zaad na u bij hun nakomelingen. Alles wat mannelijk is onder u, zal besneden worden, en gij zult aan de voorhuid van uw vlees besneden worden. En dat zal een teken van het verbond zijn tussen Mij en u. En ieder jongen, dat acht dagen oud is, zal onder u besneden worden, alles zeg Ik dat mannelijk is onder uwe nakomelingen. De knecht, in uw huis geboren, of gekocht van vreemden, die niet van uw zaad zijn, zal besneden worden, en het zal een eeuwig verbond zijn. En die niet besneden zal zijn, diens ziel zal uitgeroeid worden uit zijn geslacht, omdat het Mijn verbond in van de wind geslagen heeft. En God sprak tot Abraham; Sarai, uw huisvrouw, zal niet meer heten Sarai, maar Sara zal haar naam zijn; want Ik wil haar zegenen, en Ik zal u uit haar een zoon geven, en Ik zal hen zegenen en zal van hem volkeren maken, en koningen zullen uit hem voortkomen. En Abraham viel op zijn aangezicht en lachte, en sprak in zijn harte, zeggende: zal mij, die 100 jaren oud is, een kind geboren worden, en zal Sara, die 90 jaren oud is, baren? En Abraham sprak tot God: och! dat Ismaël leven zou voor u! Maar God sprak tot Abraham: a, ziet! Sara uwe huisvrouw, zal een zoon baren, en gij zult zijn naam noemen Izaäk, en ik zal mijn verbond met hem maken tot een eeuwig verbond, en ik zal zijn God zijn en de God van zijn zaad na hem. Van Ismaël ook, ziet heb ik u gehoord: ziet, ik heb hem gezegend en wil hem vruchtbaar maken en zeer vermeerderen; 12 volkeren zal hij voorttelen, en ik zal hem tot een groot volk maken. Dan nog wil ik mijn verbond oprichten met Izaäk, dien Sara u baren zal omtrent dezen tijd in het volgende jaar.' (Genesis 17) Hier zijn openlijker en kennelijker beloften van de roeping van de Heidenen in Izaäk, dat is in van de zoon van de belofte, door wie beduid wordt de genade, en niet de natuur, want van een oud man en van een onvruchtbare oude vrouw wordt een zoon beloofd. Want al is 't, dat God ook de natuurlijke voortlopen van de vruchtteling werkt, nochtans waar een kennelijk werk Gods is vanwege een natuur, die ophoudende is, en daar benevens gebrekkig, daar wordt des te duidelijker verstaan de genade. En aangezien

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zulks geschieden zou niet door de geboorte, maar door de wedergeboorte is de besnijdenis bevolen ten tijde dat een zoon aan Abraham beloofd werd van Sara. En aangaande dat allen, niet alleen de zonen, maar ook de knechten, in het huis geboren, en daar benevens gekocht, gelast werd besneden te worden, dat betuigt, dat tot allen die genade behoort. Want wat beduidt de besnijdenis anders dan een natuur, die door uittrekking van haar oudheid vernieuwd wordt? En wat beduidt de 8ste dag anders dan Christus, die na vervulling van de week, dat is na van de Sabbath verrezen is? Daarenboven worden haar andere namen gegeven dan de ouderen, en alles geeft weerklank van nieuwheid. En Insgelijks in het oude testament werd afgebeeld het nieuwe. Want wat is het oude testament anders dan een verberging van het nieuwe? En wat is het nieuwe testament anders dan een openbaring van het oude? Voorts is het lachen van Abraham een verheuging van hem, die zich zelf geluk wenst, en niet een bespotting van hem, die wantrouwend is. Daarenboven die woorden, die hij in zijn harte spreekt 'zal mij, die 100 jaren oud is, een kind geboren worden, en zal Sara die 90 jaren oud is, baren?' Dit zijn geen woorden van iemand, die twijfelt, maar het zijn woorden van iemand, die zich verwondert. En indien iemand enige bedenking neemt over hetgeen er gezegd is, 'en ik zal u, en uw zaad na u het land geven, waarin gij een vreemdeling bent, nl. het ganse land Canaän tot eeuwige bezitting,' hoe zulks genomen wordt vervuld te zijn, of nog verwacht wordt vervuld te zullen worden, dewijl geen aardse bezitting voor enig volk eeuwig kan zijn, die zal weten, dat alsdan aeternum, dat is eeuwig, van de Latijnse uitgelegd wordt, zo wanneer de Grieken noemen ajonion, dat zijn naam heeft van seculum dat is eeuw, of tijd van 100 jaren; want het Griekse woord ajon wordt seculum genaamd. Derhalve dit woord ajonion hebben de Latijnse niet durven noemen seculare, opdat zij alzo van de zin niet tot wat anders zouden afleiden, want vele dingen worden secularia genaamd omdat in hocseculo, dat is: in deze eeuw of wereld zij alzo verhandeld worden, dat zij binnen korten tijd ook teniet gaan. Maar hetgeen ajonion genaamd wordt, dat heeft óf geen einde óf het strekt zich uit tot het einde dezer eeuw of wereld.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

VAN DE JONGEN, WIENS ZIEL TENIET KOMT, INDIEN HET TEN ACHTSTE DAGE NIET BESNEDEN WERD, OVERMITS HIJ HET VERBOND GODS VERBROKEN HEEFT.

Insgelijks kan het ook enige bedenking geven, hoe men te verstaan heeft wat alhier gezegd is nl.: 'wat jongen niet besneden zal worden aan het vlees van zijn voorhuid ten achtste dage, diens ziel zal uitgeroeid worden uit zijn geslacht, overmits hij mijn verbond verbroken heeft.' Aangezien hier geen schuld is van dit kleine kind, wiens ziel hij gezegd heeft, dat verloren zal gaan, en daar benevens aangezien het ook niet verbroken heeft het verbond Gods, maar zijne ouders, die hem niet hebben laten besnijden, tenzij, dat men de kinderen wilde aanzien, niet naar de eigenschap huns levens, maar naar van de gemene oorsprong van het menselijke geslacht; want allen hebben zij in die één het Testament of verbond Gods verbroken in wie zij allen gezondigd hebben. En behalve die 2 grote Testamenten, het Oude en het Nieuwe, worden daar vele Testamenten of Verbonden Gods genaamd. Want het eerste Testament of Verbond, dat geschied is tot van de eerste mens, is voorwaar dit, nl.: 'Ten dage als gij daarvan eet, zult gij van de dood sterven.' Daarom is er ook geschreven 'Alle vlees zal als een kleed verouden. Het is een Testament of Verbond van de beginne, dat zij sterven, die de geboden Gods overtreden.' Want naardien de wet daarna veel klaarder gegeven is, en de apostel zegt 'Daar geen wet is, daar is geen overtreding,' hoe is het dan waar, hetgeen gelezen wordt in Psalm 119, nl.; 'Ik heb alle zondaren van de aarde voor overtreders gehouden? Om geen andere oorzaak, dan omdat allen aan overtreding van de wet schuldig zijn, die vanwege enige zonde vast en overtuigd gehouden worden.' Derhalve, indien ook de jonge kinderen, gelijk het ware geloof vasthoudt, zondaars geboren worden, niet naar eigenschap van hun leven, maar oorspronkelijk, zodat wij daarover belijden, dat hun de genade van de vergiffenis van de zonden nodig is, zo volgt daaruit, dat op die wijze, dat zij zondaars zijn, zij ook bekend worden overtreders te zijn van de wet, die gegeven is in het Paradijs; zodat het beide waar is, wat er geschreven is, nl.: 'Ik heb alle zondaars van de aarde voor overtreders gehouden.' En: 'Daar geen wet is, daar is geen overtreding.' En derhalve, daar de besnijdenis een teken is geweest van de wedergeboorte, zal niet zonder reden om de oorspronkelijke zonde of erfzonde, door welke het eerste Verbond Gods verbroken is, de geboorte het jonge kind ten verderf brengen, tenzij de wedergeboorte hem verlost. Alzo zijn deze goddelijke woorden te verstaan even alsof er gezegd was: 'Die niet wedergeboren zal zijn, diens ziel zal uitgeroeid worden uit zijn geslacht, omdat hij Mijn Verbond verbroken heeft, wanneer hij in Adam te samen met allen ook zelf mede gezondigd heeft;' want indien Hij gezegd had, overmits hij dit Mijn Verbond verbroken heeft, zouden wij geperst worden om het alleen van de besnijdenis te verstaan. Maar nu, daar Hij niet uitgedrukt heeft hoedanig Verbond het jonge kind verbroken heeft, is het ons vrij te verstaan, hoe het gesproken is van dat Verbond, welks verbreking tot het jonge kind kon behoren. Doch zo er iemand is, die wil beweren, dat dit van die besnijdenis gesproken is, daar in dezelve het jonge kind, dat niet besneden is, het Verbond Gods verbroken heeft; hij, die dit beweert, zoek dan mede enige manier van spreken, waardoor buiten alle ongerijmdheid kan verstaan worden, dat hij het Verbond verbroken heeft, omdat het, hoewel niet door hem, nochtans in hem verbroken is. Maar evenwel heeft men op deze wijze mede te bemerken, dat de ziel van het onbesneden kind door geen verzuim of geen verbreking in zich zelf rechtvaardig verloren gaat dan alleen door de verbintenis van de schuld van de oorspronkelijke zonde.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

VAN DE VERANDERING VAN DE NAMEN ABRAM EN SARAI, DIE (ALZO ZIJ GEEN KINDEREN KONDEN TELEN, ZO TEN AANZIEN VAN DE ONVRUCHTBAARHEID VAN DE ENE ALS TEN AANZIEN VAN DE OUDERDOM VAN BEIDEN) DE GAVE VAN DE VRUCHTBAARHEID VERKREGEN HEBBEN.

Als er nu zulk een grote en klare belofte tot Abraham gedaan was, aan wie uitdrukkelijk was gezegd: 'Ik heb u gesteld tot een vader van vele volken, en Ik zal u zeer vermeerderen, en zal van u volkeren maken, en koningen zullen van u komen. En Ik zal u uit Sarai een zoon geven, en Ik zal hem zegenen, en Ik zal van hem volkeren maken, en koningen van de volkeren zullen uit hem voortkomen.' Deze belofte zien wij nu in Christus vervuld. Van dien tijd af zijn die gehuwde lieden in de Schriftuur niet meer genoemd Abram en Sarai, maar gelijk wij ze doorgaans van de beginne genoemd hebben, omdat ze nu voortaan alzo van ieder genoemd worden, nl.: Abraham en Sara. Nu, waarom de naam Abram in Abraham veranderd is, daarvan is reden gegeven, nl. omdat God hem gesteld heeft tot een vader van vele volkeren. Derhalve moet men verstaan, dat de naam Abraham dit beduidt. Maar Abram betekent: verheven vader. Doch van de verandering van Sarai in Sara wordt geen reden gegeven, maar gelijk zij zeggen, die de verklaringen van de Hebreeuwse namen geschreven hebben, die in de Heilige Schrift bevat zijn, betekent Sarai: mijne vrouw; maar Sara betekent: kracht. Daarom is ook in van de brief aan de Hebreeën geschreven; 'Door het geloof heeft ook Sara kracht ontvangen om zaad te geven.' Nu, beide waren zij oud, gelijk de Schrift betuigt, en zij was daarenboven ook onvruchtbaar en verlaten van het maandstondige bloed, zodat zij daarom niet kon baren, al was zij tevoren ook niet onvruchtbaar geweest. En verder kan het wel geschieden, indien een vrouw is van zulk een welgestelde ouderdom, dat zij de maandstonden nog heeft, dat zij van een jonge man wel ontvangen en baren kan; maar van een oude man kan zij niet baren, niettegenstaande die oude man bij een jong meisje wel kinderen zou kunnen telen, gelijk Abraham na van de dood van Sara bij Ketura wel konden, want bij bevond aan haar een krachtige, levendige jeugd. Derhalve dit is het, wat de apostel als iets wonderlijks verheft, en daartoe dient wat hij zegt, dat het lichaam van Abraham verstorven was, overmits hij in dien ouderdom geen kinderen kon telen bij alle zodanige vrouwen, die nog op het laatst een alleruiterste tijd van baren hebben; want zijn verstorven lichaam moeten wij in enig aanzien verstaan, en niet ten allen aanzien; want indien men verstaat ten aanzien van allen, zo was het niet een ouderdom eens levenden, maar een lijk van een dode; hoewel deze vraag aangaande Abraham, dat hij daarna bij Ketura kinderen gewonnen heeft, ook op deze wijze plagt beantwoord te worden, nl.: dewijl die gave van kinderen te telen, die hij van de Heere ontvangen had, ook bij hem gebleven was zelfs na van de dood van zijne huisvrouw. Maar die beantwoording van deze vraag, die wij gevolgd hebben, behoort men, dunkt mij, meer aan te nemen, omdat een man van honderd jaren nu bij geen vrouw enige kinderen kan verwekken, maar in dien tijd, toen zij zo lang leefden, dat 100 jaren geenszins een stokoud man maakten, kon zulks wel geschieden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 28.

VAN DE 3 MANNEN OF ENGELEN, IN WIE BIJ VAN DE EIK MAMRE VERKLAARD WORDT, DAT DE HEERE AAN ABRAHAM VERSCHENEN IS.

Insgelijks is God aan Abraham verschenen bij van de eik Mamre in 3 mannen, die ongetwijfeld engelen geweest zijn, hoewel sommigen menen, dat één van hen de Heere Christus is geweest, zeggende daarbij, dat Christus ook voor de aanneming van het vlees zichtbaar is geweest. Het is wel waar, het is in het vermogen van de Goddelijke macht, en van de onzichtbare, onlichamelijke en onveranderlijke natuur, zonder enige verandering van zich zelf, zichtbaar voor het sterfelijke aanschouwen te verschijnen, wél verstaande, niet door hetgeen hij is, maar door iets dat hem onderworpen is. Nu, wat is hem niet onderworpen? Doch zo zij zeggen, dat één van die 3 Christus geweest is, omdat er geschreven is: En ziet! 3 mannen stonden tegenover hem, en hen ziende, liep hij hen tegemoet van de deur van zijn hut, en aanbad neervallende op de aarde, en zei: 'Heere! indien ik genade gevonden heb voor U, enz.' Maar waarom bemerken zij niet, dat 2 van hen gekomen zijn, opdat de Sodomieters uitgeroeid zouden worden, toen Abraham nochtans als nog tot één sprak, Hem noemende Heere, en Hem biddende, dat Hij van de rechtvaardigen te samen met van de goddeloze niet zou ombrengen. Nu, die 2 heeft Lot alzo ontvangen, dat hij ook zelfs in zijn samenspraak met hen in het getal van één Heere gezegd heeft; want als hij eerst in het getal van velen gezegd had 'Ziet, Heren! komt toch in ten huize van uw knecht,' en voorts wat daar meer gezegd wordt, zo wordt nochtans daarna aldus gelezen: 'En de engelen grepen zijne hand, en de hand van zijn huisvrouw, en de handen van zijn 2 dochters, daarom dat de Heere zijner verschoonde; en het is daarna geschied, als zij hem buiten gebracht hadden, dat zij zeiden: 'behoud uw ziel en ziet niet terug en staat niet in dit ganse land, doch op van de berg, behoud u, opdat gij niet omkomt.' Toen sprak hij tot hen: 'ik bid u, Heere! dewijl uw knecht genade gevonden heeft voor uw ogen,' en hetgeen daar verder volgt. Voorts, na die woorden heeft de Heere in het getal van één hem geantwoord, daar Hij nochtans was in 2 engelen, zeggende: 'ziet! Ik heb uw aanschijn in dezen ontfermd.' Derhalve is best gelovig, dat Abraham in 3 en Lot in 2 mannen van de Heere bekenden, tot wie zij in het getal van 1 spraken, zelfs ook daar zij meenden, dat zij mensen waren; want om geen andere oorzaak is het, dat zij hen alzo ontvangen hebben, zodat zij hen even als sterfelijke mensen, die de menselijke verkwikking nodig hadden, gediend hebben; maar voorwaar, er is iets in hen geweest, waardoor zij zo uitstaken boven anderen, hoewel zij evenals mensen waren, zodat zij, die deze herberging aan hen betoonden, niet hadden te twijfelen of in hen de Heere was even als in de profeten plagt te geschieden, en derhalve noemden zij hen soms in het getal van velen als Heren, en soms spraken zij hen aan in het getal van 1 en noemden in hen van de Heere. Voorts, dat zij engelen geweest zijn, betuigt de Schrift niet alleen in het boek Genesis, alwaar deze geschiedenissen verhaald worden, maar ook in van de brief aan de Hebreeën, alwaar, als de herberging geprezen wordt, daarover aldus gezegd wordt 'door deze herberging hebben sommigen onwetend engelen geherbergd.' Middelerwijl door die drie mannen alzo weder aan Abraham beloofd werd een zoon van Sara, zo is daarbij ook van God dusdanig antwoord gegeven, zodat tot Abraham gezegd werd; 'gij zult een groot en machtig volk worden, en alle volken op aarde zullen in u gezegend worden.' En hier zijn die 2 allerkortst en allervolkomenst beloofd, nl. het volk Israël's naar het vlees, en alle volkeren naar het geloof.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 29.

HOE LOT UIT SODOM VERLOST IS, EN HOE DE SODOMIETERS DOOR HET HEMELVUUR VERTEERD ZIJN. INSGELIJKS VAN ABIMÉLECH, WIENS BEGEERLIJKE LUST GEEN BESCHADIGING HEEFT KUNNEN DOEN AAN DE REINHEID VAN SARA.

Na deze belofte als Lot verlost was van Sodom, en als door het overkomen van een vurige regen van de Hemel dat ganse land van dat goddeloze burgerschap tot as omgekeerd was, alwaar de gruwelijke vuiligheden met de mannen tot zulk een algemene gewoonte zó sterk toegenomen waren als ooit andere daden, van welke de wetten een algemene vrijheid gaven, toegenomen zijn. Maar middelerwijl is deze hun straf een proef en een voorbeeld geweest van het toekomstig oordeel Gods. Want waartoe dient het, dat hen, die verlost werden, door de engelen verboden werd achterom te zien? Alleen, omdat men met het gemoed niet moet wederkeren tot het oude leven, van hetwelk wij, wedergeboren door de genade, uitgetrokken worden, indien wij bedenken en voornemen, om het laatste oordeel te ontvlieden. Voorts: de huisvrouw van Lot is blijven staan toen zij achterom zag, en zij is in een zoutsteen veranderd, zodat zij van de gelovigen mensen als een saus gegeven heeft, om daarmede zulks te proeven, waardoor zij mogen vermijden haar voorbeeld. Daarna heeft Abraham in Gerar bij Abimélech, van de koning van die stad, weder het zelfde aangaande Sara gedaan, wat hij vroeger in Egypte gedaan had, en Sara heeft hem aldaar ook weder ongeschonden teruggegeven, alwaar Abraham, bestraft zijnde van de koning waarom hij gezwegen had en waarom hij zijne huisvrouw zijne zuster genoemd had, ontdekt heeft, wat hij gevreesd had, en heeft dit ook daar bijgevoegd: waarlijk! zij is mijne zuster van mijn vader weg, maar niet vanwege mijne moeder,' want van zijn vaders weg was zij de zuster van Abraham, dewijl zij vanwege dien zijne nicht was. Ondertussen was zij toen zó schoon, dat men zelfs in die hare hoge ouderdom op haar verliefd kon worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 30.

VAN IZAÄK, DIE NA DE BELOFTE GEBOREN IS, EN HOE HEM DIE NAAM GEGEVEN IS VANWEGE HET LACHEN VAN ZIJN OUDERS.

Na dezen tijd is aan Abraham, naar de belofte Gods, een zoon geboren van Sara, en dien zoons heeft hij genoemd Izaäk, welke naam betekent laching, want Abraham had gelachen toen die zoon hem beloofd werd; dit was het gevolg van zijne verwondering en grote blijdschap. Insgelijks had ook Izaäk's moeder gelachen, toen hij door die 3 mannen wederom beloofd werd, twijfelende nl. bij zich zelf in blijdschap; want hoewel volgens de bestraffing van de engel dat lachen van blijdschap was, nochtans is het van geen volkomen geloof geweest; doch daarna is zij door dezelfde engel in haar geloof bevestigd en versterkt geworden. Zo dan, vanwege dit lachen heeft het kind zijn naam ontvangen; want dat het lachen niet uit smaad geschiedde, maar tot verheffing van blijdschap behoorde, zulks heeft Sara nadat Izaäk geboren en met dien naam genoemd was, metterdaad betoond; want zij zegt; God heeft mij een lachen toegericht; want wie het horen zal, die zal zich met mij verheugen. Doch na enige tijd werd de dienstmaagd met haar zoon uit het huis gestoten, en daarmede worden, volgens het zeggen van de apostel, twee Testamenten beduid, nl.: het Oude en het Nieuwe, alwaar Sara het beeld draagt van het Jeruzalem van hierboven, dat is: van de Stad Gods.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 31.

VAN DE GEHOORZAAMHEID EN HET GELOOF ABRAHAMS, AANGAANDE WELKE HIJ BEPROEFD IS DOOR DE OPOFFERING VAN ZIJN ZOON, DIE HIJ TOT EEN OFFERANDE ZOU GEGEVEN HEBBEN. VOORTS: VAN DE DOOD VAN SARA.

Abraham dan werd verzocht om zijn allerliefste zoon Izaäk op te offeren, opdat alzo zijn godvruchtige gehoorzaamheid zou beproefd worden, nl.: om die tot kennis te brengen voor de eeuwen, en niet voor God. En voorwaar, niet alle verzoeking is verwerpelijk, want door welke de beproeving geschiedt, die is met verheuging aannemelijk. Want het menselijk gemoed kan doorgaans zich zelf niet bekend worden, tenzij zijne krachten enigszins gevraagd worden niet door het woord, maar door de beproeving, nl.: door de verzoeking, en dat hij dan zie, hoe hij zich zelf hebben te antwoorden. En voorwaar alsdan, indien hij Gods gave bekent, zo is hij alsdan godvruchtigheid en wordt dan gesterkt door de kracht van de genade, en dan wordt hij niet opgeblazen door ijdelheid van roem. Voorwaar! nooit zou Abraham hebben kunnen geloven, dat God behagen had in mensenoffers, hoewel men, wanneer het goddelijk bevel klaar uitgesproken wordt, behoort te gehoorzamen en niet met menselijk vernuft mag tegenspreken. Maar daar Abraham zich bereid toonde, om zijn zoon te offeren, zo is hij ongetwijfeld te prijzen geweest, bijzonder omdat hij geloofde, dat hij verrijzen zou. Want God had tot hem gezegd, dat hij van de wil van zijn huisvrouw niet wilde nakomen, om de dienstmaagd en haren zoon niet meer bij zich in huis te houden. ‘In Izaäk zal u het zaad genoemd worden.’ En aldaar volgt verder ‘ook wil ik van de zoon van de maagd tot een groot volk maken, omdat hij uw zaad is.’ Maar waarom is er dan gezegd ‘In Izaäk zal u het zaad genoemd worden?’ Want God heeft ook Ismaël zijn zaad genoemd. Maar de apostel, verklarende wat het is ‘In Izaäk zal u het zaad genoemd worden’ zegt aldus: Dat is, niet die naar het vlees kinderen zijn, zijn Gods kinderen, maar de kinderen van de belofte worden in ‘t zaad gerekend. En derhalve, de kinderen van de belofte, opdat zij het zaad Abrahams zijn, worden in Izaäk genoemd, dat is: worden in Christus door de roepende genade vergaderd. Derhalve, die godvruchtige vader, deze belofte met een vast geloof houdende, nl. dat zij door dezen, dien God beval te doden, moest vervuld worden, zo heeft hij niet getwijfeld dat hij, die opgeofferd moest worden, hem weder gegeven kon worden, alzo die hem gegeven was, die niet gehoopt was. Alzo is het ook te verstaan in van de brief aan de Hebreeën, en alzo is het mede verklaard. Door het geloof is Abraham voor henen gegaan; in Izaäk werd hij verzocht, en hij, die de belofte ontvangen had, heeft zijn enig geboren zoon geofferd; hij, tot wie gezegd was: In Izaäk zal u het zaad genoemd worden, bedenkende, dat God machtig was, ook uit de doden te verwekken. En derhalve heeft hij ook daar bijgevoegd: ‘waaruit hij hem ook naar gelijkenis weder gebracht heeft namelijk naar de gelijkenis weder gebracht heeft nl. naar de gelijkenis van Hem, van Wie dezelfde apostel zegt: Die zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven. Derhalve, gelijk de Heere zijn kruis gedragen heeft, zo heeft ook Izaäk het hout waarop hij gelegd zou worden, naar de plaats van zijn opoffering zelf gedragen. Eindelijk, aangezien Izaäk toen zijn vader verboden werd hem te slaan, niet moest gedood worden; wie is dan die ram geweest, door wiens opoffering de offerande door een voorbeeld bloed vervuld is? Namelijk die ram, welken Abraham gezien hoeft, die daar hing met zijne hoornen in het bos. Hierdoor is voorbeeld Jezus Christus, zijnde met Joodse doornen gekroond eer hij opgeofferd werd. Maar laat ons liever de goddelijke woorden, door van de engel gesproken zijnde, horen: want de Schrift zegt aldus: En Abraham strekte zijne hand uit om het slachtmes te nemen, opdat hij zijn zoon zou doden. Toen riep hem de engel van de Heere van de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hemel en zei: ‘Abraham!’ En hij zei: ‘Ziet ik!’ ‘Toen sprak de engel: ‘Leg uw hand niet aan van de jongen, en doe hem niet; want nu weet ik, dat gij vreest uwen God, en gij hebt uw lieve zoon niet verschoond, om mijnentwil.’ Nu weet ik, zegt hij, dat is: nu heb ik gemaakt, dat geweten kan worden: want God was toen niet onwetend van zulks. Daarna, als die ram, in plaats van Izaäk geslacht was, heeft Abraham, gelijk er gelezen wordt, de naam van die plaats genoemd ‘de Heere heeft gezien’ zodat zij nog heden zeggen: de Heere is op van de berg verschenen. Nu, gelijk er gezegd is ‘Nu weet ik,’ in plaats van: ‘Nu heb ik gemaakt, dat geweten kan worden,’ alzo ook hier ‘de Heere heeft gezien’ in plaats van: ‘De Heere is verschenen,’ dat is; heeft gemaakt, dat hij gezien werd. ‘En de engel van de Heere riep Abraham ten tweede male van de Hemel, zeggende: Ik heb bij Mij zelf gezworen, spreekt de Heere: Dewijl gij dit woord gedaan hebt, en uw lieve zoon niet verschoond hebt, om Mijnentwil, zo zal Ik u zegenen en uw zaad vermeerderen gelijk de sterren van de Hemel en gelijk het zand, dat aan van de oever van de zee is. En uw zaad zal in erfenis bezitten de steden van zijn vijanden. En in uw zaad zullen alle volkeren van de aarde gezegend worden, omdat gij Mijn stem gehoorzaam geweest bent.’ En op deze wijze is na het brandoffer, waardoor Christus beduid is, die belofte van de roeping van de Heidenen bevestigd, zelfs door de eed zweren Gods; want vaak had Hij wel beloofd, maar nooit had Hij gezworen. Nu wat is het eed zweren van God anders dan een bevestiging van de belofte, en als een zekere bestraffing van de ongelovigen? Hierna is Sara gestorven in het 127ste jaar haar levens, toen haar man 137 jaar oud was; want hij was tien jaar ouder’? dan zij. Toen heeft Abraham een akker gekocht, waarin hij zijn huisvrouw begraven heeft. En naar het verhaal van Stefanus is hij toen in dat land gesteld; want hij is daar een eigenaar en bezitter van het land geworden na van de dood van zijn vaders, die berekend wordt 2 jaren tevoren gestorven te zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 32.

VAN REBECCA, DE NICHT VAN NACHOR, WELKE IZAÄK TOT EEN HUISVROUW GENOMEN HEEFT.

Toen Izaäk 40 jaren oud was, heeft hij Rebecca, de nicht van Nachor (zijn oom) tot een huisvrouw genomen, nl. in het 140ste jaar van het leven van zijn vaders, 3 jaren na van de dood zijner moeder. Nu, opdat hij haar tot vrouw zou nemen, zo is door zijn vader diens knecht in Mesopotamië gezonden. En wat is daarmede anders betoond, toen Abraham tot diezelfde knecht zei: ‘Leg uw hand onder mijn heup, en ik zal u bezweren bij van de Heere God van de Hemel en bij van de Heere van de aarde, dat gij voor mijn zoon geen vrouw neemt van de dochters van de Kananiteren,’ dan dat de Heere God van de Hemel en van de aarde in dat vlees, dat zijn oorsprong uit die heupen had, zou komen? Zijn dit dan kleine bewijzen van de vroeger verkondigde waarheid, welke wij in Christus vervuld zien worden?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 33.

WAT ER MEDE TE VERSTAAN IS, DAT ABRAHAM, NA VAN DE DOOD VAN SARA, TOT VROUW GENOMEN HEEFT KETURA.

Voorwaar! het moet verre van ons zijn, dat wij in hem zouden vermoeden enige vleselijke onbedwongen lust, bijzonder in dien hogen ouderdom en in die heiligheid van het geloof. Maar arbeidde hij dan nog om kinderen te telen, daar hij vanwege de belofte Gods met een allerbeproefdst geloof zich verzekerd hield van de vermenigvuldiging zijner kinderen uit Izaäk, evenals de sterren van de Hemel en als het zand van de aarde? Maar voorwaar, indien Hagar en Ismaël volgens de lering van de apostel betekend hebben de vleselijke in het Oude Testament, waarom zullen ook niet Ketura en haar kinderen betekenen de vleselijke, welke zich zelf laten voorstaan, dat zij tot het Nieuwe Testament behoren? Want beide zijn zij de vrouwen van Abraham genoemd, en ook de bijwijven Abrahams; maar Sara is nooit zijn bijwijf genoemd, maar alleen zijn vrouw; want toen Hagar aan Abraham gegeven is, is er geschreven: ‘Toen nam Sarai, Abrahams wijf, haar Egyptische maagd Hagar, 10 jaren nadat Abraham gewoond had in het land Canaän, en gaf ze Abraham, haren man, tot wijf. (Genesis 16:3) Nu, aangaande Ketura, die hij genomen heeft na van de dood van Sara, wordt aldus gelezen: ‘Abraham heeft nog een ander wijf genomen, welks naam was Ketura.’ Ziet, beide worden zij wijven van Abraham genoemd, en beiden worden zij ook bevonden zijne bijwijven geweest te zijn, dewijl de Schrift zegt; ‘en Abraham gaf al zijn goed aan zijn zoon Izaäk; daarentegen gaf Abraham van de kinderen, die hij bij de bijwijven had, geschenken, en liet ze van zijn zoon Izaäk trekken, terwijl hij nog leefde, tegen van de opgang van de zon in het Oostenland.’ Zo hebben dan de kinderen van de bijwijven enige geschenken, maar zij komen niet tot het beloofde Rijk, noch ketters, noch vleselijke Joden, want niemand anders dan Izaäk is erfgenaam, en niet zij, die naar het vlees kinderen zijn, zijn Gods kinderen, maar de kinderen van de belofte worden in ‘t zaad gerekend, van hetwelk gezegd is: ‘in Izaäk zal u dat zaad genaamd worden.’ En ik zie ook geen reden, waarom Ketura, die na van de dood van zijn wijf genomen is, een bij wijf genaamd is, dan om deze verborgenheids wille. Maar zo iemand dit niet in die beduiding wil aannemen, die lastere evenwel Abraham niet, want met dit exempel is mogelijk tevoren voorzien tegen die toekomstige ketters, die vijanden zouden zijn van het 2de huwelijk, teneinde aan hen zelfs in van de Vader van vele volkeren zou betoond worden, dat het geen zonde is, na van de dood van zijn huisvrouw, weer te huwen. En Abraham is gestorven toen hij oud was 175 jaren. Alzo heeft hij zijn zoon Izaäk, die hij in zijn 100ste jaar verwekt heeft, achtergelaten, oud zijnde 75 jaren.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 34.

WAT HET GODDELIJK ANTWOORD TE KENNEN GEGEVEN HEEFT VAN DE TWEELINGEN, DIE NOG IN VAN DE BUIK VAN HUN MOEDER REBECCA BESLOTEN WAREN.

Van het eerste jaar van het leven van Izaäk tot zijn zestigste jaar, op hetwelk hem zijn zonen geboren zijn, is bijzonder opmerkelijk, dat, als hij God bad, dat zijn huisvrouw mocht baren, welke onvruchtbaar was, en de Heere hem daaromtrent gegeven had, wat hij begeerde, zodat zij ontvangen heeft, zo gebeurde het, dat de tweelingvruchten, die nog in van de buik van de moeder waren, elkander stieten. Daar zij hierover beducht was, vroeg zij van de Heere, en kreeg daarover van Hem tot antwoord: ‘Twee volken zijn in uw buik, en 2 natiën zullen zich uit uw ingewanden van een scheiden, en het een volk zal sterker zijn dan het andere, en de meerdere zal van de mindere dienen. (Genesis 25:23) Dit wil de apostel verstaan hebben als een groot en kennelijk bewijs van de genade. ‘Want als de kinderen nog niet geboren waren, nog iets goeds, of kwaads gedaan hadden,’ wordt zonder enige verdiensten de kleinste verkozen en de grootste verworpen; want ongetwijfeld zoveel belangt de erfzonde of oorspronkelijke zonde, beide waren zij gelijk, maar zoveel belangt de dadelijke zonde van hun eigen en bijzonder leven, van beiden was daar geen. Maar hiervan nu breedvoerig te spreken, laat de reden van ons voor genomen werk niet toe, doch daarvan hebben wij reeds veel gezegd in andere boeken. Maar aangaande het zeggen, ‘de meerdere zal van de mindere dienen,’ er is bijna niemand van ons, die dat anders verslaan heeft, dan dat het meeste volk van de Joden het minste volk van de Christenen zal dienen. En waarlijk, al is ‘t, dat in het volk van de Edomiters, dat afkomstig is van de grootste, die 2 namen had (want hij werd Ezau genaamd en ook Edom, naar wie de Edomiters genoemd zijn) zulks mocht schijnen vervuld te zijn, uit oorzaak, dat dit volk daarna te boven gegaan zou worden van het volk, dat gesproten is uit van de kleinsten, nl. het Israëlitische volk, zodat dat zelfde volk onderdanig zou worden degenen, die zelfs tevoren onderdanig geweest was; nochtans is het, dat men gevoeglijk gelooft, dat die profetie op iets meerders gezien heeft, door welke gezegd is: ‘het een volk zal sterker zijn dan het andere volk; en de meerdere zal van de mindere dienen.’ En wat is dat anders, dan hetgeen in de Joden en in de Christenen kennelijk vervuld wordt?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 35.

VAN HET GODDELIJK ANTWOORD EN DE ZEGENING, DIE IZAÄK, ZIJNDE ZIJN VADER IN GODSVRUCHT GELIJKE OOK NIET MINDER DAN ZIJN VADER ONTVANGEN HEEFT.

Insgelijks heeft ook Izaäk zodanig Goddelijk antwoord ontvangen als zijn vader meermalen ontvangen had, van welk goddelijk antwoord geschreven is: 'En er was honger in dat land; behalve van de eerste honger, die in de dagen van Abraham geweest was; daarom toog Izaäk tot Abimélech, van de koning van de Filistijnen, naar Gerar.' En de Heere verscheen hem en zei: 'trek niet af naar Egypte; woon in het land, dat Ik u aanzeggen zal; woon als vreemdeling in dit land, en Ik zal met u zijn, en zal u zegenen; want u en uw zaad zal Ik deze landen geven; en Ik zal van de eed bevestigen, die Ik Abraham, uw vader, gezworen heb. En ik zal uw zaad vermenigvuldigen als de sterren van de Hemel, en zal uw zaad al deze landen geven, en in uw zaad zullen gezegend worden alle volken van de aarde: daarom, dat Abraham Mijne stem gehoorzaam geweest is, en heeft onderhouden Mijn bevel, Mijn geboden, Mijne inzettingen en Mijne wetten.' Deze patriarch heeft geen ander wijf en ook geen bijwijf gehad, maar is tevreden geweest met de nakomelingschap van zijne tweelingen. Doch hij heeft mede gevreesd voor 't gevaar vanwege de schoonheid van zijn huisvrouw toen hij woonde onder de vreemden, onder wie hij hetzelfde gedaan heeft, wat zijn vader gedaan had, nl. dat hij van zijn vrouw zei, dat zij zijn zuster was, en verzweeg dat ze zijn huisvrouw was; want zij was zijn nicht, zowel van vaders als van moeders zijde; maar zij is ook van vreemden ongeschonden gebleven zodra bekend werd, dat zij zijn huisvrouw was. En evenwel moeten wij hem daarom niet hoger stellen dan zijn vader, overmits hij geen andere vrouw dan zijn enige huisvrouw bekend heeft. Want de deugdelijkheden van zijn vaders geloof en gehoorzaamheid zijn ongetwijfeld zeer prijselijk en aangenaam geweest, zodat God tot dezen ook zegt, dat hij om zijnentwil het goed, dat hij hem doet, gedaan heeft. En, zegt hij in uw zaad zullen gezegend worden alle volken van de aarde, daarom, dat Abraham Mijne stem gehoorzaam geweest is, en heeft onderhouden Mijn bevel, Mijne geboden, Mijne inzettingen en Mijne wetten. En in een ander antwoord zegt Hij, 'Ik ben de God Abrahams uw vaders; vreest niet, want Ik ben met u; en Ik zal u zegenen, en uw zaad vermenigvuldigen, om Abrahams Mijns knechts wil,' opdat wij hieruit zouden mogen verstaan hoe kuis Abraham gedaan heeft, wat hij bij de onkuise mensen en allen, die verschoning van hun boosheid uit de Schrifturen zoeken, uit onreine vleselijke lust schijnt gedaan te hebben. Daarna dient het ons ook daartoe, opdat wij zouden mogen weten, dat wij de mensen onder elkander niet hebben te vergelijken alleen in aanmerking van enig goed, maar dat wij in ieder moeten bemerken al het goede. Want het kan zijn, dat iemand iets bijzonders heeft in zijn leven en zijne manieren, waardoor hij een ander te boven gaat, en dat zulks zeer veel beter is dan dat waarin hij door een ander te boven gegaan wordt, en dus, hoewel naar het gezonde en ware oordeel de onthouding gesteld wordt boven het huwelijk, nochtans is een gelovig gehuwd mens beter dan een ongelovig mens die zich onthoudt. Want een ongelovig mens, die zich onthoudt, is niet alleen minder prijselijk, omdat hij zich onthoudt, daar hij nochtans niet gelooft, maar is veel meer te misprijzen, omdat hij niet gelooft, daar hij zich nochtans onthoudt. Laat ons dan zulke personen stellen, die beide goed zijn, zo zal dan evenwel voorwaar op dezelfde wijze een gehuwd mens, die allergrootst van geloof is, en die God allergehoorzaamst is, beter zijn als een, die zich onthoudt, zijnde van kleiner geloof en van minder gehoorzaamheid. Maar indien alle andere dingen gelijk zijn, wie zal er aan twijfelen, dat hij, die zich onthoudt, behoort gesteld te worden voor hem, die gehuwd is?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 36.

VAN DIE DINGEN, WELKE IN EZAU EN JAKOB GEESTELIJKER WIJZE AFGEBEELD WORDEN.

Zo dan, de beide zonen van Izaäk, Ezau en Jakob wassen te samen op, en het eerstelingschap des oudsten wordt overgezet op van de jongste door een onderling verdrag tussen hun beiden, want daar de oudste met een onmatige begeerte belust was naar een zeker linzengerecht, dat de jongste bereid had, zo heeft hij aan zijn broeder zijn eerstgeboorterecht met tussenstelling van eed verkocht, al waar wij zeggen, dat de mens te bestraffen is, niet in het eten van enige spijs, maar in de onmatige vraatgierigheid. Ondertussen wordt Izaäk oud, en het gezicht wordt door ouderdom van zijne ogen weggenomen. Hij wil zijn oudste zoon zegenen, en in plaats van dien zegent hij onwetend van de jongste zoon, die in plaats van zijn oudste broeder, die ruig en harig was, zich zelf te tasten stelt onder de handen van zijn vaders zijnde bekleed met enige bokkenvellen, die voor hem tot zulks bereid en geschikt gemaakt waren, en dragende alzo kwansuis daarmede eens anders zonden. Nu, opdat deze behendigheid Jakobs voor geen arglistig bedrog zou gehouden worden, en mitsdien daarin geen verborgenheid van enige grote zaak zou gezocht worden, zo heeft de schriftuur hier boven gezegd: ‘en Ezau was een man verstandig in het jagen en wild, en Jakob was eenvoudig wonende bij huis.’ Hetwelk enigen uitgelegd hebben zonder schalksheid of bedrog. Nu, hetzij hij gezegd wordt zonder bedrog geweest te zijn, of eenvoudig, of veel liever vroom en zonder enige veinzen of verdichting (hetwelk in ‘t Grieks genoemd wordt aplastos), wat beduidt het bedrog dan in die wens zonder bedrog, in het ontvangen van die zegening? Ja! wat beduidt het bedrog des eenvoudige? En wat is de verdichting van de niet liegende? Niet anders dan een diepe verborgenheid van de waarheid. Maar hoedanig is de zegening zelf? ‘Ziet, (zegt hij) de reuk van mijn zoon is als de reuk van het veld, hetwelk de Heere gezegend heeft. Zo geve u dan God van de dauw van de Hemel, en de vettigheden van de aarde, en menigte van tarwe, en most. Volken zullen u dienen, en natiën zullen zich voor u neerbuigen: wees heer over uw broederen, en de zonen van uw moeder zullen zich voor u neerbuigen; vervloekt moet hij zijn, wie u vervloekt; en wie u zegent, zij gezegend.’ De zegening van Jakob dan, is de prediking van Christus onder alle volken. Zulks geschiedt daar, zulks wordt daar verhandeld: de wet en de profetie is in Izaäk, en zelfs door de mond van de Joden wordt Christus van dezelve gezegend, maar als van hen, die hem niet kent, dewijl dezelve ook niet gekend wordt. En door van de reuk van de naam Christus wordt dezelve evenals een reine akker vervult; zijn zegening is van de dauw van de Hemel, dat is: van de regen van de Goddelijke woorden, en van de overvloed van de aarde, dat is: van de vergadering van de volken. En van zijn is des korens en van de wijn menigte dat is: die menigte, welke het koren en van de wijn in het Sacrament van zijn lichaam en bloed vergadert. Hem dienen de volkeren, en hem vallen de vorsten te voet. Hij is een heer van zijn broeders dewijl zijn volk heerst over de Joden. Hem vallen de kinderen van zijn vaders te voet, dat is: de kinderen Abrahams naar het geloof, want hij zelf is een zoon Abrahams naar het vlees. Wie hem vloekt, die is vervloekt; en wie hem zegent, die is gezegend. Ja zelfs onze Christus wordt ook uit van de mond van de Joden, die, hoewel zij dwalen, nochtans de wet en de profeten zingen, gezegend, dat is: waarachtig genoemd; doch een ander wordt bij hen gemeend gezegend te worden, nl. diegene, welke van hen, die dwalen, verwacht wordt. Maar ziet, als nu de oudste de beloofde zegening eist, wordt Izaäk verschrikt en bemerkt, dat hij van de een voor van de ander gezegend heeft. Hij verwondert zich, en vraagt, wie is het. En evenwel maakt hij geen klachten, dat hij bedrogen is; ja straks, alzo hen inwendig geopenbaard werd de grote verborgenheid, vermijdt hij zijne verstoring en bevestigt de zegening. Hij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zei: ‘wie is hij dan, die het wildbraad gejaagd en tot mij gebracht heeft? En ik heb van alles gegeten, eer gij kwam, en heb hem gezegend; ook zal hij gezegend wezen.’ Wie zou hier niet veel meer verwacht hebben een vervloeking van een vergramde, bijaldien dit alles naar de aardse wijze, en niet door inblazing van hierboven was verhandeld geweest. O, verhandelde dingen, maar welke profetische wijze verhandeld zijn: het is wel waar, op de aarde, maar volgens de openbaring uit van de Hemel, ‘t Is ook geschied door mensen, maar na ingeving van God. Doch indien alle stukken, die zo vruchtbaar zijn van zo grote verborgenheden, zouden overlegd en doorzocht worden, zou men vele boeken moeten vullen, maar de mate, die men matig aan dit werk moet besteden, dringt ons tot spoed en voort te varen tol andere dingen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 37.

VAN DE ZENDING JAKOBS IN MESOPOTAMIË OM EEN HUISVROUW TE NEMEN, EN VAN HET GEZICHT, DAT HIJ OP VAN DE WEG GEDROOMD HEEFT; EN VOORTS VAN ZIJN 4 VROUWEN, DAAR HIJ NOCHTANS NIET MEER DAN EEN VROUW BEGEERD HAD

Ondertussen wordt Jakob door zijn ouders gezonden in Mesopotamië, opdat hij aldaar een huisvrouw neemt. De woorden van de uitzendende vader zijn deze: 'neem geen vrouw van de dochters Canaän. Maak u op en trek in Mesopotamië tot het huis van Bethuël, van de vader van uw moeder, en neem u aldaar een vrouw van de dochters Laban's, van de broeder van uw moeder. En God almachtig zegen u, en maakt u vruchtbaar, en vermenigvuldigen u; dat gij tot een hoop volkeren wordt. En Hij geve u van de zegen Abrahams; u, en uw zaad met u, opdat gij erfelijk mocht bezitten het land van uw vreemdelingschap, hetwelk God Abraham gegeven heeft.' Hier verstaan wij nu, dat het zaad Jakobs afgescheiden is van het zaad Izaäk, hetwelk verwekt is door Ezau. Want wanneer er gezegd is, 'in Izaäk zal u het zaad genaamd worden,' nl. dat zaad, dat behoort tot de Stad Gods, zo is daarmede afgezonderd geweest het andere zaad van Abraham, dat er was in van de zoon van de dienstmaagd, en dat na maal nog zijn zou in de kinderen van Ketura. Maar het was nog twijfelachtig aangaande die tweelingen van Izaäk, of nl. die zegening tot beide dan of zij tot één behoorde. En zo zij tot één behoorde, wie van beiden het dan zou zijn, hetwelk nu verklaard is, wanneer Jakob profetische wijze door zijn vader gezegend wordt, en wanneer tot hem gezegd wordt: en gij zult worden tot hopen volkeren, en God geve u de zegening van Abraham, uw vader. Zo dan, Jakob, voorttrekkende in Mesopotamië, heeft in van de droom een goddelijk antwoord ontvangen, waarvan aldus geschreven is: en hij geraakte op een plaats, daar hij vernachtte; want de zon was ondergegaan. En hij nam van de stenen dier plaats, en maakte zijn hoofdpeluw, en legde zich te slapen op die zelfde plaats. En hij droomde: 'en ziet, een ladder was gesteld op de aarde, wier opperste aan van de Hemel raakte, en ziet, de engelen Gods klommen daarbij op en neder. En ziet! de Heere stond op dezelve, en zei: ik ben de Heere, de God uw vaders Abrahams en de God van Izaäk; dit land, waar gij op ligt te slapen, zal ik u geven en uw zaad. En uw zaad zal zijn als het stof van de aarde, en gij zult uitbreken in menigte westwaarts, en oostwaarts en noordwaarts, en zuidwaarts, en in u en in uw zaad zullen alle geslachten des aardbodems gezegend worden. En ziet! ik ben met u, en ik zal u behoeden overal, waar gij heentrekken zult, en ik zal u weer brengen in dit zelfde land; want ik zal u niet verlaten tot ik zal gedaan hebben, hetgeen ik tot u gesproken heb. Toen nu Jakob ontwaakte, zei hij: gewis is de Heere aan deze plaats, en ik heb het niet geweten. En hij vreesde, en zei: hoe vreselijk is deze plaats; dit is niets dan een huis Gods, en dit is de poort van de Hemel. Toen stond Jakob 's morgens vroeg op, en hij nam de steen, die hij tot zijn hoofdpeluw gelegd had, en zette hem tot een opgericht teken, en goot daar olie bovenop, en hij noemde van de naam van die plaats Bethel.' Dit behoort tot een profetie, want niet naar de manier van de afgoderij heeft Jakob die steen met olie begoten, als makende dien tot een God; want hij heeft dien steen niet aangebeden of voor dezelfde offerande gedaan. Maar aangezien de naam Christus van chrisma dat is van de zalving zijn oorsprong heeft, voorwaar! hier is iets van enige voorbeeld, dat tot een grote verborgenheid behoort. Nu, aangaande die ladder kan men bemerken, dat onze Zaligmaker ons die weder in het geheugen brengt in het evangelie, alwaar als hij gezegd had van Nathanael: ziet, waarlijk een Israëliet, in wie geen bedrog is; want Israël had dat gezicht gezien, want hij is Jakob; zo zegt hij terzelfder plaats 'voorwaar zeg ik u: hierna zult gij van de Hemel geopend zien, en de engelen op klimmende en nederdalende op van de Zoon van de mensen.' Zo is dan Jakob getogen in

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Mesopotamië, om van daar een huisvrouw te nemen. Hoe het gekomen is, dat hij 4 vrouwen gehad heeft, van welke hij verwekt heeft twaalf zonen en éne dochter, en dat hij evenwel geen van alle onbehoorlijk begeerd heeft, zulks geeft de Goddelijke Schriftuur te kennen. Want hij was gekomen om een vrouw te nemen, maar als de een voor de andere hem bijgelegd was, heeft hij ook haar niet verlaten, die hij onwetend in van de nacht gebruikt had, opdat het niet zou schijnen, dat hij haar ten spot gehouden had. En, daar in die tijd, om zijn geslacht te vermeerderen, geen wet verbood meer vrouwen te mogen hebben, zo heeft hij ook die tot vrouw genomen, aan welke hij alleen belofte van zijn toekomstig huwelijk gedaan had. En daar zij onvruchtbaar was, heeft zij haar dienstmaagd, om van haar kinderen te mogen ontvangen, aan haar man gegeven, hetwelk ook haar oudste zuster, hoewel zij gebaard had, medegedaan heeft, alzo zij haar geslacht wilde vermeerderen. Ook leest men niet, dat Jakob een van alle begeerd of opgezocht heeft, uitgezonderd éne. En dat hij meer gebruikt heeft, zulks heeft hij gedaan om kinderen te telen, behoudens het huwelijksrecht, zodat hij ook dat niet zou gedaan hebben, tenware zijn huisvrouwen zulks begeerd hadden, die een wettelijke macht hadden over het lichaam van hun man.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 38.

WAAROM JAKOB OOK ISRAËL GENAAMD WERD.

Zo heeft hij dan bij vier vrouwen twaalf zonen en éne dochter gehad. Daarna is hij getogen in Egypte door middel van zijn zoon Jozef, die, door zijn nijdige broeders verkocht zijnde, daar gebracht was, en daar ook verhoogd was geworden. Nu, Jakob, gelijk ik een weinig tevoren gezegd heb, werd ook Israël genaamd, welken naam het volk, dat van hem gesproten is, allermeest behouden heeft. Deze naam is hem gegeven door van de engel, die met hem op van de weg geworsteld had toen hij wederkeerde van Mesopotamië. Deze engel droeg zeer kennelijk het voorbeeld van Christus; want dat Jakob de overhand over hem gehad heeft, nl. over hem, die zulks zelfs wilde, diende om de verborgenheid af te beelden; want zulks beduidt het lijden van Christus, waarin de Joden de overhand over Hem schijnen gehad te hebben. En nochtans heeft hij van dezelfde engel, die hij overwonnen had, zegening verworven, en alzo is het geven van die naam, nl. Israël, een zegening geweest; want Israël wordt uitgelegd ' ziende God,' hetwelk op het einde de beloning zal zijn van alle vromen of godvruchtige. Voorts heeft diezelfde engel hem, die als boven liggende was, aangeroerd de breedte van zijne heup, en heeft hem daardoor kreupel gemaakt. Zo dan, die zelfde Jakob was gezegend en ook kreupel; gezegend nl. in hen, die uit datzelfde volk in Christus geloofd hebben, en kreupel in de ongelovigen; want de breedte van de heup is de menigte van het geslacht; want de meeste in dat geslacht zijn zij, van wie profetische wijze voorzegd is: 'En zij zijn kreupel afgewandeld van hun paden.'

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 39.

HOE VAN JAKOB GEZEGD WORDT, DAT HIJ MET 75 ZIELEN IN EGYPTE GETOGEN IS, DAAR NOCHTANS ENIGEN VAN HEN, DIE DAAR VERHAALD WORDEN, OP VAN DE VOLGENDEN TIJD DAARNA GETEELD ZIJN.

Zo dan, met Jakob zijn 75 zielen of mensen waaronder hij zelf en ook zijn zonen geteld zijn, in Egypte gekomen, in welk getal slechts 2 vrouwen verhaald worden, van welke de een zijn dochter en de andere zijn nicht is. Maar de zaak naarstig aangemerkt zijnde brengt die niet uit, dat er zulk een groot getal in het geslacht Jakobs te dier dage of in dat jaar geweest is, op hetwelk hij in Egypte gekomen is. Want er zijn ook onder dezelve verhaald de kinds-kinder-kinderen Jozefs, welke op generlei wijze toen konden zijn, daar, Jakob toen 130 jaren oud was, en zijn zoon Jozef 39 jaren, en daar men weet, dat deze op zijn dertigste jaar of later zijn huisvrouw genomen heeft hoe heeft hij binnen 9 jaren kinds-kinder-kinderen kunnen hebben van zijn zonen, welke hij bij dezelfde huisvrouw geteeld had? Aangezien dan Efraim en Manasse de zonen van Jozef geen kinderen hadden, maar dat Jakob, trekkende in Egypte, hen zelf vond kinderen te zijn van minder dan 9 jaren; hoe en op welke wijze geschiedt het dan, dat niet alleen hun kinderen, maar ook hun kindskinderen onder die 75 zielen geteld worden, welke toen met Jakob in Egypte gekomen zijn! Want aldaar wordt verhaald Machir, de zoon van Manasse, en het kindskind van Jozef; insgelijks ook de zoon van Machir, nl. Galaad, een kindskind van Manasse, en een kinds-kinder-kind (achter-klein-kind) van Jozef, Ook is daar diegene, welken Efraim (de andere zoon van Jozef) geteeld heeft, alsmede Bareth, de zoon van Efraim zoon, en dus een achterkleinkind van Jozef, welke alle op generlei wijze hebben kunnen zijn toen Jakob, in Egypte kwam, en toen hij de zonen van Jozef nog kinderen bevond te zijn van minder dan 9 jaren. Maar bij van de ingang van Jakob in Egypte, wanneer de Schriftuur gewaagt van 75 mensen, moet men niet die enige dag of dat enige jaar verstaan, maar die ganse tijd zolang Jozef geleefd heeft, door wie zij in Egypte kwamen. Want van Jozef zelf spreekt de Schriftuur aldus: ‘En Jozef woonde in Egypte hij en zijne broeders en al de bijwoning van zijn vaders, en leefde 110 jaren. En Jozef zag Efraim kinderen tot in het derde lid.’ En dit is van zijn kinds-kinder-kind, de derde nl. van Efraim: want het derde lid noemt hij dus; het kind, het kindskind en het kinds-kinder-kind. Daarna volgt er: ‘En de kinderen van Machir, (de zoon van Manasse) werden geboren op Jozefs schoot.’ En deze zelfde is het kindskind van Manasse en het kinds kinderkind van Jozef. Doch in het getal van velen is hij genoemd, gelijk de Schriftuur dat meer gewoon is; want alzo is het, dat dezelve de enige dochter van Jakob ook dochters genoemd heeft; evenals ook naar het gebruik van de Latijnse taal en het getal van velen liberi genoemd worden de kinderen, al is ‘t ook dat er niet meer dan één is. Naardien dan het geluk van Jozef geroemd wordt, nl. dat hij heeft kunnen zien kinds-kinder-kinderen; zo moet men ook geenszins achten, dat die hebben kunnen zijn in het 39ste jaar van hun overgrootvader Jozef, nl. toen Jakob in Egypte kwam. En dit is het, wat minder zal doen missen degenen, die dit alles naarstig inziet. Want er is geschreven: ‘dit zijn de namen van de kinderen Israël’s, die in Egypte gekomen zijn te samen met hun vader Jakob.’ Want dat is gezegd, omdat die 75 te samen met hem gerekend worden; maar niet omdat zij toen te samen allen gelijk daar waren, wanneer hij in Egypte getogen is. Maar, gelijk ik gezegd heb, die ganse tijd wordt voor zijn ingang gehouden, dien Jozef geleefd heeft, door wie zijn ingang schijnt geschied te zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 40.

VAN DE ZEGENINGEN, DIE JAKOB OF ISRAËL AAN ZIJN ZOON JUDA BELOOFD HEEFT.

Om van de wil van het Christenvolk, in hetwelk de Stad Gods in vreemdelingschap is op aarde indien wij in Abrahams zaad willen nazoeken het vlees van Christus, en wij ter zijde stellen de kinderen van de bijwijven, dan komt ons tevoren Izaäk. En indien wij het nazoeken in het zaad van Izaäk, en wij terzijde stellen Ezau, die ook Edom genaamd wordt, dan komt ons tevoren Jakob, die ook Israël genaamd word. En indien wij het zaad van Israël nazoeken, en wij terzijde stellen al de anderen, dan komt ons tevoren Juda, want uit die stam is Christus voortgekomen. En derhalve als Israël in Egypte op zijn sterven lag en zijne zonen zegende, zo laat ons horen, hoe hij Juda profetische wijze gezegend heeft. Hij zegt 'Juda! u zullen uwe broeders loven. Uw handen zullen op van de rug van uw vijanden zijn; uw vaders kinderen zullen u te voet vallen. Juda is een jonge leeuw, van uitwassing; mijn zoon! bent gij opgeklommen, neerliggende hebt gij geslapen als een leeuw en als een jonge leeuw: wie zal hem opwekken? De prins zal niet ontbreken van Juda, noch de vorst van zijn heupen, tot dat die dingen komen, die voor hem weggelegd zijn. En hij zal de verwachting van de volkeren zijn. En hij zal zijn veulen aan van de wijnstok binden, en het veulen van zijn ezelin aan van de wijngaard klauwier. Hij zal zijn kleed in wijn wassen en in wijnbeziënbloed zijn mantel. Zijn ogen zijn roodachtige dan wijn, en zijne tanden witter dan melk.' Dit alles heb ik verklaard, handelende tegen van de Manicheïschen Faust. En ik meen dat het genoeg is, zoveel blijkt de waarheid dezer profetie, alwaar de dood van Christus voorzegd is door het woord slaping. En door van de naam van de leeuw is voorzegd zijn macht in van de dood, welke macht hij zelf in het evangelie verhaalt, zeggende: 'ik heb macht mijn leven te laten, en ik heb macht hetzelve wederom te nemen. Niemand neemt dat leven van mij, maar ik laat het van mij zelf. En ik neem het wederom aan.' En alzo is het dat hij gebruld heeft als een leeuw, en alzo heeft hij vervuld wat hij gezegd heeft, want tot de macht behoort wat van zijne verrijzenis daar bij gevoegd is: wie zal hem opwekken? Dat is; overmits geen mens hem opgewekt heeft anders dan hij zich zelf, die ook derhalve van zijn lichaam gezegd heeft: 'breekt dezen tempel, en in 3 dagen zal ik hem weder opbouwen.' Voorts, zelfs de manier van de dood, dat is: de verhoging van het kruis, wordt in één woord verstaan, dat hij nl. zegt opgeklommen. En aangaande, dat hij daar bij gevoegd heeft 'neerliggende hebt gij geslapen,' zulks verklaart de evangelist als hij zegt: 'en Hij boog het hoofd en gaf van de geest,' of anders zeker wordt zijn begrafenis daaruit bekend, in welke hij neerligt slapende, en van welke hem geen mens opgewekt heeft gelijk de profeten enigen opwekt hebben, of gelijk hij anderen mede opgewekt heeft. Maar uit dezelve is hij ontwaakt en opgestaan, evenals uit van de slaap. Voorts 'zijn kleed, hetwelk hij wast in wijn,' dat is: reinigt van zonden in zijn bloed, wiens bloeds-Sacrament de gedoopte weten en verstaan; derhalve hij daar ook bij voegt: 'en in wijnbeziën-bloed zijnen mantel;' en welke is die anders dan de gemeente? 'En zijn ogen zijn roodachtige dan wijn,' verstaat daarbij zijn geestelijke, dronken zijnde van zijn beker. Hiervan zingt de psalm: 'En uw beker die daar dronken maakt, hoe heerlijk is die? En zijn tanden zijn witter dan melk,' hetwelk bij van de apostel kleine kinderen drinken,' verstaande daarbij de voedende woorden, alzo zij nog niet, bekwaam zijn tot vaste spijze.' Eindelijk, hij is diegene, in wie de beloften van Juda weggelegd zijn; ja! Hij is diegene, die is 'de verwachting van de volkeren, hetwelk klaarder is door het zien, dan door het beduiden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 41.

VAN JOZEFS ZONEN, DIE JAKOB DOOR PROFETISCHE VERWISSELING ZIJNER HANDEN, GEZEGEND HEEFT.

Doch gelijk de 2 zonen van Izaäk, nl. Ezau en Jakob, een voorbeeld vertoond hebben van de 2 volken in de Joden en in de Christenen, hoewel, zoveel van de oorsprong van het vlees aangaat, de Joden niet gekomen zijn uit het zaad van Ezau, maar de Edomiters; noch ook de Christenvolken gekomen zijn van Jakob, maar veel meer de Joden, want daartoe alleen heeft dat voorbeeld gediend, aangaande hetgeen er gezegd is: 'De meerdere zal van de mindere dienen;' evenzo is het ook toegegaan met de 2 kinderen van Jozef; want de oudste heeft gedragen het beeld van de Joden en de jongste het beeld van de Christenen. Als Jakob zegende, leidde hij zijn rechterhand op van de jongste, dien hij aan zijn linkerhand had, en zijne linkerhand op van de oudsten, dien hij aan zijne rechterhand had. Hoewel dit een dwaling scheen en in strijd met het algemeen gebruik of de gewoonte van dien tijd, heeft Jakob zijn handen niet willen veranderen, maar hij zei: 'Ik weet het wel, mijn zoon! ik weet het wel; deze zal ook tot een volk worden, en deze zal ook verhoogd worden; doch zijn jongste broeder zal groter worden dan hij, en zijn zaad zal zijn tot een menigte van de volken.' Deze 2 betonen mede die beloften; want de een zal zijn tot een volk, en de andere tot een menigte van de volken. Wat is er kennelijker, dan dat door deze 2 beloften bevat worden het volk van de Israëlieten en de ganse wereld in het zaad van Abraham, nl. het een volk naar het vlees, en het andere naar het geloof?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 42.

VAN DE TIJDEN VAN MOZES, JOZUA EN VAN DE RECHTEREN, EN DAARNA VAN DE TIJDEN VAN DE KONINGEN, VAN WIE SAUL DE EERSTE IS GEWEEST; DOCH DAVID IS VAN HEN DE VOORNAAMSTE GEWEEST ZOWEL DOOR VERBORGENHEID ALS DOOR VROOMHEID.

Als nu Jakob en ook Jozef gestorven was, is dit volk in de volgende 144 jaren, te weten tot van de tijd dat men uitloog uit Egypte, ongelovig toegenomen, niettegenstaande het met zeer zware vervolgingen uitgeteerd werd, zodat op zekere tijd alle jongens, die daar geboren werden, gedood zijn; want de grote aanwas van dit volk begon de Egyptenaren, die daarover verwonderd waren, zeer te verschrikken. Toen werd Mozes steelsgewijze onttogen uit de landen van de moordenaars dezer kinderen, en is voorts, dewijl God grote dingen door hem voorbereidde, aan het koninklijk hof gekozen, en is opgevoed en tot een zoon aangenomen van de dochter van Farao, welke naam in Egypte een algemene naam was van alle koningen. Hier is hij tot zulk een voortreffelijk man opgewassen, dat hij zelf dat volk, dat zo wonderbaar vermeerderd was, uit het allerhardste en zwaarste juk van de dienstbaarheid, dat zij aldaar moesten dragen, uitgetogen heeft; of, om recht te zeggen, God veel meer door hem, die zulks aan Abraham beloofd had. Doch eerst is hij getogen in het land Midian, gelijk aldaar verhaald wordt omdat hij, een Israëliet willende voorstaan, een Egyptenaar gedood had, waarover hij, verschrikt zijnde, gevlucht was; daarna door God gezonden zijnde, heeft hij in de macht van de geest Gods, de tovenaars van Farao, die hem wederstonden, overwonnen. Toen zijn door hem van de Egyptenaren toezonden, die 10 opmerkelijke plagen, omdat zij het volk Gods niet wilden laten gaan, nl. de verandering van het water in bloed, de vorsen, de luizen, de boze gewormte, de sterfte van hun vee, de bladderige zweren, hagel, sprinkhanen, duisternis en eindelijk de sterfte van hun eerstgeborenen. Eindelijk en ten laatste dewijl de Egyptenaren de Israëlieten, die zij, gedwongen zijnde door zo vele en zware plagen, hadden laten gaan, in de Rode Zee najaagden en vervolgden, zijn zij daar in verdronken en omgekomen. Waar alzo de Israëlieten uittrokken, heeft de zee, van elkander gedeeld zijnde, hun een weg gemaakt; maar de Egyptenaren (alzo zij hen bleven vervolgen) heeft datzelfde water, dat weder bij elkander liep, gesmoord en verdronken. Daarna is het volk Gods door van de leidsman Mozes 40 jaren door de woestijn geleidt; toen is de hut van de getuigenis ingesteld, alwaar God door offeranden, die de toekomstige dingen waren voorbeeldende, geëerd werd, toen nl. na de wet gans schrikkelijk gegeven was op van de berg; want die allermerkelijkste Goddelijkheid deed betuigingen door wonderlijke tekenen en stemmen, hetwelk als geschied is nadat men uitgegaan was uit Egypte, en nadat het volk gekomen was in de woestijn, nl. ten 50ste dage na de houding van het Pascha door de slachting van het Lam, hetwelk geheel een voorbeeld van Christus is, tevoren verkondigende, hoe dat hij door de offerande van zijn lijden van deze wereld doorgaan zou tot van de Vader. Want Pascha betekent in de Hebreeuwse taal een doorgang, zodat nu, toen het nieuwe Testament geopenbaard werd, nadat ons Pascha Christus opgeofferd was, ten 50ste dage van de Hemel gekomen Is de Heilige Geest, welke genaamd is in het evangelie de vinger Gods, opdat zulks onze overlegging weer zou brengen tot de gedachtenis van de 1ste vóórgebeelde daad, dewijl zelfs van die tafelen van de wet verhaald wordt, dat zij geschreven zijn met van de vinger Gods. Als nu Mozes overleden was, heeft Jozua het volk geregeerd, en heeft hen in het land van de belofte gebracht en dat onder het volk verdeelt. Door deze 2 wonderlijke uitnemende vorsten zijn ook zware oorlogen zéér voorspoedig en wonderlijk gevoerd; doch God betuigde zich zó, dat zij die overwinningen bekwamen, niet zo zeer om de verdiensten van het Hebreeuwse volk, als wel om de zonde van de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

volkeren, die door hun oorlogen overwonnen werden. En na die vorsten zijn er Rechters geweest, en toen is het volk gesteld in het land van de belofte, opdat alzo zou beginnen voldaan te worden de eerste belofte aan Abraham, aangaande het enige volk, nl. het Hebreeuwse, en aangaande het land Canaän. Doch nu nog niet aangaande alle volken en aangaande de ganse wereld; want zulks zou de komst van Christus in het vlees te weeg brengen, en zulks zou niet de onderhouding van de oude wet, maar het geloof van het evangelie vervullen. Hiervan is alhier een merkelijke voorbeeld geschied, met Mozes, die de wet voor het volk op van de berg Sinaï ontvangen had, hen in het land van de belofte gebracht heeft, maar Jozua, die ook wel Jezus Nave genoemd wordt. Nu, ten tijde van de Rechteren, evenals zich toedroegen de zonde van het volk, en evenals zich vertoonde de barmhartigheid Gods, evenzo hebben zich ook bij beurten toegedragen de voor- en tegenspoed van de oorlogen. Van daar is men gekomen tot de tijden van de Koningen, van wie de eerste is geweest Saul; toen deze daarna verworpen en door de nederlaag van de oorlogen verslagen was, en na dat zijn ganse geslacht verstoten was, zodat daarvan geen Koningen meer zouden voortkomen, toen is David opgevolgd in het Rijk, wiens zoon Christus allermeest genaamd is, in wie geweest is als een ander zeker onderscheiden lid des tijds en enigszins als het begin van het jonge manschap van het volk Gods, welke manschap zijne jongelingschap als gehad had, beginnende van Abraham, en lopende tot David. Want Mattheus de evangelist, heeft niet tevergeefs aldus de geslachten verhaald, nl.; dat hij dit eerste lid van de tijd begrepen heeft in 14 geslachten, beginnende van Abraham af, en zich uitstrekkende tot aan David. Want van de jongelingschap af begint de mens vermogen te krijgen om te telen, en derhalve heeft het register van de geslachten zijn begin genomen van Abraham, die ook gesteld is geweest tot een vader van vele volken nl. toen hij zijn veranderde naam ontvangen heeft. Derhalve dan voor dezen is als het kinderschap geweest van ditzelfde volk Gods, beginnende van Noach af, en lopende tot aan Abraham, en daarom is het, dat vanwege zulks de 1ste taal bij hen bevonden is geweest te zijn, nl. de Hebreeuwse, want de mens, van kindsbeen aan, begint eerst te spreken naar zijne onmondigheid, hetwelk daarom onmondigheid genaamd is, omdat hij met zijn mond nog niet spreken kan, welke 1ste onmondige kindsheid de vergetelheid versmoort, even gelijk de 1ste onmondige kindsheid van het menselijk geslacht door de zondvloed versmoord is geworden. Want wie is er toch, die kan denken aan zijn onmondige kindsheid? Derhalve in dien voortgang van de Stad Gods, gelijk het voorgaande boek bevat heeft een en dezelfde 1 sten ouderdom, laat ook alzo nu dit boek bevatten de 2 navolgende ouderdom, nl. van de tweeden en derden, in welken derden ouderdom vanwege de 3 jarige koe en de 3 jarige geit, en van de 3 jarige ram, het juk van de wet van de mensen opgelegd is, en mitsdien alzo is er verschenen de overvloedigheid van de zonde, en daar is opgestaan het begin des aardse koningrijk, waarin ook geen geestelijke ontbroken heeft, wier verborgenheid in de tortelduif en de duif afgebeeld is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 7.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

VAN DE TIJDEN, VAN DE PROFETEN.

Tot nu toe heeft de voortlopende Stad Gods bij tijdsorde verklaard, hoe de beloften Gods vervuld werden, die gedaan zijn aan Abraham aangaande van wie wij geleerd hebben, dat volgens Gods toezegging, beide het Israëlitische volk naar het vlees, en ook alle volken naar het geloof aan zijn zaad verplicht zijn. Aangezien dan het einde van het voorgaande boek besloten is met het rijk van David, zo is het, dat wij nu van hetzelfde Rijk zoveel zullen aanroeren als ons nodig schijnt. Zo dan, die tijd, op welke de Heilige Samuel is begonnen te profeteren, en vervolgens voorts tot het volk Israël's in Babylonië gevoerd werd, en daarna tot dat na 70 jaren volgens de profetie van de Heilige Jeremia de Israëlieten wedergekeerd waren, en dat zij het huis Gods weder opgebouwd hadden, die ganse tijd is de tijd van de profeten, hoe wel wij ook een profeet mogen noemen de Patriarch Noach, in wiens dagen de ganse aarde door de zondvloed vernield is; gelijk wij ook weer anderen alzo mogen noemen, zowel boven als beneden, hem tot dien tijd, tot er Koningen onder het volk Gods begonnen te zijn, nl. omdat door hen enigszins betekend of voorzegd zijn enige toekomstige dingen die behoren tot de Stad Gods en het Rijk van de Hemelen. Alle zodanige mogen wij ook profeten noemen, en dat voornamelijk van het te meer, omdat enigen van hen alzo genoemd zijn, zoals Abraham en Mozes. Nochtans, de dagen van de profeten zijn voornamelijk die genoemd geweest, welke aangevangen zijn van dien tijd af, dat Samuel begon te profeteren, die allereerst door Gods bevel tot een koning gezalfd heeft Saul, en toen die verworpen was, op bevel van dezelfde God David tot koning gezalfd heeft, van wiens geslacht alle anderen zouden opvolgen in de regering zo lang als zulks behoorlijk was. Hetgeen dan door de profeten voorzegd is van Christus, terwijl de Stad Gods met afgaan van haar lidmaten door sterven, en met aankomen van anderen door geboorte, door die tijden voortliep, indien ik dat alles wilde verhalen, zou ik met mijn werk tot geen einde komen. En eerst, aangezien de Schriftuur met gepaste orde zó verhaalt de koningen en hun daden en uitkomsten, dat zij als met een historische naarstigheid schijnt bezig te zijn om de gebeurde zaken te vertellen: indien nu die zelfde Schriftuur door hulp van de Geest Gods naarstig aangemerkt en verhandeld wordt, zo zal bevonden worden, dat zij haar oogmerk meer gehad heeft om toekomstige dingen te voorzeggen, dan om verleden dingen te verhalen. En zulks door naarstig onderzoek te ondertasten, en door vlijtige verhandeling aan te wijzen hoe wijdlopig zulks is, wie is er toch, aan wie zulks onbekend is, zo hij dit alles maar een weinig overlegt? Daarna, wie bemerkt niet, dat die dingen, welke men gelooft tot de profetie te behoren van Christus en van het Rijk van de Hemelen, hetwelk is de Stad Gods, zo menigvuldig zijn, dat er om zulks te openen groter verhandeling nodig is dan de behoorlijke mate van dit werk vereist; daarom zal ik alles naar vermogen met mijne pen zó matigen, dat ik, om dit werk naar de wil Gods te volbrengen, niet zal verhalen die dingen, die overtollig zijn, en ook niet zal nalaten die dingen, welke nodig zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

WANNEER DE BELOFTE GODS VERVULD IS VAN HET LAND KANAÄN, WELKS BEZITTING OOK HET VLESELIJK ISRAËL ONTVANGEN HEEFT.

In het voorgaande Boek hebben wij gezegd, dat van het begin van de belofte Gods aan Abraham hem 2 dingen beloofd zijn, van welke het een dit was, dat zijn zaad zou bezitten het land Kanaän, hetwelk hij te kennen geeft ter plaatse waar gezegd is 'Ga in het land, dat ik u wijzen zal, en ik zal u tot een groot volk maken.' Maar de andere belofte was zeer veel beter, sprekende nl. niet van zijn vleselijk zaad, maar van zijn geestelijk, waardoor hij een vader is, niet alleen van het Israëlitische volk, maar van alle volkeren, die de voetstappen van zijn geloof navolgen, hetwelk begonnen is beloofd te worden met deze woorden 'En in u zullen alle geslachten van de aarde gezegend worden.' En vervolgens hebben wij voorts door veel meer andere getuigenissen deze 2 beloften bewezen. Zo dan, als nu in het land van de belofte was het zaad van Abraham, dat is het volk Israël's naar het vlees; en aldaar begon het te heersen, niet alleen met inhouden en bezitten van de steden van de vijanden, maar ook met zelf koningen te hebben, zodat de beloften Gods meestendeels aangaande dit volk vervuld waren, niet alleen die beloften, die in de 3 vaderen Abraham, Izaäk en Jakob, bij hun tijd door woorden, of tekenen, of voorbeelden geschied zijn, maar zelfs ook die beloften, die geschied zijn door Mozes, door wie dat zelfde volk van de Egyptische dienstbaarheid verlost is, en door wie te zijne tijde alle verleden dingen ontdekt zijn toen hij het volk leidde door de woestijn. Doch dat dit volk aangaande het land Kanaän van de Egyptische rivier af tot aan de grote rivier de Eufraat zou heersen, die belofte is toen niet vervuld geworden, noch door de voortreffelijke Jozua, door wie dit volk in het land van belofte gevoerd is, en die het land, nadat hij de volkeren overwonnen had, onder de 12 stammen, gelijk God bevolen had, verdeeld heeft, en daarna gestorven is; ook is die belofte na hem gedurende de ganse tijd van de Rechter niet vervuld geworden. En nochtans werd niet meer geprofeteerd, dat zulks geschieden zou, maar het werd verwacht, dat het vervuld zou worden. Nu, zulks is vervuld door David en zijn zoon Salomo, wiens Rijk zóó uitgebreid is geworden als beloofd was; want al die volken heeft hij zich onderdanig gemaakt en onder zijne schatting gebracht. Op zodanige wijze dan, is het zaad van Abraham gesteld geweest onder deze koningen in het land van belofte naar het vlees, nl. in het land Kanaän, dat er voorts niet overig was gebleven, in hetwelk die aardse belofte Gods meer moest vervuld worden, dan dat in ditzelfde land, zoveel het tijdelijk geluk en de voorspoed belangt, dit Hebreeuwse volk door vervolg van hun nakomelingen, wanneer zij de wetten van hun Heere en God gehoorzaamden, in een onbeweeglijke stand tot aan het einde dezer sterfelijke wereld altijd zou mogen blijven. Maar, daar God wist, dat dit volk dat niet zou doen, zo heeft Hij ook lijdelijke straffen gebruikt, om zijn weinige gelovigen onder hen te oefenen, en om hen te vermanen, dat zij hierna ook zullen zijn onder alle volken, welke weer door hen moesten vermaand worden, alzo Hij in dezelve zijne tweede belofte, wanneer het Nieuwe Testament zou geopenbaard zijn, door de menswording van Christus zou vervullen..

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

VAN DE DRIEËRLEI BEDUIDINGEN VAN DE PROFETEN, WELKE NU TOT HET AARDSE, DAN TOT HET HEMELSE JERUZALEM, EN DAN WEER TOT BEIDE STREKKEN.

Derhalve gelijk het toegaat met die Goddelijke antwoorden tot Abraham, Izaäk en Jakob, en alle andere profetische tekenen of woorden, welke geschied zijn; even zo gaat het toe met al de profeten, welke er geweest zijn van af de tijd van deze Koningen; want eensdeels behoren zij tot het volk Abrahams naar het vlees, en anderdeels behoren zij tot het zaad degenen, in hetwelk alle volken, mede erfgenamen zijnde van Christus, door het Nieuwe Testament gezegend worden, om te bezitten het eeuwige leven en het Rijk van de Hemel; eensdeels behoren zij tot de dienstmaagd, welke ter dienstbaarheid geen eert, nl. tot het aardse Jeruzalem, dat dienstbaar is met hare kinderen, anderdeels behoren zij tot de vrije Stad Gods, nl. tot het ware Jeruzalem, dat eeuwig is in de Hemelen, welks kinderen, alle te samen naar God levende, vreemdelingen zijn op aarde. Maar er zijn ook onder dezelve enige zodanige profetieën, welke tot beide verstaan worden te behoren, nl. lot de dienstmaagd eigenlijk, en tot de vrije in een voorbeeld; alzo worden er gevonden drieërlei spreuken van de profeten, want enige behoren tot het aardse Jeruzalem, andere tot het Hemelse en sommige tot beide. Doch met voorbeelden behoor ik, dunkt mij, te bewijzen, wat ik zeg. De profeet Nathan is uitgezonden om Koning David vanwege zijn zware zonde te bestraffen, en om hem al die toekomstige onheilen te voorzeggen, welke hem gevolgd zijn. Deze en dergelijke dingen, hetzij dat zij het gemeen aangingen, dat is: tot de welvaart en het nut van het volk diende, hetzij dat zij iemand in 't bijzonder belangden, als nl. de Goddelijke woorden uitgesproken werden voor ieders bijzondere zaken, opdat door middel van dezelve iets toekomstige dienste van het tijdelijke leven zou mogen bekend worden; wie zal er aan twijfelen, dat zulks behoort, tot de aardse Stad? Maar ter plaatse, daar gelezen wordt 'ziet, de dagen komen, spreekt de Heere, dat ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond zal maken; niet naar het verbond, dat ik met hunne Vaderen gemaakt heb, ten dage als ik hunne hand aangreep, om hen uit Egypteland uit te voeren, welk mijn verbond zij vernietigd hebben, hoewel ik hen getrouwd had, spreekt de Heere; maar dit is het verbond, dat ik na die dagen met het huis van Israël maken zal, spreekt de Heere: Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven; en Ik zal hun tot een God zijn, en zij zullen Mij tot een volk zijn.' (Jeremia 31:31-33.) Hier wordt buiten allen twijfel het Jeruzalem van hierboven geprofeteerd, welks beloning God zelf is, van wie te hebben, en van wie het toe te komen, bij die zelfde Stad hare opperste en gehele goed is. Nu, tot beide behoort die zelfde, dat Jeruzalem genaamd wordt de Stad Gods, en dat geprofeteerd wordt, dat in dezelve het huis Gods zal zijn, en dat die profetie ook schijnt vervuld te worden wanneer Koning Salomo die aller heerlijkste en aller vermaarde tempel bouwt. Want deze dingen zijn naar de historie in het aardse Jeruzalem geschied, en zij zijn ook voorbeelden geweest van het Hemelse Jeruzalem, welke manier van profetie, uit beide als te samen gepakt en vermengd zijnde, in de oude Canonieke, in welke de vertellingen van de gebeurde zaken bevat zijn, van gans groter kracht is, en heeft dapper geoefend, en oefent nog het verstand van hen, die de Heilige Schrift onderzoeken, zodat, wat gelezen wordt historische wijze voorzegd en vervuld te zijn in het zaad van Abraham naar het vlees, ook naarstig onderzocht wordt, wat het in het zaad van Abraham naar het geloof geestelijk beduidt om eenmaal te zijner tijd vervuld te worden. Ja enigen gaan zo ver, dat zij gemeend hebben, dat in deze zelfde boeken niets of voorzegd en volbracht is, of volbracht, hoewel niet voorzegd is, wat niet iets in een voorbeeldende betekenis beduidde om te behoren tot de Stad Gods van hierboven, en tot haar kinderen, die in dit

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

leven vreemdelingen zijn. Maar indien zulks zo is, zullen de redenen van de profeten, of veel liever van al die Schrifturen, welke met de naam van het Nieuwe Testament genoemd worden, tweeërlei zijn, en niet drieërlei. Want dan zal daar niets zijn dat alleen tot het aardse Jeruzalem behoort, in dien nl., alles wat van de zelf of om de zelf gezegd en vervuld wordt, iets betekent, dat ook tot het Hemelse Jeruzalem, door een geestelijke afbeelding moet gestrekt worden. En derhalve zullen daar alleen tweeërlei manieren van betekenissen zijn, nl. de een tot het vrije Jeruzalem en de andere tot beide behorende; doch gelijk mij dunkt, dat zij grotelijks dwalen, die menen, dat geen gebeurde zaken in deze Schrifturen iets anders behalve hetgeen dat zij op die wijze als ze geschied zijn, zouden beduiden, alzo dunkt mij ook, dat zij gans stout en vermetel zijn, die drijven, dat hier geheel alle dingen moeten ingewikkeld zijn in de allegorisch en geestelijke betekeningen. En derhalve, zo heb ik gezegd, dat deze betekenissen drieërlei, en niet tweeërlei zijn, want zulks meen ik alzo te zijn, nochtans niet beschuldigende diegene welke uit iedere gebeurde zaak enigen bekwamen zin van een geestelijk verstand kunnen trekken, behouders nl. evenwel allereerst en vooral de waarheid van de historie. Doch de dingen, die alzo gezegd worden, dat zij tot geen zaak, hetzij geschied zijnde of nog moeten de geschieden, noch menselijker wijze, noch Goddelijkerwijze kunnen gepast worden; wie van de gelovigen zal twijfelende durven zeggen, dat zij daarom ijdel of te vergeefs gesproken zijn? Ja wie zal dezelve niet veel meer brengen tot een geestelijk verstand, indien hij kan; of wie zal niet belijden, dat hetzelve tot zulks behoort gebracht te worden van diegene, die het kan?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE VÓÓRGEBEELDE VERANDERING VAN HET ISRAËLITISCHE RIJK EN HET PRIESTERSCHAP, EN VAN DIE DINGEN, WELKE DE MOEDER VAN SAMUEL TEVOREN GEPROFETEERD HEEFT, DRAGENDE HET VOORBEELD VAN DE KERK.

Zo dan, als de voort loop van de Stad Gods gekomen is tot de tijden van de Koningen, wanneer David na de verwerping van Saul allereerst het Rijk alzo bezeten heeft, dat ook hierna zijn nakomelingen, gedurende lange tijd, in het aardse Jeruzalem zouden blijven heersen; zo is het, dat deze zelfde stad ook toen een voorbeeld gegeven heeft van de verhandelde zaak, betekenende en tevoren beduidende (hetwelk niet verzwegen mag worden) de verandering van de toekomstige dingen zoveel belangt de twee Testamenten, het oude en het nieuwe, alwaar het Priesterschap en het Koningrijk veranderd is door de nieuwe en eeuwige Priester en Koning, welke is Christus Jezus. Want als de Priester Eli verworpen was, is in zijne plaats tot de dienst Gods gesteld Samuel, die gelijktijdig het ambt van Priester en Rechter bediend heeft. En toen Saul verworpen was, is David bevestigd geworden in het Koningrijk; waarin deze 2 hetzelfde, wat ik zeg, kennelijk afgebeeld hebben. Insgelijks is ook Hanna, de moeder van Samuel, welke vrouw eerst onvruchtbaar was, in haar late vruchtbaarheid verblijd geweest, en zij schijnt ook iets te profeteren als zij met verheuging haar vrolijkheid tot de Heere uitstort, wanneer zij nl. haar geboren en gespeend kind Gode met dezelfde godsvrucht als zij het Hem beloofd had, weer gegeven heeft; want zij zegt aldus: Mijn hart springt op van vreugde in de Heere, mijn hoorn is verhoogd in de Heere; mijn mond is wijd open gedaan over mijn vijanden; want ik verheug mij in uw heil. Er is niemand heilig, gelijk de Heere; want er is niemand dan Gij, en er is geen rotssteen, gelijk onze God! Maakt het niet te veel, dat gij hoog, hoog zou spreken, dat iets hards uit uw mond zou gaan; want de Heere is een God van de wetenschappen, en zijn daden zijn recht gedaan. De boog van de sterken is gebroken; en die struikelden, zijn met sterkte omgord. Die verzadigd waren, hebben zich verhuurd om brood, en die hongerig waren, zijn het niet meer; totdat de onvruchtbare zeven heeft gebaard, en die vele kinderen had, krachteloos is geworden. De Heere doodt en maakt levend: Hij doet ter helle nederdalen, en Hij doet weder opkomen. De Heere maakt arm en maakt rijk; Hij vernedert, ook verhoogt Hij. Hij verheft de geringe uit het stof, en de nooddruftige verhoogd Hij uit de drek, om te doen zitten bij de vorsten, dat Hij hen de stoel van de eer doe beërven: want de grondvesten van het aardrijk zijn van de Heere, en Hij heeft de wereld daarop gezet. Hij zal de voeten van zijn gunstgenoten bewaren, maar de Goddeloze zullen zwijgen in duisternis; want een man vermag niet door kracht. Die met de Heere twisten, zullen verpletterd worden; Hij zal in de Hemel over hen donderen: de Heere zal de einden van de aarde richten, en zal Zijn Koning sterkte geven, en de hoorn Zijns Gezalfden verhogen!' Nu, zullen deze woorden gehouden worden als woorden van een enige vrouw, die zich zelf verblijdt vanwege haar geboren zoon. Zal het gemoed van het mensen zó verre afgekeerd zijn van het licht van de waarheid, dat het niet zal bemerken, dat deze woorden van deze vrouw, die zij uitgegoten heeft, de vrouwelijke maat verre te boven gaan? Doch hij, die behoorlijk bewogen wordt door die dingen, welke nu alreeds begonnen zijn zelfs in dit aardse vreemdelingschap vervuld te worden, zal die niet bemerken, zien of bekennen, hoe door deze vrouw, wier naam zulks ook uitdrukt (Hanna wil zeggen: zijne genade) zelfs de Christelijke Religie, zelfs de Stad Gods, van wie de Koning en Schepper Christus is, ja eindelijk zelfs de genade Gods in een profetische geest alzo gesproken heeft, van welke genade de hovaardige vervreemd worden, zodat zij vallen, en met welke daarentegen de nederige vervuld worden, zodat zij opstaan hetwelk voornamelijk deze

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

lofzang uitgezongen en te kennen gegeven heeft? Of het moest zijn, dat iemand zou willen zeggen, dat die vrouw niets geprofeteerd heeft, maar dat zij alleen met een verheugenden zang God geprezen heeft, vanwege haar zoon, die zij van God gebeden en verkregen had. Maar wat beduidt dan zulks, dat zij zegt: 'De boog van de sterken is gebroken; en die struikelden, zijn met sterkte omgord. Die verzadigd waren, hebben zich verhuurd om brood, en die hongerig waren, zijn het niet meer, totdat de onvruchtbare zeven heeft gebaard, en die vele kinderen had, krachteloos is geworden? Had zij dan 1 kinderen gebaard niettegenstaande zij onvruchtbaar was? Zij had maar een enige zoon toen zij dit zei, en later heeft zij ook geen 1 gebaard of 6 van welke Samuel de 7 de was; maar 3 jongens en 2 meisjes. Voorts, toen in dat volk nog geen koning was, vanwaar komt het, dat zij zei: 'Hij zal Zijn Koning sterkte geven, en de hoorn zijns Gezalfden verhogen,' zo zij niet profeteerde? Laat dan de Kerk van Christus, de Stad van de grote Koning, vol genade en vruchtbaar van kinderen, dit zelfde zeggen, hetwelk zij bekent, dat zo lang tevoren geprofeteerd is van haar zelf door de mond van deze godvruchtige moeder. 'Mijn hart is versterkt in de Heere, en mijn hoorn is verhoogd in mijn God:' waarlijk is haar hart versterkt, en waarlijk is haar hoorn verhoogd, daar zulks niet in haar zelf geschiedt, maar in de Heere, haar God. 'Mijn mond heeft zich wijd open gedaan over mijn vijanden,' want zelfs in de benauwdheden van de verdrukkingen is het woord Gods niet gebonden; ook zelfs niet in de predikers, wanneer zij gebonden zijn 'Ik ben verblijd in mijn heil,' zegt zij. Dit is Christus Jezus, dien Simeon, gelijk er in het Evangelie gelezen wordt, oud zijnde, klein omhelsd heeft; doch groot Hem bekend heeft, zeggende: 'Heere nu laat Gij Uw dienstknecht in vrede naar Uw woord; want mijn ogen hebben Uw heil gezien.' Laat dan de Kerk zeggen: 'Ik ben verblijd in mijn heil; want er is niemand heilig, gelijk de Heere, en er is niemand rechtvaardig als onze God,' die heilig is, en heilig maakt, en die ook rechtvaardig is en rechtvaardig maakt: 'En er is niemand heilig, behalve Gij;' want niemand wordt zulks, dan alleen door U. Voorts volgt daar nog: 'En wilt niet hovaardig roemen, noch hoge dingen spreken, en laat geen grootspreken uit uwen mond komen want de Heere zelf is een God van de wetenschappen, en niemand weet, wat Hij weet; want die meent, dat hij wat is, daar hij niets is, die bedriegt zich zelf.' Deze dingen worden gezegd tegen de vijanden van de Stad Gods, behorende tot Babylonië, die hoorvaardig zijn op eigen kracht, en die in zich zelf en niet in de Heere roemen, onder wie ook te rekenen zijn de vleselijke Israëlieten, zijnde aardse burgers van het aardse Jeruzalem, welke, zegt de apostel, niet bekennen de gerechtigheid Gods, maar die hun eigen gerechtigheid willen oprichten en dus niet onderworpen zijn aan de gerechtigheid Gods. Derhalve, aangezien zij zó hovaardig zijn en bij zich zelf menen, dat zij van het hun, en niet van hetgeen, dat Gods is, Gode kunnen behagen, die een God is van de wetenschappen en alzo een rechter van de consciënties, dewijl Hij ziet, dat de gedachten van de mensen ijdel zijn zo zij van Hem niet zijn. En Hij is een God, zegt zij, tevoren bereidende zijn beraadslagingen. Hiermee menen wij, dat de hovaardige vallen, en de nederige opstaan; want deze beraadslagingen (besluiten) voert hij uit, zeggende: De boog van de sterken is gebroken; en die struikelden, zijn met sterkte omgord. 'De boog is gebroken' betekent hier het voornemen van hen, die uit zich zelf zó machtig menen te zijn, dat zij zonder de gave en hulp Gods zijn bevelen kunnen volbrengen. En zij worden met kracht omgord, die ootmoedig zeggen: 'Ontferm u mijner, Heere! want ik ben zwak. Die verzadigd waren, hebben zich verhuurd om brood, en die hongerig waren, zijn het niet meer.' Door hen, die verzadigd, waren, heeft men te verstaan de Israëlieten, aan wie de woorden Gods vertrouwd zijn. Maar in dit zelfde volk zijn de kinderen van de dienstmaagd verminderd geworden; want zelf in het brood, dat is: in de Goddelijke woorden, welke onder alle volken toen de Israëlieten ontvangen hebben, smaken zij aardse dingen. Maar de Heidenen, aan wie de wet niet gegeven was, nadat zij door het Nieuwe Testament tot die Goddelijke woorden gekomen zijn, zijn zelfs met veel te hongeren het land doorgelopen, omdat zij in dezelve geen aardse, maar hemelse dingen gesmaakt

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hebben. En alsof er naar de reden hiervan gevraagd werd, zegt zij: ‘Overmits de onvruchtbare 7 gebaard heeft, en die vele kinderen had, is krachteloos geworden.’ Hier heeft het geheel, dat daar geprofeteerd werd, zich kennelijk ontdekt voor hen, die kennis hebben van het getal 7, waardoor beduid is de volkomenheid van de kerk, waarom ook de apostel Johannes schrijft tot 7 gemeenten, betonende daarmee, dat hij tot de volheid van een schrijft. En in de bijspreuken van Salomo heeft de wijsheid, dit tevoren afbeeldende, zich zelf een huis gebouwd en heeft het ondersteund met 7 kolommen. Want Gods Stad was onvruchtbaar onder alle Heidenen eer deze vrucht, door welke wij zien dat zij vruchtbaar geworden is, voortgekomen was, wij zien ook dat het aardse Jeruzalem, dat veel was in kinderen, nu verzwakt geworden is, want allen, die kinderen van de vrije in deze waren, waren haar kracht. Maar nu, aangezien aldaar de letter is en de geest niet, zo is zij door verlies van haar kracht verzwakt geworden. ‘De Heere doodt en maakt leven,’ want hij heeft gedood, die veel was in kinderen, en heeft de onvruchtbare levend gemaakt, welke 7 gebaard heeft, hoewel gepaster daarmede zou kunnen verstaan worden, dat hij levend maakt dezelfde, die hij gedood heeft; want zij voegt daarbij; hij leidt in de hel, en weer uit; want zij, tot wie de apostel zegt; ‘is ‘t dan dat gij met Christus gestorven bent, zo zoekt gij dan, dat daarboven is, waar Christus is zittende ter rechterhand Gods,’ diezelfden worden zalig gedood van de Heere, waarbij hij ook voegt ‘smaakt hetgeen dat daarboven is, en niet wat op de aarde is,’ zodat dezen die zelfde zijn, die hongerig het land doorgelopen zijn, want zegt hij, gij bent gestorven. Daarna volgt ‘en uw leven is met Christus verborgen in God.’ Maar heeft hij hen ook ter helle geleid, en weer uit? Dit zien wij zonder dat de gelovigen het in twijfel trekken, allermeest in hem vervuld te zijn, die ons hoofd is, met van wie volgens zeggen van de apostel, ons leven in God verborgen is; want die zijn eigen zoon niet gespaard heeft, maar dien heeft overgegeven voor ons allen, die zelfde heeft ook op die wijze hem gedood; en daar hij hem weder op gewekt heeft uit de doden, zo heeft hij hem weder levend gemaakt. En naardien in de profetie deze Zijne stem bekend wordt ‘gij zult mijn ziel in de hel niet laten,’ zo heeft Hij hem ter helle gebracht en ook weer daaruit. Door deze zijne armoede zijn wij rijk geworden, en opdat wij mogen weten wat zulks is, zo laat ons horen wat daar volgt: ‘hij vernedert en verhoogt’ want de hovaardige vernedert hij; en de nederige verhoogt hij. Want hetgeen elders gelezen wordt, nl. ‘God wederstaat de hovaardige, maar de nederige geeft hij genade,’ (1 Petrus 5:5) dit begrijpt de gehele reden van deze vrouw, van wie de naam uitgelegd wordt ‘zijne genade.’ Nu, aangaande wat er bijgevoegd wordt ‘hij verheft de armen van de aarde,’ dit versta ik van niemand beter dan van Hem, die om onze wil arm geworden is, daar hij rijk was, opdat wij door Zijn armoede rijk zouden worden. Want hem heeft Hij van de aarde opgewekt zo spoedig, dat zijn vlees geen verrotting gezien heeft. En hetgeen daar bijgevoegd is, zal ik ook niet vreemd van hem houden, nl. ‘en verhoogt de ellendige uit de drek.’ Want de ellendige is dezelfde die daar arm is, en door de drek, waaruit hij verhoogd is, worden zeer wel verstaan zijne vervolgers, de Joden, onder welk getal de apostel gezegd had dat hij ook geweest was toen hij de gemeente vervolgde, want hij zegt: dat mij gewin was, dat heb ik om Christus wil schade geacht en niet alleen schade geacht, maar ook drek gerekend, opdat ik Christus win. Van de aarde is dan boven alle rijken verheven die arme en van dien drek is boven alle overvloedige verhoogd die ellendige, dat hij hem zette met de machtigen van zijn volk, tegen wie hij zegt ‘Gij zult zitten op de 12 tronen.’ Voorts: ‘hij is de stoel van de eer hen tot een erfenis gevende.’ Want die machtigen hadden gezegd ‘Ziel! wij hebben het alles verlaten en zijn u nagevolgd.’ Deze belofte hadden de machtigste gedaan. Maar van wie was hun zulks anders dan van Hem, van wie hierna gesproken is: ‘En hen, die belofte doen, geeft Hij hun belofte.’ Want niemand zal de Heere iets beloven, tenzij hij van Hem ontvangt, wat hij Hem beloofd heeft. Daar volgt: ‘Hij heeft gezegend de jaren van het rechtvaardigen,’ dat hij met Hem nl. zonder einde leeft, te weten: tot wie gezegd is: ‘En uw jaren zullen niet ophouden;’ want daar blijven de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

jaren staan; doch hier zijn ze voorbijgaande, ja! hier vergaan ze. Maar aangaande deze twee stukken, nl. ‘gevende belofte degenen, die belofte doet,’ en ‘Hij heeft gezegend de jaren van het rechtvaardigen daarvan is het ene dat, wat wij doen, en het andere dat, wat wij ontvangen. Doch dit laatste wordt door de begiftiging Gods niet eerder ontvangen dan wanneer het eerste door Zijne hulp gewrocht wordt; want Hij zegt ‘geen man ‘s machtig in Zijne kracht. De Heere zal zijne tegenpartij zwak maken,’ nl. degenen, die de mens, aan Hem belofte doende, benijdt en wederstaat, zodat hij niet kan vervullen, wat hij beloofd heeft; insgelijks vanwege de twijfelachtige Griekse manier van spreken zou daarbij ook kunnen verstaan worden zijne eigene tegenpartij. Want wanneer de Heere ons heeft begonnen te bezitten, voorwaar! die wederpartij die de onze was, wordt de Zijne, en wordt door ons overwonnen, maar niet door onze krachten, want ‘geen man is machtig in zijn kracht: zo dan, de Heere zal zwak maken zijne tegenpartij, heilig is de Heere;’ opdat dezelve overwonnen worde van die heiligen, welke de heilige Heere van de heiligen heilig gemaakt heeft. En derhalve: ‘Laat de wijze niet roemen in zijn wijsheid, en laat de machtige niet roemen in zijn macht, en laat de rijke niet roemen in zijn rijkdommen, maar hij, die roemt, laat hij hierin roemen, dat hij de Heere verstaat en kent, en dat hij recht en gerechtigheid doet in ‘t midden van het land.’ En voorwaar in geen klein deel verstaat en kent hij de Heere, die verstaat en weet, dat hem ook dit van de Heere gegeven wordt, dat hij Hem verstaat en kent; want de apostel zegt ‘Wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt? En zo gij het ontvangen hebt, wat roemt gij, alsof gij het niet ontvangen had? (1 Corinthiërs 4:7) Dat is: alsof gij dat van u zelf had, waarin gij roemt. Nu, die doet recht en gerechtigheid, die recht en wél leeft, en die leeft recht en wél, die gehoorzaam is het gebod Gods. En het einde van het gebod is datgene, tot hetwelk het gebod gestrekt wordt, nl.: ‘de liefde uit reine harten, uit een goede consciëntie en uit een ongeveinsd geloof; maar gelijk de apostel Johannes betuigt, die liefde is uit God; alzo is ook recht en gerechtigheid doen uit God. Maar wat is dit ‘in ‘t midden van de aarde?’ Zullen dan zij geen recht en gerechtigheid schuldig zijn te doen, die wonen aan het uiterste van de aarde? Wie zal zulks durven zeggen?’ Waarom is daar dan bijgevoegd ‘in het midden van de aarde?’ Indien dit er niet bijgevoegd was, en zij alleen gezegd had ‘recht en gerechtigheid te doen,’ zou dit gebod meer en beter strekken tot beide soorten van mensen, nl. tot hen, die binnen in heiland en tot hen, die bij de zee wonen. Maar opdat niemand meen, dat na het einde van dit leven, dat overgebracht wordt in dit lichaam, nog enige tijd overgebleven is om recht en gerechtigheid te doen alzo hij deze, toen hij in het vlees was, niet gedaan heeft, en dat hij alzo daardoor zou kunnen ontgaan het goddelijk gericht, zo dunkt mij, dat met de woorden ‘in ‘t midden van de aarde’ dit daarmee gezegd is, zolang nl. ieder in zijn lichaam leeft; want in dit leven is ieder omdragende zijne aarde, welke de gemeen aarde weder ontvangt en tot zich neemt wanneer de mens sterft, en zal dezelve hem weergeven wanneer hij verrijst. Derhalve ‘in het midden van de aarde,’ dat is: zo lang onze ziel besloten blijft in dit aardse lichaam, moet men recht en gerechtigheid doen, teneinde ons zulks tot nut zij in het toekomende ‘wanneer ieder ontvangen zal naar hetgeen hij in het lichaam gedaan heeft, hetzij goed of kwaad,’ want bij die woorden ‘in het lichaam’ heeft de apostel aldaar verstaan die tijd, die hij in het lichaam geleefd heeft, want zo iemand met een boze ziel en met een goddeloze gedachte lastert, en zulks niet werkt met enige leden van zijn lichaam, zal die onschuldig zijn, omdat hij zulks niet gedaan heeft door enige beweging van zijn lichaam? Geenszins; dewijl hij zulks in die tijd gedaan heeft toen hij zijn lichaam droeg. En op dezelfde wijze kan ook gepast verstaan worden, wat men leest in Psalm 74, nl.: ‘maar God onze koning heeft voor alle eeuwen de zaligheid gewrocht in het midden van de aarde,’ zodat daarbij verslaan wordt de Heere Jezus, onze God, die voor alle eeuwen is, dewijl de eeuwen door Hem gemaakt zijn. Deze heeft onze zaligheid gewrocht in het midden van de aarde, toen het woord vlees is geworden, en in het aardse lichaam gewoond heeft. Voorts nadat er geprofeteerd is in deze woorden van Hanna, dat

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

ieder behoort te roemen, die daar roemt, niet in zich zelf, maar in de Heere, overmits de Wedervergelding, die in de dag van het oordeels geschiedden zal. ‘De Heere is in de Hemel geklommen, en heeft gedonderd: Hij zal richten de uitersten van de aarde, want Hij is rechtvaardig.’ Hier heeft zij geheel gehouden de orde van de belijdenis van de gelovigen; want de Heere Christus is opgeklommen in de Hemel, en zal van daar wederkomen om te richten de levenden en de doden. Want wie is er opgeklommen, gelijk de apostel zegt, dan die nedergedaald is in de laagste delen van de aarde? Die nedergedaald is, is dezelfde, die ook opgeklommen is boven alle Hemelen, omdat hij alle dingen vervullen zou. Zo dan, met Zijne wolken heeft, Hij gedonderd, die Hij met Zijn heiligen Geest, toen hij opgeklommen was, vervuld heeft, vanwege hetwelk Hij bij Jesaja bedreigingen gedaan heeft aan de dienstmaagd Jeruzalem, dat is aan de ondankbaren wijngaard, dat ze geen regen over dezelve zou regenen. Doch er is gezegd ‘Hij zal richten de uitersten van de aarde, even alsof daar gezegd werd: en hij zal ook richten de uiterste einden van de aarde; want het zal niet geschieden, dat Hij de andere delen van de aarde niet zal richten, Hij nl., die buiten allen twijfel alle mensen zal richten. Maar bij de uitersten van de aarde worden allerbest verstaan de uitersten van het mensen want daar zullen niet gericht worden die dingen, die óf in beter, óf in erger in de tussentijd veranderd worden, maar de mens in zodanig uiterste als hij gevonden wordt, alzo zal hij gericht worden. Daarom is er gezegd: ‘die volstandig blijft tot het einde toe, die zal zalig zijn.’ Daarom dan, die volstandig recht en gerechtigheid doet, die zal niet verdoemd worden, wanneer gericht worden de uitersten van de aarde. ‘En Hij geeft macht onzen koningen,’ zegt zij, zodat Hij richtende hen niet verdoemt; Hij geeft hen macht, waardoor zij het vlees evenals koningen regeren, opdat zij alzo in Hem die om hunnentwil zijn bloed gestort heeft, de wereld overwinnen. ‘En hij zal verhogen de hoorn van zijn Christus.’ Hoe zal hij verhogen? Want van wie hierboven gezegd is ‘de Heere is in de Hemel geklommen,’ (waarbij verstaan is de Heere Christus) die zelfde, gelijk hier gezegd wordt, zal verhogen de hoorn van zijn Christus, nl. die zelf Christus is. Christus zal verhogen ieder van zijn gelovigen, gelijk deze vrouw zulks in het begin van deze lofzang te kennen geeft, zegende ‘mijn hoorn is verhoogd in mijn God.’ Want allen, die gezalfd zijn met Zijne zalving, mogen wij wel terecht Zijn gezalfden noemen, van wie het gehele lichaam nochtans met zijn hoofd een Christus is. Dit heeft Hanna geprofeteerd, de moeder van Samuel, die heilige en zeer geprezen man, in van wie de toen afgebeeld is de verandering van het oude priesterschap, en is nu vervuld, dewijl daar verzwakt is geworden zij, die veel was in kinderen, opdat de onvruchtbare, die 7 gebaard heeft, een nieuw priesterschap hebben in Christus.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

VAN DIE DINGEN, WELKE DE MAN GODS PROFETISCHE WIJZE GESPROKEN HEEFT: LOT DE PRIESTER ELI, BEDUIDENDE DAT HET PRIESTERSCHAP HETWELK INGESTELD WAS NAAR DE ORDE VAN AARON, ZOU WEGGENOMEN WORDEN.

Maar dit zelfde spreekt de man Gods, gezonden zijnde tot de priester Eli, veel klaarder uit, wiens naam wel verzwegen wordt, maar uit wiens ambt en dienst zonder twijfel verstaan wordt, dat hij een profeet geweest is; want aldus is er geschreven: ‘En er kwam een man Gods tot Eli, en zei tot hem: zo zegt de Heere; heb Ik Mij niet klaar geopenbaard aan het huis van uw vader, toen zij in Egypte waren, in het huis van Farao? En ik heb hem uit alle stammen van Israël mij ten priester verkoren, om op te offeren op Mijn altaar, om met reukwerk aan te steken, om de afgod voor mijn aangezicht te dragen; en heb aan het huis van uw vader gegeven al de vuuroffers van de kinderen Israël’s. Waarom slaat gij lieden achteruit tegen mijn slachtoffer, en tegen mijn spijsoffer, hetwelk ik geboden heb in de woning; en eert uwe zonen meer dan Mij, dat gij lieden u mest van het voornaamste van alle spijsoffers van mijn volk Israël? Daarom spreekt de Heere, de God Israël’s: ik had wel klaar gezegd: uw huis en uw vaders huis zouden voor mijn aangezicht wandelen tot in eeuwigheid; maar nu spreekt de Heere: dat zij verre van mij! Want die Mij eren, zal Ik eren, maar die Mij versmaden, zullen ligt geacht worden. Zie, de dagen komen, dat ik uw arm zal afbouwen, en de arm van uw vader huis; dat er geen oud man in uw huis wezen zal. En gij zult aanschouwen de benauwdheid van de woning Gods, in plaats van al het goede, dat hij Israël zou gedaan hebben; en er zal te geen dage een oud man in uw huis zijn. Doch de man, dien Ik u niet zal uitroeien van mijn altaar, zou zijn om uw ogen te verteren, en om uw ziel te bedroeven; en al de menigte uw huizes zal sterven, mannen geworden zijnde. Dit nu zal u een teken zijn, hetwelk over uwe beide zonen, over Hofni en Pinchas, komen zal: op een dag zullen zij beiden sterven. En Ik zal Mij een getrouwe priester verwekken; die zal doen, gelijk als in Mijn hart en in Mijne ziel zijn zal; die zal ik een bestendig huis bouwen, en hij zal altijd voor het aangezicht Mijns gezalfden wandelen. En het zal geschieden, dat al wie van uw huis, zal overig zijn, zal komen, om zich voor hem neer te buigen om een stukje geld, en een bolle broods en zat zeggen: neem mij toch aan tot enige priesterlijke bediening, dat ik een bete broods mogen eten.’ Er is geen reden om te zeggen, dat deze profetieën Samuel vervuld is, dewijl in dezelve met zulke klaarheid tevoren verkondigd is de verandering van het ouden priesterschap. En hoewel Samuel niet was van een andere stam dan die van de Heere verordineerd was, om het altaar te dienen, nochtans was hij niet van de kinderen van Aaron wiens geslacht verordineerd was, dat van hetzelve priesters zouden gemaakt worden, en derhalve is ook mede in die verhandelde zaak voorgebeeld die zelfde verandering, welke door Christus Jezus geschieden zal, en behoorde eigenlijk tot het oude Testament, maar in voorbeeld tot het nieuwe, zodat het een profetie is zowel metterdaad als met het woord; want zulks is metterdaad beduid, hetwelk door het woord tot de priester Eli gesproken is door de profeet. Want er zijn daarna priesters geweest uit het geslacht van Aaron, gelijk Sadok en Abjathar ten tijde van koning David, en ook in volgende tijden weer anderen, eer de tijd kwam, waarop die dingen door Christus moesten volbracht worden, welke zolang tevoren aangaande de verandering van het priesterschap voorzegd zijn geweest. Maar wie ziet nu niet, wanneer hij dit met een gelovig oog aanschouwt, dat dit alles nu vervuld is, naardien er nu geen tabernakel, geen tempel, geen altaar, geen offerande, en alzo geen priester voor de Joden meer overgebleven is, aan wie in de Wet Gods bevolen was, dat ieder priester van het zaad Aärons zou geordineerd worden, hetwelk ook hier verhaald is volgens het zeggen van de profeet, zeggende:

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

daarom spreekt de Heere, de God Israël's; Ik had wel klaar gezegd: uw huis en van uw vaders huis zouden voor mijn aangezicht wandelen tot in eeuwigheid; maar nu spreekt de Heere: dat zij verre van Mij. Want die Mij eren, zal Ik eren; maar die Mij versmaden, zullen ligt geacht worden,' aangaande dat hij hier noemt zijns vaders huis, zulks moet men verstaan, dat hij niet zegt van zijn naaste vader, maar van dien Aaron, die allereerst tot priester ingesteld is, van wiens afkomst al de volgenden waren, en dit zelfde bewijzen kennelijk de voor verhaalde redenen, als hij zegt: 'heb Ik Mij niet klaar geopenbaard aan het huis van uw vader, toen zij in Egypte waren, in het huls van Farao? En Ik heb hem uit alle stammen van Israël Mij ten priester verkoren, om voor Mij te offeren op Mijn altaar, om het reukwerk aan te steken, enz.' Wie is de vader van deze geweest in die Egyptische dienstbaarheid, welke, wanneer zij daarvan verlost waren, verkoren is tot het priesterschap, anders dan Aaron? Nu, van deze Zijnen stam heeft Hij op die plaats gezegd, dat het geschieden zal, dat daarvan niet meer priesters zullen zijn, hetwelk wij nu vervuld zien. Laat het geloof waken, de zaken zijn tegenwoordig, zij worden gezien, zij worden gehouden, zij worden voorgedragen en ingedrukt in de ogen van hen, die het zelfs niet willen zien. 'Zie zegt Hij, de dagen komen, dat Ik uw arm zal afbouwen, en de arm van uw vaders huis, dat er geen oud man in uw huis wezen zal. En gij zult aanschouwen de benauwdheid van de woning Gods, in plaats van al het goede, dat hij Israël zou gedaan hebben; en er zal te geen dage een oud man in uw huis zijn. Doch de man, dien Ik u niet zal uitroeien van Mijn altaar, zou zijn om uw ogen te verteren, en om uw ziel te bedroeven.' Ziet, die dagen, die tevoren voorzegd zijn, zijn nu gekomen; want daar is geen priester meer na de orde van Aaron, en ieder man van dat geslacht, wanneer hij ziet, dat de offerande van de Christenen door de ganse wereld haar kracht heeft, en dat hem die grote eer onttrokken is, diens ogen versmachten, en zijn ziel kweelt uit door uittering van droefheid. Doch hetgeen er volgt behoort eigenlijk tot het huis van deze Eli, tot van wie deze redenen gesproken werden. 'En al de menigte van uw huis zal sterven, mannen geworden zijnde. Dit nu zal u een teken zijn, hetwelk over uwe beide zonen, over Hofni en Pinchas komen zal; op één dag zullen zij beiden sterven.' Dit teken dan van het priesterschap te veranderen van zijn huis, is geschied, door welk teken mede beduid is, dat ook veranderd zal worden het priesterschap van het huis Aärons; want de dood van deze zijne kinderen heeft beduid niet de dood van de mensen, maar van het priesterschap van de kinderen Aärons. Nu, wat daar volgt, behoort tot dien priester, wiens voorbeeld Samuel, met in diens plaats te komen gedragen heeft. Derhalve de dingen, die daar volgen, worden gesproken van Christus Jezus, die de ware priester van het nieuwen Testament is. 'En Ik zal Mij een getrouwen priester verwekken; die zal doen, gelijk als Ik in Mijn hart en in mijn ziel zijn zal; die zal ik een bestendig huis bouwen.' Dit is het Jeruzalem, dat eeuwig en van hierboven is. Ik heb gezegd: uw huis en uw vaders huis zullen voor Mij doorgaan in eeuwigheid.' Zo dan, zijn huis zal voor hem doorgaan; doch dit doorgaan al de dagen mag ook verstaan worden van de dood tot het leven, en al die dagen, van die dagen, in welke de sterfelijkheid van deze leven ten einde toe overgebracht wordt, en belangende dat God zegt 'die alles doet, wat in Mijn hart en in Mijne ziel is,' hier moet men niet menen, dat God een ziel heeft, naar die Hij een schepper van de ziel is; want zulks wordt van God gesproken op een oneigenlijke manier, en niet eigenlijk, gelijk handen en voeten, en andere leden van het lichaam. En opdat de mens vanwege zulks niet geacht worde in de beeltenis van dit vlees geschapen te zijn naar de gelijkenis en het evenbeeld Gods, zo worden Gode ook andere dingen toegevoegd, welke de mens niet heeft, want tot God wordt gezegd: 'behoed mij onder de schaduw uwer vleugelen,' opdat alzo de mensen mogen verstaan, dat die dingen van die onuitsprekelijke natuur gezegd worden niet met eigen woorden, maar met woorden, die bij gelijkenis van enige dingen genomen zijn. En dat er voorts bijgevoegd wordt: 'en het zal geschieden, wie overgebleven zal zijn van uw huis, die zal komen, en voor hen neervallen.' Dit wordt niet eigenlijk

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gesproken van het huis van deze Eli, maar van het huis van Aaron, van hetwelk tot de komst van Jezus Christus mensen gebleven zijn, en van welk geslacht ook nu geen ontbreken; want aangaande dit huis van Eli is reeds hierboven gesproken: ‘en ieder, die van uw huis overgebleven zal zijn, die zal vallen in het zwaard van de mannen.’ Hoe heeft hier dan waarlijk kunnen gezegd worden: ‘en het zal geschieden, wie overgebleven zal zijn van uw huis, die zal komen, en voor hem neervallen,’ indien het waar is, dat niemand van hen vanwege het wrekende zwaard zal overblijven? Maar hij wilde, dat hier verstaan zouden worden alleen zij, die behoren tot de stam, wel verstaande van het gehele priesterschap na de orde van Aaron. Indien hij derhalve is van die tevoren gepredestineerde overblijfselen, van wie een ander profeet gezegd heeft: ‘de overblijfselen zullen zalig worden,’ waarover ook de apostel zegt ‘alzo is er dan ook in deze tegenwoordige tijd een overblijfsel geworden, naar de verkiezing van de genade;’ want diegene wordt van zodanige overblijfselen verstaan te zijn, van welke gezegd is: ‘die daar overgebleven zal zijn van uw huis;’ want zulk een voorwaar, die gelooft in Christus, gelijk ook ten tijde van de apostelen velen uit dat volk geloofd hebben, en tegenwoordig ontbreken daar ook geen, welke (hoewel weinigen) nochtans geloven: en alzo wordt in zulks vervuld, wat die man Gods vervolgens daar bijgevoegd heeft, nl. ‘die zal komen, en voor hem neervallen om een zilveren penning.’ En voor wie anders zal hij neervallen dan voor die hoogste priester, die ook God is? Want zelfs in dat priesterschap na de orde van Aaron kwamen de mensen niet in de tempel of tot het altaar Gods, om voor een priester neder te vallen. Maar wat is dit te zeggen, dat hij zegt ‘om een zilveren penning.’ Dit betekent de kortheid van het woord van het geloof, van welk de apostel een zekere spreuk verhaalt, nl, ‘de Heere zal een volmaakt en kort woord maken op de aarde.’ Nu, aangaande, dat het zilver voor een uitspraak en reden gesteld wordt daarvan is die psalm getuige, waarin gezongen wordt ‘de redenen van de Heere zijn doorlouterde redenen, evenals zilver in het vuur doorlouterde zijnde.’ Maar wat zegt diegene, die daar komt, en neervalt om een zilveren penning? ‘Werp mij op een deel van uw priesterdom om brood te eten.’ Ik wil niet in de eer van mijn vader gesteld worden, welke toch geen is; werp mij op een deel van uw priesterdom; want ik heb verkozen nederig en verworpen te zijn in het huis van het Heere; zelfs het allerminste en meest verachte lid van uw priesterdom begeer ik te zijn. Want hier noemt hij het priesterdom zelfs het volk, van welk volk hij priester is, die de Middelaar Gods en van de mensen is, nl, de mens Christus Jezus, tot welk volk de apostel Petrus zegt ‘een heilig volk, een koninklijk priesterdom’ (2 Petrus 2:9) en hoewel sommigen dit uitgelegd hebben sacrificie tui, dat is: uwer offerande, en niet sacerdotij tui, dat is: uw priesterdom, zo betekent zulks niettemin dat zelfde Christenvolk, waarom ook de apostel Paulus zegt (1 Corinthiërs 10:17) ‘want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen eens broods deelachtig zijn.’ Ook zegt hij ‘ik bid u dan broeders! door de ontferming van God, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehaaglijke offerande, welke is uwe redelijke godsdienst’. (Romeinen 12) En derhalve, dat hij daarbij gevoegd heeft ‘om brood te eten,’ daarmee heeft hij de soort en de hoedanigheid van de offerande gepast uitgedrukt, van welke onze priester zelf zegt; het brood, dat ik geven zal, is mijn vlees voor ‘s werelds leven. Dit is de offerande niet naar de orde van Aaron, maar naar de orde Melchizedek; die het leest, die versta het. Zo dan, dit is een belijdenis, die kort is, en heilzaam nederig, door welke gezegd wordt ‘werp mij op een gedeelte van uw priesterdom om brood te eten.’ Dit is de zilveren penning; want deze spreuk is kort, en zij is een reden van de Heere, die woont in het huis van de gelovigen. Want aangezien hij hierboven gezegd had, dat hij aan het huis van Aaron gegeven had spijzen van de offeranden van het Oude Testament, als hij nl. zegt: ‘Ik heb uw vaders huis gegeven alles wat van het vuur van de kinderen Israël’s ten spijze dient,’ want dit waren de offeranden van de Joden, zo zegt hij nu hier ‘brood te eten,’ hetwelk in het Nieuwe Testament is de offeranden van de Christenen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

VAN HET JOODSE PRIESTERSCHAP EN KONINGRIJKE WELKE DAAROM NIET BLIJVEN, HOEWEL ZIJ GEZEGD WORDEN IN EEUWIGHEID TE ZULLEN BLIJVEN, OPDAT DAARUIT MAG VERSTAAN WORDEN, DAT DE ANDERE DINGEN, DIE DAAR BELOOFD WORDEN, EEUWIG ZIJN.

Aangezien dan deze dingen toen met zulke grote diepgrondigheid voorzegd zijn als zij ons nu door heldere openbaring verklaard zijn, evenwel niet zonder reden; nochtans zou iemand bedenkelijk mogen worden en zeggen: hoe zullen wij vertrouwen, dat alles zal geschieden, wat in die boeken voorzegd is, indien dat, wat aldaar van God gezegd is, nl. 'uw huis en uw vaders huis zullen voor Mij doorgaan in eeuwigheid' geen vervulling heeft kunnen hebben? Want wij zien, dat priesterdom veranderd is, en dat niet gehoopt wordt, dat te eniger tijd vervuld zal worden, wat dat huis beloofd was, want wat in plaats van dat verworpen en veranderd priesterdom komt, dat wordt veel meer gepredikt eeuwig te zijn. Hij, die zulks zegt, verstaat of overlegt nog niet, dat het priesterdom, naar de orde van Aaron als een schaduw en als een voorbeeld van het toekomstige eeuwige priesterschap is ingesteld; en derhalve, wanneer aan dit de eeuwigheid beloofd is, is zulks niet aan de schaduw en aan het voorbeeld beloofd, maar aan datgene, wat door dit beschaduwd en voorgedeeld werd. Maar opdat men evenwel niet zou menen, dat de schaduw zou blijven, zou meest ook de verandering derzelf tevoren geprofeteerd worden. Op die zelfde wijze is ook het koningrijk van Saul, die verworpen en verstoten was, een schaduw geweest van het toekomstige koningrijk, dat in eeuwigheid zou blijven. Want de olie, waarmede hij gezalfd is (van welk chrisma of zalving hij Christus genaamd is) moet men geestelijker wijze nemen, en daarbij is een grote verborgenheid te verstaan, welke zelfs David in hem zó eerbiedig geëerd heeft, dat hij met een verslagen hart geschrikt heeft toen hij in het duistere hol verborgen lag, waarin ook Saul van nood gegaan was, en toen hij daar van achteren heimelijk een klein stukje van zijn kleed gesneden heeft, om alzo iets te hebben, waarmee hij zou kunnen bewijzen, dat hij Saul verschoond had, hoewel hij hem had kunnen doden, en alzo van zijn gemoed zou wegnemen dat vermoeden, waardoor hij meende, dat David zijn vijand was en hem alzo dapper vervolgde. Teneinde hij dan niet schuldig zou zijn van geschonden te hebben zulk een grote verborgenheid in Saul, alzo hij zelfs zijn kleed op die wijze had aangeroerd, zo is hij bevreesd geworden; want aldus is er geschreven: 'Doch het geschiedde daarna, dat David's hart hem sloeg omdat hij de slip van Saul afgesneden had.' En tegen de mannen, die met hem waren, en die hem raden, dat hij Saul, als in zijn handen geleverd zijnde, zou doden, heeft hij gezegd; 'Dat geschiede mij van de Heere niet, dat ik alzo dat woord doen zou aan mijn Heere de Christus van de Heere, en dat ik aan Hem mijn handen zou leggen; want deze is de Christus van de Heere.' Deze eerbied is alzo betoond aan de schaduw van het toekomstige, niet om de schaduw zelf, maar om datgene, wat zij voorbeelde, en mede datgene, wat Samuel tegen Saul zei, nl.: 'Gij hebt zot gedaan, gij hebt het gebod van de Heere uwen God, niet gehouden, dat Hij u geboden heeft; want de Heere zou nu uw rijk over Israël bevestigd hebben tot in eeuwigheid. Maar nu zal uw rijk niet bestaan. De Heere heeft zich een man gezocht naar zijn hart, en de Heere heeft hem gehouden een voorganger te zijn over zijn volk, omdat gij niet gehouden hebt, wat u de Heere geboden had;' (1 Samuel 13:13-14) dit moet men niet opvatten of nemen, alsof God dezen Saul tevoren bereid had om in eeuwigheid koning te zullen zijn, en dat Hij hem zulks daarna, alzo Hij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zondigde, niet heeft willen houden, want het was Hem niet onbekend, dat hij zou zondigen; maar zijn koningrijk had Hij bereid, teneinde hierin Zijn Koningrijk een voorbeeld zou zijn van het eeuwige Koningrijk. En daarom heeft ij daar bijgevoegd: 'Alzo zal nu het koningrijk aan u niet blijven staan.' Het heeft dan gestaan, en het zal blijven staan, gelijk in die woorden is te kennen gegeven; maar het zal aan hem niet blijven staan, dewijl hij niet in eeuwigheid koning zou zijn, noch zijn geslacht, zodanig, dat door zijn nakomelingen, de een na de ander altijd volgende, zou schijnen vervuld te worden dat zeggen, hetwelk daar gezegd is in eeuwigheid: 'En de Heere heeft zich een man gezocht,' betekende óf David, óf de Middelaar van het nieuwe Testament, welke voorgebeeld werd in die zalving, waarmee gezalfd zijn David en zijne nakomelingen. Doch God zoekt zich zelf niet alzo een man, alsof Hij niet weet waar hij is, maar door een mens spreekt Hij naar de wijze van de mensen, vermits Hij met zo te spreken ons zoekt; want wij zijn alzo geheel bekend geweest niet alleen voor God, de Vader; maar ook zelfs voor Zijn eniggeboren Zoon, die gekomen is om te zoeken, dat verloren is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

VAN DE AFSCHEURING VAN HET ISRAËLITISCHE KONINGRIJK, WAARDOOR VOORGEBEELD IS DE EEUWIGE SCHEIDING VAN HET GEESTELIJK EN VLESELIJK ISRAËL.

Daarna heeft Saul weder door ongehoorzaamheid gezondigd, en Samuel sprak weder tot hem in het woord van de Heere: ‘Omdat gij van de Heere woord verworpen hebt, zo heeft Hij u verworpen, dat gij geen koning zult zijn.’ (1 Samuel 15:23). En weer vanwege dezelfde zonde, alzo Saul die bekende en daarom om vergiffenis bad, en van Samuel begeerde, dat hij met hem zou wederkeren om God te verzoenen, zo heeft hij gezegd: ‘Ik zal met u niet wederkeren; omdat gij het woord van de Heere verworpen hebt, zo heeft u de Heere verworpen, dat gij geen koning over Israël zult zijn. Als zich Samuel omkeerde om weg te gaan, zo greep hij een slip van zijn mantel, en zij scheurde. Toen zei Samuel tot hem: de Heere heeft heden het koningrijk van Israël van u afgescheurd, en heeft het aan uw naaste gegeven, die beter is dan gij. (1 Samuel 15:26-28) ‘En Israël zal gedeeld worden in tweeën, en het zal niet wederkeren; want het zal Hem niet berouwen; want Hij is geen mens, dat Hem iets berouwen zou. (1 Samuel 15:29) Hij, tot van wie gezegd wordt: ‘de Heere zal u verwerpen, dat gij geen koning bent over Israël,’ insgelijks: ‘de Heere heeft heden het koningrijk van Israël van u afgescheurd,’ die zelfde is 40 jaren koning geweest over Israël, en dus even lang als David, en heeft zulks evenwel gehoord in de eersten tijd en in de aanvang van zijn Rijk; opdat wij mogen verstaan dat zulks gezegd is omdat niemand van zijn geslacht koning zou zijn, en opdat wij ons oog zouden richten op het geslacht David’s, waaruit naar het vlees voortgesproten is de Middelaar Gods en van de mensen, de mens Christus Jezus. Ondertussen zegt de Schriftuur niet, gelijk in sommige Latijnse bijbels staat: ‘De Heere zal het Rijk Israël’s van uw hand scheuren,’ maar gelijk het door ons gesteld is, alzo is het in de Griekse bijbels gevonden, nl.: ‘De Heere heeft het koningrijk van Israël van uwe hand gescheurd,’ opdat men alzo bij die woorden ‘van uwe hand’ hetzelfde versta, dat daar is ‘van Israël.’ Zo dan, die man droeg in een voorbeeld de persoon van het volks Israël’s, welk volk zijn koningrijk zou verkiezen, dewijl Christus Jezus, onze Heere, door het nieuwe Testament niet vleselijk, maar geestelijk zou heersen. Als hiervan gezegd wordt: ‘En hij zal het uw naasten geven,’ moet dit verstaan worden van de vleselijke maagschap; want Christus is uit Israël naar het vlees, waaruit ook Saul was. En aangaande ‘die goed is boven u,’ dit mag men wel verstaan, even alsof er gezegd was: die beter is dan gij,’ want enigen hebben het ook zó uitgelegd; maar beter wordt het aldus genomen, als hij zegt ‘die goed is boven u,’ nl. aangezien hij goed is, dat hij daarom ook boven u is, volgens dat andere profetische zeggen: ‘Totdat ik stellen zal uw vijanden onder uw voeten,’ onder welke ook Israël is, welk volk Christus, alzo zij Hem vervolgden, het koningrijk heeft afgenomen; hoewel aldaar ook Israël geweest is ‘in hetwelk geen bedrog was,’ kwansuis van dat kaf als een zeker koren zijnde; want uit hetzelve zijn ongetwijfeld de apostelen, en uit hetzelve zijn ook zo vele martelaren, van wie Stefanus de eerste is, en uit hetzelve komen ook zo vele gemeenten, van wie de apostel Paulus verhaalt, dat ze in zijne bekering God prezen. Aangaande deze zaak twijfel ik niet, dat men daarvan behoort te verstaan, hetgeen er volgt, nl. ‘En Israël zal gedeeld worden in tweeën,’ nl. in Israël, dat Christus haat en vijandig is, en in Israël, dat Christus aanhangt en toegedaan is; insgelijks in Israël, behorende tot de dienstmaagd, en in Israël, behorende tot de vrije, want die 2 soorten waren in het eerst te samen, even alsof Abraham nog aanhing de dienstmaagd totdat de onvruchtbare, door de genade Gods vruchtbaar geworden zijnde, klaar uitriep: ‘Drijft de dienstmaagd uit met haar zoon.’ Het is wel waar, wij wéten, dat ten tijde toen Rehabeam, de zoon van Salomo, koning was, Israël om de zonde in

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

tweeën is verdeeld geworden, en dat zij alzo gebleven zijn, hebbende elk deel zijne koningen tot de tijd, dat het ganse volk door een zeer grote verwoesting van de Chaldeeërs omgekeerd en ook vervoerd werd. Maar wat gaat dit toch Saul aan, indien er derhalve iets te dreigen was, men zulks veelmeer aan David zelf behoorde gedreigd te hebben, wiens zoon Salomo was. Eindelijk zo is nu het Hebreeuwse volk onder elkander niet verdeeld, maar het is zonder enige onderscheiding in de gemeenschap van dezelfde dwaling verstrooid door de wereld. Maar die deling, welke God onder de persoon van Saul (die het voorbeeld van ditzelfde koningrijk en volk droeg), aan dit koningrijk en volk gedreigd heeft, die is te kennen gegeven, eeuwig en onveranderlijk te zullen zijn, door hetgeen er bijgevoegd is: 'En het zal niet wederkeren; want het zal Hem niet berouwen; want Hij is niet gelijk een mens, dat Hem iets berouwt.' Want waar gelezen wordt, dat het Hem berouwt, daar wordt verandering van de dingen te kennen gegeven, blijvende ondertussen de Goddelijke voorwetenschap onveranderlijk. Alwaar dan gezegd wordt 'niet berouwen,' daar wordt verstaan: niet veranderen, Zo zien wij dan, dat dit vonnis van de deling van het volks Israël's van God door deze woorden uitgesproken zijnde, gans onverbrekelijk en dus eeuwig is; want allen, die van daar tot Christus doorgegaan zijn, of doorgaan, of nog zullen doorgaan, waren van daar afgescheiden naar de voorwetenschap Gods, en niet naar een en dezelfde natuur van het menselijke geslacht. Want voorwaar, allen die uit de Israëlieten Christus aanhangen en in Hem volharden, die zullen nimmer meer zijn met die Israëlieten, welke tot het einde van deze leven volharden, zijn vijanden te zijn; maar zij zullen in de deling, die hier voorzegd is, eeuwig blijven, want het oude Testament van de berg Sinaï generende ter dienstbaarheid, is nergens anders toe nut, dan dat het getuigenis heeft het nieuwe Testament; want anderszins 'zolang Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op hun hart'. (2 Corinthiërs 3:15) Maar als iemand daar vandaan doorgegaan zal zijn tot Christus, dan zal dat deksel weggenomen worden; want de genegenheid van, die doorgaan, wordt veranderd van het oude tot het nieuwe, zodat ieders genegenheid en inziening nu is, niet te ontvangen het vleselijk maar het geestelijk geluk, om welks wil het geschied is eer die grote profeet Samuel koning Saul gezalfd had (zo wanneer hij uitriep tot de Heere voor Israël en hij hem verhoord had), en toen hij brandoffer offerde, en ten zelfde tijde tegelijk de vreemden ten strijde tegen het volk Gods, en toen de Heere over hem donderde, en zij verslagen werden en neergevallen zijn voor Israël en overwonnen geworden dat hij toen een steen genomen en dien gesteld heeft tussen het nieuwe en het oude Mitzpa, en heeft zijn naam genoemd Abenezer, hetwelk te zeggen is in het Latijn lapis adjutorie, dat is: 'de steen van de hulp,' en heeft gezegd: tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen. Mizpa betekent: genegenheid en inziening; die steen van de hulp is de middeling van het Zaligmakers, door van wie men moet doorgaan van het oude Mizpa tot het nieuwe, dat is: van die genegenheid en inziening, waardoor men verwachtte in het vleselijk koningrijk de valse vleselijke gelukzaligheid, tot die genegenheid en inziening, met welke door het nieuwe Testament verwacht wordt in het koningrijk van de Hemelen de allerwaarachtigste geestelijke gelukzaligheid, behalve welke, aangezien er niets beters is, zo is het, dat tot hiertoe ons onze God helpt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

VAN DE BELOFTEN AAN DAVID IN ZIJN ZOON, WELKE TEN GEEN DELE IN SALOMO, MAAR ALLERVOLKOMENST IN CHRISTUS GEVONDEN WORDEN.

Maar nu zie ik, dat ik heb te betonen, wat God beloofd heeft aan David zelf, die na Saul in het koningrijk gevolgd is, door welke verandering die eindelijk verandering voorgebeeld is, nl. om wier wil door Gods ingeven alles gesproken, alles geschreven is. Want voorwaar, dit behoort tot die zaak, waarover wij handelen. Als dan koning David al zijne dingen voorspoedig gelukten, heeft hij bedacht, de Heere een huis te maken, nl. die tempel, die zo vermaard is geweest en die door zijn zoon Salomo daarna gebouwd is. Als hij dit nu in de zin had, is het woord van de Heere daarna tot de profeet Nathan geschied, omdat over te dragen tot de koning; alwaar God gezegd had, dat Hem geen huis gebouwd zou worden door David, en dat Hij tot dien tijd toe niemand bevolen had onder zijn volk, dat hij Hem een cederen huis zou maken, en nu, zegt Hij, zult gij dit mijn knecht David zeggen, nl. 'zo zegt de Heere van de heirscharen: Ik heb u genomen van de schaapskooi, van achter de schapen, dat gij een voorganger zou zijn over Mijn volk, over Israël. En ik ben met u geweest overal, waar gij gegaan bent, en heb al uw vijanden voor uw aangezicht uitgeroeid; en Ik heb u een grote naam gemaakt, als de naam van de groten, die op de aarde zijn. En Ik heb voor Mijn volk, voor Israël, een plaats besteld, en hem geplant, dat hij aan zijne plaats woont, en niet meer heen en weer gedreven worde; en de kinderen van de verkeerdheid zullen hem niet meer verdrukken, gelijk als in het eerst. En van die dag af, dat Ik geboden heb richters te wezen over Mijn volk Israël. Doch u heb Ik rust gegeven van al uwe vijanden. Ook geeft u de Heere te kennen, dat de Heere u een huis maken zal. Wanneer uw dagen zullen vervuld zijn, en gij met uw vaderen zult ontslapen zijn, zo zal Ik uw zaad na u doen opstaan, dat uit uw lijf voortkomen zal, en Ik zal zijn koningrijk bevestigen. Die zal Mijn naam een huis bouwen; en Ik zal de stoel van zijn koningrijk bevestigen tot in eeuwigheid. Ik zal hem zijn tot een vader, en hij zal Mij zijn tot een zoon; dewelke als hij misdoet, zo zal Ik hem met een mensenroede en met plagen van de mensen kinderen straffen. Maar Mijn goedertierenheid zal van hem niet wijken, gelijk als Ik die weggenomen heb van Saul, die Ik van voor uw aangezicht heb weggenomen. Doch uw huis zal bestendig zijn, en uw koningrijk tot in eeuwigheid, voor uw aangezicht; uw stoel zal vast zijn tot in eeuwigheid.' (1 Samuel 2:8-16) Nu, indien iemand meent, dat deze zo grote belofte vervuld is in Salomo, die dwaalt grotelijks; want hij het aan de ene zijde alleen op hetgeen er gezegd is: 'Deze zal Mij een huis bouwen,' uit oorzaak, dat Salomo die zeer vermaarden tempel gebouwd heeft; en aan de andere zijde geeft hij er geen acht op, dat er staat: 'En uw huis zal bestendig zijn, en uw koningrijk tot in eeuwigheid, voor uw aangezicht.' Derhalve laat hij bemerken en aanschouwen het huis van Salomo, vol zijnde van vreemde vrouwen, die daar valse goden eerden, en laat hij ook aanschouwen de koning zelf, hoe hij, die eens zo wijs was, door die vrouwen tot de afgoderij misleid en verachtelijk ter neder geworpen is; en laat hij zich wachten, van zo stout te zijn, dat hij zou menen, dat God hem zulks óf in leugen beloofd had, óf dat God niet vooruit had kunnen weten, dat Salomo en zijn huis zó zouden worden; want hieraan hebben wij niet te twijfelen, zelfs niet, al was het, dat wij in Christus onze Heer (die geworden is uit het zaad van David naar het vlees) die dingen niet vervuld zagen worden, ook hebben wij daarom niet ijdel en lichtvaardig een ander te vereisen, gelijk de vleselijke joden; want zij lieden zelfs verstaan, dat die zoon, welke zij op die plaats lezen beloofd te zijn aan koning David, niet Salomo geweest is, zodat (niettegenstaande Hij, die beloofd is, met zulk een klaarheid geopenbaard is) zij evenwel door een wonderlijke verblindheid durven zeggen, dat zij een ander

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

verwachten. Het is wel waar, er is ook enige voorbeeld van de toekomstige zaak in Salomo geschied, met name dat hij een Tempel gebouwd heeft, en dat hij ook vrede gehad heeft volgens zijnen naam. (want Salomo is' in 't Latijn te zeggen: pacificus, dat is: vreedzaam) en daar benevens, dat hij ook in het begin van zijn regering wonderbaar loffelijk en prijselijk geweest is; maar met zijn persoon heeft hij door de schaduw de toekomstige Christus, onzen Heere, voorzegd, maar niet vertoond; zo dat ook enige dingen van hem zó geschreven zijn, alsof ze van hem alzo voorzegd waren, dewijl de heilige Schriftuur, die door de gebeurde zaak mee profeteert, in hem enigszins als een voorbeeld afmaalt de toekomstige dingen. Want behalve de boeken van de goddelijke historie, waarin hij een koning genoemd wordt, is ook de 72ste Psalm met zijn naam aangetekend, in welken Psalm zeer vele dingen gezegd worden, die op hem in 't geheel niet kunnen toegepast worden; maar op de Heere Christus voegen zij met een allermerkelijkste klaarheid, zodat het kennelijk blijkt, dat in hem als in een voorbeeld zulks afgeschaduwd is, maar dat in Christus de waarheid zelf vertoond is. Want het is bekend binnen wat palen het koningrijk van Salomo besloten is geweest, en nochtans (opdat ik van meer andere dingen zwijg) lezen wij (Psalm 72:8) 'En hij zal heersen van de zee tot aan de zee, en van de rivier tot aan de einden van de aarde,' hetwelk wij in Christus zien vervuld worden. Want van de rivier heeft hij het begin van zijn heerschappij aangevangen, waar hij door Johannes gedoopt is, en waar hij door diens aanwijzing is bekend geworden van de discipelen, welke Hem niet alleen 'Meester,' maar ook 'Heere' genoemd hebben. En om geen andere reden is Salomo, terwijl zijn vader nog leefde, begonnen te regeren, hetwelk geen van de andere koningen gebeurd is, dan opdat hieruit mede kennelijk zou blijken, dat hij niet die is, welke die profetie tevoren betekend heeft, die tot zijn vader sprekende aldus zegt: 'En het zal geschieden, zo wanneer uw dagen vervuld zullen zijn, dat gij met uw vader slapen ligt, zo zal ik een zaad na u verwekken, hetwelk van uw lijf komen zal, diens koningrijk wil ik tevoren bereiden.' En hoe zal dan vanwege zulks dat er volgt, nl. 'Deze zal Mij een huis bouwen,' gemeend worden, dat deze Salomo hier geprofeteerd is? En waarom zal daar niet veel liever vanwege wat er voorgaat, nl.: 'Zo wanneer uw dagen vervuld zullen zijn, dat gij met uw vader slapen ligt, zo zal ik een zaad na u verwekken,' verstaan worden, dat er een anderen vreedzame beloofd is, van wie nl. voorzegd is, dat Hij opgewekt zal worden, niet vóór de dood van David, gelijk deze, maar die na de dood van David zou opgewekt worden. Want hoewel Jezus Christus lang daarna gekomen is, zo is het toch buiten twijfel, dat Hij na de dood van koning David gekomen is, aan wie hij beloofd was; alzo moest Hij ook komen, die een huis voor de Heere zou bouwen, niet van hout en steen, maar van mensen, zulk een huis nl. waarin ook wij ons verheugen, wanneer wij het bouwen; want tot dit huis, dat is: tot de gelovigen in Christus, zegt de apostel: 'Want de tempel Gods is heilig, welke gij bent.' (1 Corinthiërs 3:17).

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

DAT DE PROFETIE IN PSALM 89 GELIJK IS AAN DIE DINGEN, WELKE DOOR DE VOORSPELLING VAN NATHAN IN DE BOEKEN DER Koninkrijken BELOOFD WORDEN.

In psalm 89 worden verhaald de beloften Gods, die gedaan zijn aan Koning David, en daar worden enige dingen gesproken, die gelijk zijn aan die, welke gesteld zijn in het boek der Koninkrijken , gelijk daar is: 'Ik heb Mijnen knecht David gezworen: Ik zal uw zaad tot in eeuwigheid bevestigen.' En verder: 'toen hebt gij in een gezicht gesproken van uwen heilige en gezegd: Ik heb hulp besteld bij een held; Ik heb een verkorene uit het volk verhoogd. Ik heb David, Mijnen knecht, gevonden; met Mijne heilige olie heb Ik hem gezalfd, met welken Mijne hand vast blijven zal; ook zal hem Mijn arm versterken. De vijand zal hem niet dringen, en de zoon der ongerechtigheid zal hem niet onderdrukken. Maar Ik zal zijne wederpartijders verpletteren voor zijn aangezicht, en die hem haten, zal Ik plagen. En Mijne getrouwheid en Mijne goedertierenheid zullen met hem zijn, en zijn hoorn zal in Mijnen naam verhoogd worden. En Ik zal zijne hand in de zee zetten en zijne rechterhand in de rivieren. Hij zal Mij noemen: Gij zijt mijn Vader! Mijn God, en de rotssteen mijns heils! Ook zal Ik hem ten eerstgeborene Zoon stellen, ten hoogste over de koningen der aarde. Ik zal hem Mijne goedertierenheid in eeuwigheid houden, en Mijn Verbond zal hem vast blijven. En Ik zal zijn zaad in eeuwigheid zetten, en zijn troon als de dagen der Hemelen.' (Psalm 89:20-30) Dit alles wordt van de Heere Jezus verstaan onder de naam van David, vermits de gedaante van de dienstknecht, welke de Middelaar van het zaad David's uit de maagd aangenomen heeft. En daarna wordt daar ook gezegd van de zonden van zijn kinderen iets dergelijks als in het boek der koninkrijken gesteld is, en dat in 't gemeen als van Salomo verstaan wordt. Want daar, nl. in het boek der koninkrijken zegt hij aldus: 'en wanneer hem enige misdaad overkomt, zal Ik hem straffen in de roede der mannen, en in de aanraking van de kinderen der mensen, doch Mijne barmhartigheid zal Ik nimmermeer van hem wenden,' betekenende de aanrakingen de slag van de bestraffing, waaruit ook spruit: en wilt Mijn Christus niet aanraken, hetwelk betekent: wilt ze geen leed doen. Nu, in deze psalm, als hij hier handelde als van David, opdat hij ook iets dergelijks aldaar zou zeggen, zo zegt hij: indien zijn kinderen Mijn wet verlaten, en in Mijn rechten niet wandelen; indien zij Mijn inzettingen ontheiligen, en Mijn geboden niet houden; zo zal Ik hun overtreding met de roede bezoeken, en hun ongerechtigheid met plagen. Maar Mijn goedertierenheid zal Ik van hen niet wegnemen.' (Psalm 89:31-34) Hij heeft niet gezegd van hen-toen Hij sprak van Zijn kinderen, noch van hem zelf, maar Hij heeft gezegd van hem, hetwelk, wanneer men het wel verstaat, evenveel doet; want aangaande Christus zelf, die daar het hoofd der kerk is, in Hem kunnen geen zonden gevonden worden, welke nodig zouden zijn door menselijke bestraffingen van God behoudens Zijn barmhartigheid gestraft te worden; maar zulks wordt gevonden in Zijn lichaam en in zijn leden, welke Zijn volk zijn, en daarom wordt in het boek der koninkrijken gezegd 'Zijne ongerechtigheid' en in de psalm 'de ongerechtigheid Zijner kinderen,' opdat wij alzo mogen verstaan dat enigszins van Hem gezegd wordt, wat van Zijn lichaam gezegd wordt; derhalve zegt Hij ook zelfs van den Hemel, als Saulus zijn lichaam, hetwelk zijne gelovigen zijn, vervolgde; 'Saul, Saul! wat vervolgt gij Mij?' Daarna in het vervolg van den psalm zegt Hij 'Ik zal hem geen leed doen in Mijn waarheid, ook zal Ik Mijn verbond niet ontheiligen, en Ik zal Mijn verwerpen wat van Mijne lippen voorkomt; Ik heb eenmaal gezworen in Mijn heiligheid, indien Ik David liege' dat is; Ik zal David geenszins liegen; want de Schriftuur plagt alzo te spreken. Nu, wat Hij niet liegt, voegt Hij daarbij, en zegt: 'zijn zaad

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zal in eeuwigheid blijven, en zijn stoel gelijk de zon in Mijn aanschouwen, en gelijk de volle maan in eeuwigheid en de getrouwe getuige in den Hemel.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

HOE DE ZAKEN IN HET KONINGRIJK VAN HET AARDSE JERUZALEM ZEER ONDERSCHEIDEN GESCHIED EN UITGEVALLEN ZIJN VAN DIE DINGEN, WELKE GOD BELOOFD HAD, OPDAT DAARUIT ZOU MOGEN VERSTAAN WORDEN, DAT DE WAARHEID VAN DE BELOFTE BEHOORDE TOT DE HEERLIJKHEID VAN EEN ANDER KONING EN EEN ANDER KONINGRIJK.

Na deze allervaste verzekeringen van zulk een grote belofte, opdat niet gemeend zou worden, dat die in Salomo vervuld is, even alsof zulks verwacht en niet gevonden werd, zo zegt hij; maar gij hebt hem verstoten en verworpen.' Want zulks is geschied aangaande het rijk van Salomo in zijn nakomelingen, zelfs tot de uitroeiingswet van het aardse Jeruzalem, dat de zitstoel van dat zelfde koningrijk was, en ook tot de allermeeste ontheiliging en schandvlekking van die tempel, die door Salomo gebouwd was. Maar opdat daar niet gemeend zou worden, dat God daarom tegen Zijn belofte gedaan had, zo heeft hij daar bijgevoegd: 'maar gij hebt Hem verstoten en verworpen.' Zo is dan deze niet geweest die Salomo, noch ook David, indien Christus de Heere verstoten en verworpen is; want naardien zijn gezalfden genoemd werden, alle koningen, zijnde geheiligd of ingewijd met het geestelijk voorbeeldende chrisma, dat is: zalving, beginnende niet alleen van koning David, maar ook zelfs van Saul, die over dat volk het eerst als koning gezalfd is; want David noemt hem de Christus des Heeren, dat is: de gezalfde des Heeren; nochtans was er maar één ware Christus, wiens voorbeeld zij door een profetische zalving droegen, welke Christus naar de mening van die mensen, welke meenden, dat hij in David of in Salomo te verstaan ware, voor een lange tijd uitgesteld werd; doch naar de beschikking Gods werd Hij tevoren bereid, om op zijn behoorlijke tijd te komen. Daarentegen terwijl hij uitgesteld wordt, wat er geschied is aangaande het koninkrijk van het aardse Jeruzalem, waarin hij verwacht werd dat Hij gewis zou heersen, datzelfde heeft deze psalm vervolgens daar bijgevoegd, zeggende: 'Gij hebt verstoord het verbond van uw knecht, en hebt op aarde ontheiligd zijn heiligheid. Gij hebt verbroken al zijn muren, en hebt zijn vestingen gesteld tot vrees. Allen, die op de weg daar voorbijgaan, hebben hem beroofd, en hij is een smaad geworden van de naburen. Gij hebt verhoogd de rechterhand van zijn vijanden, en hebt verheugd al zijn vijanden. Gij hebt de hulp van zijn zwaard weggenomen en gij hebt hem niet geholpen in de strijd. Gij hebt hem losgemaakt van zijn reiniging, en gij hebt zijn stoel ter aarde geworpen: gij hebt verminderd de dagen van zijn stoel, en gij hebt hem overgoten met schande.' Dit alles is overgekomen de dienstmaagd Jeruzalem, waarin ook geheerst hebben enige kinderen der vrijen, houdende dat koningrijk in tijdelijke bestelling; maar ondertussen hadden zij het koningrijk van het hemelse Jeruzalem (waarvan zij kinderen waren in het ware geloof), en in de ware Christus hoopten zij. Nu, op welke wijze al die dingen gekomen zijn over dat koninkrijk, daarvan zijn bewijzen genoeg te vinden in de historie van de verhandelde zaken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

VAN DE SUBSTANTIE, OF VAN HET WEZEN VAN HET VOLK GODS, HETWELK DOOR DE SUCCESSIE VAN HET VLEES IN CHRISTUS IS, DIE ALLEEN MACHT GEHAD HEEFT OM ZIJN ZIEL VAN DE HEL TE VERLOSSEN.

Na deze geprofeteerde dingen heeft de profeet zich gewend om God te bidden. En ondertussen is ook dit gebed zelfs een profetie, nl. 'Hoe lang, o Heere! zult Gij u steeds verbergen? (Psalm 89:47) Hierdoor wordt verstaan 'Gods aangezicht,' gelijk elders gezegd wordt: Hoe lang wendt Gij Uw aangezicht van mij? Want daarom hebben sommige bijbels hier niet ' avertis,' dat is: wendt gij af; maar ' averteris,' dat is: wordt gij afgewend; hoewel hier verstaan zou kunnen worden; 'wendt gij af uw barmhartigheid, die gij aan David beloofd hebt.' Nu, dat hij gezegd heeft 'zult Gij u steeds verbergen,' dit betekent tot het einde toe, door welk einde te verstaan is de laatste tijd, wanneer dat volk ook zou geloven in Christus Jezus, vóór welk einde al die dingen moesten geschieden, die hij hier boven als jammerlijke dingen beklaagd heeft, vanwege welke hier ook volgt: 'zal Uw grimmigheid branden als een vuur? Gedenk van hoedanige eeuw ik ben.' Hier wordt niet beter verstaan dan Jezus zelf, die de substantie van dit volk is, uit hetwelk de natuur van zijn vlees is; want (zegt hij) Gij hebt niet ijdelijk geschapen al de kinderen der mensen; want tenzij, dat niet een enige zoon des mensen de substantie van Israël ware, door welke zoon des mensen vele kinderen der mensen verlost zijn, zo zouden dan waarlijk alle kinderen der mensen ijdelijk geschapen zijn. Het is wel waar, nu is de gehele menselijke natuur door de zonde van de eerste mens van de waarheid in de ijdelheid gevallen, waarover ook een ander psalm zegt: 'de mens is der ijdelheid gelijk geworden, en zijn dagen voorbij als een schaduw.' Maar ondertussen, God heeft niet ijdelijk al de kinderen der mensen geschapen, want Hij verlost velen van de ijdelheid door de Middelaar Jezus, en hen, van wie Hij tevoren geweten heeft, dat zij niet verlost zullen worden, die heeft Hij gesteld tot nut van diegenen, die verlost zullen worden, en tot vergelijking van de 2 steden in haar tegendeel onder elkander, zodat hij ze voorwaar geenszins ijdelijk in deze allerschoonste en allerrechtvaardigste ordinantie van het gehele vernuftige schepsel geschapen heeft. Daarna volgt er: 'wie is die mens, die daar leven zal en de dood niet zal zien, en die zijn ziel verlossen zal van de hand der hel?' Wie is die anders dan die daar is de substantie Israël's uit het zaad van David, nl. Christus Jezus? Van Hem zegt de apostel: dat Hij van de doden opstaande, nu niet sterft, en dat de dood niet meer over Hem zal heersen; want Hij leeft alzo, en zal de dood niet zien, hoewel Hij gestorven is; maar, zegt hij, Zijn ziel zal Hij verlossen van de hand van hel, want om de banden van enigen te ontbinden, was Hij nedergedaald ter helle. Nu, uit die macht heeft Hij zichzelf verlost, van welke macht hij in het evangelie spreekt, als Hij zegt: Ik heb macht het leven af te leggen, en heb macht het wederom te nemen. (Johannes 10:18)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

OP WELKE PERSOON MEN MOET VERSTAAN, DAT DIE VEREISING VAN DIE BELOFTEN BEHOORT, VAN WELKE IN PSALM 89 GEZEGD WORDT: 'WAAR ZIJN UWE OUDE ONTFERMINGEN, HEERE?'

Maar aangaande de volgende woorden van deze psalm, welke aldus luiden: waar zijn Uw oude ontfermingen Heere! welke Gij David gezworen hebt in Uw waarheid? Gedenk Heere! aan de smaadheid Uwer knechten, die ik gedragen heb in mijn schoot van vele volkeren. Omdat Heere! Uw vijanden U verweten hebben, de verandering van Uw Christus, daarvan zou met recht kunnen gevraagd worden of dezelve gesproken zijn in de persoon van die Israëlieten, die verlangden, dat eenmaal aan hen vervuld zou worden die belofte, welke aan David gedaan is, dan of dit alles gesproken is in de persoon van de Christenen, die niet naar het vlees, maar naar de geest Israëlieten zijn. Want deze dingen zijn gesproken of geschreven toen daar leefde een Ethan, van wiens naam deze psalm zijn opschrift ontvangen heeft, welke tijd ook de tijd geweest is van het koninkrijk David's, en alzo zou daar niet behoren gezegd te worden, waar zijn Uw oude ontfermingen Heere! welke Gij David gezworen hebt in Uw waarheid, tenzij, dat de profeet in zichzelf voorbeeldde de persoon van diegenen, die lang daarna zouden komen, voor wie deze tijd, op welke aan koning David deze dingen beloofd zijn, dan oud zou zijn. Nu, met deze spreuk kan verstaan worden, dat vele heidenen, wanneer zij de Christenen vervolgden, hun verweten hebben het lijden van Christus, hetwelk de Schriftuur verandering noemt, uit oorzaak, dat Hij met sterven onsterfelijk is geworden. Insgelijks de verandering van Christus kan ook te dezen aanzien verstaan worden aan de Israëlieten verweten te zijn, omdat het geschied is, daar Hij gehoopt werd hun Christus te zijn, dat Hij geworden is die van de Heidenen. En dit verwijten hun nu vele Heidenen, welke in Hem geloofd hebben door het Nieuwe Testament; daarom wordt gezegd 'gedenk, Heere! aan de smaadheid Uwer knechten,' aangezien zij zelfs ook na deze smaadheid, niet door enige vergeting van de Heere, maar veel liever door Zijn ontferming in Hem namaals zullen geloven. Maar die zin, die ik allereerst gesteld heb, dunkt mij zeer gepast te zijn; want ongepast wordt deze reden toegeëigend aan de vijanden van Christus, aan wie verweten wordt, dat Christus, gaande tot de Heidenen, hen verlaten heeft: 'gedenk, Heere! aan de smaad Uwer knechten,' niet dat zodanige Joden knechten Gods te noemen zijn, maar hun voegen die woorden, die, wanneer ze ware verdrukkingen van de vervolgingen voor de naam van Christus leden, hebben kunnen gedenken, dat het allerhoogste koninkrijk aan het zaad van David beloofd is, en die alzo uit een verlangen tot hetzelve, niet met te wanhopen, maar met te begeren, zoeken en kloppen, en hebben kunnen zeggen 'waar zijn Uw oude ontfermingen Heere, die Gij David gezworen hebt in Uw waarheid? Gedenk, Heere! aan de smaadheid uwer knechten, die ik gedragen heb in mijn schoot van vele volkeren,' dat is: in mijn inwendigste leden geduldig verdragen heb: 'omdat, Heere! Uw vijanden U verweten hebben de verandering van Uw Christus,' achtende die te zijn, niet een verandering, maar een ganse vertering. En wat is dit toch te zeggen 'gedenk, Heere?' Dit wil zeggen, ontferm U toch over mij, en dat Gij, omdat ik geduldig mijn verdrukking verdragen heb, mij wilt geven die hoogheid, die Gij David gezworen hebt in Uw waarheid. Doch indien wij deze woorden de Joden willen toe-eigenen, hebben deze dingen kunnen zeggen zulke knechten Gods, welke na de inneming van het aardse Jeruzalem, eer Jezus Christus menselijkerwijze geboren werd, in de gevangenis gevoerd zijn, verstaande bij de verandering van Christus dit, nl. overmits door Hem niet een aards en vleselijk geluk verschenen is, te weten: niet zodanig als er weinige jaren tevoren ten tijde van koning Salomo gebleken was, maar overmits door Hem een hemels en geestelijk geluk met alle zekerheid des geloofs te verwachten

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

was, welke naar dien destijds het ongelovige volk van de Heidenen niet verstond noch wist, en alzo het volk Gods beschimpte en bespotte vanwege dat het gevangen was, wat deden zij daarmee anders dan dat zij onwetend de wetende de verandering van Christus verweten? En derhalve hetgeen er volgt, nl. waar deze psalm besloten wordt 'de zegening des Heeren in der eeuwigheid, het geschiedde alzo,' dit past genoegzaam op het ganse volk Gods, behorende tot het Hemelse Jeruzalem, hetzij, dat zij aangemerkt worden in hen, welke toen verborgen waren in het Oude Testament eer het nieuwe geopenbaard werd, of hetzij, dat zij aangemerkt worden in hen, die na de openbaring van het Nieuwe Testament kennelijk bemerkt worden te behoren tot Christus. Want de zegening des Heeren in David's zaad was te hopen niet als een zegening, die voor enige tijd zou duren, nl. zodanige als in de dagen van Salomo verschenen was, maar als een zegening, die men vast had te hopen dat in eeuwigheid zou duren, in welke allerzekerste hoop alzo gezegd wordt: het geschiede alzo, want de bevestiging van deze hoop is de herhaling van dit woord. David, dit verstaande, zegt in het tweede boek der koninkrijken vanwaar wij tot deze psalm gekomen zijn: 'en Gij hebt voor het huis van Uwen knecht van over lang in het toekomende gesproken,' en derhalve zegt hij ook een weinig daarna; 'zo begin nu, en zegen het huis van Uw knecht tot in eeuwigheid,' en voorts hetgeen er volgt, want alstoen zou hij telen dien zoon, uit wie zijn afkomst zou voortgeleid worden tot Christus, door wie eeuwig zou worden zijn huis, en mitsdien ook het huis Gods: want het is het huis David's vanwege het geslacht David's, en het is het huis Gods vanwege de tempel Gods, gemaakt zijnde van mensen, en niet van stenen, alwaar het volk in eeuwigheid woont met zijn God en in zijn God en God wederom met Zijn volk en in Zijn volk, zodat Hij een God is, vervullende zijn volk, en zij een volk, vol zijnde van Hem. Derhalve 'wanneer God alles in allen zal zijn,' zo zal dezelfde in vrede zijn het loon, die in oorlog geweest is de kracht. Alzo, wanneer in de woorden van Nathan gezegd is: 'en de Heere heeft u verkondigd, dat gij Hem een huis zult bouwen,' zo is daarna in de woorden van David gezegd: 'want Gij de almachtige Heere, de God Israël's, bent geopenbaard ter oren van Uw knecht, zeggende: een huis zal Ik u bouwen.' Want dit huis bouwen wij mede door wél te leven, en God, met ons te helpen, opdat wij wél leven, wat tenzij de Heere het huis bouwe, tevergeefs arbeiden zij, die daaraan bouwen. Wanneer de allerlaatste inwijding van dit huis zal gekomen zijn, alsdan zal geschieden, wat God alhier gesproken heeft door Nathan, zeggende: 'en Ik heb voor Mijn volk, voor Israël, een plaats besteld, en hem geplant, dat hij aan zijn plaats wone, en niet meer heen en weder gedreven worde; en de kinderen der verkeerdheid zullen Hem niet meer verdrukken, gelijk als in het eerst, en van die dag af, dat Ik geboden heb richters te wezen over Mijn volk Israël.' (2 Samuel 7:10-11).

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

OF DE WAARHEID VAN DE BELOOFDE VREDE OOK TOEGESCHREVEN KAN WORDEN AAN DIE TIJDEN, WELKE ONDER SALOMO VOORBIJ GELOPEN ZIJN.

Nu, ieder die dit zo groot goed in deze wereld verwacht, die is zeer dwaas. Zal er dan wel iemand zijn, die meent, dat zulks vervuld is in de vrede van Salomo's koninkrijk? Want de schrifturen in een schaduw van het toekomstige verheft die vrede met een uitnemend hoge aanprijzing. Maar zodanige bedenking is met een wakkere voorzichtigheid voorgekomen, nl. wanneer daarna, als er gezegd is 'en de Zoon der ongerechtigheid zal niet meer voornemen het volk te vernederen,' bijgevoegd is 'gelijk hij van het begin aan gedaan heeft, van die tijd af, dat ik Rechters gesteld heb over Mijn volk Israël's.' Want eer dit volk koningen had, waren er Rechters over gesteld van die tijd af, dat zij het land der belofte ontvangen hadden. En dit zelfde volk vernederde toen de zoon der ongerechtigheid, dat is: de vreemde of buitenlandse vijand. Het geschiedde bij afwisseling van tijden, zodat van hen gelezen wordt, dat zij beurtelings oorlog en vrede gehad hebben, ja! aldaar worden tijden van vrede gevonden, die veel langer geweest zijn dan Salomo gehad heeft, die 40 jaren geregeerd heeft; want onder die Rechter, die genoemd is Aád, zijn 80 jaren vrede geweest. Verre moet het er af zijn, dat men zou menen, dat de tijden van Salomo in deze beloften zouden voorzegd zijn, en veel minder nog de tijden van een andere koning, want geen van allen heeft ooit in zo grote vrede geregeerd als hij, en dit zelfde volk heeft ook nooit zulk een koninkrijk gehad, dat het niet te bekomen zou geweest zijn voor zijn vijanden. Want in zodanige ongestadige veranderlijkheid als er is in de menselijke zaken, is er nooit aan enig volk zodanige vastheid verzekerd geweest dat het in dit leven niet zou te vrezen gehad hebben enige vijandelijke aanvallen. Zo dan, die plaats van zo vreedzame en verzekerde woning als daar beloofd wordt, is eeuwig, en komt de eeuwigen toe in de Moeder Jeruzalem, die vrij is alwaar waarlijk zal zijn het volk Israël, welke naam te zeggen is: 'aanschouwende God.' Uit verlangen naar dit loon is men schuldig in dit ellendig vreemdelingschap een Godvruchtig leven te leiden door het geloof.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DAVID'S VLIJT IN HET STELLEN VAN DE PSALMEN.

Zo dan, als de Stad Gods door verscheiden tijden vervolgens voortliep, heeft in de schaduw van de toekomstigen, nl. in het aardse Jeruzalem allereerst het koninkrijk gehad David. Nu, David was een. man, zeer ervaren in gezangen, en die het zoete in een meltend geluid van de lieflijke kunst van de zang beminde, niet naar de gewone vermakelijkheid, maar door een gelovige genegenheid en hiermede heeft hij gediend zijn God, die de ware God is, in een geestelijke voorbeelding van een zeer grote zaak. Want door het vernuftig en geschikt overeendragen van zo vele geluiden geeft hij te verstaan de goede enigheid van een wel geschikte stad zijnde tezamen gehecht door eendrachtige verscheidenheid. Voorts is bijna al zijne profetie in zijn Psalmen begrepen, die dat boek, dat wij het boek der Psalmen noemen, 150 in getal bevat. Aangaande dezelve willen sommigen, dat die Psalmen alleen van David gemaakt zijn, welke het opschrift van zijn naam hebben. Ook zijn er, die menen, dat geen andere door hem gemaakt zijn dan die met dit opschrift vooraan getekend zijn 'een Psalm David's; 'maar die tot opschrift hebben 'een Psalm om David,' dat die door anderen gemaakt en tot zijn persoon toegepast zouden zijn. Maar zodanige mening wordt door de evangelische stem van onze Zaligmaker weerlegd, alwaar Hij zegt, dat David zelf in de Geest gezegd heeft dat Christus zijn Heer is, omdat psalm 110 aldus begint: 'De Heere heeft tot mijnen Heere gesproken: Zit aan mijne rechterhand, totdat Ik Uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten.' En voorwaar, deze psalm heeft niet tot opschrift 'een psalm David's,' maar 'een psalm om David,' gelijk vele anderen (enige verstandigen in de Hebreeuwse taal menen, dat beide manieren van spreken naar de Hebreeuwse wijze hetzelfde betekenen). Doch zij dunken mij het waarschijnlijkst en geloofelijkst te gevoelen, die aan hem toe-eigenen, dat al de 150 psalmen zijn werk zijn, en dat hij enige vooraan getekend heeft met de namen van anderen, nl. met de namen van zodanige, welke iets, dat tot de zaak behoort, voorstellen. En aangaande de anderen, dat hij die wederom niet gewild heeft, dat die enig opschrift van een mens zouden hebben. Hoewel die bestelde orde van de veranderlijkheid duister is, toch is die niet ijdel geweest, zodat hij daarin gedaan heeft even als hem de Heere ingeblazen heeft. En wij moeten ons hier niet laten bewegen, om zulks niet te willen geloven, dat nl. in ditzelfde boek sommige psalmen het opschrift hebben van de namen van enige profeten, welke lang na de tijd van koning David geweest zijn; en daar benevens, dat de dingen, die daar besproken worden, schijnen gezegd te worden alsof ze door hen gesproken waren. Want de profetische Geest heeft de profeterende David licht deze namen kunnen openbaren, zodanig, dat er ook iets profetischerwijze tevoren is kunnen gezongen worden, dat op hun persoon zou passen; evenals koning Josias, die na meer dan 3 eeuwen zou heersen, aan een zekere profeet, die ook zijn toekomstige daden voorzegd heeft, met zijn eigen naam zo lang tevoren geopenbaard is geworden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

OF ALLES, WAT IN DE PSALMEN, VAN CHRISTUS EN ZIJN GEMEENTE GEPROFETEERD WORDT, HIER TOT HET VERVOLG VAN DIT WERK BEHOORT TOEGEPAST TE WORDEN.

Ondertussen zie ik, dat nu van mij verwacht wordt, dat ik op deze plaats van dit boek zal ontdekken en openen, wat David in zijn psalmen van de Jezus Christus of van Zijn kerk geprofeteerd heeft, hetwelk ik niet zo zal doen als de verwachting daarvan schijnt te vereisen, hoewel ik het reeds in een psalm gedaan heb, omdat ik in zulks meer verhinderd word door al te grote overvloed dan door gebrek. Want om langwijligheid te verhoeden, zo word ik weerhouden alles te stellen en ik vrees zeer, wanneer ik maar enige dingen daaruit gekozen zal hebben, dat het velen, die dezelve weten, zal toeschijnen of voorkomen, dat ik de noodzakelijkste dingen voorbij gegaan ben of overgeslagen heb. Voorts aangezien ieder getuigenis, dat er voortgebracht wordt, van de tekst van de gehele psalm zijn toestemming moet hebben, zodat er niets is, dat het tegenstemt, hoewel het niet alles medestemt; opdat het niet geschiede, dat wij, evenals uit een groot gedicht, enige stukken en brokken schijnen bijeen te rapen en als tot verzen te brengen, en dezelve tot de zaak, die wij willen en voornemen, alzo te passen, daar nochtans dat gedicht niet van die zaak, maar van een geheel andere bevonden wordt, geschreven te zijn. Derhalve, opdat wij zulks niet schijnen te doen, en opdat zulks ook in iedere psalm mag betoond worden, zo moet die geheel uitgelegd en verklaard worden, hetwelk een zeer wijdlopig werk is, gelijk de boeken van anderen genoeg te kennen geven en ook die van onszelf, waarin wij zulks gedaan hebben. Laat ieder, die wil en mag, dezelve alzo lezen, en hij zal aldaar vinden hoe vele en hoe grote dingen koning David (die ook een profeet is van Christus en Zijn kerk, dat is: van de koning en van Zijn stad, die hij gebouwd heeft) geprofeteerd heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN DIE DINGEN, WELKE ÓF OPENLIJK ÓF BEDEKTELIJK IN PSALM 45 VERHAALD WORDEN BEHORENDE TOT CHRISTUS EN ZIJN KERK.

Maar hoe eigen en klaar van enige zaken de profetische woorden en redenen zijn, zullen nochtans noodzakelijk enige oneigen manieren van spreken daar onder vermengd zijn, welke bijzonder vanwege de eenvoudige en trage een wijdlopig werk van onderhandeling en verklaring de geleerde aanbrengen. Evenwel zijn daar enige dingen, die bij het eerste aanschouwen zodra ze gesproken worden, ons Christus en Zijn kerk vertonen; hoewel zulke dingen bij gelegenheid altijd overblijven te verklaren, die het minst verstaan worden, zoals het volgende uit het boek der psalmen. Mijn hart geeft een goede rede op; ik zeg mijn gedichten uit van een koning; mijn tong is een pen van een vaardige schrijver. Gij zijt veel schoner dan de mensenkinderen; genade is uitgestort in uw lippen; daarom heeft u God gezegend in eeuwigheid. Gord uw zwaard aan de heup, o Held! uw majesteit en uw heerlijkheid. En rijd voorspoedig in uw heerlijkheid, op het woord der waarheid en rechtvaardige zachtmoedigheid; en uw rechterhand zal u vreselijke dingen leren. Uw pijlen zijn scherp, volken zullen onder u vallen; zij treffen in het hart van des Konings vijanden. Uw troon o God! is eeuwiglijk en altoos; de scepter van uw koninkrijk is een scepter der rechtmatigheid. Gij hebt gerechtigheid lief, en haat goddeloosheid, daarom heeft U, o God! uw God gezalfd met vreugde-olie, boven uw medegenoten. Al uw kliederen zijn mirre, en aloë, en kassie; uit de elpenbenen paleizen, van waar zij u verblijden. Dochters van koningen zijn onder uw kostelijke staatdochteren; de koningin staat aan uw rechterhand, in het fijnste goud van Ofir. (Psalm 45:2-10) Wie is er, hoe traag van verstand hij ook zij, die op deze plaats Christus, die wij prediken, en in Wie wij geloven, niet bekend, met name, wanneer hij hoort noemen die God, wiens stoel of troon is van eeuwigheid tot eeuwigheid, en dat dezelve door God gezalfd is, nl.; op zulk een wijze gelijk God zalft, te weten: niet met een zichtbare, maar met een geestelijke zalving, die door het verstand begrepen moet worden? Want wie is zo onwetend en onervaren in deze religie, of zo doof tegen het gerucht derzelve, dat zo wijd en zijd verspreid is, dat hij niet weet, dat Christus van Chrisma, dat is: van de zalving zijn naam ontvangen heeft? Nu, wanneer de mens hier koning Christus bekend heeft, kan hij bij gelegenheid voorts onderzoeken al die andere dingen, die op een oneigenlijke wijze gesproken zijn. Als nl., dat hij schoon is van gestalte boven de kinderen der mensen, welke schoonheid des te beminnelijker en verwonderlijker is naarmate zij minder lichamelijk is. Insgelijks wat Zijn zwaard is, welke Zijn bijl is, en meer andere dingen, die in een oneigenlijke betekenis gesteld zijn; daarenboven, wie Hem onderdanig is, die daar heerst vanwege waarheid, zachtmoedigheid en gerechtigheid. Voorts laat Hij daarna ook aanschouwen Zijn kerk, welke aan zulk een groot man met een geestelijk huwelijk en door een Goddelijke liefde samengevoegd en verbonden is, van welke in hetgeen er volgt, aldus gesproken wordt: ‘de koningin staat aan uwe rechterhand, in het fijnste goud van Ofir. Hoor, o dochter! en zie, en neig uw oor, en vergeet uw volk en uws vaders huis. Zo zal de koning lust hebben aan uw schoonheid: omdat Hij uw Heere is, zo buig u voor Hem neder. En de dochter van Tyrus, de rijken onder het volk zullen uw aangezicht met geschenken: En de rijken onder het volk zullen uw aangezicht smeken. Des konings dochter is geheel verheerlijkt inwendig, haar kleding is van gouden borduursel. In gestikte klederen zal zij tot de koning geleid worden; de jonge dochters, die achter haar zijn, hare medegezelinnen, zullen tot u gebracht worden. Zij zullen geleid worden met alle blijdschap en verheuging; zij zullen ingaan in des konings paleis. In plaats van uw vaderen zullen uw zonen zijn; gij zult hen tot vorsten zetten over de ganse aarde. Ik zal uw naam doen gedenken van elk geslacht tot geslacht: daarom zullen u de volken

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

loven eeuwiglijk altoos. (Psalm 45:10-17) Ik meen niet, dat iemand hier zo uitzinnig is, dat hij zou denken, dat hier geroemd en beschreven wordt een zeker wijfke; maar hier wordt beschreven de vrouw van Hem, tot Wien gezegd is 'Uw stoel, o God! is van eeuwigheid tot eeuwigheid. De roede van Uw Rijk is een roede van de bestiering. Gij hebt bemind de gerechtigheid en Gij hebt gehaat de ongerechtigheid; daarom heeft Uw God U gezalfd met olie van de blijdschap boven Uw medegenoten,' nl. Christus boven de Christenen; want deze zijn Zijn medegenoten, uit wier enigheid en eendracht onder alle volken die koningin bestaat gelijk in een anderen Psalm van haar gesproken wordt: 'de stad des groten Konings.' Deze is Zion geestelijker wijze, welke naam in 't Latijn uitgelegd wordt speculatio, dat is: aanschouwing; want zij aanschouwt het grote goed van de toekomstige eeuw want daarheen strekt haar aandacht en haar oogmerk. Deze zelfde is ook Jeruzalem, nl. op dezelfde geestelijke wijze, daar wij nu alreeds veel van gesproken hebben. Haar vijandige stad is de stad des duivels, nl. Babylon, hetwelk verwarring betekent, uit welk Babylon deze koningin nochtans onder alle volkeren door de wedergeboorte verlost wordt, zodat zij zich afscheidt van een allerbooste koning en gaat tot een allerbeste koning, dat is: van de duivel overgaat tot Christus. Derhalve wordt tot haar gezegd: 'vergeet uw volk en uws Vaders huis,' van welke goddeloze stad zij, die Israëlieten alleen naar het vlees, en niet naar het geloof zijn, ook een gedeelte zijn, zodat zij zelfs ook vijanden zijn van dit grote koninkrijk en van deze koningin, want Christus, tot hen komende, is door hen gedood, en is alzo meest geworden tot nut van anderen, die Hij nooit gezien heeft in het vlees. Daarom zegt ook onze koning zelf door een profetie van zekere psalm aldus: 'Gij zult Mij verlossen van de twintigen van het volk, Gij zult Mij stellen tot een hoofd van de Heidenen, het volk, dat Ik niet gekend heb, heeft Mij gediend, en het heeft in het gehoor van de oren Mij gehoorzaamd.' Dat volk der Heidenen dan, dat Christus niet bekend heeft door Zijn lichamelijke tegenwoordigheid, is dat, hetwelk nochtans in die zelfde Christus, die het verkondigd werd, geloofd heeft, zodat met recht van hetzelve gezegd kan worden 'in het gehoor der oren heeft het Hem gehoorzaamd,' want het geloof is uit het gehoor. Dit zelfde volk, zeg ik, tezamen gevoegd zijnde bij hen, die ware Israëlieten zijn beide naar het vlees en naar het geloof, is de Stad Gods, welke ook Christus naar het vlees voortgebracht heeft, omdat dezelve toen alleen in die Israëlieten was. Want uit hen was de maagd Maria, in welke Christus, opdat Hij mens zou zijn, het vlees, aangenomen heeft. Van deze Stad zegt een andere psalm: 'En van Zion zal gezegd worden: Die en die is daarin geboren: en de Allerhoogste zelf zal hen bevestigen.' Die Allerhoogste is niemand anders dan God, en alzo Christus God, eer Hij in die Stad door Maria een mens geworden was, heeft zelf op de patriarchen en profeten haar gegrond en gebouwd. Aangezien dan tot deze koningin de Stad Gods door een profetie zo lang tevoren gezegd is, wat wij nu zien vervuld te zijn, nl. 'in plaats van uw vaderen zullen uw zonen zijn, Gij zult hen tot vorsten zetten over de ganse aarde,' want uit haar kinderen zijn over het ganse land vorsten gesteld, zodat Hem belijden de volkeren tezamen lopende tot haar met belijdenis van eeuwige lof. Derhalve al wat hier duister door beeldspraak gezegd is, hoe men het ook verstaat, nochtans moet het voegen en overeenkomen met deze allerklaarste en kennelijkste dingen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

VAN DIE DINGEN, WELKE IN PSALM 110 TOT HET PRIESTERSCHAP VAN CHRISTUS BEHOREN, ALSMEDE VAN DIE DINGEN, WELKE IN PSALM 22 TOT ZIJN LIJDEN BEHOREN.

Gelijk ook in die Psalm, waar de Priester Christus openlijk gepredikt wordt, even gelijk hier de Koning Christus gepredikt werd, welke aldus luidt: ‘de Heere heeft tot mijn Heere gesproken: Zit aan Mijne rechterhand, tot dat Ik uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank uwer voeten. De Heere is aan uw rechterhand dat gelooft men, maar men ziet het niet; insgelijks, dat ook zijn vijanden gesteld worden onder zijn voeten, dit blijkt mede nog niet; alzo zal dat blijken in het einde, zodat het nu waarlijk geloofd wordt, maar namaals zal gezien worden. Maar hetgeen daar volgt: de Heere zal de roede van uw kracht zenden uit Zion: heers in het midden van uw vijanden,’ dit is zo klaar dat zulks ontkend wordt niet alleen in grote ongelovigheid en rampzaligheid, maar ook in grote onbeschaamdheid; want zelfs de vijanden moeten bekennen en belijden, dat uit Zion gezonden is de Wet van Christus, welke wet wij het evangelie noemen, en welke wij bekennen ‘voor de roede Zijner kracht.’ En aangaande dat Hij heerst in het midden van Zijn vijanden, zulks betuigen zelfs zij, onder wie, Hij heerst met op hun tanden te bijten, en met ellendig uit te teren, en evenwel niets tegen hem vermogende. Voorts: dat hij een weinig daarna zegt: ‘De Heere heeft gezworen en het zal Hem niet berouwen,’ met welke woorden hij te kennen geeft, dat het onverantwoordelijk zal zijn, wat hij daar bijvoegt, nl. Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizedek.’. (Psalm 100:4) En alhier, uit hetgeen, dat nu nergens een priesterschap noch offerande is naar de orde van Aaron, dat overal geofferd wordt onder de priester Christus, hetgeen Melchizedek voortgebracht heeft wanneer hij Abraham zegende, wie zou men kunnen toelaten er nog aan te twijfelen van wie zulks gezegd wordt? Tot deze zo klare dingen moeten al die andere dingen gebracht worden, welke een weinig duister in dezelfde Psalm gesteld zijn. Hoe al deze tezamen recht zullen verstaan worden, hebben wij al reeds in onze gemeenzame sermoenen bekend gemaakt. Alzo ook in die Psalm, waar Christus door een profetie de vernederingen van Zijn lijden uitspreekt zeggende: Zij hebben Mijn handen en Mijn voeten doorboord: zij hebben mijn beenderen geteld; zij hebben Mij beschouwd en bezichtigd. Hiermee heeft Hij te kennen gegeven, dat Zijn lichaam aan het kruis uitgerekt is geworden, zijnde vastgemaakt aan handen en voeten, alzo dezelve met nagelen doorboord zijn geworden, en dat Hij zó zichzelf tot een schouwspel aan de beschouwers en bezichtigers vertoond heeft. Verder voegt Hij daar bij: ‘Zij hebben Mijn kliederen onder zich gedeeld, en over Mijn gewaad hebben zij het lot geworpen.’ Op welke wijze deze profetie vervuld is geworden, verhaalt ons de Evangelische historie. Dit alzo zijnde, zo worden voorwaar alle andere dingen straks wel verstaan, welke aldaar minder klaar gezegd zijn, nl. wanneer ze gepast worden op die dingen, welke daar met zulk een grote klaarheid blijken; des te meer overmits die dingen, welke wij niet geloven volbracht te zijn, maar welke wij tegenwoordig aanschouwen, evenals ze in die zelfde Psalm gelezen worden zolang tevoren voorzegd te zijn, op dezelfde wijze van ons aanschouwd worden, omdat zij nu dagelijks vertoond worden; want aldaar wordt een weinig daarna gezegd: ‘Alle einden der aarde zullen het gedenken, en zich tot de Heere bekeren; en alle geslachten van de Heidenen zullen voor uw aangezicht aanbidden. Want het koningrijk is des Heeren, en Hij heerst onder de Heidenen.’ (Psalm 22:28-29)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

VAN PSALM 3, 16, 41 EN 68, IN WELKE DE VERRIJZENIS DES HEEREN GEPROFETEERD WORDT.

Ook van zijn verrijzenis hebben de profetieën der psalmen geenszins gezwegen; want wat is dat anders, dat in de derden psalm in zijn persoon gezongen wordt: Ik lag neder en sliep; ik ontwaakte, want de Heere ondersteunde mij. (Psalm 3:6) Is er wel iemand zo uitzinnig, dat hij gelooft, dat de profeet ons iets groots daarmee heeft willen te kennen geven, dat hij geslapen heeft en opgewekt is, tenware, dat die slaap de dood en het ontwaken zijn verrijzenis ware, welke van Christus alzo moesten geprofeteerd worden? Want in psalm 41 (naar de afdeling ten tijde van Augustinus psalm 40) wordt ditzelfde aldus klaarder betoond, alwaar in de persoon van de Middelaar als verleden dingen verteld worden, welke nochtans geprofeteerd worden als toekomstig te zijn, omdat die dingen, welke toekomstig waren in de Predestinatie, vóórordening en voorwetenschap Gods, even als geschied waren, omdat zij vast en zeker waren. 'Mijn vijanden (zegt hij) spreken kwaad van mij, zeggende: Wanneer zal hij sterven en zijn naam vergaan? En zo iemand van hen komt, om mij te zien, hij spreekt valsheid, zijn hart vergadert zich onrecht; gaat hij uit naar buiten, hij spreekt ervan. Al mijn haters mompelen tezamen tegen mij, zij bedenken tegen mij, hetgeen mij kwaad is, zeggende: Een Belials stuk kleeft hem aan; en hij, die neerligt, zal niet weder opstaan.'. (Psalm 41:6-9) Deze woorden zijn voorwaar zó gesteld, dat men daaruit verstaat even alsof hij gezegd had: zal hij, die dood is, niet weder levend pogen te worden? Want de voorste redenen betonen, dat zijn vijanden zijn dood bedacht en besloten hebben, en dat zulks teweeggebracht is door hem, die inkwam om te aanschouwen, en die buiten ging, om hem te verraden. En wie zou hier niet denken aan Judas, die uit zijn discipelen zijn verrader geworden is? En naardien zij Hem zouden doden, zo betoont Hij, dat zij met een ijdele boosheid Hem zullen doden, die verrijzen zal en alzo heeft Hij dit versje op zodanige wijze daar bijgevoegd, even alsof Hij zeide; Wat maakt gij, ijdele mensen? Hetgeen uw boosheid is, zal Mijn slaap zijn. Nu, zal diegene, die slaapt, niet weder pogen op te staan? En evenwel geeft Hij in de navolgende verzen verstaan, dat zij vanwege zodanige boosheid niet ongestraft zullen heengaan zeggende: 'Zelfs de man mijns vredes, op wie Ik vertrouwde, die Mijn brood at, heeft de verzenen tegen mij grotelijks verheven,' (Psalm 41:10) dat is: heeft Mij vertreden. 'Maar gij, Heere! (zegt hij) ontfermt u over mijner en wekt mij op, en ik zal hen vergelden. Wie zou durven ontkennen, dat zulks geschied is, nl. die ziet, dat de Joden na het lijden de verrijzenis van Christus uit hun zitstoelen door krijgsnederlagen en verwoestingen van de oorlogen uitgeroeid zijn? Want nadat zij Hem gedood hadden, is Hij weder opgestaan, en heeft hen vergolden een tijdelijke straf, behalve hetgeen, dat hij voor hen, die niets verbeterd zijn, nog behouden heeft, nl. wanneer Hij oordelen zal de levenden en de doden. Want de Heere Jezus zelf, tonende aan de apostelen zijn verrader door het toegereikte brood, heeft dit zelfde: van deze psalm ook verhaald, en heeft gezegd, dat in Hem vervuld was: 'Die met Mij het brood eet, heeft tegen Mij zijn verzenen opgeheven.'. (Johannes 13:18) Nu, aangaande zijn zeggen 'Op wien ik gehoopt heb,' zulks voegt niet het hoofd, maar het lichaam; want de Zaligmaker kende hem zeer wel, van wie Hij tevoren gezegd had: 'één uit u is een duivel.'. (Johannes 6:70) Maar gewoonlijk plagt Hij de persoon van zijn leden op zich nemen, en is alzo gewoon zichzelf toe te schrijven, wat hun eigen is; want het hoofd en het lichaam zijn tezamen één Christus. Daarvan komt ook, wat wij lezen in Mattheus 25:35, nl. 'Want ik ben hongerig geweest, en gij hebt mij te eten gegeven.' Dit verklaart Hij aldus: Hetgeen gij een van mijn minsten gedaan hebt, dat hebt gij Mij gedaan. Over zulks heeft Hij gezegd, gehoopt te hebben van Judas, wat zijn discipelen van hem gehoopt hadden toen hij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

onder de apostelen gerekend werd. Maar de Joden, zoveel belangt hun Christus, die zij verwachten, Hem verwachten zij niet als diegene, welke zou sterven. Alzo Hem, die de wet en de profeten ons verkondigd hebben de onze te zijn, die menen zij niet Christus te zijn; maar ik weet niet, wie zij voor zichzelf verdichten, vreemd zijnde van het lijden van de doods. Derhalve beweren zij met een beklagenswaardige ijdelheid en blindheid, dat die woorden, welke wij gesteld hebben, niet betekenen de dood en de opstanding, maar de slaap en het ontwaken. Maar de 16de psalm roept hen mede toe, zeggende: 'Daarom is mijn hart verblijd, en mijn eer verheugd zich; ook zal mijn vlees zeker wonen. Want Gij zult mijn ziel in de hel niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat uw Heilige de verderving zie.' (Psalm 16:9-10). Wie kan zeggen, dat Zijn vlees op die hope gerust heeft, dat Zijn ziel niet verlaten zijnde in de hel, maar spoedig tot het zelve wedergekeerd zijnde, Zijn vlees weer levend geworden is, opdat het niet zou verrotten? Dit kon alleen Hij zeggen, die ten derden dage verrezen is, nl. onze Heere en Zaligmaker. Want zulks zouden zij niet kunnen zeggen van den profeet en koning David. Insgelijks roept mede tegen hen Psalm 68:21, waar wij lezen: 'Die God is ons een God van volkomen zaligheid; en bij de Heere, zijn uitkomsten tegen de dood.' Wat zou daar openlijker en klaarder kunnen gezegd worden; want de God der zaligmaking is de Heere Jezus, hetwelk te zeggen is: Zaligmaker of Heiland. Want dusdanige reden is er van Zijn naam gegeven, wanneer er, vóór Zijn geboorte uit de maagd Mara, gezegd is: 'En zij zal een zoon baren, en gij zult zijn naam heten Jezus; want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden.'. (Mattheus 1:21) Daar Zijn bloed tot vergiffenis van de zonden vergoten is, zo heeft Hij voorwaar uit dit leven geen andere uitkomsten mogen hebben dan van de dood. Derhalve als er gezegd was 'Onze God, een God der zaligmaking,' zo is daar bij gevoegd: 'En des Heeren, die daar is de Heere van de uitkomst des doods,' opdat daarmee betoond zou worden, dat Hij zou zaligmaken door sterven. Doch met verwondering is er gezegd: 'En des Heeren,' even alsof er gezegd werd: Zodanig is dit leven van de sterfelijke mensen, dat zelfs de Heere op geen andere wijze uit hetzelve gegaan is dan door den dood.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

VAN PSALM 69, WAARIN DE HARDNEKKIGE ONGELOVIGHEID VAN DE JODEN VERKLAARD WORDT.

Maar hoewel de Joden zulke klare getuigenissen deze profetie en zulke merkelijke zaken, die tot zekere vervulling gebracht zijn, niet geloven, zo wordt in hen vervuld, wat in de Psalm., die na deze volgt, geschreven is. Want alzo ook daarin de persoon, Christus zulke dingen op profetische wijze gezegd worden, die tot Zijn lijden behoren, zo is ook daar verhaald, wat in het evangelie gebleken is, nl.: 'zij hebben Mij gal te eten gegeven, en in Mijn dorst hebben zij Mij edik te drinken gegeven.'. (Psalm 69:22) En na zodanige maaltijd en spijs heeft hij daarbij gevoegd 'laat hun tafel voor hen ten strik worden, tot vergelding, en tot een val: laat hun ogen duister worden, dat zij niet zien, en wilt hun rug voor altijd krom maken,' en voorts al het andere, dat er volgt, hetwelk niet wensende gesproken is, maar schijnbaar wensende, profeterende voorzegd is. Is het dan wonder, dat zij deze zo klare dingen niet zien, naardien hun ogen verduisterd zijn, zodat zij niet zien? Wat wonder is het, dat zij omhoog naar de Hemelse dingen niet zien naardien hun rug voor altijd krom geworden is, zodat zij alleen nederwaarts naar de aardse dingen zien? Want met deze woorden, die bij gelijkenis van lichamelijke zaken genomen zijn, worden betekend de gebreken der zielen. Doch deze dingen, die wij gezegd hebben aangaande Psalmen, dat is aangaande de profetieën van koning David, zullen genoeg zijn. Doch die dit lezen en al deze dingen weten, laat die mij alles ten beste houden, en indien zij menen, dat ik aangaande deze dingen mogelijk enige klaarder en vaster getuigenissen voorbij gegaan ben, laten die daar over niet klagen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

VAN HET KONINKRIJK VAN DAVID EN VAN ZIJN VROOMHEID, ALSMEDE VAN ZIJN ZOON SALOMO, EN VAN DIE PROFETIE, WELKE AANGAANDE CHRISTUS GEVONDEN WORDT OF IN DIE BOEKEN, WELKE ACHTER AAN ZIJN SCHRIFTEN GEWOONLIJK TEZAMEN GEVOEGD WORDEN, ÓF IN DIE BOEKEN, AAN WELKE GEENSZINS GETWIJFELD WORDT, DAT ZIJ ZIJN EIGEN ZIJN.

Zo dan, David is koning geweest van het aardse Jeruzalem, zijnde een zoon van het Hemelse Jeruzalem, welke David zelfs door het Goddelijk getuigenis zeer loffelijk geprezen is geweest; want zijn misdaden zijn met zulke godsvrucht door een allerheilzaamste nederigheid van bekering verbeterd, dat hij geheel onder hen is geweest, van wie hij zelf zegt: ‘welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is.’. (Psalm 32:1) Na David heeft als koning over dat volk geregeerd zijn zoon Salomo, die begon te regeren toen zijn vader (David) nog leefde. Met goede beginselen aanvangende, heeft hij slechte uitkomsten nagelaten; want de voorspoedige zaken, welke de gemoederen der wijzen vermoeien en bezwaren, hebben hem meer tot nadeel gestrekt dan hem ooit tot voordeel geweest is zijn grote wijsheid, waardoor hij zeer vermaard is geworden en toen wijd en zijd geprezen werd. Deze Salomo wordt ook bevonden, geprofeteerd te hebben in zijn boeken van welke 3 aangenomen zijn onder de Canonische geloofwaardigheid, nl. zijn Spreuken, de Prediker en het Hooglied, dat ook wel genaamd wordt: Lied der Liederen. Aangaande de andere 2 boeken, waarvan het ene genaamd wordt wijsheid en het andere Ecclesiasticus, vanwege enige gelijkheid in de manier van spreken zijn deze boeken mede aan Salomo toegeschreven; doch de geleerden houden voor zeker, dat deze 2 boeken niet van Salomo zijn; hoewel nochtans enigen, en allermeest de Westerse kerk die van ouds onder de waardigheid van de heilige Schriftuur aangenomen heeft. In een van deze boeken, dat de ’ wijsheid van Salomo’ genaamd wordt, wordt het lijden van Christus allerklaarst geprofeteerd; want aldaar worden verhaald zijn goddeloze ombrengers, zeggende: ‘Laat ons op de rechtvaardigen letten; want Hij is ons onzoet, en zet zich tegen onze werken, en verwijt ons de zonden van de wet, en de zonden van onze tuchtiging brengt hij over ons tot onze schande. Hij geeft voor, dat Hij de wetenschap Gods heeft en noemt zich Gods zoon. Hij is ons geworden tot een scheiding van onze gedachten; Hij is ons niet lijdelijk om aan te zien, want Zijn leven is niet gelijk aan het leven van anderen, en Zijn wegen zijn veranderd. Wij zijn door Hem geacht voor beuzelachtig en ongeschikt; Hij onthoudt zich van onze gebreken even als van onze onreinheden. Hij draagt voor zich het einde van de rechtvaardigen, en roemt, dat Hij God tot een Vader heeft: zo laat ons toch zien, of Zijn woorden waar zijn, en laat ons verzoeken wat Hem zal overkomen en wij zullen weten, wat Zijn einde zal zijn. Is de rechtvaardige Gods zoon, zo zal Die Hem helpen, en verlossen van de hand van degenen, die tegen Hem zijn. Laat ons met smaadheid en pijniging Hem vragen, opdat wij mogen weten Zijn godsvrucht, en opdat wij beproeven Zijn geduld. Laat ons Hem met een allerschandelijkste dood veroordelen, en dan zal Hij bekend worden met Zijn woorden. Dit hebben zij bedacht en hebben gedwaald want hun boosheid heeft hen verblind.’ Nu, in Ecclesiastico wordt het toekomstig geloof van de Heidenen aldus voorgesteld: ‘Gij, God! heerser van allen, ontferm U over ons, en zendt uw vrees over alle Heidenen, hef uw hand op over de Heidenen, en laat ze Uw macht zien; opdat gelijk Gij voor hen geheiligd zijt in ons, Gij ook alzo voor ons groot gemaakt wordt in hem, opdat zij u mogen bekennen in zulks als wij U bekend hebben, want er is geen God, dan Gij alleen Heere!’ Deze profetie, onder

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

de schijn van een wens en gebed, zien wij door Jezus Christus vervuld, en kan gebruikt worden tegen de tegensprekingen; doch deze Schriften worden met geen grote vastheid verhaald, alzo zij niet begrepen zijn in de Canon van de Joden, dat is: in hun lijst of in hun register van heilige boeken. Maar aangaande de andere 3, van welke zeker is, dat ze van Salomo zijn, en welke de Joden voor Canonisch houden, indien men, wat daarin dergelijks bevonden wordt, wil betonen tot Christus en Zijn gemeente te behoren, zou daartoe een wijdlopige verhandeling nodig zijn, die ons werk te uitvoerig zou maken. Nochtans hetgeen in de bijspreuken gelezen wordt, dat de goddeloze mannen gezegd hebben: 'laat ons onrechtvaardig de rechtvaardige man verdempen op de aarde, en laat ons hem als een hel levend verslinden, en laat ons zijn gedachtenis wegnemen van de aarde, en laat ons zijn kostelijke bezitting innemen,' dit is zo duister niet, of het kan ligt zonder moeilijke verklaring van Christus en Zijn bezitting, nl. de kerk verstaan worden. Want zoiets heeft ook Jezus zelf door een evangelische parabel betoond dat de boze landlieden gezegd hebben, nl. deze is de erfgenaam; komt! laat ons hem doden en de erfenis zal de onze zijn.' Insgelijks ook in hetzelfde boek, dat wij aangeroerd hebben toen wij handelden van de onvruchtbare, welke 7 gebaard heeft, dat plagt in 't gemeen niet anders dan van Christus en Zijn kerk, evenals namaals gezegd zal worden, verstaan te worden van diegene nl., die Christus bekennen de wijsheid Gods te zijn. De wijsheid (zegt hij) bouwde zichzelf een huis, en heeft het ondersteund met 7 kolommen, en heeft haar offeranden geslacht, en heeft in de beker haar wijn gemengd en heeft haar tafel bereid. Zij heeft haar dienstknechten uitgezonden om tezamen te roepen door een heerlijke prediking tot de beker, zeggende; wie onwijs is, die kome bij mij ter herberge; en tot hen, die zonder verstand waren, sprak zij: komt! eet van mijn brood en drinkt de wijn, die ik u gemengd heb.' Voorwaar, hier bekennen wij merkelijk, dat de wijsheid Gods, dat is: het woord, dat eeuwig is met de Vader, in de maagd een huis voor hemzelf gebouwd heeft, nl.: zijn menselijk lichaam, en dat Hij bij datzelve, evenals bij het hoofd, gevoegd heeft Zijn leden, nl.: de kerk, en dat Hij geofferd heeft de offeranden der martelaren, en dat Hij Zijn tafel in wijn en brood bereid heeft, waarin ook blijkt Zijn priesterschap naar de ordening van Melchizedek; voorts, dat Hij ook de onwijzen, en die zonder verstand zijn, geroepen heeft, want gelijk de apostel zegt: 'het zwakke der wereld heeft God uitverkoren, opdat Hij het sterke zou beschamen,' (1 Corinthiërs 1:27) tegen welke zwakke hij nochtans zegt: 'verlaat u onzinnig wezen, opdat gij moogt leven, en zoek de wijsheid, opdat gij het leven moogt hebben.' Ondertussen deelachtig te worden aan zijn tafel, zulks is alrede beginnen, het leven te hebben. Want ook in de Prediker zegt Hij; 'is het dan niet goed voor de mens, dat hij ete en drinke, en dat hij zijn ziel het goede doe genieten in zijn arbeid?' Wat kan daar verstaan worden, geloofelijker gezegd te worden dan wat tot de mededeling en gemeenschap van deze tafel behoort, welke die Priester, nl. de Middelaar van het Nieuwe Testament zelf ons geeft, naar de ordening van Melchizedek, van zijn lichaam en bloed? Want deze offerande is in de plaats gekomen van al die offeranden van het Oude Testament, welke geofferd werden in de schaduw van het toekomstige, vanwege hetwelk wij ook in Psalm 40 de stem van de Middelaar, door de profetie tot ons sprekende, bekennen: 'brandoffer en zondoffer hebt gij niet geëist, doch een lichaam hebt gij mij bereid;' want in plaats van al die offeren en spijsoffers werd zijn lichaam geofferd, en wordt aangeboden degenen, die het deelachtig worden. Want dat die prediker in die spreuk van eten en drinken, welke Hij dikwijls verhaalt en zeer aanprijst, niet verstaat enige vleselijke spijzen zulks geeft Zijn andere reden genoegzaam te kennen als Hij zegt: 'het is beter te gaan in het klaaghuis dan te gaan in het huis van de maaltijd.'. (Prediker 7:2) En een weinig daarna het hart der wijzen is in het klaaghuis; maar het hart der zotten in het huis der vreugde. (Prediker 7:4) Maar aangaande dit boek dunkt mij, dat ik allermeest behoor te verhalen, hetgeen behoort tot die 2 steden, nl. de een van de duivel en de andere van Christus, en hetgeen betreft haar 2 koningen, nl.: de duivel en Christus 'wee u, land! welks koning een kind is, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

welks vorsten in de morgenstond eten! Welgelukzalig zijt gij, land! welks koning een zoon van de edelen is, en welks vorsten te rechter tijd eten, tot sterkte en niet tot brasserij.' (Prediker 10:16-17). De duivel heeft hij een kind genoemd vanwege zijn dwaasheid, zijn hoogmoed, zijn vermetelheid en dartelheid, alsmede vanwege alle andere gebreken en ondeugden, welke bij de jeugd overvloedig voorkomen. Maar Christus heeft hij genoemd een zoon der edelen, nl.; van de heilige Patriarchen, die behoren tot de vrije stad, uit welke Hij afstamt naar het vlees. Aangaande de vorsten van de eerste stad, zij eten vroeg, dat is: vóór de gepaste tijd, want zij verwachten de gelukzaligheid van de gepaste tijd niet, welke de waarachtige gelukzaligheid is in de toekomstige eeuw, begerende spoedig gelukzalig te zijn door de wellustigheden van deze wereld. Maar belangende de vorsten van de stad van Christus, zij verwachten geduldig de tijd van de onbedrieglijke gelukzaligheid. Dit geeft hij te kennen, als hij zegt 'tot sterkte, en niet tot brasserij.' En wat het Lied der Liederen aangaat, dat is een zekere geestelijke vermaking van de heilige gemoederen in het huwelijk van die koning en die koningin van de stad, welke is Christus en Zijn gemeente. Doch deze vermakelijkheid is ingewikkeld en besloten binnen allegorische en verborgen bedekselen, opdat met meer vurigheid begeerd worde, en met meer vermakelijkheid ontbloot worde en verschijne die bruidegom, tot wie gezegd wordt in datzelfde lied: 'de gerechtigheid heeft u bemind, en die bruid, die aldaar hoort, is liefde in Uw vermakelijkheden.' Vele dingen gaan wij stilzwijgend voorbij, daar wij dit werk eenmaal hopen te eindigen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

VAN DE KONINGEN NA SALOMO, ZOWEL IN JUDA ALS IN ISRAËL.

Alle andere koningen der Israëlieten na Salomo worden nauwelijks bevonden, iets door enige verborgenheden, hetzij van spreuken of verhandelde daden, geprofeteerd te hebben, dat Christus en Zijn gemeente aangaat. Ik spreek zowel van de koningen in Juda als in Israël, want zo zijn die 2 delen van dat volk genaamd geworden van die tijd af, dat dat volk, vanwege de boosheid van Salomo ten tijde van zijn zoon Rehabeam, die na zijn vader in het koningrijk gevolgd is, door Gods wraak verdeeld is geworden. Derhalve de tien stammen, die Jerobeam, de knecht van Salomo, ontvangen heeft, zodat hij tot koning over dezelve in Samaria gesteld werd, die 10 stammen werden eigenlijk Israël genaamd, niettegenstaande die naam een gemene naam was van ‘t ganse volk. Maar de 2 stammen Juda en Benjamin, die om David’s wil, opdat het koninkrijk van zijn stam niet geheel uitgeroeid zou worden, overgebleven waren, gelegen zijnde onder de stad Jeruzalem, die 2 stammen kregen de naam van Juda, want uit deze stam was David. Nu, Benjamin, de andere stam, behoorde tot dat koninkrijk, waaruit Saul geweest is; doch deze beide stammen tezamen werden Juda genaamd en werden door deze naam onderscheiden van Israël, met welke naam genoemd werden de 10 stammen, hebben hun eigen koning. Want de stam Levi, aangezien die priesterlijk was, en alzo toegeëigend was ten dienste van God en niet van de koningen, die stam werd voor de dertiende geteld; want Jozef, een van de 12 zonen van Israël, heeft niet een stam uitgemaakt zoals de anderen ieder een gemaakt hebben, maar hij heeft twee stammen gemaakt, nl. Aphraïm en Manasse. Nochtans behoorde de stam Levi meer tot het koninkrijk van Jeruzalem, waar de tempel Gods was, die zij dienden. Zo dan, als het volk gedeeld was, heeft allereerst in Jeruzalem geheerst Rehabeam, de zoon van Salomo en koning van Juda. En in Samaria heeft allereerst geregeerd Jerobeam, koning van Israël, de knecht van Salomo. En als Rehabeam de tirannie van het afgescheiden deel wilde vervolgen door oorlogen, is hem verboden, te strijden met zijn broeders, alzo God door de propheet zeide ‘dat Hij dat gedaan had,’ waaruit dan gebleken is, dat in die zaak geen zonde geweest is, noch van het koningrijk Israël, noch van het volk, maar dat daarmee is vervuld de wil van God, die daar was richtende. Als zij dit verstaan hadden, zo zijn beide die delen onder elkander bevrucht geworden en hebben zich stil gehouden; want onder hen was een deling en afscheiding geschied, niet van de religie, maar van bet Rijk.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

VAN JEROBEAM, DIE DOOR DE GODDELOOSHEID VAN ZIJN AFGODERIJ HET VOLK, HEM ONDERDANIG ZIJNDE, ONTHEILIGD HEEFT, ONDER WELK VOLK GOD NOCHTANS NIET OPGEHOUDEN HEEFT PROFETIEËN IN TE BLAZEN, EN DAARDOOR VELEN VAN DE MISDAAD VAN DE AFGODERIJ TE BEWAREN.

Maar Jerobeam, de koning van Israël, van verkeerd gemoed zijnde, en God niet gelovende, die hij nochtans waarachtig gevonden had, daar hij hem het rijk beloofd en ook gegeven had deze Jerobeam vreesde, dat het volk, dat tot de tempel Gods kwam (welke binnen Jeruzalem was, alwaar volgens de wet het ganse volk moest komen om hun offeranden te doen) door Rehabeam zou misleid en alzo weder overgezet worden tot de stem David's, als zijnde het koninklijk zaad. Alzo heeft hij afgoderij in zijn rijk ingesteld, en heeft het volk Gods door zijn gruwelijke goddeloosheid bedrogen en door den beeldendienst met hem verbonden. Evenwel heeft God niet opgehouden door zijn profeten hen te bestraffen, niet alleen die koning, maar ook zijn nakomelingen en navolgers van zijn goddeloosheid, en ook dat volk; want onder hen zijn geweest die grote en voortreffelijke profeten, welke ook vele wonderen gedaan hebben, nl.: Elias en zijn discipel Eliza. En toen zeide ook Elias: 'Heere! zij hebben Uwe profeten gedood en Uw altaren omver geworpen, en ik ben alleen overgebleven, en zij zoeken ook mijn ziel,' waarop hem geantwoord is: 'dat aldaar nog. 7.000 mannen waren, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

VAN DE VERANDERLIJKE EN ONZEKERE STAAT VAN BEIDE KONINKRIJKEN VAN DE HEBREEËN, TOT DE TIJD, DAT DIE BEIDE VOLKEREN OP VERSCHILLENDE TIJDEN OVERWONNEN ZIJN, ALSMEDE HOE OOK NADERHAND JUDA WEER IN ZIJN KONINKRIJK IS HERSTELD, HETWELK EINDELIJK ONDER DE MACHT VAN DE ROMEINEN GEKOMEN IS.

Ook in het koninkrijk Juda, dat tot Jeruzalem behoorde, hebben ten tijde van de navolgende koningen geen profeten ontbroken, gelijk het God beliefde, hen te zenden, hetzij om te voorzeggen wat nodig was, of ook om de zonden te bestraffen en de gerechtigheid te bevelen. Want ook hier hoewel veel minder dan in Israël, zijn enige koningen geweest, die door hun goddeloosheden God erg vergramd hebben, zodat zij met gemachtigde geselingen en roeden tezamen met het volk daarover gestraft zijn. Voorwaar geen kleine vromigheden van de godvruchtige koningen worden daar geprezen. Maar in Israël lezen wij, dat de koningen, de een wat meer en de ander wat minder goddeloos zijn geweest. Zo dan, beide die gedeelten gelijk de Goddelijke voorzienigheid beval of toeliet, werden door verschillende voorspoed verheven, en door tegenspoed vernederd, en werden benauwd en bezwaard, niet alleen door buitenlandse oorlogen, maar ook door burgeroorlogen onder elkander, opdat alzo naar uitwijzen van zekere oorzaken de barmhartigheid Gods of Zijn gramschap openbaar zou mogen worden tot ten laatste Zijn toorn zó hoog gestegen was, dat het ganse volk van de Chaldeeën, die hen beoorloogden, niet alleen uitgeroeid is geworden in hun eigen landen en zitstoelen, maar ook grotendeels overgevoerd is naar Assyrië, eerst nl. dat gedeelte, hetwelk Israël genoemd werd, bestaande uit 10 stammen, en daarna ook Juda toen Jeruzalem verwoest en omgekeerd werd gelijktijdig met die allervermaardste tempel, in welke landen datzelfde Juda 70 jaren gevankelijk geweest is; na welke jaren zij, weder losgelaten zijnde, die tempel, welke verwoest was, weder vernieuwd en opgebouwd hebben. En hoewel velen van hun in vreemde landen woonden, hebben Zij nochtans daarna niet meer 2 gedeelten van hun koninkrijk gehad en alzo 2 verschillende koningen, nl. in elk gedeelte één; maar binnen Jeruzalem hadden zij hun enige prins, en op zekere tijden kwamen zij tot de tempel Gods (welke aldaar was) allen gelijkelijk van alle kanten, waar zij waren, en vanwaar zij konden en mochten. Maar zelfs ook toen hebben hun geen vijanden ontbroken van andere volken, welke hen ook door oorlogen overwonnen hebben. Want Christus heeft hen te zijnen tijde ook gevonden onder de schattingen der Romeinen. Van hier komt de vraag: ‘is het ook geoorloofd de keizer schatting te geven?’

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

VAN DE PROFETEN, DIE ÓF DE LAATSTE BIJ DE JODEN ZIJN GEWEEST, ÓF WELK DE EVANGELISCHE HISTORIE OMTRENT DE TIJD VAN CHRISTUS' GEBOORTE ONS ONTDEKT.

Na die ganse tijd, nadat zij wedergekeerd zijn van Babylonië of Babylon, hebben zij na Maleachi, Haggai en Zacheria, die toen profeteerden, en na Ezra geen profeten gehad, tot aan de toekomst van de Zaligmaker, dan Zacharias, de vader van Johannes, en Elizabeth, zijn huisvrouw, nl.: toen de geboorte van Christus allernaast op handen was. En toen Christus nu geboren was, ook de oude Simeon en Anna, de weduwe, mede oud zijnde, en allerlaatst Johannes zelf, welke jong zijnde, Christus, die ook jong was, niet als toekomstig voorzegd heeft, maar nochtans, hen onbekend zijnde, door een profetische bekentenis gewezen heeft, waarover ook de Heere zelf zegt: De Wet en de profeten zijn tot Johannes toe.' Doch de profetering van die vijf is ons uit het evangelie bekend, alwaar ook de maagd Maria, de moeder van onze Heere, bevonden, wordt geprofeteerd te hebben. Maar deze profetie van hen nemen de verworpen Joden niet aan; doch ontelbaar velen van hen, die het evangelie geloofd hebben, hebben dezelve aangenomen. Want toen is waarlijk Israël in tweeën gedeeld geweest, nl.: door die deling, welke door de propheet Samuel aan koning Saul onveranderlijk is voorzegd. Ondertussen hebbende verworpen Joden Maleachi, Haggai, Zacheria en Ezra ook onder de Canonische geloofwaardigheid aangenomen, en houden hen voor de laatste profeten. Want er zijn ook geschriften van hen, gelijk van anderen, die in grote menigte hebben geprofeteerd; maar weinigen hebben die dingen geschreven, welke de Canonische geloofwaardigheid behouden. Van die voorzeggingen, aangaande de dingen, welke tot Christus en Zijn kerk behoren, dunkt het mij, dat ik enige dingen in dit werk behoor te stellen, hetwelk beter door de hulp des Heeren zal geschieden in het volgende of achtste boek, opdat wij dit lang en wijdlopig boek niet verder uitbreiden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS. TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 8.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

VAN AL DIE DINGEN, WELKE TOT DE LIJDEN VAN DE ZALIGMAKERS IN DE VORIGE BOEKEN VERHANDELD ZIJN.

Ik heb hier vóór beloofd, dat ik zou schrijven van de eerste opkomst, de voortgang en de behoorlijke einden van de 2 steden, van welke de een is de Stad Gods, en de andere de stad van deze wereld, in welke de eerste, zoveel het menselijk geslacht betreft, tegenwoordig in vreemdelingschap is. En ten eerste heb ik de vijanden van de Stad Gods, die hun goden stellen boven Christus, die de schepper van deze Stad is, en die daarenboven met een aller hatelijkste en gruwelijkste nijdigheid de Christenen benijden, met alle macht, zoveel de genade Gods mij gegeven heeft, beantwoord en weer legt, hetwelk ik in de eerste boeken gedaan heb. En aangaande deze mijne drieërlei toezegging, die ik hier voor gedaan heb, is in het eerste, tweede, derde en vierde boek van dit deel de opkomst van beide steden beschreven. Daarna is verhaald de voortgang, beginnende van de eerste mens tot aan de Zondvloed, en is zulks begrepen in één boek alleen, nl.: in het vijftiende van dit werk. En van daar zijn beide steden, even als in de tijden geschied is, ook alzo in onze schriften voortgelopen tot aan Abraham. Maar van Abraham af tot aan de tijd van de koningen van de Israëlieten, waarmede wij het zesde boek geëindigd hebben, en voorts van daar tot de komst van de Zaligmakers in het vlees; tot aan welken tijd het zevende boek zich uitstrekt, gedurende die ganse tijd schijnt in ons schrijven alleen voortgelopen te hebben de Stad Gods, daar nochtans dezelfde Stad Gods in deze wereld niet alleen voortgelopen heeft, maar beide deze steden zijn in het menselijk geslacht, even als van het begin geschied is, ook alzo in haar voortgang van tijd tot tijd voortgelopen. Maar zulks heb ik gedaan, opdat van dier tijd af, dat de beloften Gods het klaarst begonnen te zijn, tot de geboorte van Christus in van Wie alles, wat in het eerst beloofd werd, moest vervuld worden, allereerst die stad, die Gods Stad is, zonder verhindering van het tegendeel van de andere stad, allerbescheidenst in haar voortloop zou mogen blijken, hoewel dezelve tot aan de openbaring van de nieuwe Testament niet in een licht, maar in een schaduw voortgelopen heeft. Derhalve zie ik nu, dat ik bij de hand te nemen heb, wat ik nagelaten had, nl.: dat ik aan roer, zoveel mij nodig zal voorkomen, hoe en op welke wijze van de tijden van Abraham af, de andere stad ook voortgelopen is, opdat ze door naarstige aanmerking van hen, die dit lezen, te beter onder elkander kunnen vergeleken worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

VAN DE KONINGEN VAN DE AARDSE STAD, EN DE TIJDEN, MET WELKE DE BEREKENINGEN VAN DE TIJDEN VAN DE HEILIGE, BEGINNENDE VAN DE OPKOMST VAN ABRAHAM AF, OVEREEN KOMEN.

Zo dan, het mensdom, verstrooid zijnde over de aarde, is wel in verscheidenheden van plaatsen, hoewel het blijft in gemeenschap van dezelfde natuur. Maar, dit zelfde mensen geslacht, alzo ieder zijn eigen bijzondere voordelen en begeerlijkheden najaagt, en daar benevens, alzo hetgeen er begeerd wordt, niemand genoeg is, of tenminste niet allen, wordt tegen zich zelf verdeeld, en het een deel onderdrukt het andere. Want het overwonnen deel buigt zich onder het overwinnende, stellende mitsdien de vrede en het behoud boven de heerschappij, of ook boven de vrijheid, zodat zulke mensen tot een grote verwondering zijn geweest, die liever wilden sterven dan dienen. Want bijna alle overwonnen volken hebben liever gesteld willen worden onder het juk van de overwinnaars, dan dat zij door de velerlei verwoestingen van de oorlogen geheel uitgeroeid en tenietgedaan zouden worden. En hierdoor is het geschied, (doch niet zonder de Voorzienigheid van God, in Wiens macht en bestelling het is, dat de mens door de oorlog onder het juk gebracht wordt of onder het juk brengt) dat enigen begiftigd zijn geworden met heerschappijen en koninkrijken , en anderen onderworpen zijn geworden aan hen, die heersten. Maar onder zeer vele koninkrijken van de aarde, in welke het mensdom verdeeld is, welke Koninkrijken wij de stad dezer wereld noemen, zien wij, dat 2 Koninkrijken boven anderen allervermaardst en heerlijkst opgekomen zijn, nl.: eerst dat, van de Assyriërs en daarna dat van de Romeinen, welke beide Rijken in verschillende tijden en op verschillende plaatsen bestaan hebben. Want even gelijk het een het eerst en het andere het laatst is, alzo is ook het eerste in ‘t Oosten en het laatste in ‘t Westen ontstaan. En na het einde van ‘t eerste is ‘t laatste opgekomen.

Aangaande alle andere Koninkrijken en Koningen, daarvan zeg ik, dat die enigszins als aanhangsels van de genoemde 2 zijn. Zo dan, toen Abraham geboren werd in Chaldéa, was Ninus de tweede Koning van de Assyriërs, welke na zijn vader Belus, die de eerste Koning is geweest, in dat Rijk opgevolgd is. Ten zelfde tijde was ook het Koningrijk van de Zicyoniërs, dat zeer klein was, van hetwelk die allergeleerdste Macus Varro, die schrijft van de afkomst van het Romeinse volk, als van oude tijden voortgekomen is; want van deze Koningen van de Zicyoniërs, is het Rijk gekomen tot die van Athene, en van daar tot de Latijnse, en van daar voorts tot de Romeinen. Maar al deze koninkrijken vóór de opbouw van de stad Rome worden in vergelijking van het koningrijk Assyrië zeer klein gerekend, hoewel Zallustius, een Romeins historie-schrijver bekent, dat de republiek Athene allerheerlijkst en vermaard geweest is; want van de Atheners sprekende, zegt hij: ‘De verhandelde daden van de Atheners gelijk ik meen, zijn eertijds zeer heerlijk en groot geweest; maar nochtans zijn ze minder geweest dan het gerucht van hun zegt; doch aangezien daar voortgekomen zijn die zeer grote verstanden van de schrijvers, zo zijn daardoor de daden van de Atheners voor de grootste van de wereld gehouden; want daardoor is de vroomheid van hen die iets gedaan hebben zó groot gehouden als de kloeke verstanden die met woorden hebben kunnen beschrijven. Daar benevens heeft Athene geen kleine eer en vermaardheid gekregen door de geleerdheid van de filosofen, die hier vooral geweest zijn. Want zoveel de heerschappij betreft, er is in de eerste tijden geen groter Rijk geweest dan dat van de Assyriërs, want er wordt verhaald, dat in dit Rijk koning Ninus, de zoon van Pelus, geheel Azië (dat ten aanzien van het getal van de delen het derde deel

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

genoemd wordt van de gehele wereld, en ten aanzien van de grootte bevonden wordt de helft van de wereld te zijn) onder zijne macht gebracht heeft tot aan de einden van Lybië; want in het Oosten waren alleen de Indianen over wie hij niet geheerst heeft, welke zijne huisvrouw Semiramis nochtans, nadat hij overleden was, beoorloogd heeft. Dit is geschied, opdat al die volken of koningen, die in die landen waren, onderworpen zouden worden aan het koningrijk en de heerschappij van de Assyriërs, en dus alles zouden doen wat hen bevolen werd. Zo dan, Abraham is in dat koningrijk bij de Chaldeeën ten tijde van Ninus geboren. Maar aangezien de Griekse zaken ons veel meer bekend zijn dan de zaken van de Assyriërs, en alzo zij, die de afkomst van het Romeinse volk in de oudheid van hun ontstaan naarstig onderzocht hebben, het vervolg en de orde van de tijden gebracht hebben door de Grieken tot de Latijnen, en daarna tot de Romeinen, die ook Latijnen zijn, zo zijn wij verplicht ter plaatse, waar het nodig is, ook van de Assyrische koningen te verhalen, opdat alzo mag blijken, dat Babylon als het eerste Rome, tezamen met de Stad Gods, die in vreemdelingschap in deze wereld is, voortgelopen heeft. Maar, die zaken, welke wij vanwege de vergelijking van de beide steden, nl. de aardse en de Hemelse Stad, in dit werk schuldig zijn in te voegen, moeten wij meest nemen van de Grieken en Latijnen, bij wie Rome is als een tweede Babylon. Derhalve, toen Abraham geboren werd, toen is bij de Assyriërs de tweede koning geweest Ninus en bij de Zicyoniërs is de tweede koning geweest Europs; doch de eerste koning bij hen is geweest Belus, en bij deze is de eerste geweest Eqialeus. Als nu Abraham van Babylon uitgegaan was en God hem beloofd had, dat uit hem een groot volk zou komen, en hem ook toegezegd had de zegening aller volken in zijn zaad, toen hadden de Assyriërs hun vierde koning, en de Zicyoniërs hun vijfde. Want bij hen heerste de zoon van Ninus na zijne moeder Semiramis, die, naar men zegt, door hem gedood is, omdat zij, zijne moeder zijnde, haar zoon durfde bevlekken met onbetamelijke dingen. Sommigen menen dat Babylon door deze vrouw gesticht is. Nu, wanneer of hoe Babylon is gesticht, hebben wij in het zesde boek gezegd. En aangaande de zoon van Ninus en Semiramis, die zijn moeder in het Rijk opgevolgd is, enigen noemen hem Ninum, en anderen noemen hem (met een naam, die van zijn vader afkomstig is) Ninium. Nu, het Rijk van de Zicyoniërs had in dien tijd Telerion. Terwijl deze heerste, zijn het zulke aangename en blijde tijden geweest, dat de mensen hem, toen hij gestorven was, als een god geëerd hebben met offeranden te doen en met spelen, welke men zegt, dat allereerst tot zijne eer ingesteld zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

WIE GEHEERST HEEFT OVER DE ASSYRIËRS EN DE SICYONIËRS TOEN DE HONDERDJARIGEN ABRAHAM, VOLGENS DE BELOFTE, HAAK GEBOREN WERD, EN DAARNA TEN TIJDE TOEN AAN HAAK DE TWEELINGEN ESAU EN JACOB, VAN REBECCA GEBOREN ZIJN.

Te dien tijde werd ook Izaäk, volgens Gods belofte, aan zijn honderdjarige vader geboren, want hij was een zoon van Abraham en diens huisvrouw Sara, welke onvruchtbaar en oud geworden zijnde, alle hoop op kinderen verloren had. Te zelfde tijde was bij de Assyriërs de vijfde koning Aralius, die ook wel Argius en Analius genoemd wordt. Toen Izaäk 60 jaar oud was, zijn geboren de tweelingen Esau en Jacob, welke Rebecca hem geschonken heeft ten tijde dat hun grootvader Abraham nog leefde en 160 jaren oud was, welke, nadat hij 175 jaren oud geworden was, gestorven is ten tijde, dat bij de Assyriërs heerste Xerxes, die ook Baleus genoemd werd, en toen bij de Sicyoniërs heerste Thuriachus, dien sommigen ook Thurimachus noemen. En beide zijn zij in hun koningrijk de zevende koning geweest. Nu, het koningrijk van de Argivisen is opgekomen te samen met de kindskinderen van Abraham, onder welke allereerst geheerst heeft Inachus, hetwelk niet voorbij te gaan is; Varro verhaalt, dat de Sicyoniërs offeranden plachten te doen bij het graf van hun zevende koning Tharimachus. Toen heerste Armamitres, de achtste koning van de Assyriërs, en Leucippus, de achtste koning van de Sicyoniërs, en Inachus, de eerste koning van de Argivisen, heeft God gesproken tot Izaäk, en heeft ook die zelfde 2 dingen, die hij zijn vader toe gezegd had, aan hem beloofd, nl. het land Kanaän aan zijn zaad, en de zegeningen van alle volken in zijn zaad; deze dingen zijn ook beloofd geweest aan zijn zoon het kindskind van Abraham, welke eerst Jacob en daarna Israël genaamd is, nl. toen Belocus, de negende koning heerste over de Assyriërs en toen Phoroneus, de zoon van Inachus, als tweede koning heerste over de Argivisen, blijvende Leucippus nog aan de regering bij de Sicyoniërs. In deze tijd is Griekenland onder Phoroneus, de Argolischen koning, vermaard geworden door de instellingen van zekere goede wetten en gerichten. Nochtans, alzo Phegous, de broeder van deze Phoroneus in zijne jonkheid gestorven was, ‘s bij zijn graf een tempel gebouwd, opdat hij daarin zou geëerd worden als een God, en opdat aan hem aldaar ossen zouden geofferd worden. Ik meen, dat zij hem zodanige eer waardig geacht hebben, omdat hij in het gedeelte van zijn koningrijk (want de vader had hun ieder een gedeelte van het rijk gegeven, waarover zij bij zijn leven zouden heersen) zekere tempels gesticht had, om daarin de goden te eren, en evenzo omdat hij diegene was, welke geleerd bad de tijden bij maanden en jaren waar te nemen, nl. hoe verre in wat aanzien zij ieder dezelve zouden tellen. Deze dingen, als nieuw zijnde, hebben die mensen, die nog onervaren, waren in hem bewonderd, en toen hij gestorven was, hebben zij daarom gemeend of gewild, dat hij een god geworden was. Want ook van Job wordt gezegd, dat zij een dochter van Inachus geweest is, welke later genaamd is Isis, en welke als een grote godin geëerd werd in Egypte, hoewel sommigen schrijven, dat zij, een koningin zijnde uit het Moorenland, in Egypte gekomen is, en zeggen, overmits zij zeer wijd in gerechtigheid geheerst heeft, dat haar, na dat zij gestorven was, deze goddelijke eer bewezen werd, en daar benevens, dat deze eer zó groot was, dat hij, die zei dat zij een mens was geweest, strafschuldig gehouden werd.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

VAN DE TIJDEN VAN JACOB EN ZIJN ZOON JOZEF.

Als nu bij de Assyriërs heerste de tiende koning Baleus, en bij de Sicyoniërs de negende koning Mesappus; insgelijks als bij de Argivisen heerste de derde koning Apis, toen is Izaäk gestorven, oud zijnde 180 jaar, en heeft nagelaten zijne tweelingen, oud zijnde 120 jaar, van welke Jacob de jongste was, behorende tot de Stad Gods, van welke wij schrijven, en de oudste is verworpen geworden. Deze Jacob had 12 zonen, van welke één, nl. Jozef, door zijne broeders, terwijl hun grootvader Izaäk nog leefde, aan kooplieden, die naar Egypte reisden, verkocht werd. Nu, Jozef stond voor Pharao, en was 30 jaar oud toen hij van zijne nederigheid en versmaadheid, die hij verdragen had, verhoogd werd, omdat hij de dromen van de koning door goddelijke openbaringen verklarende, 7 toekomstige vruchtbare jaren voorzegd had, wier overvloed de navolgende 7 onvruchtbare jaren zouden verteren. Daarom heeft de koning hem tot een vorst gesteld over Egypte, hem verlossende uit zijne gevangenis, in welke hem gebracht had zijne eerbaarheid, die hij kloekmoedig wilde bewaren, zodat hij ook niet bewilligd heeft in het onbetamelijk verzoek van diens vrouw, die hem onbehoorlijk beminde en hem tot ontucht wilde verleiden. Toen zij hem bij zijn kleed vasthield, scheurde hij zich los en liep weg van haar, waarna zij hem valselijk bij zijn heer, die lichtgelovig was, aanklaagde en Jozef beschuldigde van het kwaad, waartoe zij hem had willen overhalen. Nu, in het 2de jaar van de 7 onvruchtbare jaren is Jacob met al de zijnen in Egypte gekomen tot zijn zoon, oud zijnde 130 jaar, gelijk hij zelf aan de koning, die hem zulks vroeg geantwoord heeft; en Jozef was toen 39 jaar, voegende nl. bij de 30, die hij oud was toen hij van de koning vereerd werd, de 7 vruchtbare jaren en daarenboven nog 2 jaren van de duren tijd.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

VAN APIS, DE KONING VAN DE ARGIVISEN, DIE DE EGYPTENAREN SERAPIS NOEMEN, EN DIE ZIJ GODDELIJKE EER BEWEZEN.

Te deze tijde is Apis, de koning van de Argivisen, met schepen overgevaren naar Egypte en toen hij daar gestorven was, is hij geworden Serapis, de allergrootste van alle goden bij de Egyptenaren. Nu, waarom hij na zijn dood niet Apis, maar Serapis genaamd is, daarvan geeft Varro een zeer begrijpelijke reden; want aangezien die kist, in welke de dode gelegd werd (welke nu ieder Sarcophaag, dat is: vleeseter, noemt) in ‘t Grieks sores genaamd werd, en daar zij hem, begraven zijnde, ter plaatse waar hij lag, begonnen te eren, eer nl. zijn tempel gebouwd was, zo is het dat hij genoemd is Soro Sapis, dat is: de doodkist van Apis, of Sorapis, en daarna met verandering van één letter, gelijk zulks meer gebeurde, werd hij Serapis genaamd. Daarna is ook een gebod uitgegeven aangaande hem, indien iemand zei, dat hij een mens was geweest, dat die lichamelijk zou gestraft worden. En aangezien bijna in alle tempels, waar Isis en Serapis geëerd werden, ook een beeld was, dat een vinger op zijne lippen houdende, scheen te vermanen tot zwijgen, zo meent Varro, dat zulks beduidt, dat men moest zwijgen, dat zij mensen geweest waren. En aangaande dien os, dien het land Egypte, bedrogen zijnde door wonderlijke ijdelheid, tot zijne eer met grote vermakelijkheden houdt en voedt, daar zij hem levend zonder enige doodkist eerden, die os werd genaamd Apis, en niet Serapis. Toen die os gestorven was, werd er in zijn plaats gezocht en gevonden een klaf van gelijke kleur, dat is met enige witte plekken gelijk gesprikkeld, waarom zij meenden, dat hun iets wonders als van God besteld was. Want het is de duivelen geen grote kunst geweest aan zekere koe, die kalfdragende werd, te tonen de inbeelding van even zulk een stier, en alzo te maken, dat zij alleen daarop haar bemerking had, zodat de genegenheid van de moeder daar van zou aftrekken wat in haar vrucht lichamelijk zou blijken, gelijk Jacob met de gesprikkelde roeden teweeggebracht heeft, dat er bonte en gesprikkelde schapen en geiten geworpen werden. Want wat de mensen aan de dieren met ware kleuren en lichamen kunnen vertonen, dat kunnen de duivelen met gemaakte en verdichte beeld, zeer licht aan de dieren, wanneer zij ontvangen, voor ogen stellen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

WIE GEHEERST HEEFT BIJ DE ARGIVISEN, EN WIE BIJ DE ASSYRIËRS, TOEN JACOB IN EGYPTE GESTORVEN IS.

Zo dan, Apis, een koning, niet van de Egyptenaren, maar van de Argivisen, is gestorven in Egypte. Na deze is zijn zoon Argus hem opgevolgd, naar wie zij genoemd zijn Argi, en verder daaruit Argivi. Want onder de voorgaande koningen was er geen plaats noch enig volk, met deze naam genoemd. Toen nu deze Argus bij de Argivisen heerste, en Eratus bij de Sicyoniërs, blijvende ondertussen Baleus bij de Assyriërs nog in zijn rijk, toen is Jacob gestorven in Egypte, oud zijnde 147 jaren, nadat hij op zijn doodbed zijn zonen en kleinkinderen, gewonnen bij Jozef, gezegend had, en openbaar in volle klaarheid Christus geprofeteerd had, zeggende op de zegening van Juda: ‘de schepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijne voeten, totdat, Silo komt, en dezelve zullen de volken gehoorzaam zijn.’. (Genesis 49:10) In de tijd dat Argus heerste begon Griekenland zijn eigen vruchten te gebruiken en had door de landbouw zijn eigen koren, hebbende zaad van elders gehaald en overgebracht. Want Argus werd na zijn dood ook voor een god gehouden en werd vereerd met een tempel en met offeranden, welke eer, toen hij nog heerste, ook bewezen is aan een mens buiten allen staat, nl.: Aan Homogyrus, die door de bliksem getroffen was, overmits hij allereerst de ossen voor de ploeg gespannen had.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

TEN TIJDE VAN WELKE KONINGEN JOZEF IN EGYPTE GESTORVEN IS.

Toen bij de Assyriërs de 12de koning Mamitus heerste, en bij de Sicyoniërs de 11de, nl. Plemneus, blijvende ondertussen Argus bij de Argivisen nog in het rijk, toen is Jozef in Egypte gestorven, oud zijnde 110 jaren, na wiens dood het volk Gods wonderbaar aanwassende, in Egypte gebleven is 145 jaren, te weten in het eerst met gerustheid tot tijd en wijle dat zij gestorven waren, die Jozef gekend hadden; daarna, overmits men dit volk zij n aanwas benijdde, en omdat zij verdacht waren, zolang tot zij verlost werden, zo zijn zij daarover met zeer vele vervolgingen bezwaard geworden; evenwel is dit volk door Gods zegen te midden hiervan nog vermeerderd. Dit volk werd in Egypte gedwongen tot allerlei zware arbeid. Gedurende deze tijd zijn in Assyrië en Griekenland dezelfde koninkrijken gebleven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

TEN TIJDE VAN WELKE KONINGEN MOZES GEBOREN IS, EN WELKE GODENDIENST TEN ZELFDE TIJD OPGESTAAN IS.

Toen nu over de Assyriërs heerste de 14de koning Saphrus, en over de Sicyoniërs de 12de nl. Orthopolus, en over de Argivisen de 5de, nl. Criasus, toen is Mozes geboren in Egypte, door wie het volk Gods van de Egyptische dienstbaarheid verlost is, in welke ditzelfde volk op zodanige wijze moest geoefend worden om van de te meer te verlangen naar de hulp van zijn Schepper. Ten tijde, dat die voorverhaalde koningen heersten, wordt door sommigen geloofd, dat er een zekere Prometheus geweest is, van wie zij zeggen, dat hij de mensen van slijk gemaakt heeft, overmits van hem verhaald wordt, dat hij de beste leraar van de wijsheid geweest is, en nochtans Wordt daar niet betoont welke wijzen te zijne tijd geweest zijn. Zijn broeder Atlas wordt gezegd een groot sterrenkijker geweest te zijn, waaruit de fabel ontstaan is, welke verdicht, dat hij de Hemel draagt, hoewel ook een berg met zijn naam alzo genoemd wordt, door wiens hoogte veel meer zulk dragen van de Hemel onder het algemeen gevoelen van de volks schijnt gekomen te zijn. Van dien tijd af begonnen in Griekenland vele andere fabelachtige dingen versierd te worden; doch tot aan Cecrops, koning van Athene, onder wiens regering deze stad ook zijn naam ontvangen heeft, en ten tijde van wiens heerschappij God zijn volk door Mozes uit Egypte geleid heeft, tot aan deze Cecrops zijn daar nu en dan enige afgestorvenen door de blinde en ijdele gewoonte en de superstitie van de Grieken onder het getal van de goden gesteld, onder welke deze bijzonder geweest zijn, nl.. Melantonice, de huisvrouw van koning Criasus, en Phorbas, hun zoon, die na zijn vader de zesde koning van de Argivisen geworden was, en ook Jasus, de zoon van Triopas, de zevende koning, en voorts de negende koning Sthenelas, of Stheneleus, of Sthenelus; want bij onderscheidene schrijvers wordt zijn naam verschillend gevonden. Te dezen tijde wordt ook gezegd, dat er Mercurius geweest is, een kindskind van Atlas, uit zijne dochter Maja, gelijk alle algemeen schriften zulks te kennen geven. Deze is zeer vermaard geweest door de kennis van vele kunsten, die hij aan de mensen overgeleverd heeft, vanwege welke verdienste zij na zijn dood óf gewild óf geloofd hebben, dat hij een god was. En eindelijk wordt gezegd, dat Hercules de laatste geweest is, behorende nochtans tot die tijden van de Argivisen, hoewel sommigen menen, dat hij, ten aanzien van de tijd, vóór Mercurius geweest is; ik geloof echter dat dezen hierin mis zijn. Maar op welke tijden zij ook geboren zijn, het is zeker, en buiten allen twijfel bij alle voortreffelijke historieschrijvers, die deze oude geschiedenissen beschreven hebben, dat zij beide mensen zijn geweest; doch daar zij de mensen veel goeds aangebracht hebben voor dit leven, bewezen de mensen hun goddelijke eer. Maar Minerva is veel ouder dan dezen; want van haar wordt gezegd, dat zij ten tijde van Ogygius in maagdelijke jeugd verschenen is aan het meer Tritonis, waarom zij zelve ook Tritonia genoemd werd. Deze Minerva is de vindster geweest van vele werken, en is van de te lichter voor een godin gehouden naarmate haar oorsprong minder bekend was; Want aangaande, dat er in ‘t gemeen gezongen werd, dat zij geboren was uit het hoofd van Jupiter, zulks moet men aan de poëten en fabelen toeschrijven, en niet onder de historie of gebeurde zaken stellen, hoewel men ook niet zeker zeggen kan wanneer Ogygius geweest is; want te zijne tijde is er een grote watervloed geweest, (niet die allergrootste, waarin geen mensen ontkomen zijn dan alleen zij, die in Ark waren) welke watervloed geen Griekse noch Latijnse historie van de Heidenen bekent, maar nochtans was hij groter dan die, welke daarna ten tijde van Deucalion geweest is. Doch aangaande de tijd, wanneer dit alles geweest is, hierin komen de historieschrijvers niet overeen; Want Varro heeft van daar zijn boek begonnen, waarvan ik vroeger melding gemaakt heb, en om te komen tot de Romeinse zaken,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zo stelt hij niets ouder als de watervloed van Ogygius, dat is: die in zijn tijd plaats had. Maar de onzen, die tijdboeken geschreven hebben, nl. eerst Eusebius, en daarna Hieronimus, welke zelfs ook enige voorgaande historieschrijvers in deze mening gevolgd zijn, deze verhalen, dat toen Phoroneus, de tweede koning van de Argivisen heerste, de watervloed van Ogygius er geweest is. Maar wanneer het ook geweest is, het is zeker, dat Minerva toen als een godin geëerd werd, nl. toen Cecrops heerste over de Atheners, onder welken koning zij ook verhalen, dat diezelfde stad óf vernieuwd of gesticht is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

WANNEER ATHENE GEBOUWD IS, EN WELKE NAAR HET ZEGGEN VAN VARRO, DE OORZAAK VAN DIEN NAAM IS.

Want dat deze stad Athene is genaamd, welke naam zeker van Minerva zijn oorsprong heeft, die in het Grieks Athene genaamd wordt, daarvan geeft Varro deze reden: Alzo het geschied was, dat aldaar zeer schielijk een olijfboom opgeschoten was en op een andere plaats water uitgesprongen was, zo hebben die vreemdheden de koning bekommerd, zodat hij enigen uitgezonden heeft tot de Delphische Apollo, om aan hem te vragen, wat hiermee te verstaan was, en wat men had te doen. Hierop heeft Apollo geantwoord, dat de olijfboom Minerva en dat het water Neptunus betekende. Voorts gaf hij te kennen, dat dit beduidde, dat het in van de burgeren macht en vrije wil was, naar wiens naam van die 2 goden, van wie het teken die zelfde dingen waren, zij hun stad zouden willen noemen. Als Cecrops deze antwoorden ontvangen had, heeft hij al de burgers bijeen geroepen, om hun stem te geven, zowel vrouwen als mannen; want het was toen in die plaatsen het gebruik, dat ook de vrouwen tegenwoordig waren bij de beraadslagingen van de algemeen zaken. Als men dan de ganse menigte hierover aangesproken had, gaven de mannen hun stemmen voor Neptunus, en de vrouwen voor Minerva. En daar er één stem van de vrouwen meer was dan van de mannen, heeft Minerva de overhand behouden. Toen is Neptunus hierover vergramd geworden, en heeft door overvloeiing van de zeebaren het ganse land van Athene bedorven, want het is voor de duivelen geen grote moeite, allerlei wateren wijd en breed uit te spreiden. Middelerwijl, opdat zijn toorn zou mogen verzoend worden, zo zegt diezelfde schrijver, dat daarover de vrouwen door de Atheners roet drieërlei straf zijn gestraft geworden, ten eersten nl. dat zij voortaan geen stemmen meer zouden hebben; ten tweeden, dat niemand voortaan van hen, die geboren werden, zijn moederlijke naam zou ontvangen; ten derden, dat niemand haar naar de stad Athenaias of Athenienses zou noemen. Op deze wijze dan heeft die stad, die de moeder en voedster is van alle vrije geleerdheden, en van zovele en zo grote filosofen, behalve welke gans Griekenland geen vermaarde en heerlijker stad gehad heeft; op die wijze, zeg ik, heeft die stad, door bespotting van de duivelen, van de twist van hun goden, de een man- en de andere vrouw zijnde, en daarover van de overwinning van de vrouw door de vrouwen, de vrouwenlijken naam Athene ontvangen. En daar benevens, alzo haar hierover leed aangedaan is van de overwonnenen, zo is dezelfde stad vanwege zulks gedwongen, de overwinning van de overwinnaars te straffen, vrezende alzo meer de wateren van Neptunus, dan de wateren van Minerva. Want in de vrouwen, welke alzo gestraft zijn, is ook Minerva, die de overwinning had, wederom overwonnen geworden; Want zij heeft haar stemgeefsters zoveel niet bijgestaan noch geholpen, dat zij met verlies van de macht van haar stemmen, en met haar kinderen te laten vervreemden van de naam van hun moeders, tenminste Athenajai mochten genaamd worden, en mitsdien de naam van die godin verwerven, welke zij, met haar stemmen te geven, een overwinnaar gemaakt hadden van een mannelijke god. Uit dit alles blijkt genoegzaam, welke en hoe grote dingen daarvan zouden kunnen gezegd worden, tenware wij ons naasteden, om tot andere dingen over te gaan.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

WAT VARRO VERHAALT VAN DE NAAM, AREOPAGUS EN VAN DE WATERVLOED VAN DEUCALION.

Marcus Varro wil geenszins dat men zal geloven de fabelachtige verdichtselen tegen degoden, opdat hij van hun waardigheid niet iets onwaardigs gevoelt, en derhalve wil hij niet, dat die rechtplaats, Areopagus genaamd, (alwaar Paulus gedisputeerd heeft, en van welke plaats de raadsheren van de stad Areopagiten genaamd zijn) daarvan de naam ontvangen heeft, overmits Mars, die in 't Grieks Ares genoemd wordt, aangeklaagd zijnde over doodslag, ten tijde dat de 12 goden in die plaats hun gericht hielden, door 6 stemmen vrijgesproken is, want waar eertijds evenveel stemmen vóór als tegen iemand waren, daar werd de aangeklaagde vrijgesproken. Maar tegen deze mening, die door verre de meeste aangenomen is, poogt hij een andere reden van dezen naam uit de wetenschap van verborgene en duistere geleerdheden bij te brengen, opdat men niet zou menen, dat de Atheners deze rechtplaats, Areopagus genaamd, van de naam Ares, dat is: Mars, en van Pagos, als Martispagus schijnen genoemd te hebben, nl. tot spijt en verwijt van de goden, die naar zijne mening van alle pleidooien of rechtszaken geheel vreemd zijn, daarom beweert hij, dat zowel dit, wat van Mars gezegd wordt, vals is als dat, wat gezegd wordt van de 3 godinnen, nl. Juno, Minerva en Venus, van welke verteld werd, dat zij om de gouden appel te verkrijgen vanwege de uitstekende schoonheid voor Paris als hun rechter gepleit hebben; dit alles acht Varro onwaar te zijn, opdat hij niet zou geloven zulke dingen, die van de goden natuur of manieren onbetamelijk of onwelvoeglijk zijn. En deze zelfde Varro, die van de naam Athene niet een fabelachtige, maar een historische reden wil geven, stelt in zijne geschriften zodanige grote twist tussen Neptunus en Minerva, vanwege de naam van de stad, naar wie zij best genoemd zou worden, dat zelfs Apollo, gevraagd zijnde, niet tussen hen heeft durven oordelen toen zij ieder om het meest met vertoon van wonderheden twistten. Daarom heeft hij, even als Jupiter die de twist van de 3 genoemde godinnen aan Paris gezonden heeft, ook alzo om de twist van deze goden te eindigen, hen tot de mensen gezonden, waar Minerva de zaak won door de stemmen, maar wederom overwonnen werd door de straf van haar stemgeefsters; want de naam Athene heeft zij in haar tegenstemmers (de mannen) kunnen behouden, maar haar toegedane vriendinnen (de vrouwen) heeft zij de naam Athene of Athenajai niet deelachtig kunnen maken. In dezen tijd, toen de opvolger van Cecrops heerste over Athene, of, gelijk onze Eusebius en Hieronymus schrijven, toen Cecrops nog in zijn Rijk bleef, toen is een watervloed geweest, die genaamd werd de watervloed van Deucalion, omdat hij in dat gedeelte van de aarde heerste, waar die vloed zich vertoonde; doch deze vloed is geenszins tot Egypte tot de naburige landen gekomen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

WANNEER MOZES DE ISRAËLIETEN UIT EGYPTE GELEID HEEFT, ALSMEDE VAN JOZUA, DIE IN ZIJN PLAATS GEVOLGD IS, EN WELKE KONINGEN REGEERDEN TOEN HIJ GESTORVEN IS.

Mozes heeft het volk Gods uit Egypte geleid in het laatst van de tijd van Cecrops, koning van Athene, nl. toen bij de Assyriërs heerste Ascatades; bij de Sicyoniërs Marathus, en bij de Argivisen Triopas. Nu, als hij het volk uitgeleid had, heeft hij de Wet, die hij op de berg Sinaï van God ontvangen had, aan hen overgeleverd, welke Wet het oude Testament genaamd wordt, omdat zij aardse beloften heeft, en omdat door Jezus Christus toekomstig was een nieuw Testament, waarin het koningrijk van de Hemelen zou beloofd worden. Want deze orde moest onderhouden worden, evenals in ieder mens geschiedt, die naar God vordert: Hiervan zegt de apostel ‘dat er niet eerst is, dat geestelijk is, maar wat zichtbaar is, en daarna wat geestelijk is.’ Want zoals hij gezegd heeft (en dit is ook waar!) ‘De eerste mens is uit de aarde aards, en de tweede mens is van de Hemel hemels.’ Doch Mozes heeft het volk geregeerd 40 jaren in de woestijn, en is gestorven, oud zijnde 120 jaren nadat hij Christus ook zelf geprofeteerd had door het voorbeeld van de vleselijke onderhoudingen in de Tabernakel, in priesterschap en offeranden, en andere geestelijke en menigvuldige bevelen, Na Mozes is gevolgd Jozua, die het volk in het land van beloften gebracht heeft, alwaar hij het gesteld heeft nadat hij tevoren door Gods bevel met oorlog verdreven had die volken, van welke die plaatsen ingehouden werden. Toen Jozua het volk na de dood van Mozes 27 jaren geregeerd had, is hij gestorven, ten tijde nl. dat over de Assyriërs regeerde de achttiende koning, (Amyntas) over de Sicyoniërs de zestiende, (Corax) over de Argivisen de tiende (Danaus) en over de Atheners de vierde, nl. Erichtonius.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

VAN DE GODSDIENSTEN VAN DE VALSE GODEN, WELKE DE KONINGEN VAN GRIEKENLAND BINNEN DIE TIJDEN INGESTELD HEBBEN, WELKE BETEKEND WORDEN VAN DE UITTOCHT VAN DE ISRAËLIETEN UIT EGYPTE TOT AAN DE DOOD VAN JOZUA.

Gedurende deze tijden, dat is: van de uittocht van de Israëlieten uit Egypte tot aan de dood van Jozua, door van wie het volk het land van belofte ontvangen heeft, zijn door de koningen van Griekenland ingesteld zekere godsdiensten ter ere van de valse goden, welke door een jaarlijkse samenkomst weer in gedachtenis gebracht hebben de herinnering aan de watervloed, alsmede de verlossing van de mensen daarvan, en voorts hun ellendig leven, daar zij nu tot de hoogten en dan weder tot de laagten hun toevlucht moesten nemen. Want alzo verklaren zij het op- en afklimmen langs de heilige straat van de Lupercische naakte spelers, zodat zij zeggen, dat daardoor betekend worden de mensen, welke om de overstroming van het water naar het opperste van de gebergten geklommen zijn, en die daarna, toen het water gevallen was, weer naar de laagten getogen zijn. Op deze tijd zeggen zij ook, dat Dionysius in het land van Athene de wijngaard aan zijn vriend, die hem herbergde, allereerst aangewezen heeft. Deze zelfde is ook genaamd geweest de vader Liber, en is na zijn dood voor een God gehouden. Toen zijn ook ter ere van de Delphische Appollo de zangspelen ingesteld, opdat zijne gramschap zou verzoend worden, omdat zij meenden, dat de landen van Griekenland daardoor geplaagd waren met onvruchtbaarheid vanwege zij zijn tempel niet bewaard hadden die koning Danaus verbrand had toen hij die landen door oorlogen had ingenomen. Nu, dat zij deze spelen moesten instellen, daartoe zijn zij door de goddelijke antwoorden vermaand geworden; Doch in het land van Athene heeft koning Erichtonius, hem ter ere, allereerst spelen ingesteld. Gedurende die jaren wordt ook gezegd, dat Europa door Xanthus, koning van de Cretensers, van wie wij ook bij anderen een andere naam vinden, ontschaakt en weggevoerd is, en dat van haar geboren zijn Rhadamanthus, Sarpedon en Minos, van welke nochtans algemeen meer verbreid is, dat zij alle 3 zonen van Jupiter bij deze vrouw geweest zijn. Maar deze dienaars van de goden houden datgene, wat wij van de koning van de Cretensers gezegd hebben, voor historische waarheid, maar wat de poëten van Jupiter zingen en de schouwhoven uitdaveren, en de volken verbreiden, dat eigenen zij toe de ijdelheid van de fabelen, dienende om stof te hebben waarmee zij spelen zouden houden tot verzoening van hun versierde goden, door middel van hun versierde misdaden. In deze tijd is ook Hercules zeer vermaard gehouden, maar, wél verstaande, een andere Hercules dan die, van wie wij hierboven gesproken hebben; want in hun verborgen historie wordt gezegd, dat er meer zijn geweest die de naam gehad hebben van de vader Liber, en evenzo, dat er ook meer dan één Hercules geweest is. En aangaande deze Hercules, wiens 12 grote en kloeke daden zij verhalen (onder welke zij het ombrengen van de Afrikaanse Anteus niet eens stellen, omdat zulks behoort tot dien andere Hercules) zeggen zij in hun eigen geschriften, dat hij op het gebergte Eta van zich zelf verbrand is, alzo hij door die ziekte en kloekheid, door welke hij alle wrede en wilde dieren overwonnen had, zijn eigen ziekte niet kon lijden of verdragen. Ten zelfde tijde offerde de koning of veel meer de Tyran Busyris zijn gasten en van buiten komende lieden aan zijn goden. Deze is, volgens hun zeggen, een zoon geweest van Neptunus, uit de moeder Libya, de dochter van Epaphi. Maar laat daar niet geloofd worden, dat Neptunus zodanige hoererij bedreven heeft, opdat de goden niet beschuldigd worden; maar laat zulke dingen toegeëigend worden aan de poëten en schouwhoven, opdat er alzo iets zij, waarmede de goden verzoend worden. Voorts wordt gezegd, dat Vulcanus en Minerva de ouders geweest zijn van Erichthonius, koning van de Atheners,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

in wiens laatste jaren Jozua gestorven is. Maar daar zij Minerva eren als een maagd, zeggen zij, dat in de worsteling van hun beiden Vulcanus bewogen is geworden, en dat hij zijn zaad op de aarde uitgestort heeft, en dat hierover die mens, die daaruit geboren werd, daarom dien naam ontvangen heeft. Want in de Griekse taal betekent Eris twist en worsteling, en chthoon betekent in die taal aarde, uit welke 2 woorden samengesmolten is de naam Erichthonius. Maar de geleerden weren en leren deze dingen van hun goden af en zeggen, dat deze fabelachtige mening ontsproten is, omdat in de tempel van Vulcanus en Minerva, welken enigen tempel die 2 te Athene met hun beiden hadden, gevonden is een te vondeling gelegd kind, omwonden zijnde met een draak, welke beduid heeft, dat het groot zou worden. Verder zeggen zij, dat dit kind vanwege die tempel, alzo zijn ouders onbekend waren, daarom een zoon van Vulcanus en Minerva genaamd werd. Nochtans de oorsprong van zijn naam geeft meer die fabel te kennen dan deze historie. Maar wat gaat ons dit aan, alzo zij wel in de waarachtige boeken van deze dingen onderwijzen de godsdienstige mensen, maar door onware en bedrieglijke spelen het ander te vertonen, behaagt de onreine duivelen, welke zij nochtans, wanneer zij godsdienstig zijn, als goden eren. En hoewel zij deze dingen van hen ontkennen, nochtans kunnen zij hun niet geheel van alle boosheid zuiveren, dewijl zij hun volgens hun begeerte, zodanige spelen vertonen, in welke schandelijk van hen gespeeld worden zulke dingen, die dan ook wijselijk van hen ontkend worden. En daar benevens ook, dewijl deze goden door dusdanige vals versierde en schandelijke dingen verzoend worden. En al is ‘t, dat de fabel zingt en speelt een vals versierde misdaad van de goden; nochtans een behagen te hebben in een vals verdicht boevenstuk, is zelfs een waar boevenstuk.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

WELKE FABELEN VERDICHT ZIJN TOEN DE RECHTERS HET OPZICHT OVER DE HEBREEËN KREGEN.

Na de dood van Jozua heeft het volk Gods rechters gehad. Gedurende deze tijd leefde het volk vanwege zijn zonden nu eens in vernedering en ellende dan weer werd het verkwikt en vertroost door de ontferming en de genade van God. In deze tijd zijn daar vele fabelen verdicht, zoals: van Triptomeus, die door vliegende slangen door de lucht gedragen zijnde, op bevel van Ceres koren, al vliegende aan die landen gegeven heeft, welke daaraan behoefte hadden; van Minotauro, dat hij een beest, is geweest, besloten in het doolhuis, Labyrinthus genaamd, waarin de mensen, die er in gingen, geheel verdwaalden zodat zij er niet weer uit konden komen; van de centauren, dat nl. in hen de natuur van paarden en mensen samengevoegd was; van Cerberus, dat hij een driehoofdige hond van de hel is; van Phryxus en zijn zuster Helle, dat zij, gevoerd zijnde van een ram, gevlogen hebben; -van Gorgone, dat heur haar was van slangen, en dat zij allen, die haar aanzagen, veranderde in stenen; van Bellerophon, dat hij gereden heeft op een paard, dat vleugels had en vloog, welk paard genaamd was Pegasus; van Amphion, dat hij door de zoetigheid van zijn cither de stenen bewogen en tot zich getrokken heeft; van de timmermeester Dedalus en zijn zoon Icarus, dat zij met gemaakte vleugels, die zij naar hun lichaam gepast hadden, gevlogen hebben; al deze en meer andere fabelen, die daar verdicht zijn gedurende dien ganse tijd tot aan de Trojaansche oorlog, alwaar Marcus Varro zijn tweede boek van de afkomst van het Romeinse volk eindigt, al deze fabelen zijn zó door het verstand van de mensen opgesmukt en verdicht, dat zij niet met enige smaadheden van de goden vermengd zouden schijnen. Maar zij, die verdicht hebben, dat de allerschoonste jongeling Ganymedes door Jupiter tot schandelijkheid en oneer weggevoerd en gedwongen is, welken gruwel koning Fantalus gedaan heeft, hetwelk de fabel nochtans aan Jupiter toeschrijft; of ook, dat hij begeerd heeft het bijslapen van Danaë, door middel van de gouden regen, waardoor verstaan j wordt, dat de eerbaarheid van die vrouw door goud ten val gebracht is; welk een kwaad deze dingen, die te dien tijde verdicht zijn, in de harten van de mensen verwekt hebben, is niet te zeggen, dewijl de goden zelfs zonder kwalijk nemen of gramschap zulke leugens hebben kunnen verdragen, ja; dat niet alleen, maar daarenboven dezelve ook gaarne hebben aangenomen, daar zij hen, die dat van Jupiter durfden zeggen, zoveel te strenger behoorden gestraft te hebben, naarmate zij hem meer vereerd hebben. Maar zij zijn op hen, die deze dingen versierd hebben, niet alleen niet vergramd geweest, maar zij hebben daarentegen veeleer gevreesd, dat de goden zelfs op hen vergramd zouden zijn, zo zij zodanige lelijke verdichtselen op de schouwhoven niet speelden. Te deze tijde heeft Latona gebaard Apollo, niet dien Apollo, wiens antwoorden wij hier vóór gezegd hebben, dat men placht te vragen, maar dien Apollo, die naar hun zeggen, met Hercules de beesten van koning Admetus gehoed heeft, welke nochtans alzo voor een god gehouden is, dat zeer velen gemeend hebben, dat hij één en dezelfde Apollo is geweest. Toen heeft ook de vader Liber geoorloogd in Indië, welke Liber in zijn leger vele vrouwen had, die genaamd zijn Bacchae; deze vrouwen waren niet zozeer uitstekende in krijgskloekheid als wel voornamelijk in dolheid en ongeschiktheid. Sommigen schrijven, dat deze Liber is overwonnen en ook gebonden en gevangen genomen; enigen zeggen ook dat hij in de strijd gedood is Perseo, en verzwijgen ook niet waar hij begraven is, en evenwel zijn op zijn naam, als op de naam eens god, door de onreine duivelen de Bacchanalische heiligheden, of veel liever heiligschendelijkheden, ingesteld, vanwege welke dolle en razende uitzinnige schandelijkheden de raad ten laatste na zovele jaren zó beschaamd is geworden, dat hij daarover een verbod gedaan heeft, nl. dat men in de stad Rome zulke schandelijke feesten niet meer

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zou mogen houden. Omstreeks deze tijden hebben zij ook geloofd, dat Perseus en zijn huisvrouw Andromeda, nadat zij gestorven waren, alzo zeker in de Hemel zijn ontvangen, dat zij zich niet geschaamd noch ontzien hebben, hun beelden met zekere sterren aan te wijzen en die met hun namen te noemen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DIE POËTEN, WELKE THEOLOGI ZIJN GENAAMD OMDAT ZIJ VAN DE GODEN EN HUN GELEGENHEDEN GESCHREVEN HEBBEN.

In de vóórverhaalde tijd zijn er ook enige poëten geweest, die Theologi genaamd werden omdat zij zekere gedichten van de goden stelden en uitgaven, nl. van zulke goden, die, hoewel zij grote en heerlijke mensen geweest waren, evenwel niet meer dan mensen waren of anders zulke goden, die niet meer dan elementen zijn van deze wereld, welke de ware God gemaakt heeft, of anders ook zulke goden, die in Vorstendommen en machten naar de wil van de Schepper, en niet naar hun verdiensten en waardigheden geordineerd en gesteld zijn. En al is 't, dat zij onder hun menigvuldige ijdele en valse dingen ook iets van de enige ware God gezongen hebben, nochtans erende met Hem ook anderen, die geen goden zijn, en aan de zelve zodanige gedienstigheid betonende, die men alleen aan de ware God schuldig is, zo hebben zij de enige ware God niet terecht geëerd; daar benevens hebben zij zich ook niet kunnen onthouden van de fabelachtige schandelijkheden en oneerlijkheden van hun goden. Onder het getal van zulke poëten zegt men, dat Orpheus, Museus en Linus geweest zijn. Maar deze Theologie dat is: godenbeschrijvers, hebben de goden geëerd, maar zijn geenszins zelf voor goden geëerd; hoewel de stad van de goddeloze gewoon is Orpheus het opzicht te geven over de helse heiligheden, of veel liever heiligschendigheden. Voorts: de huisvrouw van koning Athamas, welke Juno genaamd werd, en haar zoon Melicertes hebben vóórbedachtelijk zich in de zee geworpen, en zijn verdronken, welke ook door de mening van de mensen onder de goden gebracht zijn, gelijk ook meer anderen van die tijden, onder welke ook Castor en Pollux geweest zijn. De moeder van Melicertes hebben de Grieken Leucothea en de Latijnen Matua genoemd; evenwel beide hebben zij haar voor een godin gehouden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

OVER DE ONDERGANG VAN HET KONINGRIJK VAN DE ARGIVISEN, TEN TIJDE NL. TOEN PICUS, DE ZOON VAN SATURNUS, ALLEREERST HET RIJK VAN ZIJN VADER BIJ DE LAURENTERS GEKREGEN HEEFT.

Omtrent deze tijd is het rijk van de Argivisen geëindigd, en het is overgezet aan de stad Mycene, vanwaar Argamemnon gesproten is. Voorts is daar opgekomen het rijk van Laurentus, alwaar Picus, de zoon van Saturnus, allereerst het koningschap gehad heeft, hetwelk was ten tijde toen de vrouw Debora bij de Hebreeën richters was; doch dit ambt van rechten voerde de Geest Gods door haar uit, want zij was een profetes, van wie de profetie in ‘t eerst niet zo klaar is, dat wij zonder lange verklaring zouden kunnen bewijzen, dat die van Christus gesproken is. Intussen heersten de Laurenters in Italië, uit welke, na de Grieken, de Romeinse afkomst allerklaarst genomen wordt. En nochtans bleef het koningrijk van de Assyriërs, waar de 23ste koning was Lampares, toen Picus de eerste koning van de Laurenters was. Wat de dienaars van deze goden gevoeld hebben van de vader van deze Picus, nl. van Saturnus, daarin laat ik hen toezien, die zeggen, dat hij geen mens geweest is, van wie ook anderen geschreven hebben, dat hij in Italië voor zijn zoon Picus geheerst heeft, en Virgilius zegt ook in zijn welbekende geschriften, dat hij het onkundige volk, en dat op de hoge gebergten verstrooid was, in orde en geschiktheid gebracht heeft, en dat hij aan hetzelve wetten gegeven heeft, en dat hij gewild heeft, dat het landschap allerliefst Latium zou genoemd worden, omdat hij in die streek vrij en veilig zijn schuilhoek gehad heeft. Onder die koning is gelijk men zegt, de gulden eeuw geweest. Maar laten ze menen, dat dit poëtische verdichtselen zijn geweest, en laten ze veel liever zeggen, dat de vader van Picus is geweest Sterces, van welken allerverstandigste akkerman zij zeggen, dat allereerst gevonden is, dat men de velden met mest van de beesten verbeterd en vruchtbaar gemaakt heeft, welke mest naar zijn naam stercus is genaamd, waarover sommigen ook zeggen, dat hij ook Stercuteus genaamd werd; doch om welke oorzaak zij hem Saturnus hebben willen noemen, het is nochtans zeker, dat deze is geweest Stercus of Stercutius, dien zij met recht een god van de landbouw gemaakt hebben. Ook hebben zij zijn zoon Picus in het getal van deze goden opgenomen, van wie zij zeggen, dat hij een voortreffelijk waarnemer van het vogelgeschrei, en een dapper oorlogsman geweest is. Picus heeft Eaunus voortgeteeld, die de tweede koning van de Laurenters geweest is; deze is bij hen ook een bosgod geweest. En deze zijn diegenen, welke zij, als zij gestorven waren, alle tezamen vóór de Trojaansche oorlog goddelijke eer bewezen hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

HOE DEOMEDES NA DE VERWOESTING VAN TROJE ONDER DE GODEN GESTELD IS, EN HOE ZIJN MEDEGEZELLEN IN VOGELS VERANDERD ZIJN.

Als nu Troje omgekeerd en die verwoesting overal uitgebreid en vermaard geworden was, zodat zij aan de kinderen overal bekend werd (want deze verwoesting is zeer vermaard en uitgebreid geweest, zo vanwege haar grootheid als vanwege de uitnemende tongen van de schrijvers en is verhandeld geweest toen Latinus, de zoon van Faunus, heerste) hebben de Grieken, overwinnaars zijnde, dit verwoeste Troje verlaten en zijn naar hun eigen land teruggekeerd; doch op de terugreis zijn zij door vele en verschrikkelijke zwarigheden van elkander gescheurd en jammerlijk verminderd; evenwel hebben zij met enige van deze ook het getal van hun goden vermeerderd, want Diomedes hebben zij mede tot een god gemaakt, van wie zij zeggen dat hij vanwege zekere straf, die hij van God ontving, tot de zijnen niet weergekeerd is. En van zijn medegezellen zeggen zij dat die veranderd zijn in vogels, niet door een fabelachtig en poëtisch versiersel; maar zij bevestigen zulks door historische betuigingen en voegen er bij, dat zelfs deze nieuw geworden god, gelijk zij menen, hun geen menselijke natuur heeft kunnen weergeven, of dat hij zoveel van Jupiter zijn koning, als een nieuwe burger van de hemels niet heeft kunnen verwerven. Daarenboven zeggen zij ook, dat zijn tempel is in het eiland van Diomedes, niet verre van de berg Garganus in Apulië, en voegen daarbij, dat aldaar, wonen en rondom dien tempel vliegen deze zodanige vogelen, en dat zodanig, dat zij hun bek met water vullen en hem alzo besproeien. Voorts zeggen zij, indien daar enige Grieken komen, of die van Grieken afkomstig zijn, dat zij als dan niet alleen gerust en stil zijn, maar ook boven hun hoofd heen naar hen toevliegen; maar indien zij enige vreemden zien of vernemen, dat zij dan tegen hen aan snorren en vliegen, en dat zij met hun bekken zo heftig tegen hun hoofden aanstoten, dat zij hen met zo erge prikken wonden, dat zij daaraan sterven; want van deze vogels wordt gezegd, dat zij tot deze strijd voldoende gewapend zijn door hun harde en stijve bekken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

WAT VARRO GEVOELD HEEFT VAN DE VOORVERHAALDE ONGELOFELIJKE VERANDERINGEN VAN DE MENSEN.

Om datzelfde te bewijzen en staande te houden, verhaalt Varro enige andere dingen, die niet minder ongelofelijk zijn dan het voorgaande, zoals met name van die aller vermaarde toveres Circe, welke de medegezellen van Ulysses ook veranderd heeft in beesten; insgelijks van de Arcadischen, die onder elkander plachten te loten, en zij, die door het lot verkoren werden, dat die dan over een zeker stilstaand water zwommen en daar veranderd werden in wolven, en dat zij door de woestijnen van dat land aldaar wandelden en leefden met dergelijke wilde dieren, doch indien zij geen mensenvlees aten, dat zij dan na 9 jaren overzwemmen van datzelfde water veranderd werden in mensen. Voorts heeft hij ook verhaald van een Demenetus, dat die, alzo hij gegeten had van die offerande, welke de Arcadischen door opoffering van een jong kind aan hun god Lyceus plachten te offeren, in een wolf veranderd is, en dat hij later wederom in zijn oude gedaante hersteld is, en dat hij zich daarna in het kamp vechten geoefend heeft, en dat hij in het Olympische gevecht overwinning en prijs behaalt heeft. Ook meent Varro, dat om geen andere reden door de historieschrijvers zulk een naam toegedicht is in Arcadië aan Pan Lyceus en Jupiter Lyceus dan vermits deze verandering van de mensen in wolven, vanwege dat daar gemeend wordt, dat deze verandering niet anders kon geschieden dan door een Goddelijke kracht; want een wolf wordt in ‘t Grieks Lycos genaamd, waarvan de naam Lyceus blijkbaar zijn oorsprong heeft. Ook zegt hij, dat de Romeinse priesters, Luperci genaamd, uit dit zaad van deze verborgenheden voortgesproten zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

WAT MEN TE GELOVEN HEEFT VAN DIE VERANDERINGEN, WELKE DE MENSEN SCHIJNEN OVER TE KOMEN DOOR DE KUNST VAN DE DUIVELEN.

Maar van deze goochelarij en bedriegerij van de duivelen verwachten mogelijk enigen die dit zullen lezen, wat wij zullen zeggen, opdat zij alzo zouden mogen weten hoe de Christenen zich zullen behoren te gedragen, wanneer er gezegd wordt, dat onder de afgoden van de heidenen mirakelen geschieden. Maar wat zullen wij hierop anders zeggen, dan dat men uit het midden van Babylon heeft te vluchten, welk profetisch bevel alzo geestelijk verstaan wordt, dat het ons vermaant, dat wij door de trede van het geloof, welke door de liefde werkt, voortgaande te vorderen hebben tot de levende God en te vlieden van de stad van de wereld, die waarlijk een gezelschap is van boze engelen en mensen. Want naarmate wij zien dat de macht van de duivelen over deze benedenste dingen groter is, naar die mate behoren wij ook vaster aan te hangen de Middelaar, door van Wie wij van de benedenste tot de hoogste dingen opklimmen. Want indien wij zeggen, dat het zulke dingen zijn, die wij niet hebben te geloven, zullen er ook nu geen mensen ontbreken, die met waarheid zullen durven zeggen, dat zij enige zodanige dingen zelf gehoord of alzo bevonden hebben; want toen wij in Italië waren, hoorden ook wij zodanige dingen zeggen van zeker landschap in dien hoek. Daar nl. vertelde men ons, dat zekere stalvrouwen en waardinnen, besmet zijnde met deze boze kunsten, gewoon waren aan de reizende lieden, die zij wilden of konden zulks in de kaas te geven, waardoor zij straks in lastdieren veranderd werden en ook alle benodigdheden droegen, en als zij hun werk gedaan hadden, dat zij dan weer tot zich zelf kwamen, en dat nochtans in hen geen dierlijk verstand kwam, maar dat bij hen het vernuftig en menselijk verstand behouden werd, gelijk Apulejus in de boeken, die hij het opschrift heeft gegeven van de gulden ezel, gemeend of versierd heeft, dat hem gebeurd was, nl. dat hij een zeker vergif ingenomen had, waardoor hij een ezel werd, blijvende ondertussen in hem zijne menselijke ziel. Deze dingen zijn zo vreemd en buitengewoon, dat ze met recht niet geloofd worden; evenwel moet men vast geloven, dat de almachtige God alles kan doen wat hij wil, hetzij met wraak te nemen, of met weldaden te doen, en dat de duivelen niets kunnen werken naar de macht van hun natuur; want zij zelf zijn geschapen engelen, hoewel door hun eigen schuld boos; daarom zeg ik, dat zij niets kunnen doen dan hetgeen Hij toe laat, wiens oordeel verborgen, maar voor niemand onrechtvaardig is. En voorwaar, de duivelen scheppen geen naturen al is ‘t, dat zij niets doen van zulke daden als waarover hier het geschil is, maar die dingen, die door de waren God geschapen zijn, die veranderen zij in schijn, zodat zij schijnen te zijn, wat zij niet zijn. Alzo kan men op generlei wijze geloven, niet alleen aangaande de ziel, maar ook aangaande het lichaam, dat het door de kunst of macht van de duivelen waarlijk veranderd zou kunnen worden in dierlijke leden en aftreksels van gedaanten; maar het is een ijdel spooksel van een mens, hetwelk óf door inbeeldingen en gedachten, óf door dromen verandert, en hoewel het geen lichaam is, neemt het evenwel met een wonderlijke snelheid zulke gedaanten aan, die aan belichamen gelijk zijn. Iemand heeft gezegd, dat hij in de nacht vóór hij rustte, een filosoof tot zich heeft zien komen, die hem zeer wel bekend was, en dat deze hem uitgelegd en verklaard heeft enige spreuken van Plato, die hij hem tevoren, toen hij hem zulks vroeg, niet had willen verklaren. En alzo hij die filosoof vroeg, waarom hij nu gedaan had, wat hij vroeger in zijn eigen huis, toen hij verzocht werd, niet wilde doen, zei hij: ik heb het niet gedaan, maar ik heb gedroomd, dat ik het gedaan had. Alzo, dat er gezegd wordt, dat de mensen veranderd zijn in dieren, en dat er ook beschreven is, dat de Arcadischen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

door de duivelen in wolven plachten veranderd te worden, en dat Circe door haar tover woorden de medegezellen van Ulysses veranderd heeft, zulks verdient geen geloof.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

DE KOMST VAN ENEAS IN HALTE TOEN LABDON RECHTER WAS OVER DE HEBREEËN.

Na de inneming en verwoesting van Troje is Eneas met 20 schepen, waarin de overblijfselen van de Trojanen weggevoerd werden, in Italië gekomen toen aldaar heerste Latinus en toen Labdon (in de bijbel Abdon genoemd) rechter bij de Joden was. Na de dood van Latinus heeft Eneas aldaar 3 jaren geheerst en ondertussen bleven in de genoemde plaatsen dezelfde koningen, uitgezonderd dat de koning van de Sicyoniërs toen Pelasqus was en dat de rechter van de Hebreeën toen Simson was, die, omdat hij buitengewoon kloek en sterk was, voor een Hercules werd gehouden. Doch aangaande Eneas daar hij te voorschijn gekomen is toen hij gestorven was, deze hebben de Latijnen daarom tot hun god gemaakt. Insgelijks hebben de Sabijnen hun eerste koning Sangum of Santum onder de goden gesteld. Te deze tijde heeft Codrus koning van de Atheners, zich met voordacht, zonder door iemand gekend te worden, overgegeven om gedood te worden aan de Peloponesers, die Athene vijandig waren. Op deze wijze, zeggen zij, heeft hij zijn vaderland verlost; want de Peloponesers hadden een antwoord ontvangen, dat zij hun vijanden zouden overwinnen, indien zij dezelve koning niet doodden. Zo heeft hij dan in de gedaante van een arm gemeen man hen bedrogen, verschijnende in zodanige gedaante voor hen, en daarenboven hen tergende door twisten en kijven om hem te doden. En dezen hebben de Atheners als een god met ere van de offeranden ook geëerd. Middelerwijl, ten tijde van de vierden koning van de Latijnen, welke is geweest Sylvius, de zoon van Eneas, (niet geboren van Creusa van wie voortgekomen is Ascanius, die aldaar als de derde geheerst heeft, maar geboren van Lavinia, de dochter van Latinus, dien Eneas, naar gezegd wordt, na zijn dood bekomen heeft) en voorts ten tijde van de 29ste koning van de Assyriërs, Oneus genaamd en van de 6de koning van de Atheners, Melanthus genaamd, en voorts toen bij de Hebreeën de priester Eli rechter was, toen is het rijk van de Sicyoniërs geëindigd en teniet gegaan, waarvan verhaald wordt, dat het zich uitgestrekt heeft tot de tijd van 959 jaren.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

OVER HET VERVOLG VAN DE STAAT VAN DE KONINKLIJKE REGERING BIJ DE ISRAËLIETEN NA DE RECHTERS.

Kort daarna, terwijl nog dezelfde koningen in de genoemde plaatsen heersten, is geëindigd de tijd van de rechteren, en het koningrijk van de Israëlieten heeft zijn begin genomen met koning Saul, in wiens tijd daar geweest is de profeet Samuel. Van die tijd af zijn er koningen van de Latijnen geweest, aan wie zij de bijnaam gaven van Sylvius, welke zijn oorsprong nam van die zoon van Eneas, die het eerst genaamd is Sylvius; want de anderen, die hem opvolgden, hadden hun eigene namen; daarnevens heeft hun dezen bijnaam niet ontbroken, evenals die prinsen, welke na Julius Cesar gevolgd zijn, alle tezamen later toegenaamd zijn Cesar. Als nu Saul verworpen was, zodat niemand van zijn geslacht meer zou heersen, en als hij eindelijk gestorven was, toen is David gevolgd in het koninkrijk na 40 jaren te rekenen van dien tijd af, dat Saul in het rijk geweest was. Toen hebben de Atheners, na de dood van Codrus, voortaan geen koningen meer gehad, maar in hun plaats kregen zij zekere overheden om de republiek te regeren. Na David, die ook 40 jaren geregeerd heeft, is zijn zoon Salomo koning van de Israëlieten geweest, die te Jerusalem dien allervermaarde tempel Gods gebouwd heeft, ten tijde dat bij de Latijnen de stad Alba gesticht is, van welke stad de koningen voortaan niet koningen van de Latijnen, (hoewel in het landschap van Latium) maar koningen van de Albaners genaamd werden. Na Salomo is zijn zoon Rehabeam gevolgd, onder wie dat volk in 2 koninkrijken verdeeld is geworden, die elk hun eigen koning hadden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

VAN DE KONINGEN VAN HET LANDSCHAP LATIUM, VAN WELKE DE, EERSTE, NL, ENEAS, EN DE TWAALFDE (AVENTINUS) GODEN GEWORDEN ZIJN.

Het landschap Latium heeft na Eneas, dien zij tot een god gemaakt hebben, 11 koningen had, van welke niet één god geworden is, maar Aventius (als hij verslagen was in de oorlog, en begraven was in dat gebergte, dat nu nog naar zijn naam genoemd wordt) is gevoegd bij het getal van de goden die zij zich zelf maakten. Anderen echter hebben niet willen schrijven, dat hij in de krijg gedood is, maar hebben gezegd, dat hij van die tijd af niet meer verschenen is, en dat de berg niet naar hem genoemd is, maar dat hij Aventinus geheten is ab adventum avium, dat is: van de bijeenkomst van de vogelen. Na deze is er in ‘t landschap Latium geen god gemaakt dan Romulus, de stichter van Rome. Nu, tussen deze koning en die anderen worden daar 2 koningen gevonden, van welke de eerste is (opdat ik hem uitspreek met het Virgillaansch gedicht) die naaste Procas, de eer van het Trojaanse volk, in wiens tijd aangezien Rome toen opkwam, het rijk van de Assyriërs, zijnde het grootste onder alle koninkrijken , eindigde na een langdurig bestaan; want het is overgegaan tot de Meden, na omtrent 1305 jaren, wél verstaande, daaronder begrepen de tijd van Belus, die Ninus geteeld heeft, welke eerste koning aldaar met een klein rijk tevreden was. Aangaande Procus, die heeft geheerst vóór Amulius. Nu deze Amulius heeft de dochter van zijn broeder Numitor, Rhea genaamd, welke ook Ilia genaamd werd, die de moeder van Romulus geweest is, deze had hij gemaakt tot een geheiligde maagd van Vesta, welke maagd zij willen zeggen, dat uit de bijslapen van Mars tweelingen ontvangen had, (op die wijze haar hoererij óf erende, óf verschonende) en voegen nog dit daar bij, nl.: dat een zekere wolvin de jonge kinderen, te vondeling gelegd zijnde, opgevoed heeft. Want zulk een beest menen zij tot Mars te behoren, opdat geloofd mag worden, dat de wolvin zich elders gevoegd heeft aan de jonge kinderen, dewijl zij bekend heeft dat de kinderen van haar heer Mars voortgekomen zijn, hoewel er ook zijn, die zeggen, toen de kinderen weggelegd waren en krijtende nederlagen, dat zij door een hoer opgenomen zijn. Nu, de hoeren noemden zij toen lupas, dat is: wolvinnen, waarom ook hare schandelijke en oneerlijke plaatsen lupanaria genoemd werden. Voorts zeggen zij, dat zij daarna gekomen zijn tot de herder Faustulus en dat zij door zijn huisvrouw Acca opgevoed zijn, hoewel om te schande te maken, een mens, koning zijnde, die zeer wreed gelast had deze kinderen in ‘t water te werpen, indien God die kinderen (door welke een grote stad zou gebouwd worden) door Zijne goddelijke hulp van ‘t water verlost en door een wild dier, hen zogende, had willen te hulp komen; wat wonder was zulks? Na Amulius is in het rijk van Latium gekomen zijn broeder Numitor, de grootvader van Romulus. In ‘t eerste jaar van Numitor is Rome gebouwd; alzo heeft hij voortaan met zijn dochters kind, nl. met Romulus geregeerd.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

HOE ROME GEBOUWD IS TEN TIJDE DAT HET KONINGRIJK VAN DE ASSYRIËRS TE NIET GEGAAN IS EN EZECHIAS GEHEERST HEEFT IN HET JOODSE LAND.

Zo dan Rome, als een ander Babylon en als een dochter van het eerste Babylon, is gebouwd waardoor God beliefd heeft de wereld door krijg te dwingen en te brengen in een bondgenootschap en in gemeenschap van republieken en wetten, en dezelve voorts wijd en breed te bevredigen; want de volkeren waren nu machtig en sterk en de mensen waren geoefend in de wapenen, zodat zij niet licht weken en dus niet zonder gevaar en grote moeite overwonnen konden worden. Want wanneer het rijk van de Assyriërs bijna geheel Azië onderworpen had, hoewel zulks door oorlogen teweeggebracht werd, nochtans heeft dit niet met zeer harde en zware oorlogen kunnen geschieden, want de volkeren waren toen nog ongeoefend in het weerstaan. Want na die allergrootste en algemene zondvloed toen in de ark van Noach slechts 8 mensen ontkomen zijn, waren niet meer dan 1000 jaren verlopen toen Ninus geheel Azië, uitgezonderd Indië, onder zijn juk bracht; maar Rome heeft zovele volken, beide van het Oosten en Westen, welke wij aan het Romeinse rijk onderworpen zien, niet met zodanige rasheid en gemakkelijkheid bedwongen, want met allengs toe te nemen heeft dat rijk, overal waar het zich uitbreidde, sterke en strijdbare volken gevonden. Nu, ten tijde dat Rome gebouwd is, was ook het volk Israëls 718 jaren in ‘t land van de belofte geweest, van welke 27 behoren tot Jozua, en daarna tot de tijd van de regieren behoren 329 jaren, en van die tijd af, dat er koningen waren, waren er 362 jaren verlopen. Destijds was er een koning in Juda, wiens naam was Achas, of gelijk anderen berekenen, die koning die hem opgevolgd is, nl. Ezechias. Van dezen allervroomste en aller godvruchtige koning is zeker, dat hij geregeerd heeft ten tijde van Romulus, en ten zelfde tijde is in dat gedeelte van het Hebreeuwse volks, dat Israël genaamd werd, begonnen te regeren Hosea.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

VAN DE HEIDENSE PROFETES SIBYLLA ERYTHREA, VAN WELKE ONDER ANDERE HEIDENSE PROFETESSEN, (BIJ HEN SIBILLEN GENAAMD) GEZEGD WORDT, DAT ZIJ VELE KLARE DINGEN VAN CHRISTUS VOORZEGD HEEFT.

Ten zelfde tijd willen sommigen zeggen dat de Heidense profetes Sibylla Erythrea haar voorzegging gedaan heeft. Nu, Varro zegt, dat vele van hun profetessen Sibylla genaamd werden. Voorwaar deze Sibylla Erythrea heeft enige kennelijke en openbare dingen van Christus geschreven, welke wij ook in de Latijnse taal, in enige gedichten in kwaad Latijn, die niet welgevoegelijk tezamen rijmden noch in goed verband van woorden stonden, gelezen hebben, hetwelk gekomen is door de onkunde van vertalers, gelijk wij daarna verstaan hebben. Want die allervermaarde man Flaccianus die ook stedehouder is geweest van de burgemeesters, een man van zeer goede welsprekendheid en van zeer grote geleerdheid, heeft op zekere tijd dat wij met elkander van Christus spraken, zeker Grieks boek te voorschijn gehaald hetwelk hij zei te wezen de zanggedichten van Sibylla Erythrea, alwaar hij op zekere plaats in de hoofdletters van ieder gedicht ons vertoond heeft zulke orde van letters, welke op zulke wijze gesteld waren, dat daarin deze woorden konden gelezen worden: 'Jesous Christos Theou hujos soter,' hetwelk in 't Latijn is: Jesus Christus dei Filius Salvator, dat is: Jezus Christus, de zoon Gods, de Zaligmaker. Nu, deze zanggedichten, welker eerste letters die zin uitbrengen, bevatten deze inhoud, volgens hetgeen iemand daarvan met Latijnse zanggedichten, nog in wezen zijnde, achtergelaten heeft. In deze vertaalde Latijnse gedichten, welke redelijker wijze uit het Grieks overgezet zijn, heeft die zin zo gepast niet kunnen uitgedrukt worden, welke zich in 't Grieks vertoont wanneer de letters, welke aan het hoofd van ieder zanggedicht samengevoegd worden, met name daar de letter v in 't Grieks gesteld is; want daar hebben geen Latijnse en ook geen Duitse woorden kunnen gevonden worden, die met zodanige letters beginnen en daar benevens met deze zin overeenkomen. Nu, er zijn 3 zulke verzen, die met deze letter beginnen, nl. de vijfde, de zeventiende en de negentiende. Derhalve, wanneer wij deze letters, die aan het hoofd van ieder: staan, samenvoegen, zullen wij de genoemde 3, die in ons gedicht in plaats van v met een andere letter getekend staan, niet alzo lezen, maar in plaats daarvan zullen wij de letter v, even alsof zij op dezelfde plaats gesteld ware, gedenken, en dit doende, wordt de zin uitgedrukt met deze 5 woorden: Jezus Christus Dei filius salvator, dat is: Jezus Christus, de zoon Gods, de Zaligmaker, wel verstaande wanneer het in 't Grieks gezegd wordt, en niet in 't Latijn. Nu, indien gij van deze 5 Griekse woorden, welke zijn Jesous Christos Theou hujos sotor, dat in 't Latijn is: Jesus Christus Dei filius salvator, dat is: Jezus Christus Gods Zoon, de Zaligmaker, indien gij, zeg ik, van deze 5 Griekse woorden de eerste letters van ieder woord samenvoegt, ontstaat hieruit het woord ichthus, dat is te zeggen: vis, in welke naam geestelijker wijze verstaan wordt Christus, vermits Hij in de afgrond van deze sterfelijkheid, evenals in de diepte van de wateren, levend heeft kunnen zijn, dat is: zonder zonde heeft kunnen zijn. Ondertussen deze Heidense Sibylla, hetzij zij geweest is, Erythrea, of gelijk sommigen liever geloven Rumina, heeft in haar zanggedicht niet één versje welk minste deeltje iets meebrengt, dat tot de dienst van de valse of versierde goden behoort. Ja, deze zelfde Sibylla spreekt zo geheel tegen die goden en tegen hun dienaars, dat het schijnt dat zij behoort gesteld te worden onder het getal van hen, die tot de Stad Gods behoren. Insgelijks voegt ook Lactanitus in zijn werk enige voorzeggingen van Sibylla aangaande Christus, hoewel hij niet uitdrukt wiens voorzeggingen dezelve zijn. Maar wat hij hiervan, in stukken afgezonderd, gesteld heeft, dat zelve heb ik tezamen gevoegd en aldus van zijn korte stukken één lange voorzegging gemaakt. Hij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zegt ‘onder de ongerechtig banden van de ongelovigen zal hij hierna komen; en zij zullen Gode kinnebakslagen geven met hun onreine handen, en met een uitgestoken mond zullen zij hun vergiftig speeksel uitspuwen. En Hij zal eenvoudig zijn Heilige rug overgeven tot slagen, en kinnebakslagen ontvangende, zal hij zwijgen, opdat niemand bekent wat woord Hij is en vanwaar Hij komt, dat Hij tot de doden spreekt. En Hij zal met een doornenkroon gekroond worden. En tot Zijne spijs hebben zij Hem gal gegeven, en edik tot Zijne dorst, en met onvriendelijkheid zullen zij Hem deze tafel tonen; want gij dwaas en uitzinnig volk hebt uw God, niet gekend, die spelende is geweest onder de gedachten van de straffelijke mensen; ja gij hebt Hera ook met doornen gekroond, en gij hebt Hem gemengd schrikkelijke gal. Het voorhangsel van de tempels zal gescheurd worden, en op het midden van de dag zal daar een gans duistere nacht zijn 3 uren lang. En Hij zal de dood sterven, slapende 3 dagen, en alsdan van de hel wederkerende, zal Hij bomen tot het blije licht.’ Deze Sibillijnsche getuigenissen heeft Lactantius bij stukken in het midden zijner onderhandelingen ingevoegd, evenals die dingen schenen te vereisen, die bij voornam te bewijzen, welke wij, zonder iets tussen te stellen, maar de zelve voegende in een orde, bij elkander onderscheiden hebben, alleen in de hoofdpunten, welke mogelijk, de schrijvers voortaan niet gaarne zouden willen verzuimen alzo te onderhouden. Middelerwijl hebben enigen geschreven, dat deze Sibylla Erythrea niet geleefd heeft ten tijde van Romulus, maar ten tijde van de Trojaansche oorlog.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

HOE DE ZEVEN WIJZEN, TEN TIJDE DAT ROMULUS HEERSTE, BLOEIDEN, IN WELKE TIJD DE 10 STAMMEN, DIE ISRAËL GENAAMD WERDEN, GEVANKELIJK DOOR DE CHALDEEËN WEGGEVOERD ZIJN, EN HOE DEZELFDE ROMULUS, TOEN HIJ GESTORVEN WAS, VEREERD IS GEWORDEN MET GODDELIJKE EER.

Ten tijde dat deze zelfde Romulus heerste, schrijft men ook, dat er geweest is Tales Mi-lesius, een van de 7 wijzen, welke naar de poëten (die genaamd waren theologie dat is: beschrijvers van de goden, van welke Orpheus dé voornaamste geweest is) genaamd zijn geweest Sophi, dat in 't Latijn is; sapientes, dat is: wijzen. Omtrent diezelfde tijd zijn die 10 stammen, welke in de deling van de volks Israël genaamd werden, door oorlogen overwonnen door de Chaldeeën en zijn gevankelijk aldaar in diezelfde landen vervoerd, blijvende in het Joodse land die 2 stammen, welke Juda genaamd werden, en die tot de zetel van hun rijk hadden de stad Jeruzalem. Maar toen Romulus gestorven was, alzo hij mede nergens te voorschijn kwam, zo hebben de Romeinen hem mede onder de goden: gesteld, gelijk zulks algemeen bekend is, iets dat bij hen anders niet meer geschiedde, en later, ten tijde van Cecar, is zulks ook niet gedaan door dwaling, maar door vleierij, zodat Cicero het tot grote lof van Romulus rekent, dat hij niet op enige ongeleerde tijden, in welke de mensen licht bedrogen konden worden, maar op zeer geoefende en geleerde tijden deze eer verkregen heeft. Maar al is het ook, dat de volgende tijden niet ingesteld noch voorgenomen hebben enige gestorven mensen tot goden te maken, nochtans hebben zij daarom niet nagelaten de goden, die door de ouden ingesteld en gemaakt werden, te houden en te eren, ja zij hebben daarenboven met beelden, die de ouden niet gehad hebben, de aanlokking van hun ijdele en goddeloze superstitie en afgoderij vermeerderd hetwelk de onreine duivelen in hun harten teweeg gebracht hebben, bedriegende hen door bedrieglijke antwoorden van de goden zodanig, dat de fabelachtige en versierde boeverijen van de goden, welke nu in een geleerder eeuw niet meer verdicht werden, ter ere en tot een godsdienstig behagen van de valse goden, evenwel voortaan in hun spelen zeer schandelijk gespeeld werden. Na Romulus heeft geregeerd Numa, die, alzo hij meende dat zijn stad behoorde versterkt te worden met een zeer grote menigte goden, die voorwaar vals zijn geweest, nochtans zelf niet waardig geacht is, toen hij gestorven was, onder de schaar van die goden gesteld te worden, uit oorzaak mogelijk, dat hij geacht werd de Hemel met zijn grote menigte goden zo dicht op elkander bepakt te hebben, dat hij zelf aldaar geen plaats heeft kunnen vinden. Ten tijde dat deze koning te Rome heerste, en bij de Hebreen ten tijde van de aanvang van het koningrijk van Mense, (door welken goddeloze koning de profeet Jesaja gezegd wordt gedood te zijn) verhaalt men, dat er geweest 's de Heidense profetes Sibylla Samia.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

WIE DE UITSTEKENDE EN VOORNAAMSTE FILOSOFEN GEWEEST ZIJN, TOEN BIJ DE ROMEINEN HEERSTE TARQUINIUS PICUS EN BIJ DE HEBREEËN ZEDEKIA, TOEN JERUZALEM INGENOMEN EN DE TEMPEL VERWOEST WERD.

Als nu bij de Hebreeën heerste koning Zedekia, en bij de Romeinen Tarquinius Priscus, de opvolger van Ancus Martius, toen zijn de Joden gevankelijk weggevoerd naar Babylon met verwoesting van Jeruzalem en van dien tempel, die door Salomo gebouwd was; want de profeten, hen bestraffende over hun ongerechtigheden en goddeloosheden, hadden hun voorzegd, dat hun zulks zou overkomen, vooral Jeremia die ook aangeduid heeft het getal van de jaren. In dezen tijd meent men ook, dat Citatus, (van Uitleen) die een van de 7 wijzen was, geleefd heeft. Aangaande de andere 5 wijzen, die er buiten Tales en Citatus geweest zijn, Eusebius zegt, dat zij geleefd hebben ten tijde toen het volk Gods gevankelijk gehouden werd in Babylon. Nu, die andere 5 zijn: Solon van Athene, Chilo van Hacedemonië, Periander van Corinthe, Cleobulus van Lindium en Bias van Prienen. Al deze zeven wijzen hebben na de poëten, die Theologie, dat is: beschrijvers van de goden, geweest zijn, gebloeid. Zij werden wijzen genoemd omdat zij met hun gemachtigde afgezonderde orde van het leven zekere prijselijke dingen aan andere mensen betoonden en omdat zij sommige onderwijzingen van de zeden in korte spreuken bevat hebben; echter hebben zij geen onderwijzingen in geschrifte voor de nakomelingen nagelaten, uitgezonderd Solon, van wie gezegd wordt, dat hij aan de Atheners wetten gegeven heeft; doch Thales is een beschrijver van de naturen geweest en heeft enige boeken van zijne leringen nagelaten. Ten tijde van de Joodse ballingschap hebben ook gebloeid Anaximander, Anaximenes en Xenophanes, die alle drie onderzoekers van de naturen waren. Ten zelfden tijde heeft ook gebloeid Pythagoras, van wie de wijzen begonnen zijn genaamd te worden Filosofie, dat is: liefhebbers van de wijsheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

HOE TEN TIJDE TOEN DE 70 JAREN VERVULD WAREN EN DE JODEN VERLOST UIT HUN GEVANGENIS, OOK DE ROMEINEN VAN HUN KONINKLIJKE HEERSCHAPPIJ VERLOST ZIJN.

Omtrent dezelfde tijd heeft Cyrus, de koning van de Perzen, (die ook over de Chaldeeën en Assyriërs heerste) enigszins de gevangenis van de joden verlicht en vijftig duizend van hen wederom in hun land doen trekken om hun tempel te bouwen: doch daar de vijanden hen overvielen, hebben zij hun werk moeten staken tot de tijd van Darius. Omtrent diezelfde tijd zijn ook die dingen verhandeld, welke beschreven zijn in het boek Judith, waarvan gezegd wordt, dat de Joden het nooit onder de Canon of lijst van de Heilige Schriftuur aangenomen of ontvangen hebben. Zo dan, als onder Darius, de koning van de Perzen, de 70 jaren vervuld waren die de profeet Jeremia voorzegd had, toen is aan de Joden hun vrijheid weder gegeven ten tijde nl. toen bij de Romeinen heerste Tarquinius, de zevende koning. Daar deze koning om zijne trotsheid door de Romeinen verdreven werd, eindigde met hem de koninklijke regering. Tot deze tijd hebben de Israëlieten profeten gehad; van weinigen van hun zijn nochtans, zo bij de Joden als bij ons, zekere Canonische schriften bewaard, van welke ik aan het einde van het vorige boek beloofd heb, in dit boek iets te zullen mededelen, dat ik nu behoor te doen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

VAN DE TIJDEN VAN DE PROFETEN, VAN WIE DE PROFETIEËN BEVAT ZIJN IN HUN BOEKEN, EN HOE ZIJ VAN DE ROEPING VAN DE HEIDENEN VELE DINGEN GESPROKEN HEBBEN TOEN HET RIJK VAN DE ROMEINEN BEGON EN DAT VAN DE ASSYRIËRS TE NIET GING.

Opdat wij hun tijden beter verstaan mogen, zo zullen wij enige jaren terug moeten keren. Aan het hoofd van het boek van de profeet Hosea, die de eerste onder de 12 gesteld wordt, is aldus geschreven: 'Het Woord van de Heere, dat geschied is tot Hosea, in de dagen van Uzzia, Jotham en Achaz, koningen van Juda.' Amos schrijft mede, dat hij in de dagen van koning Uzzia geprofeteerd heeft, en voegt daar ook bij Jerobeam koning van Israël, die in dezelfde dagen geweest is. Insgelijks Jesaja, de zoon van Amos, heeft dezelfde vier koningen gesteld, die Hosea gesteld heeft aan het hoofd van zijn boek. Micha verhaalt dezelfde tijden van zijn profetie na de dagen van Uzzia, want die drie koningen, die na hem volgen, noemt hij, welke ook Hosea genoemd heeft, nl. Jotham, Achas en Ezechias. Uit de geschriften van dezen blijkt, dat zij dezelfde tijd geprofeteerd hebben. Bij hen wordt gevoegd Jonas, die mede geleefd heeft toen koning Uzzia regeerde, en Joel toen Jotham regeerde die Uzzia opgevolgd is. Maar de tijden van deze 2 profeten hebben wij in de tijdboeken, en niet in hun geschriften kunnen vinden, omdat die van hun dagen zwijgen. Nu, deze dagen strekken zich uit van de Latijnse koning Procas tot Romulus, of zelfs, ook tot het begin van het rijk van zijn opvolger Numa Pompilius; want Ezechias, de koning van Juda, heeft zolang geregeerd, en derhalve in die tijden zijn te gelijk ontsprongen die fonteinen van de profetie, wanneer nl. het rijk van de Assyriërs te niet ging en het rijk van de Romeinen begon, opdat alzo, nl. gelijk in de eersten tijd van het rijk van de Assyriërs Abraham geweest is, aan van wie de allerklaarste beloften van de zegening aller volken in zijn zaad geschied zijn, dat ook alzo in het begin van het Westerse Babylon, Christus zou bomen, in Wie vervuld zouden worden alle beloofde voorzeggingen van de profeten, niet alleen door hen gesproken maar ook beschreven. En hoewel de profeten bijna nimmer het volk Gods ontbroken hebben van dien tijd af, dat daar koningen geweest zijn, zo zijn wij alleen tot hun dienst en hun gebruik geweest, en niet ten dienste van de Heidenen; doch wanneer de Schriftuur die daarvan klaarder profeteerde, gesteld werd, zo is 't, dat dezelfde, die de Heidenen eenmaal ten dienste zou zijn, dan moest beginnen wanneer die stad gesticht werd, welke over de Heidenen zoude heersen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 28.

WAT HOSEA EN AMOS GEPROFETEERD HEBBEN VAN, DIE DINGEN, WELKE TOT HET EVANGELIE VAN CHRISTUS BEHOREN.

Hosea is zulk een profeet, die krachtiger doordringt naarmate hij dieper spreekt. Maar iets moeten wij daaruit nemen en hier volgens onze toezegging stellen. En het zal geschieden zegt hij, aan de plaats waar men tot hen gezegd heeft: ‘gij bent mijn volk niet, zo zullen zij ook kinderen van de levenden Gods genoemd worden.’ Dit profetisch getuigenis hebben ook zelfs de apostelen verstaan van de roeping van de Heidenen, die tevoren niet behoorden tot God. En daar het volk van de Heidenen ook geestelijk is onder de kinderen Abrahams, en dienvolgens ook wel terecht. Israël genaamd wordt, zo volgt daar aldus ‘en de kinderen van Juda en de kinderen Israëls zullen te hoop komen en zullen zich met elkander tezamen op een vorstendom stellen en zullen opklimmen van de aarde.’ Indien wij dit wijdlopige willen verklaren, wordt de zoetigheid en de smaak van de profetische reden bedorven. Nochtans laat hier ook overlegd worden die hoeksteen en die twee muren, de een bestaande uit de Joden en de andere uit de Heidenen, waarvan de eerste verstaan wordt door de naam van de kinderen Juda en de andere door de naam van de kinderen Israëls, en laat ze bekend worden tezamen op een Vorstendom steunende en tezamen opklimmende van de aarde. Nu, die vleselijke Israëlieten, die nu niet willen geloven in Christus, doch die namaals zullen geloven, dat is: hun kinderen; want zij zullen door afsterven in hun plaats komen, hen betuigt diezelfde profeet aldus: want de kinderen Israëls zullen vele dagen blijven zitten zonder koning, en zonder vorst, en zonder offer en zonder opgericht beeld, en zonder priesterschap en zonder openbaringen. (Hosea 3:4) Wie ziet niet, dat nu de Joden alzo zijn? Maar laat ons horen, wat hij daar bij vraagt, ‘daarna zullen zich de kinderen Israëls bekeren, en zoeken de Heere, hunnen God, en David, hun nen koning; en zij zullen vrezende komen tot de Heere en tot Zijne goedheid, in het laatste van de dagen.’. (Hosea 3:5) Voorwaar! er is ter wereld niets klaarder dan deze profetie in welke door de naam van koning David verstaan wordt voorbeeld te zijn Christus, Die geworden is, gelijk de apostel Paulus zegt, uit het zaad van David naar het vlees. Deze zelfde profeet heeft ook voorzegd, dat de verrijzenis van Christus ten derde dage zou geschieden, hetwelk hij voorzegd heeft met zodanige profetische diepte gelijk zulks behoorde voorzegd te worden, als hij zegt: Hij zal ons na twee dagen levend maken; op de derde dag zal Hij ons doen verrijzen, en wij zullen voor Zijn aangezicht leven. (Hosea 6:2) En de apostel zegt tot. ons (Colossenzen 3:1) ‘Indien gij dan met Christus opgewekt bent, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods.’ Ook Amos profeteert van deze dingen aldus: ‘Bereid u zelf van tevoren, opdat gij aanroept uwen God Israëls, want ziet! ik ben diegene, die de donder sterkt, en die de geest schept, verkondigende onder de mensen hunnen Christus.’ En op een andere plaats. (Amos 9:11-12) ‘Te dien dage zal ik de vervallen hut van David weder oprichten, en ik zal haar reten vertuinen, en wat aan haar is afgebroken, weer oprichten, en zal ze bouwen, als in de dagen vanouds; opdat zij erfelijk bezitten het overblijfsel van Edom, en al de Heidenen, die naar mijnen naam genoemd worden, spreekt de Heere, die dit doet.’

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 29.

WAT HET IS, DAT BIJ JESAJA VAN CHRISTUS EN ZIJNE GEMEENTE VOORZEGD IS.

De profeet Jesaja is in het boek niet van de 12 profeten, welke de kleine profeten genoemd worden, omdat hun redenen en vertogen klein en kort zijn in vergelijking van de andere profeten, die de grote profeten genoemd worden, omdat zij grote boeken gemaakt hebben. Onder die, is geweest deze Jesaja die ik vanwege dezelfde tijden van zijn profeten bij de bovengenoemde twee voeg. Deze Jesaja heeft onder vele andere dingen, die hij als boos bestraft, en daarentegen als rechtvaardig gebiedt ook vele toekomstige ongelukken aan het zondigende volk voorzegd, en heeft ook van Christus en zijne gemeente, d. i. van de koning en van die stad, die hij gebouwd heeft, veel meer geprofeteerd, dan één van de anderen, zodat hij door sommigen veel liever een evangelist, dan een profeet genoemd wordt. Doch omdat ik dit mijn werk wil eindigen, zo zal ik één van de velen op deze plaats verhalen. ‘Ziet (zegt hij) mijn knecht zal verstandig zijn, en zal verhoogd en zeer verheerlijkt worden. En gelijk velen over u verwonderd zullen worden, alzo zal uw gedaante van eer beroofd worden van de mensen, en uw heerlijkheid zal weggenomen van de mensen. Doch vele heidenen zullen over hem verwonderd zijn, en de koningen zullen hun mond toehouden, want zij, aan wie van hem niets verkondigd is, zullen hem zien, en die hem niet gehoord hebben, die zullen hem verstaan. Heere, wie heeft ons gehoor geloofd, en de arm van de Heere, aan wie is die geopenbaard? Wij zullen voor Hem verkondigen, gelijk een jong kind, en gelijk een wortel in dorstige grond. Hij heeft geen gestalte noch heerlijkheid, en wij hebben Hem gezien, en Hij had gestalte noch schoonheid, maar Zijne gestalte was zonder eer, zeer verachtelijk voor alle mensen. Hij was een mens, gesteld in smarten, en die zwakheid wist te verdragen, want Zijn aangezicht is afkerig geworden, en Hij was zonder eer, en Hij is gering geacht. Deze draagt de zonden en lijdt de pijn voor ons. En wij hebben gemeend, dat Hij was in pijn en in smart, en in verdrukking. Hij is verwond geweest, om onze ongerechtigheden, en Hij is zwak geworden om onze zonden. De onderrichting onze vrede is in Hem en door Zijne verwonding zijn wij genezen; wij hebben allen als schapen gedwaald. De mens is gedwaald van zijn weg en de Heere heeft zich overgegeven voor onze zonden, en toen Hij geslagen werd, deed Hij Zijn mond niet open. Gelijk een schaap is Hij gebracht, om geofferd te worden. En gelijk een lam zonder enige stem is voor hem, die het scheren zal, alzo heeft Hij Zijn mond niet open gedaan. In nederigheid is Zijn gerichte weggenomen, en wie zal Zijn geslacht verhalen? Want Zijn leven zal weggenomen worden van de aarde. En door de boosheden van mijn volk is Hij ter dood gebracht. En ik zal de kwaaddoeners geven voor Zijn begrafenis, en de rijken voor Zijn dood, want Hij heeft geen misdaad gedaan, noch enig bedrog met Zijn mond. En de Heere wil Hem zuiveren van Zijn smart. Indien gij uw ziel geeft voor de zonde zult gij een langdurig zaad zien. En de Heere wil Zijne ziel wegnemen van de smart en wil Hem het licht tonen, en wil Zijn verstand onderwijzen, en wil rechtvaardigen de gerechtigde die velen wel dienende is. En hun zonde heeft Hij gedragen. Daarom, Hij zal er velen tot erfgenamen maken en Hij zal de roof van de sterken delen. En daarom is Zijne ziel overgegeven ter dood. En Hij is gerekend onder de ongerechtigde. En Hij zal veler zonden dragen, en om hun zonden is Hij overgegeven.’ Dit is van Christus; maar laat ons nu horen, wat van de gemeente volgt: ‘Zing vrolijk, gij onvruchtbare, die niet gebaard hebt! Maak geschal met vrolijk gezang, en juich, die geen barensnood gehad hebt! Want de kinderen van de eenzame zijn meer, dan de kinderen van de getrouwde, zegt de Heere, maak de plaats van uw tent wijd, en dat men de gordijn van uw woningen uitbreide, verhinder het niet; maak uw koorden lang en steek uw pinnen vast in. Want gij zult uitbreken ter rechter- en ter linkerhand,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

en uw zaad zal de heidenen erven, en zij zullen de verwoeste steden doen bewonen, Vrees niet, want gij zult niet beschaamd worden, en word niet schaamrood, want gij zult niet te schande worden, maar gij zult de schaamte uwer jonkheid vergeten en de smaad van uw weduwschap zult gij niet meer gedenken. Want uw maker is uw man, Heere van de Heirscharen is Zijn naam; en de Heilige Israëls is uw Verlosser; Hij zal de God van de ganse aardbodems genoemd worden.' (Jesaja 54:16) Laat deze dingen genoeg zijn, en hoewel in dezelve enige dingen te verklaren zijn, zo meen ik toch, dat dit alles genoeg is, omdat dezelve zo klaar zijn, dat zelfs ook de vijanden gedwongen worden die te verstaan.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 30.

WELKE DINGEN MICHA, JONA EN JOEL GEPROFETEERD HEBBEN, OVEREENKOMENDE MET HET NIEUWE TESTAMENT.

De profeet Micha, stellende Christus in een figuur onder de afbeelding van een grote berg, zegt aldus: ‘Maar in het laatste van de dagen zal het geschieden, dat de berg van het Huis van de Heere zal vastgesteld zijn op de top van de bergen; en hij zal verheven zijn boven de heuvelen, en de volken zullen naar hem toevloeien. En vele Heidenen zullen heengaan en zeggen: Komt en laat ons opgaan tot de berg van de Heren, en ten huize van de God Jacobs, opdat Hij ons leert van Zijne wegen, en wij in Zijne paden wandelen; want uit Zion zal de wet uitgaan, en van de Heere woord uit Jeruzalem. En Hij zal onder grote volken richten, en machtige heidenen straffen, tot verre toe. (Micha 4:1-3) Deze profeet voorzegt ook de plaats, waarin Christus geboren is want hij zegt: ‘En gij, Bethlehem, Efratha! Bent gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda? Uit u zal mij voortkomen, die een heerser zal zijn in Israël, en wiens uitgangen zijn vanouds, van de dagen van de eeuwigheid. Daarom zal hij hem overgeven tot de tijd toe, dat zij, die baren zal, gebaard hebben: dan zullen de overigen van zijn broederen zich bekeren met de kinderen Israëls. En hij zal staan en zal weiden in de kracht van de Heere, in de hoogheid van de naam van de Heere, zijn God; en zij zullen wonen; want nu zal hij groot zijn tot aan de einden van de aarde.’ (Mic 5:1-3) De profeet Jona heeft niet zo zeer met zijne redevoeringen als met zijn lijden Christus geprofeteerd, en voorwaar veel klaarder dan als hij zijn dood en verrijzenis met zijn stem uitgeroepen had. Want waartoe is hij ontvangen in de buik van de walvis, en ten derde dage weer te land gebracht? Anders nergens om, dan om te betekenen, dat Christus uit de diepte van de hel ten derde dage zou weerkomen. Wat Joel betreft, deze vereist, dat alle dingen, die hij profeteert met vele woorden zullen verklaard worden, opdat alzo van de te klaarder mogen verstaan worden al die dingen, welke tot Christus en Zijne gemeente behoren. Evenwel zal ik niet nalaten een zeker stuk te verhalen, dat de apostelen verhaald hebben, wanneer op de tezamen vergaderde gelovigen de Heilige Geest van boven gekomen is, gelijk hij van Christus beloofd was. ‘En het zal geschieden, zegt Hij, voortaan, en Ik zal uitstorten van Mijn geest op alle vlees. En uw zonen en dochters zullen profeteren, en uw ouden zullen dromen, dromen en uw jongelingen zullen gerichter zien. En op Mijn knechten en op Mijn dienstmaagden zal ik in die dagen uitstorten van Mijn geest. (Joel 2:28-29)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 31.

WAT IN ABDIA, NAHUM EN, HABAKUK BEVONDEN WORDT UITGESPROKEN TE ZIJN, AANGAANDE DE ZALIGHEID VAN DE WERELD IN CHRISTUS.

Er zijn 3 van de kleine profeten, nl. Abdia Nahum en Habakuk, welke zelfs niet zeggen hun tijden; ook wordt in de tijdboeken van Eusebius en Hironimus geen tijd opgegeven wanneer zij geprofeteerd hebben. Het is zo, Abdia is van hen gesteld te samen met Micha, maar hij staat niet op die rechte plaats volgens welke die tijden aangetekend worden, op welke het zeker is, dat Micha, uitwijzende zijne schriften, geprofeteerd heeft, hetwelk ik meen dat geschied is door vergissing bij het uitschrijven van de arbeid van anderen. En aangaande de 2 anderen, die hebben wij niet kunnen vinden in de schriften van de tijdboeken die wij hebben Daar deze profeten in de Canon, dat is: in de lijst van de heilige boeken bevat zijn, zo is het ook niet behoorlijk, dat zij door ons zullen voorbijgegaan worden. Abdia is, wat zijne beschrijving betreft, de kortste van alle profeten; hij spreekt tegen het Edomitische volk, nl. tegen het volk van Esau, die een van de tweelingzonen van Jacob was, en ook een van de kleinkinderen van Abraham, nl. de oudste van die tweelingen, die verworpen is geweest. Doch indien wij het Edomitische volk nemen gesteld te zijn voor de Heidenen, naar die wijze van spreken, door welke bij het deel het geheel verstaan wordt, zo mogen wij bekennen, dat hetgeen hij onder anderen zegt van Christus gesproken is, nl. 'Op de berg Sion zal de zaligheid zijn, en aldaar zal het heiligdom zijn.' En een weinig daarna aan het einde van zijn profetie zegt hij aldus 'En die wederbehoudend zijn, zullen opklimmen van de berg Zion om voor te staan het gebergte Esau, en het koningrijk zal van de Heere zijn.' (Obadja). Zulks blijkt vervuld te zijn, wanneer de weerbehoudend van de berg Zion, dat is: zij, die uit het Joodse land in Christus, geloofden (voor welke bijzonder gehouden worden de Apostelen) opgeklommen zijn, om voor te staan de berg Esau. En hoe hebben zij die anders voorgestaan, dan door de prediking van het Evangelie, zalig makende die geloofd hebben, opdat zij mochten verlost worden van de macht van de duisternis, en overgevoerd worden in het koningrijk Gods? Dit heeft hij bij klaar gevolg uitgedrukt, er bij voegende en het koningrijk zal van de Heere zijn want de berg Zion betekent het Joodse land, alwaar voorzegd is de toekomstige zaligheid en het heiligdom hetwelk is Christus Jezus. Voorts, de berg Esauis het Edomitische land, waardoor verstaan wordt de kerk van de heidenen, welke voorgestaan hebben, gelijk ik verklaard heb, de weer behoudend van de berg Zion, opdat die een koningrijk van de Heere mochten zijn. Dit is duister geweest vóór het geschiedde; maar geschied zijnde, wie van de gelovigen bekent niet, dat zulks alzo is? Aangaande de profeet Nahum, deze, of veel meer God door hem, zegt aldus: 'Ik zal uitroeien de gesnedene en gegoten beelden; ik zal u daar een graf maken, als gij zult veracht zijn geworden. Ziet op de bergen de voeten degenen, die het goede boodschapt, die vrede doet horen; vier uwe vierdagen, O, Juda! betaal uw beloften, want de Belialsman zal voortaan niet meer door u doorgaan, hij is gans uitgeroeid'. Maar wie daar van de hel opgetrokken is, en wie daar geblazen heeft in het aangezicht van Juda, dat is van de discipelen uit Juda, die zulks vil weten, zo hij kennis heeft van het Evangelie, die denkt aan de Heilige Geest. Insgelijks behoren de feestdagen tot het Nieuwe Testament, welks feestdagen op zodanige wijze geestelijk vernieuwd worden, dat zij niet kunnen verouderen. Voorts, door het Evangelie zijn uitgeroeid al de gesneden en gegoten beelden, dat is te zeggen, de beelden van de valse goden. En wij zien die voortaan ook overgegeven aan de vergetelheid, even alsof zij begraven waren. En alzo eindelijk bekennen wij, dat ook in deze zaak deze profetie vervuld is. Aangaande Habakuk, van wie anders wordt hij verstaan te spreken, dan van de toekomst van Christus, die komen zou, als hij zegt:

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

‘en de Heere antwoordde tot mij en zei: schrijf dit gezicht openbaar in een bosboom, opdat diegene, die het lezen mag en verstaan.’

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 32.

VAN DE PROFETIE, DIE IN HET GEBED VAN HABAKUK EN IN ZIJN LOFZANG BEVAT IS.

En in zijn gebed en zijn lofzang zegt hij tot Christus de Heere: ‘Heere! ik heb gehoord Uwe hooringe, en ik heb gevreesd; Heere! ik heb aangemerkt uwe werken, en ik ben verschrikt geweest.’ En wat is dit anders dan een ontboezemde verwondering van die, bij hem tevoren bekende en onverwachte zaligheid van de mensen? ‘Gij wordt in ‘t midden van twee dingen bekend.’ Wat is dit anders, dan in ‘t midden of van twee Testamenten, of van twee moordenaren, óf in ‘t midden van Mozes en Elias, die te samen met hem gesproken hebben op de berg! ‘Als de jaren naderen, wordt hij bekend; in de toekomst destijds wordt bij vertoond.’ Daar dit uit zich zelf klaar genoeg is, behoeft het geen opheldering. Aangaande hetgeen er volgt: ‘In hem, als mijn ziel ontroerd is, zo zult gij in gramschap gedachtig wezen van de barmhartigheid.’ Wat is dit anders, dan dat hij de Joden in zich zelf overgezet en overgebeeld heeft, uit welk volk hij geweest is: want als zij, met grote gramschap ontroerd zijnde, Christus kruisten, heeft hij, gedachtig zijnde aan zijne barmhartigheid, gezegd: ‘Vader! Vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen.’ ‘God zal van Theman komen en de heilige van de bosachtige en schaduwrijken berg.’ Wat hier gezegd is, nl. ‘Hij zal van Theman komen,’ betekent volgens anderen van ‘t Zuiden, óf van ‘t Zuidwesten, waardoor beduidt wordt de middag, d.i. de hitte van de liefde en de glans van de waarheid. En aangaande van de bosachtige en schaduwrijke berg, hoewel zulks op velerlei manieren zou kunnen verstaan worden, zou ik evenwel zulks het liefst nemen voor de diepte van de Goddelijke schrifturen, in welke Christus van tevoren geprofeteerd is; want aldaar zijn vele bosachtige en dichte schaduwende donkere dingen, welke dienen om het gemoed te oefenen van hem, die zoekt. Nu, vandaar komt Hij uit, als diegene, die Hem verstaat, Hem aldaar vindt. ‘Zijne kracht heeft de Hemelen bedekt, en de aarde is vol van Zijn lof.’ Wat is dit anders, dan wat in de psalm gezegd wordt, nl. ‘God wil verhoogd worden boven alle Hemelen, en laat Uw heerlijkheid zijn op de aarde. Zijn glans zal zijn, als het licht.’ Wat is dit anders, dan dat zijn gerucht en zijn naam de gelovigen zal verlichten? ‘De hoornen zijn in zijn handen.’ Wat is dit anders, dan de victoriepaal van het kruis? ‘En Hij heeft een vaste liefde Zijner sterkte gesteld.’ Dit behoeft ook geen verklaring. ‘Voor Zijn aangezicht zal Zijn woord heengaan, en het zal in het veld voortkomen, na Zijne voeten.’ Wat is dit anders, dan dat Hij tevoren is verkondigd, eer Hij hier kwam, en dat Hij ook verkondigd is, nadat Hij van hier wedergekeerd was? ‘Hij heeft gestaan, en de aarde is bewogen geweest,’ wat is dit anders, dan dat Hij gestaan heeft om te hulp te komen; en dat de aarde bewogen is om te geloven? ‘Hij heeft omgezien, en de volken zijn versmacht,’ d. i. Hij heeft zich ontfermd en de volken door boetvaardigheid leedwezen doen hebben. ‘De bergen zijn vermorzeld door Zijn geweld.’ d i. door de mirakelen, die kracht deden, is vermorzeld de hoogmoed van de hovaardige.’ ‘De eeuwige heuvelen zijn terneder gebogen,’ d. i. zijn vernederd voor een tijd om opgericht in eeuwigheid. ‘Ik heb Zijne eeuwige ingangen gezien voor Zijn werk,’ d. i. niet zonder beloning van de eeuwigheid heb ik de arbeid Zijner liefde aanschouwd. ‘De hutten van de Moren zullen verschrikken, en de hutten van het land Madian,’ d. i. de heidenen zullen zeer schielijk verschrikt worden door de verkondiging van uw wonderen, en zelfs zij, die niet zullen zijn onder het Romeinse recht, zullen nochtans zijn onder het Christenvolk. ‘Bent gij, Heere! dan verstoord op de rivieren, of is Uw geweld over de zee?’ Dit is gezegd, omdat Hij nu niet gekomen is, om de wereld te oordelen, maar opdat de wereld door Hem behouden wordt. Want Gij zult klimmen op Uw paarden, en Uw ruiterij is een heil,’ d. i. Uw evangelie is een heil voor allen die in U geloven. ‘Spannende zult Gij Uw boog spannen over de scepters, spreekt de Heere,’ d. i. Gij zult

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

met Uw gerichte dreigen, zelfs de koningen van de aarde. ‘De aarde zal van een gescheurd worden door rivieren,’ d. i. door de invloeiende redenen van hen, die U prediken, zullen geopend worden de harten van de mensen, om U te belijden, tot wie gezegd is: ‘Scheurt uwe harten, en niet uw klederen.’ En wat is dit te zeggen ‘Zij zullen U zien, en de volkeren zullen bedroefd zijn?’ Dit betekent, dat zij door huilen en treuren zalig zullen zijn. En wat is dit ‘Gij zult de wateren verstrooien door Uw ingang,’ anders dan wandelende in diegene, die U doorgaans verkondigen zo zult Gij hier en daar verspreiden de vloeden van de lering. Want ook dit: ‘de afgrond heeft zijne stem gegeven?’ Heeft misschien de diepte van het menselijk hart uitgedrukt wat het dacht? ‘De diepte van haar inbeelding;’ dit is als een verklaring van het voorgaande versje, want de diepte is een afgrond. Haar inbeelding daaronder moet verstaan worden, wat zij dacht; want inbeelding is een gezicht, dat hij niet bij zich gehouden, noch bedekt heeft, maar heeft die aan anderen beleden of te kennen gegeven. ‘De zon is verheven, en de maan heeft gestaan in haar ordonnantie,’ d. i. Christus is opgeklommen in de Hemel en de kerk is hare ordonnantie gesteld onder de koning. ‘Uw pijlen zullen in het licht gaan,’ d. i.: niet in het verborgen, maar in ‘t openbaar zullen Uw woorden uitgezonden worden. ‘Tot een glans van de glinstering van Uw wapenen,’ waarbij te verstaan is: Uw pijlen gaan. ‘In Uw dreiging zult Gij de aarde verkleinen,’ d. i. door Uw dreiging zult Gij de mensen vernederen. ‘En in Uwe grimmigheid zult Gij de volken terneder stoten; want hen, die zich verhogen, zult Gij met wraak te doen vermorzelen. Gij bent uitgegaan ter zaligheid van Uw volk, opdat Gij zou mogen zalig maken Uw gezalfden. En Gij hebt de dood uitgezonden over de hoofden van de ongerechtigde. Hier is niets wat verklaring behoeft. ‘Gij hebt de banden opgewekt tot de hals toe.’ Hierdoor kunnen verstaan worden goede banden van de wijsheid, opdat daarmede de voeten gebonden worden als tot hun voetbanden en zijn hals als tot zijn halsband. ‘Gij hebt ze afgesneden in de verwondering van Uw gemoed.’ Laat ons hierdoor verstaan de banden, want Hij heeft de goede banden opgewekt en de kwade banden afgesneden, van welke gezegd wordt ‘Gij hebt mijne banden verbroken, en zulks hebt Gij gedaan in verwondering van de gemoed, d. i. wonderbaar. ‘De hoofden van de machtigen zullen over dezelve bewogen worden,’ nl. met verwondering. Zij zullen openen hun boeten, even gelijk de armen eten in het verborgen.’ Want enige machtigen van de Joden kwamen tot de Heere, verwonderd zijnde over Zijne werken en woorden, en hongerende naar het brood Zijner leer, aten zij in het verborgen overmits de vrees van de Joden, gelijk het evangelie daarvan verhaalt. ‘En gij hebt in de zee Uwe paarden gezonden, die daar vele wateren ontroeren,’ welke niet anders zijn dan vele volkeren. Want voorwaar de een zou niet bekeerd worden door vrees, en de andere zou hem niet vervolgen door grimmigheid, tenzij zij alle ontroerd werden. ‘Ik heb waargenomen, en mijn buik is verschrikt geworden vanwege de stem van de reden mijner lippen. En daar is verschrikking ingegaan tot mijn gebeente, en onder mij is mijn gestalte ontroerd geworden.’ Hij ziet op hetgeen hij gezegd heeft, en hij is in zijn eigen reden verschrikt geworden, welke hij profetische wijze uitstortte, en in welke hij de toekomstige dingen zag, want met ontroering van vele volken heeft hij de aanstaande verdrukking van de kerk gezien, en straks daaraanvolgende heeft hij bekend, dat hij een lidmaat er van was, en alzo zegt hij ‘Ik zal rusten in de dag van de verdrukking, als behorende tot hen die in hoop blij zijn en in verdrukking geduldig lijden, opdat ik opklim zegt hij tot het volk van mijn vreemdelingschap,’ want hij week af van het boze volk van zijn vleselijke maagschap, dat in geen vreemdelingschap zijnde op aarde, ook het vaderland van hierboven dien volgens geenszins zocht. ‘Want de vijgenboom (zegt hij) zal geen vruchten voortbrengen, en de geboorten zullen in de wijngaarden niet zijn. Het werk van de olijfboom zal liegen, en de velden zullen geen spijs voortbrengen. De schapen zijn versmacht bij gebrek van spijs, en daar zijn aan de kribben geen ossen meer.’ Hij zag dat volk, dat Christus zou doden, hoe dat het verliezen zou de vruchtbaarheid van de geestelijke overvloedigheden, welke hij profetische wijze door de aardse vruchtbaarheid

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

afgebeeld heeft. En daar dat volk zodanige gramschap geleden heeft, omdat het niet bekennende Gods gerechtigheid, zijn eigen gerechtigheid heeft willen oprichten, zo zegt hij daarna. Maar ik zal verheugd zijn in de Heere en ik zal mij verblijden in God mijn Heiland. De Heere mijn God is mijne kracht. En Hij zal mijn voeten stellen tot volbrenging; op de hoogte zal Hij mij stellen, opdat ik mag overwinnen in Zijn lofzang,' nl. in die lofzang, waarvan enige dergelijke dingen gezegd worden in de psalm, nl. 'Hij heeft mijn voeten op een steenrots gesteld, en heeft mijn gangen bestuurd, en heeft in mijn mond gelegd een nieuw lied, en een lofzang voor onze God.'. (Psalm 40) Zo dan, die overwint in het lied van de Heere, die een lust en behagen heeft in Zijn lof, en niet in eigen lof, zodat hij dus roemt in de Heere. Doch in enige boeken staat mijns inziens gepaster 'Ik zal mij verheugen in God mijn Jezus.'

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 33.

WAT JEREMIA EN ZEFANJA DOOR DE PROFETISCHE GEEST VOORZEGD HEBBEN VAN CHRISTUS EN DE ROEPING VAN DE HEIDENEN.

Jeremia is één van de grote profeten, gelijk ook Jesaja, en niet van de kleine profeten gelijk de anderen, van wie de geschriften ik reeds enige dingen vermeld heb. Nu, hij heeft geprofeteerd, toen Josia in Jeruzalem koning was en bij de Romeinen Ancus Marcius, nl. toen de gevangenis van de Joden naderde. Ondertussen heeft hij zijn profetie uitgestrekt tot de 5de naam van de gevangenis, gelijk in zijn schriften gevonden wordt. Doch Zefanja, een van de kleine profeten, wordt hem bijgevoegd, want deze zegt ook, dat hij geprofeteerd heeft in de dagen van Josia, doch zegt niet hoe lang. Jeremia heeft alzo niet alleen geprofeteerd ten tijde van Ancus Marcius maar ook ten tijde van Targuinius, Priscus, die de Romeinen tot hun vijfde koning gehad hebben, want toen de gevankelijkheid begonnen was, regeerde laatst genoemde koning. Jeremia, profeteerde van Christus, zegt aldus: ‘de geest onze mond, de Heere Christus is gevangen in onze zonden,’ gevende alzo te kennen, dat Hij onze Heere Christus is, en dat Hij ook voor ons geleden heeft. Op een andere plaats zegt hij: ‘Deze is mijn God, en er zal geen andere in vergelijking van Hem geacht worden, die gevonden heeft alle wegen van de wijsheid, heeft die gegeven aan Zijnen knecht Jacob en aan Israël Zijn beminde. En daarna is Hij gezien op de aarde, en heeft gewandeld onder de mensen.’ Dit getuigenis schrijven enigen toe, niet aan Jeremia, maar aan zijn schrijver, die Baruch genoemd werd; maar meest wordt het daarvoor gehouden, dat het een spreuk van Jeremia is. Wederom zegt dezelfde profeet van Hem: ‘Ziet! de dagen komen, spreekt de Heere, en Ik zal David verwekken een rechtvaardige spruit, en de koning zal heersen, en zal wijs zijn, en zal gerechtigheid en recht doen op de aarde. In die dagen zal Juda behouden worden, en Israël zal zeker wonen, en dit is zijn naam, dat zij hem noemen zullen onze gerechtigde Heere.’ Van de roeping van de Heidenen, die toekomstig wezen zoude, en welke wij nu vervuld zien, heeft hij aldus gesproken: ‘de Heere mijn God is mijne toevlucht in de kwade dagen; tot u zullen de Heidenen komen van het uiterste van de aarde, en zij zullen zeggen: Waarlijk onze vaderen hebben leugenachtige beelden vereerd en aanbeden, want in dezelve is geen nuttigheid. En aangezien de Joden Hem niet zouden belijden en Hij daarenboven ook door hen moest gedood worden, zo geeft dezelfde profeet dat aldus te kennen: ‘Arglistig is het hart, meer dan enig ding; ja dodelijk is het, wie zal het kennen? (Jeremia 17:9) En zodanig is dat ook, wat ik geschreven heb in het zevende boek, van dit deel aangaande het Nieuwe Testament, welks Middelaar Christus is. Want Jeremia zegt aldus: ‘Ziet de dagen komen spreekt de Heere dat Ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw Verbond zal maken,’ (Jeremia 31:31) en wat daar verder gelezen wordt. Intussen zal ik hier bijvoegen de profetieën van Zefanja van Christus: ‘Daarom verwacht Mij, spreekt de Heere ten dage als Ik Mij opmaak tot de roof; want Mijn oordeel is, de Heidenen te verzamelen, de koninkrijken te vergaderen, om over hen Mijne gramschap, de ganse hittigheid Mijn toorns uit de storten, want dit ganse land zal door het vuur van Mijn ijver verteerd worden. Vast, dan zal Ik tot de volken een reine spraak wenden, opdat zij allen de naam van de Heere aanroepen, opdat zij Hem dienen met een eenparige schouder. Van de zijden van de rivieren van de Moren, zullen Mijn ernstige aanbidders met de dochter Mijner verstrooide Mijne offeranden brengen. Te dien dage zult gij niet beschaamd wezen vanwege al uw handelingen, waarmede gij tegen Mij overtreden hebt; want alsdan zal Ik uit het midden van u wegnemen, die van vreugde opspringen over uw hovaardij, en gij zult u voortaan niet meer verheffen om Mijn heilige bergs wil. Maar Ik zal in het midden van u

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

doen overblijven een ellendig en arm volk; die zullen op de naam van de Heere betrouwen.'. (Zefanja 3:8-12) Dit zijn de overblijfselen, waarvan elders geprofeteerd wordt, zoals ook de apostel zegt: 'Indien het getal kinderen Israëls even zo is, als het zand van de zee, zo zullen de overblijfselen behouden worden. Want de overblijfselen van dat volk hebben geloofd in Christus.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 34.

VAN DE PROFETIE VAN DANIËL EN EZECHIËL, DIE OP CHRISTUS EN ZIJNE KERK PAST.

Voorts onder de gevangenschap van Babylonië hebben zelfs Daniël en Ezechiël allereerst geprofeteerd, welke de twee anderen zijn van de grote profeten. En eerstgenoemde Daniël heeft ook de tijd, waarop Christus komen zou en lijden, met een zeker getal jaren bepaald. Van zijne macht en heerlijkheid heeft hij aldus gesproken: Ik zag (zegt hij) in een nacht gezichten, en ziet de Zoon van de mensen was aldaar bomende met de wolken van de Hemel, en Hij kwam tot de ouden van dagen, en in Zijn aanschouwen is Hij boven anderen verheven geworden en Hem is gegeven heerschappij, eer en het Koningrijk, en alle volkeren, geslachten en tongen zullen Hem dienen; Zijn macht is een eeuwige macht, die nooit vergaan zal, en Zijn koningrijk zal nooit verderven. Insgelijks voorzegt Ezechiël, in David Christus profeterende, (vermits Hij zijn vlees uit het zaad van David heeft, waarom Hij ook een dienstknecht van God genoemd wordt in plaats van een Zoon van God). ‘En Ik zal een enige herder over hen verwekken, en Hij zal hen weiden, namelijk Mijn knecht David; die zal ze weiden, en die zal hun tot een herder zijn. En Ik de Heere, zal hun tot een God zijn; en Mijn knecht David zal vorst zijn in het midden van hen; Ik de Heere heb het gesproken.’ (Ezechiël 34:23-24). En op een andere plaats zegt hij: ‘En Ik zal ze maken tot een enig volk in het land op de bergen Israëls; en zij zullen allen tezamen een enige koning tot koning hebben; en zij zullen niet meer tot twee volkeren zijn, noch voortaan meer in twee koninkrijken verdeeld wezen. En zij zullen zich niet meer verontreinigen met hun drekgoden, en met hun verfoeiselen, en met al hun overtredingen; en Ik zal ze verlossen uit al hun woonplaatsen, in dewelke zij gezondigd hebben, en zal ze reinigen; zo zullen zij Mij tot een volk zijn, en Ik zal hun tot een God zijn. En Mijn knecht David zal koning over hen zijn; en zij zullen allen tezamen een herder hebben.’. (Ezechiël 37:22-24)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 35.

VAN DE PROFETIE VAN DRIE PROFETEN NL. VAN HAGGAI, ZACHERIA EN MALEACHI.

Er zijn nog drie andere kleine profeten, die geprofeteerd hebben in het laatst van de gevankelijkheid, nl. Haggai, Zacharia en Maleachi. Van deze profeteert Haggai Christus en Zijne kerk zeer duidelijk en klaar: 'Want alzo zegt de Heere van de heirscharen; nog eens, een weinig tijd zal het zijn; en Ik zal de Hemelen, en de aarde, en de zee, en het droge doen leven ja Ik zal al de Heidenen doen leven en zij zullen komen tot de mens aller Heidenen en Ik zal dit huis met heerlijkheid vervullen.' (Haggai 2:7-8) Deze profetie wordt eensdeels nu als vervuld gezien, en wordt ook gehoopt als diegene, die eensdeels op het einde zal vervuld worden. Want hij heeft de Hemel bewogen door het getuigenis van de engelen en sterren, wanneer Christus in het vlees gekomen was. Hij heeft de aarde bewogen met een groot mirakel door het baren zelfs van een maagd. Hij heeft de zee en het droge bewogen, als Christus op de eilanden en in de ganse wereld verkondigd werd. En alzo zien wij, dat ook alle Heidenen bewogen worden tot het geloof. Nu, aangaande hetgeen er volgt. 'En daar zal komen diegene, die van alle Heidenen met verlangen begeerd wordt,' zulks wordt verwacht van Zijne laatste komst; want opdat Hij met verlangen begeerd mag zijn van hen, die Hem verwachten, zo moest Hij eerst bemind worden door hen, die in Hem geloven. Voorts, Zacharias spreekt van Christus en Zijn kerk aldus: 'Gij, dochter Zion! verheug u zeer, en juicht, gij dochter Jeruzalem. Ziet! uw Koning zal komen, rechtvaardig en uw Zaligmaker. Hij zelf is arm en klimmende op een ezelin, en Zijn macht is van de een zee tot de andere, en van de rivieren tot de einden van de aarde. Dit wordt ook in het evangelie gelezen, nl.: dat de Heere Christus op Zijn reis een lastdragend dier van dit geslacht gebruikt heeft. En op een andere plaats tot Christus zelf van de vergiffenis van de zonden in Zijn bloed, sprekende in de geest van de profetie, zegt hij aldus: 'Gij hebt in het bloed van uw Testament uitgelaten de gevangenen uit de kuil, waarin geen water was.' Wat hij bij deze kuil wil verstaan hebben, daarover mag men verschillende gevoelens hebben, ook naar uitwijzing van het rechte geloof. Doch mij dunkt, dat daardoor niets beter kan verstaan worden dan die diepte van de menselijke ellende, waarin geen vloeden van de gerechtigheid zijn, maar waarin alleen slijk van de ongerechtigheid is. Want van deze kuil wordt ook in psalm 40 gezegd: 'En hij heeft mij verlost uit de kuil van de ellende en uit het slijk van het slijm.' Voorts, Maleachi, door profetie voorzeggende de kerk, welke wij nu door Christus uitgebreid zien, zegt tot de Joden zeer kennelijk en klaar in de persoon Gods: 'Ik heb geen welgevallen aan u, en Ik zal geen gift van uwe hand ontvangen. Want van de opgang tot de ondergang van de zon, is Mijn naam groot onder de Heidenen, en op alle plaatsen zal geofferd worden, en aan Mijn naam zal geofferd worden een reine offerande, want Mijn naam is groot onder de Heidenen, spreekt de Heere.' Daar wij deze offerande door het priesterschap van Christus naar de ordening van Melchizédek nu zien aan God geofferd te worden op alle plaatsen van de opgang van de zon tot haar ondergang, en wij ook niet kunnen ontkennen, dat de offerande van de Joden, tot wie gezegd is: 'Ik heb geen welgevallen aan u, en Ik zal geen gift van uw hand ontvangen,' geheel opgehouden is. Waarom verwachten zij nog een andere Christus, daar hetgeen zij lezen dat geprofeteerd is, en dat zij ook vervult zien, niet anders heeft kunnen vervuld worden, dan door Hem? Want een weinig daarna spreekt hij van Hem in de persoon Gods aldus: 'Mijn Verbond van het leven en van de vrede was met Hem en Ik heb Hem gegeven, dat Hij met vreze zou vrezen, en van 't aangezicht van Mijn naam zou verschrikt zijn. De wet van de waarheid was in Zijnen mond, en in vrede alles bestierende, heeft Hij met Mij gewandeld, en Hij zal velen bekeren van hun boosheid, want de lippen van de priesters zullen de wetenschap bewaren, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zullen de Wet onderzoeken uit Zijn mond, want Hij, de engel, is van de Almachtige Heere.' En 't is niet te verwonderen, dat Christus Jezus genaamd is de engel van de Almachtige Gods. Want gelijk Hij een dienstknecht is vanwege de gedaante van de dienstknechts in welke Hij gekomen is tot de mensen, alzo is Hij een engel, d. i. een boodschapper, vanwege het evangelie, hetwelk Hij geboodschapt heeft aan de mensen; want indien wij deze Griekse woorden wél uitleggen, betekent het evangelie: een goede boodschap, en een engel is te zeggen een bode of boodschapper. Daarom zegt Hij weder van Hem: 'Ziet! Ik wil Mijn engel zenden, en Hij zal voor Mijn aangezicht de weg vooruit zien en zeer schielijk zal in Zijn tempel de Heere komen, Dien gij zoekt, en de engel van het Verbond, Dien gij wilt. Ziet! Hij komt, spreekt de Heere God de Almachtige, en wie zal kunnen verdragen de dag van Zijn ingang? Of wie zal weerstaan in Zijn aanschouwen?' Op deze plaats heeft hij tevoren de eerste en de tweede toekomst van Christus verkondigt; de eerste nl. waarvan hij zegt: 'En zeer schielijk zal in Zijn tempel komen de Heere,' d.i. in Zijn vlees, waarvan Hij in het evangelie zegt: 'Breekt deze tempel af, en in drie dagen zal Ik hem weer oprichten.' De tweede toekomst, als hij zegt: 'Ziet! Hij komt spreekt de Heere, de Almachtige, en wie zal kunnen verdragen de dag van Zijn ingang? of wie zal weerstaan in Zijn aanschouwen?' Nu, dat hij zegt: 'De Heere die gij zoekt, en de engel van het Verbond, die gij wilt,' daarmee heeft hij te kennen gegeven dat de Joden volgens de schrifturen, die zij lezen, Christus zoeken en willen. Maar velen van hun hebben niet bekend, dat Hij gekomen was, die zij zochten en begeerden, verblind zijnde in hun harten door hun voorgaande kwade verdiensten. En voorwaar, wat hij alhier het Verbond noemt, of ook hierboven, als hij zegt: 'Mijn Verbond was met hem', of hier, waar hij hem noemt 'een engel van het Verbond,' daarbij moeten wij ongetwijfeld verstaan het Nieuwe Verbond, waarin de eeuwige dingen beloofd zijn, en met het Oude Verbond, waarin de tijdelijke dingen beloofd zijn, welke vele zwakken alhier voor iets groots houden, en die volgens de ware God voor de beloning van zodanige dingen dienen, en daarom is het ook, dat zij beroerd worden, wanneer zij zien, dat de goddeloze daarvan overvloeien. Opdat die zelfde profeet alzo de eeuwige gelukzaligheid van de nieuwe Verbond, welke niemand gegeven zal worden, dan alleen de goeden, zo mogen onderscheiden van de aardse gelukzaligheid van het Oude Verbond, welke in 't algemeen ook gegeven wordt aan de kwaden, zo zegt hij: 'Uw woorden zijn mij te sterk geworden, zegt de Heere; maar gij zegt: Wat hebben wij tegen U gesproken! Gij zegt het is te vergeefs God te dienen; want wat nuttigheid is het, dat wij Zijne wacht waarnemen, en dat wij in het zwart gaan voor het aangezicht van de Heere van de heirscharen? En nu? wij achten de hoogmoedige gelukzalig; ook die goddeloosheid doen, worden gebouwd; ook verzoeken zij de Heere, en ontkomen, alsdan spreken, die de Heere, vrezen, een ieder tot zijn naaste: de Heere merkt er toch op en hoort, en er een gedenkboek voor zijn aangezicht geschreven voor degenen, die de Heere vrezen, en voor degenen, die aan Zijnen naam gedenken.'. (Maleachi 3:13-16) In dit boek is te kennen gegeven het Nieuwe Verbond. Hierop volgt: 'En zij zullen, zegt de Heere van de heirscharen, te dien dage, dien Ik maken zal, Mij een eigendom zijn, en Ik zal hen verschonen, gelijk als een man zijn zoon verschoont, die hem dient. Dan zult gij lieden wederom zien het onderscheid tussen de rechtvaardige en de goddeloze, tussen die, die God dient, en dien, die Hem niet dient. Want ziet, die dag komt, brandende als een oven; dan zullen alle hoogmoedige, en al wie goddeloosheid doet, een stoppel zijn, en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten, zegt de Heere van de heirscharen, die hun noch wortel, noch tak laten zal. U lieden daarentegen, die Mijne naam vreest, zal de zon van de gerechtigheid opgaan, en er zal genezing zijn onder zijn vleugelen; en gij zult uitgaan, en toenemen als mestkalveren. En gij zult de goddeloze vertreden, want zij zullen as worden onder de zolen uwer voeten te dien dage, dien Ik maken zal, zegt de Heere van de heirscharen.'. (Maleachi 3:17-18, 4:1-3) Dit is de dag van het oordeel, waarvan wij indien God het wil, te zijner plaatse breedvoeriger zullen spreken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 36.

VAN EZRA EN DE BOEKEN VAN DE MACHABEEËN.

Na de profeten Haggai, Zacharia en Maleachi heeft op dezelfde tijd van de verlossing van het volk uit de Babylonische ballingschap ook geschreven Ezra, die meer gehouden is voor een schrijver van de verhandelde zaken dan voor een profeet, gelijk ook de schrijver van het boek is, dat Esther heet, welks verhandelde zaak tot prijs van God bevonden wordt te zijn niet verre van deze tijden, tenware men wellicht wil verstaan, dat Ezra daarin Christus geprofeteerd heeft (nl. alzo daar een vraag ophezen was onder zekere jongelingen wat of wie het sterkst was onder alle dingen, en de eerste gezegd had de koningen en de tweede: de wijn, en de derde de vrouwen, welke over t algemeen de koningen beheersen) dat nl. dezelfde derde ook bewezen had, dat de waarheid het sterkst van alles was. Want wanneer wij het evangelie onderzoeken en inzien, bekennen wij dat Christus de waarheid is. Van deze tijd af, dat bij de Joden de tempel weer opgebouwd was, zijn bij hen geen koningen, maar vorsten geweest tot de tijd van Aristobulus toe, waarvan de berekening van de tijden niet in de Heilige Schrifturen, die Canonische genaamd worden, maar in andere boeken gevonden wordt, waaronder ook de boeken van de Machabeeën zijn, die niet de Joden voor Canonisch houden, maar de kerk, en dat vanwege het uitnemend, heftig en wonderlijk lijden van enige martelaren, welke voor Christus in het vlees gekomen zijn, tot de dood toe voor de wet Gods gestreden hebben en de allerzwaarste en verschrikkelijkste pijnen geleden hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 37.

HOE DE PROFETISCHE WAARDIGHEID EN WIJSHEID BEVONDEN WORDT OUDER TE ZIJN, DAN DE OORSPRONG VAN DE HEIDENSE FILOSOFIE.

Ten tijde van onze profeten, van wie de geschriften nu reeds tot de kennis van bijna alle volken gekomen zijn, waren er nog geen filosofen van de Heidenen, die met dezen naam genoemd werden, want deze naam werd het eerst gegeven aan Pythagoras, welke vermaard werd, toen de Joden uit hun gevangenis ontslagen werden. Hoeveel te later zijn dan de andere filosofen na de profeten geweest, want zelfs Socrates van Athene, de meester van allen, die toen het meest vermaard was, daar hij de voornaamste was in dat gedeelte van de filosofie, dat de zeden betrof, deze wordt in de tijdboeken bevonden na Ezra te zijn geweest. Niet lang daarna is ook Plato geboren, die alle andere discipelen van Socrates verre te boven ging. Indien wij bij deze voegen al de voorgaande wijzen, die nog geen filosofen genaamd werden, nl. de zeven wijzen, en na hen de Physische, die, navolgers zijnde van Thales, zijn vlijtige benaarstigen in het onderzoeken van de natuur van de dingen nagevolgd hebben, gelijk er geweest zijn Anaximander, Anaximenes en Anxagoras en enige anderen meer vóór Pythagoras beleed, dat hij een filosoof was, voorwaar al dezen gaan onze profeten geenszins te boven in oudheid van de tijden, dewijl Thales, na wie al de anderen geweest zijn, gezegd wordt, dat hij gebloeid heeft toen Romulus regeerde. AI die poëten derhalve, welke Teologi of goden beschrijvers genaamd werden, nl. Orpheus, Limus, Miseus en wie er meer bij de Grieken geweest zijn, die alleen worden bevonden in oudheid van jaren voor deze Hebreeuwse profeten geweest te zijn, van wie de geschriften wij voor Goddelijke waardigheid houden. Maar deze Heidense Theologen zijn evenwel geenszins in oudheid van tijden te boven gegaan onze ware Theologes Mozes, die de enige ware God waarachtig verkondigd heeft, en wiens geschriften in de Canon, d. i. de lijst of zegel van de Goddelijke geschriften, de eersten zijn. En alzo hebben de Grieken, in van wie de taal de geleerdheid dezer wereld het meest gebloeid heeft, geen redenen om vanwege hun wijsheid te roemen dat die ouder is dan onze religie of godsdienst, in welke de ware wijsheid is. Maar niet alleen in Griekenland, gelijk men bekennen moet, maar ook onder de andere volkeren, gelijk in Egypte, is vóór Mozes reeds enige geleerdheid geweest, die genoemd werd hun wijsheid, want anders zou er in de Heilige Boeken niet geschreven staan, dat Mozes onderwezen is geweest in alle wijsheid van de Egyptenaren. Want toen hij daar geboren en door Pharao's dochter als een zoon aangenomen en opgevoed werd, is hij daar in de vrije geleerdheid onderwezen. Maar zelfs de wijsheid van de Egyptenaren heeft in oudheid van tijd de wijsheid onzer profeten niet kunnen te boven gaan, want ook Abraham is een profeet geweest. En welke wijsheid heeft er in Egypte kunnen zijn, eer Isis hun de geleerdheid gegeven had, welke Isis zij na haar dood waardig geacht hebben als een grote godin te vereren? Van deze Isis wordt gezegd, dat zij een dochter geweest is van Inachus, die over de Archivischen geregeerd heeft, toen er reeds kleinkinderen van Abraham geboren waren.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 38.

HOE DE KERKELIJKE CANON ENIGE GESCHRIFTEN VAN DE HEILIGEN NIET AANNEEMT VANWEGE HUN AL TE GROTE OUDHEID, OPDAT ONDER DE WARE GESCHRIFTEN GEEN VALSE ZOUDEN VERMENGD WORDEN.

Om nu nog melding te willen maken van veel ouder tijden, er is zelfs voor die grote zondvloed geweest onze Noach, die ik ook niet ten onrechte een profeet mag noemen, want die zelfde Ark, die hij gemaakt heeft, en waarin hij met de zijnen ontkomen is, die is een profetie geweest van onze tijden. En wat zal ik ook zeggen van Henoch, die de zevende is geweest van Adam. Wordt van hem in de Canonische brief van de apostel Juda mede niet gezegd, dat bij geprofeteerd heeft? Dat zijn geschriften bij de Joden en bij ons in geen Canonisch aanzien geweest zijn, is een gevolg van hun al te grote oudheid, zodat men goed gevonden heeft die voor verdacht te houden, opdat in plaats van de waarachtige geschriften geen valse zouden voortgebracht worden. Want van enige geschriften wordt gezegd, dat zij van hen zijn, maar zodanige geschriften neemt de Heilige Canon niet aan, omdat men niet geloofd, dat zij van hen afkomstig zijn. En het moet ons niet verwonderen, dat die geschriften verdacht gehouden worden, welke onder de naam van zo grote oudheid bijgebracht worden, dewijl zelfs in de historie van de koningen van Juda en van Israël, die zodanige verhandelde zaken bevat, aangaande welke wij de Canonische Schriftuur geloven, ook vele dingen worden verhaald, die daar niet verklaard worden, en waarvan nochtans gezegd wordt, dat zij in enige andere boeken voorkomen, die de profeten geschreven hebben, waarvan ook op sommige plaatsen de namen niet verzwegen zijn. En evenwel is het alzo, dat zij niet gevonden worden in de Canon van de Heilige Boeken, die het volk Gods aangenomen heeft. Gaarne belijd ik, dat ik hiervoor geen andere reden weet, dan dat ik meen, dat zelfs zij, wie de Heilig Geest die dingen geopenbaard heeft, welke onder ons de zekerheid van de religie en van de ware godsdienst behoren te hebben, ook soms als mensen enige dingen door een historische naarstigheid hebben kunnen schrijven, en dat zij wederom als profeten andere dingen door goddelijke inblazingen hebben kunnen schrijven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 39.

VAN DE HEBREEUWSE LETTEREN, WELKE IN DE EIGENSCHAP VAN HAAR TAAL ALTIJD GEWEEST ZIJN.

Ondertussen heeft men geenszins te geloven, gelijk sommigen menen, dat de Hebreeuwse taal door Heber, van wie de naam Hebreeën gekomen is, behouden is, en voorts vandaar tot Abraham gekomen is, maar dat de Hebreeuwse letteren allereerst begonnen zijn van de Wet, die gegeven is door Mozes; en nog veelmeer heeft men te geloven, dat de genoemde taal, te samen met haar letteren, door de vaderen vervolgens van hand tot hand bewaard is geworden. Voorts: Mozes heeft onder het volk Gods zulke mannen aangesteld, welke meesters zouden zijn om het volk de letteren te leren, eer zij nl. enige letteren van de Goddelijke Wet wisten. Deze noemt de Schriftuur grammaton Sagogous, welke in ‘t Latijn genoemd mogen worden literarum inductores, of introductores, d.i. inleiders van de letteren, dewijl zij de letteren enigszins als inleiden in de harten van hen, die onderwezen worden, of liever, omdat zij hen, die zij leren tot de letteren als het ware inleiden. Zo dan, geen volk is er, dat zich door enige onrechtvaardige ijdelheid te beroemen heeft vanwege de oudheid van zijn wijsheid boven onze patriarchen en profeten, in wie de Goddelijke wijsheid geweest is. Want zelfs wordt niet bevonden, dat Egypte, dat doorgaans gewoon is vals en ijdel van de oudheid van zijn geleerdheden te roemen, in oudheid van tijd te boven gegaan zou zijn met zijne wijsheid de wijsheid van onze patriarchen. Want niemand zal immers durven zeggen, dat zij geleerd en ervaren geweest zijn in alle wonderlijke geleerdheden, eer zij de letteren wisten, d.i. eer Isis daar gekomen was en hen de letteren geleerd had. En voorts hun allervermaarde geleerdheid, die wijsheid genaamd werd, wat was die anders dan de kunst van Astronomie d.i. sterrenkunde, of andere dergelijke kundigheden en geleerdheden, die maar plachten te dienen om het verstand te scherpen en te oefenen, dan om de harten en gemoederen met de ware wijsheid te verlichten. Want aangaande hetgeen de filosofie belangt, welke iets verklaart te leren, waardoor de mensen gelukzalig worden, zulke oefeningen en onderwijzingen hebben eerst in die landen gebloeid, ten tijde van Mercurius, dien zij Trismegistus genoemd hebben, welke tijd wel lang geweest is voor de wijzen van Griekenland, maar evenwel na Abraham, Izaäk, Jacob en Jozef, ja zelfs ook na Mozes, want ten tijde, dat Mozes geboren werd, wordt Atlas, die grote sterrenkundige, de broeder van Prometheus gevonden geweest te zijn, welke geweest is van moeders weg de groot vader van Mercurius, wiens kleinkind wederom geweest is deze Mercurius Trismegistus.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 40.

VAN DE LEUGENACHTIGE IJDELHEID VAN DE EGYPTENAREN, DIE AAN HUN WETENSCHAPPEN EN GELEERDHEDEN EEN OUDHEID VAN HONDERD DUIZEND JAREN TOESCHRIJVEN.

Derhalve te vergeefs zeggen sommigen met een allerijdelste vermetelheid dat van die tijd af aan, waarop de Egyptenaren de wetenschap van de sterren begrepen hebben, meer dan honderdduizend jaren verlopen zijn; want in welke boeken toch hebben zij dit getal gevonden en berekend, welke voor niet veel meer dan twee duizend jaren de letteren van hun meesteres Isis geleerd hebben? Varro, geen onbelangrijk historieschrijver, is degene, die dit beschreven heeft, hetwelk ook niet verschilt van de waarheid van de goddelijke schriften. En daar sedert de eerste mens Adam, nog geen zes duizend jaren verlopen zijn, waarom zal men hen dan niet liever bespotten, dan beantwoorden, die aangaande het verloop van de tijden zulke valse en leugenachtige dingen de mensen trachten wijs te maken? En waarlijk, van wie zullen wij eerder geloven aangaande de verleden dingen, dan hem, die de toekomstige dingen voorspeld heeft, zoals wij die nu voor onze ogen zien? Want het verschil van de historieschrijvers zelf geeft ons aanleiding, dat wij hen veel liever geloven, die niet strijden tegen de goddelijke historie, waaraan wij ons vasthouden. Maar de burgers van de stad van de goddeloze, over alle landen verspreid, kunnen niet vinden, van wie zij hebben te geloven, wanneer zij lezen, hoe de allergeleerdste mannen, aan van wie de geloofwaardigheid zij niet twijfelen, met elkander verschillen in het verhalen van de voor langen tijd geschiede zaken. Maar wij, die in de historie van onze religie steunen op de goddelijke autoriteit, houden alles voor vals, wat daar tegen strijdt. Derhalve achten wij ook dat niet, wat in werelds boeken geschreven is; want hetzij dat waarheid is of leugen, het brengt toch niets bij tot het wél en gelukzalig leven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 41.

OVER DE VERSCHILLEN EN DE TEGENSTRIJDIGHEDEN VAN DE FILOSOFISCHE MENINGEN EN DE OVEREENKOMST IN DE CANONISCHE SCHRIFTUREN BIJ DE KERK.

Doch opdat wij de wetenschap van de historie laten varen, zelfs de filosofen, die door al hun oefeningen en onderzoekingen niets anders schijnen gezocht te hebben, dan de wijze, hoe men moet leven om de gelukzaligheid te verwerven; waardoor verschilden zij zo veel van elkander, namelijk de discipelen van de meesters en ook de, discipelen onder elkander? Anders nergens door, dan dat zij als mensen met menselijke zinnen en menselijk oordeel gezocht hebben. En alhoewel in deze verschillende meningen onder hen een ijver om roem heeft kunnen zijn, uit kracht waarvan de een wijzer heeft willen schijnen dan de andere, en niet onder diens gevoelen heeft willen staan, maar ieder vinder en ontdekker heeft willen zijn, als wij toelaten, dat er enigen of ook velen van hen zijn geweest, die van hun leeraren of van de medegenoten van hun lering door de liefde van de waarheid afgetrokken werden, zodat zij gestreden hebben voor zodanig gevoelen, als zij meenden waarheid te zijn, hetzij dat het zulks was of niet; voorwaar! als men ze op zodanige wijze inziet, wat bedrijft de menselijke ongelukzaligheid niet, of waarheen, of door welke weg breidt zij zich niet uit, om tot de gelukzaligheid te komen, wanneer de autoriteit van de goddelijke waarheid haar niet leidt? Maar verre is het er van af, dat onze goddelijke schrijvers, in wie niet te vergeefs de Canon onzer goddelijke schriften gevestigd en geëindigd wordt, onder elkander in enig opzicht zouden verschillen, zodat niet ten onrechte geloofd is, wanneer zij deze dingen schreven, dat God tot hen of door hen gesproken heeft, hetwelk niet alleen geloofd is door velen, die in de scholen en oefeningplaatsen door hun twisten vol ijdel geraas en geklap alles vervulden maar zulks is in de velden en steden overal vast geloofd. Deze heilige schrijvers hebben weinig in getal moeten zijn, opdat datgene, dat vanwege de heiligheid van de religie dierbaar en kostelijk behoorde te zijn, door de grote menigte niet in verachting zou komen. En toch zijn ze wel zo sterk in getal, dat men zich over hun eendracht moet verwonderen. Want onder de menigte van de filosofen, welke met enigen schriftelijke arbeid de gedachtenis van hun leringen hebben nagelaten, zal men niet licht enigen vinden, onder wie al die dingen met elkander overeen komen, die zij te samen gevoeld hebben, en dit te willen bewijzen, zou dit werk te uitvoerig maken. En waar is een auteur of meester van enige gezindheid, die in deze duiveldienende stad zo behaaglijk door de mensen aangenomen is, dat zij al de anderen zouden verworpen hebben, die daarmee tegenstrijdig gevoeld hebben en alzo andere meningen hadden? Is het niet alzo, dat de Epicuristen bij de Atheners vermaard zijn geweest, die zeiden, dat de zaken van de mensen niet behoorden tot de zorg van de goden? En zijn ook in Athene mede niet vermaard geweest de Stoïcijnen, die een geheel ander gevoelen hadden dan de Epicuristen, en die beweerden, dat ‘s mensen zaken door de hulp en bescherming van de goden geregeerd, bewaard en onder houden werden? Daarom verwondert het mij, dat Anaxagoras aangeklaagd en beschuldigd werd, omdat hij gezegd had, dat de zon een gloeiende steen was en hij ontkende, dat zij een god was, daar Epicurus in dezelfde stad evenwel met grote eer gebloeid en daar zonder zwarigheid en gevaar geleefd heeft, hoewel hij niet geloofde, dat de zon of één van de sterren God was, maar beweerde, dat noch Jupiter, noch iemand van al de goden in de wereld woonde, er bijvoegende, dat de gebeden en smeekbeden van de mensen tot hen niet kwamen. Is ook aldaar niet geweest Aristippus, die in de wellust van het lichaam het hoogste goed stelde? En is ook daar niet geweest Antisthenes, die beweerde, dat de mens veel meer gelukzalig werd door de deugd van zijn gemoed? Deze beide filosofen, die discipelen van Socrates en zeer vermaard waren, hebben het hoogste stuk van ons

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

leven in zo verschillende en tegen elkander inlopende einden gesteld. Ook zei eerstgenoemde, dat een wijze alle ambten van de overheid en bedieningen van de republiek behoorden te vermijden; doch de andere daarentegen zei, dat een wijze zulks niet behoorde te vermijden, maar dat hij de republiek behoorde te bedienen. En beiden vergaderden zij zich leerlingen, om hun gezindheden na te volgen. Want openbaar in de meest bekende galerij, in de schoten en oefeningplaatsen, in de hoven, in de algemeen en ook in de eigene bijzondere plaatsen, overal streed ieder met zijn aanhang om het zeerst voor zijn gevoelen. Sommigen beweerden, dat er slechts één wereld was, anderen daarentegen, dat er talloze werelden waren. Onder hen, die beweerden en geloofden, dat er slechts één wereld was, waren sommigen, die zeiden, dat die wereld voortgesproten of ontstaan was; anderen wederom zeiden, dat zij geen begin had. Sommigen zeiden, dat zij zou vergaan, anderen wederom, dat zij altijd zou bestaan. Sommigen zeiden, dat zij bewogen werd door een goddelijke ziel of door een goddelijk gemoed, anderen daarentegen zeiden, dat zij bewogen werd door onzekere omstandigheden en door toeval. Enigen zeiden ook, dat de zielen onsterfelijk waren; anderen echter, dat zij sterfelijk waren. Onder hen, die zeiden, dat de zielen onsterfelijk waren, beweerden sommigen, dat de zielen overgingen in beesten; anderen echter zeiden, dat zulks niet gebeurde. En onder hen, die zeiden, dal de zielen sterfelijk waren, beweerden sommigen, dat zij na het lichaam vergingen; anderen echter beweerden dat zij ook daarna leefden, nl. óf een korte tijd, óf wat langer; maar evenwel niet altijd. Sommigen stelden het einde van het goede in het lichaam, anderen in de ziel; nog anderen in beide. Sommigen voegden de goederen, die buiten liggen, tot de ziel en het lichaam beide; anderen wederom niet. Sommigen meenden, dat men de zinnen van het lichaam altijd behoorde te geloven, anderen meenden, dat men zulks niet altijd moest doen, terwijl enigen van mening waren, dat men die zinnen nimmer kon of moest geloven. Wat volk, welke raad, welke maat, welke gemeen waardigheid van deze stad van de goddeloze is er geweest, die ooit bij de hand genomen heeft, om een oordeel te vellen over de genoemde en meer andere verschillende meningen van de filosofen, en sommigen daarvan te prijzen en aan te nemen en anderen te laken en te verwerpen; ja! is het niet veel meer waar, dat ieder doorgaans zonder enig oordeel en onderscheid verward door elkander gehouden heeft zovele verschillende meningen van de mensen, die onder elkander twisten, niet over landen en huizen of geldelijke zaken, maar over die dingen, waardoor men gelukkig of ongelukkig leeft. En hoewel onder hen enige ware dingen gezegd zijn, werden met dezelfde vrijheid en onverhinderd ook geheel valse dingen gezegd, zodat deze stad niet te vergeefs de naam Babylon in een verborgen zin ontvangen heeft, want Babylon betekent verwarring, zoals wij reeds vroeger gezegd hebben. De duivel, de koning van deze stad, vraagt er echter niet naar met hoeveel tegenstrijdige dwalingen zij onder elkander twisten, welke hij vanwege hun menigvuldige goddeloosheid gelijk beziet. Maar die natie, dat volk, die stad, die republiek die Israëlieten, aan wie de woorden Gods vertrouwd zijn, deze hebben in geen deel de valse profeten met de ware met gelijke toelating en vrijheid door elkander gemengd, maar eendrachtig onder elkander en in geen dingen verschillende werden de waarachtige schrijvers van de heilige schrifturen door hen bekend. Deze zelfde schrijvers waren hun filosofen, dat is: hun beminnaars van de wijsheid, hun theologen, dat is: hun beschrijvers van de goddelijke zaken, hun profeten, hun leraren van de vroomheid en godsvrucht. En ieder, die na hen geleefd heeft en wijs geweest is, die heeft geleefd en is wijs geweest, niet naar de mensen, maar naar God, die door hen gesproken heeft. Indien aldaar dus kerkroof en heiligschending verboden is, heeft God zulks verboden. Indien er gezegd is: ‘Eert uw vader en uwe moeder,’ God heeft zulks geboden. Indien er gezegd is: ‘Gij zult niet echtbreken, gij zult niet doodslaan, gij zult niet stelen,’ en meer andere dergelijke dingen, al zulks is niet gesproken door mensen maar door God. En wat sommige filosofen onder hun moeilijke onderhandelingen de mensen hebben pogen te leren, nl.: hoe God deze wereld gemaakt heeft, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hoe Hij die door Zijne allerhoogste voorzienigheid regeert; voorts: van de eerbaarheid van de deugden, van de vaderlandsliefde, van de getrouwheid van de vriendschap, van de goede werken en van alle andere dingen, die tot de goede zeden behoren, welke zij uitgesproken hebben, hoewel niet wetende tot welk einde, en op welke wijze men dezelve behoort te besturen; al die dingen zijn door de profetische, dat is: door goddelijke stemmen, hoewel door mensen in die stad aan de volken aangeprezen, en zijn geenszins door twist of heftige strijd van redenen hen ingedrukt en ingestampt, zodat ieder die dit bekend heeft, vreesde te verachten niet het verstand van een mens, maar de stem en uitspraak van God.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 42.

DOOR WELKE BESTIERING VAN GODS VOORZIENIGHEID DE HEILIGE SCHRIFTEN VAN HET OUDE TESTAMENT IN DE GRIEKSE TAAL OVERGEZET ZIJN, OPDAT ZE VAN ALLE VOLKEN ZOUDEN BEKEND WORDEN.

Deze heilige schrifturen heeft ook één van de koningen van Egypte, nl.: één van de Ptolemeussen weten te bekomen. Na de dood van Alexander de Grote, koning van Macedonië, en nadat zijn uitgestrekt rijk door oorlogen verbrokkeld was, kregen de Egyptenaren koningen, die Ptolomeus genaamd werden, van wie de eerste geweest is de zoon van Lagus, welke vele gevangenen uit het Joodse land naar Egypte gevoerd heeft. Na deze is gevolgd Ptolemeus Philadelphus. Deze heeft allen, die gevankelijk naar Egypte gevoerd waren, toegestaan weder vrij naar hun vaderland terug te keren, en heeft daarenboven ook koninklijke geschenken in de Tempel Gods gezonden, en heeft van EIeazarus, die toen hogepriester was, begeerd dat hem vergund zoude worden die schrifturen, van welke hij gehoord had, dat zij goddelijk waren; daarom verlangde hij die te hebben in zijne allervermaarde en heerlijkste bibliotheek of boekenkamer, die hij opgericht of aangelegd had. Toen de hogepriester hem deze schrifturen in het Hebreeuws gezonden had, verzocht hij ook vertalers, die hem 72 gegeven zijn, nl.: uit ieder van de 12 stammen 6 mannen, die zeer geleerd waren in de Hebreeuwse en Griekse taal beide. Deze overzetting, die thans bij ons in gebruik is, wordt de vertaling van de 70, ofwel Septuaginta, genaamd. Men zegt, dat er een zó wonderlijke en ongehoorde eendracht en overeenkomst in hun woorden en uitlegging geweest is, dat zij in geen woord verschild, hebben, zodat het was, alsof er slechts één overzetter geweest ware; want waarlijk! het was één geest in allen. Om hun geloofwaardigheid te beproeven, beval koning Ptolemeus, dat ieder overzetter het werk afzonderlijk en dus alleen zou verrichten, En zulk een wonderbare gave Gods ontvingen zij, opdat ook op die wijze de hoge voortreffelijkheid van die schriften, welke te houden zijn voor goddelijke bij de Heidenen zouden aangeprezen worden, die dezelve later ook zouden geloven. Dit zien wij nu reeds duidelijk vervuld, daar de Christelijke godsdienst zich hoe langer zo meer begint uit te breiden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 43.

VAN, DE VOORTREFFELIJKE GELOOFWAARDIGHEID VAN DE 72 Vertalers, WELKE, BEHOUDENS DE EER VAN DE HEBREEUWSE TAAL, BOVEN ALLE Vertalers TE HOUDEN EN TE ACHTEN IS.

Hoewel er ook andere vertalers geweest zijn, die deze heilige woorden uit de Hebreeuwse in de Griekse taal overgezet hebben, zoals: Aquila, Symmachus, Theodothius en nog een onbekende, wiens overzetting genoemd wordt ‘de overzetting zonder naam’; evenwel wordt de overzetting van de 72 alleen voor echt gehouden en door de kerk alzo aangenomen, alsof zij enig en alleen was. En deze gebruiken de Christenen van de Griekse volken, van welke ook een andere overzetting is. Ook wat de Latijnse kerken hebben, is uit de overzetting van de 72 (meestal de zeventig genoemd) in de Latijnse taal overgezet. En hoewel in onze tijd niet ontbroken heeft de ouderling Hieronymus, (een man, die zeer geleerd was en ook ervaren in al de 3 talen, nl.: in het Hebreeuws, Grieks en Latijn) diezelfde Schrifturen in de Latijnse taal, niet uit het Grieks, maar uit het Hebreeuws overgezet heeft, toch oordelen de kerken van Christus, dat niemand geloofwaardiger behoort geacht te worden dan die 72 mannen die de hogepriester Eleazarus tot dat groot en moeilijk werk verkozen heeft. Want al was ‘t ook geweest, dat in hen niet gebleken had één en dezelfde goddelijke Geest, en alzo, dat de 72 geleerden onder elkander hun overzetting, naar de manier van de mensen, te samen overlegd hadden, zodat zoude blijven, wat aan allen behaagde, nochtans behoort’ er geen overzetting van iemand alleen boven de hun gesteld te worden. Maar, daar in hen zulk een klaar en merkelijk toeken van de Goddelijkheid gebleken is, zo volgt daaruit, dat ieder, die een waarachtig overzetter is dezer Schrifturen uit de Hebreeuwse taal in een andere, met de 72 vertalers overeenkomt. Of, zo hij daarmee niet schijnt overeen te komen, moet men geloven, dat hier bij de 72, ter oorzaak van zulk een verscheidenheid een profetische diepgrondigheid verborgen licht; want die Geest, die in de profeten geweest is, toen zij deze dingen spraken, diezelfde Geest is ook in de 72 mannen geweest toen zij deze dingen overzettende. Door goddelijke macht heeft die Geest, iets ook wat anders kunnen zeggen; ook heeft hij iets kunnen weg laten of bijvoegen, opdat daarmee zou mogen betoond worden, dat in dat werk geweest is een goddelijke macht, welke het gemoed en het verstand van de vertalers vervulde en regeerde. Er zijn geweest, die goedgevonden hebben de Griekse Bijbels van de overzetting van de 72 naar de Hebreeuwse Bijbels te verbeteren, en evenwel hebben zij niet durven nalaten en aftrekken, wat de Hebreeuwse Bijbels niet hadden en de 72 nochtans gesteld hadden; maar hebben alleen, wat bij de 72 niet was en evenwel in de Hebreeuwse Bijbels gevonden werd, daar bijgevoegd en hebben zulks met enige tekens gemaakt op de manier van sterren, aan het hoofd en begin van de verzen aangetekend, welke tekentjes zij asteriscos noemen. Nu, wat in de Hebreeuwse Bijbels niet staat, en wat de 72 vertalers wel hebben, dat hebben zij mede aan de hoofden van de verzen met liggende roedekens aangetekend. En vele Griekse Bijbels, hebbende deze tekentjes, zijn overal verspreid, zoals ook de Latijnse. Nu, wat niet weggelaten of niet bijgevoegd is, maar alleen op een andere wijze gezegd is, hetzij, dat het een anderen zin maakt, die nochtans niet vreemd is, óf dat het bewezen wordt op een andere wijze dezelfde zin te verklaren, dat alles kan niet gevonden worden dan door beide bijbels in te zien en die met elkander te vergelijken. Indien wij dan, gelijk het behoort, iets anders zien in die Schrifturen dan hetgeen de Geest Gods door de mensen gesproken heeft, zal men weten aangaande hetgeen, dat in de Hebreeuwse bijbels is en nochtans niet is bij de 72 vertalers, dat de geest Gods dat niet door de 72, maar door de profeten heeft willen zeggen. En hetgeen bij de 72 gevonden wordt en in de Hebreeuwse boeken niet is, dat heeft de geest liever door hen dan door de profeten willen zeggen, zodat de geest Gods

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

daarmede betoond heeft, dat zij beide profeten zijn geweest. Want op deze zelfde wijze heeft ook de geest Gods andere dingen door Jesaja, andere door Jeremia en andere door dezen of dien profeet gesproken, of heeft ook op een andere manier dezelfde dingen door dezen, en op een andere wijze door een ander gezegd, zoals hij zulks wilde. Wat daar echter bij beiden gevonden wordt, dat heeft één en dezelfde geest door beiden willen zeggen, maar op zodanige wijze, dat de profeten voorgegaan zijn met profeteren en dat zij gevolgd zijn met profetische wijze dezelve over te zetten; want gelijk in hen, die waarachtige en in alles overeenstemmende dingen spraken, een geest van de vrede geweest is, alzo is ook in hen, die hun overzetting niet onder elkander hebben vergeleken en evenwel als met een mond alles eendrachtig hebben overgezet, een en dezelfde geest gebleken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 44.

WAT MEN TE VERSTAAN HEEFT AANGAANDE DE VERWOESTING VAN DE NINIVITERS, VAN WIE DE AANZEGGING IN DE HEBREEUWSE BIJBEL TOT 40 DAGEN ZICH UITBREIDT, EN IN DE OVERZETTING VAN DE 70 IN EEN KORTEN TIJD VAN 3 DAGEN BESLOTEN WORDT.

Maar iemand zal zeggen: hoe zal ik weten, wat Jonas de profeet, tot de Ninivieten gezegd heeft, nl. of hij gezegd heeft, binnen 3 dagen zal Ninevé omgekeerd worden' dan of hij gezegd heeft, 'binnen 40 dagen.' Maar wie ziet niet, dat het beide toen door de profeet heeft kunnen gezegd worden, alzo hij gezonden was om die stad door bedreiging van haar aanstaand verderf te verschrikken. Indien het verderf ten 3de dage zou geschied zijn, zou het niet gebeurd zijn ten 40ste dage, en indien het ten 40 sten dage geschied was, zou het niet geschied zijn ten 3de dage. Indien dan van mij gevraagd wordt, wat Jonas alhier gezegd heeft, antwoord ik, dat het mij voorkomt, dat hij gezegd heeft wat in de Hebreeuwse bijbel gelezen wordt nl. 'binnen 40 dagen zal Ninevé omgekeerd worden.' Want de 70, die veel later overgezet hebben, hebben iets anders kunnen zeggen, dat tot de zaak behoorde en met de zelfde zin, hoewel onder een andere betekenis, overeenkwam, en alzo dat de lezer kon vermanen (zonder beider geloofwaardigheid te verachten) om zich van de uiterlijke historie te verheffen tot het nazoeken van die dingen, om welke te betekenen, de historie beschreven is. Want deze dingen zijn verhandeld in de stad Ninevé, maar zulks heeft ook iets beduid, hetwelk de wijze en mate van die stad te boven gaan, gelijk daar ook verhandeld is, dat de profeet in de buik van de walvis 3 dagen geweest is, en evenwel heeft zulks beduid een ander, die in de diepte van de hel 3 dagen zou zijn, nl. Hij, die is de Heere van alle profeten. Derhalve, indien bij die stad terecht verstaan wordt de kerk van de Heidenen, zijnde profetische wijze voorbeeld, als welke nl. omgekeerd is door boetvaardigheid en bekering, zodat zij thans zodanig niet is als zij geweest was, zo is 't, dat, aangezien dit geschied is door Christus in de kerk van de Heidenen, waarvan dit Ninevé een voorbeeld droeg, alhier, hetzij dat men 40 of 3 dagen neemt, dezelfde Christus is voorbeeld geweest, nl. door de 40 dagen, dewijl Hij na Zijne verrijzenis zovele dagen gewandeld heeft met Zijne discipelen, en is daarna opgevaren ten Hemel. En door de 3 dagen, omdat Hij ten 3de dage verrezen is, zodat de 70 vertalers zijnde zelf ook profeten, de lezers van het hoogste hebben willen vermanen en opwekken, opdat zij de diepte van de profetie zouden onderzoeken, zodat zij enigermate gezegd hebben: zoekt Hem in de 40 dagen, in wie gij ook 3 dagen kunt vinden, nl. het eerste in de Hemelvaart, en het andere zult ge vinden in Zijne verrijzenis. Dit heeft derhalve met beide getallen zeer gepast kunnen betekend worden, want het een is beduid geweest door de profeet Jonas en het andere door de profetie van de 70 vertalers. En evenwel heeft een en dezelfde geest het beide gezegd. Ik vermijd hier de langwijligheid, zodat ik nu niet met vele voorbeelden wil aantonen waarin de 70 vertalers geacht worden van de Hebreeuwse waarheid te verschillen, en hoe zij, wel verstaan zijnde, evenwel bevonden worden met dezelve overeen te komen. Ondertussen zal ik de voetstappen van de apostelen navolgen. En omdat zij uit beide, nl. uit de Hebreeuwse en uit de 70, profetische getuigenissen gesteld hebben, zo heeft mij ook goed gedacht de waarheid van beide te gebruiken, want beide is het een en dezelfde goddelijke waarheid. Maar laat ons wat er nog over is, zo goed wij kunnen, vervolgen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 45.

HOE NA DE WEDEROPRICHTING VAN DE TEMPEL BIJ DE JODEN DE PROFETEN OPGEHOUDEN HEBBEN, EN HOE ZIJ VAN DIE TIJD AF TOT AAN DE GEBOORTE VAN CHRISTUS MET GESTADIGE TEGENSPOEDEN BEZWAARD ZIJN GEWEESTE OPDAT DAARUIT ZOU BEWEZEN WORDEN, HOE DOOR DE PROFETISCHE WOORDEN DE OPBOUW VAN DE ANDEREN TEMPEL BELOOFD WAS.

Toen het Joodse volk geen profeten meer had, toen is ongetwijfeld de staat van het volk erger geworden, nl. toen zij met de opbouw van de tempels na de Babelonische ballingschap hoopten, dat hun staat veel beter zou worden, want alzo verstond dat vleselijke volk, wat door de profeet Haggaï voorzegd was, zeggende: de heerlijkheid van dit laatste huis zal groter worden dan van het eerste. (Haggaï 2:10). Een weinig tevoren heeft hij bewezen, dat dit gezegd is van het Nieuwe Testament, als hij aldus spreekt, belovende Christus openlijk en klaar: ‘en ik zal alle heidenen bewegen; zo zal dan komen diegene, die begeerd is van alle heidenen.’ Op deze plaats hebben de 72 vertalers door profetische macht een andere zin gezegd, die beter voegt op het lichaam dan op het hoofd, dat is: meer op de kerk dan op Christus, zeggende: ‘Dan zullen komen al diegene, die van de Heere uitverkorenen zijn van alle Heidenen,’ d.i.; die mensen, van welke Jezus zelf in het evangelie zegt: ‘velen zijn geroepen maar weinigen uitverkoren.’ Want voor zulke uitverkorenen van de Heidenen wordt het huis Gods gebouwd door het nieuwe Testament uit levende stenen, veel heerlijker dan ooit die Tempel geweest is, welke door Koning Salomo gebouwd en na de ballingschap weder opgericht en vernieuwd is. Derhalve van dien lijd af heeft dat volk geen profeten gehad en is daarenboven door de buitenlandse koningen en zelfs ook door de Romeinen met vele zwarigheden en met veel aanstoot gekweld geweest, opdat zij niet zouden menen, dat deze profetie van Haggaï door die wederoprichting en vernieuwing van de tempels vervuld was geworden. Want niet lang daarna is ditzelfde volk door de overkomst van Alexander te onder gebracht, en hoewel er geen verwoesting plaats had, dewijl zij hem niet durfden weerstaan, zodat zij, hem onderdanig zijnde hem licht verzoend aangenomen hebben, nochtans is de heerlijkheid van dat huis niet zo groot geweest als die wel was ten tijde van de vrije macht van hun eigen koningen. Wel is het waar, dat Alexander in Gods tempel offerande geofferd heeft, maar zulks is niet geschied omdat hij tot zijn godsdienst door ware godsvrucht bekeerd was, maar omdat hij door goddeloze ijdelheid meende, dat het behoorlijk was hem te samen met de valse goden te eren. Daarna heeft Ptolomeus, de zoon van Lagos, gelijk ik hierboven verhaald heb, uit het Joodse land, vele gevangenen na de dood van Alexander naar Egypte overgevoerd, welke zijn opvolger Ptolomeus Pliladelphus zeer goedertieren ook gebeurd is, dat wij de Schrifturen van de 72 vertalers hebben. Daarna zijn zij vermorzeld, gesleten en gebroken geweest door verscheidene oorlogen, welke in de boeken van de Makkabeën verklaard worden; daarna zijn zij gevangen genomen door Ptolomeus, koning van Alexandrië welke koning ook Epiphanes genaamd werd. Daarna zijn zij door Antioches, koning van Syrië, door vele allerzwaarste onheilen en vervolgen gedrongen om de afgoden te eren, zodat de tempel zelfs vervuld is geweest met de heiligschendige gruwelijke superstitiën van de Heidenen welken tempel hun allerdapperste vorst Judas, die ook genaamd is Makkabeus, nadat hij de krijgsoverste van Antiochus verdreven had, van al die besmettingen van de afgoderij gereinigd heeft. En niet lang hierna is er door eergierigheid opgestaan Alchimus, die, niettegenstaande hij vreemd was van het priesterlijk geslacht, Hogepriester (dat echter ongeoorloofd was) geworden is. En daarna, ongeveer

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

50 jaren later, in welken tijd zij echter geen vrede gehad hebben, hoewel zij soms ook enige zaken voorspoedig verhandeld hebben, heeft bij hen allereerst Aristobulus het koninklijk hoofdwindsel aangenomen en is koning en Hogepriester geworden, want vroeger, te weten na de tijd, dat zij uit de Babylonische ballingschap wedergekeerd zijn, en na dat zij hunnen tempel weer vernieuwd hadden, hadden zij geen koningen gehad. Na dezen Aristobulus is gevolgd Alexander, die ook Koning en Hogepriester geweest is, en van wie gezegd wordt, dat hij zeer wreed over de zijnen geheerst heeft. Na deze is zijn huisvrouw Alexandra koningin van de Joden geweest, en van dien tijd af troffen hen gestadig nieuwe rampen; want de zonen van deze Alexandra, nl.: Aristobulus en Hircanus, die onder elkander oorlog voerden over de heerschappij, hebben de Romeinse macht te hulp geroepen tegen het Israëlitische volk, want Hircanus heeft hen om hulp verzocht tegen zijn broeder. De Romeinen hadden toen reeds Afrika en Griekenland onderworpen en voerden het bewind ook nog over andere gedeelten van de aarde, zodat zij destijds het machtigste volk van de wereld waren. Door inlandse muiterijen en door burgeroorlogen werd het rijk zo zeer verzwakt, dat de republiek ten val neigde. Pompejus, een vermaarde prins van het Romeinse Volk, is met zijn heirkracht getogen in het Joodse land en heeft de stad ingenomen en de tempel geopend, niet uit heiligen ijver of godsvrucht, maar vanwege zijn recht als overwinnaar, en is (niet als een heiligschendige onteerder) ingegaan, waar het niemand geoorloofd was in te gaan dan alleen de Hogepriester. Daarna heeft hij Hircanus in zijn Hogepriesterschap bevestigd en heeft Antipater over het overwonnen Joodse volk tot een bewaarder en toeziener gesteld, welke zij toen procurators noemden, en Aristobulus heeft hij gevangen meegenomen. Van dien tijd af kwamen de Joden onder de schatting van de Romeinen. Daarna heeft Cassius ook de tempel beroofd en weinige jaren later hebben zij ook verdiend een uitheemse Herodes tot koning te hebben, onder wiens heerschappij Christus geboren is, want nu was de volheid van de tijd gekomen, vroeger in de profetische geest betekent door de mond van de patriarch Jacob, als bij zegt; ‘de vorst zal niet ontbreken van Juda, noch de leidsman van zijne heupen, totdat Hij komt, dien het weggelegd is, en Hij zal de verwachting van de Heidenen zijn.’ Want er is bij de Joden geen prins van de Joden ontbroken tot de tijd van deze Herodes dien zij het eerst als een uitheemse koning ontvangen hebben. Zo was dan die tijd, dat Hij zou komen voor wie weggelegd was, wat door het Nieuwe Testament beloofd was, nl. dat Hij zou zijn de verwachting van de Heidenen. Nu, het kan niet geschieden, dat de Heidenen Hem als die komen zal, zullen verwachten, gelijk wij nu zien, dat Hij verwacht wordt, nl. opdat Hij komt om oordeel en gericht te doen in de klaarheid van zijn macht, tenzij, dat zij eerst in Hem geloven, wanneer Hij nl. gekomen is om oordeel en gericht te lijden in de nederigheid van Zijn lijdzaamheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 46.

VAN DE AFKOMST VAN ONZE ZALIGMAKERS, VOLGENS WELKE HET WOORD VLEES GEWORDEN IS, EN VAN DE VERSTROOIING VAN DE JODEN ONDER ALLE HEIDENEN, GELIJK DAARVAN GEPROFETEERD IS.

Toen Herodes koning was in het Joodse land, ten tijde dat bij de Romeinen de stand van hun republiek veranderd was, nl.: toen bij hen heerste Keizer Augustus, en toen door hem de wereld in vrede gebracht was, toen is Christus geboren volgens het voorgaande profetie in Bethlehem Juda, die is geweest open mens uit een maagd mens, en verborgen God uit de Vader God. Want alzo had de profeet voorzegd: 'Ziet! een maagd zal zwanger worden, en zal een zoon baren, en zijn naam zal genoemd worden Emanuël, hetwelk betekent: 'God met ons.' Deze Jezus, opdat hij u zou bewijzen God te zijn, heeft vele mirakelen gedaan, van welke de evangelische schriftuur enige bevat, nl.: voor zoveel als genoeg geschenen heeft om hem te prediken. Van deze mirakelen is het allereerste, dat Hij zo wonderlijk geboren is, en het laagste is, dat Hij met zijn lichaam, van de doden opgewekt zijnde, ten Hemel gevaren is. De Joden ondertussen die Hem gedood hebben, en in Hem niet wilden geloven, dat Hij moest sterven en weder opstaan, zijn jammerlijk verwoest geworden door de Romeinen, en zijn te gronde van hun koningrijk, waarin vreemden nu de heerschappij over hen hadden, beroofd en uitgeroeid, en voorts verstrooid door alle landen; want overal en in alle streken vindt men hen. Ondertussen zijn zij ons door hun schrifturen tot een kennelijk getuigenis en bewijs, dat wij die profetieën van Christus niet versierd noch verdicht hebben. Daarom hebben ook velen van hen, dezelve inziende en bemerkende, zowel voor zijn lijden als voornamelijk na Zijne verrijzenis, in Hem geloofd, van welke voorzegd is: 'indien het getal van de kinderen Israëls zal zijn gelijk liet zand van de zee, zo zullen de overblijfselen behouden worden.' Maar de anderen zijn verblind geworden, van wie voorzegd is 'laat hun tafel voor hen worden tot een strik, en tot een wedervergelding en tot een ergernis en aanstoot. Laat hun ogen verduisterd worden dat zij niet zien, en hun rug altijd buigt.' Daarom, als zij onze schrifturen niet geloven, worden in hen vervuld hun eigen schrifturen die zij, blind zijnde, lezen, tenzij, dat iemand wilde zeggen, dat de Christenen al die profetieën van Christus bij zich zelf versierd hebben, welke op de naam van Sibylla of van anderen omgedragen worden, indien er nl. anderen zijn, die niet behoren tot het volk van de Joden. Ons evenwel, zijn die profetieën genoeg, welke zelf, uit de boeken van onze vijanden voortgebracht worden, welke wij bekennen, dat om dit getuigenis wil, hetwelk zij buiten hun mening en tegen hun wil ons ten gevalle moeten geven, alzo zij deze boeken bij zich hebben en bewaren, dat, zeg ik, zij daarom onder alle Heidenen verstrooid zijn overal, waar de kerk van Christus zich uitbreidt. Want er is ook een profetie in de psalmen, die zij ook lozen, van deze zaak voorheen uitgegeven, nl. waar geschreven is: mijn God: Zijne barmhartigheid zal mij voorkomen. Mijn God heeft mij bewijzing gedaan van de vijanden. En wilt ze niet doden, opdat zij niet eenmaal Uw Wet vergeten. Verstrooi hen in Uwe macht.' Zo dan, God heeft Zijne kerk bewijzing gedaan, in haar vijanden de Joden, van de genade Zijner barmhartigheid want, gelijk de apostel zegt, hun misdaad is de Heidenen de zaligheid geworden, en daarom heeft Hij hen niet gedood, dat is: Hij heeft in hen niet tenietgedaan, dat zij Joden zijn, hoewel zij door de Romeinen overwonnen en geheel onderdrukt zijn, nl. opdat zij de Wet Gods niet zouden vergeten, en dien volgens geheel zonder kracht en onnut zouden zijn tot dit getuigenis, waarvan wij hier melding maken. Derhalve is het hem niet genoeg geweest, dat hij gezegd had: en wilt niet doden, opdat zij niet eenmaal Uw Wet vergeten, tenzij hij daar ook bijgevoegd had 'verstrooi hen,' want indien zij met het getuigenis van de schrifturen alleen in hun land waren

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gebleven en niet overal waren geweest, voorwaar! dan zou de kerk, die overal is, hen onder alle volkeren niet kunnen hebben. tot getuigen van die profetieën, welke voorheen van Christus gesproken zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 47.

OF ER VÓÓR DE TIJDEN VAN CHRISTUS OOK ENIGEN GEWEEST ZIJN BUITEN HET ISRAËLITISCHE GESLACHT, DIE TOT DE GEMEENSCHAP VAN DE HEMELSE STAD BEHOORD HEBBEN.

Indien er alzo iemand is van elders afkomstig, dat is: zulk een, die niet uit Israël voortkwam en die ook van dat volk in de lijst van de Heilige schrifturen niet ontvangen is, en van wie gelezen wordt, dat hij iets geprofeteerd heeft van Christus, indien hij tot onze kennis gekomen is of komen mocht, die mag onder de hoop als tot een overvloed, door ons mede verhaald en bijgebracht worden, niet dat zo iemand nodig is, indien hij daar niet is, maar omdat het niet ongevoegelijk is te geloven, dat ook onder andere volken mensen zijn geweest aan wie deze verborgenheid geopenbaard is, en die ook gedreven zijn om zulks te voorzeggen, hetzij dat zij mede deelachtig zijn geweest dezelve genade, of hetzij, dat zij zonder dezelve geweest zijn, of ook hetzij, dat zij zulks voorzegd hebben, onderwezen zijnde door de kwade engelen, van wie wij weten, dat zij de tegenwoordige Christus, die de Joden niet bekenden, beleden hebben. En ik meen ook niet, dat de Joden zouden durven beweren, dat er niemand tot God behoord heeft dan de Israëlieten, uit wie de voortteeling Israëls begonnen is met verwerping van zijn oudste broeder; want in waarheid, er is geen ander volk geweest, dat eigenlijk Gods volk genaamd werd. Maar evenwel kunnen zij niet ontkennen, dat er sommige mensen ook onder andere volken zijn geweest behorende tot de ware Israëlieten, die burgers zijn van het Vaderland van hierboven, niet door een aardse, maar door de Hemelse gemeenschap; want indien zij zulks ontkennen, licht zullen zij overtuigd worden door de heiligen en wonderlijken man Job; deze was noch inboorling, noch aankomeling, dat is: een die vanbuiten aankomende was bij het volk Israëls, maar hij had zijn oorsprong uit het Edomitische volk. Daar was hij geboren, en daar is hij ook gestorven, welke in de goddelijke Schrift alzo geprezen wordt, dat, zo veel de gerechtigheid en de godsvrucht belangen, geen mens van zijn tijd met hem gelijk gesteld wordt. En al is ‘t, dat wij zijn tijd in de tijdboeken niet vinden, evenwel besluiten wij bij gevolg uit zijn boek, dat de Israëlieten naar de waardigheid er van onder de Canonische aanzienlijkheid aannemen, dat hij in het 3de geslacht lager is geweest dan Israël of Jakob. Maar ik twijfel in ‘t geheel niet, of dat is door de Goddelijke voorzienigheid aldus beschikt, opdat wij uit deze een zouden mogen bekennen, dat er ook onder andere volken enigen hebben kunnen zijn, die naar God geleefd hebben en die Hem behaagd hebben, behorende tot het geestelijk Jeruzalem. Doch men moet geloven, dat zulks niemand gegeven is, dan hem, aan wie van God geopenbaard is de enige Middelaar Gods en van de mensen, de mens Christus Jezus, die even alzo tevoren verkondigd is geweest, dat Hij zou komen in het vlees, even gelijk Hij nu ons verkondigd is, dat Hij gekomen is, zodat één en hetzelfde geloof allen, die tot de Stad Gods, tot het Huis Gods, tot de Tempel Gods van tevoren geschikt zijn, leidt en brengt tot God. Maar van al de profetieën van enige anderen, welke aangaande de genade Gods door Christus Jezus bijgebracht worden, zou kunnen gemeend worden, dat die door de Christenen versierd zijn. Derhalve is er niets zekerder en vaster, nl.: om alle vreemden en die buiten zijn te overtuigen, wanneer zij over deze zaak beginnen te twisten, en tevens ook om de onzen te verzekeren en te versterken, wanneer zij het rechte verstand aangenomen hebben, dan dat zulke goddelijke voorzeggingen van Christus verhaald worden, die geschreven zijn in van de Joden boeken, door welke Joden, naardien zij uit hun eigen landen weggerukt zijn, en om dit getuigenis overal te doen, door de ganse wereld verstrooid zijn, de kerk van Christus dus zeer gewassen en toegenomen is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 48.

HOE DE PROFETIE VAN HAGGAÏ, DOOR WELKE HIJ GEZEGD HEEFT, DAT DE HEERLIJKHEID VAN HET HUIS GODS GROTER ZAL ZIJN DAN DIE EERST GEWEEST IS, VERVULD IS GEWORDEN, NIET IN DE WEDEROPRICHTING VAN DE TEMPEL, MAAR IN DE KERK VAN CHRISTUS.

Dit huis Gods is van veel groter heerlijkheid dan ooit geweest is dat eerste huis, opgebouwd zijnde van houten balken en stenen, en andere kostelijke dingen en metalen. De profetie van Haggaï is dus in de wederoprichting van dien tempel niet vervuld, want van die tijd af, dat de tempel van nieuws weer opgericht is, kan nooit bewezen worden, dat die zodanige heerlijkheid gehad heeft als hij had ten tijde van Salomo. Ja, er kan veel meer bewezen worden dat de heerlijkheid van dat huis verminderd is, eerst door het ophouden van de profetie, en daarna door de zware nederlagen van het volk, zelfs tot de laatste en uiterste uitroeiing toe, die geschied is door de Romeinen, gelijk zulks, wat hierboven verhaald is, kennelijk getuigt. Nu, dit huis, behorende tot het Nieuwe Testament, is van zoveel groter heerlijkheid boven het andere als levende stenen, waaruit dit huis gebouwd wordt, beter zijn dan andere. (De levende stenen zijn hier de gelovigen en vernieuwden van geest). Doch dit zelfde huis is door de wederoprichting van die tempel beduid geweest, dewijl de vernieuwing van dat gebouw door een profetische manier van spreken het Nieuwe Testament beduidt. Hetgeen dan God gezegd heeft door de genoemde profeet, nl.: ‘En Ik zal vrede geven aan die plaatsen,’ aldaar moest men door de voorbeeldende plaats Hem verstaan die daarmee beduid wordt; want daar door de vernieuwde plaats voorbeeld is de kerk, welke zou gebouwd worden door Christus, zo mag datgene, waarmee gezegd is ‘ik zal vrede aan deze plaats geven,’ op geen andere wijle verstaan worden dan aldus: ‘Ik zal vrede geven aan die plaatsen,’ nl.: aan dengenen, wie die plaatse vóórbeeldt of betekent, want alle betekenende dingen schijnen enigszins de personen en de gelegenheden te dragen van die dingen, welke zij betekenen, gelijk er gezegd is door de apostel: ‘De steenrots was Christus,’ dewijl die steenrots, van welke zulks gezegd is, Christus betekende. Zo is dan de heerlijkheid van dit huis van de Nieuwe Testament groter, dan geweest is de heerlijkheid van het eerste huis van de Oude Testament. En de heerlijkheid zal nog groter zijn, wanneer het ingewijd zal worden, want dan zal hij komen, die begeerd is van alle heidenen, gelijk er gelezen wordt in de Hebreeuwse tekst, want zijn eerste toekomst was nog niet begeerd door alle heidenen want zij kenden Hem niet, dien zij moesten begeren, als in wie zij niet geloofd hadden. ‘Als dan zullen ook (volgens de 70 vertalers, want hun overzetting is ook een profetische zin) zij, die de uitverkorenen van de Heere zijn, van alle heidenen voortkomen;’ want dan zullen waarlijk geen anderen komen dan de uitverkorenen, van wie de apostel zegt: ‘Gelijk Hij ons in Hem verkoren heeft vóór de grondlegging van de wereld.’ Want de Opperbouwmeester zelf, Die gezegd heeft: ‘Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren,’ heeft zulks niet van hen gezegd, die geroepen zijnde alzo gekomen zijn, dat zij van de maaltijd verdreven zijn. Maar Hij wil betonen, dat het huis hetwelk voortaan geen val heeft te vrezen, van uitverkorenen gebouwd is. Maar zoolang de anderen de kerken vervullen, welke de wanning evenals op een dorsvloer, zal afzonderen, blijkt er niet zo grote heerlijkheid van dit huis, als dan blijken zal, wanneer de mens, die daar zal zijn, altijd zijn zal.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 49.

VAN DE ONZEKERE VERMENIGVULDIGING VAN DE KERK DOOR WELKE IN DE WERELD VELE VERWORPENEN VERMENGD WORDEN ONDER DE UITVERKORENEN.

In deze boze wereld, in deze kwade dagen, alwaar de kerk door de tegenwoordige nederigheid de toekomstige hoogheid verkrijgt, alwaar zij ook door de prikkels van de vrees, door de kwellingen van de pijnen, door de moeilijkheden van de arbeid, en door de gevaren van de verzoekingen geleerd wordt, en voorts Waar zij in de enige hoop zich verblijdt, wanneer zij zich terecht verblijdt; alhier, zeg ik, worden vele verworpenen vermengd onder de goeden, en beide worden zij vergaderd als in het evangelische net, en beide besloten zijnde in dit net, zwemmen zij zonder onderscheid in deze wereld even als in een zee, tot men komt aan de oever, waar de kwaden van de goeden afgescheiden worden, en waar God in de goeden, evenals in Zijn Tempel, alles in allen is. Derhalve bekennen wij nu, dat de stem van Hem vervuld wordt, die in de psalm gesproken heeft ‘Ik heb verkondigd en gesproken, zij zijn vermenigvuldigd boven het getal.’ Zulks geschiedt nu van af dien tijd, dat Hij eerst door de mond van Zijn voorloper Johannes, en daarna door Zijn eigen mond verkondigd en gesproken heeft, zeggende: ‘doe boete, want het koningrijk van de Hemelen is nabij.’ Hij heeft discipelen gekozen, die Hij ook apostelen genoemd heeft, mannen van nederige afkomst, ongeacht en ongeleerd, opdat alzo alles, wat groot in hen was en wat zij groots deden, Hij zulks in hen zou zijn en in hen doen. Onder hen heeft Hij ook een opgenomen die boos was, alzo Hij door hem eensdeels de voorbeschikking van Zijn lijden heeft vervuld en anderdeels Zijne kerk een voorbeeld nagelaten van de bozen te verdragen. Als nu het heilig evangelie, voor zoveel nodig was, door Zijne lichamelijke tegenwoordigheid gezaaid was, heeft Hij geleden en is gestorven, en is weder opgestaan, betonende door Zijn lijden, wat wij schuldig zijn voor de waarheid te verdragen, en door Zijne opstanding, wat wij in de eeuwigheid behoren te hopen, wél verstaande uitgezonderd de hoogte en diepte van de verborgenheid, door welke Zijn bloed tot vergiffenis van de zonden vergoten is. Voorts heeft Hij 40 dagen op aarde verkeerd met Zijne discipelen, en is ten aanschouw van hen opgevaren ten Hemel, en heeft na 10 dagen de beloofde Heilige Geest Zijns Vaders gezonden, welke, komende over hen die geloofden, toen het allergrootste en noodzakelijkste toeken deed, dat ieder van hen sprak met de talen van alle volkeren, gevende alzo te kennen, dat er éénheid van de algemeen kerk door alle volkeren zou zijn, en dien volgens, dat zij met alle talen zouden spreken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 50.

VAN DE VERKONDIGING VAN HET EVANGELIE, HETWELK DOOR HET LIJDEN VAN HEN, DIE HET VERKONDIGDEN, VEEL KLAARDER EN KRACHTIGER GEWORDEN IS.

In de profetie van Jesaja lezen wij: Uit Sion zal de wet voortkomen, en het woord van de Heere uit Jeruzalem. Als Christus na Zijde opstanding het verstand opende van Zijne discipelen, die over Hem verwonderd varen, opdat wij de Schrift zouden verstaan, zei Hij tot hen: ‘want alzo is er geschreven, en alzo moest Christus lijden en ten derde dage weer opstaan van de doden, en in Zijn naam bekering en vergeving van de zonden gepredikt worden onder alle volken, beginnende van Jeruzalem.’ En toen Zijne discipelen Hem vroegen naar Zijn laatste toekomst, antwoordde Hij: ‘het komt u niet toe, te weten de tijden of stonden die de Vader in Zijn eigen macht gesteld heeft, maar gij zult ontvangen de kracht van de Heilige geest, die op u komen zal, en gij zult Mijn getuigen zijn te Jeruzalem en in geheel Judea en Samaria, en tot het uiterste van de aarde.’ Eerst heeft de kerk zich verspreid van Jeruzalem, en daarna, als er in Jedea en Samaria velen geloofden, is men ook gegaan tot andere volken, want zij verkondigden het evangelie die Hij evenals lichten bekwaam gemaakt had door het Woord en aangestoken had door de Heilige Geest. Want Hij had tot hen gezegd ‘en wilt niet vrezen degenen, die het lichaam doden, maar de ziel niet kunnen doden,’ welke opdat zij door vrees niet koud zouden zijn, door het vuur van de liefde gebrand hebben. Eindelijk door hen, niet alleen door diegenen, die Hem zowel vóór Zijn lijden als na Zijn verrijzenis gezien en gehoord hadden, maar ook door hun nazaten is het evangelie door de ganse wereld te midden van vreselijke vervolgingen en vele pijnigingen en kwellingen en vele ombrengen van de martelaren gepredikt. Ondertussen heeft de Heere zich aan hen betuigd door tekenen en wonderen, en door verscheidene krachten en gaven van de Heilige Geest, opdat alzo de Heidenen in Hem zouden geloven, Die voor hun verlossing gekruist is, en alzo met een christelijke liefde zouden eren het bloed van de martelaren, dat zij door een duivelse uitzinnigheid vergoten hadden; insgelijks opdat ook de koningen, door van wie de wetten 40 plakkaten de kerk verwoest werd, heilzaam onderworpen zouden worden aan die naam, dien zij gepoogd hadden van de aarde wreed weg te nemen, en daarentegen, opdat zij eenmaal zouden beginnen hun valse goden te vervolgen, om van wie de wil zij de dienaars van de ware Gods tevoren vervolgd hadden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 51.

HOE HET ALGEMEEN GELOOF OOK GESTERKT EN BEVESTIGD WERD DOOR DE GESCHILLEN VAN DE KETTERS.

De duivel, ziende dat van de duivelen tempelen verlaten werden, en dat het menselijk geslacht tot de naam van de Verlosser en Middelaar toeliep, heeft de ketters opgemaakt, welke onder de naam van Christenen de Christelijke leer weerstaan hebben, even alsof zij zonder onderscheid buiten alle bestraffing mochten gehouden worden binnen de Stad Gods, even gelijk de stad van de verwarring zonder onderscheid binnen in haar lichaam gehouden heeft de filosofen die onder elkander verschillende, ja zelfs tegenstrijdige gevoelens hadden. Derhalve, indien zij, die in de kerk van Christus iets ongezonds en kwaads gevoelen, en daarover vermaand en gestraft zijnde om gezond en recht te gevoelen, evenwel hardnekkig en moedwillig weerstaan, zodat zij hun verderfelijke en dodelijke leerringen niet willen verbeteren, maar veel meer volharden en aanhouden om dezelve te beweren en staande te houden, dezulken worden dan ketters, en indien zij buiten gaan, worden zij gehouden onder de vijanden ons oefenende. Deze zelfde zijn ondertussen op die wijze door hun kwaad ook bevorderlijk de ware leden van de algemeen Christen kerk, omdat God de kwaden wel gebruikt, en omdat ook alle dingen hen, die God liefhebben, mede werken ten goede. (Romeinen 8) Want al de vijanden van de kerk, met welke dwalingen zij ook verblind zijn, of met welke boosheid zij ook bedorven zijn, indien zij de macht ontvangen van hen lichamelijk te knellen, oefenen hun lijdzaamheid, en indien zij alleen hen tegenstaan met kwalijk te gevoelen, oefenen zij hun wijsheid. Voorts ten aanzien dat ook de vijanden moeten bemind worden, zo oefenen zij hun goedwilligheid of ook hun goeddadigheid, hetzij, dat men met hen handelt door ten beste vermanende lering en goed onderricht, of hetzij, dat men met hen handelt door heilzame en van 't kwaad afschrikkende discipline en tuchtiging. de duivel derhalve, die een prins is van de goddeloze stad, bewegende en opmakende zijn eigen vaten tegen de Stad Gods, zijnde in deze wereld in vreemdelingschap, hem wordt niet toegelaten hen iets te schaden, want dezelve wordt buiten allen twijfel door de Voorzienigheid Gods besteld in de voorspoed van haar vertroosting, zodat zij door tegenspoeden niet verkrenkt wordt; en evenzo wordt dezelve wederom besteld in tegenspoeden hare oefening, zodat zij door voorspoed niet bedorven wordt. En beide deze dingen worden het een van het andere alzo gematigd, dat wij bekennen, dat nergens elders vandaan die stem gesproten is, die wij in de psalm lezen, nl. 'na de menigte van mijn smarten in mijn hart hebben uw vertroostingen mijn ziel verheugd.' En hier vandaan spruit ook die spreuk van de apostels: 'in hope verblijdende, in verdrukking lijdende.' Want hetgeen diezelfde leraar zegt: 'zij die godvruchtig in Christus willen leven, zullen vervolging lijden,' dit moet men achten, dat op geen tijden ontbreekt. Want ofschoon het zo is, dat door het ophouden van het woeden van hen, die buiten zijn, stilte en gerustheid schijnt te zijn, of ook waarlijk is, zodanig dat zulks een zeer grote vertroosting aanbrengt, vooral de zwakken, nochtans ontbreken daar geen lieden, ja daar zijn er zeer velen, die de harten van hen, die godvruchtig leven, pijnigen en kwellen door de slechte manieren van hun wandel, want door hem wordt de Christelijke en algemeen naam gelasterd. Daar hen, die godvruchtig willen leven in Christus, deze naam zeer lief en waardig is, zijn zij zoveel te meer bedroefd, dat het door de bozen geschied, dat de Heere Christus minder bemind wordt dan de gemoederen van de godvruchtige mensen begeren. Insgelijks ook zelfs de ketters, naar die men meent, dat zij hebben de Christennaam, en de Christelijke sacramenten, en de schrifturen, en de belijdenis, zij maken ook een grote smart in de harten van de godvruchtige, want velen, die Christenen willen zijn, worden gedwongen te twijfelen vanwege hun verschillen, en vele lasteraars en kwaadsprekers vinden in

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

dezen ook gelegenheid en stof, om de Christennaam te lasteren, dewijl zij zelf ook enigszins Christenen genaamd worden. Door deze en dergelijke kwade reden en dwalingen van de mensen lijden zij vervolging, die godvruchtig in Christus willen leven, zelfs ook, wanneer niemand hun lichaam leed of kwelling aandoet, want zij lijden deze vervolgingen in hun harten, vanwaar ook die stem is 'na de menigte mijner smarten in mijn harte.' Maar aangezien bij hen bedacht en overlegd wordt, hoe de Goddelijke beloften onveranderlijk zijn, en daar benevens ook overlegd wordt, wat de apostel zegt, nl. 'de Heere weet, wie de Zijnen zijn, want die Hij van tevoren geweten heeft, en die Hij van tevoren verordineerd heeft ongelijkvormig te worden het beeld van Zijn Zoon van die kan niet een vergaan,' zo is het dat in diezelfde psalm volgt: 'Uwe vertroostingen hebben mijne ziel verheugd.' Ondertussen, de smart die komt in de harten van de godvruchtige door dat de reden van de kwade of valse Christenen hen vervolgden, die is bevorderlijk dengenen, die zodanige smart hebben, dewijl zij voortkomt uit de liefde, door welke zij' niet willen, dat zij zouden verloren gaan en dat zij ook zouden beletten de zaligheid van anderen. Voorts komen er ook grote vertroostingen van hun bestraffingen, dewijl dezelve de gemoederen van de godvruchtige met zo grote verheuging overgieten als zij ooit met smarten gekweld zijn geweest vanwege hun verderf. Zo dan, in deze wereld, in deze boze dagen, niet alleen van de tijd van de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus en de apostelen af, maar ook zelfs van Abel af, welken eersten rechtvaardigen, zijn goddeloze broeder gedood heeft, en voortaan tot het einde van de wereld heeft de kerk, zijnde in vreemdelingschap, midden tussen de vervolging en van de wereld en de vertroostingen Gods tussenbeide heengelopen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 52.

OF MEN TE GELOVEN HEEFT, GELIJK SOMMIGEN MENEN, DAT NA DE 10 VERVOLGINGEN, WELKE ER GEWEEST ZIJN, GEEN ANDERE OVERIG IS DAN DE ELFDE, WELKE IN DEZELFDE TIJD VAN DE ANTICHRIST ZOU GESCHIEDEN.

Derhalve meen ik ook niet, dat men licht behoort te zeggen of te geloven hetgeen sommigen gemeend hebben of nog menen, nl. dat de Kerk tot de tijd van de Antichrist niet meer vervolging zal lijden dan zij nu geleden heeft, nl. de 10 vervolgingen die voorbij zijn, zodat de elfde en tevens de laatste die zal zijn, welke zij zal lijden van de Antichrist. Want de eerste vervolging berekenen zij die te zijn, welke geschied is door Nero, en de tweede die, welke aangericht is door Domitianus, de derde door Trojanus, de vierde door Antionius de vijfde door Severus, de zesde door Maximinus, de zevende door Decius, de achtste door Valerianus, de negende door Aurelianus, de tiende door Diocletanus, en Maximianus. Want aangezien er tien plagen van de Egyptenaren geweest zijn, eer het volk Gods uit dat land trok, zo menen zij ook, dat deze zelfden tot dezen verstande toe te eigenen zijn zodat hen ook de laatste vervolging van de Antichrist schijnt gelijk te zijn de elfde plaag, door welke de Egyptenaren, als zij de Hebreeën vijandig vervolgden, in de rode zee, waar het volk Gods droog door ging, verzonken zijn. Maar ik meen niet, dat door die gebeurtenis in Egypte deze vervolgingen profetische wijze betekend zijn geweest, hoewel van hen, die dit menen, deze dingen stuk voor stuk zeer naarstig en vernuftig met dezelve schijnen vergeleken te zijn, niet door een profetische geest, maar door raden en gissen van het menselijk vernuft, dat somtijds tot de waarheid komt, maar soms daarin ook mist. Want die dit alzo menen, wat zullen die zeggen van die vervolgingen in welke de Heere zelf gekruisigd is? Onder wat getal zullen zij dezelve berekenen en stellen? Indien zij menen, dat men deze behoort uit te zonderen en niet te rekenen, alsof men die behoort te tellen, welke tot het lichaam behoort, en niet die, in welke het Hoofd zelf aangetast en gedood is, hoe zullen zij het dan maken met die vervolging, welke, nadat Christus opgevaren was ten Hemel, te Jeruzalem geschied is, alwaar de zalige Stephanus gestenigd is, waar Jacobus, de broeder van Johannes, met het zwaard gedood is, waar de apostel Petrus, om gedood te worden, in de gevangenis gesloten en door de engel verlost is, waar de broeders in de vlucht verjaagd en verstrooid zijn van Jeruzalem, waar Saulus, die daarna de apostel Paulus geworden is, de kerk verwoestte, alwaar hij zelf, evangeliserende het geloof dat hij vervolgde, zulke dingen als hij een ander gedaan had, geleden heeft, zowel in het Joodse land als onder andere volkeren, overal waar hij Christus met groten ijver predikte? Waarom menen zij dan, dat men behoort te beginnen, dewijl de kerk midden onder de zwaarste vervolgingen met te wassen en toe te nemen, gekomen is tot de tijd van Nero? Doch indien zij menen, dat men alleen in ‘t getal behoort te stellen de vervolgingen, die door de koningen geschied zijn, Herodos is mede een koning geweest die na de Hemelvaart van Christus een allerzwaarste vervolging aangericht heeft. En wat zullen zij ook antwoorden aangaande Julianus, dien zij ook niet tellen onder de lO? Of hij heeft de kerk niet vervolgd, die de Christenen verboden heeft de vrije geleerdheden te mogen

leren of elkander onderwijzen. Onder dezen is Valentianus, die de derde keizer na hem was de oudste belijder van de Christelijken geloof geweest, en daarover ook van zijn krijgsdienst beroofd, opdat ik voorbij ga, wat hij begon en voorgenomen had bij Antiochie te doen, ten ware hij een grote verwondering en verschrikking gekregen had over de vrijmoedigheid en blijmoedigheid van een getrouwe en standvastige jongeling, welke, alzo daar velen gevangen waren om gepijnigd te worden,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

uit dezelve allereerst genomen is, en de ganse dag door gepijnigd zijnde, tussen de haken en tangen en pijniging nog zong, zodat hij bevreesd werd aangaande de anderen nog veel lelijker beschaamd te zullen staan. Eindelijk, is er in onze tijd niet geweest een Valens, een Arrianer, de broeder van de genoemden Valentianianus? Heeft hij niet met een grote vervolging in de Oosterse delen de algemeen kerk verwoest? En wat is dat toch voor een bedenken, niet eens aan te merken, dat de kerk, die vruchtdragend en wassende is door de ganse wereld, onder enige volken van de koning vervolging kan lijden, dezelfde tijde, wanneer zij onder andere volkeren niet lijdt? Of het moest zijn, dat men het voor geen vervolgingen wil rekenen, dat de koning van de Gothen zelfs in Gothenland de Christenen vervolgd heeft met een zeer grote wreedheid, dewijl daar anders niet waren dan algemeen Christenen, van welke daar velen met het martelaarschap gekroond zijn, gelijk wij van enige broederen, die toen aldaar kinderen waren, en nog in verse gedachtenis hadden wat zij aldaar gezien hadden, gehoord hebben. En is de vervolging in Perzië tegen de Christenen niet zo heet geworden, dat enige Christenen, vandaar gevlucht zijnde, gelopen zijn tot de Romeinse steden toe? Wanneer ik deze en meer andere dingen bij mij zelf overleg, dunkt mij, dat men geen zeker getal van de vervolgingen kan beschrijven, met welke de kerk moet geoefend worden. Maar aan de andere zijde vast te willen verzekeren, dat er, behalve die laatste, van welke geen Christen twijfelt, nog enige anderen van de koningen zullen geschieden, zulks is geen mindere vermetelheid. Derhalve laten wij zulks in het midden staan, en willen noch het een noch het andere deel van deze vraag óf beweren óf tegenspreken, maar willen alleen onze zinnen aftrekken van zodanige stoute vermetelheid om een van beiden voor de waarheid vast te zeggen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 53.

VAN DE VERBORGEN TIJD VAN DE LAATSTE VERVOLGING.

De laatste vervolging, die door de Antichrist geschieden zal, zal Jezus door Zijne tegenwoordigheid uitblussen, want er is geschreven, dat Hij hem doden zal met de geest van Zijn mond, en dat Hij hem teniet zal maken door de verlichting Zijner tegenwoordigheid. Alhier plagt gevraagd te worden, wanneer zulks geschieden zal. Maar zulks is zeer onbeleefd en onbehoorlijk; want indien ons zulks nut ware te weten, van wie zou zulks beter gezegd worden dan van God de Meester, zelfs als Zijne discipelen Hem naar zulks vroegen. Want bij Hem zijnde, hebben zij niet gezwegen, maar hebben tot Hem gezegd; 'Heere! zult Gij in deze tijd het koningrijk Israël weder oprichten?' Hierop antwoordde Jezus: 'Het komt u niet toe te weten de tijden, die de Vader in Zijne macht gesteld heeft.' Zij hebben Hem niet gevraagd naar het uur, of de dag, of het jaar, maar zij hebben Hem gevraagd naar de tijd, toen zij dit antwoord ontvingen. Tevergeefs pogen wij dus te berekenen en te schrijven die jaren, welke nog in de toekomst zijn, dewijl wij uit de mond van de Waarheid horen, dat het ons niet toekomt, zulks te weten, Sommigen echter hebben gemeend, dat deze jaren van de Hemelvaart van de Heere tot zijn laatste toekomst zouden duren 400 jaren, anderen bepaalden die tijd op 500 jaren, nog anderen zeiden dat zulks duizend jaren zou duren; doch zij gebruiken anders niet dan menselijke gissingen, en er wordt door hen in dit opzicht niets zeker voortgebracht uit de waarheid van de Canonieke schriftuur. Ondertussen ontbindt Hij en maakt los de vingers van allen, die naar deze zaak gissen en berekeningen maken, en beveelt hen, om stil te zijn, Hij, zeg ik, Die zegt: 'Het komt u niet toe, de tijden te weten, die de Vader in Zijn eigen macht gesteld heeft.' Maar, aangezien dit een evangelische spreuk is, zo is het geen wonder, dat de dienaars van de menigte van de valse goden daarmee niet neergezet zijn om voortaan niet meer te verdichten, dat door de antwoorden van de duivelen, welke zij als goden eren, zekere tijd zou bestemd en uitgesproken zijn hoelang de Christelijke religie zou duren. Want daar zij zagen, dat door zovele en zo grote vervolgingen zij niet kon uitgeroeid worden, maar dat zij daardoor veelmeer een grote en wonderlijke aanwas gekregen had, hebben zij verdicht ik weet niet welke Griekse gedichten als door Goddelijk antwoord uitgestort te zijn aan een, die de goden vroeg, alwaar zij Christus kwansuis stellen als diegene, die vrij is van de misdaad van de heiligschending; maar aangaande Petrus, van hem zeggen zij, dat hij lelijke boze daden gedaan heeft teneinde de naam Christus 365 jaren zou mogen geëerd worden, doch daarna, wanneer die jaren zouden verlopen zijn, dat dan zonder enig vertoeven zulks een einde zou nemen. O, kloeke harten van de geleerde mannen! O, wijze en geleerde verstanden, waardig zijnde om zulks te geloven van Christus, gij die nochtans niet wilt geloven in Christus, en evenwel zegt, dat Zijn discipel Petrus, van Hem de toverkunsten niet geleerd heeft, maar dat hij onschuldig is geweest en niettemin, dat Zijn discipel een boosdoener is geweest, en dat deze boosdoener liever gehad heeft, dat de naam Christus, dan dat zijn eigen naam zou geëerd worden, door middel van zijne toverkunsten, door zijn grote arbeid en zijne menigvuldige gevaren, en eindelijk zelfs door het vergieten van zijn eigen bloed. Indien de boosdoener Petrus gedaan heeft, dat de wereld Christus alzo beminde, wat heeft de onschuldige Christus gedaan, dat Petrus Hem alzo beminde? Laten ze dan zich zelf hierop antwoorden, en zo zij kunnen, laten ze verstaan, dat zulks geschied is door de genade van hierboven, dat nl. de wereld Christus bemind heeft om het eeuwige leven, door welke genade het ook gebeurd is, dat, om het eeuwige leven van Hem te verkrijgen, Petrus Christus bemind heeft, zelfs tot de tijdelijke dood toe, om die voor Hem te lijden. Daarna, wat zijn dit toch voor goden, welke deze dingen kunnen voorzeggen, en dezelve van hun hals niet kunnen voorzeggen, en dezelve van hun hals niet kunnen keren, zodat zij mitsdien

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

onderliggende staan onder enigen boosdoener en onder die enige toverachtige gruwelijke daad door welke een kind van een jaar, zo zij zeggen, gedood en van een gescheurd, en door een boze schrikkelijke ceremonie begraven wordt. En dit alles daarom, opdat zij alzo zouden toelaten, dat een sekte en gezindheid, die hen gans tegen is, zo lange tijd achtereen zou aanwassen en toenemen, en daar benevens, dat dezelve al de schrikkelijke wreedheden van zovele en zware vervolgingen niet met tegen te staan, maar met te lijden, zou overwinnen, en voorts, dat dezelve eindelijk ook tot omkering van hun beelden, tempelen, godsdiensten en goddelijke antwoorden zouden komen. Ten laatste, wat is het toch voor een God? Voorwaar, het is de onze niet, maar de hunne, welke door zodanige gruwelijke boosheid óf uitgelokt, óf gedrongen was, dit alles te doen; want dit wordt aan geen duivel toegeschreven, maar deze verzen zeggen tot God hoe Petrus door zijn toverkunst dit dus bepaald heeft. Zulk een God hebben zij, die Christus niet hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 54.

VAN DE ALLERDWAASTE LEUGEN VAN DE HEIDENEN, WAARDOOR ZIJ VERDICHT HEBBEN, DAT DE TIJD VAN DE CHRISTELIJKE RELIGIE NIET ZOU DUREN BOVEN DE 365 JAREN.

Deze en meer andere dergelijke redenen zou ik kunnen bijbrengen, indien nu reeds dat jaar niet voorbij was, hetwelk hun leugenachtige gissing beloofd heeft, en dat de bedrogen ijdelheid geloofd heeft. Want naardien van dien af, dat de dienst van de naam van Christus, door Zijne tegenwoordigheid in het vlees en door zijne apostelen ingesteld is, reeds veel meer dan 365 jaren verlopen zijn, behoeven wij niets te zoeken om daarmee deze valsheid te weerleggen. Want opdat wij in de geboorte van Christus het begin van deze zaak niet stellen (sprakeloos en een kind zijnde had Hij geen discipelen) evenwel toen Hij discipelen had, ongetwijfeld is toen door Zijn lichamelijke tegenwoordigheid de Christelijke leer bekend geworden, nl. nadat Hij door Johannes in de Jordaan gedoopt was, want hierom is van Hem geprofeteerd: Hij zal heersen van de een zee tot de andere, en van de rivieren tot de einden van de aarde.' Maar aangezien eer Hij geleden had en verrezen was, het geloof nog met volkomen bescheiden was (want in de verrijzenis van Christus is het volkomen bescheiden geworden, want alzo spreekt de apostel Paulus tot die van Athene, zeggende: 'Als nu verkondigt Hij aan alle mensen, dat zij allen zich overal zouden bekeren, omdat Hij een dag gezet heeft, waarop Hij de aardbodem in rechtvaardigheid zal richten, in Dien man, in wie Hij bescheiden heeft het geloof aan allen, Hem opwekkende uit de doden)' zo is 't, dat wij allerbest, om deze vraag te beantwoorden, daar vandaan het begin nemen, vooral omdat toen ook gegeven is de Heilige Geest, gelijk het ook behoorlijk was, dat die na de verrijzenis van Christus zou gegeven worden in diezelfde stad, van welke heeft moeten beginnen de tweede wet, dat is: het nieuwe Testament. Want de eerste wet is gegeven op de berg Sinaï door Mozes, welke wet het Oude Testament genaamd werd. Nu, van die wet, welke door Christus gegeven is, daarvan is voorzegd: 'Uit Sion zal de wet voortkomen, en het woord van de Heere uit Jeruzalem.' Hierover heeft Hij ook zelf gezegd, dat door alle volkeren in Zijn naam boetvaardigheid moest gepredikt worden, beginnende van Jeruzalem. (Lukas 24:47) Zo dan, aldaar is begonnen de godsdienst van dezen naam, opdat men in Christus Jezus, Die gekruisigd en verrezen was, zou geloven. Aldaar heeft dit geloof door zo heerlijke beginselen geijverd, dat er ettelijke duizenden, in de naam van Christus door een wonderlijke wakkerheid bekeerd zijnde, hun goederen verkocht hebben om aan de nooddruftige uitgedeeld te worden, zodat zij met een heilig voornemen en met brandende liefde tot gewillige armoede kwamen, en daar benevens zich zelf midden onder de woedende en bloeddorstige Joden bekwaam maakten en voorbereidden, om voor de waarheid te strijden tot de dood toe, niet met gewapende macht, maar met een veel machtiger lijdzaamheid. Indien zulks door geen toverkunsten geschied is, waarom willen zij dan niet geloven, dat door dezelfde goddelijke macht, waardoor dit geschiedde, dit ook door de gehele wereld heeft kunnen geschieden? Nu, indien Petrus zijn toverij reeds gedaan had toen te Jeruzalem zulk een grote menigte mensen met genegenheid en ijver opgewekt werd tot de godsdienst van Christus, welke nochtans Hem, gevangen zijnde, óf aan het kruis vastgemaakt, óf, vast zijnde, bespot had, zo moet men van dat jaar beginnen te zoeken de tijd, wanneer de 365 jaren vervuld zijn. Zo dan, Christus is gestorven toen er in 't Romeinse rijk twee Heere burgemeesters waren, op de 24ste Maart, en Hij is verrezen ten derde dage, gelijk de apostelen zulks ook met hun zinnen bevonden en bemerkt hebben. Na veertig dagen is Hij opgevaren ten Hemel, en 10 dagen daarna, dat is: op de 50ste dag na zijn verrijzenis heeft Hij de Heilige Geest gezonden. De apostelen predikten Hem toen, en 3000 mensen geloofden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

in Hem. Toen is de dienst van Zijn naam opgekomen door de krachtige werking van de Heilige Geest, gelijk wij geloven en gelijk de waarheid is, doch gelijk de goddeloze ijdelheid verdicht of gemeend heeft door de toverkunsten van Petrus. Korte tijd daarna is door Hem ook een wonderteken gedaan, toen nl. op het woord van Petrus een bedelaar, die van zijne geboorte af zó kreupel was, dat hij door anderen gedragen werd en aan de poort van de tempels gesteld werd om een aalmoes te bidden, in de naam van Jezus Christus geheel gezond geworden en opgesprongen is, zodat ten zelfde tijde ook 5000 mensen geloofd hebben. Daarna is de kerk aangewassen en toegenomen. Ondertussen wordt hieruit bij goed gevolg ook verstaan die dag, waarvan het jaar zelf zijn begin genomen had, nl. die dag, toen de Heilige Geest gezonden werd, te weten op de 15 Mei. Alzo, wanneer men na de burgemeesters rekent, wordt bevonden, dat de 365 jaren vervuld waren op de zelfde 15 Mei, in het jaar van het burgemeesterschap van Honorius en Eutychianus. Wat er in het volgende jaar, ten tijde dat Manlius Theodorus burgemeester was, en toen er volgens het antwoord van de duivelen en het gedicht van de mensen geen Christelijke religie meer zou zijn, wat er toen in andere delen van de aarde derhalve geschied is, behoeft niet onderzocht te worden, maar hetgeen wij weten, is kennelijk hoe in de vermaarde stad Carthago, in Afrika, Gaudentius en Jovius, prinselijke metgezellen van keizer Honorius, op de lOde Maart de tempelen van de valse goden omgekeerd en de beelden verbroken hebben. Van dien tijd af is de dienst van Christus bijna 30 jaren achter elkander zeer aangewassen of toegenomen, vooral nadat velen van hen Christenen zijn geworden, welke alsof die waarzegging waar geweest was, daardoor van het geloof weerhouden waren, maar daarna, toen dat getal van de jaren vervuld was, gezien en bekend hebben, dat die voorzegging ijdel en bespottelijk was. Wij dan, die Christenen zijn en genoemd worden, wij geloven niet in Petrus, maar in Hem, in wie Petrus geloofd heeft, en wij zijn gesticht door de redenen van Petrus aangaande Christus, en niet betoverd door enige van zijn toverwoorden, en alzo zijn wij niet bedrogen door zijn boze daden, maar zijn geholpen door zijn weldaden. Diezelfde Meester van Petrus, nl. Christus, is ook onze Meester in die leer, welke tot het eeuwige leidt. Maar laat ons nu dit boek besluiten, alzo wij tot nu toe verklaard, en zoveel ons goed dacht bewezen hebben, welke de sterfelijke voortloop is van beide die steden, nl. de Hemelse en aardse, die van het begin tot het einde onder elkander vermengd zijn. Van deze 2 steden is de aardse die, welke zich zelf gemaakt heeft zulke valse goden als zij wilde, die zij aannam hier en daar vandaan, zo als die haar voorkwamen, zelfs ook van de mensen, en dat wel, opdat die door offeranden zouden gediend worden. Maar die stad, welke de Hemelse is, welke hier op aarde in vreemdelingschap is, die stad maakt zich zelf geen valse goden, maar zij wordt gemaakt door God zelf, wiens ware offerande zij wordt; beide deze steden evenwel gebruiken te samen het tijdelijk goede, en worden te samen bezwaard met het tijdelijk kwade, doch met verschillend geloof, met onderscheidene hoop, met verschillende liefde tot dat zij in het laatste oordeel van elkander gescheiden worden, en tot zij ieder haar eigen einde ontvangen daarvan dat geen einde is, van welke einden van beide wij nu voortaan hebben te spreken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 9.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

HOE MARCUS VARRO, AANGAANDE DE VRAAG (WELKE HIJ IN EEN ZEKERE FILOSOFISCHE ONDERHANDELING ONDERZOCHT HEEFT) VAN DE EINDEN VAN GOED EN KWAAD BEMERKT HEEFT 288 VERSCHILLENDE GEZINDHEDEN.

Daar ik bemerk, dat ik voortaan heb te verhandelen van de behoorlijke einden van de beide steden, nl. van de aardse en Hemelse stad, zo is ‘t nodig, dat wij eerst verklaren, zoveel de vereiste reden van dit werk toelaat, al de besluiting van de mensen, waardoor zij gearbeid hebben zelf de gelukzaligheid te verkrijgen in de ongelukzaligheid van dit leven, opdat alzo mag blijken, wat van hun ijdele dingen onze hoop verschilt, die God ons gegeven heeft, en wat ook de zaak zelf verschilt, dat is: de ware gelukzaligheid, die Hij geven zal, niet alleen volgens de waarheid van Gods Woord, maar volgens het bewijs van zekere bijgevoegde reden, die wij hierbij kunnen doen om de ongelovige wil. Want van de einden van goed en kwaad hebben de filosofen vele dingen en dezelve ook veelvoudig onder elkander gehandeld. Alzo die vraag met grote aandacht overleggende, hebben zij gepoogd te onderzoeken en te vinden, wat liet is, dat de mens gelukzalig maakt, want dat is het einde onze goeds, om welks wil alle andere dingen te begeren zijn, en dat zelfs ook te begeren is om zijn eigen wil. Zo zeggen wij dan nu, dat het einde van het goede is, niet datgene, waardoor het verteerd wordt, zodat het niet is, maar waardoor het volbracht wordt, zodat het volmaakt is. En het einde van het kwaad, zeggen wij, is niet waardoor het ophoudt te zijn, maar dat door schade en leed te doen tot de volkomenheid komt. Zo dan, die einden zijn het hoogste goed en het hoogste kwaad. Om die te vinden, en om het hoogste goed in het leven te verkrijgen, en het hoogste kwaad te vermijden, hebben zij naarstig gearbeid, die de oefening van de wijsheid in de ijdelheid van de wereld beleden hebben. En evenwel heeft de bepaling van de natuur, hoewel zij op verscheidene wijzen dwaalden, hen niet zo ver van de weg van de waarheid laten afwijken, dat sommigen de einden van het goede en kwade niet gesteld zouden hebben in de ziel, anderen in het lichaam en nog anderen in beide, uit welke drieërlei afdeling van de gezindheden in ‘t algemeen Marcus Varro, in zijn boek van de filosofie zeer naarstig en scherpzinnig alles onderzoekende, zoveel verscheidenheid van leringen bemerkt heeft, dat hij zeer licht door invoeging van enige verscheidenheden gekomen is tot 288 gezindheden, niet die er waren, maar die er mogelijk waren of konden zijn. Opdat ik dit kort aantoon, zo is het nodig, dat ik daar vandaan begin als hij zelf aangemerkt en gesteld heeft in het voorverhaalde boek, nl. hoe er 4 dingen zijn, die de mensen zonder enige meester en zonder enige naarstigheid of kunst van leven (die genaamd wordt deugd, en ongetwijfeld geleerd wordt) bij zich zelf kwansuis natuurlijkerwijze begeren, nl. of de wellust, tot welken de zinnen van het lichaam door behaaglijkheid bewogen worden, óf de rust, waardoor het geschiedt, dat er niemand is, die kan

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

lijden enige pijn en moeilijkheid van het lichaam óf beide te samen, welke Epicurus nochtans met de naam van wellust genoemd heeft, óf in ‘t gemeen de eerste beginselen van de natuur, onder welke deze en meer andere dingen zijn, nl. óf in het lichaam, gelijk volks men geheelheid van de leden, alsmede van het zelfs welvaren en gezondheid; óf in de ziel, gelijk daar zijn die dingen, die klein of groot gevonden worden in het verstand van de mensen. Deze 4 dingen, nl. wellust, rust, beide te samen, en de eerste beginselen van de natuur zijn alzo in ons, dat zelfs de deugd, die het onderwijs ons indrukt, om dezelve te begeren is, of ook, dat dezelve te begeren zijn om de deugd, of voorts ook beide om haar eigen zelfs wil. En zo spruiten hieruit derhalve 12 gezindheden, en op deze wijze wordt ieder weer driemaal verdubbeld. Als ik dit in één zal bewezen hebben, zal het niet zwaar zijn, zulks ook in de anderen te vinden. Wanneer dan de wellust van het lichaam óf onder de deugd van het gemoed gesteld wordt, óf boven dezelve, óf met dezelve tezamen gevoegd wordt, zo wordt zij gedeeld door een driedubbele verscheidenheid van de gezindheden. Nu, onder de deugd wordt gesteld, wanneer zij ten dienste of tot gebruik van de deugd aangenomen wordt, want het gaat de schuldigen plicht van de deugd aan, ten dienste van het vaderland te leven, en om de wil van het vaderland kinderen te verwekken, hetwelk geen van beiden kan geschieden zonder de wellust van het lichaam, want zonder dezelve wordt noch spijs, noch drank genomen om te leven, en zonder dezelve wordt het menselijk geslacht niet vermeerderd. Nu, wanneer de wellust boven de deugd gesteld wordt, dan wordt die begeerd om zijn eigen wil, en aangaande de deugd wordt dan geloofd, hoe men haar behoort aan te nemen om wellust wille, dat is: dat de deugd niets doe dan alleen om de deugd van het lichaam óf te verkrijgen, óf te behouden, welk leven een vuit en lelijk leven is, dewijl de deugd daar onderworpen en dienstbaar staat onder de heersende wellust van de vrouw, hoewel zodanige deugd de naam van deugd niet mag dragen. Toch heeft die vuile schandelijkheid zelfs enige filosofen tot haar beschermers en voorstanders gehad. Eindelijk wordt de wellust met de deugd tezamen gevoegd, wanneer de een niet om de andere, maar ieder om eigen wil begeerd wordt. Derhalve, gelijk de wellust, gesteld zijnde of onder of boven de deugd, of ook tezamen gevoegd met de deugd, 3 gezindheden maakt, alzo wordt ook bevonden, dat de rust, dat de wellust en de rust te samen, en dat de eerste beginselen van de natuur ieder ook 3 andere gezindheden maken. Want naar gelegenheid van de verscheidenheid van de menselijke meningen en gevoelens werden zij somtijds gesteld onder de deugd, soms boven de deugd, en dan weer met dezelve tezamen gevoegd en alzo komen wij tot 12 gezindheden. Maar dit getal wordt weer verdubbeld met bijvoeging van een andere onderscheiding, nl. die van het gezellige leven, want ieder die één van die twaalf gezindheden volgt, doet zulks voorwaar of alleen om zijn eigen wil, of om de wil van zijn metgezel, aan wie hij schuldig is te willen, wat hij zelf wil. Alzo zijn er 12 degenen, die menen, dat men ieder dezelve behoort te houden alleen om eigen wil, en er zijn nog andere 12 degenen, die verstaan en besluiten, dat men zó of zó zal filosoferen, niet alleen om zijn eigen wil, maar ook om de wil van anderen, van wie goed zij evenals haar eigen begeren. Nu, deze 24 gezindheden worden weder verdubbeld met bijvoeging van de onderscheiding uit de nieuwe academisch gezinde, en alzo komen er 48 gezindheden. Elke gezindheid van de andere 24 mag ieder vast houden en beweren als zeker, even gelijk zulks beweerd hebben de Stoïcijnen, alzo het goede van de mens, waardoor hij gelukzalig is, naar hun mening, alleen in de deugd van het gemoed bestaat. Insgelijks kan een ander dezelve beweren als onzeker, gelijk de nieuwe academische gedaan hebben, alzo het goede hen, is ‘t niet zeker, nochtans waarschijnlijk scheen te zijn. Zo dan, 24 komen door hen, die menen dat men deze gezindheden heeft te volgen, als zeker om van de waarheid wille, en nog andere 24 komen door hen, die menen, dat men dezelve heeft te volgen als onzeker, om de waarschijnlijkheid wille. Wederom, aangezien ieder elke gezindheid van die 48 mag volgen in kleding en gedaante van andere filosofen, en een andere dezelve mag volgen in kleding en gedaante van de Cynischen of

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hondsgezinde, zo worden zij uit dit onderscheid weer verdubbeld, en zo ontstaan er 96 gezindheden. Daarna, aangezien de mensen elke gezindheid van deze alzo kunnen voorstaan en navolgen, dat zij óf een ledig leven beminnen, gelijk zij, die alleen zich zelf bezig hebben willen en kunnen houden in de oefeningen van de geleerdheid, óf aangezien zij een onledig leven beminnen, gelijk zij, die, hoewel zij met de filosofie bezig waren, evenwel meest bezig geweest zijn met de bediening van de republiek, en met 's mensen zaken te regeren, of, aangezien zij een leven beminnen, gematigd zijnde uit die beide soorten, gelijk zij, die de tijden huns levens bij beurten toegeëigend hebben eensdeels tot de geleerde ledigheid en anderdeels tot de noodwendige onledigheid, zo is het, dat vanwege dit onderscheid ook driemaal verdubbeld mag worden het getal van deze gezindheden, en alzo mag het tot 288 gebracht worden. Dit is het, wat ik uit het boek van Varro, zo kort en klaar als mij mogelijk was, geteld heb, verklarende zijne redenen met mijne woorden. Is Varro van mening, dat de gezindheid van de oude Academische (zij werden onderwezen van Plato) vrij is van allen twijfel, hij acht ook, dat zij zonder dwaling is. Het zou te lang zijn alles te bewijzen, en toch mag men de zaak niet geheel voorbijgaan. Hij verwerpt dan allereerst al die onderscheidingen, die bij vermenigvuldigingen uitgebracht hebben dat groot getal van de gezindheden, die men naar zijn mening behoort te verwerpen omdat in dezelve niet is het einde van het goeds, want hij meent dat die gezindheid geen gezindheid van filosofie kan genaamd worden, die daarin niet verschilt van de andere, nl. dat zij verscheiden einden van het goede en kwade heeft, want er is geen andere reden van filosoferen dan het einde van het goeds, en alzo behoort men die gezindheid, die niet tracht naar het einde van het goeds, geen gezindheid van de filosofie te noemen. Ondertussen, als er dan gevraagd wordt van het gezellige leven, of een wijs man zulks behoort te houden als hei, hoogste goed, waardoor de mens gelukzalig wordt, zodat hij het hoogste goed van zijn vriend alzo wil bevorderen als zijn eigen, dan of bij om zijne eigen gelukzaligheid wil behoort te doen, alles wat hij doet? Zulks is geen vraag van het hoogste goed, maar is een vraag van het aannemen of niet aannemen van een metgezel tot de mededeling dezes goeds, niet om eigen wil, maar om de wil van de metgezel, ten einde hij zich alzo in zijn goed verheug gelijk hij zich in zijn eigen goed verheugd. Insgelijks, wanneer er gevraagd wordt van de nieuwe Academische, bij wie alle dingen onzeker en twijfelachtig zijn, of nl. de zaken, in welke men heeft te filosoferen, op zodanige wijze te achten zijn, dan of men die zaken als zeker moet achten even gelijk zulk andere filosofen behaagd heeft? Aldaar wordt niet gevraagd, wat men in het einde van het goede behoort te betrachten, maar er wordt gevraagd of men van de waarheid van het goede, dat men meent te moeten betrachten, zal twijfelen of niet, dat is: om duidelijker te spreken, of men het alzo heeft te betrachten, dat diegene, die het betracht, mag zeggen, dat het eer een waar goed is, dan of men het zo heeft te houden, dat diegene, die het betracht, heeft te zeggen, dat het hem eer waar goed dunkt te zijn, al was het mogelijk ook een vals goed, en evenwel, dat zij beide een en hetzelfde goed betrachten, In dat zelfde onderscheid, dat ingebracht wordt uit de kleding en gewoonten van de Cynischen wordt ook niet gevraagd, wat het einde van het goede is, maar er wordt gevraagd of diegene in zulke kleding en gewoonte heeft te leven, die het ware goed betracht, en hoedanig het goed is, dat hem dunkt het ware goed te zijn en dat hij behoort te betrachten. Alles, waardoor de Cydische filosofen onderscheiden worden van de anderen, had geen kracht dat te verkiezen, waardoor zij gelukzalig werden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

HOE VARRO, MET VERWERPING VAN AL DIE ONDERSCHEIDINGEN DIE GEEN GEZINDHEDEN ZIJN, TOT DRIEËRLEI BESCHRIJVING VAN HET HOOGSTE GOED GEKOMEN IS, VAN WELKE 3 EVENWEL SLECHTS EEN TE VERKIEZEN IS.

Insgelijks ook in die 3 soorten van het leven, nl. het eerste, hetwelk ledig is, niet lui of ijdel, maar dat ledig bezig is in de aanschouwing of het onderzoek van de waarheid: het tweede, dat in de bediening en regering van de menselijke zaken onledig is, en het derde, dat uit die 2 soorten gemengd is: in deze 3 soorten, zeg ik, als er gevraagd wordt welke men daarvan heeft te verkiezen, heeft men niet te vragen naar het einde van het goede maar welke van deze 3 zwaarte of lichtheid bijbrengt om te verkrijgen of te behouden het einde van het goede; dat is het, wat hier in deze vraag te bemerken staat. Want het einde van het goede is zodanig, dat, wanneer iemand tot hetzelve komt, het hem gelukzalig maakt; maar in de ledige bezigheid van de geleerdheid is de mens niet gelukzalig, want velen kunnen in één van dit 3 leven, en kunnen niettemin in het begeren van het einde van het goeds, waardoor de mens gelukzalig wordt, missen. Zo dan, wat anders is de vraag van de einden van goed en kwaad, die iedere gezindheid van de filosofen maakt, en wat anders zijn de vragen van het gezellige leven, van de twijfeling van de academische, van de kleding en de manier van eten van de Cynischen, van de 3 soorten van het leven, nl. het ledige het werkende en dat, wat uit beide gemengd is, van welke geen is in die, waarin gehandeld en onderzocht wordt van de soorten van goed en kwaad. Derhalve, aangezien Marcus varro, bijbrengende deze 4 onderscheidingen, nl. uit het gezellige leven, uit de nieuwe academische, uit de Cynischen en uit die drieërlei soort van het leven, tot 288 gezindheden gekomen is, en tot meer andere zodanige, welke daar bijgevoegd zouden mogen worden, en hij al deze verworpen heeft, omdat zij geen vraag medebrengen aangaande de betrachten van het hoogste goed, en dus ook geen gezindheden zijn, noch genoemd kunnen worden, zo keert hij terug tot die 12 gezindheden, in welke gevraagd wordt, wat het goed van het mensen is, door welks verkrijging hij gelukzalig wordt, opdat hij alzo mag belonen, dat er onder dezelve slechts één ware gezindheid is, en dat de anderen dus vals zijn, want wanneer men die drieërlei soort van het leven verwerpen worden er 2 delen van dit getal afgetrokken en er blijft over één derde deel of 96 gezindheden. En zo men verwerpt het onderscheid, daar bijgevoegd zijnde van de Cynischen, worden die gezindheden tot de helft minder gebracht, zodat er slechts 48 over zijn, en laat ons ook daar aftrekken, wat er bijgevoegd is van de nieuwe academische, alsdan blijft er over de helft, d. i. 24. Voorts wat van het gezellig leven daar bijgedaan is, laat dat ook weggenomen worden, zo zijn er nog 12 over, van deze 12 kan geen reden bijgebracht worden, waarom men die niet voor verscheiden gezindheden zal houden, in dezelve wordt niet anders gezocht aan het einde van goed en kwaad. Nu, als men gevonden heeft het einde van het goed, zo heeft men ook het einde van het kwaad. Opdat deze gezindheden 12 in getal mogen zijn, worden deze 4 dingen driemaal verdubbeld, nl. wellust, rust, en beide te samen, en eindelijk de eerste beginselen van de, natuur die Varro noemt Primigenia, dat is: dingen die aangeboren zijn. Want deze 4, als ieder in ‘t bijzonder door sommigen onder de deugt gesteld wordt, zodat het schijnt, dat men ze behoort te begeren, niet om haar eigen wil, maar om de schuldigen plicht van de deugt; insgelijks als bij ook door sommigen boven de deugd gesteld worden, zodat men de deugd nodig acht te zijn, niet om haar eigen wil, maar om de genoemde dingen te krijgen en te behouden. Daar benevens als zij door sommigen met de deugd te samen gevoegd worden, zodat men meent, dat de deugd en de genoemde dingen te begeren zijn om baar eigen wil, als dit, zeg ik, aldus geschiedt, maakt dit 3 maal een getal van 4, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zij komen alzo tot 12 gezindheden. Nu, van deze 4 dingen trekt Varro 3 af, te weten: de wellust, de rust, en beide te samen, niet dat hij die misprijst, maar omdat die eerste beginselen van de natuur in zich bevatten de wellust en de rust. Waartoe is het dan nodig uit deze 2, drie te maken, te weten 2, als nl. wellust en rust ieder bijzonder begeerd worden, en het derde als zij beide tegelijk begeerd worden, dewijl de eerste beginselen van de natuur dezelve en veel meer andere dingen bevatten? Derhalve dunkt hem goed, dat men alleen van 3 gezindheden behoort te handelen, welke men voornamelijk zal hebben te verkiezen, want de ware reden laat niet toe, dat meer dan één gevoelen waar zal zijn, hetzij, dat het een van deze 3 is, of elders vandaan, hetwelk wij later zullen zien. Laat ons ondertussen vermelden, zo kort en klaar wij kunnen, hoe Varro een van deze 3 verkiest. Voor eerst deze 3 gezindheden worden aldus gemaakt, als nl. de eerste beginselen van de natuur geacht worden, dat men die behoort te begeren om de deugd, of dat men de deugd behoort te begeren om de eerste beginselen van de natuur, of dat men beide, de deugd en de eerste beginselen van de natuur nl. behoort te begeren om haar eigen wil.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

VAN 3 GEZINDHEDEN, ZOEKENDE HET HOOGSTE GOED VAN DE MENS, EN WELKE VAN DIE 3 MEN BEHOORT TE VERKIEZEN NAAR DE BESCHRIJVING VAN VARRO, IN WELKE BESCHRIJVING HIJ, VOLGENS DE LEER VAN ANTIOCHES, HET GEVOELEN VOLGT VAN DE OUDE ACADEMIE.

Wat dan van deze 3 het ware goed is, dat men behoort na te volgen, zulks poogt hij op deze manier te bewijzen; Aangezien in de filosofie het hoogste goed gezocht wordt, niet van de bomen, niet van de beesten, niet van God, maar het hoogste goed van de mens, zo meent hij, dat men eerst heeft te onderzoeken, wat de mens is, want hij gevoelt, dat in deze zelfde natuur 2 dingen zijn, nl. het lichaam en de ziel. En verder twijfelt hij geenszins te zeggen, dat van deze 2 de ziel het beste en het heerlijkste is, maar hem dunkt, dat men behoort te onderzoeken of de ziel alleen de mens is, zodat het lichaam ten dienste van hem is evenals een paard voor een paardrijder, want deze is niet mens en paard beide, maar is alleen een mens, nochtans wordt hij een paardrijder genaamd, omdat hij enigszins zijn aanzien draagt op het paard. En voorts, zo zulks niet is, of dan het lichaam alleen de mens is, welk lichaam enigszins zijn aanzien op de ziel draagt, evenals de drinkbeker tot de drank; want de kroes en de drank, die de kroes bevat, worden niet beiden te samen drinkbeker genaamd, maar de kroes alleen, en wel, omdat die geschikt is om de drank te bevatten. En voorts, indien hij noch de ziel alleen is, noch het lichaam alleen, of dan de mens is beide te samen, zodat zijn een deel is óf de ziel óf het lichaam, en dat hij geheel uit beide bestaat, opdat hij een mens zou mogen zijn. Nu, van al deze 3 verkiest hij het 3de, en meent, dat niet de ziel alleen, noch het lichaam alleen de mens is, maar hij meent, dat hij ziel en lichaam beide is. Derhalve zegt hij, dat het hoogste goed van de mens, waardoor hij gelukzalig wordt, uit het goede van die beide dingen, nl. van ziel en lichaam bestaat, en alzo meent hij, dat de eerste beginselen van de natuur om haar zelf behoren begeerd te worden, en dat de deugd, welke door onderwijs de mens ingedrukt wordt als een kunst om te leven, en welke alzo onder het goede van de ziel is, ook een allerheerlijkst goed is. Die zelfde deugd derhalve, dat is: de kunst om behoorlijk het leven te leiden, als zij ontvangen heeft de eerste beginselen van de natuur, welke zonder dezelve waren, maar evenwel waren, zelfs wanneer haar de lering en onderwijzing nog ontbrak, zo is ‘t dat zij alles om haar eigen wil begeert, en ook te samen haar zelf. Insgelijks gebruikt zij alles, en ook te samen haar eigen tot zodanig einde, opdat zij zich in alles vermaakt en alles genieten, meer en minder naar dat de dingen groter of kleiner zijn, evenwel zich in alles verheugende, en ook enige kleinere dingen, indien de nood het vereist, om de grotere óf te verkrijgen óf te behouden, versmadende. Ondertussen, van al die goederen, óf van de ziel óf van het lichaam is er niets ter wereld, dat de deugd boven zich zelf stelt, want deze gebruikt ook wel haar eigen, alsmede alle ander goeds, waardoor de mens gelukzalig wordt. En derhalve, daar zij zelf niet is, aldaar (hoeveel goede er ook is) is het goede van hem niet, van wie dat eigen is, en alzo kan het ook niet gezegd worden het goed van hem te zijn, dien het, alzo hij het kwalijk gebruikt, niet nuttig noch voordelig kan zijn. Zo dan, dat leven van de mensen, hetwelk de deugd geniet, en alle ander goede van de ziel en van het lichaam, zonder hetwelk de deugd niet kan zijn, dat leven wordt gelukzalig genoemd. En indien dat leven ook ander goede geniet, zonder hetwelk de deugd wel kan zijn, alsdan wordt het gelukzalig genoemd. En indien dat leven al het goede geniet, zodat het geen goed ontbreekt noch van de ziel, noch van het lichaam, als dan is het allergelukzalig, want het leven is niet wat de deugd is, want niet alle leven, maar een wijs leven is de deugd, en evenwel kan zeker

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

leven zonder enige deugd zijn, maar de deugd kan niet zonder enig leven zijn. Zulks zou ik ook zeggen van de memorie en van de reden, en wat er meer van dien aard in de mens is, want deze dingen zijn ook voor de lering, en zonder dezelve kan er geen lering zijn, en alzo ook niet de deugd, die ook geleerd wordt. Maar wél te lopen, schoon te zijn van lichaam, sterk te zijn en dergelijke dingen meer, zijn zodanig, dat de deugd zonder die kan zijn, en ook, dat zij zonder de deugd ook goed zijn. Voorts, uit de 3 soorten van het levens, nl. het ledige, het werkende, en wat uit beide te samen gemengd is, zeggen zij, dat hun de derde soort aanstaat en behaagt. Dit zegt Varro, dat de oude Academische gevoeld en geleerd hebben volgens de onderwijzing van Antioches, die de meester van hem en ook van Cicero geweest is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

WAT DE CHRISTENEN, VAN HET HOOGSTE GOED EN HET HOOGSTE KWAAD GEVOELEN TEGEN DE FILOSOFEN, WELKE GEZEGD HEBBEN, DAT ZIJ HUN HOOGSTE GOED IN ZICH ZELF HEBBEN.

Indien dan van ons gevraagd wordt, wat de Stad Gods, van ieder van deze punten gevraagd zijnde, antwoordt, en wat zij gevoelt van de einden van het goede en kwade, zo zal zij antwoorden, dat het eeuwige leven het hoogste goed is, en dat de eeuwige dood het hoogste kwaad is, en alzo, dat men, om het eerste te verkrijgen en het andere te vermijden, wél en oprecht behoort te leven, waarom ook geschreven is ‘de rechtvaardige leeft uit het geloof’ (Galaten 3, Habakuk 2) en daar wij ons goed nu niet zien, zo is ‘t nodig, dat wij het gelovende zoeken. Ondertussen, zelfs het wél leven hebben wij uit ons zelf niet, tenzij, dat Hij de gelovigen en de biddende helpt, die het geloof zelf gegeven heeft, waardoor wij geloven, dat wij door Hem zullen geholpen worden. Maar zij, die gemeend hebben, dat de einden van goed en kwaad in dit leven zijn, stellende het hoogste goed óf in het lichaam, óf in de ziel, óf in beide tezamen, en opdat ik dit klaarder uitspreek, stellende het hoogste goed óf in de wellust, óf in de deugd, óf in beide; of weer in de rust, óf in de deugd, óf in beide; of ook in de wellust en de rust te samen, o in de deugd, óf in beide: door deze dingen, zeg ik, hebben zij door een wonderlijke ijdelheid gelukzalig willen zijn en van zich zelf gelukzalig willen worden. Zulks heeft de waarheid bespot door de profeet, zeggende: ‘de Heere weet de gedachten van de mensen, dat ze ijdel zijn.’ (Psalm 94). Of gelijk de apostel Paulus dit getuigenis gesteld heeft: ‘de Heere weet de gedachten van de wijzen, dat ze ijdel zijn.’ Want wie kan genoegzaam, hoe welsprekend hij ook zijn mag, de ellenden van dit leven uitspreken en verklaren? Cicero heeft dit leven, zoveel als hij kon, ten hoogste beklaagd in de vertroosting over de dood van zijn dochter. Maar wat is toch datgene, wat hij kon? Want die dingen, die genaamd worden de eerste beginselen van de natuur; wanneer, waar en hoe kunnen zij ooit in dit leven zo wél zijn, dat zij niet onder de onzekere gevallen, evenals baren, in onrust waggelen? Want welke pijn, strijdende tegen de wellust, en welke onrust, strijdende tegen de rust kan het lichaam van de wijze al niet overkomen? Voorwaar, de afsnijding of verzwakking van de leden bederft het welvaren van de mens, de lelijkheid bederft de schoonheid, de zwakheid de gezondheid, de vermoeidheid de krachten, de slapheid of traagheid de vaardige bewegelijkheid. En wat van dit alles is er, dat niet kan overvallen of treffen het vlees van een wijze? Insgelijks het staan en bewegen van het lichaam, wanneer het schikkelijk en gevoegelijk is, worden onder de eerste beginselen van de natuur gerekend. Maar of nu enige ongezondheid, of kwade ziekte de leden slaan met zwelling, en of het ruggebeen gekromd wordt, zoverre, dat men de handen tot aan de aarde uitsteekt, en alzo de mens enigszins als viervoetig gemaakt wordt; zou zulks niet al de schoonheid en de goede gestalte van het staan en bewegen van het lichaam bederven? En aangaande eerste beginselen van de ziel, die goed genaamd worden, alwaar zij om de waarheid te begrijpen en te ontvangen 2 eerste beginselen stellen, nl. de zinnen en het verstand; Hoedanige zinnen blijven er over, opdat ik nog andere dingen verzwijg, indien de mens dooft en blind wordt? Nu, de reden en het verstand, waar zullen zij de wijk nemen, en waar zullen zij rust hebben, indien de mens door enige ziekte razend of dol wordt? Voorwaar, wanneer de dolle mensen vele dingen zeggen of doen, die in ‘t gemeen vreemd zijn van hun goed voornemen, of van hun manieren, ja! die strijdig zijn tegen hun eigen goed voornemen en tegen hun manieren, hetzij dat wij zulks bedenken of zien, indien wij het behoorlijk overleggen, zo kunnen wij ons nauwelijks onthouden van tranen. Wat zal ik ook zeggen van hen, die aan de bestormingen van de duivelen onderworpen zijn? Waar hebben zij alsdan hun verstand, en waar is het verborgen of

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

bedekt, wanneer de boze geest naar zijn wil, ziel en lichaam beide gebruikt? En wie is verzekerd, en wie heeft dat vertrouwen, dat zodanig kwaad een wijs man in dit leven niet kan overkomen? Daarna, de ontvangen van de waarheid in dit vlees, hoedanig of hoe groot is die, dewijl, gelijk wij lezen in het waarachtige boek van de wijsheid 'het verderfelijke lichaam de ziel bezwaart, en de aardse inwoning het verstand, dat vele dingen bedenkt, terneergedrukt?' Nu, de aandrijvende genegenheid (impetus) of de begeerlijkheid van enige werking, (actionis cappetitus) indien het anders op deze wijze terecht in het Latijn genoemd wordt, wat de Grieken normen noemen, aangezien zij dezelve ook rekenen onder het eerste goed van de natuur, want is zij diegene niet, door welke bestuurd worden die ellendige bewegingen van de razende en dolle lieden, alsmede die daden, waarvan wij een schrik hebben, wanneer nl. hun zinnen verkeerd worden en hun reden als in een slaap verdoofd worden? Maar de deugd, welke niet is onder de eerste beginselen van de natuur, dewijl zij in dezelve namaal komt door het invoeren van de onderwijzing, aangezien zij de hoogste trap van het menselijk goed zich zelf toe eigent, wat doet die hier anders, dan dat zij gestadig oorlog voert met de ondeugden, niet zodanige, die uitwendige gebreken zijn, maar zulke, die inwendige gebreken zijn, ook niet zulke, die Vreemd zijn, maar zulke, die geheel de onze zijn. En zulks doet voornamelijk die deugd, welke in 't Latijn temperantia, dat is: matigheid, genoemd wordt? door welke de vleselijke lusten gebreideld worden, opdat zij het toestemmend verstand niet trekken en misleiden tot enige boosheden; want er is geen ondeugd (gelijk óók de apostel zulks te kennen geeft, zeggende: het vlees begeert tegen de geest) tegen welke niet weer over staat een deugd, dewijl, gelijk de apostel zegt 'de geest begeert tegen het vlees,' want deze, zegt hij, strijden tegen elkander, zodat gij niet doet, wat gij wilt. Nu, wat willen wij doen, wanneer wij volmaakt willen worden door het genieten van het einde van het hoogste goeds, anders dan dat het vlees tegen de geest niet begeert, en dat in ons zodanige ondeugd niet zij, tegen welke de geest begeert? Hoewel wij zulks in dit leven willen, nochtans, omdat wij dat niet vermogen te doen, laat ons door de hulp Gods ten minste zulks doen, dat wij vlees begerende tegen de geest, niet wijken, en de geest laten overwonnen worden, en dat wij ons alzo niet laten trekken door onze eigene bewilliging om de zonde te doen. Verre is het daar vandaan, zolang wij in dezen inwendige oorlog zijn, dat wij zullen geloven, na verkregen te hebben de gelukzaligheid, tot welke wij willen komen door te overwinnen. En wie is ooit zo wijs, dat hij tegen de lusten van het vlees geheel geen strijd heeft? En wat zal ik ook zeggen van die deugd, welke prudentia, dat is: voorzichtigheid genaamd wordt? Onderscheidt zij niet met alle waakzaamheid en wakkerheid het goede van het kwade, opdat om het goede te begeren, of om het kwade te vermijden, geen dwaling geschiede of enige misslag begaan worde? En alzo betuigt zij, wat wij in het kwade zijn, of dat het kwade in ons is. Want deze deugd leert ons, dat het kwaad is de lust tot zonde in te willigen, en dat het goed is in het zondige niet te bewilligen. Nochtans dat kwaad, waarin de voorzichtigheid ons leert niet te bewilligen, dat doet de matigheid, en alzo neemt noch de voorzichtigheid, noch de matigheid het weg van dit leven. Wat zal ik ook zeggen van de gerechtigheid, van wie het ambt is ieder het zijne toe te delen, waarover ook in de mens zelf enige rechtvaardige orde van de natuur geschiedt, zodat de ziel gesteld wordt onder God, en het vlees onder de ziel, en alzo ziel en vlees beide onder God. Betoont zij niet veel meer, dat zij nog in datzelfde werk werkzaam is, dan dat zij nu in het einde van dat werk rust? Want naarmate de ziel in haar gedachten God minder begrijpt, naar die mate wordt zij ook minder aan God onderworpen, en naar mate het vlees meer tegen de geest begeert, naar die mate wordt het ook minder aan de ziel onderworpen. Zolang dan in ons is deze zwakheid, deze pest, deze ziekte, hoe zullen wij durven zeggen, dat wij behouden zijn, en zo wij nog niet behouden zijn, hoe zullen wij dan durven zeggen, dat wij gelukzalig zijn? Maar nu voorts aangaande die deugd, van wie de naam is kloekmoedigheid, in hoe grote wijsheid is zij een allerklaarste getuige van het menselijk kwaad, hetwelk zij door geduld

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

moet verdragen. De Stoïsche filosofen belijden, dat een wijs man, het kwade niet kunnende verdragen omdat het zo groot is, door het zelve gedwongen zou worden, zich zelf de dood dan te doen en uit dit leven te verhuizen. Want zodanige domheid van het hoogmoed is in deze mensen, die menen, dat hier het einde van het goede is en daar beneven, dat zij van zich zelf gelukzalig worden, dat bij hen een wijs man, dat is zodanig een, dien zij met een wonderlijke ijdelheid beschrijven, al is het, dat hij blind, doof, stom, in zijne leden verzwakt, en met pijnen gepijnigd wordt, en wat er meer van dien aard kan gezegd of gedacht worden, dat, zeg ik, dezelve en zodanige domheid vervalt, waardoor hij gedwongen wordt zich zelf te doden. Evenwel schamen zij zich niet, het leven, in deze rampen gesteld zijnde, een gelukzalig leven te noemen. O! Gelukzalig leven, hetwelk, opdat het geëindigd mag worden, de hulp van het dood zoekt. Indien het gelukzalig is, laat er dan in gebleven worden; doch, indien men om deze onheilen van hetzelve vliedt, hoe is het dan gelukzalig? Of zijn dat geen onheilen, welke overwinnen het goed van de kloekmoedigheid, en welke dwingen de kloekmoedigheid, niet alleen om ze te wijken, maar ook om uitzinnig te razen, zodat zij van een en hetzelfde leven zeggen, dat het gelukzalig is en tevens aanraden, dat men het behoort te vlieden. Wie is zo geheel blind, dat hij niet ziet, bijaldien het gelukzalig is, dat het dan ook niet behoort ontweken te worden. Doch zo zij belijden, dat men het moet vlieden, vanwege het gewicht van de zwaarte, waardoor het ter neder gedrukt wordt; wat oorzaak is er, dat zij ook niet belijden, verbrekende de nek van de hoogmoed, dat het ellendig is? Waarom heeft Cato zich zelf gedood? Was het door geduld, of is het veel meer door ongeduld geweest. Voorwaar, hij zou zulks niet gedaan hebben, zo hij niet ongeduldig de overwinning van Cesar gedragen had. Waar is hier dan kloekmoedigheid? Dit is er geschied: zij is geweken, zij is bezweken, zij is overwonnen zo verre, dat zij daarom het gelukzalig leven begaf, verliet en ontvlood. Of was dit leven toen niet gelukzalig? Dan was het ellendig. Maar waren dat geen onheilen, die dit even ellendig maakten en zodanig dat men het behoorde te vlieden? Derhalve spreken ook zij verdraaglijker, welke beleden hebben, dat het onheilen zijn, gelijk de Peripatetischen en de oude Academische, wier gezindheid Varro verantwoordt. Maar ondertussen hebben zij mede een wonderlijke dwaling, dat zij beweren, dat in deze onheilen, al is 't, dat die zo zwaar zijn, dat men ze behoort te vlieden door de dood, zodat hij zich zelf de dood mag aandoen, die dezelve lijdt, dat zij, zeg ik, beweren, dat in deze onheilen evenwel het gelukzalig leven gelegen is. De onheilen zijn, zegt hij, pijnen en smarten van het lichaam welke zoveel te erger zijn naarmate zij groter zijn. Om die te derven, behoort men uit dit leven te vlieden. Uit wat leven toch? Uit dit leven, zegt hij, dat bezwaard wordt met zo grote onheilen. Gewis, dan is het gelukzalig in die onheilen, om welke gij zegt, dat men het behoort te vlieden. Of zegt gij, dat het gelukzalig is, dewijl het geoorloofd is door de dood van deze onheilen te scheiden? Maar of gij dan in dezelve door enig goddelijk oordeel gehouden werd, en of gij niet toegelaten werd te sterven, en of gij ook nimmermeer zonder dezelve gelaten werd? Voorwaar! dat tenminste zou gij zeggen, dat zulk een leren een ellendig leven Was. Zo dan, het is daarom niet, de t het niet ellendig is, dewijl het haast verlaten wordt, omdat, indien het eeuwig was, het door u geoordeeld wordt ellendig te zijn; want voorwaar, daarom moet ellende niet schijnen geen ellende te zijn, overmits zij kort is, of, hetwelk nog ongerijmde is, aangezien de ellende kort is, dat zij daarom gelukzaligheid zal genaamd worden. Zeker, er is een grote kracht in die onheilen, die de mens dwingen, zich zelf het leven te benemen, daar zij evenwel zeggen gelijk ook waar is, dat dit enigszins de eerste en grootste stem van de natuur is, dat de mens met zich zelf verzoend wordt, en derhalve alzo natuurlijkerwijze de dood vermijdt, en dus in de samenvoeging van lichaam en ziel wenst te blijven leven. Er is een grote kracht in die onheilen, door welke dat gevoelen van de natuur overwonnen wordt, waardoor in alle manieren en door alle krachten en pogingen de dood vermeden wordt. Er is een grote kracht in die onheilen, welke de kloekmoedigheid maken tot een moordenaar,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

indien het nog kloekmoedigheid mag heten, welke door deze onheilen zó overwonnen wordt, dat zij de mens door geduld niet alleen niet kan bewaren, maar dat hij daarenboven ook gedwongen wordt zich te doden. Het is wel waar, een wijs man moet ook de dood geduldig dragen, maar zulk een dood, die hem van buiten aan komt, en die dus geen zelfmoord is. Nu, naar hen gevoelen, indien de mens gedwongen wordt tot zelfmoord zo moeten zij ook belijden, dat het niet alleen onheilen, maar ook onverdraaglijke onheilen zijn, die hem dwingen en aandrijven om zulks te doen. Zo dan, het leven, dat bezwaard en onderdrukt wordt met de lasten van die zo grote en zware onheilen, dat leven zou niet gelukzalig genoemd worden, indien de mensen, welke het zo noemen, gelijk zij overwonnen zijn door de aandringende onheilen, wanneer zij zich zelf de dood aandoen, en alzo zich buigen onder het ongeluk, ook alzo zich lieten overwinnen door zekere en vaste redenen, en alzo wanneer zij het gelukzalig leven zoeken, zich zelf verwaardigden te buigen onder de waarheid, en voorts niet meenden, dat zij in deze sterfelijkheid zich in het einde van het hoogste goede hadden te verheugen, alwaar de deugden, naarmate zij meer hulpmiddelen tegen het geweld van de gevaren, moeiten en pijnen, ook van het te klaarder en zekerder getuigenissen zijn van de ellenden. Want indien het ware deugden zijn, welke alleen kunnen zijn in hem, in wie ware godsvrucht is, zij belijden openlijk, dat zij zulks niet kunnen teweeg brengen, dat de mensen, in wie zij zijn, geen ellende zouden lijden. Want de ware deugden zijn niet leugenachtig, dat zij zulks belijden; maar zulks geschiedt, opdat het menselijk leeft, hetwelk gedwongen wordt door zovele en grote onheilen van deze wereld ellendig te zijn, door de hoop van de toekomstige wereld gelukkig en ook zalig zij. Want hoe kan gelukkig zijn, wat nog niet zalig is? Daarover zegt ook de apostel Paulus van hen, die naar de ware godsvrucht leefden, en die dus waarlijk deugdzaam waren, van zulke zegt hij ‘door hope zijn wij zalig geworden. De hoop nu, die gezien wordt is geen hoop, want hetgeen iemand ziet, waarom zal hij het ook hopen? Maar indien wij hopen, hetgeen wij niet zien, zo verwachten wij het met lijdzaamheid.’ (Romeinen 8:24-25). Gelijk wij dan door hoop zalig geworden zijn, alzo zijn wij ook door hoop gelukkig geworden, en gelijk wij nu nog niet hebben de zaligheid, alzo hebben wij ook niet het geluk, maar wij verwachten de zaligheid en het geluk in de toekomst, en dat door lijdzaamheid, dewijl wij in tegenspoeden zijn, die wij geduldig moeten verdragen tot wij komen tot het ware geluk. Zodanige zaligheid, welke in de toekomst zal zijn, zal ook onze gelukzaligheid ten laatste zijn, en daar de filosofen deze gelukzalig niet zien, en alzo ook niet willen geloven, pogen zij zich hier een allerijdelste en valse gelukzaligheid op te richten door hun deugd, die naar mate zij hovaardiger is, ook van het te leugenachtige is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

VAN HET GEZELLIG LEVEN, DAT, DIKWIJLS DOOR VELE AANSTOTING TE ONDER GEKEERD WORDT, WANNEER HET MEEST BEGEERLIJK IS.

En aangaande, dat zij willen dat het gezellig leven een wijzen zal toekomen, zulk stemmen wij nog veel meer toe, want waar vandaan zou die Stad Gods, van welke wij nu reeds in dit werk het 9de boek onderhanden hebben waar vandaan zeg ik, zou zij óf met haar opkomst beginnen, óf met haar voortloop voortgaan, óf ook haar behoorlijke einden vatten, indien er geen gezellig leven van de heiligen was? Maar ondertussen, wie zou kunnen verhalen in de ellende van deze sterfelijkheid met hoeveel en hoe grote onheilen het menselijk gezelschap overvloeit? Wie zou ze alle kunnen overleggen en berekenen? Laat ze bij hun kamer spelschrijvers horen spreken een zeker mens met kennis en toestemming van alle mensen. 'Ik heb (zegt hij) een wijf getrouwd; wat ellende heb ik aldaar niet gezien? Daar zijn kinderen geboren: wederom een andere zorg.' (Dit spreekt Denide in Adelphis Terentius.) En waartoe zal ik ook die gebreken en onvolmaaktheden verhalen, welke dezelfde Terentius in de liefde verhaalt, nl. 'verongelijkingen, kwade vermoedens, vijandschappen, bestand, oorlog, weer vrede.' Hebben dezen niet overal 's mensen zaken vervuld? Gebeuren deze dingen ook niet in 't gemeen zelfs in de eerlijke liefde van de vrienden? Zijn niet doorgaans hiermee vol 's mensen zaken, alwaar wij de verongelijkingen, de kwade vermoedens, vijandschappen, oorlog en andere onheilen gevoelen? En daarentegen de vrede, als een onzeker goed, dewijl wij de harten van hen, met welke wij dezelve willen houden, niet kennen, en ofschoon wij die heden konden kennen, zo kunnen wij evenwel niet weten, hoe zij morgen zullen worden. En wie plachten meer vrienden onder elkaar te zijn, of behoorden ook meer vrienden te zijn, dan zij, die in één huis wonen? Evenwel, wie is er, die van de anderen veilig en vrij is, dewijl onder hen dikwijls zulke grote onheilen ontstaan zijn door verborgen lagen en heimelijke verraderijen, welke onheilen van het te harder en bitterder geweest zijn, naar mate de vrede zoeter was, welke gemeend is geweest oprecht te zijn, daar zij gans listig verdicht en versierd is geweest, waarover zij ook de harten van ieder alzo aanroert, dat zij die perst en dringt tot zuchten, want gelijk Tullius zegt: er zijn geen heimelijke verraderijen dan die, welke verborgen liggen onder het veinzen van gedienstigheid, of onder enigen naam van vriendschap; want hun, die een openbaar vijand van u is, dien kunt gij ligt vermijden en ontgaan; maar zodanig heimelijk inwendig huiskwaad komt u niet alleen over, maar overvalt u ook eer gij zulks kunt voorzien en er op bedacht zijn. Daarover wordt ook de goddelijke stem: 'en de vijanden van het mensen zullen zijne huisgenoten zijn,' met grote droefheid van het harten gehoord, want al is 't, dat hij zo kloekmoedig is, dat bij alles met een geduldig gemoed verdraagt, of ook zo wakker, dat hij alles voorzichtig vermijdt van datgene, wat de geveinsde liefde tegen hem aanvangt en voorneemt; nochtans door het kwaad van zulke trouweloze mensen, wanneer hij bevindt, dat zij de allerbooste schalken zijn, alsdan, indien hij goed is, zal het noodzakelijk geschieden, dat hij grotelijks daarin gemoeid zal worden, hetzij dat zij altijd boos geweest zijn en niet goed geveinsd hebben, of dat zij uit goedheid veranderd zijn in zodanige boosheid. Indien dan een huis, dat in deze onheilen een toevlucht en troost is van het menselijke geslacht, niet veilig en niet vrij is, wat zal het dan zijn met een stad, die, naarmate zij groter is, ook voller en overvloediger is met krakelen en twisten in haar richthuis, zowel van burgerlijke zaken als van zaken van strafbare misdaden, niettegenstaande anders in rust zijn niet alleen de beroerten, maar ook dikwijls stilstaan de bloedige muiterijen en burgeroorlogen, van wier uitkomst dikwijls de steden vrij zijn, maar van de gevaren dezelve nimmermeer.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

VAN DE DWALING IN DE MENSELIJKE OORDELEN OF VONNISSEN, WANNEER DE WAARHEID VERBORGEN IS.

Wat zal ik ook zeggen van de vonnissen van de mensen over de mensen, welke de steden, in vrede willende blijven, niet kunnen ontberen. Hoedanig menen wij dezelve te zijn, hoe ellendig, hoe beklaagsvaardig, alzo zij, die oordelen en vonnis wijzen, de harten niet kunnen zien van hen, over wie zij het vonnis uitspreken.. Daarom zijn zij ook dikwijls genoodzaakt door het pijnigen van enige onschuldige getuigen te onderzoeken, om de waarheid te weten te komen. En wat zal ik ook zeggen van zulks, wanneer ieder in zijn eigene zaak gepijnigd wordt; want hij wordt gepijnigd, omdat er onderzocht wordt of hij schuldig is, zodat de onschuldige vanwege een onzekere misdaad, somtijds ook lijdt de allerzekerste straffen, niet omdat er ontdekt wordt, dat hij zulks bedreven heeft, maar omdat men niet weet, dat hij zulks niet bedreven heeft; het niet weten van een rechter is dikwijls de ellende van de onschuldige. En hetgeen, dat onverdraaglijker is en allermeest te beklagen, en hetgeen men, indien het mogelijk ware, met fonteinen van tranen behoorde nat te maken, dewijl de rechter de beschuldigden pijnigt, opdat hij niet onwetend een onschuldige dode, en dat het ondertussen evenwel geschiedt door de ellende van de onwetendheid en omdat hem de zaken onbekend zijn, dat hij hen, die hij gepijnigd had om niet onschuldig te doden, geheel en ook onschuldig gaat doden; Want indien hij naar hun wijsheid liever uit dit leven verkiest te gaan dan langer die pijniging te lijden, zo zal bij zeggen, van hetgeen hij niet gedaan heeft, dat hij het gedaan heeft. Als deze dan daarover veroordelen en gedood is, weet de rechter evenwel nog niet of hij een schuldigen, dan of hij een onschuldige gedood heeft, want om niet door onwetendheid onschuldig te doden, heeft hij hem gepijnigd, en alzo heeft hij de onschuldige gepijnigd, opdat hij zulks zoude weten. En ondertussen, dewijl hij het niet heeft geweten, zo heeft hij hen gedood. Zal in deze duisternissen van het gezellige leven een wijs rechter zitten of niet zitten? Voorwaar hij zal daarin moeten zitten, want het menselijk gezelschap, dat hij acht, onbehoorlijk te zijn te verlaten, dwingt hem tot zulks en trekt hem tot dezen schuldigen plicht. Want zulks acht hij niet onbehoorlijk te zijn, dat de onschuldige getuigen gepijnigd worden in de zaken van een ander, dat zij, die beschuldigd worden, door de kracht van de pijnen dikwijls overwonnen worden, en alzo dat zij van zich zelf valse dingen belijden, en voorts, dat zij ook onschuldig gestraft worden nadat zij onschuldig gepijnigd zijn ja, al is ‘t, dat zij soms niet met de dood gestraft zouden worden, dat zij evenwel dikwijls sterven onder of van het pijnigen. Behalve dit alles, dat ook somtijds zij, welke beschuldigen, willende uit een goede mening het menselijk geslacht voordeel doen, ten einde de misdaden niet ongestraft zouden blijven, dat zulke beschuldigers, niet kunnende bewijzen wat zij voorgebracht hebben, hoewel zij anders waarachtige dingen voorgebracht hebben, uit oorzaak dat de getuigen daarom liegen, en dewijl de aangeklaagde zeer hard ten uiterste het pijnigen weerstaat, dat zij, zeg ik, zelfs hierover van de onwetende rechter veroordeeld worden. Deze zovele en zo grote onheilen acht hij voor geen boosheden, want een wijs rechter doet zulks niet met de wil en de mening om te schaden, maar door de nood bij gemis van kennis, en ook door de nood (gelijk hem het menselijk gezelschap daartoe dwingt) om te oordelen en vonnis te wijzen. Dit dan, hetwelk wij zeggen, is voorwaar een ellende van het mensen, al is het geen boosheid van het wijzen. Ondertussen pijnigt en straft hij dan de onschuldige door de nood bij gemis van kennis, en omdat hij moet oordelen. In deze nood is het veel bedachtzamer en betamelijke voor een mens, dat hij zijn

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

ellende bekent en die in zich haat, en zo hij godvruchtig wijs is, dat hij lot God roept: bevrijd mij van mijne noden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

VAN DE VERSCHEIDENHEID VAN DE TALEN, DOOR WELKE HET GEZELSCHAP VAN DE MENSEN VAN ÉÉN GEBROKEN WORDT, EN VAN DE ELLENDE VAN DE OORLOGEN, ZELFS ZODANIGE, DIE RECHTVAARDIG GENOEMD WORDEN.

Na een burgerschap of stad volgt de ganse rondewereld, in welke zij de derde trap van het menselijke gezelschap stellen, beginnende van het huis en vandaar voortgaande tot de stad, en daarna komende tot de ganse wereld, welke, evenals een boezem van wateren, van het te gevaarlijker is naarmate zij groter is. In deze wereld vervreemdt de verscheidenheid van talen de een mens het eerst van de anderen; want indien twee mensen elkander tegemoet komen, en zij elkanders taal niet verstaan en zij gedrongen worden, niet voorbij te gaan, maar bij elkander te zijn, veel lichter zullen de stomme dieren, al is het ook dat zij van onderscheiden geslacht zijn, met elkander in gezelschap verenigd worden dan die mensen, daar zij evenwel beide mensen zijn. Want naardien zij, wat zij gevoelen, elkander niet kunnen mededelen, omdat zij elkanders taal niet verstaan, zo is ‘t, dat zodanige grote gelijkheid van de natuur niets helpt om de mensen door onderling gezelschap met elkander te verenigen, zodat de mens liever is met zijn hond dan met een vreemd mens, dien hij niet verstaan kan. Maar gij zult zeggen: men heeft ook gearbeid, dat die streng heersende, of wijd gebiedende stad nl. Rome de overwonnen volkeren door een vrede van het bondgenootschap opgelegd heeft niet alleen haar juk, maar ook haar taal, opdat geen vertolkers zouden ontbreken, ja opdat er overal overvloed van vertalers zou zijn. Het is waar, maar door hoeveel en hoe grote oorlogen en door boe grote nederlagen van mensen en door hoe grote storting van mensenbloed is dat verkregen! En als zij geëindigd waren, was evenwel niet geëindigd de ellende van hun rampen of onheilen. En hoewel bun niet ontbroken hebben enige uitlandse natiën, en ook geen vijanden tegen welke altijd oorlogen gevoerd zijn, nochtans heeft zelfs de grote uitgestrektheid van het rijk hen ook enige oorlogen gebaard van veel kwader soort, gelijk daar zijn geweest de burgeroorlogen, waardoor het mensdom allerellendigst en jammerlijk ontroerd en ontsteld wordt, het zij wanneer men oorlog voert, ten einde dezelve eenmaal in stille mogen komen, of, het zij ook daarna, dewijl men vreest, dat zij weer zouden opstaan. Maar, zeggen zij, een wijze zal rechtvaardige oorlogen voeren, alsof een wijze, indien hij gedenkt een mens te zijn, niet veel meer droeviger zal wezen, dat hij door nood tot rechtvaardige oorlogen gedrongen is; want, tenware, dat zij rechtvaardig waren, zo behoefde hij die niet te voeren, en alzo zou een wijze geen oorlogen hebben, want de ongerechtigheid van zijn tegenpartij dringt een wijze om rechtvaardige oorlogen te voeren, welke ongerechtigheid een zaak om te beklagen voor beide die mensen, omdat ze van de mensen is, al was het, dat daaruit geen nood van oorlogen kwam. Zo iemand deze grote onheilen, zo verschrikkelijk en wreed, met droefheid overlegt, hij zal ook moeten belijden, dat zij ellendig zijn. Maar zo iemand deze zelfde dingen zonder droefheid van het gemoed verdraagt of bedenkt, daar is het veel ellendiger gesteld, want hij meent gelukzalig te zijn, omdat hij alle menselijk gevoel verloren heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

HOE DE VRIENDSCHAP VAN DE GOEDEN NIET ZEKER NOCH VEILIG KAN ZIJN, DEWIJL MEN EVENWEL NODIG HEEFT, TE VREZEN VOOR DE GEVAREN VAN HET TEGENWOORDIGE LEVEN.

Doch zo ons niet overkomt zodanige onwetendheid, die de uitzinnigheid gelijk is, welke evenwel in deze ellendige gestalte van dit leven dikwijls bij ons is, zodat de mens geacht wordt óf een vriend te zijn die een vijand is, óf een vijand te zijn die een vriend is; wat is er dat ons troost in dit menselijk gezelschap zo vol dwalingen, anders dan een vertrouwen, dat niet geveinsd is, en een onderling beminnen van ware en goede vrienden, over wie wij, naarmate wij ze meer hebben, ook met meer vrees bezield zijn, dat hen onheilen zullen overkomen, die in dit leven zo menigvuldig zijn. Want wij zijn niet alleen bekommerd, dat zij bezwaard worden met hongersnood, met oorlogen, met ziekten en met gevangenis, en voorts, dat zij ook zodanige dingen lijden, die wij zelfs niet kunnen bedenken, maar hier is nog een vrees, die veel bitterder is, nl. dat zij tot trouweloosheid, boosheid en verkeerdheid veranderd worden. En wanneer zulke dingen zoveel te meer geschieden naar mate het getal vrienden groter is en die dingen tot onze kennis gebracht worden, wie kan dan zeggen hoe diep ons hart gewond wordt? Dit kan alleen hij, die zulks gevoelt, want wij zouden liever vernemen, dat zij dood waren, hoewel wij ook zulks niet zonder droefheid zouden horen. Of zou het mogelijk zijn, dat de dood van hen, met wie wij door oprechte vriendschap verbonden waren, ons geen droefheid veroorzaakte? En zo iemand deze droefheid wilde verbieden, laat hij dan ook verbieden de samenspraak van de vrienden en hun gezellig verkeer. Indien zulks niet kan geschieden, hoe zal dan kunnen gebeuren, dat de dood van hem ons geen leed doet, wiens leven ons lief was? En hiervan komt het, dat de rouw in het menselijk hart evenals een wonde is, of als enig gezweer, om welke te genezen zeer gepast bijgebracht worden de vertroostingen. Zo dan, daar het leven van de sterfelijke mensen nu minder, dan meer bedroefd en bezwaard wordt over het afsterven van hun liefste vrienden, bijzonder van hen, wier gedienstigheden nodig zijn voor het menselijk gezelschap, nochtans hebben wij liever, dat zij, die wij liefhebben, dood zijn, dan dat zij van het geloof of van de goede zeden zouden afvallen, d. i.: dat wij zouden horen of zien, dat zij in de ziel gestorven waren, waarvan in dit leven helaas! vele voorbeelden zijn, waarom er ook geschreven staat: Is het mensenleven niet een strijd op aarde? Daarom zegt ook de Heere zelf: Wee de wereld van ergernissen! En op een andere plaats zegt Hij: aangezien de boosheid overvloedig geworden is, zo zal de liefde van velen verkouden. Hierdoor komt het dat wij van onze goede vrienden, wanneer zij gestorven zijn, te kennen geven, dat zij gelukkig zijn, en hoewel hun dood ons bedroeft, evenwel vertroost de dood zelf ons veel zekerder, dewijl zij bevrijd zijn van al die onheilen, waardoor in dit leven zelfs goede mensen óf vermorzeld, óf verdorven worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

VAN DE VRIENDSCHAP VAN DE HEILIGE ENGELEN, WELKE IN DEZE WERELD NIET OPENBAAR KAN ZIJN VOOR DE MENS, VANWEGE DE BEDRIEGLIJKHEID VAN DE DUIVELEN, ONDER WIE ZIJ GEVALLEN ZIJN, DIE MEENDEN, DAT MEN VELE GODEN BEHOORT TE EREN.

Aangaande het gezelschap van de heilige engelen welke de filosofen, die gewild hebben dat de goden onze vrienden zijn, op de 4de plaats gesteld hebben, aangaande hen vrezen wij geenszins, dat zij ons óf door de dood, óf door enige ontrouw of boosheid zullen bedroeven; maar aangezien zij met ons niet vermengd worden door gemeenzame omgang, zoals die onder de mensen bestaat, hetwelk daarom ook tot de ellende van dit leven behoort, en aangezien ook de Satan, gelijk wij lezen, zich verandert in een engel van het licht, om dien te verzoeken, voor wie het nodig is op zodanige wijze óf onderwezen, óf naar rechtvaardigheid billijk bedrogen te worden, zo is er een zeer grote barmhartigheid Gods nodig, ten einde de mens, wanneer hij meent, dat hij goede engelen tot vrienden heeft, geen boze duivelen tot geveinsde vrienden hebben, en alzo middelerwijl onderworpen is aan zeer boze vijanden, die van het te bozer en schadelijker zijn naarmate zij zich listiger en bedrieglijker voordoen. En wat is het, dat deze grote barmhartigheid Gods nodig heeft, anders de grote menselijke ellende, die met zo grote onwetendheid beladen is, dat zij zeer dan licht door de veinzerij van deze duivelen bedrogen wordt. En belangende deze zelfde filosofen in de goddeloze stad, die gezegd hebben dat de goden hun vrienden waren, het is zeker, dat zij vervallen zijn in boze duivelen, welke die ganse stad onderworpen is, die met hen ontvangen zal de eeuwige straf, hetwelk kennelijk genoeg door hen zelfs, die als goden geëerd worden, blijkt, en met name is zulks kennelijk uit hun heiligdommen, of veel liever heiligschendingen, door welke die blinde mensen meenden, dat men hen behoorde te eren. Ook blijkt zulks uit hun oneerlijkste en onreinste spelen, door welke zij gemeend hebben, dat men hen moest verzoenen, van het te meer, dewijl zij zelfs instellers en aanmaners, ja! afdringers waren van zodanige en zo grote oneerlijkheden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

WAT DE HEILIGEN BEREID IS VANWEGE HET OVERWINNEN VAN DE VERZOEKINGEN VAN DIT LEVEN.

Maar ook zelf de heilige en gelovige dienstknechten van de enige ware God zijn niet vrij van hun bedriegerij en menigvuldige verzoeking; want in deze plaats van de zwakheid, en in deze boze dagen is ook zodanige vrees en bekommering niet te vergeefs, noch onnut, nl. opdat daardoor die vaste gerustheid en verzekerdheid, waar de allervolkomenste en zekerste vrede is, met een vuriger begeerte van het te meer gezocht worde. Want daar zullen de gaven van de natuur, dat is: die aan onze natuur door de Schepper aller naturen gegeven werden, niet alleen goed zijn, maar ook eeuwig, en zullen niet alleen in de ziel zijn, welke genezen zal worden door wijsheid, maar ook in het lichaam dat vernieuwd zal worden door verrijzenis. Daar zullen de deugden niet strijden tegen de ondeugden of onheilen, maar tot prijs ter overwinning zullen zij hebben de eeuwige vrede, welke geen vijand zal verstoren of ongerust maken, want deze vrede is de gelukzaligheid, zij is het einde van de volkomenheid, nl.: zodanig einde, dat geen verteren einde heeft. Doch hier worden wij gelukzalig genoemd als wij zodanige vrede hebben als men nl. hier in een goed leven kan hebben. Maar deze gelukzaligheid, vergeleken bij de eeuwige gelukzaligheid, wordt bevonden ellende te zijn. Deze vrede dan, nl.: zodanige als hier kan zijn, wanneer wij sterfelijke mensen in onze sterfelijke zaken hebben, indien wij wel leven, gebruikt de deugd de goederen daarvan terecht. Maar dan is het een ware deugd, wanneer zij al die goederen, die zij wél gebruikt, en voorts wanneer zij alles, wat zij in een goed gebruik van het goede en kwade doet en daar beneven, wanneer zij ook zich zelve tot dat einde strekt, in hetwelk wij zodanige en zo grote vrede zullen hebben, dat er geen groter noch beter kan zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

VAN DE GELUKZALIGHEID VAN HET EEUWIGE VREDE, WAARIN DE HEILIGEN HET EINDE HEEFT, DAT IS: DE WARE VOLKOMENHEID.

Derhalve kunnen wij zeggen, dat het einde van ons goed is de vrede, gelijk wij ook gezegd hebben, dat het is het eeuwige leven, van het te meer, daar zelfs tot die stad, van welke wij deze grote onderhandeling hebben, in de heilige Psalm gezegd wordt: ‘gij, Jeruzalem! Prijs de Heere. Prijs uw God, Sion; want Hij heeft bevestigd de sloten van uw poorten; Hij heeft in u gezegend uwe kinderen: Die uwer einden gesteld heeft van de vrede,’ Want wanneer de sloten van die poorten bevestigd zijn, zal niemand er ingaan, en zal er ook niemand uitgaan, en alzo moeten wij door haar einden hier die vrede verstaan, van welken wij willen bewijzen, dat het een vrede is van het laatste einde; want ook die geestelijke naam van die stad, nl. Jeruzalem geeft zulks te kennen, hetwelk (gelijk wij hier boven gezegd hebben) een gezicht van de vrede te zeggen is. Maar daar de naam van de vrede ook in deze sterfelijke dingen dikwijls gebruikt wordt, alwaar nl. het eeuwige leven niet is, zo hebben wij derhalve het einde van die stad, waarin haar hoogste goed zal zijn, liever willen noemen het eeuwige leven dan de vrede, van welk einde de apostel zegt: nu bent gij bevrijd van de zonde, maar gij bent God dienstknechten geworden, en gij hebt uw vrucht tot heiligmaking, en uw einde het eeuwige leven. Maar aangezien het eeuwige leven van hen, die geen gemeenzame omgang hebben met de Heilige Schrifturen, ook zó mag genomen worden, dat daarbij het leven van de bozen verstaan wordt, nl. óf vanwege de onsterfelijkheid van de ziel volgens het verstand van de filosofen, óf volgens ons geloof vanwege die eindeloze straffen van de goddeloze, welke in van de eeuwigheid niet kunnen gepijnigd worden, tenzij dat zij ook in de eeuwigheid leven, zo zal voorwaar het einde van deze onze stad, waarin zij haar opperste goed zal hebben, moeten genaamd worden óf de vrede in het eeuwige leven, óf het eeuwige leven in de vrede, teneinde de zaak van het te lichter door allen mag verstaan worden, want het goed van de vrede is zo groot en heerlijk, dat men zelfs ook in de aardse en sterfelijke zaken niets liever hoorden, niets aangenamer begeerde en niets beters vond. Indien wij hiervan wat breedvoeriger willen spreken, zo meen ik niet dat wij de lezer daar mee verdriet zullen doen, zo ten aanzien van het einde van deze stad, van welke onze verhandeling nu is, als ten aanzien van de zoetigheid van deze vrede, welke ieder lief en aangenaam is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

HOE DE WREEDHEDEN VAN HEN, DIE OORLOGEN, EN HOE AL DE ONGERUSTHEDEN VAN DE MENSEN TOT HET EINDE VAN DE VREDE BEGEREN TE KOMEN, ZODAT ZONDER DIE BEGEERTE GEEN NATUUR IS.

Ieder, die met mij de menselijke zaken en de algemene natuur enigszins inziet, betekent dit, want gelijk er niemand is, die niet blij wil zijn, alzo is er ook niemand, die geen vrede wil hebben, want zelfs zij die oorlogen willen, willen niet anders dan overwinnen. Zo begeren zij dan te komen tot een heerlijke vrede door middel van oorlogen; want wat is de overwinning anders, dan een onderdanig maken van hen, die tegenstaan? Wanneer die onderwerping teweeggebracht is, zal er vrede zijn. Derhalve, met mening van vrede worden ook de oorlogen gevoerd, zelfs van hen, die de vroomheid in de oorlogen zoeken te oefenen en te betonen door gebieden en strijden, zodat het alzo zeker is, dat de vrede het gewenste einde is van de oorlogen, want alle mensen zoeken vrede door oorlog te voeren, maar niemand zoekt oorlog door vrede te maken; want zij, die willen, dat de vrede verstoord wordt, haten de vrede niet, maar begeren alleen, dat die naar hun behagen veranderd wordt. Zo dan willen zij niet, dat er geen vrede is, maar zij willen, dat die vrede zo is als zij willen. En voorts, al is ‘t, dat zij door enige beroerte zich van de anderen afgescheiden hebben, nochtans, tenzij, dat zij enige gedaante van vrede houden met hun mee samengespannen, zo kunnen zij nimmermeer teweeg brengen wat zij voorgenomen hebben. Zelfs de moordenaars, opdat zij van het te krachtiger en met meer zekerheid zich vijandig mogen tonen tegen de vrede van anderen, willen vrede oefenen met hun bondgenoten. En al was iemand ergens zo machtig in krachten, en zo zeer alle metgezellen hatende, dat hij zich onder geen metgezel wilde vertrouwen, zodat hij alleen lagen legt en zijn geweld betoont, en alzo onderdrukt en doodt allen, die hij kan, en alleen zijn vrijbuiterijen oefent, deze zelfde evenwel onderhoudt een zekere schaduw van de vrede met hen, die hij niet kan doden en voor wie hij wil, dat verborgen zal zijn, wat hij doet. Insgelijks in zijn huis, tezamen met zijn vrouw en kinderen, en met alle anderen, die daar meer zijn, zoekt hij vreedzaam te leven, want ongetwijfeld heeft hij er behagen in, dat zij hem gehoorzaam zijn, want indien zulks niet geschiedt, wordt hij vergramd; hij kijft, hij straft, en vordert de vrede in zijn huis, indien het nodig is zelfs met harde straffen, dewijl hij weet, dat de vrede in zijn huis niet bestaan kan, zo niet al zijn huisgenoten onderworpen zijn aan een zeker hoofdbeginsel, dat hij zelf in zijn huis is. Derhalve, indien hem aangeboden werd de dienstbaarheid van velen, hetzij van een stad of van enig volk, zodat zij hem zouden dienen en gehoorzamen, even als hij wilde, dat men hem in zijn huis zou dienen en gehoorzamen, zo zou hij zich zelf niet als een moordenaar in schuilhoeken verbergen, maar hij zou zich als een zichtbaar koning verhogen, niettegenstaande evenwel in hem de begeerlijkheid en de boosheid zouden blijven. Zo dan, allen willen zij vrede met de hunnen hebben, welke zij willen, dat na hun behagen zullen leven; want zelfs ook hen, met wie zij oorlog voeren, zoeken zij als zij eigen te maken, opdat zij hen, wanneer zij hen onderdanig gemaakt hebben, mogen opleggen de wetten van hun vrede. Ook zelfs de allerwreedste dieren bewaren als door een zekere vrede hun eigen geslacht met te samen te komen, met hun jongen warm te houden, en ook met die op te voeden, daar zij nochtans meestendeels afkerig zijn van gezelschap en dus alleen lopen, zoals leeuwen, vossen, arenden, nachtuilen enz. Want wat tijger is er, die niet vriendelijk met zijne jongen omgaat, en, met stilling van zijne wrede wildheid, hen liefkoost? Wat kiekendief is er, hoe eenzaam hij anders overal omvliegt om buit en roof, die niet met zijn wijfje als in huwelijk te samen koppelt, met hetzelve een nest maakt, eieren uitbroedt en de jongen koestert? Hoeveel te meer dan wordt de mens gedreven

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

door de wetten van zijn natuur om gezelschap aan te gaan, en om, zoveel in hem is vrede te houden met alle mensen, dewijl zelfs de kwaden ook voor de vrede van hun oorlogen en zij hun best doen om die allen onder de gehoorzaamheid van één te brengen. En hoe kan zulks anders geschieden, dan dat zij óf uit liefde, óf door vrees in zijn vrede bewilligen, want op zodanige wijze zoekt de hoogmoed verkeerdelijk God na te volgen; wantte samen met zijne metgezellen haat hij de gelijkheid onder hem. En evenwel wil hij zijne metgezellen aan zijne heerschappij onderwerpen: alzo haat hij de gerechtigd vrede Gods en bemint hij zijn eigen ongerechtig vrede. Nochtans kan hij niet nalaten enigen vrede te beminnen; want er is geen ondeugd zo zeer tegen de natuur, dat zij de alleruiterste overblijfselen van de natuur geheel tenietdoet. Zo dan, dat de vrede van de ongerechtig in vergelijking met de vrede van de gerechtigden geen vrede behoort genoemd te worden, ziet en bemerkt bij, die het goede boven het boze, en het welgeordineerde boven het verkeerde schat. Nu, wat verkeerd is, dat heeft ook bevrediging nodig, daar het anders niet meer bestaan zal. Wanneer iemand bv. met het hoofd naar beneden hangt, is zulks een verkeerde gestaltes van het lichaam en een verkeerde orde van de ledenen, dewijl dat, wat volgens de natuur boven behoort te zijn, beneden is, en omgekeerd. Die verkeerdheid zal de vrede van het vlees verstoren, en alzo is dezelve moeilijk, maar evenwel is de ziel in vrede met haar lichaam, en is bekommerd voor hetzelfde behoud, en alzo is zij bedroefd.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

VAN DE ALGEMENE VREDE, WELKE IN 'T MIDDEN VAN ALLERLEI BEROERNISSEN, HOEDANIG DIE OOK ZIJN, NIET KAN BEROOFD WORDEN VAN DE WET VAN DE NATUUR, DEWIJL IEDER ONDER DE RECHTVAARDIGE RECHTER DOOR ZIJNE ORDINEREN TOT DATGENE KOMT, WAT HIJ VERDIEND HEEFT MET ZIJN EIGEN WIL.

Zo dan, de vrede van het lichaam is een welgeschikte en gematigde samenvoeging van de delen; de vrede van de ziel, onvernuftig zijnde, is een welgeschikte overeenkoming van de genegenheden en lusten. De vrede van de ziel, vernuftig zijnde, is een welgeschikte overeenkoming van de kennis en van de werking. De vrede van het lichaam en van de ziel is een wel geschikt leven en behoud van het levende schepsel. De vrede van de sterfelijke mens en van de onsterfelijke Gods is in het geloof een welgeschikte gehoorzaamheid onder de eeuwige wet. De vrede van de mensen is een welgeschikte eendrachtigheid. De vrede van een huis is een welgeschikte eendracht van hen, die bij elkander wonen onder hetzelfde hoofd. De vrede een stad is een welgeschikte eendracht van de burgers onder één overheid. De vrede van de Hemelse Stad is een geschikte en eendrachtige medegenootschap van hen, die God genieten en in elkander God. De vrede aller dingen is stilte en gerustheid van een welgeschikte orde. De welgeschikte orde is een gevoegelijke schikking van gelijke en ongelijke zaken, gevende ieder zijn eigen plaats. Derhalve zijn de ellendige, voor zoveel zij ellendig zijn, geenszins in enige vrede, want zij hebben geen stilte en gerustheid van een welgeschikte orde, alwaar zodanige ongeruste ontroering is. Maar aangezien zij met recht en naar behoren ellendig zijn, zo kunnen zij nochtans niet geheel buiten alle orde en geschiktheid in hun ellende zijn. Het is wel waar, dat zij niet samengevoegd zijn met de gelukzaligen, maar dat zij van hen afgezonderd zijn, zulks is door enige wet van orde. Derhalve, hoewel zij niet zijn zonder ongeruste ontroering, worden zij evenwel met enige overeendraging samengevoegd met die dingen, in welke zij zijn, en alzo is in hen enige stilte en gerustheid van een welgeschikte orde, en bij gevolg is in hen ook enige vrede. Maar al is 't, dat zij vanwege enige gerustheid niet bedroefd zijn, evenwel zijn zij ellendig, omdat zij daar niet zijn, waar zij gerust moesten zijn en niet bedroefd. Doch ellendiger zijn zij, indien zij zelfs met die wet geen vrede hebben, door welke de natuurlijke orde geregeerd wordt. Nu, wanneer zij bedroefd zijn, is er verstoring van de vrede, ten aanzien van dat gedeelte, naar hetwelk zij bedroefd zijn. Maar evenwel zal er nog vrede zijn ten aanzien van dat gedeelte, waarin hen de droefheid niet kwelt en waarin de samenvoeging niet gebroken wordt. Zo dan, gelijk er enig leven is zonder droefheid, maar er geen droefheid zonder enig leven kan zijn, alzo is er ook vrede zonder oorlog, maar geen oorlog kan er zijn zonder enige vrede. Derhalve is er wel een natuur, in welke geen kwaad is, of ook, in welke geen kwaad kan zijn, maar er kan geen natuur zijn, in welke niet altijd enig goed is. Alzo is ook de natuur van het duivels, voor zoveel zij een natuur is, mede niet kwaad maar de verkeerdheid maakt die kwaad, want in de waarheid is hij niet gebleven, maar het vonnis van de waarheid is hij evenwel niet ontgaan. Ja in de stille gerustheid zijner ordinantie is hij niet gebleven en evenwel is hij de macht van het Allerhoogste niet ontvloden. Het goede werk Gods, dat hij in de natuur heeft, maakt, dat bij niet kan ontsluipen aan de gerechtigheid van God, door wie hij geordineerd wordt tot straf, doch evenwel doet God in hem geen achtervolging op het goede dat hij geschapen heeft, maar op het kwade dat hij zelf bedreven heeft. Evenzo neemt Hij ook niet geheel weg, wat Hij de natuur gegeven heeft, maar iets neemt Hij weg en iets laat hij, opdat hij alzo bedroefd mag zijn over datgene, wat Hij hem beneemt. En daarenboven, ook zelfs zijne droefheid is

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

een bewijs en getuigenis zowel van zijn ontnomen als van zijn behouden goed, want, tenzij hem iets goede gelaten ware, zo zou hij over zijn verloren goed niet bedroefd kunnen zijn, want hij die zondigt is dan allerkwaadst, indien hij zich verheugt in het verlies van de gerechtigheid; Maar die gepijnigd wordt, al is 't, dat hij daarvan niets goede verkrijgt, is evenwel bedroefd over het verlies van zijn welvaren. En naardien gerechtigheid en welvaren goede dingen zijn, zo heeft men meer reden om bedroefd te zijn dan zich te verblijden over het verlies van zodanig goed, voornamelijk indien er geen vergelding is van enig beter goed. Nu, de gerechtigheid is veel beter dan de gezondheid van het lichaam. En de onrechtvaardige is gevoegelijke bedroefd over zijne straf dan hij zich verblijdt over zijne misdaad. Gelijk dan de blijdschap vanwege het verlaten van het goede in de zonde een getuige is van een kwade wil, alzo is ook de droefheid vanwege het verlies van het goede in de straf een getuige van een goede natuur. Want hij, die bedroefd is vanwege de verloren vrede van zijn natuur, die is dies halve bedroeft uit kracht van enige overblijfselen van de vrede, waardoor het geschiedt, dat hem zijne natuur een bijzondere vriendin is. Nu, in de uiterste straf geschiedt wel terecht dat de ongerechtig en goddeloze in hun pijnigingen bewenen de schade en het verlies van hun natuurlijke goederen, als gevoelende bij zich zelf, dat God een allerrechtvaardigste wegnemer daarvan is, dien zij, als een allergoedertierenste Gever dezelve, veracht hebben. God dan is van alle naturen de allerwijste Schepper en de allerrechtvaardigste Ordineerde, die onder alle aardse versierselen het sterfelijk geslacht van de mensen ingesteld heeft tot het allerheerlijkste en grootste, die ook de mens gegeven heeft enige goederen gevoegelijk naar de gelegenheid huns levens, t. w.: de tijdelijke vrede naar gelegenheid van hen sterfelijk leven bestaande in het welvaren, het behoud en het onderling gezelschap van hun geslacht. Daarbeneden al zulke dingen, die nodig zijn, óf om dezen vrede te behouden en te bewaren, óf om die weer te krijgen, zoals die dingen zijn, die gevoegelijk ten dienste van de zinnen staan, als met name: het zichtbare licht, de inadembare lucht, de drinkbare wateren, en wat verder dient en past om het lichaam te voeden, te dekken, te bewaren en ook te versieren. En dit alles heeft Hij gedaan met zodanige allergerechtigdste belofte of toezegging, dat ieder sterfelijk mens, die deze goederen, geschikt zijnde tot bewaring van de vrede onder de mensen, wel gebruikt zal hebben, veel groter en beier zal verkrijgen, nl. de vrede van de onsterfelijkheid, en zodanige heerlijkheid en ere in het eeuwige leven, die er mede overeenkomen, zodat hij daar genieten zal zijnen God en zijnen naasten in God; maar die dezelve kwalijk gebruikt zal hebben, dat die deze heerlijke goederen niet zal ontvangen en deze tegenwoordige evenwel zal verliezen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE ORDINANTIE EN WET, ZOWEL HEMELSE ALS AARDSE, DOOR WELKE HET MENSELIJK GEZELSCHAP DOOR HEERSING BEWAARD EN DOOR BEWARING GEDIEND WORDT.

Zo dan, al het gebruik van de tijdelijke dingen strekt hem tot het genieten van de aardse vrede in de aardse stad, maar hetzelfde strekt hem tot het genieten van de eeuwige vrede in de Hemelse stad. Derhalve, als wij onredelijke dieren waren, wij zouden behalve de welgeordineerde matiging en samenschikking van de lichaamdelen, als ook de rust van de natuurlijke lusten, niet meer begeren. Alzo, behalve de rust van het vlees en de overvloedigheid van de wellusten, heeft de vrede van het lichaam gans niet meer nodig om bevorderlijk te zijn de vrede van de ziel. Want indient daar de vrede van het lichaam ontbreekt, zo wordt daar ook belet de vrede van de ziel, omdat zij dan niet kan bekomen de ruste van de natuurlijke lusten. Maar beide te samen zijn nuttig en bevorderlijk voor de vrede, die de ziel en het lichaam, als zijnde nl. van een welgeordineerde leven en welvaren ondermelkander hebben. Want gelijk de dieren tonen, dat zij de vrede van het lichaam beminnen, wanneer zij de pijn ontvlieden, en dat zij ook de vrede van de ziel beminnen, wanneer zij de wellust najagen, alzo geven zij ook, met de dood te ontvlieden, genoegzaam te kennen hoezeer zij die vrede beminnen, waardoor ziel en lichaam met elkander verenigd worden. Maar aangezien de mens een redelijke ziel heeft, maakt hij alles, wat hij met de dieren gemeen, heeft, geheel onderdanig aan de vrede van de redelijke ziel, opdat hij alzo met zijn gemoed iets aanschouwt, en volgens dit zelve ook iets werkt, en alzo daardoor hebben een welgeschikte overeenkoming van de kennis en van de werking, hetwelk wij genoemd hebben de vrede van de vernuftelijke ziel. Want daarom behoort hij te willen, dat hij met geen pijn mag gekweld worden, met geen begeren of verlangen mag ontroerd worden, en eindelijk met geen dood mag ontbonden worden, opdat hij iets nuttigs en voordeligs zou mogen bekennen, en verder, opdat hij volgens die kennis zijn leven en de manieren zou mogen aanstellen. Maar, opdat hij zelfs in zijne benaarstiging van de kennis en wetenschap, vanwege de zwakheid van het menselijke verstand, niet valt in enige verderfelijke pest van dwaling, zo behoeft hij de Goddelijke onderwijzing, opdat hij met alle zekerheid dezelve onderdanig zij, en behoeft hij ook de Goddelijke hulp, opdat hij in alle vrijheid Hem gehoorzaam zij. ‘En aangezien de mens in vreemdelingschap is van de Heere, zolang Hij is in dit sterfelijk lichaam, wandelt hij door het geloof, en niet door een zichtbare gedaante.’ En alzo is het, dat hij al de vrede, óf van het lichaam, óf van de ziel, óf die beide te samen aanwendt en doet strekken tot die vrede, welken de sterfelijke mens heeft met de onsterfelijke God, ten einde hij mag hebben een welgeschikte gehoorzaamheid in het geloof onder de eeuwige Wet. Nu, aangezien God ons de twee voornaamste geboden leert, nl. de liefde tot Hem en die tot de naasten, in welke twee de mens 3 dingen vindt die hij moet liefhebben, nl. God, zich zelf en zijn naasten: nu, aangezien voorts diegene niet dwaalt in het liefhebben van zich zelf, die God lief heeft, zo volgt daaruit ook, dat hij zijn naasten, die hij behoort lief te hebben als zich zelf, mede zal bewegen om God lief te hebben. Zo zal hij doen met zijn huisvrouw, met zijn kinderen, met de andere huisgenoten en met alle andere mensen zoveel hij kan. En tot ditzelfde, indien dit voor hem nodig mocht zijn, wil hij ook aangespoord worden door zijn naasten, en alzo zal hij vrede hebben, zoveel in hem is, met alle mensen, zodat hij met hen in eendracht zal leven. Deze orde is zodanig, ten eersten dat hij niemand beschadigt en vervolgens dat hij ieder naar zijn vermogen behulpzaam is. Vooreerst dan heeft hij de zorg en het opzicht over de zijnen, want bij hen heeft hij, zowel ten aanzien van de orde van de natuur als ten aanzien van de orde van het menselijke gezelschap, een gereder en lichter toegang om hen ten beste te raden, waarom ook Paulus zegt: wie

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

de zijnen, en bijzonder zijn huisgenoten niet voorziet, die verzaakt het geloof, en is erger dan een ongelovige, (1Ti 5:8). Alzo komt hieruit voort de vrede van een huis, welke is een welgeschikte eensgezindheid van hen, die bij elkander wonen onder één hoofd; want zij gebieden, welke tot het goede vermanen, gelijk een man zijne vrouw doet, gelijk de ouders hun kinderen en de heren hun knechten doen. En zij zijn onderdanig, van wie best gezocht wordt, gelijk de vrouwen hun mannen, de kinderen hun ouders en de knechten hun heren onderdanig zijn. Maar in het huis van het rechtvaardigen, levende uit het geloof, en nog buiten de Hemelse stad in vreemdelingschap zijnde, is het, dat zij, die gebieden, hen dienen, over wie zij schijnen te gebieden, want zij gebieden niet uit begeerte van heerschappij, maar om het goede te bevorderen, ook niet uit hovaardij om anderen te overtreffen, maar uit medelijden en liefde om anderen te voorzien en te helpen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

VAN DE NATUURLIJKE VRIJHEID EN VAN DE DIENSTBAARHEID, VAN WIE EERSTE OORZAAK DE ZONDE IS, DOOR WELKE DE MENS, VAN KWADE WIL, AL IS HIJ OOK GEEN DIENSTKNECHT VAN EEN ANDER MENS, EVENWEL TOCH EEN DIENSTKNECHT IS VAN ZIJN EIGEN BOZE GENEGENHEID.

Zulks leert ons de natuurlijke ordinantie, en alzo heeft God de mens geschapen, want zegt Hij: laat hij heersen over de vissen van de zee, en over de vogelen van het Hemels en over het kruipend gedierte. Hij heeft gewild, dat de redelijke mens, gemaakt zijnde naar zijn evenbeeld, nergens anders over heersen zou dan over de onredelijke dieren. Geenszins wilde Hij, dat de een mens heersen zou over de ander, maar wél de mens over het vee; zodat ook de eerste rechtvaardigen meer geweest zijn herders van het vee dan zij gesteld zijn tot koningen of heersers van de mensen, opdat God ook alzo daarmee te kennen zou geven, wat nl. de orde van de schepselen vereist, en wat ook de verdienste van de zonde meebracht, want de conditie en de staat van de dienstbaarheid wordt met recht verslaan de zondaar tot belasting opgelegd te zijn. Daarom lezen wij in de schriftuur nergens van enige dienstknecht vóór de rechtvaardige Noach met deze naam de zonde van zijn zoon wreekte. Derhalve heeft de misdaad zodanige naam aangebracht, en niet de natuur. Doch de naam dienstknechten, volgens de oorsprong van de naam servi in de Latijnse taal wordt geacht daarvan zijn oorsprong te hebben, overmits zij, die volgens het recht van de oorlog mochten gedood worden door de overwinnaars, wanneer zij ser vabantur, dat is: behouden werden bij het leven dienstknechten werden, zodat servi, dat is: dienstknechten, de naam gekregen hebben a servando, dat is: van bij het leven te behouden, hetwelk ook zonder de verdienste van de zonde niet opgekomen is, want wanneer er rechtvaardig oorlog gevoerd wordt, zo wordt er gestreden om een tegenovergestelde onrechtvaardigheid, en daar benevens iedere victorie, zelfs zodanige, welke ook de bozen bekomen, verootmoedigt hen, die overwonnen worden door een Goddelijk oordeel, willende daardoor hun zonden óf verbeteren, óf die straffen. Hiervan is getuige Daniël, die man Gods, toen hij, gesteld zijnde in de gevangenis, beleed zijne en zijns volks zonden, en toen hij daar met een goddelijke droefheid betuigde, dat die de oorzaak waren van die gevangenis. De eerste oorzaak dan van de dienstbaarheid is de zonde, waardoor de één mens onder de ander met een verbintenis van zodanige conditie zich zelf gegeven heeft, hetwelk niet gebeurt dan door het oordeel en gericht van God, bij wie geen ongerechtigheid is, en die ook de zondaren en de misdadigers naar verdienste straft. Jezus zegt: een iegelijk, die de zonde doet, is een dienstknecht van de zonde. (Johannes 8:34) Vele godvruchtige dienen onrechtvaardige heren, welke nochtans zelf geen vrije mensen zijn, want van wie iemand overwonnen is, dien is hij ook tot een dienstknecht gemaakt. (2 Petrus 2:19) En voorwaar, veel gelukkiger dient men enig mens dan de boze lust, dewijl zelfs de kwade lust van te heersen (opdat ik andere voorbij ga) met een allerwreedste heerschappij de harten van de mensen vernielt en verwoest. Middelerwijl in die orde van het vrede, door welke de mensen elkander onderworpen zijn, gelijk hen, die dienen, de ootmoed nuttig is, alzo is hen, die heersen, de hoogmoed schadelijk. Doch ten aanzien van die natuur, in welke God allereerst de mens geschapen heeft, is er geen mens, die een dienstknecht is van een ander mens of van de zonden. Insgelijks, de dienstbaarheid van de straf wordt volgens zodanige wet geordineerd, welke wil, dat de natuurlijke orde zal behouden worden, en niet wil, dat dezelve zal verstoord worden. Want indien er tegen zodanige wet niet gedaan ware, zou men niets behoeven te bedwingen met de dienstbaarheid

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

van de straf. Daarom vermaant ook de apostel, dat zij hun heren onderdanig zullen zijn, en dat zij hen van harte met een goede wil zullen dienen, (Efeziers 6:5) opdat zij alzo, indien zij van hun heren niet vrijgemaakt kunnen worden, zelf enigszins hun dienstbaarheid vrij maken, dienende hen niet met bedrieglijke vrees, maar met getrouwe liefde zolang, dat alle ongerechtigheid voorbij gaat, en alle heerschappij en menselijke macht vernietigd wordt, en God alles in allen zij.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN GELIJK RECHT TOT HEERSEN.

Derhalve, al is ‘t, dat onze rechtvaardige vaders ook enige dienstknechten gehad hebben nochtans hebben zij de vrede in hun huishouding alzo onderhouden, dat zij wel ten aanzien van het tijdelijk goed de staat van hun zonen van de staat van hun dienstknechten onderscheiden hebben; maar om God te dienen, in wie men het eeuwig goed te hopen heeft, hebben zij met gelijke liefde het voordeel gezocht van al de leden van het huis. Want zelfs volgens die wijze leert het ons de natuurlijke orde, zodat de naam van vader van het huisgezin hieruit voortgekomen is, welke zich zó ver uitgebreid heeft, dat zelfs zij, die onrechtvaardig heersen, zich verheugen met deze naam genoemd te worden. Maar zij, die ware en oprechte vaders van het huisgezin zijn, zoeken het voordeel van allen; even of zij hun kinderen waren, om God te samen te eren en zijn genade te verwerven, en daar benevens verlangen zij te komen tot dat Hemels huis, waar de schuldige plicht van over sterfelijke mensen te gebieden, niet nodig is; dewijl er niet nodig zal zijn de schuldigen plicht van het voordeel te zoeken van hen, die in de onsterfelijkheid aldaar gelukzalig zijn. Alzo tot de tijd, dat men daar komt, moeten de vaders meer lijden, overmits zij hebben te heersen, dan de dienstknechten moeten lijden, overmits zij hebben te dienen. Ondertussen, indien er iemand is in enig huis, welke door ongehoorzaamheid zich steil tegen de vrede van het huisgezin, die wordt gestraft, óf met slagen, óf op een andere wijze die rechtvaardig en geoorloofd is, nl. voor zoveel het menselijk gezelschap zulks toelaat ten nutte van hem die gestraft wordt, opdat hij daardoor weer samengevoegd wordt in die vrede, die hij verlaten had. Want, gelijk het geen weldaad is, wanneer men, met iemand te helpen, bewerkt, dat een groter goed verloren gaat, alzo is het ook geen onschuld, wanneer men, met iemand te verschonen, toelaat, dat hij in een groter kwaad vervalt; want het behoort tot het ambt van een onschuldige en vromen, niet alleen niemand kwaad te doen, maar ook anderen terug te houden van de zonde, of hun zonde te straffen, opdat alzo eensdeels hij zelf, die gestraft wordt, verbeterd worde, anderdeels, opdat ook anderen afgeschrikt worden door zijn voorbeeld. Nu, daar ieder huis een deel moet zijn een stad, en daar benevens ieder begin gebracht wordt tot enig einde van zijn soort, en ieder deel gebracht wordt tot het geheel waarvan het een deel is, zo volgt daaruit, dat de vrede van een huis gebracht moet worden tot de vrede een stad, d.i. dat de welgeschikte eendracht van hen die bij elkander wonen, onder zekere orde van gebieden en onderdanig zijn, moet gebracht worden tot een welgeschikte eendracht van de burgers, mede onder zekere orde van gebieden en van onderdanig zijn. Alzo is ‘t, dat een vader van het huisgezin nodig heeft uit de wetten een stad zulke geboden te nemen, door welke hij zijn huis alzó regeert, dat het gevoegd mag zijn naar de vrede van een stad.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

WAARDOOR HET GESCHIEDT, DAT HET HEMELSE GEZELSCHAP VREDE HEEFT MET DE AARDSE STAD, EN WAARDOOR HET OOK TWEEDRACHT HEEFT.

Maar aangaande het huis van zulke mensen, welke niet leven uit het geloof, dat zelve zoekt uit het goede en de gemakken van dit tijdelijk leven de aardse vrede te bekomen. Het huis van zulke mensen daarentegen, welke uit het geloof leven, verwacht die goederen, welke in het toekomende hen voor eeuwig beloofd zijn, en gebruikt dit aardse en tijdelijk goed even als in vreemdelingschap zijnde, zodat het met de lasten daarvan niet ingenomen wordt, noch ook door dezelve afgekeerd en teruggesteld wordt in dat voornemen en oogmerk, waardoor het heengaat tot God, maar gebruikt ze zo om daardoor onderhouden te mogen worden, om alzo te lichter te dragen en te minder te verzwaren de lasten van het verderfelijk lichaam, hetwelk de ziel vermoeit en bezwaart. Het gebruik derhalve van al zulke dingen, welke tot dit sterfelijk leven nodig zijn, is gemeen de gelovige en ongelovige mensen, en ook beide deze huizen; maar elk heeft zijn eigen einde van het gebruik, dat grotelijks gescheiden is. Alzo ook de aardse stad, welke niet leeft uit het geloof, begeert ook de aardse vrede, en in zulks vestigt dezelve de eendracht van de burgers onder gebieden en gehoorzaam te zijn, zodat het een overeendraging is van de menselijke willen aangaande die dingen welke tot het sterfelijk leven behoren. Maar de Hemelse stad, of om beter te zeggen, een gedeelte dezelve, dat alhier in deze sterfelijkheid uitlandig is, en dat uit het geloof leeft, dat gedeelte heeft ook nodig, dat het dezen vrede gebruikt zolang, tot eenmaal voorbijgaat de stedelijkheid zelfs, voor welke zodanige vrede nodig is. Derhalve, zolang deze stad bij de aardse stad, het leven van haar vreemdelingschap, evenals in gevankelijkheid leidt, zo is 't dat dezelve, ontvangen hebbende al rede de beloften van haar verlossing en dat geestelijk geschenk evenals pen onderpand, zich tegenwoordig nipt ontziet te gehoorzamen de wetten van de aardse stad, door welke die dingen geregeerd worden, welke bekwaam zijn om dit sterfelijk leven te onderbonden, opdat alzo tussen beide deze steden, gelijk bij haar gemeen is de sterfelijkheid, ook onderhouden mag worden behoorlijke eendracht in die dingen, die tot dezelve behoren. Maar aangezien de aardse stad zulke wijzen onder haar gehad heeft, welke de Goddelijke leer verwerpt, welke nl. óf door eigen vermoeden óf door bedriegerij van de duivelen geacht hebben, hoe men ten dienste van de menselijke zaken de goedgunstigheid behoort te verwerven van vele goden, als tot welke naar gelegenheid van hun verscheidene ambten verscheidene dingen als hun eigenlijk onderworpen zijnde, behoren, als nl. tot de een het lichaam, lot de anderen de ziel, en wederom zelfs in het lichaam tot de een het hoofd, tot de anderen de nek, en voorts alle andere leden elk bijzonder tot de zijne; insgelijks in de ziel tot de een het verstand, tot de anderen de geleerdheid, wederom tot een anderen de gramschap en tot een anderen de begeerlijkheid. Voorts ook in die dingen, die tot dienst van dit leven behoren, tot de een het vee, tot de anderen de tarwe, tot een anderen de wijn, tot een anderen de olie, tot een anderen de bomen en bossen, tot een anderen het geld, tot een anderen de scheepvaart, tot een anderen de oorlog en de overwinning, tot een anderen de huwelijken, tot een anderen de kinderbaring en de vruchtbaarheid, en voorts alle andere dingen elk tot de zijne. En aangezien hiertegen de Hemelse stad bekend, dat men de enigen God alleen moet eren, en daar benevens met een gelovige godsvrucht belijdt, dat men alleen Hem moet dienen met zodanige godsdienst, welke in 't Grieks Latreia genaamd wordt, en welke niemand anders dan God toekomt, zo is hierdoor gekomen, dat zij de wetten van de religie met de aardse stad niet kan gemeen hebben, alzo ten aanzien van dezelve nodig heeft van haar te verschillen en hen, die anders gevoelen, tot

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

moeilijkheid en last te zijn, en dienvolgens ook hun gramschap, haat en overvallingen van vervolgingen onderworpen te zijn zolang, tot deze zelfde stad de gemoederen van haar tegenstrijders, door enige schrik van hun menigte vergezelschapt zijnde, altijd met de hulp Gods verpletterd en vervaard maakt. Zo dan zolang deze Hemelse stad op aarde in vreemdelingschap is, roept zij haar burgers te samen uit alle volkeren, en vergadert alzo een uitlandig gezelschap uit alle tongen en talen, geen acht gevende op enige verscheidenheid en verschillen, óf in manieren, óf in wetten, óf in instellingen, waardoor dezelve hier op aarde óf vergaderd óf gehouden wordt, ja niets daarvan teniet doend? maar hetzelve veel meer overal onderhoudende en volgende. Want al is 't, dat zulks verschillend is in onderscheidene volkeren, zo strekt zulks nochtans tot hetzelfde einde van de aardse vrede, indien het nl. niet belet die godsdienst, waardoor wij leren, hoe men alleen de waren God heeft te eren. Derhalve deze Hemelse stad gebruikt in dit haar vreemdelingschap de aardse vrede, en daar benevens aangaande de zaken, die tot de sterfelijke natuur van de mensen behoren, onderhoudt en begeert zij ook een geschikte eendracht onder de mensen, zoveel als behoudens de godsvrucht en de ware religie mogelijk is, en daarenboven strekt zij deze aardse vrede tot de Hemelse vrede, die waarlijk zulk een vrede is, dat zij alleen te houden is voor een vrede alleen van het redelijke schepsel, nl. een geschikte en eendrachtige medegenootschap van hen, die God genieten, en elkander in God, en wanneer wij daar gekomen zijn, zullen wij niet hebben een sterfelijk leven, maar dan zal het gewis een onsterfelijk leven zijn; alsdan zal ook ons lichaam niet zienlijk zijn; hetwelk nu, wanneer het verdorven wordt de ziel bezwaart, maar ons lichaam zal geestelijk zijn, zonder enig gebrek en in allen dele onderworpen aan de wil. Deze vrede heeft deze Stad zolang zij uitlandig is in het geloof, en uit dit geloof leeft zij rechtvaardig, wanneer zij, om dien vrede te verkrijgen, al haar goede daden strekt, welke zij uitvoert tegen God en de naasten, want het leven van deze Stad is voorwaar mede een gezelschappig leven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

HOE DE TWIJFELING VAN DE NIEUWE ACADEMIE VERSCHILT VAN DE STANDVASTIGHEID VAN HET CHRISTELIJKE GELOOF.

Nu, aangaande het verschil, dat Varro bijgebracht heeft van de nieuwe Academische, wie gevoelen was, dat alle dingen onzeker zijn, daarvan heeft. De Stad Gods ganselijk een afkeer, en vergruwt zodanige twijfeling even als een uitzinnigheid, dewijl zij zodanige wetenschap heeft van die dingen, welke zij met haar verstand en reden vat, die hoewel zij klein is (vanwege het verderfelijk lichaam, dat de ziel bezwaart, want, gelijk de apostel zegt: wij weten ten dele) nochtans een allerzekerste wetenschap is. Alzo gelooft deze stad klaarblijkelijk van iedere voorgedragen zaak haar zinnen, welke de ziel door middel van het lichaam gebruikt; want veel jammer en ellendiger faalt hij, die meent, dat men dezelve nimmermeer heeft te geloven, deze zelfde gelooft ook de Heilige Schrift, n 1 het Oude en Nieuwe Testament, waaruit het geloof ontvangen is, waardoor de rechtvaardige leeft, en waardoor wij zonder enige twijfeling wandelen zolang wij uitlandig zijn van de Heere. Nochtans, behoudens de zekerheid van dat geloof, zo is ‘t, dat wij evenwel aangaande sommige dingen (nl. die wij noch door de zinnen, noch door de rede gewaar worden en welke ons ook niet blijken door enige canonieke schrifturen, en welke daar benevens ook door geen getuigen, t.w. zulke, welke niet te willen geloven, onbehoorlijk zou zijn, tot onze kennis komen) buiten alle rechtvaardige berisping twijfelen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

VAN VERSCHILLENDE KLEDERDRACHT, EN VAN DE MANIEREN EN ZEDEN VAN HET CHRISTENVOLK.

Ondertussen gaat het deze stad in ‘t minst niet aan met welke klederdracht of met welke manier van leven, wanneer het slechts niet strijdt tegen Gods geboden, iemand dit geloof navolgt en betracht, waardoor men komt tot God. Derhalve noodzaakt zij geenszins de filosofen, wanneer zij Christenen worden, om te veranderen hun klederdracht, of hun voeding, alzo dezelve de religie en de godsdienst niet verhindert, maar zij dringt hen er toe om hun valse leringen te veranderen. Alzo let deze stad geenszins op het verschil, dat Varra bijgebracht heeft, betreffende de Cynischen, wel verstaande, indien zij niets schandelijks of ongeschikts aanrichten of vertonen. En aangaande die 3 manieren van het levens, waarvan het één is ledig, het andere welkende, en het derde uit beide beslaat; hoewel ieder, behoudens het geloof, in één van die 3 wel mag leven en tot de eeuwige beloning komen, nochtans is er veel aan gelegen, wat hij behoudt uit liefde lot de waarheid, en wat hij in ‘t werk stelt door de schuldigen plicht van de liefde, want niemand moet alzo ledig zijn, dat hij in de ledigheid niet zou denken aan het voordeel zijns naasten, en niemand moet alzo werkende zijn, dat hij niet nodig zou vereisen de aanschouwing Gods. In de ledigheid moet de mens geen vermaak hebben in domme luiheid zonder enige oefening maar zijn vermaak moet wezen óf in het onderzoeken óf in het vinden van de waarheid, opdat alzo ieder in dezelve toeneemt en niemand een ander benijde over hetgeen hij gevonden heeft. Insgelijks in de werkzaamheid heeft men niet te beminnen de eer in dit leven, of de macht; Want alle dingen zijn ijdel onder de zon, maar men moet beminnen het werk zelf, dat door diezelfde eer of macht geschiedt, wel verstaande, indien het wel en ten nutte van anderen geschiedt, d. i.: indien het krachtig is tot zodanig welvaren van de onderdanen, dat naar God is, waarvan wij hierboven hebben gesproken. Daarom zegt de apostel te dezen aanzien: zo iemand een bisschopsambt begeert, die begeert een schoon werk. (1 Timotheus 1:3) Hier heeft hij willen verklaren, wat een bisschopsambt is, nl. dat het een naam is van werk, en niet van ere, want het is een Grieks woord, dat daarvan zijn oorsprong heeft, omdat hij, die in zodanig ambt over anderen gesteld wordt, acht geeft op en het opzicht houdt over hen, over wie hij gesteld wordt, nl. zorg voor hen dragende, want Episcopus of bisschop is te zeggen: een opziener of opmerker, want epi is zoveel als op, en scopos is zoveel als ziening of merking, in ‘t Latijn intentio; derhalve, indien wij episcopein, dat is: opzien en opmerken, in ‘t Latijn zouden willen zeggen, zouden wij mogen zeggen superintendere, opdat alzo diegene, welke liever in eer wil uitsteken dan anderen nuttig zijn, daaruit mag verstaan, dat hij dan geen Episcopus, bisschop of opziener is. Derhalve wordt niemand verhinderd, om met vlijtige benaarstigen de waarheid te bekennen en te onderzoeken, zoveel nl. de prijselijke ledigheid aangaat. Ondertussen, al is ‘t, dat deze hogere staat en plaats, zonder welke het volk niet geregeerd kan worden, zo bewaard en bediend mocht worden als het betaamt, nochtans is het onbetamelijk, dat men die begeert of er naar staat. Derhalve, de liefde van de waarheid zoekt een heilige ledigheid, en de noodzakelijkheid van de liefde neemt gewillig aan een rechtvaardige werking. Indien niemand ons dit pak oplegt, zo behoort men dan naarstig te arbeiden om de waarheid te verkrijgen en te aanschouwen; maar indien ons zodanig pak opgelegd wordt, behoort men dat ook te aanvaarden, vanwege de noodzakelijkheid van de liefde; indien niemand ons dit pak oplegt, zo behoort men dan naarstig te arbeiden om de waarheid te verkrijgen en te aanschouwen; maar indien ons zodanig pak opgelegd wordt, behoort men dat ook te aanvaarden, vanwege de noodzakelijkheid van de liefde; doch dan behoort men evenwel niet

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geheel te laten varen het vermaak van de waarheid opdat ons aan de ene zijde niet onttrokken wordt de zoetigheid, en aan de andere zijde ons niet overvallen de noodzakelijkheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

HOE DE BURGERS VAN DE HEILIGEN IN DIT LEVEN DOOR HOOP GELUKZALIG ZIJN.

Zo dan, het opperste goed van de Stad Gods de eeuwige en volmaakte vrede is, niet door welken de sterfelijke mensen doorgaan met geboren te worden en te sterven maar in welken zij onsterfelijk blijven zonder enige tegenspoed te lijden, zo vraag ik wie er is, die durft zeggen, dat zodanig leven niet gelukzaligst is, en daarentegen, wie is er, die niet oordeelt, dat, in vergelijking van dit leven, het andere leven, dat hiertoe gebracht wordt, hoe overvloeiende het ook is van alle goederen van de ziel, van het lichaam en van de uitwendige dingen, niet het allerellendigste is? Nochtans, ieder die dit leven alzo heeft en bezit, dat hij het gebruik er van doet strekken tot het einde van hem, die hij gelovig hoopt, die zelfde kan ook niet ongerijmd zelfs nu gelukzalig genoemd worden, te weten: meer door de hoop dan door het dadelijk bezit. Ondertussen, het dadelijk bezit, zonder die hoop, is anders niet dan een valse gelukzaligheid, en inderdaad een grote ellende; want de zodanige gebruikt de ware goederen van de ziel niet, want bij hen is geen ware wijsheid, welke in die dingen, die zij wijselijk onderscheidt, haar oogmerk kloek uitvoert, matig bedwingt en rechtvaardig uitdeelt. Alzo strekt hij dezelve niet tot dat einde, alwaar God alles in allen zal zijn, met een gewisse eeuwigheid en met een volmaakte vrede.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

OF HET ROMEINSE RIJK, VOLGENS BESCHRIJVING VAN SCIPIO, WELKE IN ZEKERE SAMENSPRAAK VAN CICERO VERHAALD STAAN, OOIT EEN REPUBLIEK GEWEEST IS.

Thans zal ik, zo kort en klaar ik kan, verklaren wat ik in het tweede boek van dit werk beloofd heb, nl. dat er volgens de beschrijvingen, welke Scipio hij Cicero in de boeken van de republiek gebruikt, nooit een Roomse republiek geweest is; want in 't kort beschrijft hij de republiek of het gemenebest aldus: 'respublico est res populi, dat is: de republiek of het gemenebest is res populi dat is: het beste van het volk. Indien deze beschrijving waar is, zo is het Roomse rijk nooit een republiek geweest, omdat het nooit geweest is res populi, dat is: het beste van het volks, hetwelk hij nochtans gewild heeft, dat een beschrijving zou zijn van de republiek. Nu, een volk heeft hij aldus beschreven, nl. dat het is een vergadering een menigte, welke te samen een gezelschap is door eendrachtige bewilliging van het rechts, en door gelijke gemeenschap van profijt. Wat hij door eendrachtige bewilliging van het rechts verstaat, zulks verklaart hij aldaar in zijn onderhandelingen, betonende door dit zelfde, dat de republiek niet kan geregeerd en staande gehouden worden zonder gerechtigheid; derhalve, waar geen ware gerechtigheid is, daar kan ook geen recht zijn, want wat volgens het recht geschiedt, dat geschiedt ook rechtvaardig, want de onrechtvaardige wetten en ordonnantiën van de mensen behoren geen rechten genoemd te worden, noch voor rechten gehouden te worden, derhalve zij ook zelfs zulks het rechte zeggen te zijn, dat uit de fontein van de gerechtigheid gevloeid en afgedaald is, en voegen ook daarbij, dat het vals is, wat van sommigen niet recht gevoelende plagt gezegd te worden, nl. dat zulks het recht is, wat hem, die 't meest vermag, voordelig is. Zo dan, waar geen ware gerechtigheid is, daar kan geen vergadering zijn van de mensen, te samen een gezelschap uitmakende door eendrachtige bewilliging van het rechts, en alzo kan daar volgens die beschrijving van Scipio of Cicero ook geen volk zijn, en indien daar geen volk is, kan er ook geen gemenebest van het volks zijn, en dienvolgens, indien een republiek of gemenebest res populi is, dat is: het beste van het volk, en voorts, indien dat geen volk is, hetwelk niet te samen een gezelschap is door eendrachtige bewilliging van het recht is, en indien dat geen recht is, alwaar geen gerechtigheid is, zo moet buiten allen twijfel ook daaruit besloten worden, dat waar de gerechtigheid niet is, dat ook geen republiek is. Nu, de gerechtigheid is die deugd, welke ieder het zijne geeft. Maar wat is dat voor een gerechtigheid van het mensen, die de mens zelf afrukt van de ware God, en hem onder de onreine duivelen stelt? Is dat wel ieder het zijne geven? Indien iemand de eigendom van een akker hem ontneemt, door wie die gekocht is, en die akker geeft aan iemand, die er geen recht op heeft, de zodanige wordt voor onrechtvaardig gehouden. En zal dan hij voor rechtvaardig gehouden worden, die zich onttrekt en afrukt van de heersende God, door Wie hij geschapen is, en daarenboven zich dienstbaar gaat stellen onder de boze geesten? Voorwaar, er wordt over en weer zeer dapper en kloek gesproken in dezelfde boeken van de republiek tegen de ongerechtigheid om vóór te staan de gerechtigheid. En alzo daar eerst verhandeld werd om vóór te staan de ongerechtigheid tegen de gerechtigheid, zodat er gezegd werd, dat zonder ongerechtigheid de republiek niet kon bestaan, noch vermeerderd worden, zo is dit als tot een allervaste grondreden gelegd, dat het ongerechtig was, dat de mensen onder anderen heersende mensen zouden dienen; Uit welke ongerechtigheid volgt, dat de wijd gebiedende stad Rome, aan welke de grote republiek toekomt, dan geenszins over de Provinciën en overweldigde landen zou kunnen heersen, waarover aan de zijde van de gerechtigheid geantwoord is, dat zulks evenwel te dezen aanzien gerechtig is, omdat de dienstbaarheid voor zulke mensen nuttig en voordelig is, en dat ditzelfde tot nut en dienst

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

van hen geschiedt wanneer het wel gedaan wordt, nl. wanneer aan de bozen benomen wordt alle vrijheid van onbehoorlijke verongelijking en overlast, want zulke overweldigden varen beter, dewijl zij, nog niet overweldigd zijnde, slechter gevaren zijn En opdat deze reden nog van het te meer zou gesterkt worden, is bij dit alles gevoegd een zeer welbekend voorbeeld, genomen zijnde dan van de natuur, want daar wordt gezegd: waarom heerst dan God over de mens de ziel over het lichaam, de rede over de wil en over alle andere verdorven delen van de ziel? Voorwaar, door dit voorbeeld wordt klaar genoeg bewezen, dat de dienstbaarheid sommigen nuttig en voordelig is, dewijl het nuttig en dienstig is voor allen, dat zij allen gelijkelijk God dienen. Voorts, de ziel, die God dient, heerst behoorlijk over het lichaam; daarenboven zelfs ook in de ziel de rede, wanneer zij de Heere haar God, onderdanig is, heerst dan wel en behoorlijk over de wil en over alle andere verdorvenheden. Derhalve, wanneer de mens God niet dient, welke gerechtigheid is dan in hem? Want wanneer hij God niet dient, kan de ziel op generlei wijze rechtvaardig heersen over het lichaam, en de menselijke rede kan ook niet terecht gebieden. En indien in zulke mensen geen gerechtigheid is, ongetwijfeld is ook in de vergadering van de mensen geen gerechtigheid, dewijl die uit zodanige mensen bestaat, en alzo is hier geen eendrachtige bewilliging van het rechts, welks beste gezegd wordt te zijn een republiek of een gemenebest. Maar wat zal ik van het profijt zeggen, uit kracht van welks gelijke gemeenschap de verenigde vergadering van de mensen een volk genaamd wordt? Voorwaar, al is ‘t, indien gij alles naarstig aanmerkt, dat er geen profijt is voor enige levende mensen, die goddeloos leven (gelijk allen leven, die God niet dienen, maar de duivelen, die zoveel te bozer zijn, naarmate zij meer willen, dat men aan hen, evenals aan goden, daar zij nochtans de onreinste geesten zijn, offeranden zal doen) nochtans wat wij aangaande de eendrachtige bewilliging van het rechts gezegd hebben, dat meen ik genoeg te zijn, om te doen blijken, dat er volgens deze beschrijving geen volk is, dat een republiek kan heten, alzo in hetzelve de gerechtigheid niet is. Doch hierop zullen zij zeggen, dat de Romeinen in hun republiek niet gediend hebben de onreine geesten, maar de goede en heilige goden. Doch ieder, die al het voorgaande boeken van dit werk oplettend geleden heeft, weet, dat de Romeinen de boze en onreine duivelen gediend hebben. Maar opdat ik verzwijg hoedanig zij waren, die zij door offeranden geëerd hebben, zo is het, dat er in de wet van het ware Gods geschreven staat: die de goden offerande doet, die zal uitgeroeid worden, want aan niemand zal men offeranden doen dan aan God. Hij, die dit met zo grote dreiging gebiedt, heeft daarmede ons willen vermanen, dat wij noch aan de goede, noch aan de kwade goden enige offerande zullen doen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

OF DIE GOD, DIE DE CHRISTENEN DIENEN, DE WARE GOD IS, DIE MEN ALLEEN OFFERANDE BEHOORT TE DOEN.

Maar hier zouden zij kunnen antwoorden: wie is die God, en waaruit wordt bewezen, dat Hij waardig is, dat de Romeinen Hem onderdanig behoren te zijn, zodat zij niemand van de goden, dan alleen Hem met offeranden behoren te eren? Doch het is een grote blindheid, nog te vragen, wie die God is. Het is die God Wiens profeten voorzegd hebben al die dingen, welke wij zien; het is die God, van Wie Abraham dit antwoord ontvangen heeft: in uw zaad zullen gezegend worden alle volkeren van de aarde. (Genesis 22:18) Dat dit in Christus, die naar het vlees van dat zaad voortgesproten is, vervuld is, moeten zelfs zij bekennen, die als vijanden van Zijn naam overgebleven zijn. Het is die God, Wiens Goddelijke geest door hen gesproken heeft van Wie de voorleggingen en vervullingen, die ik in de bovenverhaalde boeken gesteld heb, overal in de kerk betekend zijn, welke wij door de ganse wereld verspreid zien. Het is die God, die Varro, de allergeleerdste van de Romeinen, meent Jupiter te zijn, hoewel hij niet weet wat hij zegt. Ik heb evenwel goed gevonden dit te verhalen, dewijl die man van zou grote wetenschap niet heeft kunnen bedenken, dat diezelfde geen God zou zijn, of dat diezelfde ook een slechte God ZOU wezen; want hij geloofde dat deze die God was, die hij voor de oppersten God hield. Eindelijk, het is die God, dien de allergeleerdste onder de filosofen, hoewel anders een allerbitterste vijand van de Christenen zijnde, nl. Porphyrius, zelfs door de antwoorden van hen, welke hij meent dat goden zijn, belijdt te zijn de grote God.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

WELKE DIE DINGEN ZIJN, DIE VOLGENS ZEGGEN VAN PORPHYRIUS, DOOR DE ANTWOORDEN VAN DE GODEN VAN CHRISTUS GESPROKEN ZIJN.

Want in die boeken, welke hij noemt Theologion Phitosophius, waarin hij verhaalt en beschrijft de Goddelijke antwoorden van die dingen, welke tot de filosofie behoren; (opdat ik enigszins zijne eigen woorden, gelijk die uit de Griekse taal in de Latijnse overgezet zijn), stellen in die boeken zegt hij aldus: niemand heeft gevraagd, met welke God te verzoenen, hij zijn huisvrouw zou kunnen aftrekken van het Christengeloof, waarop Appollo hem geantwoord heeft met zekere gedichten. En daarna volgen deze woorden van Appollo: 'Gij zult veellicht in het water met ingedrukte letteren eer kunnen schrijven, of niet het geblaas en gewaaid van enige lichte vleugelen en wieken door de lucht als een vogel eer kunnen vliegen, dan gij het verstand van uw goddeloze vrouw, nu eenmaal met zulks bevlekt zijnde, daarvan zou kunnen terugtrekken. Laat zij derhalve voortgaan zoals zij zelf wil, en laat zij volharden in haar ijdele bedriegerijen, en laat zij met haar allerbedrieglijkste klaagliederen zingen van haar gestorven God, welke omgebracht is van zodanige rechters, die terecht van hem geoordeeld en gevoeld hebben, en welke onder de schonen, door een allerlelijkste dood te samen gevoegd zijnde met ijzers, gedood is.' Daarna heeft deze zelfde Porphyrius na deze gedichten van Apollo, die met een ongeschikt staande maat in het Latijn overgezet zijn, bijgevoegd en gezegd: In deze gedichten heeft hij de uitvlucht gezocht van hen ongeneeslijk gevoelen te kennen gegeven en geopenbaard, zeggende: want de Joden nemen God beter aan, dan zij lieden. Ziet, om Christus lelijk te maken, stelt hij hier de Joden boven de Christenen, openhartig belijdende, dat de Joden God aannemen. Want alzo heeft hij de gedichten van Apollo verklaard als hij zegt, dat Christus gedood is van zodanige rechters, die terecht van hem geoordeeld en gevoeld hebben, evenals of hij met recht gestraft is geworden, naardien zijn rechters rechtvaardig over Hem oordeelden. Maar hij heeft toe te zien, wat de leugenachtige priester Apollinis van Christus gezegd heeft, en laat hem dan het zelf geloven, of laat hem ook uit zijn eigen hersenen verdichten zodanige dingen, die de priester niet gezegd heeft, even alsof hij die gezegd zou hebben. Ondertussen, hoe zeker en vast hij in zijne dingen gaat, en hoe hij deze antwoorden zelfs onder elkander doet overeenkomen, dit alles zullen wij later nog zien; evenwel zegt hij dat de Joden als aannemers Gods terecht van Christus geoordeeld hebben, omdat zij geacht hebben, dat men met een allerlelijkste dood Hem behoorde te doden en te kruisigen. Indien dit zo is, behoorde men ook de God van de Joden, dient hij hier getuigenis geeft, te horen, wanneer hij aldus zegt: 'Die de goden offerande doet, die zal uitgeroeid worden; want aan niemand zal men offerande doen, dan aan God. (Exodus 22:20) Maar laat ons tot klaarder en openbaarden zaken komen, en laat ons horen hoe groot de God van de Joden volgens hem is. Hij zegt aldus: dat Apollo op dat geen, wat hij hem gevraagd had (nl. wat daar beter is verbum sive ratio, of lex?) geantwoord heeft met zekere gedichten, zeggende aldus: en daarop verhaalt hij enige gedichten van Apollo, onder welke ook deze zijn, opdat ik daaruit trek zoveel mij genoeg is: 'in God (zegt hij) de genereerden, en in de Koning boven alles, voor wie de Hemel en de aarde, en de zee en de verborgen geheimenissen van de hellen beven, ja zelfs voor wie ook de goden verschrikken, als van wie de Wet, die Vader is, dien die zeer heilige Hebreeën eren.' Door dusdanig antwoord van zijnen God Apollo zegt Porphyrius, dat de God van de Hebreeën zulk een groot God is, dat zelfs ook de goden voor Hem verschrikken. En naardien deze God gezegd heeft: 'die de goden offerande doet, die zal uitgeroeid worden,' verwondert het mij, dat ook Porphyrius voor Hem niet verschrikt is geworden, en dat hij, de goden offerande doende, niet bevreesd is

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geweest van uitgeroeid te zullen worden. Deze filosoof spreekt ook goede en eerlijke dingen van Christus, even alsof hij geheel vergelen had de vorige lastering, waarvan wij een weinig tevoren gesproken hebben, ja! Even alsof zijne Goden in de slaap Christus gelasterd hadden, en, daarna ontwakende, Hem wederom voor goed bekend en waardiglijk geprezen hadden. En eindelijk, alsof hij iets wonderlijks en ongelooflijks zou verhalen, zo zegt hij: 'het zal misschien sommigen buiten mening en verwachting schijnen te wezen, hetgeen wij zullen zeggen: want de goden hebben verklaard, dat Christus godvruchtig is geweest, en dat Hij onsterfelijk geworden is, en daar benevens doen zij ook een eerlijke vermaning van Hem met goeden lof en prijs Maar aangaande de Christenen zegt hij, dezelve zeggen zij besmet, bevlekt en met dwaling ingewikkeld te zijn, en tegen hen gebruiken zij vele zodanige lasteringen.' Daarna voegt hij er bij enige antwoorden van de goden, die de Christenen lasteren. En na dat alles zegt hij: 'aangaande Christus (zegt Hecate) tegen hen, die vragen of hij God is. Naardien gij weet hoe de onsterfelijke ziel na het afscheid van het lichaam heengaat, en hoe de ziel, afgezonderd zijnde van de wijsheid, altijd dwaalt, zo is deze ziel geweest van zulk een man, die uitnemend was in godsvrucht, dien zij eren met zulke waarheid, die van hem vreemd is.' Na deze woorden voegt hij daarbij zijn eigen antwoord, nl. 'zij heeft hem dan genoemd een godvruchtige man, en zij zegt, dat zijne ziel, even als van alle andere godvruchtige, begaafd is geworden met onsterfelijkheid, en dat de dwalende Christenen dezelve eren.' Voorts zegt hij: 'wanneer de mensen vragen, waarom bij dan veroordeeld is, antwoordt de Godin: het lichaam is wel gesteld tegen de pijnigingen, die het verzwakten, maar de ziel van de godvruchtig zit in de Hemelse woning. Doch deze ziel ondertussen heeft door goddelijke beschikking andere zielen gegeven, dat zij in dwalingen zouden gewikkeld worden, nl. die zielen, aan welke de goddelijke ordinantiën niet gunstig geweest zijn om van de goden gaven te mogen hebben, of ook om de kennis van de onsterfelijke Jupiter te mogen genieten. Derhalve zijn zij gehaat van de goden, want die hebben door de goddelijke ordinantie zulks niet, dat zij God mogen kennen, en dat zij gaven van de goden mogen ontvangen; Aan de zodanige heeft deze door goddelijke beschikking gegeven, dat zij in dwalingen zouden gewikkeld worden. Doch hij zelf is godvruchtig geweest, en is naar de Hemel gereisd, gelijk andere godvruchtige. Daarom zult gij dezen niet lasteren maar gij zult medelijden hebben met van de mensen uitzinnigheid en over dat gerede en zware gevaar in hen, dat, ter oorzaak van hem, hen overkomt.' Wie is zo dwaas en uitzinnig, dat hij niet verslaat, dat deze antwoorden óf verdicht zijn van een loos en listig mens, en alzo gans vijandig zijn de Christenen, óf door dergelijke listige raad door de onreine duivelen alzo gegeven zijn, opdat zij nl. aangezien zij Christus prijzen, daarom van het te oprechter naar waarheid zouden geacht en geloofd worden de Christenen te misprijzen opdat zij alzo zouden mogen afsluiten de weg van de eeuwige zaligheid, in welken ieder mens een Christen wordt. Want deze listige weifelaars en aannemers van duizenderlei gedaanten achten dit niet strijdig te zijn tegen hun listigheid van te schaden, dat men hen gelooft, wanneer zij Christus prijzen, als men hen ook gelooft, wanneer zij de Christenen misprijzen, opdat zij alzo teweeg mogen brengen, dat zij hem, die het beide gelooft, zodanige prijzer van Christus mogen maken, dat hij ondertussen geen Christen begeert te zijn, en dienvolgens, dat alzo Christus, hoewel hij door hem geprezen is, hem nochtans niet verlost van de heerschappij van de duivelen, van het te meer, aangezien zij alzo Christus prijzen, dat ieder die in Hem op zodanige wijze gelooft als Hij van hen verkondigd wordt, niet een waar Christen wordt, maar een Photiniaansech ketter, welke bekent, dat Christus alleen een mens is, en geen God, en alzo dat hij door Hem niet kan zalig worden, en dus zodanig een, die niet kan vermijden of verbreken de strikken van die leugensprekende duivelen. Wat ons aangaat, wij kunnen niet toestaan noch Apollo, die Christus misprijst, noch Hecate, die Christus prijst, want Apollo wil hebben, dat men gelooft, dat Christus boos en ongerechtig was, dien hij zegt gedood te zijn van zulke rechters, die terecht van Hem waren gevoelende; Maar zij zegt, nl. Hecate, dat er een

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

godvruchtig mens gedood is, maar nochtans alleen een mens zijnde. Maar beide, zowel hij als zij, hebben generlei oogmerk, nl. dat zij niet willen, dat de mensen Christenen zullen zijn; want zo zij geen Christenen worden, zullen zij ook van hun macht nimmer kunnen verlost worden. Ondertussen, deze filosoof, of liever allen, die zodanig Goddelijk antwoordt tegen de Christenen geloven, laat die eerst waken en teweeg brengen, indien zij kunnen, dat Hecate en Apollo ouder elkander aangaande Christus overeenkomen, zodat zij beide of Hem misprijzen, of beide Hem prijzen. En al konden zij zulks doen, zo zouden wij hen evenwel, hetzij dat zij misprijzers of prijzers zijn van Christus als bedrieglijke duivelen vlieden en vermijden. Maar dewijl hun lieden God en Godin aangaande Christus onder elkander verschillen, de een Hein misprijzende, en de andere Hem prijzende, zo is 't voorwaar niet zonder oorzaak, dat de mensen, indien zij terecht gevoelen, hen niet geloven, alzo zij beide de Christenen lasteren. En voorwaar, deze prijzer van Christus, hetzij, dat het is Porphyrius of Hecate, hoewel hij zegt, dat hij door Goddelijke ordinantie de Christenen gegeven heeft, dat zij in dwalingen zouden gewikkeld worden, evenwel, gelijk hij meent, ontdekt hij de oorzaken van hun dwaling op zich zelf. Voor ik zulks uit zijn eigen woorden verklaar, vraag ik eerst: indien Christus de Christenen een inwikkeling van de dwalingen door Goddelijke beschikking gegeven heeft, of Hij zulks willens of onwillens gegeven heeft? Indien Hij dit willens gedaan heeft, hoe is hij dan rechtvaardig? En zo hij het onwillens gedaan heeft, hoe is hij dan gelukzalig? Maar laat ons de oorzaken van de dwaling zelf aanhoren. 'Daar zijn enige allerminste aardse geesten (zegt hij) op een zekere aardse plaats aan de macht van de boze duivelen onderworpen. Van deze zodanige te eren, hebben de wijzen van de Hebreeën, onder welke ook deze Jezus een geweest is, gelijk gij hierboven gehoord hebt uit de Goddelijk antwoorden van Apollo, welke hier voor gezegd zijn; van deze zodanige allerbooste duivelen en allerminste geesten te eren, zeg ik; weerhielden de Hebreeën hun priesters en godsdienstige en verboden hen aan dezelve enigen dienst te doen, maar wilden, dat zij veel meer de Hemelse goden zouden eren, en allermeest, dat zij God, de Vader, zouden eren. Dit, zegt bij, gebieden ook de goden, want in de voorgaande boeken hebben wij ook aangetoond, hoe zij vermanen acht te geven op God, en dat zij overal gebieden Hem te eren. Maar de ongeleerde, en die van een goddeloze natuur zijn, aan wie waarlijk de Goddelijke ordinantie niet vergund heeft, dat zij enige gaven zouden verwerven van de goden, en dat zij zouden hebben de kennis van de onsterfelijke Jupiter, welke ook zodanig zijn, dat zij noch de goden, noch de goddeloze mannen horen; dezen hebben al de goden te samen verworpen en hebben daarentegen verkoren de duivelen, daar men hen van verboden had, en zijn gezind geweest dezelve niet alleen met geen haat te haten, maar hen ook te dienen en te eren. En aan hen overlatende om God te eren, hebben zij alleen zodanige dingen nagelaten en niet gedaan, door welke God gediend en aangebeden wordt. Want God, alzo Hij de Vader is van rillen, heeft niets van node of gebrek, maar voor ons gaat het wel, wanneer wij Hem door gerechtigheid en kuisheid, alsmede door andere deugden aanbidden, als zijnde het leven zelfs; doende ons gebed tot Hem, door navolging en onderzoeking van Hem; want de onderzoeking, zegt hij, zuivert, en de navolging vergoedt de genegenheid tot Hem door werking.' Hij heeft hier wel verkondigd God, de Vader, en hij heeft ook gezegd hoe men Hem behoort te eren, van welke bevelen en geboden de profetische boeken van de Hebreeën vol zijn, wanneer het leven van de heiligt óf misprezen, óf geprezen wordt. Maar aangaande de Christenen dwaalt of lastert hij zoveel als de duivelen willen, welke hij meent goden te zijn, min of meer, als of het voor de mens gans duister en zwaar ware te overleggen hoedanige schandelijkheden en onbehoorlijkheden tegen de dienst van de goden in de schouwhoven en tempelen onder hen verhandeld zijn, en aan de andere zijde daarentegen ook aan te merken, hoedanige dingen daar gelezen, gesproken en gehoord werden in de gemeenten, of ook, welke offerande aldaar aan de waren God opgeofferd werd, en alzo even alsof men hieruit niet genoeg zou kunnen verstaan, waar de stichting en waar het verval

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

van de goede manieren is. Maar wie heeft hem zulk een grove en openbare leugen gezegd of ingeblazen? Wie anders dan de duivelse geest? Hij zegt nl. dat de Christenen zelfs veel liever de duivelen eren dan haten, die van de Hebreeën verboden zijn te eren. Maar die God, Dien de wijzen van de Hebreeën eren, verbiedt uitdrukkelijk offerande te doen, zelfs aan de Hemelse heilige engelen, en aan de krachten Gods, welke wij, in deze onsterfelijk vreemdelingschap, even als de gelukzaligste burgers eren en beminnen; want in zijne Wet, welke Hij het Hebreeuwse volk gegeven heeft, is Hij met een luide stem uitdonderende en met grote dreigingen zeggende: 'die de goden offerande doet, die zal uitgeroeid worden.'. (Exodus 22:20) En opdat niemand meent dat daar geboden en bevolen is, dat men geen offerande zal doen aan de allerbooste duivelen en aan de aardse geesten, welke hij noemt de allerminste of de minder goden; want zij zijn ook zelfs in de Heilige Schrift goden genaamd, niet van de Hebreën, maar van de Heidenen, gelijk de 72 vertalers zulks zeer klaar in zekere Psalm gesteld hebben, zeggende: 'want al de goden van de Heidenen zijn duivelen.' Opdat dan niemand meent, dat aldaar verboden is offerande te doen aan die duivelen; maar aangaande de Hemelse geesten, dat het wel geoorloofd zou zijn, óf aan hen alle gelijk, óf aan enigen van hen offerande te doen, zo voegt hij er daarna bij: 'Want aan niemand zal men offerande doen, dan alleen aan de Heere, nise Domino soli, dat is: nisi Domino tantum, dat is: aan de Heere alleen, opdat niemand, in het geen dat hij zegt, nisi Domino soli, bij zich zelf achte, dat hij meent Dominum solem, dat is: de Heere de zon, alsof men aan de zon offerande behoorde te doen; want dat zulks alzo niet behoort verstaan te worden, zal men zeer ligt kunnen zien in de Griekse schrifturen. Zo dan, die God van de Hebreeën, aan wie de die zeer vermaarde filosoof zulk een groot getuigenis geeft, die zelfde heeft Zijn Hebreeuws volk gegeven een Wet, geschreven in de Hebreeuwse taal, welke niet duister of onbekend is, maar zeer wijd verspreid en vermaard, overal onder alle tegenwoordige volkeren. En in deze zelfde Wet is geschreven: 'die de goden offerande doet, die zal uitgeroeid worden, want aan niemand zal men offerande doen, dan alleen aan de Heere.' Maar wat is er nodig, aangaande deze zaak; vele ding; en in deze Zijne Wet en Zijne e de zaak; vele ding; en in deze Zijne Wet en Zijne profeten te gaan opzoeken; want het zijn geen verholen of zelden gehoorde dingen; maar wat is er van node deze zo openbaar kennelijke en zo dikwijls gehoorde dingen te verzamelen in deze mijne onderhandeling te stellen, dewijl het ieder duidelijk blijkt, dat de ware God gewild heeft, dat men alleen aan Hem offerande zal doen. Ziet toch toe, en laat dit enige zo' kort, a zo treffend met zo zware bedreiging, en daarenboven nok zo waarachtig gesproken zijnde van dien God, Dien hun geleerdste zo uitnemend prijzen; 'Die de goden offerande doet, zegt hij, zal uitgeroeid worden; want aan niemand zal men offerande doen, dan alleen aan de Heere;' Niet, dat Hij aan enig goed gebrek heeft, maar ten aanzien van ons, nuttig is, dat wij zijn goed zijn. Daarom wordt Ook te dezen aanzien in de Heilige Schriften van de Hebreeën gezongen: 'ik heb gezegd lot de Heere: Gij bent mijn God, want mijn goederen heeft Gij niet van node,' nu, de allerheerlijkste en allerbeste offerande van die God zijn wij zelf. Dit is Zijne Stad, wier verborgenheid wij verklaren door onze offeranden, welke de gelovigen bekend is, gelijk wij in het voorgaande boeken aangetoond hebben. Want de Goddelijke antwoorden van de Hebreeën, van welke wij reeds enige, zoveel ons goed gedacht heeft, verhaald hebben, die hebben ons door de profeten zeer duidelijk te kennen gegeven, dat die offeranden zouden ophouden, welke de Joden onder de schaduw van het toekomstige offerden, en dat daarentegen de Heidenen van de opgang tot de ondergang van de zon zouden offeren, even gelijk wij nu zien dat geschiedt. Zo dan, waar die gerechtigheid niet is, dat de ware God over Zijne gehoorzame Stad met gebiedt naar Zijne genade, zó, dat men aan niemand offerande doet, dan alleen aan Hem, en dienvolgens, dat in alle mensen, die tot die Stad behoren en God gehoorzaam zijn, de ziel over het lichaam, en de rede over de verdorvenheden (door een wettelijke orde, voortkomende uit het geloof) heersen, opdat alzo

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gelijk een rechtvaardige leeft uit het geloof, ook de ganse vergadering en het volk van de rechtvaardigen te samen uit het geloof leven, dat door de liefde werkt, door welke de mens God lief heeft, even gelijk men God behoort lief te hebben en zijne naasten als zich zelf; waar die gerechtigheid niet is, daar is geen vergadering van de mensen, te samen verenigd door eendrachtige bewilliging van het rechts en door gelijke gemeenschap van het profijt. Indien dit niet zo is, zo is het ook geen volk, indien nl. de vorige beschrijving van de naam van het volk waar is, en alzo is ook daar geen republiek of gemenebest, dewijl er geen gemenebest van het volk is: waar geen volk is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

IN WELK OPZICHT, EN VOLGENS WELKE BESCHRIJVING HET BESTAAN MAG, DAT NIET ALLEEN DE ROMEINEN, MAAR OOK ANDERE KONINKRIJKEN, ZICH NIET RECHT TOE EIGENEN DE NAAM VAN VOLK EN REPUBLIEK.

Doch indien niet op die, maar op een andere wijze het volk beheersen wordt, t. w. indien men zegt: 'Een volk is een vergadering een redekavelende menigte, zijnde te samen verenigd in eendrachtige gemeenschap van al zulke dingen, welke het bemint,' alsdan voorwaar, opdat het mag blijken hoedanig ieder volk is, moet men naarstig al die dingen inzien, welke het bemint. Want hoedanige dingen het bemint, indien het is een vergadering van redelijke schepselen, en wanneer die vergadering ook verenigd is door eendrachtige gemeenschap van de dingen die het bemint, alsdan wordt het niet ongepast een volk genaamd. Zulk een volk is van het te beter naarmate het in goede dingen eendrachtig is, en van het te slechter naar mate het in kwade dingen eendrachtig is. En volgens deze beschrijving is het Romeinse volk: een volk, en zijn beste is buiten allen twijfel een republiek of gemenebest. Nu, wat het is, dat dit volk in de eerste tijd, en wat het is, dat het in latere tijd bemind heeft, en door welke manieren het gekomen is tot de bloedigste beroerten en muiterijen, en voorts hoe het daarna gekomen is tot burgeroorlogen, en alzo hoe het zelfs de eendracht, welke enigermate het behoud van het volk is, gekrenkt en vermengd heeft, daarvan getuigt voldoende de historie, waaruit wij in het voorgaande boeken vele dingen gesteld hebben. Evenwel zou ik daarom niet gaarne zeggen, dat de Romeinen geen volk geweest zijn, en dat hun beste geen republiek of gemenebest geweest is, wél verstaande nl., zolang het blijft een vergadering van een redekavelende menigte, tezamen verenigd zijnde in eendrachtige gemeenschap van die dingen, welke het bemint. Nu, wat ik van dit volk en deze republiek gezegd heb, dat moet verstaan worden, dat ik ook gezegd heb van de republiek van de Atheners of van een andere Griekse republiek, ja dat heb ik ook gesproken van de republiek van de Egyptenaren, ook van dat Babylon van de Assyriërs, wanneer zij in hun republiek de heerschappij hadden, hetzij klein of groot, eindelijk moet ook verslaan worden, dat ik het gesproken heb van alle andere republieken. Want de stad van de goddeloze (over welke de Heere niet heerst als over een stad die Hem gehoorzaamt, dewijl zij haar offeranden niet offert naar behoren, t w. aan niemand anders dan aan Hem alleen, zodat dienvolgens in dezelve de ziel niet recht en naar het geloof heerst over het lichaam, noch ook de rede over de ondeugden en verdorvenheden) is ontbloot van de waarheid van de gerechtigheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

HOE DAAR GEEN WARE DEUGDEN KUNNEN ZIJN, WAAR DE WARE RELIGIE NIET IS.

Want hoe loffelijk ook dat de ziel over het lichaam en de rede over de ondeugden schijnt te heersen, indien evenwel de ziel en ook de rede God niet dient op zodanige wijze als God bevolen heeft, dat men Hem zal dienen, zo heersen zij op generlei wijze terecht over het lichaam en over de ondeugden of verdorvenheden. Want hoedanige heerseres of gebiedster kan de ziel zijn over het lichaam en over de verdorvenheden, welke geen kennis van de waren God heeft, en die Zijn bevel niet onderdanig is, maar daarentegen ten dienste bereid staat van de verdorven duivelen, die haar hoe langer hoe meer verderven? De deugden derhalve, welke de ziel zich laat voorstaan te hebben, door welke zij heerst over het lichaam en de ondeugden, om, wat haar behaagt, te verkrijgen of te behouden; indien zij het niet strekt tot God, zijn zelfs die deugden veelmeer ondeugden dan deugden. Want al is ‘t, dat zij door sommigen als ware, en eerlijke deugden geacht worden, wanneer zij tot zich zelf gestrekt worden, nochtans, wanneer zij niet om een ander begeerd worden, zo zijn de deugden opgeblazen en hovaardig en dus zijn zulke deugden niet te houden voor deugden, maar zijn te houden voor ondeugden. Want gelijk het niet van, maar boven het vlees is, wat het vlees doet leven, alzo is het ook niet van, maar boven de mens, wat hem gelukzalig doet leven, en niet alleen de mens, maar ook alle Hemelse macht en kracht.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

VAN DE VREDE VAN HET VOLKS, VERVREEMD ZIJNDE VAN GOD, DIEN HET VOLK GODS, ZOLANG HET UITLANDIG IS IN DEZE WERELD, GEBRUIKT TOT DE GODSVRUCHT.

Derhalve, gelijk het leven van het vlees de ziel is, alzo is het gelukzalig leven van het mensen God, van Wie het Heilige schriften van de Hebreeën zegt, gelukzalig is het volk, dat de Heere tot God heeft.' Ongelukkig en ellendig is het volk, dat van God vervreemd is. Evenwel bemint dit ook een zekere vrede, die niet te misprijzen is, die dat volk niet zal hebben in het einde, omdat het die niet wél gebruikt voor het einde. Evenwel gaat het ons ook aan, dat het dien vrede heeft in dit leven, want zolang beide steden onder elkaar vermengd zijn, gebruiken wij ook de vrede Babylons, waarvan het volk Gods alzo door het geloof verlost wordt, dat het bij dezelfde zich in uitlandigheid houdt. Daarom heeft ook de apostel de gemeente vermaand, dat zij zou bidden voor haar koningen en voor hen, die in hoogheid gesteld zijn, er bijvoegende, opdat wij een gerust en stil leven leiden mogen met alle godzaligheid en liefde. En ook de profeet Jerimias, als hij het oude volk Gods tevoren verkondigde de toekomstige gevangenis, en door Goddelijk ingeven gebood, dat zij gehoorzaam naar Babylon zouden gaan, alzo zij door die lijdzaamheid ook hun God zouden dienen, zo heeft hij zelf ook vermaand, dat men voor hen zou bidden, zeggende: 'Want in hun vrede zal uw vrede zijn,' wél verstaande de tijdelijke vrede, die zowel aan de kwaden als aan de goeden gemeen is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

VAN DE VREDE DEGENEN, DIE GOD DIENEN, VAN WIE DE VOLMAAKTE GERUSTHEID IN DIT LEVEN NIET KAN AANGEGREPEN OF GEKREGEN WORDEN.

Ondertussen, onze eigen vrede is hier met God door het geloof, en zal in van de eeuwigheid met Hem zijn door de gedaante, d. i. door aanschouwing en kwansuis als gezicht. Maar de vrede hier, hetzij die algemene, of onze eigen vrede, is zulk een vrede, dat die meer een troost van de ellende is dan een blijdschap van de gelukzaligheid. En zelfs ook onze gerechtigheid hoewel zij een ware gerechtigheid is vanwege het einde van het ware goeds, tot hetwelk zij ge strekt wordt, is evenwel zodanig in dit leven, dat zij meer bestaat in vergiffenis van de zonden dan in volmaaktheid van de deugden. Hiervan is getuige het gebed van die ganse Stad Gods welke in vreemdelingschap is op aarde, want zij roept uit door al haar leden tot God: 'vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onze schuldenaren,' welk gebed voor hen niet dienstig noch krachtig is, van wie geloof zonder de werken dood is; maar voor hen is het krachtig, van wie geloof door de liefde werkt. En hoewel de rede Gode onderworpen is, aangezien dezelve in deze sterfelijke stand en in dit verderfelijk lichaam de ziel bezwaart, zo is 't, dat de rede niet volkomen over de ondeugden heerst, en daarom is zodanig gebed nodig voor de rechtvaardigen. Want hoewel er geheerst wordt over de ondeugden, wordt echter geenszins zonder strijd over dezelve geheerst. Ja, voorwaar! in deze zodanige gelegenheid zelfs bij hem die wél strijdt, of over zodanige overwonnen vijanden wel heerst, sluipt ook enige zwakheid in, waardoor men zondigt, is het niet door een losse en lichte werking, dan door een losse en lichte uitspraak of vliegende gedachte, en derhalve is hier, zolang men over de ondeugden heerst, geen volkomen vrede; want die dingen, die ons tegenstaan, worden door een gevaarlijke en zorgelijke strijd overwonnen, en over die dingen, die overwonnen zijn, wordt hier niet met een verzekerde gerustheid getriomfeerd, maar zij worden gestadig hier met een bekommerde heerschappij te onder gehouden. In deze aanvechtingen dan, van welke alle tezamen in de Goddelijke schriften kort gesproken is: 'is niet 's mensen leven op aarde een aanvechting of strijd?' Wie zal onder de mensen zo vermetel en goeddunkend durven leven, dat hij niet nodig heeft te zeggen; 'vergeef ons onze schulden?' Zeker niemand, dan zodanig mens die hovaardig en door eigenwaan verblind is; want niet alleen is zulk een mens trots, maar hij is ook opgeblazen en vol van ijdele hoogmoed; daarom wederstaat Hij door gerechtigheid de zodanige; die de nederige genade geeft; wan (er is geschreven: 'God weerstaat de hovaardige, maar de nederige geeft Hij genade.' Jakobus 4, 1 Petrus 5). Alzo hierin ieder van deze is gerechtigheid nl. vooreerst, dat God heerst over de gehoorzame mens, en daarna, dat de ziel heerst over het lichaam en de rede over de tegenstrijdenden verdorvenheden en ondeugden, dezelve óf te onder brengende óf wederstaande: daar benevens, dat men ook van God zelf bidden de genade van de werken en de vergiffenis van de misdaden, en eindelijk, dat men, vanwege de ontvangen weldaden, Hem ook betaalt dankzegging en dankbaarheid. Nu, in dien vrede van het laatste einde naar hetwelk men die gerechtigheid moet strekken, en om welken te verkrijgen, men die gerechtigheid moet hebben, aangezien onze natuur dan genezen zal zijn, en alsdan begaafd zijnde met onsterfelijkheid en onverderfelijkheid, geen ondeugden meer zal hebben, en daar benevens ook, aangezien niets met allen óf van een ander, óf van ons zelf tegen iemand van de onzen dan zal tegenstrijden, zo zal het ook dan niet nodig zijn, dat de rede over de ondeugden heersen, aangezien er dan geen zullen zijn; maar God zal over de mens heersen, en de ziel over het lichaam. En de zoetigheid en de lichtheid van te gehoorzamen, zal daar zo groot zijn als daar zal zijn de gelukzaligheid van te heersen. En dat zal daar in alle mensen eeuwig

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zijn, en het eeuwig zijn, zal zeker en gewis zijn, en derhalve zal de vrede van deze gelukzalig, of de gelukzaligheid van dezen vrede het hoogste goed zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 28.

TOT WELK EINDE DE UITGANG VAN DE GODDELOZE ZAL KOMEN.

Maar zij, die niet behoren tot de Stad Gods zullen een eeuwige ellende hebben, welke ook genaamd wordt ‘de tweede dood;’ Want aldaar mag men niet zeggen, dat die ziel leeft, welke vervreemd zal zijn van het leven Gods, noch ook dat het lichaam leeft, dat onder de eeuwige pijnen zal liggen. En alzo zal daarom ook de tweede dood veel harder zijn, omdat die door de dood niet zal kunnen geëindigd worden. Maar aangezien, gelijk de ellende strijdig schijnt te zijn tegen de gelukzaligheid, en de dood tegen het leven, alzo ook de oorlog schijnt strijdig te zijn tegen de vrede, zo wordt er met recht gevraagd, gelijk de vrede in de einden van het goede geroemd en geprezen is, welk een oorlog in de einden van de kwaden hier en tegen zou kunnen verstaan worden. Maar hij, die zulks vraagt laat die overleggen, wat daar in de oorlog schadelijk en verderfelijk is, en dan zal hij bemerken, dat daar niet anders is dan vijandschap en strijd van de dingen onder elkander. Zo dan, welk een oorlog kan er zwaarder en bitterder bedacht worden, dan waar de wil zo vijandig is tegen de genegenheid, en deze tegen de wil, dat zelfs door geen overwinning van een van beiden zodanige vijandschap ooit geëindigd wordt; ja, waar de kracht van de pijn zo strijdt met de natuur van het lichaam, dat geen van beiden voor de andere wijkt? Want alhier, wanneer zodanige strijd gebeurt, alsdan overwint óf de pijn (en dan neemt de dood het gevoel weg) óf geen van beiden overwint, wanneer zij niet bestaan kunnen, en dan neemt de gezondheid de pijn weg. Maar aldaar blijft de pijn, opdat zij de mens kwelt, en geen van beiden kan bestaan, opdat hij gevoele; want beide is het, dat het daarom niet vermindert of ophoudt, opdat de straf niet vermindert of ophoud. Maar aangezien tot deze einden van het goede en kwade, waarvan het eerste te begeren, en het andere te vlieden is, alle mensen door het oordeel heen zullen gaan, nl. tot het einde van het goede de goeden, en de kwaden tot het einde van het kwade, zo zal ik van dit oordeel zoveel God mij geven zal, in het volgende boek melding maken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 10.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

HOEWEL GOD TE ALLEN TIJDE OORDEELT HEEFT MEN ECHTER IN DIT BOEK EIGENLIJK VAN ZIJN LAATSTE OORDEEL TE SPREKEN.

Daar wij, zoveel God geven zal, willen spreken van de dag van het laatste oordeels Gods, en dien zoeken staande te houden tegen de goddeloze en ongelovigen, zo moeten wij allereerst, als tot een grondvest van het gebouw, de Goddelijke getuigenissen stellen, welke allen, die zulks niet geloven willen, pogen tegen te spreken met enige valse en bedrieglijke schijnredenen van het menselijke vernuft, zodat zij pogen te bewijzen, dat zodanig getuigenis, dat te dien einde uit de Heilige Schriften bijgebracht wordt, óf wat anders betekent, óf ook wel uitdrukkelijk durven zeggen, dat zulks gans niet door ingeven Gods gesproken is; want ik meen niet, dat, er een sterfelijk mens is, welke, wanneer hij deze getuigenissen, alzo ze gesproken zijn, terecht verstaat, en daarbij ook gelooft, dat zij van de opperste en ware God door de heilige zielen gesproten zijn, niet voor dezelve zouden wijken, en ze toestaan, hetzij hoe hetzij, of dat hij zulks met de mond belijdt, of dat hij zulks door enige vrees belijdt of zich door enige zwakheid daarover schaamt, of anders ook, dat hij door enige hardnekkigheid, die de uitzinnigheid allernaast is, met geweld en met de uiterste heftigheid poogt voor te staan en staande te houden, hetgeen hij kennelijk weel of gelooft, vals te zijn, tegen zulks als hij daarentegen weet of gelooft, waar te zijn. Zo dan, wat al de kerken van het ware Gods in haar bekentenis en belijdenis van het geloof voor waar houden, nl. dat Christus van de Hemel zal komen om te oordelen de levenden en de doden, die dag van het Goddelijk oordeel zeggen wij te zijn de jongste dag, dat is: de laatste tijd; want hoeveel dagen dit oordeel zal duren of uitgestrekt worden, is onzeker; maar dat volgens de gewoonte van de Heilige Schrift het woord dag meermalen plagt gesteld te worden voor het woord tijd, is niemand onbekend, die de Heilige Schriften, hoe onachtzaam dan ook, gelezen heeft; doch wanneer wij de dag van het oordeel Gods noemen, voegen wij er het woord laatste of jongste bij, dewijl God nu ook oordeelt, en ook geoordeeld heeft van af het begin van het menselijk geslacht, als Hij de eerste mensen, die bedrijvers en werkers waren geworden van die grote zonde, uit de lusthof deed vertrekken, en hen afzonderde van de boom van het leven; ja toen, buiten allen twijfel, heeft Hij ook geoordeeld, wanneer Hij de engelen, die gezondigd hadden, niet gespaard heeft, van wie overste, van zich zelf te gronde omgekeerd zijnde, door nijdigheid ook de mensen omgekeerd heeft. Ook is het niet zonder Zijn hoog en rechtvaardig oordeel, dat in de Hemel deze lucht en op de aarde het leven van de duivels en van de mensen allerellendigst is, en daar benevens ook overvloeit van alle dwatingen. Maar al was ‘t ook dat er niemand gezondigd had, nochtans niet zonder een goed en oprecht oordeel zou God in de eeuwige gelukzaligheid alle redelijke creaturen, blijvende in de allerhoogste volharding aan Hem als hun Heer verenigd, gehouden hebben. Insgelijks oordeelt Hij ook niet alleen in ‘t gemeen over het geslacht van de duivels en van de mensen zodanig, dat ze allen ellendig zijn vanwege de verdienste

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

van de eerste zonden, maar Hij oordeelt ook over ieders eigen werken, welke zij bedrijven door de vrijheid van hunnen wil. Want ook de duivels bidden, dat zij niet gepijnigd mogen worden. En voorwaar, het is niet onrechtvaardig, dat zij naar hun boosheid gepijnigd worden. En, wat de mensen aangaat, zij ontvangen van God naar hun werken ook hun straffen, dikwijls in ‘t openbaar en altijd in ‘t verborgen, hetzij in of na dit leven, hoewel niemand van de mensen goed doet dan met Gods hulp, en ook niemand van de duivels kwaad doet, tenzij hem door een allerrechtvaardigst oordeel Gods zulks toegelaten worde. Want, gelijk de apostel zegt: ‘er is geen ongerechtigheid bij God.’ En gelijk hij ook elders zegt: ‘de oordelen Gods zijn ondoorzoekelijk, en Zijne wegen onnaspeurlijk.’. (Romeinen 11:33) Derhalve zal ik in dit boek niet handelen over die eerste, noch over die middelste oordelen Gods, maar ik zal over Zijne laatste oordelen spreken, nl. wanneer Christus van de Hemel komen zal om te oordelen de levenden en de doden; want die dag wordt eigenlijk de dag van het oordeel genaamd, overmits aldaar geen onverstandige klacht van de mensen meer zal plaats hebben, nl. waarom die ongerechtig gelukkig, en die gerechtig ongelukkig is. Want dan zal daar van niemand anders een waar en allervolkomen geluk openbaar blijken dan van alle goeden, en daarentegen zal daar van niemand een waar en allerhoogst ongeluk blijken, dan van alle kwaden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

VAN DE GROTE VERSCHEIDENHEID VAN DE MENSELIJKE ZAKEN, WAARIN NIET KAN GEZEGD WORDEN, DAT GODS OORDEEL ONTBREEKT, AL IS 'T, DAT HET NIET KAN DOORGROND WORDEN,

Maar nu leren wij met een effen gemoed ook kwade dingen verdragen, alzo de vromen die ook lijden, en daarentegen leren wij ook, om goede dingen niet groot te achten, alzo de onvrome die ook verkrijgen, en dies volgens is zelfs in die dingen, in welke de Goddelijke gerechtigheid niet blijkt, nochtans de Goddelijke leer heilzaam. Want wij weten niet, door wat oordeel Gods die goeden arm zijn en die kwaden rijk, en deze blijde, over wie wij oordelen dat zij vanwege hun verdorven manieren met droefheid behoren gepijnigd te worden, en de anderen wederom droevig zijn, van wie wij menen, dat zij vanwege hun prijselijk leven blij behoren te zijn. Insgelijks ook, waarom de onnozele uit het gerichte gaat, niet alleen zonder verstand, maar ook veroordeeld wordt, of door de ongerechtigheid van het rechters verdrukt, of door valse getuigenissen overvallen wordt. En daarentegen, waarom zijn ongerechtig en schelmachtige tegenstander niet alleen ongestraft blijft, maar ook met een blijde wrake hem bespot; waarom ook de goddeloze allerkloekste van gezondheid is en de godvruchtige daarentegen door ziekte uitteert en vergaat. Verder, waarom de jongelieden moorden en vrijbuiterijen in een allerhoogste gezondheid bedrijven en aanrichten, en daarentegen, dat zij, die zelfs met het minste woord niemand hebben kunnen misdoen, met verscheidene ziekten gekweld worden; waarom de jonge, onmondige kinderen, die dienstig en voordelig zouden kunnen zijn voor 's mensen zaken, door een ontijdige dood weggerukt worden, en daarentegen, waarom zij, die zodanig schijnen te zijn, dat zij niet behoorden geboren te worden, allerlangst leven; waarom hij, die vol is van alle schelmerij en misdaden, verheven wordt tot alle eer en staat, en daarentegen, waarom de duisterheden van onedelheid een man zonder opspraak in 't verborgen te onder houden, en meer andere dergelijke dingen. Indien dusdanige dingen zelfs kwansuis in hun ongerijmdheid enige gestadigheid hadden, gelijk er wel is in dit leven, waarin de mens, gelijk de heilige Psalm spreekt aan de ijdelheid gelijk geworden is, en zijne dagen gaan voorbij als een schaduw, alsdan, zou niemand anders dan alleen de kwade deze vergankelijke en aardse goederen verkrijgen, en niemand anders dan alleen de goeden, zouden zodanig kwaad lijden; indien zulks zeg ik, alzo geschiedde, zou het mogen gestrekt worden tot een rechtvaardig, of ook tot een weldadig oordeel Gods, nl. opdat zij, die de eeuwige goederen, welke de mensheid gelukzalig maken, niet zullen verkrijgen, door deze tijdelijke, goederen of bedrogen zouden worden naar hun boosheid, of vertroost zouden worden naar Gods barmhartigheid; en daarentegen zij, die de eeuwige pijnen niet zullen lijden, opdat zij door tijdelijke kwaden zouden gekweld worden, naar de eis van hun zonden, hoedanig of hoe klein die ook mogen zijn, of ook daarom, opdat zij door het tijdelijk kwaad zouden geoefend worden om daarin hun deugden te voltrekken en te vervullen. Maar nu, aangezien niet alleen de goeden onder het ongeluk van het kwade zijn, en daarentegen de kwaden onder het geluk van het goede zijn, hetwelk onrechtvaardig schijnt, maar daar benevens ook in het algemeen de kwaden het kwade overkomt en de goeden het goede te beurt valt, zo zijn de oordelen Gods zoveel te meer onbegrijpelijk en Zijne wegen van het te meer onnaspeurlijk. Ondertussen, hoewel wij niet weten, noch verstaan door wat oordeel God die dingen doet of toelaat, bij Wie de allerhoogste kracht is, en de allerhoogste wijsheid, en de allerhoogste gerechtigheid, en in Wie geen zwakheid, geen onbesuisdheid en geen ongerechtigheid is, zo leren wij nochtans om niet hoog te achten, datgene, wat zowel aan kwaden als aan goeden te beurt valt, en daar beneven leren wij die goederen te zoeken, die aan de goeden eigen zijn, en die onheilen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

voornamelijk te vlieden, welke aan de kwaden eigen zijn. Maar als wij tot dat oordeel Gods zullen gekomen zijn, welks tijd eigenlijk de dag van het oordeels is, en soms de dag van de Heere genaamd wordt, alsdan zullen klaarblijkelijk voor ieder allergerechtigdst blijken niet alleen die dingen, die dan zullen geoordeeld worden, maar ook die dingen, welke van de beginne geoordeeld zijn en welke voortaan nog tot dien tijd ook zullen geoordeeld worden. Aldaar zal ook geopenbaard worden, door hoedanig rechtvaardig oordeel Gods het geschiedt, dat nu zovele en bijna alle rechtvaardige oordelen Gods voor de zinnen en gemoederen van de sterfelijke mensen verborgen zijn, hoewel nochtans in deze zaak voor het geloof van de godvruchtige niet verborgen is, dat alles, wat verborgen is, rechtvaardig is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

WAT SALOMO IN HET BOEK ‘DE PREDIKER’ VAN, DIE DINGEN GESPROKEN HEEFT, WELKE IN DIT LEVEN DE GOEDEN EN KWADEN GEMEEN ZIJN.

Doch Salomo, de allerwijste Koning van Israël die geheerst heeft binnen Jerusalem, heeft zijn boek dat genaamd wordt Ecclestiastes dat is: de prediker, en dat door de Joden ook gehouden wordt onder de Canon van de Heilige Schrifturen aldus begonnen: ‘ijdelheid van de ijdelheden, zegt de prediker; ijdelheid van de ijdelheden, het is al ijdelheid. Wat voordeel heeft de mens van al zijn arbeid, dient hij arbeidt onder de zon?’ (Prediker 1:2-3). En als hij uit dit zeggen voorts al zijne andere redenen vervolgt, verhalende nl. al de ellende en de dwalingen van dit leven, en voorts ondertussen de vergankelijke en ijdel verdwijnende tijd verlopen, in welke geen vastheid en geen gestadigheid gehouden wordt, zo is ‘t, dat hij in die ijdelheid van de dingen onder de zon ook dit enigszins beklaagt, dat, naardien de overvloed van de wijsheid boven de onwijsheid zo danig is, als de overvloedigheid van het licht boven de duisternis, (alzo de ogen van het wijzen in zijn hoofd zijn, en de dwaas in de duisternis wandelt.) dat nochtans een gelijke aanloop allen ontmoet in dit leven dat onder de zon geleid wordt, verstaande daarbij nl. al die onheilen, welke wij zien, dat goeden en kwaden genoemd zijn. Hij zegt ook dit daarbij, dat de goeden ook het kwade lijden, even alsof zij kwaden waren, en dat de kwaden ook het goede verkrijgen, even alsof zij goeden waren, want aldus spreekt hij: ‘Er is nog een ijdelheid, die op aarde geschiedt dat er zijn rechtvaardigen, dien het weder vaart naar het werk van de goddeloze, en er zijn goddeloze, die het wedervaart naar het werk van de rechtvaardigen.’ Ik zeg, dat dit ook ijdelheid is. (Prediker 8:14) In deze ijdelheid, die hij, zoveel hem goed dacht, heeft willen verklaren, en tot welke die allerwijste man dat ganse boek toegeëigend heeft, en dat tot geen ander einde, dan opdat wij naar dat leven zouden verlangen hetwelk geen ijdelheid heeft onder de zon, maar dat de waarheid heeft onder Hem, die deze zon gemaakt heeft; in deze ijdelheid dan, zal het anders geschieden dan door een rechtvaardig en oprecht oordeel Gods, dat de mens, die de ijdelheid gelijk geworden is, daarin zou kunnen verijdelen en verdwijnen? In de dagen van zijn ijdelheid nochtans is er veel aangetegen, of hij de waarheid tegenstand! Biedt, dan of hij die onderdanig is, en of hij buiten de ware godzaligheid is, dan of hij die deelachtig is, niet te dien aanzien om daardoor het goede van deze leven te verkrijgen, of het kwade er van te ontvlieden welke beide door verijdeling voorbijgaan, maar om van het toekomstige oordeels wil, waardoor de goeden het goed zullen hebben, en de kwaden het kwaad, welke beide in van de eeuwigheid zonder einde zullen bij blijven. Eindelijk, deze wijze man heeft dit boek aldus besloten, zeggende: vrees God, en houd Zijne geboden, want dit betaamt allen mensen. Want God zal ieder werk in het gericht brengen, met al wat verborgen is, hetzij goed, of hetzij kwaad. (Prediker 12:13-14). Wat kon daar korter, waarachtiger en heilzamer gezegd worden?

Hij zegt: vrees God, en houd Zijne geboden, want dit betaamt allen mensen. Wie zulks doet, die is een bewaarder van Gods geboden, en die zulks niet doet, is gans niets; want hij wordt niet verbeterd of vernieuwd tot het evenbeeld van de waarheid, alzo hij blijft in de gelijkenis van de ijdelheid. Want al dit werk, d. i. alles wat door de mens gedaan wordt in dit leven, hetzij goed, of kwaad, dat zal God voor het oordeel brengen, hetwelk zal komen over allen die hier versmaad schijnen te zijn. Maar God evenwel ziet hen en versmaadt hen niet; ook gaat Hij hen niet voorbij, wanneer Hij oordeelt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

OM GEPAST TE HANDELEN OVER HET LAATSTE OORDEEL GODS, ZAL IK EERST BIJBRENGEN DE GETUIGENISSEN, VAN HET NIEUWE EN DAARNA DIE VAN HET OUDE TESTAMENT.

Zo dan, de getuigenissen, aangaande het laatste oordeel Gods, welke ik uit de Heilige Schrift zal bijbrengen, moeten eerst bijgebracht en uitgekozen worden uit de boeken van het Nieuwe Testament, en daarna uit de boeken van het Oude Testament; want hoewel de oude eerst zijn ten opzichte van de tijd, moeten de nieuwe evenwel eerst gesteld worden ten opzichte van haar waardigheid, want de oude zijn uitroepingen van de nieuwe. Zo dan, de nieuwe moeten eerst gesteld worden, en om die van het te sterker te bewijzen, zullen daarbij ook de oude genomen worden. In de oude zijn begrepen de Wet en de profetieën, en in de nieuwe het evangelie en de geschriften van de apostelen. Maar de apostel zegt: door de Wet is de kennis van de zonde. Doch nu is de gerechtigheid Gods geopenbaard zonder de Wet, en is betuigd door de Wet en de profeten, en de gerechtigheid Gods is door het geloof in Jezus Christus over allen, die in Hem geloven. Nu, deze gerechtigheid Gods behoort tot het Nieuwe Testament, en heeft haar getuigenis van de oude boeken, d. i. van de Wet en de profeten. Eerst moet men dus de zaak zelve stellen en daarna moeten de getuigen bijgebracht worden, welke orde de Heere Jezus Christus ook aantoont dat men behoort te houden, want een iegelijk schriftgeleerde, in het koningrijk van de Hemelen onderwezen, is gelijk aan een heer van het huis die uit zijn schat nieuwe en oude dingen voortbrengt. (Mattheus 13:52) Hij heeft niet gezegd: oude en nieuwe hetwelk Hij ongetwijfeld zou gezegd hebben, indien Hij niet liever had willen onderhouden de orde van de waardigheden dan die van de tijden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

DOOR WELKE SPREUKEN BEWEZEN WORDT, DAT HET GODDELIJK OORDEEL VAN ONZE HEERE EN ZALIGMAKER ZAL GESCHIEDEN IN HET EINDE VAN DE WERELD.

De Zaligmaker zelf, als Hij bestraft die steden in welke Hij grote krachten gedaan hadden en die evenwel niet geloofden en daarenboven als Hij de uitheemse boven haar stelde, zegt aldus: doch ik zeg u: het zal Tyrus en Sidon verdraaglijke zijn in de dag van het oordeels, dan u lieden. (Mattheus 11 vs, 22). En een weinig daarna zegt Hij tot een andere stad: doch ik zeg u, dat het de lande van Sodom verdraaglijke zal zijn in de dag van het oordeels, dan u. (Mattheus 11:24) Hier predikt Hij zeer duidelijk, dat er een dag van het oordeels zal komen. En op een andere plaats zegt Hij: de mannen van Ninivé zullen opstaan in het oordeel met dit geslacht, en zullen hetzelve veroordelen; want zij hebben zich bekeerd op de prediking van Jonas; en ziet, meer dan Jonas is hier! De koningin van het zuiden zal opstaan in het oordeel met dit geslacht, en hetzelve veroordelen; want zij is gekomen van de einden van de aarde, om te horen de wijsheid van Salomo: en ziet, meer dan Salomo is hier! (Mattheus 12:41-42). Op deze spreuk zeggen wij twee dingen, nl. dat het oordeel komen zal, en dat het met de opstanding van de doden komen zal; want toen Hij deze dingen sprak van de Ninivieten en van de koningin van het Zuiden, zonder twijfel sprak Hij toen van zulke, die gestorven waren, van wie Hij nochtans voorzegd heeft, dat zij in de dag van het oordeels weder opstaan zullen. En niet daarom heeft Hij gezegd, dat zij hen zullen veroordelen, overmits zij zelf mede zullen oordelen, maar omdat zij met recht veroordeeld zullen worden in vergelijking met hen. Wederom op een andere plaats, als Hij sprak van de vermenging van de goede en kwade mensen, die nu is, en van hun afzondering hier na maal, welke nl. in de dag van het oordeels geschieden zal, zo heeft Hij bijgebracht een gelijkenis van gezaaide tarwe en van het onkruid boven dezelve gezaaid zijnde. Als Hij deze gelijkenis Zijnen discipelen verklaart, zegt Hij aldus: die het goede zaad zaait, is de Zoon van het mensen; en de akker is de wereld, en het goede zaad zijn de kinderen van het koningrijk, en het onkruid zijn de kinderen van het bozen; en de vijand, die hetzelve gezaaid heeft, is de duivel; en de oogst is de voleinding van de wereld; en de maaiers zijn de engelen. Gelijkerwijs dan het onkruid vergaderd en met vuur verbrand word, alzo zal het ook zijn in de voleinding dezer wereld. De Zoon van het mensen zal Zijne engelen uitzenden, en zij zullen uit Zijn Koningrijk vergaderen al de ergernissen, en degenen, die de onrecht doen en zullen dezelve in de vurige oven werpen; daar zal huiten zijn en knarzen van de tanden. Dan zullen de rechtvaardigen blinken, gelijk de zon, in het Koningrijk van hun Vader. Die oren hebben om te horen, die hoort. (Mattheus 13:37-43) Hier heeft Hij wel het Oordeel of de dag van het Oordeels niet genoemd, maar door de zaken zelve heeft hij evenwel dien dag veel klaarder uitgedrukt, want Hij heeft kennelijk voorzegd, dat in het einde van de wereld het Oordeel zijn zal. Insgelijks zegt Hij ook tot Zijne discipelen: Voorwaar, ik zeg u, dat gij, die Mij gevolgd bent, in de wedergeboorte, wanneer de Zoon van het mensen zal gezeten zijn op de troon van Zijn heerlijkheid, dat gij ook zult zitten op 12 tronen, oordelende de 12 geslachten Israëls. (Mattheus 19:28) Hieruit leren wij, dat Jezus Oordelen zal met Zijne discipelen. Daarom heeft Hij ook elders tot de Joden gezegd: Indien Ik door Beëlzebul de duivels uitwerp, door wie werpen ze dan uw zonen uit? Daarom zullen die uw rechters zijn. (Mattheus 12:27) Ondertussen alzo Hij zegt, dat zij op 12 tronen zullen zitten, moeten wij niet menen, dat slechts 12 mensen met Hem zullen oordelen; want met het getal 12 is enigszins beduid de ganse algemeen menigte degene, die oordelen zullen vanwege de 2 delen van het getal van 7 waardoor doorgaans een algemeenheid beduid wordt, welke 2 delen, nl. 3 en 4, met elkander vermenigvuldigd zijnde, 12 uitmaken; en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

evenzo voorts, indien er enige andere reden meer van het getal 12, welke hiertoe dient, kan gevonden worden; want anderszins, aangezien wij lezen, dat in de plaats van de verrader Judas de apostel Matthias verordineerd is, zo zou de apostel Paulus, die meer dan zij allen gearbeid heeft, geen plaats hebben, waar hij zou mogen zitten om te oordelen, daar hij nochtans bewijst dat hij te samen met alle andere heiligen tot het getal van de rechters behoort, als hij zegt: weet gij niet, dat wij de engelen oordelen zullen? (l Corinthiërs 6:3). Insgelijks is het ook een en gelijke zaak in het getal 12, aangaande hen, die geoordeeld zullen worden; want daar volgt niet uit, omdat er gezegd is 'oordelende de 12 geslachten Israëls,' dat het geslacht van Levi, hetwelk het 13de is, door hen niet zal geoordeeld worden, of ook, dat zij alleen dat volk zullen oordelen, en geen andere volken. Nu, aangaande dat hij zegt 'in de wedergeboorte,' ongetwijfeld heeft Hij met de naam wedergeboorte willen te kennen geven de opstanding van de doden; want ons vlees zal alzo wedergeboren worden door donverderfelijkheid, gelijk onze ziel wedergeboren is door het geloof. Ik ga vele dingen voorbij, welke nl. van het laatste oordeel alzo schijnen gesproken te worden, dat ze, wanneer ze naarstig en aandachtig aangemerkt worden, bevonden worden twijfelachtig te zijn, of meer tot iets anders behorende, hetzij tot die toekomst van het Zaligmakers, met welke Hij door deze ganse tijd in Zijne kerk begrepen zijnde, gekomen is; dit is: in Zijne leden, t. w. aan stukken en allengs, want de gehele kerk is in Zijn lichaam: of hetzij tot de verwoesting van het aardse Jeruzalem, want wanneer Hij van die verwoesting spreekt dan spreekt Hij in 't gemeen, alzo even als van het einde van de wereld, en even, alsof Hij sprak van dien laatste en grote dag van het Oordeels, zodat ganselijk dat zelve niet onderscheiden, noch bekend kan worden, tenzij dat al die dingen, welke bij de 3 evangelisten Mattheüs, Marcus en Lucas van deze zaak gelijkvormig gesproken, naarstig onder elkander vergeleken en overlegd worden; want sommige dingen spreekt de een wat duisterder dan de ander, en de een verklaart de zelve duidelijker dan de andere, opdat alzo aangaande die dingen, welke, als tot een zaak behorende gesproken worden, maar blijken, waaruit en bij welke getegenheid zij gesproken werden. Hier laat ik volgen, wat in het evangelie bij Mattheüs van de afscheiding van de goeden en kwaden gelezen wordt, door het laatste Oordeel van Christus, Daar, lezen wij; en wanneer de Zoon van het mensen komen zal in Zijne heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op de troon van Zijn heerlijkheid. En voor Hem zullen al de volken vergaderd worden, en Hij zal ze van elkander scheiden, gelijk de herder de schapen van de bokken scheidt. En hij zal de schapen tot Zijn rechterhand zetten, maar de bokken tot Zijn linkerhand. Alsdan zal de Koning zeggen tot degenen, die tot Zijn rechterhand zijn: Komt, gij gezegende Mijn Vader! Beërft dat koningrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging van de wereld. Want Ik ben hongerig geweest, en gij hebt Mij te eten gegeven; Ik ben dorstig geweest, en gij hebt Mij te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling, en gij hebt Mij geherbergd; Ik was naakt, en gij hebt Mij gekleed; Ik ben krank geweest, en gij hebt Mij bezocht; Ik was ie de gevangenis, en gij bent tot Mij gekomen. Dan zullen de rechtvaardigen Hem antwoorden, zeggende: Heere! wanneer hebben wij U hongerig gezien, en gespijzigd, of dorstig, en te drinken gegeven? En wanneer hebben wij U een vreemdeling gezien, en geherbergd? of naakt, ongekleed? En wanneer nebben wij U krank gezien, of in de gevangenis, en zijn tot U gekomen? En de Koning zal antwoorden en tot hen zeggen: Voorwaar zeg ik U: voor zoveel gij dit één van deze Mijne minste broeders gedaan hebt, zo hebt gij dat Mij gedaan. Dan zal Hij zeggen ook tot degenen, die ter linkerhand zijn: Gaat weg van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, hetwelk de duivel en zijnen engelen bereid is. (Mattheus 25:31-41) Daarna verhaalt Hij ook aan hen die voorgaande dingen, alzo zij zo danige dingen niet gedaan hebben, welke Hij verteld heeft dat zij gedaan hebben, die aan Zijne rechterhand zijn. En dewijl zij vragen, wanneer zij Hem gezien hebben in zulk een nood, zo antwoordt Hij, dat wat aan de minste van hen niet gedaan is, ook Hem niet gedaan is, daarover Zijn

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

rede besluitende, zegt Hij: en dezen zullen gaan in de eeuwige pijn, en de rechtvaardigen in het eeuwige leven. Ook de evangelist Johannes verhaalt zeer klaar en openlijk, dat Hij in de verrijzenis van de doden voorzegt heeft het toekomstig Oordeel. Want als Hij gezegd had: want ook de Vader Oordeelt niemand, maar heeft al het Oordeel de Zoon gegeven; opdat zij allen de Zoon eren, gelijk zij de Vader eren. Die de Zoon niet eert, eert de Vader niet, die Hem gezonden heeft; (Johannes 5:22-23), zo heeft Hij daar bij gevoegd; voorwaar, voorwaar zeg ik u: die Mijn woord hoort, en Hem gelooft, die Mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven, en komt niet in de verdoemenis, maar is uit de dood overgegaan in het leven. (Johannes 5:24) Ziet, hier heeft Hij gezegd, dat Zijne gelovigen niet in het Oordeel komen; hoe zullen zij dan door het Oordeel afgescheiden worden van de kwaden, en hoe zullen zij aan Zijne rechterhand staan, tenware, dat Hij op deze plaats het woord verdoemenis voor Oordeel gesteld had? Want in zo danig Oordeel zullen zij niet komen, die Zijn woord horen, en Dien geloven, die Hem gezonden heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

WELKE DE EERSTE, EN WELKE DE TWEEDE OPSTANDING IS.

Daarna voegt Hij er bij: Voorwaar, voorwaar zeg ik u: de ure komt, en is nu, wanneer de doden zullen horen de stem van het Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven. Want gelijk de Vader het leven heeft in zich zelf, alzo heeft Hij ook de Zoon gegeven, het leven te hebben in zich zelf. (Johannes 5:25-26) Nog spreekt Hij niet van de tweede opstanding, nl. die van de lichamen, welke in het einde wezen zal; maar van de eerste opstanding, welke nu is, want opdat Hij deze zou mogen onderscheiden, zo zegt Hij: de ure komt, en is nu. Doch is nu niet van de lichamen, maar van de zielen want de zielen hebben ook haar dood in de goddeloosheid en in de zonden, na welken dood zij doden zijn, van wie de Heere spreekt: laat de doden hun doden begraven, nl. opdat alzo zij, die in de ziel dood zijn, hen mogen begraven, die in het lichaam dood zijn. Om van die dode wil dan, welke door hun goddeloosheid en ongerechtigheid in de ziel dood zijn, zegt Hij: De ure komt, en is nu, wanneer de doden zullen horen de stem van het Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven. Die ze zullen gehoord hebben, zegt Hij: die ze gehoorzaam zullen geweest zijn, die zullen geloofd hebben, en die tot het einde toe, zullen volhard hebben. En hier heeft Hij geen onderscheid gemaakt van goeden en kwaden; want het is voor allen goed Zijne stem te horen, en te leren, doorgaande uit de dood van de ongerechtigheid tot een leven van de godsvrucht, van welke dood de apostel aldus spreekt: zo zijn zij dan alle doden, en er is een voor allen dood, opdat zij die leven, nu niet zich zelf leven, maar Hem, die voor hen gestorven en weder opgestaan is. Alle zijn zij dan dood in hun zonden, niemand uitgezonderd, hetzij in de erfzonde, hetzij ook in zo danige zonde, daar de wil bijgevoegd is, nl. óf niet wetende, óf wetende, óf doende wat ongerechtig is. En voor al deze doden is er één levende dood, nl. Hij, die gans geen zonde had, omdat zij, die door vergiffenis van de zonde leven, nu niet zich zelf leven, maar Hem, die voor allen gestorven is om onze zonden, en die weder opgestaan is, om onze rechtvaardig maken opdat wij, gelovende in Hem, die de goddeloze rechtvaardigt, uit onze goddeloosheid gerechtvaardigd zijnde, en even als uit de dood levend gemaakt zijnde, tot de eerste opstanding, die nu is, zouden mogen behoren. Want tot deze eerste behoren geen anderen dan zij die eeuwig gelukzalig zullen zijn; maar tot de tweede, van welke Hij daarna zal spreken, zal Hij ons leren, dat daartoe behoren de gelukzaligen en de ellendige beide. De eerste is een opstanding van de barmhartigheid, en de tweede van het oor' deels. Daarom is ook in Psalm 101 geschreven: 'Heere! ik zal U zingen barmhartigheid en oordeel,' van welk oordeel Hij vervolgens gezegd heeft: en heeft Hem macht gegeven, ook gericht te houden, omdat Hij van het mensen Zoon is. (Johannes 5:27) Hier geeft Hij te kennen, dat Hij in dat vlees zal komen om te oordelen, waarin Hij gekomen was om geoordeeld te worden: want daartoe dient het, dat Hij zegt: 'omdat Hij van het mensen Zoon is.' En daarna voegt Hij er bij: 'verwondert u daar niet over; Want de ure komt, in welke allen, die in de graven zijn, zijne stem zullen horen; en zullen uitgaan, die het goede gedaan hebben, tot de opstanding van het leven, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding van de verdoemenis;' zo dat Hij dan opstaan in de eerste, opstanding, die niet wil verdoemd worden in de tweede. 'Want de ure komt, en is nu, wanneer de doden zullen horen de stem van het Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven,' dat is: zullen in de verdoemenis niet komen, welke de tweede dood genaamd wordt, in welke dood, na de tweede opstanding, die van de lichamen zijn zal, gestoten zullen worden allen, die in de eerste opstanding, die van de zielen is, niet opstaan. 'Want de ure komt,' alwaar Hij niet zegt: 'en is nu,' alzo die zijn zal in het einde van de wereld, dat is: in het laatste en allergrootste Oordeel Gods, 'wanneer allen, die in de graven zijn, Zijne stem zullen horen, en zullen uitgaan.' Hij heeft hier niet gezegd, gelijk in de eerste opstanding:

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

‘en die ze zullen gehoord hebben, zullen leven:’ Want zij zullen niet allen leven, nl. met dat leven, hetwelk, dewijl het gelukzalig is, alleen een leven behoort genoemd te worden; want voorwaar indien zij zonder alle leven waren, zouden zij niet kunnen horen en met de opstanding van het vlees uit de graven kunnen komen. Nu, waarom zij niet allen zullen leven, zulks leert Hij in hetgeen er volgt: ‘die goed gedaan hebben (zegt Hij) ter opstanding van het levens; deze zijn diegene, welke zullen leven, en dat kwaad gedaan hebben, ter opstanding van het oordeels; deze zijn diegene, welke niet zullen leven, want zij zullen met de tweede dood sterven; want zij hebben kwaad gedaan, dewijl zij kwatijk geleefd hebben, en kwatijk hebben zij geleefd, overmits zij in de eerste opstanding van de zielen, welke nu is, niet op nieuw geleefd hebben, of overmits zij daarin, dat zij op nieuw geleefd hebben, tot het einde toe niet gebleven zijn. Gelijk er dan twee wedergeboorten zijn; van welke ik hierboven gesproken heb, van welke de eerste is naar het geloof, welke geschieden zal in de donverderfelijkheid en de onsterfelijkheid door het grote en laatste oordeel: Alzo zijn er ook twee opstandingen, van welke de een is de eerste, nl. die van de zielen, welke nu is, en die zodanig is, dat zij niet toelaat te komen in de tweede dood, en de andere is de tweede, welke nu niet is, maar die in het einde van de wereld zijn zal, en deze is niet die van de zielen, maar die van de lichamen, en zal door het laatste Oordeel sommigen zenden tot de tweede dood; En anderen tot dat leeft, hetwelk geen dood heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

WAT IN DE OPENBARING VAN JOHANNES GESCHREVEN IS VAN DE TWEE OPSTANDINGEN, EN WAT DAARVAN NAAR MENSELIJK VERSTAND GEVOELD WORDT.

Van deze twee opstandingen héeft dezelfde evangelist Johannes op dezelfde wijze mede gesproken in dat boek, hetwelk genaamd wordt de openbaring, zodat de eerste van deze twee opstandingen, door sommigen van de onzen niet wel verstaan zijnde, daar over gekeerd en veranderd is in zekere bespottelijke fabelen, want in het genoemde boek zegt de apostel Johannes: 'En ik zag een engel afkomen uit de Hemel, hebbende de sleutel van de afgrond, en een grote keten in zijne hand; en hij greep de draak, de oude slang, welke is de duivel en Satanas, en bond hem 1000 jaren; en wierp hem in de afgrond, en sloot hem daarin, en verzegelde die boven hem opdat hij de volken niet meer verleiden zou totdat de duizend jaren zouden geëindigd zijn. En daarna moet hij een kleine tijd ontbonden worden. En ik zag tronen, en zij zaten op dezelve, en het oordeel werd hun gegeven; en ik zag de zielen degenen, die onthoofd waren om de getuigenis van Jezus, en om het Woord Gods, en die het beest en van hetzelfde beeld niet aangebeden hadden, en die het merkteken niet ontvangen hadden aan hun voorhoofd en aan hun hand; en zij leefden en heersten als Koningen met Christus, de duizend jaren. Maar de overige van de doden werden niet weder levend, totdat de duizend jaren geëindigd waren. Deze is de eerste opstanding. Zalig en heilig is hij, die deel heeft in de eerste opstanding; over deze heeft de tweede dood geen macht, maar zij zullen priesters van God en Christus zijn, en zij zullen met Hem als Koningen heersen duizend jaren (Openbaring 20:1-6). Zij, die vanwege deze woorden van dit boek gemeend hebben, dat de eerste opstanding lichamelijk zou zijn, zijn daartoe voornamelijk bewogen door het getal van duizend jaren, even alsof daar in de heiligen op die wijze, kwansuis een Sabbath van zulk een lange tijd behoorde te zijn, nl. met een heilige ruste, kwansuis na 6000 jaren arbeid, te rekenen van die tijd af, dat de mens geschapen werd, en door de verdienste van die grote zonde in de ellende dezer sterfelijkheid uit het geluk van het paradijs verstoten werd, opdat alzo (dewijl er geschreven is: één dag is bij de Heere als 1000 jaren, en duizend jaren zijn bij Hem als één dag) na vervulling van 6000 jaren, even als na 6 dagen; vervolgens volg even als de 7de dag van het Sabbaths, bevat de laatste 1000 jaren, tot houding kwansuis van welken Sabbath de heiligen weer zouden verrijzen en opstaan. Deze mening zou tamelijk verdraaglijk zijn, indien er geloofd werd, dat die vermakelijkheden en die vreugde, welke op die Sabbath, door de tegenwoordigheid van de Heere, de heiligen zullen hebben, geestelijk waren; want, zulks hebben wij ook te eniger tijd gemeend. Maar aangezien zij zeggen, dat zij, die dan zullen opgestaan zijn, zich oefenen zullen in alleroverdadigste vleselijke maaltijden, in welke zoveel spijs en drank zal zijn, dat zij niet alleen geen maat, noch geschiktheid zullen houden, maar zelfs ook de maten van ongelovigheid zullen te boven gaan, zo kunnen zodanige dingen alleen door vleselijke mensen geloofd worden. Maar aangaande hen, die geestelijk zijn en dit van deze 1000 jaren geloven, die noemt men met een Grieks woord Chiliastus. Indien wij dit van woord tot woord willen uitdrukken, zo mogen wij hen noemen: 1000 jaarsgezinde. Dit van stuk tot stuk te willen weerleggen, zou zeer lang zijn, maar wij moeten nu veel meer aantonen, hoe en op welke wijze deze Schriftuur moet genomen worden. Onze Heere Jezus Christus zegt zelf 'niemand kan ingaan in het huis eens sterke en zijne vaten beroven, tenzij hij eerst die sterken gebonden heeft,' willende door dien sterken verslaan hebben de duivel, dewijl hij het menselijk geslacht heeft gevangen kunnen houden, en bij zijn vaten, welke hij hem zou beroven, zijne toekomstige gelovigen, welke hij in verscheiden zonden en goddeloosheden bezat. Opdat dan deze sterke zou mogen gebonden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

worden, daarom heeft de apostel in de Openbaring een engel zien neerkomen van de Hemel, welke de sleutel van de afgrond had, en een keten in zijn hand. En bij heeft (zegt hij) de draak gegrepen, die oude slang, welke hoegenaamd is duivel en Satanas, en heeft hem gebonden duizend jaren, dat is: hij heeft zijn macht om hen te verleiden en te bezitten, die verlost zouden worden, bedwongen en gebreideld. En de duizend jaren kunnen mijns inziens op tweeërlei wijze verstaan worden, nl. óf daarom, overmits in de laatste duizend jaren deze zaak verhandeld wordt, dat is: 'n het zesde duizendste jaar, evenals ten zesden dage, welker laatste uren nu verlopen, waar na volgen zal die Sabbath, welke geen avond heeft, nl. de ruste van de heiligen, welke geen einde heeft, zodat hij van dezen kwansuis duizend jarigen dag het laatste deel, dat overig wezen zal tot het einde van de wereld toe, duizend jaren genaamd heeft, met die manier van spreken, waardoor een deel betekent wordt door het geheel: of anders heeft hij duizend jaren vooral de jaren van deze wereld gesteld, opdat door een volkomen getal betekend zou worden de volheid van het tijd. Voorts, indien zelfs honderd op enige wijze somtijds gemeenheid gesteld wordt, gelijk daar is, wat de Heere beloofd heeft dengenen, die al het zijne verlaat en Hem navolgt, zeggende: hij zal het honderdvoudig in deze wereld ontvangen, hetwelk de apostel aldus enigszins verklaart: als niet hebbende, en alles bezittende; want voorheen was reeds gezegd: de gelovige mens is een gehele wereld van de rijkdommen. Hoeveel te meer dan wordt duizend voor de algemeenheid gesteld! Daarom kan ook op geen andere wijze daar beter verstaan worden, wat in zekere Psalm gelezen wordt, nl.: Hij is in van de eeuwigheid gedachtig geweest aan zijn verbond, aan het woord nl., dat Hij geboden heeft aan duizend geslachten, dat is aan allen. En Hij heeft hem in de afgrond geworpen, zegt Hij, nl. de duivel heeft Hij geworpen in de afgrond, door welken naam beduid wordt de talloze menigte van de goddeloze, van wie harten afgrondig en diep zijn in boosheid tegen de Kerke Gods. En hij wordt gezegd daar geworpen te zijn, niet daarom, vermits de duivel daar tevoren niet was, maar daarom wordt hij gezegd daar geworpen te zijn, vermits hij, uitgesloten zijnde van de gelovigen, zoveel te meer begon te bezitten de goddeloze; want diegene wordt meest bezeten van de duivel, die niet alleen vervreemd is van God, maar welke ook om niet en zonder oorzaak hen haat, die God dienen. En heeft hem gesloten, zegt Hij, en heeft verzegeld over hem, omdat hij de volken niet meer verleiden zou, totdat de duizend jaren voleindigd waren. Hij heeft hem gesloten, wil zeggen: hij heeft hem een verbod gedaan, opdat hij niet zou mogen uitgaan, dat is: overtreden wat hem verboden was. En aangaande, dat Hij daar bij gevoegd heeft 'en heeft verzegeld over hem,' daarmede dunkt mij, dat Hij bedoeld heeft, dat Hij wilde, dat verborgen zou zijn, wie behoren tot het deel van de duivel, en wie daartoe niet behoren; want zulks is in deze wereld gans verborgen, want die schijnt te staan, is onzeker of hij niet zal vallen, en die schijnt te liggen, is onzeker of hij weer op zal staan. Nu, door de band van dit verbond wordt de duivel verhinderd en weerhouden om die volken te verleiden, welke tot Christus behoren, die hij nochtans tevoren verleidde en vasthield. Want God heeft deze volken verkoren vóór de grondlegging van de wereld om die te verlossen van de macht van de duisternissen, en over te voeren in het Rijk van het Zoons Zijner klaarheid, gelijk de apostel spreekt; want wie van de gelovigen weet niet, dat hij nu wel volken verleidt en met zich trekt in de eeuwige straf, maar nimmermeer diegene, die gepredestineerd zijn ten eeuwigen te ven, tegen hetwelk ons geenszins moet bewegen, dat dikwijls ook de duivel hen verleidt welke nu wedergeboren zijnde in Christus, de wegen Gods ingaan; want de Heere kent hen, die de Zijnen zijn. (2 Timotheus 2:19) Van deze verleidt hij niemand tot de eeuwige verdoemenis; want God de Heere, voor Wie niets verborgen is, kent hen alzo, niet als een mens, welke de mens in tegenwoordigheid ziet, en nochtans, indien hij hem ziet, zijn hart niet ziet, en ten opzichte wat hij na maal zal worden, ziet hij ook zich zelf niet. Zo dan, te deze einde is de duivel gebonden, en gesloten in de afgrond; om nu niet te verleiden die volken, uit welke de kerk bestaat, welke tevoren door hem

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

verleid waren, en welke hij vasthield eer zij de kerk waren; want er is niet gezegd, opdat hij niemand zou verleiden, maar (zegt hij) opdat hij nu niet zou verleiden de volken, in welke hij ongetwijfeld gewild heeft, dat de kerk zou verstaan worden totdat de duizend jaren voleindigd waren, d. i. of datgene, wat overig blijft van de zesden dag, welke bestaat uit duizend jaren, of d. i. al de jaren, in welke voortaan deze wereld zal volbracht worden. En hier moet men alzo hetgeen niet nemen dat hij zegt ‘opdat hij nu niet zou verleiden de volken totdat de duizend jaren voleindigd waren,’ even alsof hij namaal alleen de volken zou verleiden, uit welke de gepredestineerde gemeente bestaat, van welke te verleiden hij tegenwoordig door die band en die opsluiting verhinderd wordt; maar zulks is of met een zekere manier van spreken gezegd, welke dikwijls in de Schrifturen gevonden wordt, gelijk in zekere psalm: ‘gelijk onze ogen tot de Heere onze God zijn, totdat Hij ons genadig zij;’ want geenszins is het zo, dat, wanneer Hij zich over hen ontfermd zal hebben, dat dan de ogen van Zijn dienstknechten niet zullen zijn tot de Heere hun God; of anders is dit de orde van de woorden: ‘en Hij heeft hem gefloten, en Hij heeft verzegeld over hem, totdat de duizend jaren voleindigd waren.’ En aangaande, dat hij daar tussen gesteld heeft ‘opdat hij de volken nu niet verleiden zou,’ dit is alzo gesteld, dat het van de samenbinden van deze orde vrij is, zodat het op zich zelf is te verstaan, even alsof het daarna bijgevoegd was, zodat deze gehele spreuk aldus getegen is: ‘En Hij heeft hem gesloten, en Hij heeft over hem verzegeld, totdat de duizend jaren voleindigd waren, opdat hij de volken nu niet verleiden zou.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

VAN DE BINDING EN VAN DE LOSLATING VAN DE DUIVELS.

Daarna zegt hij, moet hij een kleine tijd ontbonden worden. (Openbaring 20:3) Indien gebonden en gesloten te worden voor de duivel dit is, nl. de kerk niet te kunnen verleiden, zo zal dan zijne ontbinding zijn, dat hij die zal kunnen verleiden. Maar dat zij verre; want nooit zal die gepredestineerde, en voor ‘s werelds grondlegging verkoren gemeente door hem verleid worden, van welke gesproken is: de Heere kent, wie de Zijne zijn. En nochtans alhier zal de kerk ook te dien tijde zijn, als de duivel zal ontbonden worden, gelijk zij van dien tijd aan, dat zij ingesteld is, alhier geweest is, en zijn zal ten allen tijde in de haren, nl. welke door geboren te worden hen volgen, die sterven. Want een weinig daarna zegt hij, dat de ontbonden duivel de verleide volken door de ganse wereld met zich verzamelen zal tot de oorlog tegen de kerk van welke vijanden het getal zal zijn als het zand van de zee. En zij zijn opgekomen op de breedte van de aarde, en omringden de legerplaats van de heiligen, en de geliefde stad; en er kwam vuur neder van God uit de Hemel, en heeft hen verslonden. En de duivel die hen verleidde, werd geworpen in de poel van het vuur en sulfer, alwaar het beest en de valse profeet zijn; en zij zullen gepijnigd worden dag en nacht in alle eeuwigheid. (Openbaring 20:8-10). Maar dit behoort nu tot het laatste Oordeel, hetwelk ik goed gevonden heb daarom nu te verhalen, opdat niemand meen, dat indien kleine tijd, op welken de duivel ontbonden zal worden, geen kerk op aarde zal zijn, hetzij hij die hier niet vindt als hij ontbonden is, of dat hij die verteert wanneer hij baar door alle middelen vervolgd zal hebben; zo dan door deze ganse tijd bevat hij niet allen tijd van de eerste komst van Christus tot het einde van de wereld toe, op hetwelk zijne tweede komst zal zijn; maar de duivel wordt alzo gebonden, dat dit nl. zijn binding is, t.w. dien ganse tijd door, hetwelk hij noemt het getal van duizend jaren, de kerk niet te verleiden, dewijl hij, ook zelfs ontbonden zijnde, dezelve niet zal verleiden. Doch voorwaar, indien gebonden te worden bij hem zoveel is als niet te kunnen verleiden, of niet toegelaten te worden, wat zal dan ontbonden anders zijn dan te kunnen verleiden, of toegelaten te worden? Verre is het er evenwel van af, dat zulks zou geschieden. Maar de binding van de duivel is: niet toegelaten te worden om te oefenen de gehele aanvechting, welke hij óf met geweld, óf met list vermag om de mensen te verleiden, dwingende hen met geweld aan zijne zijde, of hen listig bedriegende. Indien hem zulks toegelaten werd in deze zo lange tijd, en ook in zo grote zwakheid van velen, zou hij vele zodanige, die God niet wil, dat zulks onderworpen zullen zijn, te gronde brengen, want de gelovigen zal hij neer storten en anderen, om niet te geloven, zou hij verhinderen, en opdat hij zulks niet zou doen, daarom is bij gebonden; doch dan zal hij ontbonden worden, wanneer het een korte tijd zal zijn, want er wordt gelezen, dat hij 3 jaren en 6 maanden met al zijne en zijns heirmachten woeden zal; doch zij, met wie hij strijden zal, zullen zodanig zijn, dat zij door zijn groot geweld en door zijne listige lagen niet zullen kunnen overwonnen worden. Ondertussen, indien hij nooit ontbonden werd, alsdan zou veel min blijken zijne boze macht, en dan zou veel min de lijdzaamheid van de heilige stad, vol zijnde van geloof, beproefd worden, en dan eindelijk zou ook minder gezien worden, hoe de almachtige God zijn groot kwaad zo wel gebruikt heeft, welke hem niet geheel weggenomen heeft van het verzoeken van de heiligen (hoewel hij van hen ieder inwendige mensen, naar welke men in God gelooft, buiten gestoten is) opdat zij door zijn bestorming die van buiten is, zouden toenemen. En Hij heeft hem ook gebonden in hen die van zijne zijde zijn, opdat hij met al zijne boosheid, zoveel hij kon, uit te storten en te oefenen, niet zou te gronde brengen talloze menigten van zwakken, uit welke nodig was, dat de kerk zou vermenigvuldigd en vervuld worden, nl. opdat hij aan de ene zijde hen, die geloven zullen, niet zou afschrikken van het geloof van de godsvrucht, en

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

aan de andere zijde, opdat hij ben, die nu geloven, niet zou krenken in hun standvastigheid. ‘En hij zal in de voleinding ontbonden worden,’ opdat alzo de Stad Gods dan met de grote heerlijkheid haar Verlossers, helpers en bevrijders aanschouwt, welk een sterke vijand zij overwonnen heeft. Wat zijn wij toch in vergelijking van die Heiligen en gelovigen, die dan zullen zijn? Om hen te beproeven, zal zulk een zware vijand ontbonden worden, met wie wij, zelfs terwijl hij gebonden is, met zo grote gevaren strijden, hoewel ook in deze loop van het tijd er niet aan te twijfelen is, dat er enige krijgsknechten van Christus zo wijs en sterk geweest zijn, en nog zijn, welke, ook al was het, dat zij dan in die sterfelijkheid leefden, wanneer hij ontbonden zal worden, al zijne lagen en verspringingen allerwijsselijkst zouden vermijden en allerlijdzaamst zouden verdragen. Deze binding van de duivel is niet alleen geschied van dien tijd aan, dat de kerk buiten het Joodse land hier en daar onder andere volken begon uitgebreid te worden, maar geschiedt ook nu, en zal blijven geschieden tot het einde van de wereld, op hetwelk hij ontbonden zal worden; want de mensen worden ook nu van hun ongelovigheid, in welke hij hen bezat, bekeerd tot het einde toe. En voorwaar bij ieder van de gelovigen wordt die sterke dan gebonden, wanneer wij van hem, als zijnde zijn vat, afgeroofd worden. En die afgrond, waarin hij gesloten wordt, is in die goddeloze mensen niet teniet gekomen toen zij gestorven zijn, nl. zij, die toen waren, toen hij begon opgesloten te worden; want anderen, door geboren te worden, zijn vervolgens hen gevolgd, en volgen nog elkander totdat deze wereld eindigt, nl. zulke, die de Christenen haten, in wier blinde en diepe harten hij dagelijks even als in een afgrond gesloten wordt. Ondertussen doet zich hier een vraag op, nl. of ook in die laatste 3 jaren en 6 maanden, wanneer hij, ontbonden zijnde, met alle machten zal woeden, iemand tot het geloof zal komen, waarin hij tevoren niet was? Want hoe zal die spreuk bestaan, met welke gezegd is: ‘of hoe kan iemand in het huis eens sterke inkomen, en zijne vaten ontrooft, tenzij dat hij eerst de sterke gebonden hebben,’ indien de vaten van de sterke, zelfs wanneer hij ontbonden is, kunnen weg geroofd worden? (Mattheus 12:29) Alzo schijnt ons die spreuk er toe te dwingen, om te geloven, dat in dien kleine tijd niemand zal bijkomen tot het Christenvolk, maar dat de duivel strijden zal met hen, die dan bevonden zullen worden Christenen te zijn. Indien enigen van dezen overwonnen worden en hem volgen, van hen zeggen wij, dat zij niet behoren tot het gepredestineerd getal van de kinderen Gods; want het is niet te vergeefs, dat dezelfde apostel Johannes, die deze Openbaring geschreven heeft, ook in zijn brief van sommigen gezegd heeft; ‘zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet; want indien zij uit ons geweest waren, zo zouden zij met ons gebleven zijn.’. (1 Johannes 2:19) Maar hoe zal het dan gaan met de jonge kinderen? Want het is gans niet gelovig en het is geenszins te denken, dat er dan geen jonge onmondige kinderen van de Christenen, pasgeboren en nog ongedoopt zijnde, door die tijd zullen overvallen en verrast worden; ook is het niet gelovig dat dan in die dagen geen kinderen meer zullen geboren worden, en indien er jonge kinderen zullen zijn, is het mede niet gelovig, dat zij door alle mogelijke middelen van hun ouders tot het bad van de wedergeboorte niet zullen gebracht worden. Indien dit geschieden zal, op welke wijze zal het dan toegaan, dat, naardien de duivel nu ontbonden is, hem die vaten zullen afgeroofd worden, dewijl niemand in zijn huis treedt om zijne vaten weg te roven, tenzij hij hem eerst gebonden heeft. Maar dit is het, wat men veelmeer heeft te geloven, nl. dat terzelfder tijde noch aan de een zijde die zullen ontbreken, welke zullen afvallen van de kerk, noch aan de andere zijde, welke tot de kerk zullen toekomen. Doch ondertussen zullen de ouders zo sterk zijn voor hun kinderen om die te laten dopen, en insgelijks zullen zij ook sterk zijn, die allereerst dan zullen geloven, dat zij die sterken zullen overwinnen, zelfs niet gebonden zijnde, d.i.: dat zij hem, die met alle list en bedrieglijke kunsten, zoals hij nooit tevoren gebruikt heeft, hun lagen legt, of ook met alle kracht en geweld hen perst en bespringt, beide wakker zullen kennen en lijdzaam zullen verdragen, zodat zij op zodanige wijze, ook van hem, daar hij niet gebonden is, zullen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

weg geroofd worden. Evenwel, daarom zal die evangelische spreuk geenszins vals zijn, nl. ‘of hoe kan iemand in het huis eens sterken komen, en zijne vaten ontrooft, tenzij dat hij eerst de sterke gebonden hebben?’ Want volgens de waarheid van die spreuk is daar zodanige orde gehouden, dat nl. allereerst die sterke gebonden is, zodat met weg roven van zijne vaten, de kerk wijd en breed uit alle volken, beide, sterken en zwakken, alzo vermenigvuldigd wordt, dat zij door het allersterkst geloof van die dingen, welke door God voorzegd en vervuld zijn, zelfs ook de ontbonden zijn vaten kan ontnemen. Want gelijk men moet bekennen, dat de liefde van velen zal verkoelen, wanneer de ongerechtigheid de overhand heeft, en dat er ook velen van hen, die niet in het boek van het leven geschreven zijn, door de inwijkeling van de allergrootste vervolgingen en bedrieglijkheden van de duivel, nu losgelaten zijnde, zullen afwijken, alzo moet men ook bedenken, dat niet alleen de goede gelovigen welke die tijd vinden zal, maar dat ook sommigen, die dan nog buiten zullen zijn, met de hulp van de genade Gods door de bemerking en overlegging van de Schrifturen (in welke vele andere dingen, en ook het einde voorzegd is, hetwelk zij nu gewaar worden dat komt) om te geloven hetgeen zij niet geloofd hadden, veel sterker zullen zijn, en, om zelfs de duivel, die nu niet gebonden is, te overwinnen, veel kloek er zullen zijn. Naardien dit zo zijn zal, moet men zeggen, dat zijne binding voorgegaan is, opdat daarop zou volgen de beroving van de gebonden en ontbonden, alzo van deze zaak gezegd is: ‘of hoe kan iemand in het buis eens sterken inkomen, en zijne vaten ontrooft, tenzij dat hij eerst de sterke gebonden hebben?’. (Mattheus 12:29)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

Welk dat koningrijk van de Heiligen is, waarin zij met Christus duizend jaren regeren, en waarin het onderscheiden wordt van het eeuwige koningrijk.

Terwijl de duivel duizend jaren gebonden is, regeren de heiligen met Christus die duizend jaren, hetwelk zonder twijfel ook op dezelfde manier te verstaan is, nl. van dien tijd, die er is van Zijne eerste komst. Want bijaldien behalve dat koningrijk (waarvan Hij op het einde zeggen zal: 'komt, gij gezegende Mijns Vaders! beërft dat koningrijk, hetwelk u bevrijd is') op enige andere wijze, verre datzelfde ongelijk zijnde, nu niet met Hem regeerden Zijne Heiligen, tot welke Hij zegt: 'Ziet, Ik ben met u lieden al de dagen tot de voleinding van de wereld,' voorwaar de kerk zou dan ook nu niet genaamd worden: zijn Koningrijk, en het Koningrijk van de Hemelen, want zelfs is ook op deze tijd die Schriftgeleerde, welke onderwezen is in het Koningrijk van de Hemelen, die uit zijn schat nieuwe en oude dingen voortbrengt, van wie wij hierboven gesproken hebben. En voorts, die maaiers zullen van de kerk vergaderen het onkruid dat Hij toegelaten heeft met de tarwe op te wassen tot de oogst toe. Dit verklarende, zegt Hij: 'de oogst is de voleindiging van de wereld, en de maaiers zijn de engelen.' Gelijkerwijs dan het onkruid vergaderd, en met vuur verbrand wordt, alzo zal het ook zijn in de voleinding van deze wereld. De Zoon van het mensen zal Zijne engelen uitzenden, en zij zullen uit Zijn Koningrijk vergaderen al de ergernissen. (Mattheus 13:39-41) Kan Hij dit zeggen van dat koningrijk, waar geen ergernissen zijn? Zo dan, uit dat zijn koningrijk, hetwelk hier is, nl. uit zijne kerk zullen de ergernissen vergaderd worden. Insgelijks zegt Hij 'zo wie dan één van deze minste geboden zal ontbonden, en de mensen alzo zal geleerd hebben, die zal de minste genaamd worden in het Koningrijk van de Hemelen, maar zo wie dezelve zal gedaan en geteerd hebben, die zal groot genaamd worden in het Koningrijk van de Hemelen' (Mattheus 5:19) beide deze twee zegt Hij te zijn in het Koningrijk van de Hemelen, nl. degene, die de geboden niet doet welke Hij leert, en ook diegene, die ze doet, en alzo leert; maar de eerste noemt Hij de minste, en de anderen noemt Hij groot. En daarna voegt Hij er bij: 'want Ik zeg u: tenzij uwe gerechtigheid overvloediger zij, dan van de Schriftgeleerden en van de Farizeën,' dat is, boven de gerechtigheid van hen, welke ontbinden hetgeen zij leren. Want van de Schriftgeleerden en Farizeën zegt Hij op een andere plaats: 'want zij zeggen het, en doen het niet.'. (Mattheus 23:3) Tenzij dan, dat uw gerechtigheid overvloediger zij dan die van hen, dat is: dat gij met ontbindt, maar veel liever doet, hetgeen gij leert, zo zult gij niet ingaan, zegt hij, in het Koningrijk van de Hemelen. Derhalve op een andere wijze moet het Koningrijk van de Hemelen te verstaan zijn daar zij beide zijn, nl. diegene, welke ontbindt hetgeen hij leert, en diegene, welke het doet, doch wel verstaande de eerste de minste, en de andere groot. En op één andere wijze wordt het Koningrijk van de Hemelen genaamd, waarin niemand anders ingaat dan diegene, die ze doet. En derhalve, daar beide deze soorten van mensen zijn, daar is de kerk, even zo als ze nu is; maar waar alleen die een soort zal zijn, daar is de kerk even als ze dan zal zijn, wanneer daar geen kwaad in haar zal zijn. Zo is dan ook nu de kerk het Koningrijk van Christus en het Koningrijk van de Hemelen. Alzo regeren ook nu met Hem Zijne heiligen, doch op een andere wijze als zij dan zullen regeren. Evenwel regeren met hem niet de onkruiden, hoewel zij in de kerk met de tarwe opwassen. Want met Christus regeren zij, welke doen hetgeen de apostel zegt: 'Indien gij dan met Christus opgewekt bent, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods:' Bedenkt de dingen, die boven zijn; niet die op de aarde zijn. Colossenzen 3:1-2). Van dezen zegt hij ook, dat hun wandel in de Hemel is. Eindelijk, zulke regeren met Hem, welke op zodanige wijze in zijn Koningrijk zijn, dat zij ook zelfs Zijn Koningrijk zijn. Hoe zijn die dan het Koningrijk van Christus, welke, (opdat ik andere dingen verzwijgen hoewel zij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

aldaar zijn totdat uit zijn Koningrijk in het einde van de Wereld alle ergernissen vergaderd worden, nochtans hier het hun zoeken, en niet hetgeen Jezus Christus is? Zo dan, dit boek spreekt hier van dit koningrijk van het strijd, in hetwelk nog met de vijand gestreden wordt, alwaar men somtijds tegen strijdt met de tegen strijdende verdorvenheden, en somtijds over dezelve heerst, wanneer zij wijken, welke strijd tot die tijd duurt dat men eenmaal komt tot dat allervreedzaamst en allergerust koningrijk, Waar men zonder vijand regeren en heersen zal. Ook spreekt alhier dit boek van de eerste opstanding, welke nu is. Want wanneer hij gezegd heeft, dat de duivel gebonden werd 1000 jaren, en dat hij daarna een korte tijd ontbonden werd, verhaalt hij als opnieuw, wat nl. in die 1000 jaren de kerk doet of wat in haar gedaan wordt, zeggende: ‘en Ik zag tronen, en zij zaten op dezelve, en het oordeel werd hun gegeven.’. (Openbaring 20:4) Men moet niet menen, dat zulks gezegd wordt van het laatste Oordeel, maar bij de tronen van de oversten moeten de oversten zelf verstaan worden, door wie de kerk nu geregeerd wordt. Nu, bij het oordeel dat hen gegeven is, dunkt mij, dat men op geen ander oordeel beter kan nemen dan op hetgeen van ‘t welk gezegd is: ‘al wat gij op de aarde binden zult, zal in de Hemel gebonden wezen; en al wat gij op de aarde ontbinden zult, zal in de Hemel ontbonden wezen. (Mattheus 18:18) Daarover zegt ook de apostel: ‘want wat heb ik ook die buiten zijn te oordelen? Oordeelt gij lieden niet, die binnen zijn? (1 Corinthiers 5:12). En de zielen, zegt hij, degenen die gedood waren om het getuigenis van Jezus, en om het Woord Gods, waarop verstaan wordt, hetgeen hij na maal zal zeggen, nl. ‘en regeer de met Christus 1000 jaren,’ t.w. de zielen van de martelaren, welke nog niet hersteld zijn in hun lichamen; Want de zielen van de godvruchtige, die gestorven zijn, worden niet afgescheiden van die kerk, welke ook nu het Koningrijk van Christus is. Want anders zou ook bij het altaar Gods hun gedachtenis niet gehouden worden in de gemeenschap van het lichaam van Christus, en het zou ook geen voordeel zijn in gevaren tot Zijn doop te lopen, opdat zonder Hem dit leven niet geëindigd worde, ja! Zelfs zou het niet baten tot de verzoening, indien misschien iemand door berouw en kwade overtuiging van het geweten van dat lichaam afgezonderd is. Want waarom geschieden die dingen? Anders nergens om, dan overmits de gelovigen, zelfs zij die overleden zijn, zijne leden zijn. Hoewel zij dan niet hun lichamen zijn, evenwel regeren nu hun zielen met Hem zolang die 1000 jaren duren. Daarom wordt ook in dit zelfde boek elders anders gelezen ‘gelukzalig zijn de doden die in de Heere sterven; de Geest zegt ook van nu aan, dat zij rusten van hun arbeid, want hun werken volgen hen.’ Zo dan, de kerk regeert nu de eerste maal met Christus in de levenden en doden. Want daarom, gelijk de apostel zegt, is Christus gestorven, opdat Hij heerst, beide over de levenden en over de doden. Maar ondertussen heeft hij alleen vermaand gedaan van de zielen van de martelaren overmits die doden voornamelijk regeren, welke tot hun dood toe voor de waarheid gestreden hebben. Maar evenwel bij een deel verstaan wij het geheel, nl. ook al de doden, welke behoren tot de kerk, die daar het Koningrijk van Christus is. En aangaande, dat er volgt: ‘en die het beest, noch zijn beeld aangebeden had, hadden het merkteken niet ontvangen aan hun voorhoofd, noch aan hun hand,’ zulks moeten wij tegelijk van de levenden en doden verstaan. Nu wat men door dat beest te verstaan heeft, hoewel men zulks wat naarstige behoort te onderzoeken; nochtans is het niet vreemd van het rechte geloof, dat daardoor verstaan wordt de goddeloze stad en dat volk van de ongelovigen, hetwelk vijandig staat tegenover eet gelovige volk en de Stad Gods. En het beeld dunkt mij te zijn de veinzen nl. in die mensen die in schijn het geloof belijden en in ongelovigheid leven, want zij veinzen te zijn, wat zij niet zijn, en worden niet door een ware gedaante, maar door een bedrieglijk beeld, Christenen genaamd; want tot dit beest behoren niet alleen de openbare vijanden van de naam Christus en Zijner allerheerlijkste stad, maar ook de onkruiden, die uit Zijn Koningrijk, hetwelk de kerk is, in het einde van de wereld zullen vergaderd worden. En wie zijn zij, die het beest niet aanbidden, noch zijn beeld? Anders geen, dan die doen, hetgeen de apostel zegt,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

nl. ‘trekt niet een ander Juk aan met de ongelovigen.’. (2 Corinthiers 6:14) Want zij bidden het niet aan, dat is: zij staan het niet toe, noch worden het onderdanig, en ontvangen ook het, merkteken niet, t.w. het brandmerk hunner misdaad aan het voorhoofd, vanwege hun belijdenis, noch aan hun hand vanwege hun werkingen. Zo dan, zij, die vreemd zijn van deze kwaden, hetzij dat zij nog in dit sterfelijk vlees leven, of hetzij dat zij overleden zijn, die regeren met Christus nu reeds op een zekere manier, gevoegelijk zijnde voor die tijd, welke de ganse tijd door duurt, welke door het getal van 1000 jaren betekend wordt. ‘Maar de anderen van hen (zegt hij) hebben niet geleefd.’ ‘Want het is nu de ure dat de doden zullen horen de stem van het Zoons Gods, en die ze gehoord zullen hebben, zullen leven,’ maar de anderen van hen zullen niet leven. En belangende, dat hij daarbij gevoegd heeft ‘totdat de 1000 jaren voleind worden,’ dat is te verstaan, dat zij op die tijd niet geleefd hebben, toen zij benoorden geleefd te hebben, t.w. doorgaande van de dood tot het leven. En derhalve, wanneer die dag zal gekomen zijn, waarop ook de opstanding van de lichamen geschieden zal, zullen zij uit de graven niet uitgaan tot het leven, maar tot het oordeel, t.w. tot de verdoemenis, welke de tweede dood genoemd wordt; want diegene, die niet geleefd heeft totdat de 1000 jaren voleindigd zijn, dat is: die dien ganse tijd, waarin verhandeld wordt de eerste opstanding, niet gehoord heeft de stem van het Zoons Gods, en van de dood niet doorgegaan is tot het leven, voorwaar! die zal in de tweede opstanding, welke die van het vlees is, te samen met zijn vlees doorgaan tot de tweede dood, want daar volgt: ‘dit is de eerste opstanding; zalig en heilig is hij, die deel heeft in de eerste opstanding,’ dat is: die dezelve deelachtig is. Nu, diegene is dezelve deelachtig, die niet alleen weer levend wordt van de dood, die in de zonde is, maar die ook blijft in datgene, waarin hij weer levend wordt. ‘In deze heeft de tweede dood geen macht,’ zegt hij, maar hij heeft wel macht in de anderen, van wie hij hierboven gezegd heeft ‘en de anderen van hen hebben niet geleefd totdat de 1000 jaren voleindigd waren.’ Want dien ganse tijd door, dien hij 1000 jaren noemt, hoezeer iemand van hen toen geleefd heeft in het lichaam, evenwel is hij niet weer levend geworden van die dood, waarin de goddeloosheid hem vasthield, opdat hij alzo, door weer levend te worden, deelachtig zou mogen worden aan de eerste opstanding, en die volgens de tweede dood in hem geen macht zou hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

WAT MEN HEN HEEFT TE ANTWOORDEN, DIE MENEN, DAT DE OPSTANDING ALLEEN BEKOORT TOT DE LICHAMEN EN NIET TEVENS TOT DE ZIELEN.

Er zijn enigen, die menen, dat de opstanding niet anders kan genoemd worden dan van de lichamen, en daarom beweren zij, dat die eerste opstanding ook in de lichamen zal geschieden; want (zeggen zij) van wie eigenschap is te vallen, aan die komt ook toe, weder op te staan. Nu, de lichamen vallen door het sterven; alzo, zeggen zij, kan er geen opstanding zijn van de zielen, maar van de lichamen. Maar zij spreken tegen de apostel, die dezelve opstanding noemt. Want voorwaar naar de inwendige, en niet naar de uitwendige mens waren zij opgestaan, tot wie hij zegt: 'Indien gij dan met Christus bent opgewekt, zo zoekt de dingen die boven zijn.' (Colossenzen 3) Deze zin heeft hij ook elders met andere woorden gesteld, zeggende; 'opdat, gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid van het Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid van het leven wandelen zouden'. (Romeinen 6:4) Hiervan komt ook dit gezegde: 'Ontwaakt, gij die slaapt! en staat op uit de doden; en Christus zal voor u lichten'. (Efeziers 5:14) Nu, aangaande dat zij zeggen, dat er geen kunnen opstaan dan die vallen, en derhalve menen, dat de opstanding tot de lichamen, en niet tot de zielen, behoort, overmits het de eigenschap van de lichamen is, te vallen; waarom (zeg ik) horen zij de volgende spreuken niet: 'En wilt van Hem niet afwijken, opdat gij niet valt. En: 'Hij staat, of hij valt zijnen eigen Heer.' En: 'Die meent te slaan, hij ziet toe, dat hij niet valt.' Want ik meen, dat die val te verhoeden is in de ziel, en niet in het lichaam; derhalve, indien de opstanding is degenen die vallen, (nu, de zielen vallen mede) voorwaar, zo moet men ook belijden, dat de zielen weder op staan. En aangaande zijn zeggen: 'In deze zal de tweede dood geen macht hebben,' dat hij daar bijgevoegd heeft: 'Maar zij zullen zijn priesters Gods en Christus, en zij zullen met Hem regeren duizend jaren,' zulks is voorwaar niet alleen van de bisschoppen of opzieners en ouderlingen gezegd, welke eigenlijk nu in de kerk priesters genoemd worden, maar gelijk wij ze allen Christenen noemen, naar de zalving onze Heere, vanwege onze geestelijke zalving; alzo noemen wij ze ook allen priesters, omdat zij allen te samen leden eens priesters zijn. De apostel Petrus zegt er van: 'Een heilig volk, een koninklijk priesterdom.'. (1 Petrus 2:9) Voorwaar in het kort en als in het voorbijgaan heeft hij te kennen gegeven hoe Christus God is, wanneer hij noemt de priesters Gods en Christus, dat is: van het Vaders en van het Zoons, hoewel Christus, overmits de gedaante van een dienstknecht, gelijk hij een Zoon van het mensen geworden is, alzo is hij ook een priester geworden en van de eeuwigheid naar de ordening van Melchizédek, van welke zaak wij in dit werk meermalen gesproken hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

VAN GOG EN MAGOG, WELKE DE DUIVEL, OMTRENT HET EINDE VAN DE WERELD ONTBONDEN ZIJNDE, ZAL OPWEKKEN OM DE KERK GODS TE VERVOLGEN.

‘En wanneer de duizend jaren zullen geëindigd zijn, zal de Satanas uit zijne gevangenis ontbonden worden. En hij zal uitgaan om de volken te verleiden, die in de 4 hoeken van de aarde zijn, de Gog en de Magog, om hen te vergaderen tot de krijg; welker getal is als het zand aan de zee.’ (Openbaring 20:7-8). Hiertoe zal hij dan hun verleiden, opdat hij hen verzamelt tot de krijg; want ook tevoren verleidde hij de mensen. Maar nu zal hij uitgaan, gelijk daar gezegd is, tot een openbare vervolging, en zal uitbarsten uit de schuithoeken van zijn vijandschap, want dit zal de laatste vervolging zijn, nl. in dien tijd, dat het laatste Oordeel op handen zal zijn, welke de heilige kerk Gods door de ganse wereld zal lijden, nl. die algemeen stad Christus van de algemeen stad van de duivel, voor zo veel zij beide op de aarde zullen zijn. Want die volken, welke hij noemt Gog en Magog, moet men niet alzo nemen even alsof zij zouden zijn zekere barbarische mensen, gesteld zijnde in enigen hoek van de aarde, of dat het ook zouden zijn de Gelen en Massageten, gelijk sommigen menen, ter oorzaak van de eerste letters van deze namen, of dat het zouden zijn enige andere volken, zijnde uitheems, en afgezonderd van het Romeinse recht. Want daar wordt te kennen gegeven hoe deze volken overal zijn door de ganse wijde wereld, wanneer daar gezegd is ‘de volken die in de 4 hoeken van de aarde zijn,’ en dezelve verklaart hij daarna te zijn Gog en Magog. Wanneer wij de verklaring dezer namen onderzoeken, bevinden wij dat Gog te zeggen is tectum, dat is: dak, en Magog zoveel als de tecto, dat is: van het dak, even alsof men zei ‘het huis, en diegene, die voortkomt van het huis.’ Zo zijn het dan die volken, in welke wij hierboven verstaan hebben, dat de duivel even als in een afgrond besloten is, en daarna hij zelf, welke enigszins van die volken zich verheft en van dezelve voort komt, zodat die volken zijn het dak, en hij van het dak. Doch indien wij beide deze namen willen strekken tot volken, en niet de ene naam tot volken en de andere tot de duivel, zo zullen die volken in enig opzicht ook het dak zijn, dewijl in dezelve na de duivel gesloten wordt, en overmits enigszins de oude vijand onder dezelve bedekt wordt; en ook in enig opzicht zullen die volken van het dak zijn, wanneer zij nl. van een verborgen, bedekten haat zullen uitbarsten tot openbare vijandschap. En aangaande, dat hij zegt: ‘en zij zijn opgekomen op de breedte van de aarde, en omringden de legerplaats van de heiligen, en de geliefde stad.’ Daarmede wordt voorwaar niet te kennen gegeven, hoe dat zij gekomen zijn, of komen zullen tot een plaats, even alsof op een zekere plaats zou zijn het heirleger van de heiligen en de beminde stad, dewijl deze anders niet is dan de kerk van Christus, die door de gehele wereld verspreid is, en derhalve overal, waar zij dan zal zijn, welke onder alle volken zal zijn, ,(hetwelk betekend is door de naam van de breedte van de aarde) daar zal het heirleger van de heiligen zijn, daar zat de beminde God zijn, nl. Zijne Stad, daar zal zij van al haar vijanden (want dezelve zullen met haar ook onder alle volken zijn) met de gruwel van die vervolging omringd worden, dat is: zal met benauwdheden van de verdrukkingen benauwd worden, verdrongen worden, besloten worden en evenwel zal zij haren krijg niet verlaten, welke genoemd is met de naam heirleger.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

OF TOT DE LAATSTE STRAF VAN DE GODDELOZE BEHOORT, DAT ER GEZEGD WORDT ‘DAT HET VUUR NEER KWAM VAN DE HEMEL, EN HEN VERTEERDE.’

Aangaande hetgeen hij zegt ‘en er kwam vuur neer van de Hemel, en verteerde hen,’ dat moet men niet menen hun uiterste straf te zijn, welke zijn zal, als er gezegd zal worden ‘gaat weg van mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur.’ Want dan zullen zij in het vuur gestoten worden, doch het vuur zal van de Hemel niet over hen komen. Maar alhier wordt het vuur van de Hemel zeer wel verslaan van de sterkte van de heiligen, door welke zij de woedenden vijand geenszins zullen wijken om hun wil te doen; want hun vastheid is de Hemel, door welks vastheid zij gekweld en gepijnigd zullen worden met een zeer brandenden allervurigste ijver, uit oorzaak dat zij de heiligen Christus niet hebben kunnen trekken aan de zijde van de antichrist. En dit zal het vuur zijn, dat hen verteren zal, en dat zal van God zijn, want de heiligen worden door Gods gave overwinnelijk, daarom dat de vijanden gepijnigd zullen worden. Want gelijk de ijver ten goedegesteld is, alwaar gelezen wordt ‘de ijver van uw huis heeft mij verteerd,’ alzo daarentegen wordt zij ten kwade gesteld als er gezegd wordt ‘de ijver heeft het ongeleerde volk ingenomen.’ En nu zal een strijdig vuur hen verteren, uitgezonderd nl. het vuur van het laatste Oordeel. Of indien hij ‘het vuur, komende van de Hemel en hen verte rende,’ genoemd heeft die plaag met welke, wanneer Christus nu komt, geslagen zullen worden al de vervolgers van de kerk, welke hij in het leven op de aarde zal vinden, zo wanneer hij de Antichrist zal doden met de geest zijns mond, zo zal zulks evenwel niet de laatste straf van de goddeloze zijn, maar dat zal de laatste straf zijn, welke zij nl. zullen lijden als de opstanding van de lichamen geschied is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

OF MEN VOOR DE TIJD VAN DE VERVOLGING VAN DE ANTICHRIST DUIZEND JAREN HEEFT TE REKENEN.

Deze laatste vervolging, welke geschieden zal door de Antichrist, zal duren (gelijk wij gezegd hebben, en gelijk ook in dit boek en bij de profeet Daniël gesteld is) 3 jaren en 6 maanden. Of deze tijd, hoewel klein zijnde, tot de duizend jaren behoort, in welke hij aan de een zijde zegt, dat de duivel gebonden is, en aan de andere zijde, dat de heiligen regeren met Christus, dan of boven die jaren ook deze kleine tijd gevoegd wordt, zodat zij daar buiten zijn, daaraan wordt met recht getwijfeld. Want indien wij zeggen, dat deze tijd tot die jaren behoort zo zal bevonden worden, dat het Koningrijk van de Heiligen met Christus niet even zulk een lange tijd zich uitstrekt als de duivel gebonden blijft, maar langer; want voorwaar, de heiligen zullen met hunnen Koning zelfs in de vervolging voornamelijk regeren, overwinnende al die grote onheilen, t.w. op dien tijd, wanneer de duivel niet zal gebonden zijn, zodat hij met alle machten vermogen zal hen te vervolgen. Indien dit zo is, hoe geschiedt het dan, dat deze Schriftuur met die duizend jaren beide bepaalt, t.w. de binding van de duivel en het koningrijk van de heiligen, dewijl met de binding van de duivel betekend wordt, dat die 3 jaren en 6 maanden eerder gedaan zal zijn dan het Koningrijk van de heiligen in die duizend jaren met Christus. Doch indien wij zeggen, dat die kleine tijd van die vervolging in die duizend niet behoort gerekend te worden, maar dat na de vervulling er van deze tijd behoort bijgevoegd te worden, opdat alzo eigenlijk mocht verstaan worden, wat hij (wanneer hij gezegd 'de priesters Gods en Christus zullen met Hem regeren duizend jaren') bijgevoegd heeft zeggende, en als de duizend jaren zullen voleind zijn, zal de Satan uit zijn gevangenis ontbonden worden.' En op die wijze geeft hij dan te kennen, dat beide, nl. het koningrijk van de heiligen en de binding van de duivel te samen gelijk zullen ophouden, zodat daarna de tijd van die vervolging noch behoort tot het koningrijk van de heiligen, noch tot de gevangenis van de Satan, (dewijl het beide in duizend jaren bestaat) en alzo wordt dan geloofd, dat deze tijd daarboven bijgevoegd is, en dat men dien daar buiten heeft te rekenen. Indien wij dit alzo willen, verstaan, zullen wij gedrongen worden te belijden dat de heiligen in die vervolging met Christus niet zullen regeren. Maar wie zou durven zeggen, dat dan zijne leden met Hem niet zullen regeren, wanneer zij Hem allermeest en allerkloekste zullen aanhangen? Want zelfs ten deze tijde, hoe heviger de bestorming van het strijd zijn zal, naar die mate zal de eer van niet te wijken, noch te bezwijken, groter zijn, ja! naar die mate zal de kroon van het martelaarschap waardiger en beter zijn. Of, indien men vanwege de verdrukkingen, die zij zullen lijden, niet behoort te zeggen, dat zij zullen heersen, zo zal daaruit ook volgen, dat in het voorgaande dagen, nl. in die duizend jaren, van al die heiligen, welke toen verdrukt werden, moet gezegd worden, dat zij ten tijde van hun verdrukking niet geregeerd hebben met Christus. Insgelijks hebben dienvolgens ook zij, (van wie zielen de auteur van dit boek schrijft gezien te hebben als zielen degenen die gedood waren om het getuigenis van Jezus en om het Woord Gods) niet geregeerd met Christus wanneer zij de vervolging leden, en zij waren het koningrijk van Christus niet, hetwelk nochtans Christus alleruitnemend bezat. Zulks is gans ongerijmd en vreemd, en men behoort dat geheel tegen te staan, want voorwaar, de overwinnende zielen van de glorievolle martelaren, wanneer zij overwonnen en geëindigd hebben al hun pijnen en moeiten, na dat zij hun sterfelijke leden hebben afgelegd, hebben geregeerd en regeren met Christus totdat de duizend jaren geëindigd zullen zijn, om daarna zelfs ook met de ontvanger van onsterfelijke lichamen in van de eeuwigheid te regeren. Derhalve zullen de 3 Jaren en 6 maanden de zielen van hen, die gedood zijn vanwege zijn getuigenis, en die tevoren uit hun lichamen waren gegaan, en die ook zelfs in de allerlaatste

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vervolging uit hun lichamen zullen gaan, met Hem regeren tot deze sterfelijke eeuw geëindigd wordt en dat men tot dat koningrijk doorgaat, alwaar de dood niet zijn zal. Derhalve zullen de jaren van de heiligen, met Christus regerende, meer zijn dan de jaren van de banden en gevangenis van de duivel; want zij zullen ook met hun koning, de Zoon Gods, wanneer de duivel ontbonden zal zijn, 3 jaren en 6 maanden regeren. Zo blijft dan over, wanneer wij horen 'dat de priesters Gods en Christus met Hem regeren zullen duizend jaren, en wanneer de duizend jaren zullen geëindigd zijn, dat de satan ontbonden zal worden van zijne gevangenis,' dat wij dan moeten verstaan, dat, óf de duizend jaren ten aanzien van dit koningrijk van de heiligen niet zullen geëindigd worden, maar ten aanzien van de binding en de gevangenis van de duivel; óf dat de duizend jaren zullen geëindigd worden, zodat zij langer zullen zijn ten aanzien van het koningrijk van de heiligen, en daarentegen korter ten aanzien van de binding van de duivel. Of anders, aangezien de lijd van 3 jaren en 6 maanden zeer kort is, dat het ook wel gelovig is, dat Hij dien tijd niet in rekening heeft willen brengen, hetzij dat satans binding zoveel te minder jaren heeft, of ook, hetzij dat het koningrijk van de heiligen zoveel te meer jaren schijnt gemaakt te hebben, even gelijk ik van de 400 jaren in het 6de boek van dit deel gesproken heb, welke, hoewel zij iets meer waren, evenwel 400 jaren zijn genoemd. En zo danige dingen meer worden vaak in de Heilige Schrift gevonden, indien iemand daar met voordacht op let.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE VERDOEMENIS VAN DE DUIVEL MET DE ZIJNEN, EN EEN KORT WEDERVERHAAL VAN HETGEEN HIER VÓÓR GESPROKEN IS VAN DE OPSTANDING ALLER GESTORVEN LICHAMEN, EN VAN HET OORDEEL VAN DE LAATSTE VERGELDING.

Na dit verhaal van de allerlaatste vervolging bevat hij in ‘t kort alles, wat in het laatste Oordeel de duivel en de vijandige stad met haar overste zal lijden. Want, zegt hij: ‘en de duivel, die hen verleidde, werd geworpen in de poel van het vuur en suffers, alwaar het beest en de valse profeet zijn; en zij zullen gepijnigd worden dag en nacht in alle eeuwigheid.’. (Openbaring 20:10) Dat door het beest zeer wel verstaan wordt de goddeloze stad, daarvan hebben wij reeds gesproken. Nu, zijn valse profeet, is óf de Antichrist, óf dat beeld, dat is: dat geveinsde schijnsel, waarvan wij ook reeds gesproken hebben. Daarna vertelt hij ons, met een kort verhaal van het voorgaande, het laatste Oordeel, dat zijn zal in de laatste opstanding van de doden, welke die van de lichamen zijn zal, en geeft hij ons te verstaan, dat dezelve aan hem geopenbaard is. ‘En ik zag (zegt hij) een groten witten troon, en degene, die daar op zal, van wiens aangezicht de aarde en de Hemel wegvlogen, en geen plaats is voor die gevonden.’. (Openbaring 20:11) Hij zegt niet: ik zag een grote witte troon, en die daar opgezeten was, van wiens aangezicht de aarde en de Hemel wegvlogen, overmits zulks nog niet gedaan was, nl. eer men geoordeeld had over de levenden en de doden; maar hij zegt, dat hij dien heeft zien zitten op de troon, van wiens aangericht de aarde en de Hemel wegvlogen, doch zulks geschiedde daarna. Want als het Oordeel volbracht is, dan zal deze Hemel en deze aarde ophouden, nl. wanneer er een nieuwen Hemel en een nieuwe aarde zijn zal; (Openbaring 21) want deze wereld zal voorbijgaan door verandering van de dingen, en niet door een gehele verderving dezelve, waarover ook de apostel zegt: ‘de gedaante dezer wereld gaat voorbij, daarom wil dat gij zonder bekommering zult zijn.’ (1 Corinthiers 8:13). Zo dan, de gedaante gaat voorbij, maar niet de natuur. Alsdan Johannes gezegd heeft ‘dat hij een heeft zien zitten op de troon, van wiens aangezicht (hetwelk hij wil zeggen, dat daarna zou geschieden) Je aarde en de Hemel wegvlogen,’ zo zegt hij: ‘En ik zag de doden, klein en groot, slaande voor God; en de boeken werden geopend: en een ander boek werd geopend, dat van het leven is; en de doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naar hun werken.’ (Openbaring 20 is. 12). Hij zegt, dat de boeken geopend waren, en ook een boek; maar hoedanig dit boek was, verzwijgt Hij ook niet, want hij zegt ‘dat van het leven is.’ Zo dan, bij die boeken, welke hij in de eerste plaats gesteld heeft, moet men verstaan de heilige boeken, zowel oude als nieuwe, opdat daarin verklaard zou worden, welke zijner geboden God gewild heeft, dat onderhouden zouden worden. Maar in het boek ‘dat van het leven is,’ wordt ons verklaard, wat ieder gedaan of niet gedaan heeft. Indien dit boek vleselijk bedacht wordt, wie zal van dezelfde grootte of lengte kunnen schatten of berekenen? Of ook binnen welke tijd zal zulk een boek kunnen gelezen worden, waarin al de levens van alle mensen geschreven zijn? Of zal daar zulk een groot getal engelen tegenwoordig zijn, als daar mensen zullen zijn, zodat een iegelijk zijn eigen leven van zijn bijgevoegde engel zal horen lezen. Indien dit zo is, zal het geen boek zijn van alle mensen, maar ieder bijzonder zal zijn boek hebben. Maar deze Schriftuur, willende dat er één boek zou verstaan worden, zegt aldus: ‘en een ander boek werd geopend.’ Zo is hier derhalve een zekere Goddelijke kracht te verslaan, door welke het geschieden zal, dat ieder in gedachtenis zulten gebracht worden al zijne werken, hetzij goede of kwade, zodat zij met een aanschouwing van het gemoed? in een wonderlijke snelheid zullen aanschouwd worden, zo danig, dat hun kennis en scientie zal beschuldigen en verontschuldigen de consciëntie, ten einde alzo te

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

samen alleen geoordeeld worden, welke zodanige goddelijke kracht de naam eens boek ontvangen heeft, uit oorzaak daarin enigszins gelezen wordt datgene, wat van hem, die iets gedaan heeft, overdacht wordt. Nu, opdat hij betoont, welke de doden zijn, die daar geoordeeld zullen worden, nl. welke die kleine zijn tezamen met de groten, zo zegt hij met een kort verhaal van het voorgaande, en als wederkerende tot datgene, wat hij voorbijgegaan was, of veel liever opgeschort had: 'En de zee gaf de doden, die in haar waren: en de dood en de hel gaven de doden, die in hen waren.' (Openbaring 20:13) Voorwaar, dat is ongetwijfeld voorheen geschiedt eer de doden geoordeeld worden, en nochtans is dit laatste eerst en voorheen gezegd. Maar dit is het, wat ik gezegd heb, nl. dat hij met een kort verhaal van het voorgaande wedergekeerd is tot datgene, wat hij nagelaten had; doch nu houdt hij de orde, en opdat deze orde te beter zou mogen onderhouden worden, zo verhaalt hij ook van de geoordeelde doden op zijne plaats, even gelijk hij het gezegd had: 'en de zee gaf de doden, die in haar waren; en de dood en de hel gaven de doden, die in hen waren,' zo voegt hij daarna er bij, wat hij tevoren gesteld had, nl. 'en zij werden geoordeeld, een iegelijk naar hun werken.' Want zulks is even hetzelfde, wat hij hier voor gezegd heeft; 'en de doden werden geoordeeld naar hun werken.'

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

WELKE DE DODEN ZIJN, DIE DE ZEE GEGEVEN HEEFT TEN OORDEEL OF WELKE DE DOOD EN DE HEL GEGEVEN HEBBEN.

Maar welke zijn die doden, welke de zee gegeven heeft, wel verstaande die doden, welke in haar waren? Want zij, die in de zee sterven, zijn niet in de hel. Alzo, óf hun lichamen werden bewaard in de zee, óf (hetwelk veel ongerijmde is), de zee had die goede doden, en de hel de kwade. Wie is er, die zulks zal menen? Maar voorwaar, gevoegelijk verstaan sommigen, dat de zee op deze plaats gesteld is voor deze wereld. Alzo, naardien hij te kennen geeft, dat Christus alle, die hij hier zal vinden in het lichaam gesteld te zijn, te samen met hen, die daar zullen opstaan, zal Oordelen, zo heeft hij bij deze doden verstaan, eensdeels de goeden, als tot welke gezegd wordt ‘gij bent doden, (of anders) gestorven, en uw leven is verborgen met Christus in God,’ anderdeels de kwaden, van welke gezegd wordt: ‘laat de doden hun doden begraven.’ Insgelijks kunnen de mensen ook de doden genaamd worden, omdat zij sterfelijke lichamen hebben; daarom zegt ook de apostel Paulus: ‘het lichaam is wel dood om van de monden wil, maar de geest is het leven om van de gerechtigheid wille,’ tonende alzo, dat het beide is in de levende mens, welke hier in het lichaam gesteld is, nl. het lichaam, dat dood is, en de geest, die het leven is; want hij heeft niet gezegd: ‘het sterfelijk lichaam,’ maar ‘het lichaam dat dood is,’ hoewel hij deze zelfde lichamen een weinig daarna sterfelijke lichamen noemt, gelijk zij ook gewoonlijk genoemd worden. ‘Deze doden dan heeft de zee gegeven, nl. zodanige, die in haar waren,’ dat is: deze wereld heeft gegeven alle zodanige mensen die in haar waren, nl. welke nog niet gestorven waren. ‘En de dood, (zegt hij) en de hel hebben hun doden gegeven die zij binnen of in zich hadden.’ De zee heeft de hare gegeven, want zij zijn daar tegenwoordig geweest even gelijk ze gevonden zijn. De dood en de hel hebben ook de hun gegeven, want zij hebben ze weder hersteld tot het leven, waarvan zij uitgegaan waren. En veellicht ook niet zonder oorzaak is het hem niet genoeg geweest, dat hij gezegd zou hebben ‘de dood of de hel,’ maar beide is er gezegd; de dood nl. om van de goede wil, die alleen de dood hebben kunnen lijden en niet de hel: en de hel, om van de kwade wil, welke ook in de hel hun straffen betalen en verdragen. Want, indien het niet ongevoegelijk schijnt, geloofd te worden, dat de oude heiligen, die het geloof van de toekomstige Christus behouden hebben, in zulke plaatsen geweest zijn, welke zeer verre zijn van de pijnigingen van de goddeloze, evenwel omtrent de hel geweest zijn tot de tijd, dat hen het bloed van Christus, en het nederdalen tot die plaats daar vandaan verlost heeft, zo is het, dat nu voortaan de goede gelovigen, die door dat vergoten rantsoen, verlost zijn, gans geen het bekennen totdat zij met het ontvangen van hun lichamen het goede deelachtig worden, dat hun toekomt. Voorts, als hij gezegd had ‘en zij worden geoordeeld, een iegelijk naar zijn werken,’ zo voegt hij kort daarbij hoe dat zij geoordeeld zijn. ‘En de dood en de hel werden geworpen in de poel van het vuur,’ zegt hij, verstaande bij deze namen de duivel (alzo hij de auteur is van het doods en van de helse straffen) en ook tezamen met hem het ganse gezelschap van de duivels; want zulks is het wat hij hier boven met een klare voorkomende reden gezegd heeft, als hij zei: ‘en de duivel, die hen verleidde, werd geworpen in de poel van het vuur en sulfer’ (Openbaring 20:10). Nu, wat hij daar duister bijgevoegd heeft, zeggende: ‘daar liet beest en de valse profeet zijn,’ dit zegt hij hier openlijker niet deze woorden, en zo iemand niet gevonden werd geschreven in het bock van het levens, die werd geworpen in de poel van het vuur.’ (Openbaring 6:15). Dit boek helpt God niet het geheugen versterken, teneinde Hij door vergetelheid niet falen; maar het beduidt de predestinatie degenen, aan wie het eeuwige leven zal gegeven worden; want God is niet diegene, welke hen niet kent, en die in dit boek leest om hen te kennen, maar dit boek van het leven, waarin zij geschreven

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zijn, is veel liever aangaande hen zijne voor kenning zelfs, welke niet kan falen, noch bedrogen worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

VAN DE NIEUWE HEMEL EN DE NIEUWE AARDE.

Nu, het Oordeel voleindigd zijnde, waarin hij tevoren voorzegd heeft, dat de kwaden zullen geoordeeld worden, zo is daar nu nog overig, dat hij ook van de goeden spreke; want nu heeft hij verklaard, wat door de Heere kort gezegd is, nl. ‘en zij zullen gaan in de eeuwige straf.’ Zo volgt nu dan, dat hij ook verklaart, wat daar bijgevoegd wordt, nl. ‘doch de rechtvaardigen zullen gaan in het eeuwige leven.’ Verder zegt hij: ‘en ik zag een nieuwe Hemel en een nieuwe aarde; want de eerste Hemel, en de eerste aarde was voorbijgegaan, en de zee was niet meer.’. (Openbaring 21) Dit zal geschieden met zodanige orde, gelijk ik hier voor door een voorkomende rede reeds gezegd heb, nl. dat hij op de troon een zag zitten, van wiens aangezicht de aarde en de Hemel wegvlogen. Want als zij zullen geoordeeld zijn, welke niet geschreven zijn in het boek van het leven, en als zij in het eeuwige vuur zullen geworpen zijn, (hoedanig dit vuur zal zijn) of in welk gedeelte van de wereld of van de geschapen dingen het zal zijn, geloof ik niet, dat enig mens weet, tenware, dat de Goddelijke geest hem zulks openbaarde, alsdan zal de gedaante dezer wereld door verbranding dezer wereldse vuren vergaan, gelijk in de zondvloed geschied is, door overstroming van de wereldse wateren. Zo dan, door die wereldse verbranding, gelijk ik gezegd heb, zullende de hoedanigheden van de verderfelijke elementen, die overeenkomen met, onze verderfelijke lichamen, geheel door verbranding teniet gaan. En haar wezen zal dan zodanige hoedanigheden hebben, welke door een wonderlijke verandering met de onsterfelijke lichamen zullen overeenkomen, zodat de wereld, tot beter vernieuwd zijnde, bekwaam zal gestekt worden voor die mensen, die zelfs ook in liet vlees tot beter vernieuwd zijn. Doch aangaande zijn zeggen ‘en de zee was niet meer,’ of zij door die grote brand uitgedroogd werd, dan of zij ook tot een betere veranderd werd, zulks zou ik niet licht, kunnen zeggen; want wij lezen, dat er een nieuwe Hemel en een nieuwe aarde zijn zal; maar aangaande een nieuwe zee, daarvan herinner ik mij niet, dat ik ergens iets anders gelezen heb dan dat ook in dit boek gevonden wordt, nl. ‘evenals een glazen zee, gelijk kristal.’ Maar toen sprak hij niet van dit einde van de wereld, en schijnt niet eigenlijk gezegd te hebben de zee, maar evenals een zee, hoewel hij ook hier volgens de profetische manier van spreken (welke gewoon is de woorden in een figuurlijke zin te gebruiken en door gelijkenissen te spreken) die spreuk ‘en de zee was niet meer,’ heeft kunnen zeggen van die zee, van welke hij hierboven gezegd heeft ‘en de zee gaf de doden, die in haar waren.’ Want dan zal deze wereld, n l. het leven van de sterfelijke mensen niet meer beroerlijk en onstuimig zijn, want zulks heeft door de naam zee afgebeeld.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

VAN DE VERHEERLIJKING VAN DE KERK ZONDER EINDE NA DE DOOD.

‘En ik, Johannes, zag de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit de Hemel, toebereid als een bruid, die voor haar man versierd is. En ik hoorde een grote stem uit de Hemel, zeggende: ziet, de tabernakel Gods is bij de mensen, en Hij zal bij hen wonen, en zij zullen zijn volk zijn, en God zelf zal bij hen en hun God zijn. En God zal alle tranen van hun ogen afwissen; en de dood zat niet meer zijn; noch rouw, noch gekrijt, noch moeite zal meer zijn; want de eerste dingen zijn weggegaan. En die op de troon zal, zei: ziet; ik maak alle dingen nieuw.’. (Openbaring 21:1-5) Deze stad wordt gezegd van de Hemel neer te komen, dewijl die genade Hemels is, door welke God dezelve gemaakt heeft. Daarom zegt Hij ook tot haar door Jesaja ‘Ik ben de Heere die u maak.’ En voorwaar, van haar begin af is zij van de Hemel neergekomen, van welk begin af, gedurende de lijd dezer wereld, haar burgers allengs aanwassen door de genade Gods, van boven komende, nl. door het bad van de wedergeboorte in de Heilige Geest, gezonden zijnde van de Hemel. Maar door het Oordeel Gods hetwelk het allerlaatst zijn zal, t.w. door Zijn Zoon Jezus Christus, zal haar klaarheid uit een zonderlinge weldaad Gods zó groot en zó nieuw zijn, dat er geen overblijfselen van de oudheid zullen overblijven, want ook de lichamen zelfs zullen uit hun oude verderfelijkheid en sterfelijkheid overgaan tot onverderfelijkheid en onsterfelijkheid. Want dit van die tijd te willen verslaan, op welken zij regeert met haar koning duizend jaren, zou, dunkt mij, een al te grote onbeschaamdheid zijn, dewijl hij openlijk zegt: ‘God zal alle tranen van hun ogen afwissen; en de dood zal niet meer zijn; noch rouw, noch gekrijt, noch moeite zal meer zijn.’ Want wie zal zo vreemd zijn, en zo gans uitzinnig door hardnekkige twisting, dat hij zou durven zeggen, dat iemand in deze ellende dezer sterfelijkheid, ik zeg niet, dat het heilige volk, maar dat iemand van al de heiligen, dit leven óf leidt, óf geleid heeft, óf leiden zal zonder enige tranen of pijnen te hebben? Want het geschiedt veel meer dat, naarmate iemand heiliger is, of overvloediger in heiliger zuchten en begeerten, ook zijn wenen in het bidden overvloediger is. Want is het niet de stem eens burgers van het Jeruzalem hierboven, welke zegt: ‘mijne tranen zijn mijn brood geworden dag en nacht.’ En: ‘ik zal alle nachten mijn bed wassen, en in mijn tranen zal ik mijn leger nat maken.’ En: ‘mijn zuchten is niet verborgen voor U.’ En; ‘mijn pijn is vernieuwd geworden.’ Of zijn het Zijne kinderen niet, die, bezwaard zijnde, zuchten, dewijl zij niet willen omkleed, maar overkleed worden, opdat het sterfelijke van het leven verslonden worde?’. (2 Corinthiers 5:4) Zijn zij diegene niet, die, de eerstelingen van de geest hebbende, in zich zelf zuchten, verwachtende de aanneming tot kinderen, nl. de verlossing van hun lichaam?’. (Romeinen 8:23) Was ook de apostel Paulus niet van het Jeruzalem van hierboven, en bijzonder was hij dat niet veel meer, wanneer hij voor de Israëlieten, zijne vleselijke broeders, een grote droefheid had, en een gestadige pijn van het hart? Nu, wanneer zal er geen dood meer zijn in die stad, dan als er gezegd zal worden ‘o dood! waar is uw strijd? o dood! waar is uw prikkel?’ De prikkel van het dood is de zonde, welke dan voorwaar niet meer zal zijn, wanneer er gezegd zal worden: waar is zij? Maar nu is niet alleen een iegelijk een zwak burger dezer stad, maar zelfs deze Johannes zegt in zijn zendbrief aldus: ‘indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo bedriegen wij ons zelf, en de waarheid is in ons niet.’. (1 Johannes 1:8) En ook in dit boek, welks naam is Openbaring, worden vele dingen duister gezegd, opdat zij het verstand van de lezer mogen oefenen, en in hetzelve zijn slechts weinige dingen, uit wie de verklaring de andere dingen met moeite en arbeid kunnen onderzocht worden, van het te meer overmits hij dezelfde dingen op velerlei wijzen verhaalt, opdat het schijnt, dat hij telkens wat anders spreekt, daar

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

nochtans in het onderzoeken bevonden wordt, dat hij het zelfde zegt, hoewel telkens op een andere manier. Maar aangaande deze woorden ‘God zal alle tranen van hun ogen afwissen; en de dood zal niet meer zijn: noch rouw, noch gekrijt, noch moeite zal meer zijn,’ zij zijn met zulk een klaar licht uitgesproken van de toekomstige eeuw, en van de onsterfelijkheid en de eeuwigheid van de heiligen (want dan alleen, en daar alleen zullen deze dingen niet zijn) dat wij in de Heilige Schriften geen klare plaatsen zullen kunnen zoeken of lezen, indien wij menen, dat dit duister zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

WAT DE APOSTEL PETRUS GELEERD HEEFT VAN HET LAATSTE OORDEEL GODS.

Laat ons nu ook zien, wat de apostel Petrus van dit oordeel geschreven heeft. ‘In het laatste van de dagen, zegt hij, zullen er spellers komen, die naar hun eigen begeerlijkheden zullen wandelen en zeggen: waar is de belofte van zijn toekomst? Want van die dag, dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen alzo gelijk van het begin van de schepping. Want willens is dit hun onbekend, dat door het woord Gods de Hemelen van overlang geweest zijn, en de aarde uit het water en in het water bestaande, door welke de wereld, die toen was, met het water van de zondvloed bedekt zijnde, vergaan is. Maar de Hemelen, die nu zijn, en de aarde, zijn door hetzelfde woord als een schat weggelegd, en worden ten vuur bewaard tegen de dag van het Oordeel, en van de verderving van de goddeloze mensen. Doch deze éne zaak zij u niet onbekend, geliefden! dat één dag bij de Heere is als duizend jaren, en duizend jaren, als één dag. De Heere vertraagt de belofte niet, (gelijk enigen dat traagheid achten) maar is lankmoedig over ons, niet willende, dat enigen verloren gaan, maar dat zij allen tot bekering komen. Maar de dag des Heere zal komen als een dief in de nacht, in welken de Hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde en de werken, die daarin zijn, zullen verbranden. Dewijl dan deze dingen alle vergaan, hoedanige behoort gij te zijn in heiligen wandel en godzaligheid! Verwachtende en haastende tot de toekomst van de dag Gods, in welke de Hemelen, door vuur ontstoken zijnde, zullen vergaan, en de elementen brandende zullen versmelten. Maar wij verwachten, naar Zijne belofte, nieuwe Hemelen en een nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont.’. (2 Petrus 3:3-13) Hier heeft hij niet gezegd van de opstanding van de doden; maar van het verderf dezer wereld voorwaar gans genoeg, alwaar hij ook, verhalende wat vóór de zondvloed geschied is, enigszins schijnt vermaand te hebben, hoe verre wij te geloven hebben, dat de wereld in het einde van deze tijd zal vergaan. Want ook te dien tijde zegt hij, dat de wereld vergaan is, die toen was, en niet alleen de wereld van de aarde, maar ook de Hemelen, bij welke wij verstaan deze lucht hemelen, van wie plaatsen en ruimten de wateren toen door hun hoog wassen bezet en ingenomen hadden. Zo dan, die ganse windwaaiende lucht, of schier die ganse lucht, die hij de Hemel noemt, of veel liever de Hemelen, maar wél verslaande deze laatste Hemelen, en niet die hoogste, in welke de zon, maan en sterren gesteld zijn, is verkeerd geworden in een waterige hoedanigheid, en was dienvolgens op deze wijze te samen met de aarde vergaan, welke gedaante van de aarde allereerst door de zondvloed verdelgd was. ‘Maar de Hemelen, zegt hij, die nu zijn en de aarde, zijn door het zelfde woord als een schat weggelegd, en worden ten vuur bewaard tegen de dag van het Oordeels, en van de verderving van de goddeloze mensen.’ Derhalve diezelfde Hemelen, en die zelfde aarde, dat is: diezelfde wereld, die, in plaats van die wereld, die door de zondvloed vergaan is, uit dat zelfde water gezet is, die wordt behouden tot het allerlaatste vuur, in de dag van het Oordeel, en verderving van de goddeloze mensen. Want vanwege die zeer grote verandering twijfelt hij ook niet te zeggen, dat er zelfs een verderving van de mensen geschieden zal, daar nochtans hun natuur altijd zal blijven, hoewel gesteld zijnde in de eeuwige straffen. Iemand zal misschien hier vragen: indien, nadat het Oordeel geschied is, deze wereld zal branden, eer dat in plaats van dezelve een nieuwe Hemel en nieuwe aarde gesteld worden, waar zullen dan ten zelfden tijde van de verbranding dezelve de heiligen blijven, dewijl zij, aangezien zij lichamen hebben, in een zekere lichamelijke plaats noodzakelijk moeten wezen? Wij mogen antwoorden, dat zij zullen zijn in de bovenste delen, alwaar zo hoog de vlam van die brand niet zal opklimmen, gelijk ook aldaar de wateren van de zondvloed niet opgeklommen zijn. Want zij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zullen alsdan zodanige lichamen hebben, dat zij daar zullen zijn, waar zij willen zijn. Daarenboven zullen zij, die nu onsterfelijk en onverderfelijk geworden zijn, zelfs het vuur van die verbranding niet vrezen, even gelijk de verderfelijke en sterfelijke lichamen van die drie mannen in de brandende oven ongekwetst hebben kunnen leven. (Deze 3 mannen waren Sadrach, Mesach en Abednego, die het gouden kalf van Nebukadnezar veracht hadden. Men kan deze geschiedenis lezen in het derde hoofdstuk van Daniël)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

WAT DE APOSTEL PAULUS AAN DE THESSALONICENZEN GESCHREVEN HEEFT, EN VAN DE OPENBARING VAN DE ANTI-CHRIST, NA WIENS TIJD DS DAG VAN DE HEERE ZAT VOLGEN.

Opdat dit boek niet al te uitvoerig wordt, zal ik vele evangelische en apostolische spreuken van dit laatste Goddelijke Oordeel moeten voorbijgaan; evenwel op generlei wijze moeten wij voorbijgaan de apostel Paulus, die, schrijvende aan de Thessalonicensen, aldus zegt: 'En wij bidden u, broeders! door de toekomst van onze Heere Jezus Christus, en onze toevergadering tot Hem; dat gij niet haast bewogen wordt van verstand, of verschrikt, noch door geest, noch door woord, noch door zendbrief, als van ons geschreven, alsof de dag van Christus aanstaande ware. Dat u niemand verleide op enigerlei wijze; want die komt niet, tenzij dat eerst de afval gekomen zij, en dat geopenbaard zij de mens van de zonde, de zoon van het verderf; die zich tegenstelt en verheft boven al, wat God genaamd, of als God geëerd wordt, alzo dat hij in de tempel Gods als een God zal zitten, zich zelf vertonende, dat hij God is. Gedeukt gij niet, dat ik, nog bij u zijnde, u deze dingen gezegd heb? En nu, wat hem weerhoudt, weel gij, opdat hij geopenbaard worde te zijnen eigen tijd. Want de verborgenheid van de ongerechtigheid wordt al rede gewrocht; alleenlijk, die hem nu weerhoudt, die zal hem weerhouden, totdat hij uit het midden zal weggedaan worden. En alsdan zal de ongerechtig geopenbaard worden, dewelke de Heere verdoen zal door de Geest zijns mond, en teniet maken door de verschijning Zijner toekomst; Hem, zeg ik, wiens toekomt is naar de werking van de satan, in alle kracht, en tekenen, en wonderen van de leugen; en in alle verleiding van de onrechtvaardigheid in degenen, die verloren gaan; daarvoor dat zij de liefde van de waarheid niet aangenomen hebben, om zalig te worden. En daarom zal hun God zenden een kracht van de dwating, dat zij de leugen zouden geloven; opdat zij allen veroordeeld worden, die de waarheid niet geloofd hebben, maar een welbehagen, hebben gehad in de ongerechtigheid.', (2 Thessalonicenzen 2:1-12.) Er is niemand, die hieraan twijfelt of hij heeft dit gesproken van de Antichrist en van de dag van het oordeel. 'Want deze dag van de Heere, zegt hij zal niet komen, tenzij dat diegene eerst komt, dien hij de afval noemt,' nl. de afval van God de Heere. Indien dit van alle goddeloze met recht gezegd kan worden, hoeveel temeer dan van hem. Maar in welken tempel Gods hij als een God zal zullen, is onzeker, nl. of hij zal zitten in die vervallen steenhoop van die tempel, die door koning Salomo opgebouwd is, dan of hij zal zitten in de kerk. Want de apostel heeft ongetwijfeld de tempel van enige afgod, of van enigen duivel niet genoemd de tempel Gods, waarom ook sommigen op deze plaats willen verstaan hebben bij de naam Antichrist niet de overste zelfs, maar de ganse menigte mensen tot hem behorende, te samen met hunnen overste, en menen ook, dat het beter in het Latijn zou gesproken worden, even gelijk het in het Grieks slaat, nl. dat hij zit, niet in Templo Dei, dat is: in de tempel Gods, maar in Templum Dei, dat is: tot een tempel Gods, even alsof hij zelf was de tempel Gods, welke is de kerk, even gelijk wij zeggen sedet in amicum, idest, velut amicus, dat is te zeggen: hij zit, tot een vriend, dat is: even gelijk een vriend, en zo voorts alles, wat men meer de zodanige manier van spreken plagt te zeggen. En aangaande dat hij zegt: 'en nu, wat hem weerhoudt, weet gij,' dat is: wat hem in de weg is, en wat de oorzaak van zijn vertoeven is, weet gij, opdat hij geopenbaard worde te zijnen eigen tijd. Dit heeft hij hen niet openlijk willen zeggen, aangezien hij gezegd had, dat zij het wisten. En alzo wij, die niet weten wat zij dies aangaande wisten, begeren met grote arbeid gekomen tot datgene, wat de apostel van zulks gemeend heeft, maar kunnen niet van het te meer omdat, wat hij daarbij gevoegd heeft, dezen zin nog duisterder maakt. Want wat is dit te zeggen, nl. 'want de verborgenheid van de ongerechtigheid wordt al rede

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gewrocht; alleenlijk die hem nu weerhoudt, die zal hem weerhouden, totdat bij uit het midden zal weggedaan worden. En als dan zal de ongerechtig geopenbaard worden.' Ik belijd hier gaarne, dat ik gans niet weet, wat hij wil zeggen: nochtans zal ik niet verzwijgen de gissingen of bedenkingen van de mensen, die ik aangaande deze zaak heb kunnen horen of lezen. Enigen menen, dat dit gesproken is van het Romeinse Rijk, en dat de apostel Paulus daarom dit niet openlijk heeft willen schrijven, opdat hij geen lastering en haat zou onderworpen zijn als iemand, die het Romeinse Rijk kwatijk gewenst had, van het te meer dewijl daar gemeend en gehoopt werd, dat het eeuwig zou zijn, zodat hij derhalve bij hetgeen hij gezegd heeft 'want de verborgenheid van de ongerechtigheid wordt al rede gewrocht,' wil verstaan hebben keizer Nero, wiens daden evenals van de Antichrist al rede schenen te zijn. Van daar, ook sommigen menen, dat hij eenmaal weer op zal staan en de Antichrist zal worden; doch er zijn ook enigen, die menen, dat hij zelfs ook niet omgebracht is maar menen veel liever, dat hij heimelijk weggenomen is, opdat daardoor zou gemeend worden, dat hij gedoopt was, waarbij zij ook voegen, dat hij levend verborgen werd, blijvende in dezelfde kracht van zijn jaren, in welke hij was, toen men meende dat hij gedood werd, en dat hij alzo daar zal blij ven tot hij te zijner tijd geopenbaard wordt en weer hersteld in zijn Rijk. Maar ik verwonder mij zeer over de stoute vermetelheid van hen, die dit menen: nochtans hetgeen de apostel zegt 'alleenlijk, die hem nu weerhoudt, die zal hem weerhouden tot dat hij uit het midden zal weggedaan worden' zulks wordt niet ongevoegelijk geloofd van het Romeinse Rijk gezegd te zijn, nemende het nl. even alsof er aldus gezegd was: alleenlijk die nu heerst, laat hem heersen tot dat hij uit het midden wordt, dat is: uit het midden weggenomen worde.' En alsdan zal de ongerechtig geopenbaard worden, aangaande van wie niemand twijfelt of daarbij wordt te kennen gegeven de Antichrist. Doch anderen menen dat dit, alsmede dat hij zegt 'en nu, wat hem weerhoudt, weet gij;' insgelijks 'het werken van de verborgenheid van de ongerechtigheid, van niemand anders gesproken is dan van de bozen en van de geveinsden, welke in de kerk zijn zolang tot zij komen tot zulk een groot getal, hetwelk voor de Antichrist een groot volk mag uitmaken, en dit zeggen zij, dat de verborgenheid van de ongerechtigheid is, dewijl het verborgen en onbekend schijnt te zijn. Voorts zeggen zij, dat de apostel de gelovigen vermaant, dat zij het geloof, dat zij houden, toch standvastig houden, en er in volharden, zeggende ' Tantum qui modo tenet, teneat donec de medio fiat,' hetwelk men uitleggen mag: alleenlijk, die nu houdt, laat bij houden, tot dat hij uit het midden worde, dat is: tot dat de verborgenheid van de ongerechtigheid, welke nu verborgen is, uit het midden van de kerk uitgaat. Want tot deze zelfde verborgenheden menen zij ook te behoren, wat de evangelist Johannes in zijn zendbrief zegt, nl.: 'Kinderen! het is de laatste ure: en gelijk gij gehoord hebt, dat de Antichrist komt, zo zijn ook nu vele Antichristen geworden; waaruit wij kennen, dat het de laatste ure is. Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet, want indien zij uit ons geweest waren, zo zouden zij met ons gebleven zijn.' (l Johannes 2:18-19). Gelijkerwijs dan voor het einde, zeggen zij, in deze ure, welke Johannes. de laatste noemt, vele ketters uitgegaan zijn uit het midden van de kerk, welke hij noemt vele Anti christen, alzo zullen zij dan allen daarvan uitgaan, welke niet tot Christus, maar tot dien laatste Antichrist zullen behoren, en alsdan zal hij geopenbaard worden. Ondertussen verstaat de een de duistere woorden van de apostel aldus; de andere weer anders. Nochtans is het buiten alle twijfel, dat hij hiermede gezegd heeft, dat Christus niet zal komen om te oordelen de levenden en de doden, tenzij, dat zijn tegenstander de Antichrist, eerst komt om te verleiden allen, die in de ziel dood zijn, hoewel zulks tot het verborgen oordeel Gods behoort, dat zij door hem verleid zullen worden; want zijne toekomst zal zijn, gelijk daar gezegd is, na de werking van de satan, in alle macht, en tekenen, en wonderheden van de leugen, en in alle verleiding van de ongerechtigheid in diegene, die verloren gaan; want dan zal de satan ontbonden worden, en door dien Antichrist zal hij in al zijn kracht wonderlijk, doch leugenachtig werken. Doch hiervan plagt getwijfeld te worden of

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

deze tekenen en wonderheden van de leugen daarom alzo genaamd zijn, overmits zij door spokerijen en toverijen de zinnen van de sterfelijke mensen zal bedriegen, zodat hij schijnt te doen, wat hij niet doet, dan of het daarom is, overmits deze wonderheden, hoewel het ware wonderheden zullen zijn, diegene, welke geloven gouden, tot de leugens zullen trekken, menende, dat die anders niet kunnen geschieden dan door Goddelijke kracht, alzo zij geen wetenschap hebben van de kracht van de duivel, voornamelijk, alzo hij dan zulke grote macht zal krijgen, meer dan hij ooit gehad heeft. Want, wanneer het vuur van de Hemel gevallen is, en dat met een gelijke overvalling verteerd heeft zulk een groot huisgezin met zulke grote kudden van de beesten van de vrome Job, en toen ook die grote wind plotseling kwam en het huis neerwierp, en zijne zonen dode, dat zijn toen geen ijdele schijnsels of spokerijen geweest. En evenwel zijn dat werken van de satan geweest, aan wie God deze macht gegeven had. Doch aangaande deze wonderheden en tekenen van de leugen, waarom of om welke reden van beiden, dat zij alzo genoemd zijn, dat zal dan klaarst blijken. Doch om welk van beiden er gezegd is, dat zij verleid zullen worden door deze tekenen en wonderheden, die waardig zullen zijn verleid te worden, daarvan zegt hij: ‘Daarom, dat zij de liefde van de waarheid niet aangenomen hebben om zalig te worden.’ (2 Thessalonicenzen 2:10). De apostel heeft hier bijgevoegd ‘En daarom zal hun God zenden de werking van de dwating, opdat zij de leugen geloven.’ Want God zal hen zenden, overmits God door Zijn rechtvaardig oordeel toelaten zal, dat de duivel zulks doet, hoewel bij zulks doel met een ongerechtig en boze raad. ‘Opdat zij alle geoordeeld worden, zegt hij, die de waarheid niet geloofd hebben, maar een welbehagen hebben gehad in de ongerechtigheid.’ (2 Thessalonicenzen 2 vs 12). Derhalve, de geoordeelde zullen verleid worden, en de verleiden zullen geoordeeld worden. Maar de geoordeelde zullen verleid worden door die oordelen Gods, die verborgen rechtvaardig zijn en rechtvaardig verborgen zijn, met welke oordelen Hij van de beginne de zonde van de redelijke schepselen altijd geoordeeld heeft. Doch de verleiden zullen geoordeeld worden in het laatste en openbare Oordeel door Jezus Christus, die allerrechtvaardigst zal oordelen, en die zelf alleronrechtvaardigst geoordeeld is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

WAT DEZELFDE APOSTEL IN ZIJN EERSTE ZENDBRIEF, AAN DE THESSALONICENZEN VAN DE, OPSTANDING VAN DE DODEN GETEERD HEEFT.

Maar hier heeft de apostel gezwegen van de opstanding van de doden, doch in zijn eerste zendbrief aan hen zegt hij: ‘doch, broeders! ik wil niet, dat gij onwetende bent van degenen, die ontslapen zijn, opdat gij niet bedroefd bent, gelijk als de anderen, die geen hoop hebben. Want indien wij geloven, dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzo zal ook God degenen, die ontslapen zijn in Jezus, weer brengen met Hem. Want dat zeggen wij u door het woord van de Heere, dat wij, die levend overblijven zullen tot de toekomst van de Heere, niet zullen voorkomen degenen, die ontslapen zijn. Want de Heere zelf zal met een geroep, met de stem van het archangels, en met de bazuin Gods neerdalen van de Hemel; en die in Christus gestorven zij’, zullen eerst opstaan; daarna wij, die levend overgebleven zijn, zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, de Heere tegemoet, in de lucht; en alzo zullen wij altijd met de Heere wezen.’. (1 Thessalonicenzen 4:13-17) Deze apostolische woorden verklaren ons zeer duidelijk, dat de opstanding van de doden dan zal geschieden, wanneer de Heere Christus komen zal om te oordelen de levenden en de doden. Maar alhier plagt gevraagd te worden, of ook diegene, welke de Heere Christus in het leven vinden zal, van wie persoon de apostel afbeeldt op zich zelf, en op hen, die toen met hem leefden, of die nimmermeer zullen sterven, dan of zij in dat zelfde ogenblik tijd, waarop zij tezamen met hem, die verrijzen, opgenomen zullen worden in de wolk, de Heere tegemoet in de lucht, met een wonderlijke rasheid door de dood tot de onsterfelijkheid zullen doorgaan; want men kan niet zeggen, dat het onmogelijk is, wanneer zij door de lucht omhoog gevoerd worden, dat zij dan in die korte tijd zouden kunnen sterven, en weer levend worden. Want aangaande zijn zeggen ‘en alzo zullen wij altijd met de Heere wezen,’ dit moet men niet zó nemen, even alsof hij gezegd had, dat wij altijd in de lucht met de Heere zullen blijven, want Hij zelf zal daar niet blijven, dewijl Hij daar heen komende doorgaan zal. Want Hem zal men tegemoet gaan als komende, en niet als blijvende; maar alzo zullen wij met de Heere wezen, d.i.: alzo zullen wij zijn, hebbende altijd eeuwige lichamen, overal, waar wij met Hem zullen zijn. Maar ondertussen zelfs ook de apostel schijnt ons tot deze zin te dringen, door welken wij menen, dat die levenden, welke de Heere hier vinden zal, in die zelfde korte tijd niet alleen de dood zullen ondergaan, maar ook de onsterfelijkheid zullen verkrijgen. Want, zegt hij ‘in Christus zullen zij alleen levend gemaakt worden.’ (1 Corinthiers 15:22). Maar dewijl hij op een andere plaats van deze zelfde opstanding van de doden zegt ‘hetgeen gij zaait, wordt niet levend, tenzij dat het eerst sterft,’ hoe geschiedt het dan, dat zij, die Christus hier levend vinden zal, in Hem door onsterfelijkheid zullen levend gemaakt worden, aangezien zij niet sterven, dewijl wij zien, dat er derhalve gezegd is ‘hetgeen gij zaait, wordt niet levend, tenzij dat het gestorven is?’ 1Co 15:36). Of indien het niet behoorlijk is, dat wij zeggen, dat alleen die lichamen van de mensen gezaaid worden, welke enigszins door sterven weer tot de aarde keren, volgens hetgeen mede brengt dat vonnis van God, uitgesproken tegen dien overtreder, die een vader van het menselijk geslacht was, nl. ‘stof bent gij, en gij zult tot stof wederkeren,’. (Genesis 3:19) Zo zal daaruit volgen, dat wij dan moeten bekennen, dat zij, welke Christus, als Hij zal komen, vinden zal, nog niet uitgegaan zijnde uit hun lichamen, niet gehouden noch onderworpen zijn aan de voorverhaalde woorden van het apostels, gelijk ook aan die woorden van het boek van de schepping; want omhoog opgenomen zijnde in de wolken, worden zij niet gezaaid, want zij gaan niet weer tot de aarde, noch keren weer tot haar, hetzij dat zij gans geen dood ondergaan, of dat zij een

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

korte tijd in de lucht dood zijn. Maar behalve dit komt mij iets anders te binnen, nl. dat dezelfde apostel zegt, wanneer hij tot die van Corinthe spreekt van de opstanding van de doden: ‘wij zullen allen weder opslaan,’ of gelijk in andere boeken staat ‘wij zullen allen ontslapen.’ Aangezien er dan geen opstanding kan geschieden, tenzij de dood voorgaat, en aangezien wij ook geen ander ontslapen op die plaats kunnen verstaan dan de dood: hoe zal dit geschieden, nl. dat zij allen zullen óf ontslapen, óf weer opstaan, indien er zo velen zijn, die niet zullen ontslapen, noch weer opstaan, nl. zij, welke Christus in het lichaam zal vinden? Derhalve, indien wij geloven aan gaande die heiligen, welke (wanneer Christus komt), in ‘t leven gevonden zullen worden, en Hem in ‘t gemoed opgenomen zullen worden, dat zij in die opneming uit hun sterfelijke lichamen zullen gaan, en dat zij weer zullen keren tot dezelfde lichamen, die daar nu onsterfelijk zullen zijn, alsdan zullen wij in de woorden van de apostel geen zwarigheid lijden, hetzij te plaatse, waar hij zegt ‘hetgeen gij zaait, wordt niet levend, tenzij dat het eerst sterft,’ of hetzij ter plaatse, waar hij zegt ‘wij zullen allen weer opslaan,’ of ‘wij zullen allen ontslapen.’ Want dezen zullen ook door onsterfelijkheid niet levend worden, tenzij dat zij eerst, hoewel een weinige sterven, en volgens dien zullen zij ook buiten de opstanding niet zijn, als voor welke de ontslapen voorgaat, hetwelk, hoewel het zeer kort is, nochtans ontslapen is. En waarom zal het ons ongelovig schijnen, dat die menigte lichamen enigszins in de lucht gezaaid wordt, en dat zij aldaar later onsterfelijk en onverderfelijk weer levend worden, dewijl wij geloven, wat dezelfde apostel elders zeer klaar zegt, n l. dat de opstanding zal geschieden ‘in een ogenblik tijd,’ (1 Corinthiers 15:52) en dat het stof van de alleroudste dode lichamen met een onbegrijpelijke snelheid zal wederkeren tot hun leden, die daar in een allerhoogst geluk zonder einde zullen leven. En wij hebben ook niet te menen, dat die heiligen vrij zullen zijn van dat vonnis, waardoor tot de mens gezegd is: ‘stof bent gij, en gij zult tot stof wederkeren,’ indien de lichamen van hen, wanneer zij sterven, niet in de aarde komen, want gelijk zij in de opneming zullen sterven, alzo zullen zij ook weer opstaan, wanneer zij gevoerd worden in de lucht; want gij zult tot de aarde wederkeren, is even zoveel als tot zulks zult gij wederkeren door verlies van het leven, hetwelk gij waart eer gij het leven aanneemt, dat is: gij zult, dood zijnde, zijn, wat gij waart eer gij leefde. ‘En de Heere God had de mens geformeerd uit het stof van de aarde, en in zijne neusgaten geblazen de adem van het leven, alzo werd de mens tot een levende ziel,’ even alsof er gezegd werd: gij bent levende aarde, welke gij niet waart, en gij zult levenloze aarde worden, gelijk gij waart. (Genesis 2:7) Insgelijks hetgeen alle lichamen van de doden zijn eer ze vergaan, dat zullen dezen mede zijn als zij sterven, waar zij ook sterven, als zij nl. zonder leven zullen zijn, hetwelk zij daarna weder zullen ontvangen. Zo dan, op deze wijze zullen zij wederkeren tot de aarde, dewijl zij van levende mensen aarde zullen worden. Nu, hoe geschieden zal, wat wij nu naar het begrip van ons klein verstand enigszins gissen, zulks zal dan allermeest bij ons zijn om het te mogen bekennen: ondertussen is het behoorlijk, indien wij Christenen willen zijn, dat wij geloven, dat de opstanding van de doden geschieden zal in het vlees, wanneer Christus komen zal om te Oordelen de levenden en de doden. Evenwel is ons geloof aangaande deze zaak daarom niet ijdel, al is ‘t, dat wij niet volkomen kunnen begrijpen hoe deze opstanding zal toegaan. Doch het is tijd, dat wij nu ook eens, zo veel ons nodig zal schijnen, aan tonen, (gelijk wij beloofd hebben,) wat de oude profetische boeken van dit laatste Oordeel Gods voorzegd hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

WAT DE PROFEET JESAJA GESPROKEN HEEFT VAN DE OPSTANDING VAN DE DODEN EN VAN DE VERGELDING VAN HET OORDEEL.

De profeet Jesaja zegt: ‘de doden zullen weder opstaan, en die in de graven zijn, zullen weder opstaan, en allen die op aarde zijn, zullen zich verblijden; want de dauw, die van U is, is hun gezondheid; maar de aarde van de goddeloze zal vallen.’ Het gehele voorgaande lid behoort tot de opstanding van de gelukzaligen, maar dat hij zegt ‘de aarde van de goddeloze zal vallen,’ dat wordt wel verstaan als gezegd te zijn van de lichamen van de goddeloze, welke ten val van de verdoemenis zullen, komen. Ondertussen, indien wij, wat gesproken is van de opstanding van de goeden, naarstige en nauwkeuriger willen doorzien, moeten wij die spreuken ‘de doden zullen weder opstaan,’ tot de eerste opstanding strekken, en hetgeen er volgt ‘en die in de graven zijn, zullen weder opslaan,’ moet men verstaan van de tweede opstanding. Voorts, indien wij ook willen onderzoeken aangaande die heiligen, welke de Heere hier levend vinden dat, zo is ‘t, dat zeer gevoegelijk hun toegeëigend zal worden, wat hij daar bijgevoegd heeft, nl. ‘en allen, die op aarde zijn, zullen zich verblijden; want de dauw, die van u is, is hun gezondheid.’ Door de gezondheid verslaan wij op deze plaats zeer gevoegelijk de onsterfelijkheid, want die is een allervolkomendste gezondheid, welke niet ververst wordt, door de spijzen, evenals door dagelijkse medicijnen. Diezelfde profeet, die elders de goeden, goede hoop geeft vanwege de dag van het Oordeel, en daarna de kwaden verschrikt, spreekt aldus: ‘want alzo zegt de Heere: Ziet, ik zal de vrede over haar uitstrekken als een rivier, en de heerlijkheid van de heidenen als een overlopende beek; dan zult gij lieden zingen, gij zult op de zijden gedragen worden, en op de knieën zeer vriendelijk getroeteld worden. Als een, dien zijne moeder troost, alzo zal ik u troosten; ja! gij zult te Jeruzalem getroost worden. En gij zult het zien, en uw hart zal vrolijk zijn, en uwe beenderen zullen groenen als het tedere gras; dan zal de hand van de Heere bekend worden aan zijne knechten. En Hij zal zijn vijanden gram worden. Want ziet, de Heere zal met vuur komen, en zijn wagen als een wervelwind; om met grimmigheid zijn toorn hiertoe te wenden, en zijne scheiding met vuurvlammen. Want met vuur, en met zijn zwaard zal de Heere in het recht treden, met alle vlees; en de verslagenen van de Heere zullen vermenigvuldigd zijn.’. (Jesaja 66:12-16) Hij zegt ‘ik zal de vrede over haar uitstrekken als een rivier,’ waarbij wij moeten verstaan de overvloed van zijn vrede, behalve welke geen groter kan zijn. Met deze vrede zullen wij in het einde besproeid worden, met dezen, zeg ik, waarvan wij overvloedig in het voorgaande boek gesproken hebben. Deze rivier zegt hij neer te wenden over hen, aan wie hij zo grote gelukzaligheid belooft, opdat wij alzo mitsdien mogen verstaan, dat in dat land van die gelukzaligheid (hetwelk in de Hemel is) alles door die rivier verzadigd wordt. Maar aangezien deze vrede ook in de aardse lichamen een kracht van onverderfelijkheid en onsterfelijkheid zal doen vloeien, zo is het, dat hij daarom zegt, dat hij deze rivier neer wend, opdat hij niet enigszins de dingen, die beneden zijn, met de dingen, die’ omhoog zijn, overgiet en overstort, en alzo mitsdien de mensen gelijk de engelen maakt. En bij Jerusalem moeten wij niet verstaan dat Jerusalem, dat dienstbaar is tezamen met van dezelfde kinderen, maar onze vrije moeder, welke naar het getuigenis van de apostel ‘eeuwig in de Hemelen is,’ alwaar wij na de moeite onzer ellende en zorgen van de sterfelijke mensen zullen vertroost worden, evenals zijne kleine kinderen, die op zijne schouders en knieën zullen gedragen worden; want die gans ongewone gelukzaligheid zal ons, die nog nieuw en ongeoefend zijn, met haar allervriendelijkste behulpzaamheid en gedienstigheden tot zich ontvangen. ‘Aldaar zullen wij zien, en aldaar zal ons hart zich verblijden.’ Doch hij zegt niet,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

wat wij zullen zien. Maar wat zouden wij anders zien, dan God? Opdat in ons vervuld worde de evangelische belofte ‘zalig zijn het reine van harte, want zij zullen God zien.’ En voorts zullen wij alle dingen zien, die wij nu niet zien, doch die wij geloven naar de mate van ons menselijk verstand, en alzo veel minder bedenken dan zij zijn. ‘En gij zult zien, zegt hij, en uw hart zal zich verblijden.’ Hier gelooft gij, maar daar zult gij zien. Maar aangezien hij gezegd heeft ‘en uw hart zich verblijden,’ opdat wij niet zouden menen, dat die goeden van Jeruzalem alleen tot onze geest behoren: ‘en uw beenderen, zegt hij, zullen groeien als het tedere gras,’ alwaar hij bedektelijk te kennen geeft de opstanding van de lichamen, als kwansuis verklarende hetgeen hij niet gezegd had; want wanneer wij zien, zo zullen zij niet worden; maar dewijl zij geweest zijn, zo zullen wij, die geweest zijn, zien; want ook van de nieuwe Hemel en van de nieuwe aarde heeft de profeet hierboven gezegd, alzo hij die dingen, die de heiligen in het einde beloofd worden, dikwijls gezegd had. Want ziet zegt hij, Ik schep nieuwe Hemelen en een nieuwe aarde; en de vorige dingen zullen niet meer gedacht worden, en zullen in het hart niet opkomen. Maar wees gij lieden vrolijk, en verheugt u tot in van de eeuwigheid in hetgeen Ik schep; want ziet, Ik schep Jeruzalem een verheuging, en haar volk een vrolijkheid. En Ik zal Mij verheugen over Jeruzalem, en vrolijk zijn over Mijn volk; en in haar zal niet meer gehoord worden de stem van de wening’. (Isa 65:17-19) Dit alles pogen sommige vleselijke mensen te strekken en toe te eigenen tot die 1000 jaren. Maar naar de profetische wijze worden figuurlijke manieren van spreken onder de eigen gemengd, opdat onze nuchtere aandacht met een heilzame arbeid moge komen tot het geestelijk verstand. Want de vleselijke luiheid, of ook de traagheid van het ongeleerde en ongeoefende verstand is tevreden met de uiterlijke boekstaf van de letters, en meent niet, dat zij inwendig iets heeft te onderzoeken. Maar dit zal genoeg gezegd zijn van die profetische woorden, welke voor deze plaats geschreven zijn. Doch aangaande deze plaats, van welke wij lot het voorgaande afgeweken zijn, als hij in dezelve gezegd had: ‘en uwe beenderen zullen groenen als het tedere gras,’ zo is ‘t, dat hij daar bijgevoegd heeft, om te bewijzen, dat hij nu spreekt van de opstanding van het vlees, maar wél verslaande van de goeden, zeggende: ‘En de hand van de Heere zal bekend worden van hen, die Hem eren;’ want is dit anders, dan de hand van Hem, die Zijne dienaars van Zijne verachters onderscheidt? Van dezen voegt hij het volgende er bij: ‘En hij zal de ongehoorzame dreigen,’ of, gelijk een ander overget heeft: ‘En hij zal de ongelovigen dreigen;’ maar wat nu door dreiging gezegd wordt, zal dan door werking vervuld worden. ‘Want ziel, de Heere (zegt hij) zal met vuur komen, en zijn wagens als een wervelwind; om met grimmigheid Zijn toorn hiertoe te wenden, en zijn scheiding met vuurvlammen. Want met vuur, en met Zijn zwaard zal de Heere in het recht treden, met alle vlees; en de verslagenen van de Heere sullen vermenigvuldigd zijn.’ (Jesaja 66:15-16). Alhier (hetzij door vuur, hetzij door onweer hetzij door het zwaard) geeft hij te verstaan de straf van het Oordeel. Want hij zegt, dat de Heere voor dengenen, wie zijn komst tot een straf zal zijn, komen zal tot een vuur. Nu, bij Zijne wagens verstaan wij niet ongepast de diensten van de engelen. En aangaande zijn zeggen ‘dat al het land en al het vlees geoordeeld wordt in zijn vuur, en in het zwaard, daarbij moeten wij niet verstaan de geestelijken en heiligen, maar de aardse en vleselijke, van wie gesproken is: ‘Die het aardse smaken,’ of; ‘dewelke aardse dingen bedenken.’. (Filippenzen 3:19) Insgelijks: ‘Wijs te zijn naar het vlees, is de dood.’ En welk gans vlees door de Heere genaamd worden, als hij zegt: ‘Mijn Geest zal niet langer blijven in die mensen, want zij zijn vlees.’ En belangende, dat hier bijgesteld is: ‘en velen zullen daar gewond zijn van de Heere,’ daarbij wordt te verstaan gegeven, dat door die wonde de tweede dood zal geschieden. Het is wel waar, het vuur, het zwaard en de wonde kunnen ook genomen worden ten goede, want de Heere heeft ook gezegd, dat Hij het vuur wil zenden in de wereld; ook werden door hen gezien gedeelde tongen als vuur, toen de Heilige Geest gekomen was. En dezelfde Heere, zegt hij, is niet gekomen om vrede te brengen op aarde, maar het zwaard. En het woord Gods noemt de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

schriftuur een tweesnijdend zwaard, vanwege de tweeërlei snijding van de twee Testamenten. En in het lied van de liederen zegt de Heilige kerk, dat zij met liefde gewond is, zodat zij is als geschoten door het geweld van de pijlen van de liefde. Maar hier, als wij lezen of horen, dat de Heere als een wreker zal komen, zo blijkt ook daaruit, hoe en op welke wijze men dit te verstaan heeft. Daarna in 't kort verhalende allen, die door dit oordeel zullen verteerd worden, en betekenende de zondaren en goddeloze onder het voorbeeld van de spijzen, in de oude wet verboden zijnde, van welke zij zich niet onthouden hebben, verklaart hij, met een kort verhaal van het voorgaande, van de beginne aan de genade van het Nieuwe Testament, eindigende zijne rede van de eerste komst van het Zaligmakers tot het laatste Oordeel toe, waarover wij nu handelen. Want hij vertelt, dat de Heere zegt, dat Hij komt om te vergaderen alle volken, en zegt verder, dat in zullen komen en Zijne heerlijkheid zullen zien.

Want (gelijk de apostel zegt) zij hebben allen gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods.'. (Romeinen 3:23) En voorts zegt hij, dat Hij over hen tekenen zal laten geschieden over welke zij, verwonderd zijnde, in Hem zullen geloven, en daarenboven, dat Hij van hen zal uitzenden de behouden aan verscheidene volken, en aan vergetegen eilanden, welke Zijn naam niet gehoord, noch Zijne heerlijkheid gezien hebben, en dat die uitgezondenen Zijne heerlijkheid zullen verkondigen onder de heidenen, en dat zij zullen aanbrengen de broeders degenen, met wie Hij gesproken heeft, d.i.: in hetzelfde geloof onder God de Vader broeders van de uitverkoren Israëlieten, en dat zij de Heere uit alle volken geschonken zullen aanbrengen in vee en wagens (bij welk vee en welke wagens gepast verstaan wordt de Goddelijke hulp, die daar bestaat in allerlei diensten Gods) tot de Heilige stad Jeruzalem, welke nu in de heilige gelovigen verspreid is over de aardbodem; want waar zij van God geholpen worden, daar geloven zij, en, waar zij geloven, daar komen zij. Nu, de Heere heeft hen vergeleken bij de kinderen Israëls, die aan Hem offerden hun offeranden met psalmen en lofgezangen in Zijn huis, hetwelk de kerk nu overal doet. Ook heeft Hij beloofd, dat Hij van hen zal ontvangen priesters en Levieten, hetwelk wij ook zien geschieden. Doch nu heeft God geen priesters noch Levieten verkozen uit het geslacht van vlees en bloed, gelijk daar was het eerste priesterschap naar de orde van Aäron, maar gelijk daar behoorde in het Nieuwe Testament, alwaar naar de orde van Melchizédek de opperste priester Christus is alzo heeft hij naar ieders waardigheid, welke in hem de Goddelijke genade aangebracht heeft, priesters en Levieten verkozen gelijk wij derhalve dagelijks zien, welke dusdanige priesters te achten zijn, niet naar hun naam, dien dikwijls zij, die henzelf onwaardig zijn, verkrijgen, maar naar die heiligheid, welke geenszins aan de goeden en kwaden gemeen is. Als hij dit van de allerklaarste en allerbekendste ontferming Gods, welke hij nu de kerk geeft, gezegd had, zo heeft hij ook die einden beloofd, tot welke men door het laatste Oordeel (als de onderscheiding van de goeden en kwaden geschied is) zal komen, zeggende door de profeet, of veel meer de profeet zulks zeggende van de Heere: 'Want gelijk als die nieuwe Hemel en die nieuwe aarde, die Ik maken zal, voor Mijn aangezicht zullen slaan, spreekt de Heere, alzo zal ook u ieder naam staan, En het zal geschieden, dat van de een nieuwe maan tot de andere, en van de ene Sabbat tot de anderen, alle vlees komen zal om aan te bidden voor Mijn aangezicht, zegt de Heere. En zij zullen heen uitgaan, en zij zullen de dode lichamen van de lieden zien, die tegen Mij overtreden hebben; want hun worm zal niet sterven en het vuur zal niet uitgeblust worden, en zij zullen alle vlees een afgrijzing wezen.'. (Jesaja 66:22-24) Alhier heeft deze profeet zijn boek geëindigd, alwaar de wereld zal eindigen. Er zijn enigen, die hier overgezet hebben 'dode lichamen van de mannen,' betekenende door de dode lichamen een merkelijke straf van de lichamen, hoewel nochtans bij een dood lichaam niet anders plagt verslaan te worden dan levenloos vlees; doch deze lichamen zullen levende lichamen zijn, want anders zouden zij geen pijnen kunnen voelen, tenzij men,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

wil, dat zij daarom niet ongepast dode lichamen kunnen genoemd worden, dewijl zij zullen zijn lichamen van de doden, dat is: degenen, welke in de tweede dood zullen vallen, waaruit ook komt, wat gezegd is van dezelfde profeet, nl. ‘de aarde van de goddeloze zal vallen‘ En aangaande het woord mannen is kennelijk, dat die vertalers het gesteld hebben in plaats van het woord mensen; want er is niemand, die zal zeggen dat aldaar geen overtredende of zondige vrouwen in die straf zullen zijn. Doch, aangezien in de goeden genoemd wordt het vlees, en in de kwaden genoemd worden de leden of dode lichamen, zo wordt voorwaar hier kennelijk mede verklaard, dat na de opstanding van het vlees dat Oordeel geschieden zal, waardoor de goeden en kwaden in hun einden van elkander afgezonden zullen worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

HOEDANIGE DE UITGANG VAN DE HEILIGEN ZAL ZIJN, OM DE STRAFFEN VAN DE KWADEN TE ZIEN.

Maar hoe zullen de goeden uitgaan om de straffen van de kwaden te zien? Zullen zij door beweging van hun lichaam die gelukzalige woningen verlaten, en vandaar naar de plaatsen van de straffen reizen, opdat zij alzo met hun lichamelijke tegenwoordigheid mogen aanschouwen de pijnen van de kwaden? Dat zij verre! Maar zij zullen uitgaan door wetenschap; want door dit woord wordt beduid, dat zij, die gepijnigd zullen worden, buiten zullen zijn. Daarom noemt ook de Heere die plaatsen de uiterste duisternissen, waar tegen weder gesteld is dat ingaan, waarvan tot de goede dienstknecht gezegd wordt ‘gaat in de vreugde uw Heere,’ opdat men niet meen, dat aldaar mede de kwaden ingaan, teneinde men van hen zouden weten maar veel liever, dat de goede kwansuis tot hen uitgaan door die wetenschap, door welke zij hen zullen kennen, want zij zullen ook bekennen hetgeen buiten is. Doch zij, die in de straffen zullen liggen, zullen niet weten wat daar binnen verhandeld wordt in de blijdschap van de Heere; maar zij, die in die blijdschap zullen zijn, die zullen weten, wat zij buiten doen in de uiterste duisternissen. En daarom is er gezegd ‘zij zullen uitgaan,’ want zij, die buiten weg van hen zullen zijn, zullen voor hen niet verborgen zijn. Want indien de profeten dit alles, dat nog niet gebeurd was, hebben kunnen weten, door middel van dien, God naar zulke mate als het was, in de gemoederen van die sterfelijke mensen was, hoe zullen dan de onsterfelijke heiligen de dingen, die nu reeds geschied zijn, dan niet welen, naardien ‘God zal zijn alles in allen?’ Zo dan, in die gelukzaligheid zal bestaan het zaad en de naam van de heiligen, het zaad namelijk, waarvan Johannes zegt: En zijn zaad blijft in hem.’. (l Johannes 3:9) De naam mede, te weten van welken door Jesaja gezegd is: ‘Ik zal hun een eeuwige naam geven.’ En zij zullen hebben maand na maand, en Sabbath na Sabbath, even als zij zullen hebben maan na maan, en rust na rust, hetwelk beide zij zullen rijn als zij uit deze oude en lijdelijke schaduwen in die nieuwe eeuwigdurende lichten zullen doorgaan. Maar in de straffen van de kwaden is dat onuitblusbaar vuur en die allerkrachtigst levende worm van enigen op verschillende plaatsen ongelijk voorgesteld en verklaard; want sommigen strekken beide die dingen tot het lichaam, anderen weder strekken beide tot de ziel: nog anderen strekken het vuur eigenlijk tot het lichaam, en de worm door een figuurlijke, manier van spreken tot de ziet bewerk best gelovig schijnt te zijn. Maar het is hier de plaats niet, om over dit onderscheid te handelen; want wij hebben voorgenomen in dit boek gewag te maken van het laatste Oordeel waardoor de afscheiding van goeden en kwaden geschieden zal. Aangaande de beloningen en straffen, daarover zullen wij op een andere plaats een nauwkeurig onderzoek doen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

WAT DANIËL GEPROFETEERD HEEFT VAN DE VERVOLGING VAN DE ANTICHRIST, EN VAN HET OORDEEL GODS EN HET KONINGRIJK VAN DE HEILIGEN.

Daniël profeteert van dit laatste Oordeel zó, dat hij meteen ook verkondigt, dat de Antichrist eerst zal komen, en vandaar brengt hij zijn verhaal tot het eeuwige Koningrijk van het Heiligen. Want als hij in een profetisch gezicht gezien had vier beesten, betekenende vier koninkrijken , en verder gezien had, dat het vierde koningrijk door zekeren koning overwonnen werd, welke bekend wordt de Antichrist te zijn, en hij daarna gezien had het eeuwige Koningrijk van de Zoon van het mensen, door wie Christus verslaan wordt, zo zegt hij: Mij Daniël werd mijn geest door stoken in het midden van het lichaam, en de gezichten mijns hoofd verschrikten mij. Ik naderde tot een degenen, die daar stonden, en verzocht van hem de zekerheid over dit alles: en hij zei ze mij, en gaf mij de uitlegging dezer zaken te kennen.' (Daniel 7:15-16). Daarna verhaalt hij, wat hij van hem gehoord heeft, die hij vroeg naar deze dingen, en even alsof hij hem zulks uitlegde en verklaarde, spreekt hij aldus: 'Deze grote dieren, die vier zijn, zijn 4 koningen, die uit de aarde opstaan zullen. Maar de heiligen van de hoge plaatsen zullen dat koningrijk ontvangen, en zij zullen het rijk bezitten tot in van de eeuwigheid, ja tot in eeuwigheid van de eeuwigheden. Toen wenste ik naar de waarheid van het vierde dier, hetwelk verscheiden was van al de andere, zeer gruwelijk, wiens landen van ijzer waren, en zijne klauwen van koper; het at, het verbrijzelde, en vertrad het overige met zijne voelen. En aangaande tien hoornen, die op zijn hoofd waren, en de anderen, die op kwam, en voor de welken drie afgevallen waren, namelijk die hoorn, die ogen had, en een mond, die grote dingen sprak, en wiens aanzien groter was, dan van zijne medezellen. Ik had gezien, dat diezelfde hoorn krijgt voerde tegen de heiligen, en dat hij die over mocht. Totdat de Oude van dagen kwam, en het gericht gegeven werd aan de heiligen van de hoge plaatsen, en dat de bestemde tijd kwam, dat de heiligen het rijk bezaten.'. (Daniel 7:17-22) Dit zegt Daniël, dat hij gevraagd heeft. Daarna voegt hij er bij, wat hij gehoord heeft. 'En hij sprak,' zegt hij, dat is: diegene, van wie hij gevraagd had, heeft geantwoord en gezegd: 'Het vierde dier zal het vierde rijk op aarde zijn, dat verscheiden zal zijn van al die rijken; en het zal de ganse aarde opeten, en het zal dezelve vertraden, en het zal ze verbrijzelen. Belandende nu de tien hoornen: uit dat koningrijk zullen tien koningen opslaan, en een ander zal na hen opstaan; en dat zal verscheiden zijn van de vorige, en het zal drie koninkrijken vernederen. En het zal woorden spreken tegen de Allerhoogste, en het zal de heiligen van de hoge plaatsen verstoren, en het zal menen de tijden en de wet te veranderen, en zij zullen in van hetzelfde hand overgegeven worden tot een tijd en tijden, en een gedeelte eens tijd. Daarna zal het gericht zitten, en men zal zijn heerschappij wegnemen, hem verdelgende en verdoende tot het einde toe. Maar het rijk, en de heerschappij, en de grootheid van de koninkrijken onder de ganse Hemel, zal gegeven worden het volk van de heilige van de hoge plaatsen; welks rijk een eeuwig rijk zijn zal, en alle heerschappijen zullen hem eren en gehoorzamen. Tot hiertoe is het einde dezer rede. Wat mij Daniël aangaat, mijne gedachten verschrikken mij zeer, en mijn glans veranderde aan mij; doch ik bewaarde dat woord in mijn hart.'. (Daniel 7:23-28) Deze 4 Rijken hebben sommigen verklaard te zijn: het Rijk van de Assyriërs, dat van de Perzen, dat van de Macedoniërs en dat van de Romeinen. Nu, zij, die willen weten, hoe gepast zij zulks gedaan hebben, zullen lezen het boek van de Ouderling Hieronymus, dat bij hem op Daniël zeer naarstig en geleerd beschreven is. Ondertussen, die alleen slapende of sluimerende dit leest, kan niet toegelaten worden te twijfelen aangaande dit allerwreedste Rijk van de Antichrist tegen de kerk, hetwelk voor een korte lijd zal verdragen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

worden, nl. totdat de heiligen in het laatste Oordeel Gods het eeuwige rijk zullen ontvangen. Want belangende, dat hij zegt: ‘een tijd, en tijden, en een gedeelte eens tijd,’ dat blijkt zelfs met stelling van de dagen achteraan, dat het even zoveel is als een jaar, en 2 jaren, en een half jaar, en volgens dien drie jaar en 6 maanden, hetwelk ook somtijds in de Schrifturen door het getal van de maanden verklaard wordt. Het is wel waar, dat het woord Tempora, dat is: tijden, hier onbepaald schijnt gesproken te zijn in de Latijnse taal, maar evenwel is het gesproken door een manier van verandering van het woord, welke het getal twee medebrengt, welk zodanig getal de Latijnse in de verandering van hun woorden niet hebben. Maar gelijk de Grieken zulks hebben, alzo wordt ook gezegd, dat dit bij de Hebreeën zo is. Dus is het woord Tempora (dat is: tijden) even zó gezegd, alsof men zei: duo Tempora, dat is: 2 tijden. Ondertussen beken ik, dat ik vrees, dat wij veellicht wel zouden kunnen bedrogen worden in de tien koningen welke de Antichrist schijnt te zuiten vinden even als 10 mensen, en alzo, dat de Antichrist ons onverwacht zou mogen overkomen, indien er zovele koningen in het Romeinse rijk niet waren. Of zijn misschien door het getal tien in ‘t algemeen alle koningen betekend, na welke hij komen zal, gelijk door het getal duizend, honderd, zeven en sommige andere getallen dikwijls betekend wordt zodanige algemeen geheelheid? Op een andere, plaats zegt deze zelfde Daniël; ‘en van die tijd zal het zulk een tijd van de benauwdheid zijn, als er niet geweest is sinds dat er een volk geweest is, tot op die zelfde tijd toe,’ en te die tijd zal uw volk verlost worden, al wie gevonden wordt geschreven te zijn in het boek. En velen van die, die in het stof van de aarde slapen, zullen ontwaken, deze ten eeuwige leven, en genen tot versmaadheden, en tot eeuwige afgrijzing. De leraren nu zullen blinken, als de glans van het uitspansels, en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren, altoos eeuwig.’. (Daniel 12:1-3) En totnogtoe alhier is deze plaats zeer gelijk die evangelische spreuk van de opstanding van de dode lichamen, want die aldaar gezegd worden in de graven te zijn, die worden hier genoemd ‘slapende in het stof van de aarde,’ of, gelijk anderen overgezet hebben, onder het stof van de aarde. En gelijk als daar gezegd is ‘zullen uitgaan,’ alzo is hier gezegd ‘zullen ontwaken.’ En gelijk aldaar gezegd is ‘die goed gedaan hebben tot de opstanding van het leven en dat kwaad gedaan hebben, tot de opstanding van het oordeel,’ alzo is ook op deze plaats ‘deze ten eeuwige leven, en geen tot versmaadheden, en lot eeuwige afgrijzing. Doch men moet niet menen, dat er enig onderscheid is, omdat daar gesteld is ‘allen die in de graven zijn,’ en hier, omdat de profeet niet zegt allen, maar ‘velen van hen, die in het stof van de aarde slapen.’ Want de Schriftuur stelt somtijds het woord vele voor alle; en daarom is er ook tot Abraham gezegd: ‘Ik heb u gesteld tot een Vader van vele volkeren,’ tegen wie hij nochtans op een andere plaats zegt: ‘In uw zaad zullen alle volkeren gezegend worden. Ondertussen, van deze zelfde opstanding wordt tot de profeet Daniël een weinig hierna gezegd: ‘maar gij, ga heen tot het einde, want gij zult rusten, en zult opslaan in uw lot, in het einde van de dagen.’. (Daniel 12:13)

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

WAT IN DE PSALMEN DAVIDS GEPROFETEERD WORDT VAN HET EINDE VAN DEZE WERELD EN VAN HET LAATSTE OORDEEL.

In de psalmen worden vele dingen verhaald van het laatste Oordeel, doch het grootste deel daarvan zeer kort, evenwel zal ik niet met stilzwijgen voorbijgaan, wat daar zeer duidelijk gezegd is van het einde van de wereld. ‘In de beginne hebt Gij de aarde gevestigd Heere, en de Hemelen zijn de werken van Uw handen; zij zullen vergaan, maar Gij blijft. En allen zullen zij verouden gelijk een kleed, en gelijk een deksel zult Gij hen veranderen, en zij zullen veranderd worden. Maar Gij bent altijd dezelfde, en Uw jaren zullen met verouden.’. (Psalm 102:26-28) Wat reden heeft alhier Horphyrius, aangezien hij zo zeer de godsdienstigheid van de Hebreeën prijst, door welke van hen die groeien en waren, en zelfs van de Goden verschrikkelijke God geëerd wordt, dat hij, om ditzelfde de Christenen van de allergrootste dwaasheid beschuldigt, dewijl zij nl. mede zeggen, zelfs volgens de antwoorden van hun goden, dat deze wereld zal vergaan? Ziet, zelfs in de geschriften van de godsdienst van de Hebreeën wordt tot die God gezegd, voor wie, volgens de bekentenis van die grote filosoof, zelfs ook de goden verschrikt zijn: ‘de Hemelen zijn de werken van Uw handen; zij zullen vergaan.’ Wanneer de Hemelen vergaan, zal dan de wereld, waar van de Hemelen het bovenste deel zijn, niet vergaan? Indien dit gevoelen Jupiter mishaagt, door wiens antwoord, als van meer aanzien, gelijk die filosoof schrijft, dezelfde tegen de lichtgelovigheid van de Christenen bestraft wordt; waarom bestraft hij ook niet, evenals een dwaasheid, de wijsheid van de Hebreeën, in wie aller godvruchtige boeken dit zelfde gevonden wordt? Voorts, indien in deze wijdheid van de Joden, welke Porphyrius zo zeer behaagt, dat hij die ook met de stemmen van zijn goden prijst; indien, zeg ik, in deze wijsheid gelezen wordt, dat de Hemelen zullen vergaan? Wat is dat dan voor een ijdel bedrog, dat deze zelfde lieden in het geloof van de Christenen, of onder anderen, of boven anderen dit zo zeer vergruwelen, dat men in hetzelfde gelooft, dat de wereld zal vergaan (indien zij niet vergaat, kunnen ook de Hemelen niet vergaan). En in de Heilige Schriften, welke eigenlijk de onze zijn, en niet die van de Hebreeën, wordt gelezen ‘de gedaante dezer wereld gaat voorbij.’ Ook wordt er gelezen ‘de wereld gaal dood.’ Ook wordt er gelezen ‘Hemel en aarde zullen voorbijgaan.’ Maar ik denk dat deze uitdrukkingen een weinig zachter gezegd zijn dan ‘zullen vergaan.’ Ook in de Zendbrief van de apostel Petrus, alwaar gezegd wordt, dat de wereld, die toen was met het water van de zondvloed bedekt zijnde, vergaan is, blijkt duidelijk welk deel van de wereld door het geheel betekend is, en in wat opzicht dat deel gezegd wordt vergaan te zijn, en voorts ‘welke Hemelen weggezet zijn, om bewaard te worden tot het vuur in de dag van het Oordeel en verderving van de goddeloze mensen.’ En ook in hetgeen hij daarna zegt, nl. ‘de dag van de Heere zal komen als een dief in de nacht, dan zullen de Hemelen met een groot gedruis voorbijgaan, en de elementen zullen brandende versmelten, en de aarde en al de werken, die in dezelve zijn, zullen verbrand worden.’ En daarna voegt hij er bij ‘dewijl dan dat alles vergaat, hoedanig behoort gijlieden te zijn? Bij die Hemelen, welke vergaart zullen, mogen verstaan worden ‘die Hemelen, welke hij zegt weggezet te zijn om bewaard te worden tot het vuur,’ en hij de elementen die branden zullen, mogen verstaan worden die elementen, welke in dit benedenste gewest van de wereld bestaan, en welke ook vol wind en vol beroerten van onweer zijn, in welk gewest hij ook zegt, dat de Hemelen weggezet zijn, zodat de bovenste Hemelen, waarin de sterren gesteld zijn, behouden ziftten blijven. Want, aangaande, dat er geschreven is, dat de sterren van de Hemel zullen vallen, behalve dat dit veel waarschijnlijker anders verstaan moet worden, zulks geeft van het te meer te kennen, dat die Hemelen zullen blijven. En dat de sterren daaruit zullen vallen,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zulks is óf een figuurlijke manier van spreken, hetwelk het meest te geloven is, óf het zal geschieden in deze benedenste Hemel, t.w. veel wonderlijker dan het nu geschiede! Hier vandaan komen ook die redenen van Virgilius, nl. ‘daar is een ster geweest, zegt hij, welke een brandende fakkel vertoonde, en is met een groot licht voortgelopen!’ En daarna zegt hij ‘en heeft zich verborgen in het Ideische bos.’ Doch die spreuk welke ik uit de Psalm verhaald heb, schijnt geen Hemel over te laten, welke niet zal vergaan; want als er gezegd wordt ‘de Hemelen zijn van Uw handen werken, zij zullen verdaan,’ gelijk met die spreuk geen van allen uitgezonderd wordt van het werk Gods, alzo wordt ook geen van allen uitgezonderd van de verderfenis en van het vergaan. Want zij zullen zich niet willen verwaardigen om uit de spreuk van de apostel Petrus, welke zij geheel haten, de godsdienstigheid van de Hebreeën te verantwoorden, zijnde door de antwoorden van hun goden voor goed gekend, ten einde door verlichting van de spreuk, opdat men niet meen, dat de gehele wereld zal vergaan, bij het geheel verstaan worde een deel, nl. in die spreuk, door welke gezegd is ‘zij zullen vergaan.’ Want alleen de benedenste delen zullen vergaan, even gelijk in die apostolische zendbrief duur het geheel mede een deel verstaan wordt, wanneer daar gezegd wordt, dat de wereld door de zondvloed vergaan is, want alleen het benedenste deel is vergaan Maar aangezien zij zo veel vermogen aan de laatste verbranding niet toe eigenen als wij aan de zondvloed toeschrijven, dewijl zij uitdrukkelijk beweren, dat het gehele menselijk geslacht niet door enige wateren, noch door vlammen geheel kan vergaan, zo is derhalve dit alleen over, dat zij mogen zeggen, dat hun goden daarom de Hebreeuwse wijsheid geprezen hebben, omdat zij die Psalm niet gelezen hadden. Insgelijks in Psalm 50 wordt verstaan dat dit mede van het laatste Oordeel Gods gesproken is als hij zegt: ‘onze God zal komen, en zal niet zwijgen: een vuur voor Zijn aangezicht zal verteren, en rondom Hem zal het zeer stormen. Hij zal roepen tot de Hemel van boven, en tot de aarde, om Zijn volk te richten. Verzamelt Mij Mijne gunstgenoten, die Mijn verbond maken met offerande!’ Dit verstaan wij van onze Heere Jezus Christus, dien wij hopen, dat van de Hemel komen zal om te oordelen de levenden en de doden. Want diegene zal openbaar komen om rechtvaardig te oordelen tussen de rechtvaardigen en onrechtvaardige, die eerst kennelijk gekomen is om onrechtvaardig geoordeeld te worden door de onrechtvaardige; Diegene, zeg ik, zal openbaar komen, en Hij zal niet zwijgen, dat is: in de stem eens rechters zal Diegene openbaar verschijnen, die eerst, toen hij heimelijk gekomen was, voor de rechter gezwegen heeft, toen hij nl. ‘als een schaap ter slachting geleid is, en toen hij als een lam zonder stem is geweest voor zijn scheerder,’ gelijk wij lezen, dat van Hem door Jesaja geprofeteerd is, en gelijk wil zien, dat in het evangelie vervuld is. Wat het vuur en het onweer betreft, dewijl wij iets dergelijks in de profetie van Jesaja verhandeld hebben, daarvan hebben wij reeds gezegd, hoe die dingen te verstaan zijn. En aangaande dat er gezegd is: ‘Hij zal de Hemel omhoog tot zich roepen,’ aangezien de heiligen en rechtvaardigen gevoegelijk genaamd worden de Hemel, zo wil hij hetzelfde zeggen, wat de apostel zegt, nl. ‘wij zullen te samen met hen opgenomen worden in de wolken, de Heere tegemoet, in de lucht, .(1 Thesslaonicenzen 4:17) Want naar de boekstaaf van het letters, hoe wordt tot de Hemel omhoog geroepen, even alsof de Hemel elders kon zijn dan omhoog? En aangaande, dat er bijgevoegd is: ‘en de aarde, om te onderscheiden Zijn volk;’ indien hier alleen op verstaan wordt het woord ‘tot zich roepen,’ namelijk, en hij zal ook de aarde tot zich roepen, zonder daarbij te verstaan ‘omhoog’ zo schijnt het deze zin volgens tot rechte geloof te hebben, te weten: dat de Hemel verstaan wordt bij hen, welke met hem zullen oordelen, en de aarde bij hen, die; geoordeeld zullen worden. ‘En hij zal de Hemel omhoog tot zich roepen,’ daarbij moeten wij hier niet verstaan, dat hij ze in de lucht zal opnemen, maar dat hij ze omhoog zal zetten in de oordeelstoelen; insgelijks deze spreuk ‘Hij zat de Hemel omhoog tot zich roepen,’ kan ook aldus verstaan worden: Hij zal tot zich roepen de engelen in de hoge en verhevene plaatsen, met wie hij zal nederdalen om oordeel te doen. ‘Hij zal ook tot zich roepen de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

aarde,' dat is: de mensen op aarde, nl. die geoordeeld zullen worden. Doch indien men beide die woorden daarbij heeft te verstaan, wanneer men zegt 'en de aarde,' nl. 'hij zal ook omhoog tot zich roepen,' zodat de zin is: Hij zal de Hemel omhoog tot zich roepen, en Hij zal de aarde omhoog tot zich roepen; zo ineen ik dat daarbij niet beter kan verstaan worden dan de mensen, welke Christus tegemoet opgenomen zullen worden in de lucht, doch zij worden de Hemel genoemd vanwege hun zielen, en de aarde vanwege hun lichamen. Nu, Zijn volk te onderscheiden, wat is dat anders, dan door het oordeel de goeden van de kwaden te scheiden, even gelijk de schapen van de bokken. Daarna geschiedt er een wending of kering; van de rede tot de engelen: 'vergadert Hem Zijne rechtvaardigen.' Voorwaar, zodanige gewichtige zaak moet door de dienst van de engelen teweeg, gebracht worden. Doch, indien wij vragen, hoedanige rechtvaardigen Zijne engelen tot Hem vergaderen zullen, luidt het antwoord hierop: die daar stellen Zijn Verbond boven de offeranden,' dit is het ganse leven van de rechtvaardigen, nl. het Verbond Gods te stellen boven de offeranden; want of de werken van de barmhartigheid zijn boven de offeranden, dat is: hoger te achten dan de offerande, volgens die spreuk Gods, zeggende: 'Ik wil liever barmhartigheid, dan offerande.' Op deze werken van de barmhartigheid stellen de rechtvaardigen het Verbond Gods, overmits zij zulks alles doen om van de beloften wil, welke in zijn nieuw Testament of Verbond bevat zijn. Zo dan, als de rechtvaardigen bij Hem zullen vergaderd zijn, en aan Zijne rechterhand zullen gesteld zijn, als dan zal Christus in Zijn laatste Oordeel, tot hen zeggen: 'Komt, gij gezegende Mijn Vaders! beërft dat Koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging van de wereld. Want Ik ben hongerig geweest, en gij hebt Mij te eten gegeven, Ik ben dorstig geweest, en gij hebt Mij te drinken gegeven; Ik ben een vreemdeling geweest en gij hebt Mij geherbergd; Ik was naakt, en gij hebt Mij gekleed; Ik ben ziek geweest, en gij hebt Mij bezocht; Ik was in de gevangenis, en gij bent tot Mij gekomen.'. (Mattheus 25:34 -37) Door het laatste Oordeel zullen aan de rechtvaardigen hun eeuwige beloningen toegewezen worden door hun Heere, in Wie zij hier geloofd hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

VAN DIE PROFETIE VAN MALEACHI, DOOR WELKE HET LAATSTE OORDEEL GODS VERKLAARD WORDT, EN VOORTS OVER WIE DE REINIGING GESCHIEDEN ZAL DOOR DE ZUIVERENDE STRAFFEN.

De profeet Maleachi, die ook genaamd is de engel, en die ook door sommigen de priester Esdras wiens andere geschriften in tien Canon of lijst van de heilige Schrifturen mede zijn ontvangen geacht wordt te zijn; (want zulks zegt Hieronymus, aangaande hem de algemeen mening van de Hebreeën te zijn) deze heeft ook tevoren geprofeteerd het laatste Oordeel, zeggende: 'ziet, Hij komt, zegt de Heere van de heirscharen. Maar wie zal de dag van Zijn toekomst verdragen? En wie zal bestaan, als Hij verschijnt? Want Hij zal zijn, als het vuur van een goudsmid, en als zeep van de vollers. En Hij zal zitten, louterende, en het zilver reinigende, en Hij zal de kinderen van Levi reinigen, en Hij zal ze doorlouteren als goud, en als zilver: dan zullen zij de Heere spijsoffer toebrengen in gerechtigheid. Dan zal het spijsoffer van Juda en Jeruzalem de Heere zoet wezen als in de oude dagen, en als in de vurige jaren. En Ik zal tot u lieden ten oordeel naderen; en Ik zal een snel getuige zijn tegen de tovenaars, en tegen de overspeler, en tegen degenen, die valselijk zweren, en tegen degenen, die de loon van het dagloners met geweld inhouden, die de weduwe, en de wees, en de vreemdeling het recht verkeren, en Mij niet vrezen, zegt de Heere van de heirscharen. Want Ik, de Heere, word niet veranderd.'. (Maleachi 3:1-6) Uit hetgeen hier gezegd is, schijnt kennelijk te blijken, dat er in dat oordeel over enige mensen zekere uitzuiverende straffen zullen zijn. Want, alwaar gezegd wordt: 'wie zal de dag Zijner toekomst kunnen verdragen? En wie zal bestaan, als hij verschijnt? Want hij zal zijn, als het vuur van een goudsmid, en als zeep van de vollers. En hij zal zitten, louterende, en het zilver reinigende, en hij zal de kinderen van Levi reinigen, en hij zal ze door louteren als goud, en als zilver;' wat is daar anders mede te verstaan? Iets dergelijks zegt ook Jesaja, nl. 'de. Heere zal afwassen de vuitigheden van de zonen en dochter Sions, en hij zal hun bloed reinigen uit het midden van hen, door de geest van het oordeel, en door de geest van de verbranding.' Of het moest zijn, dat men wilde zegden, dat zij op deze wijze alsdan gereinigd worden van hun vuitigheden, en enigszins zal gesmolten, wanneer de kwaden door het oordeel van de straf van hen afgezonderd worden, zodat hun afzondering en verdoeming een reiniging is van dezen, dewijl zij voortaan zonder vermenging van zodanige zullen leven. Maar als hij zegt: 'en hij zal de kinderen van Levi reinigen, en hij zal ze door louteren als goud, en als zilver, dan zullen zij de Heere spijsoffer toebrengen in gerechtigheid. Dan zal het spijsoffer van Juda en Jeruzalem de Heere zoet wezen,' zo geeft hij daarmede te kennen dat zij, die gereinigd zullen worden, voortaan in de offeranden van de gerechtigheid de Heere zullen behagen, en alzo, dat zij zelf van hun ongerechtigheid zullen gereinigd worden, in welke zij de Heere mishaagden. Doch in de volkomen en volmaakte gerechtigheid, wanneer zij gereinigd zullen zijn, zullen zij zelf de offeranden zijn; want wat kunnen zodanige God aangenamer offeren dan zich zelf? Doch het behoort tot een anderen tijd en een andere gelegenheid opgeschort te worden, om naarstig te handelen over de vraag, aangaande de zuiverende straffen. Ondertussen, bij de kinderen van Levi en Juda in Jeruzalem moeten wij de kerk Gods verstaan, welke niet alleen uit de Hebreeën, maar ook uit andere volken vergaard is; doch welke dan niet zó is, als zij nu is; want nu, indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo bedriegen wij ons zelf, en de waarheid is in ons niet. Maar dan zal zij even zo zijn, gelijk een gehuiverde dorsvloer; want gelijk een dorsvloer door de wanning, alzo zal de kerk door het laatste Oordeel gezuiverd worden, zodat zij ook door het vuur gereinigd zullen worden, voor wie zodanige reiniging nodig zal zijn, zo danig dat er niet één is, die enige offerande offert voor zijne zonde; want allen, die alzo offeren zijn

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

voorwaar in zonde, om wie wil, opdat zij hen vergeven zouden worden, zij offeren, opdat het alzo geschiede, wanneer zij geofferd hebben, en zulks God behaaglijk is, dat zij ben dan mogen vergeven worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

VAN DE OFFERANDEN, DIE DE HEILIGEN GOD ZULLEN OFFEREN, EN WELKE HEM ALZO ZULLEN BEHAGEN, EVEN ALS ZE VAN OUDE DAGEN AF HEM BEHAAGD HEBBEN.

Nu, God willende tonen, dat Zijne stad alsdan in die gewoonte niet zijn zal zo heeft Hij gezegd, dat de kinderen van Levi offeranden zullen offeren in gerechtigheid; dus niet in de zonde, en dienvolgens ook niet voor de zonde. Uit hetgeen hij vervolgens daar bijvoegt, zeggende 'dan zal het spijsoffer van Juda en Jeruzalem de Heere zoet wezen, als in de oude dagen, en als in de vorige jaren,' kan derhalve genoegzaam verstaan worden, dat de Joden te vergeefs zich zelf toezeggen het verleden tijden van hun offeranden, volgens de wet van het oude Testament, want toen offerde zij hun offeranden niet in gerechtigheid, maar in zonde, dewijl zij dezelve eerst en voornamelijk opofferden voor de zonden, zo danig, dat zelfs de priester, van wie wij behoren te geloven, dat hij rechtvaardiger geweest is dan de anderen, volgens Gods bevel, eerst voor zijne konden plagt te offeren, en daarna voor de zonden van het volk. Derhalve moeten wij verklaren hoe te verstaan zijn de volgende woorden: als in de oude dagen, en als in de vorige jaren. Veellicht verhaalt hij die tijd, in welke de eerste mensen in het paradijs geweest zijn want toen waren zij zuiver, en rein van alle vuitigheid en besmetting van de zonde, en toen offerden zij zich zelf God tot allerzuiverste offerande. Maar als zij om de begane overtreding daaruit verstoten zijn, en toen de menselijke natuur in hen verdoemd is geworden, daarna (uitgezonderd de enige Middelaar, en na het bad van de wedergeboorte enige nog kleine kinderen) is er niemand rein van vuitigheid, gelijk daar geschreven is, ja zelfs nok niet een klein kind, van wie leven op aarde slechts van één dag is. Doch men mag hierop antwoorden dat zij nok met recht kunnen gezegd worden hun offeranden in gerechtigheid te offeren, die dezelve in het geloof offeren; want de rechtvaardige leeft uit het geloof; doch zij zou hij bedriegen, indien hij zei, dat hij geen zonde had; maar daar hij uit het geloof leeft, daarom zegt hij zulks ook niet. Maar wanneer men dit alzo neemt, zal men dan wel durven zeggen, dat die lijd van het geloof gelijk gemaakt en vereffend mag worden met dat einde, als nl. zij, die hun offeranden in gerechtigheid offeren door het vuur van het laatste Oordeel zullen gereinigd worden? Geenszins! En daar het gelovig is, dat de rechtvaardigen na die reiniging geen zonde zullen hebben, zo heeft men die tijd, zoveel belangt het niet hebben van de zonde met geen andere tijd te vergelijken dan toen de eerste mensen in het paradijs voor de overtreding in het alleronnozelste geluk geleefd hebben; derhalve, zeer wel verstaat men, dat de eerste tijd hiermede betekend is, wanneer er gezegd is 'als in de oude dagen, en als in de vorige jaren.' Maleachi 3:4). Want ook Jesaja, nadat de nieuwe Hemel en de nieuwe aarde beloofd is, zegt onder andere dingen, welke hij aldaar van de gelukzaligheid van de heiligen door gelijkenissen en duistere redenen spreekt aldus: gelijk de dagen van de boom van het leven, alzo zullen de dagen Mijns volks zijn.; (Jesaja 66) Nu, wie is er, die de heilige schrift gelezen heeft, die niet weet waar God geplant heeft de boom van het levens, van wiens wijze de mensen afgezonderd zijn geworden toen hun ongerechtigheid hen uit het Paradijs verdreven heeft; want toen is rondom die boom een schrikkelijke en vurige wacht getiteld. Doch iemand zal misschien zegen en willen beweren, dat die dagen van de boom van het leven, welke de profeet Jesaja verhaalt, de dagen zijn van de kerk van Christus, en dat Christus profetische wijze de boom van het leven genaamd is, want Hij is die wijsheid Gods, van welke Salomo zegt: zij is een boom van het leven alleen, die dezelve omhelzen. Ook zou diezelfde kunnen bewaren, dat de eerste mensen in het Paradijs niet geleefd hebben enige jaren, alzo zij uit hetzelve zo spoedig verdreven zijn, dat zij geen zoon gewonnen hebben, en alzo, dat deze tijd niet kan verstaan worden door hetgeen er

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gezegd is, nl.: als in de oude dagen, en als in de vorige jaren. Maar zodanige vraag ik thans voorbij, opdat ik niet genoodzaakt worde, hetwelk heel lang zou zijn alles te doorzoeken, en omdat de waarheid, wanneer zij geopenbaard wordt, ook iets van dit alles mag bevestigen. Ondertussen zie ik ook een andere verklaring, opdat wij aangaande de oude dagen en de vorige jaren niet geloven de oude dagen en de vorige jaren van de vleselijke offeranden even alsof die ons tot eer grote weldaad door de profeet beloofd waren. Want de offeranden van de oude Wet, die bevolen werden te offeren van beesten, die onbesmet waren en geheel zonder enig gebrek, die offeranden betekenden heilige mensen, zodanige nl. als alleen Christus bevonden is, te weten: geheel zonder enige zonde. Daarom, aangezien na het oordeel in al de heiligen (als nl. ook door het vuur zullen gereinigd zijn allen, die zodanige reiniging waardig zijn) gans geen zonde zal gevonden worden, en dienvolgens, aangezien zij zich zelf zullen opofferen in gerechtigheid, zodat hun offeranden dus onbevlekt en geheel zonder enig gebrek zullen zijn, zo zullen zij zijn 'als in de oude dagen, en als in de vorige jaren,' in welke onder de schaduw van deze toekomstige zaak de allerzuiverste offeranden geofferd werden. Want deze zuiverheid zal dan zijn in het onsterfelijk vlees en gemoed van de heiligen, welke afgebeeld werd in de lichamen van die offeranden. Daarna, om de wil van hen, welke geen reiniging, maar verdoemenis waardig zijn, zegt hij: 'En Ik zal tot u lieden ten oordeel naderen; en Ik zal een snel getuige zijn tegen de tovenaars, en tegen de overspeler enz.' bij welke verdoemelijke misdaden hij voegt: 'want Ik, de Heere, word niet veranderd,' even alsof hij zei hoewel u lieden veranderd heeft aan de éne zijde uw schuld ten kwade, en aan de andere zijde Mijne genade (en goede, evenwel verander Ik niet. Voorts zegt Hij, dat Hij een getuige zal zijn; want in Zijn oordeel heeft Hij geen getuigen nodig. Ook zegt Hij, dat Hij een snel getuige zal zijn, eensdeels omdat Hij snel zal komen, zodat zijn oordeel door zijne onverwachte komst haastig zal zijn, hoewel gemeend werd, dat het allertraagst zou zijn; anderdeels, overmits Hij zonder enige langheid van redenen de consciënties overtuigen zal. Want in gedachten, gelijk er geschreven is, zal de vraag van het goddeloze zijn. En Paulus zegt, dat de gedachten elkander beschuldigen, of ook verontschuldigen in die dag, waarop God de verborgen werken van de mensen zal oordelen naar mijn evangelie door Jezus Christus. (Romeinen 2:15-16). Zo moet men dan ook op die wijze verstaan, dat de Heere een snel getuige zal zijn, dewijl Hij zonder enige vertoeven zulks in gedachten zal brengen, waarmede Hij, de consciëntie zat overtuigen en straffen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

VAN DE AFZONDERING VAN DE GOEDEN EN KWADEN, DOOR WELKE HET ONDERSCHEID VAN HET LAATSTE OORDEEL VERKLAARD WORDT.

Ook dat zelfde, wat ik, wat anders verhandelende, in het 8e boek van dit deel uit dezelfde profeet gesteld heb, behoort mede tot het laatste Oordeel, nl. als hij zegt: ‘en zij zullen, zegt Heere heirscharen, te dien dage, dien Ik maken zal, Mij een eigendom zijn; en Ik zal ben verschonen, gelijk als een man zijn zoon verschoont, die hem dient. Dan zult gij lieden wederom zien het onderscheid tussen de rechtvaardige en de goddeloze, tussen die, die God dient, en die, die Hem niet dient. Want ziet, die dag komt, brandende als een oven: dan zullen alle hoogmoedig, en al wie goddeloosheid doet, een stoppel zijn, en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten, zegt de Heere van de heirscharen, die hun noch wortel, noch tak laten zal. U lieden daarentegen, die Mijn naam vreest, zal de zon van de gerechtigheid opgaan, en er zal genezing zijn onder zijne vleugelen; en gij zult uitgaan, en toenemen, als mestkalveren. En gij zult de goddeloze vertreden; want zij zullen as worden onder de zolen van uw voeten, te dien dage, die Ik maken zal, zegt de Heere van de heirscharen.’ (Maleachi 3:17-18, Maleachi 4:1-3). Dit onderscheid van de beloningen en straffen, scheidende de gerechtig van de ongerechtig, welke onder deze zon in de ijdelheid van deze leven niet gezien wordt, zal eenmaal onder de zon van de gerechtigheid in de openbaring van dat ander leven kennelijk blijven. En voorwaar, dan zal er zo danig oordeel zijn, als er nooit geweest is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 28.

HOE MEN DE WET VAN MOZES GEESTELIJK TE VERSTAAN HEEFT, OPDAT HET VLESELIJK VERSTAND NIET VALLE TOT VERDOEMELIJKE TEGENMOMPELINGEN.

En aangaande, dat die zelfde profeet daar bij voegt ‘gedenk van de Wet van Mozes, Mijn knecht, die Ik hem bevolen heb op Horeb aan gans Israël,’ voorwaar, zeer gepast vermaant hij van de geboden en rechten, nadat hij verklaard heeft, dat er zulk een groot onderscheid zal zijn tussen de onderhouders en de verachters van de Wet. En meteen dient ook zulks daartoe, opdat zij de Wet geestelijk leren verstaan, en alzo, opdat zij ook in dezelve Christus vinden, door welken rechter de onderscheiding geschieden zal tussen de goede en kwaden. Want niet zonder reden zegt dezelfde Heere tot de Joden: ‘Want indien Hij Mozes geloofde, zo zou gij Mij geloven: want hij heeft van Mij geschreven.’. (Johannes 5:40) Want dewijl zij de Wet vleselijk ramen, en nipt bekenden, dat zijne aardse beloften voorbeelden waren van Hemelse zaken, zo is ‘t, dat zij in dusdanige murmurerende vervallen zijn, dat zij hebben durven zeggen ‘het is te vergeef, God te dienen: want wat nuttigheid is het, dat wij Zijne wacht waarnemen? En dat wij in het zwart gaan, voor het aangezicht van de Heere van de heirscharen? En nu, wij achten de hoogmoedige gelukzalig; ook die goddeloosheid doen, worden gebouwd.’ (Maleachi 2:14-15). Door deze hun woorden is de profeet enigszins gedrongen geweest, het laatste Oordeel te verklaren, alwaar de bozen zelfs ook in schijn niet gelukzalig zullen zijn, maar met de allerhoogste klaarheid zullen blijken de allerellendigste te zijn, en alwaar de goeden daarentegen zelfs ook met geen tijdelijke ellende zullen bezwaard zijn, maar een openbare en eeuwige gelukzaligheid zullen genieten, want zodanige woorden had ook een verhaald van hen, die hierboven gesproken hebben: ‘al wie kwaad doet, is goed in de ogen van de Heere, en Hij heeft lust aan zo danige.’ (Maleachi 2 vs 17). Tot deze murmureren tegen God zijn zij opgekomen, verstaande de Wet van Mozes vleselijk. Daarvan komt het ook, dat die profeet in Psalm 73 zegt: ‘mijne voeten waren bijna uitgeweken; mijne treden waren bijna uitgeschoten. Want ik was nijdig op de dwazen, ziende van de goddeloze vrede, zodat hij ook onder anderen zei: ‘hoe zou het God weten, en zou er wetenschap zijn bij de allerhoogste?’. (Psalm 73:11) Ja, dat bij ook zei: ‘Immers heb ik te vergeefs mijn hart gezuiverd, en mijne handen in onschuld gewassen.’. (Psalm 73:13) En om de allerzwaarste vraag te beantwoorden, welke hieruit voortspruit, dat de goeden ellendig, en de kwaden gelukkig schijnen te zijn; dat, zegt hij, was moeite in mijne ogen; totdat ik in Gods heiligdommen inging, en op hun einde merkte.’. (Psalm 73:16-17) Want in het laatste Oordeel zal het alzo niet zijn, maar met ontdekking van de ellende van de ongerechtig, en met ontdekking van het geluk van de gerechtig zal de zaak zich dan geheel anders vertonen dan zij nu is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 29.

VAN DE TOEKOMST VAN ELIA VOOR HET OORDEEL, DOOR WIENS PREDIKING (WELKE DE VERBORGENHEDEN VAN DE SCHRIFTUREN ZAL ONTDEKKEN) DE JODEN BEKEERD ZULLEN WORDEN.

Als hij vermaand had, dat zij zouden gedenken aan de Wet van Mozes, en met een voorzag, dat zij nog een lange tijd dezelve niet geestelijk, gelijk het behoorde, zouden verstaan, zo heeft hij daar bijgevoegd: ‘ziet, Ik zend u lieden de profeet Elia, eer dat die grote en die vreselijke dag van de Heere komen zal. En hij zal het hart van de vaderen tot de kinderen weder brengen, en het hart van de kinderen tot hun vaderen; opdat Ik niet kom, en de aarde met de ban sla. (Maleachi 4:5- 6). Aangaande dezen Elia, dezen groten en wonderlijken profeet, is doorgaans en in ‘t algemeen een zeer vermaard bedenken overal in de redenen en in de harten van de gelovigen, hoe door de zelfden de Joden in de laatste tijd, na verklaring van de wet door hem gedaan, nog voor het oordeel in de ware Christus, dat is: in onze Christus zullen geloven; want niet zonder reden wordt diegene gehoopt voor de toekomst van het hoogste rechters onze Zaligmakers te zullen komen, die evenzo ook niet zonder reden geloofd wordt, nu tegenwoordig te leven. Want met een vurige wagen is hij van alle menselijke dingen weggenomen, gelijk de Heilige Schrift zeer klaar betuigt. Als hij dan zal gekomen zijn, verklarende de Wet geestelijk, welke nu de Joden vleselijk vergaar, zal hij het hart van de vaderen tot de kinderen weer brengen. De zin daarvan is deze: opdat de kinderen, d.i. de Joden ook alzo de Wet verstaan gelijk de vaders die verslaan hebben, d.i. de profeten, onder wie ook Mozes wan. Want op zodanige wijze zal het hart van de vaderen bekeerd worden tot de kinderen, nl. als het verstand van de vaderen gebracht zal worden tot het verstand van de kinderen, en het hart van de kinderen tot hun vaderen, als nl. hetgeen zij alzo verstaan hebben, dezen ook alzo zullen verstaan. In de woorden van de 72 overtreders kan ook een veel heerlijker zin gevonden worden, nl. dat daarbij verstaan wordt Elia, die het hart Gods van het Vaders bekeren zal tot de Zoon, met te leren, dat de Vader de Zoon lief heeft, opdat alzo de Joden Hem, Dien zij tevoren gehaat hebben, nu lief hebben, nl. Hem, die onze Christus is; want God schijnt nu bij de Joden een afgekeerd hart te hebben van onzen Christus, dewijl zij menen, dat Hij niet God is, noch Gods Zoon. Bij hen dan zat zijn hart gekeerd worden tot de Zoon, als zij door bekering van hun harten verstaan zullen hebben de liefde van het Vaders tot de Zoon. Doch aangaande, dat er volgt ‘EN het hart van het mensen tot zijne naasten,’ nl.; dat Elia het hart dus mensen tot zijne naasten zal bekeren, wat kan daarbij beter verstaan worden dan het hart van het mensen tot de mens Christus? Want naardien in de gedaante Gods onze God is, zo is ‘t dat Hij, aannemende de gedaante van een dienstknecht, zich ook verwaardigd heeft onzen naaste te zijn. Dit zal dan Elia doen. ‘Opdat Ik niet komen, en de aarde met de ban sla.’ Want die het aardse smaken, die zijn aarde, gelijk ook de Joden vleselijk zijn tot nu toe, door welk gebrek die murmurerend voortgekomen zijn, nl. ‘het is te vergeefs, God te dienen.’

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 30.

HOE IN DE BOEKEN VAN HET OUDE TESTAMENT, WANNEER DAAR GELEZEN WORDT DAT GOD ZAL OORDELEN, NIET KLAAR GENOEG CHRISTUS AAN GEWEZEN WORDT, MAAR DAT HET EVENWEL UIT SOMMIGE GETUIGENISSEN, IN WELKE GOD DE HEERE SPREEKT, BUITEN ALLEN TWIJFEL BLIJKT, DAT HET CHRISTUS IS.

Er zijn vele andere getuigenissen van de Goddelijke alle Schrift aangaande het laatste Oordeel, doch die bijeen te verzamelen, zou ons te lang bezig houden. Laat het derhalve genoeg zijn, dat wij bewezen hebben, dat zulks zowel in de Nieuwe als in de Oude Heilige Schrift voorzegd is. Ofschoon het in de Oude Schrift niet zo klaar uitgedrukt, is dat het oordeel geschieden zal, nl. dat de rechter Christus van de Hemel komen zal; want als daar gezegd wordt, dat God de Heere zal komen, of als hij zegt, dat de Heere God zal komen, dan wordt niet bijgevolg straks verstaan Christus, want de Heere God is ook de Vader, en de Zoon, en de Heilige Geest, hetwelk wij ondertussen ook niet onbetuigd behoren te laten Eerst dan moet men bewijzen, hoe de Heere Jezus Christus kwansuis als de Heere God spreekt in de profetische boeken, zodat het kennelijk blijkt, dat hij Jezus Christus is, opdat alzo, wanneer het niet blijkt, en nochtans gezegd wordt, dat de Heere God zal komen tot het laatste Oordeel, daaruit verstaan mag worden Jezus Christus. Er is een plaats bij de profeet Jesaja, die klaar aantoont wat ik zeg. Want God zegt door de profeet aldus: Hoor naar Mij, o Jakob! en gij Israël mijn geroepene! Ik ben dezelfde; Ik ben de eerste, ook ben Ik de laatste. Ook heeft Mijne hand de aarde gegrond, en mijne rechterhand heeft de Hemelen met de palm afgemeten: Wanneer Ik ze roep, staan zij daar te samen. Vergadert u gij allen, en hoort: wie onder hen heeft deze dingen verkondigd? De Heere heeft hem lief. Hij zal zijn welbehagen tegen Babel doen, en zijn arm zal tegen de Chaldeeën zijn. Ik heb het gesproken, ook heb Ik hen geroepen; Ik zal hem doen komen, en hij zal voorspoedig zijn op zijne weg. Nadert gijlieden tot mij, hoort dit: Ik heb van de beginne niet in het verborgene gesproken, maar van die tijd af, dat het geschied is, ben Ik daar, en nu, de Heere Heere, en Zijn Geest heeft mij gezonden.'. (Jesaja 48:12-16) Hij was nl. diegene, die daar sprak als Heere God, en nochtans kon men daaruit niet verstaan dat het Jezus Christus was, tenware hij daar bijgevoegd had 'de Heere Heere, en Zijn geest heeft mij gezonden.' Want dit zelfde heeft hij gezegd naar de gedaante van een dienstknecht, van de toekomstige zaak, gebruikende daarin een woord van zulk een tijd, die voorbij is, gelijkerwijs ook hij dezelfde profeet gelezen werd 'als een lam werd Hij ter slachting geleid.'. (Jesaja 53:7) Hij zegt niet, dat hij ter slachting geleid zal worden, waarin plaats van zodanig woord, dat van toekomstige zaken zou spreken, heeft hij gesteld een woord van zulk een tijd, die voorbij was. En doorgaans spreekt de profeet alzo. Er is ook een plaats bij Zacharia, die hetzelfde duidelijk te kennen geeft, nl. dat de almachtige gezonden heeft de Almachtige. Wie toch anders heeft de Zoon gezonden, dan God de Vader? Want alzo is er geschreven: 'want zo zegt de Heere van de heirscharen: naar de heerlijkheid over u, heeft Hij mij gezonden tot die Heidenen, die u lieden beroofd hebben: want die u lieden aanraakt, die raakt zijn oogappel aan. Want ziet, Ik zal mijne hand over henlieden bewegen, en zij zullen hun knechten een roof wezen. Alzo zult gijlieden weten, dat de Heere van de heirscharen mij gezonden heeft.' (Zacheria 2:8- 9). Ziet, de almachtige Heere zegt, dat Hij door de almachtige Heere gezonden is. Wie zou hier iemand anders durven verstaan dan Christus, sprekende nl. tot de schapen van het huis Israëls, die verloren waren. Want Hij zegt in het evangelie: 'Ik ben niet gezonden, anders dan tot de schapen van het huis Israëls die verloren zijn,' welke Hij hier

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vergeleken heeft bij de appel van de ogen Gods, vanwege de alleruitnemend toegenegenheid Zijner liefde, van welk geslacht van de schapen ook zelfs de apostelen geweest zijn. Maar na de heerlijkheid van zijn opstanding, voor welke de evangelist Johannes zegt: 'de geest was nog niet gegeven, overmits Jezus nog biet verheerlijkt was,' is Hij óók over de Heidenen gezonden in Zijne apostelen. En alzo is er dien volgens vervuld, wat in zekere psalm gelezen wordt 'Gij zult mij bevrijden van de twistingen van het volk, en Gij zult mij stellen tot een hoofd van de Heidenen,' opdat zij, die de Israëlieten beroofd hebben, en onder welke de Israëlieten gediend hebben toen zij de Heidenen onderdanig waren, niet op dezelfde wijze beroofd worden, maar opdat zij een roof van de Israëlieten worden. Want zulks had hij aan de apostelen beloofd, zeggende: 'Ik zal u lieden vissers van de mensen maken.' En aan een van hen had Hij gezegd 'van nu voortaan zult gij mensen vangen.' Zo zullen zij dan een roof worden, maar ten goede; evenals vaten, die beroofd worden van die sterken, die toch sterker gebonden is. Dezelfde Heere zegt ook, sprekende door die zelfde profeet: 'En het zal te die dage geschieden, dat Ik zal zoeken te verdelgen alle heidenen, die tegen Jeruzalem aankomen. Doch over het huis Davids, en over de inwoners van Jeruzalem, zal Ik uitstorten de geest van de genade en van de gebeden; en zij zullen mij aanschouwen, dien zij doorstoken hebben, en zij zullen over hem rouwklagen, als met de rouwklaag over een enige zoon; en zij zullen over hem bitterlijk kermen, gelijk men kermt over eren eerstgeborene.' (Zacheria 12:9-10). Komt het ook iemand anders toe dan God 'weg te nemen al de heidenen,' die vijanden zijn van de heilige stad Jeruzalem, die nl. tegen Jeruzalem aankomen? Of komt het ook iemand anders toe dan God 'over het huis van David, en over de inwoners van Jeruzalem, uit te storten de geest van de genade en van de gebeden?' Dit dan wordt in de persoon Gods gesproken door de profeet; en deze God nochtans, die zo grote en zo gans Goddelijke duigen doet, betoont zich Christus te zijn, daar bijvoegende: 'en zij zullen mij aanschouwen, die zij doorstoken hebben, en zij zullen over hem rouwklagen, als met de rouwklacht over een enigen Zoon; en zij zullen over Hem bitterlijk kennen, even gelijk men bitterlijk kermt ever een eerstgeborene.' Want het zal dien dag de Joden leed zijn, noch hen die ontvangen zullen de geest van de genade en van de barmhartigheid, dat zij Christus in Zijn lijden bespot hebben, als zij namelijk Hem zullen aanschouwen, komende in Zijne Majesteit, en als Zij Hem zullen bekennen, dien zij te vuren, toe Hij nederig was, in hun ouderen bespot hebben. Ondertussen evenwel, hun ouders zelfs, die werkmeesters geweest zijn van deze goddeloosheid, wanneer zij opstaan, zullen mede hem zien, maar in zulke schijn, als die nu gestraft zullen worden, en niet in schijn, als die nog verbeterd zullen worden. Alzo heeft men hen niet te verslaan op deze tegenwoordige plaats, waar gezegd is: 'over het huis van David, en over de inwoner van Jeruzalem, zal Ik uitstorten de geest van de genade en van de gebeden; en zij zullen mij aanschouwen, dien zij doorstoken hebben, en zij zullen over hem rouwklagen,' maar alleen moet men verstaan diegene, die van hun stam afkomstig zijn, die door Elia te die tijd gelovig zullen worden. Maar gelijk wij tot de Joden zeggen 'gijlieden hebt Christus gedood,' hoewel hun ouderen zulke gedaan hebben; alzo zullen zij ook bedroefd zijn, dat zij enigszins dat gedaan hebben, dewijl zij het gedaan hebben, uit wie stam zij afkomstig zijn. Zo dan, hoewel na het ontvangen van de geest van de genade en van de barmhartigheid, de gelovigen nu niet verdoemd zullen worden met hun goddeloze ouderen, zo zullen zij evenwel bedroefd zijn even alsof zij zelf gedaan hadden, wat door hun ouderen gedaan is; derhalve zullen rij bedroefd zijn, niet vanwege de aanklacht van de misdaad, maar vanwege de genegenheid van de hinderlijke liefde. En voorwaar, ter plaatse, waar de 72 vertalers gesteld hebben 'en zij zullen naar mij omzien, in plaats dat ze mij bespot hebben,' aldaar is aldus uit het Hebreeuws overgezet: 'en zij zullen naar mij om zien, dien zij doorstoken hebben,' door welk woord veel klaarder te kennen gegeven wordt Christus de gekruiste. Maar die bespotting welke de 72 vertalers liever hebben willen stellen, is in zijn ganse lijden nergens ontbroken. Want toen Hij vastgehouden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

werd, toen Hij gebonden werd, toen Hij veroordeeld werd, toen Hij met doornen gekroond werd, toen Hij met een rietstok op Zijn hoofd geslagen weid toen Hij schamper met gebogen knieën aangebeden werd, toen Hij Zijn kruis droeg, en toen Hij aan het kruis hing, overal hebben zij Hem bespot. Derhalve volgen, wij niet éne overzetting, maar hebben liever beide willen samenvoegen; want als wij lezen 'bespot' en ook 'doorstoken,' zo bekennen wij volkomen de waarheid van het lijden van onze Heere. Zo dan, naardien in de profetische schriften gelezen wordt, dat God komen zal om het laatste Oordeel te houden, zo is 't, dat, hoewel de onderscheiding niet gesteld wordt, dat alleen om van het oordeel wil Christus daarbij moet verstaan worden; want al is 't, dat de Vader zelf mede oordelen zal, nochtans zal Hij door de toekomst van de Zoon van het mensen oordelen. Want hij zal niemand oordelen door de openbaring van Zijne tegenwoordigheid, maar alle oordeel heeft Hij de Zoon gegeven, die geopenbaard zal worden een mens te zijn, als Hij oordelen zal, gelijk Hij geopenbaard is een mens te zijn, toen Hij geoordeeld is; want wie is anders diegene, van wie God mede spreekt door Jesaja, onder de naam Jakob en Israël, van wier zaad Hij zijn lichaam ontvangen heeft? 'Want aldus is er geschreven: 'Jakob Mijn knecht en Ik zal hem opnemen: Israël Mijne uitverkorene, die Mijne ziel aangenomen heeft. Ik heb Mijn Geest gegeven op Hem, en hij zal het oordeel van de Heidenen voortbrengen. Hij zal niet roepen, noch ophouden, en Zijne stem zal buiten niet gehoord worden. Het gekrookte riet zal Hij niet breken, en het rokende vlas zal Hij niet uitblussen, maar in waarheid zal Hij het oordeel voortbrengen Hij zal blinken, en niet gebroken worden, totdat Hij op de aarde het oordeel stelt, en in Zijn naam zullen de Heidenen hopen.' In het Hebreeuws wordt niet gelezen Jakob en Israël; maar dewijl daar gelezen wordt Mijn knecht, zo hebben de vertalers willen te kennen geven, hoe en op welke wijze men dat heeft te nemen. Want aangezien hetzelve overmits de gedaante eens knechts gezegd is, waarin de allerhoogste Hem vernedert getoond heeft, zo hebben zij gesteld de naam van de mens zelf, om te betekenen dengenen, van wiens geslacht de gedaante van een knecht aangenomen is. 'Hem is gegeven de Heilige Geest,' hetwelk ook door de gedaante van een duif volgens het getuigenis van het evangelie bewezen is. De Heidenen heeft Hij het oordeel voortgebracht,' overmits Hij tevoren aan hen verkondigd heeft, dat het oordeel, dat verborgen was, zou geschieden. 'Hij heeft niet geroepen' vanwege Zijne zachtmoedigheid, en evenwel heeft Hij niet opgehouden in de waarheid te prediken. Insgelijks is ook Zijne stem niet buiten gehoord, en wordt ook niet getoond; want van hen die buiten van Zijn lichaam afgesneden zijn, geschiedt Hem geen gehoorzaamheid. Ook heeft Hij Zijne vervolgers, de Joden, die door het verlies van hun geheelheid bijeen gekrookt riet, en door het verlies van hun licht bij het rokende vlas vergeleken zijn, niet gebroken, noch uitgeblust, want Hij heeft hen gespaard, alzo Hij toen niet gekomen was om hen te oordelen, maar om van hen geoordeeld te worden. En voorwaar, in waarheid heeft Hij ook het oordeel voortgebracht, hen de tijd voorzeggende, wanneer zij gestraft zouden worden, indien zij in hun boosheid bleven volharden. Op de berg heeft geblonken Zijn aangezicht; in de wereld Zijne faam, en Hij is niet gebroken, noch vermorzeld geweest, want Hij is niet bezweken onder de vervolgingen, zodat Hij ophield te zijn óf in zich zelf, óf in Zijne kerk. En derhalve is ook niet geschied, en zal ook niet geschieden, wat Zijne vijanden hebben gezegd, of nog zeggen 'wanneer zal Hij sterven, en wanneer zal Zijn naam vergaan' totdat Hij op de aarde het oordeel stellen zal. Ziel het is openbaar geworden, wat wij als verborgen zochten. 'Want dit is het laatste Oordeel, hetwelk Hij op de aarde zal stellen,' wanneer Hij gekomen zal zijn van de Hemel. Hier van zien wij nu, dat vervuld is, wat bier allerlaatst bijgezet is, nl. en in Zijnen naam zullen de heidenen hopen;' door dit zelfde, hetwelk niet ontkend kan worden, laat toch geloofd worden, hetgeen nochtans onbeschaamd ontkend wordt. Want wie zal toch hopen van hen, die nu met ons zien, en evenwel nog niet willen geloven in Christus, en aangezien zij het niet kunnen ontkennen, zo is 't, dat zij op hun tanden knersen, en verterende verdwijnen; wie, zeg ik, zou kunnen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hopen, dat de heidenen in de naam Christus gehoopt zouden hebben, toen Hij gehouden, gebonden, geslagen, bespot en gekruisigd werd, naardien zelfs ook Zijne discipelen hun hoop verloren hadden, die zij in Hem gesteld hadden? Wat toen nauwelijks genoeg een moordenaar gehoopt heeft aan het kruis, dat hopen nu de heidenen, die overal verspreid zijn. En opdat zij in van de eeuwigheid niet sterven, zo worden zij ook getekend met het kruis, waarin Hij gestorven is. Er is dan niemand, die óf ontkent, óf twijfelt, dat er zodanig laatste Oordeel door Jezus Christus zal geschieden, als in de Heilige Schriften voorzegd is, óf het moest iemand zijn die door stoute ongelovigheid of blindheid die schriften niet gelooft, welke nochtans de ganse wereld door hun waarheid bewezen hebben. Zo dan, in dat oordeel, of aangaande dat oordeel hebben wij verstaan, dat die zaken zullen geschieden, nl. Elia de Thesbiter, het geloof van de Joden; voorts, dat de Antichrist zal vervolgen, dat Christus zal komen om te oordelen: ook de opstanding van de doden, de afscheiding van de goeden en kwaden, de branding van de wereld, en de vernieuwing dezelve, welke alle mensen behoren te geloven, dat komen zullen; maar op welke wijze, en in welke orde zij komen zullen, zulks zal dan de bevinding van de dingen beter leren, dan ‘s mensen verstand nu kan begrijpen tot vordering. Nochtans meen ik, dat al deze dingen in zodanige orde zullen komen, gelijk zij door mij verhaald zijn. Twee boeken zijn ons nog overig, behorende tot dit werk opdat wij door van de Heere hulp onze beloften mogen volbrengen; hot een daarvan zal zijn van de straf van de kwaden, en het andere van de gelukzaligheid dor rechtvaardigen. In die twee boeken zullen allermeest weerlegd worden, zoveel God geven zal, de menselijke redenen en verwijzingen, welke de ellendige zich zelf laten danken wijselijk voort te brengen tegen de goddelijke voorzeggingen en beloften, zodat zij derhalve bewogen worden hen, die daar zijn voedende spijzen van het heilzame geloof, als vals en bespottelijk te achten. Maar die naar God wijs zijn, diezelfden, aangaande die dingen, die ongelovig schijnen, en nochtans in de Heilige Schrifturen, wie waarheid nu op velerlei manieren bewezen is, bevat zijn, houden het voor een allergrootste en allersterkste reden de waarachtige almacht, Gods, die zij voor zeker houden, eensdeels, dat Hij geenszins in die dingen heeft kunnen liegen, en anderdeels, dat Hij ook kan doen, wat onmogelijk is bij de ongelovigen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 11.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

VAN DE ORDE ZIJNER VERHANDELING, IN WELKE MEN EER TE SPREKEN HEEFT VAN DE EEUWIGE STRAF DEGENEN, DIE VERDOEMD ZIJN MET DE DUIVEL, DAN MEN TE HANDELEN HEEFT VAN DE EEUWIGE GELUKZALIGHEID VAN DE HEILIGEN.

Naardien door Jezus Christus onze Heere, de rechter van de levenden en doden tot haar behoorlijke einden beide die steden gekomen zijn, van welke de ene de Stad Gods, en de andere die van de duivel is, zo hebben wij nu, zo veel wij door de Goddelijke hulp zullen vermogen, heel naarstig, in dit boek te verhandelen, hoedanig de straf zal zijn van de duivel, en van allen die tot hem behoren. Ondertussen heb ik liever deze orde willen houden, opdat ik daarna mag handelen van de gelukzaligheid van de heiligen, want beide zal het tezamen met de lichamen zijn; doch ongelovig schijnt het te zijn, dat de lichamen zullen blijven in de eeuwige pijnen, dan dat zij zonder enige pijn in de eeuwige gelukzaligheid zullen blijven. En alzo, als ik bewezen zal hebben, dat die straf niet ongelovig behoort te zijn, zo zal zulks mij zeer veel helpen, dewijl het dienen zal om de toekomstige onsterfelijkheid van de lichamen, in de heiligen, die zonder enige pijn zijn zal, veel lichter te doen geloven. En voorwaar, zodanige orde is niet vreemd aan de Goddelijke Schriften, want soms wordt wel de gelukzaligheid van de goeden eerst gesteld, gelijk daar is ‘die goed gedaan hebben tot de opstanding van het leven, en die kwaad gedaan hebben, tot de opstanding van het oordeel;’ maar soms wordt dezelve ook achteraan gesteld, gelijk daar is: ‘de Zoon van de mensen zal Zijne engelen uitzenden, en zij zullen uit Zijn koningrijk vergaderen al de ergernissen, en degenen, die de ongerechtigheid doen; en zullen dezelve in de vurige oven werpen: daar zat wening zijn en knarsing van de tanden. Dan zullen de rechtvaardigen blinken, gelijk de zon, in het koningrijk huns vaders.’. (Mattheus 13:41-43) En ook deze spreuk ‘de ongerechtig zullen ingaan tot de eeuwige straf, maar de gerechtig tot het eeuwige leven.’ En ook in de profeten wordt nu deze, dan weder ene andere orde gevonden. Ondertussen heb ik reeds gezegd, waarom ik die orde gekozen heb.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

OF DE LICHAMEN EEUWIGDUREND IN DE BRAND VAN HET VUUR ZULLEN ZIJN.

Wat zal ik dan voor bewijsredenen bijbrengen, waardoor de ongelovigen overtuigd kunnen worden, dat de zieltogende en levende menselijke lichamen niet alleen nimmermeer door de dood zullen verbroken worden, maar zelfs ook in de pijnigingen van het eeuwige vuur zullen durven? Want zij willen niet toeslaan, dat wij zulks zullen strekken tot de mogendheid van de almachtige, maar vereisen, dat zulks hun bewezen en te verstaan gegeven zal worden door enig voorbeeld. Indien wij hen antwoorden, dat er dieren zijn, verderfelijk omdat zij sterfelijk zijn, die nochtans in het vuur leven; insgelijks, dat er ook een geslacht van wormen in de vlieten en springbronnen van de warme wateren gevonden wordt, wier hitte niemand zonder smart kan aanraken, en daarenboven, dat zij niet alleen zonder hinder of kwetsing daar zijn, maar dat zij ook zodanig zijn, dat zij daar niet buiten kunnen zijn, alsdan willen zij zulks niet geloven, zo wij het niet bewijzen kunnen, of indien wij het kunnen doen blijken, nl. óf de zaken zelf voor de ogen vertonende, óf die door geloofwaardige getuigen bewijzende, alsdan beweren zij met gelijke ongelovigheid, dat zulks niet genoeg is tot voorbeeld en bewijs van die zaak, uit oorzaak, zeggen zij, dat die dieren niet altijd leven, en overmits zij ook in die hitte zonder pijn leven, want, zeggen zij, zij worden onderhouden door zulke elementen, die met hun natuur overeenkomen, en worden niet door dezelve gepijnigd, even alsof door zulke dingen onderhouden te worden niet ongelofelijker en wonderlijker was dan niet gepijnigd te worden. Want voorwaar, het is ene wonderlijke zaak, pijn te lijden in het vuur, en evenwel te leven; maar nog veel wonderlijker is ‘t, te leven in het vuur zonder pijn te gevoelen. Nu, wanneer men dit laatste gelooft, waarom gelooft men dan ook het andere niet?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

OF HET OOK ZO IS, DAT NA DE LICHAMELIJKE PIJN HET VERDERF VAN HET VLEES NOODZAKELIJK VOLGT.

Maar zeggen zij, er is geen lichaam, dat pijn kan lijken zonder te sterven. En waaruit weten wij zulks toch? Want aangaande de lichamen van de duivels, is ‘t niet zeker dat zij in dezelve pijn lijden, alzo zij zelf belijden, dat zij gekweld en bezwaard worden met grote pijnen? Indien hierop geantwoord wordt, dat er geen grof, en vast, en zichtbaar aards lichaam is, of liever opdat ik het met een woord uitdrukken dat er geen vlees is, hetwelk gene pijn kan lijden en ook niet kan sterven; wat wordt daarmee anders gezegd dan zulks dan de mensen door de zinnen van het lichaam en door de bevinding geleerd hebben? Want zij welen van geen ander vlees, dan hetwelk sterfelijk is, en alzo is dit hun ganse grondreden, nl. dat zij menen, dat alles, wat zij niet door ervaring weten, en dus zelf niet ondervonden hebben, ook niet kan bestaan of zijn. Want wat verstand is dat, en wat is dat voor ene reden, dat men de pijn stelt tot een bewijs van de dood, daar zij veelmeer een klaar teken en duidelijk bewijs van leven is. Want al is ‘t, dat wij hier vragen of zodanig lichaam altijd mag leven, nochtans is het zeker, dat alles, wat pijn heeft, leeft, en dat alleen in levende dingen pijn kan zijn; derhalve volgt noodzakelijk, dat diegene, die pijn heeft, leeft, maar het volgt niet noodzakelijk, dat de pijn doodt, want ook niet alle pijn doodt deze lichamen die sterfelijk zijn, en ook te zijner tijd zullen sterven; doch de reden, waarom er pijn is, die kan doden, is deze: overmits de ziel aan dit lichaam zo verknocht is, dat zij de hoogste pijnen ontwijkt, en alzo het lichaam verlaat; want zelfs de samen binding van de leden, en ook van de levend houdende delen is zo zwak, dat zij zodanig geweld, hetwelk de grootste of hoogste pijn aanbrengt niet kan verdragen. Maar hier namaal zal de ziel met het lichaam op zodanige wijze verknocht en verbonden worden, dat die band, gelijk die door gene lengte van tijd ontbonden zal worden ook alzo door geen pijn gebroken zal worden; derhalve, al is ‘t, dat er nu geen zodanig vlees is, dat het gevoel van de pijn kan lijden, en de dood niet zou kunnen lijden, nochtans zal er dan zodanig vlees zijn als er nu niet is, even als er dan zodanige dood zal zijn als er nu niet is, want dan zal het een eeuwige dood zijn. Want de ziel zal niet kunnen leven, dewijl zij God niet heeft, en zal ook niet kunnen zijn zonder pijnen van het lichaam, dewijl dit niet sterft; alzo, de eerste dood drijft de ziel tegen haar wil van het lichaam; de tweede dood houdt de ziel tegen haar wil het lichaam, en derhalve van beide deze doden houdt men dat gemeen, dat de ziel van haar lichaam moet lijden, wat zij niet wil. Ondertussen, deze tegensprekers bemerken wel, dat er nu geen vlees is, hetwelk pijn kan lijden en de dood niet zou kunnen lijden, maar zij bemerken niet, dat er nochtans iets is, dat meer is dan het lichaam; want zelfs de ziel, door van wie tegenwoordigheid het lichaam leeft en bestuurd wordt, kan pijn lijden, en evenwel kan hij niet sterven. Ziet, er is iets, dat, hoewel het gevoel van pijn heeft, nochtans onsterfelijk is; derhalve zulks zal dan zijn in de lichamen van de verdoemden, hetgeen wij nu weten te zijn in de zielen van allen. En wanneer wij de zaak nader inzien, behoort de pijn, die genaamd wordt van het lichaam, meest tot de ziel, want pijn te lijden komt de ziel toe, en niet het lichaam, zelfs ook dan, wanneer de oorzaak van de pijn van het lichaam komt, dewijl zij op die plaats pijn lijdt, waar het lichaam gekwetst werd. Want gelijk wij de lichamen gevoelende en levende noemen, daar nochtans het gevoel en het leven van het lichaam beide van de ziel zijn, alzo zeggen wij ook pijnlijdende lichamen, daar evenwel de pijn van het lichaam nergens anders vandaan kan zijn, dan van de ziel. Zo lijdt dan de ziel pijn met het lichaam, nl. in die plaats van het lichaam, waar dit iets over gekomen is, waardoor het pijn lijdt. En de ziel lijdt ook alleen pijn, hoewel zij in het lichaam is, wanneer zij om enige oorzaak ook onzichtbaar droevig is, staande ondertussen het lichaam in goede doen, en in

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zijne geheelheid. Daar beneven, de ziel lijdt ook pijn zelfs buiten het lichaam; want voorwaar, die rijke in de het leed ook pijn, toen hij zei ‘ik word gepijnigd in deze vlammen.’ Maar een lichaam, dat zonder ziel is, lijdt geen pijn, en een lichaam, dat ene ziel heeft, lijdt zonder die ziel ook geen pijn. Zo dan, indien het bewijs terecht genomen wordt van de pijn, om daaruit te beweren de dood, zodat daarom de dood zou kunnen overkomen, omdat er pijn heeft kunnen ontslaan, zo zou de dood of het sterven allermeest tot de ziel behoren, daar het pijnlijken meest tot dezelve behoort. Maar aangezien de ziel, die meest pijn kan lijden, niet kan sterven, wat reden brengt toch dat mede, dat wij aangaande de lichamen zullen geloven, aangezien zij in de pijnen zullen zijn, dat zij daarom ook zullen sterven? Er zijn enige Platonisten geweest, die gezegd hebben, dat de ziel uit de aardse lichamen en stervende leden die eigenschap heeft van te vrezen, te begeren, droevig te zijn, en blij te zijn. Daarom zegt ook Virgilius: hier vandaan komt het, n l. uit de stervende leden van het aardse lichaam, dat zij vrezen, begeren, droevig zijn, en blij zijn. Maar wij hebben hen weerlegd in het 4de Boek van dit deel, en hebben hun bewezen, dat de zielen, zijnde van alle besmetting, zelfs van het lichaam, volgens hen zeggen, gezuiverd, ene jammerlijke begeerte hebben, door welke zij willen wederkeren in haar lichamen. Nu, waar begeerte kan zijn, daar kan ook pijn of droefheid zijn; want de begeerte, bedrogen zijnde, hetzij met daartoe niet te komen, waartoe men wilde zijn, of met te verliezen, waartoe men gekomen was, wordt geleerd in pijn of droefheid. Derhalve, indien de ziel, die óf alleen, óf allermeest pijn lijdt, evenwel op haar wijze haar onsterfelijkheid heeft, zo zullen ook daarom die lichamen niet kunnen sterven, omdat zij pijn zullen lijden. Eindelijk ook, indien de lichamen doen, dat de zielen pijn lijden, waarom gebeurt het toch, dat zij haar wel pijn kunnen aandoen, en niet de dood? Anders nergens om, dan overmits het niet noodzakelijk volgt, dat hetgeen, dat pijn aandoet, ook de dood aandoet. Waarom is het dan niet te geloven, dat het vuur alzo de lichamen pijn kan aandoen, en niet de dood, gelijk de lichamen aan de ziel doen, welke zij wel pijnen doen lijden, maar dwingen haar nochtans daarom niet te sterven? Alzo is de pijn geen noodzakelijk bewijs van enige toekomstige dood.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

VAN ENIGE NATUURLIJKE VOORBEELDEN, WELKE BEWIJZEN, DAT ER LEVENDE LICHAMEN ZIJN, DIE IN HET VUUR KUNNEN BLIJVEN LEVEN.

Derhalve, indien het alzo is, gelijk zij beschreven hebben, die de natuur van de dieren wat nauwkeuriger onderzocht hebben, dat nl. de salamander in het vuur leeft, en dat ook het vuurpuwende bergen van tijd tot tijd branden en evenwel blijven beslaan, zo zijn dit genoegzame geluiden, dat niet alles wat brandt, verteerd wordt en voorts, indien ook de ziel ons te kennen geeft, dat niet al, wat pijn kan lijden, ook kan sterven; waarom vorderen zij nog zekere voorbeelden van ons, om daardoor te bewijzen, dat het niet ongelofelijk is, dat de lichamen van de mensen, die met de eeuwige straf gestraft worden, in het vuur hun ziel of het leven niet verliezen, en dat zij ook zonder beschadiging; branden, en voorts, dat zij ook zonder verderving pijn lijden? Want alsdan zal dat wezen van het vlees die ingedrukte hoedanigheid of kracht hebben, welke ingedrukt zal zijn door Hem, die zo wonderlijk en zo verschillende hoedanigheden in zo vele dingen, die wij dagelijks zien, ingedrukt heeft, dat wij ons daarover niet verwonderen, uit oorzaak dat ze zo vele zijn. Want wie is het anders, dan God, de schepper aller dingen, die het vlees van een dode pauw zulk ene hoedanigheid gegeven heeft, dat het niet verrot? Daar dit is, die het hoorden, ongelovig scheen, is ons op zekere tijd omtrent Carthago (nu Tunis genoemd) een gekookte pauw voorgesteld, van wiens borst wij een stuk afgenomen hebben. Hierna hebben wij gelast om het weg te zetten en te bewaren, en na verloop van een jaar was dat vlees nog hetzelfde gebleven, uitgezonderd, dat het vrij wat droger en ingekrompen was. En wie kan ook al de wonderen van het vuur verklaren? Want door hetzelve worden alle gebrande dingen zwart, daar het nochtans zelf klaar en licht is, ja door zijne allerschoonste kleur ontkleurt het bijna alle dingen die het aanraakt, en uit ene allerklaarste vuurkool maakt het ene allerlelijkste zwarte kool, hetwelk niet door een algemene regel alzo gewoonlijk voegt, want de stenen integendeel, welke met gloeiend vuur gebakken zijn, worden wit; doch hoewel het vuur meest rood is, en de stenen door witachtige kleur, glinsteren, komt evenwel, wat wit is, beter overeen met het licht, gelijk hetgeen zwart is, beter overeenkomt met de duisternis. En wat zullen wij ook aanmerken in de zwarte dorre kool? Heeft men zich eensdeels niet te verwonderen over de grote broosheid dezelve, zodat zij zeer licht gebroken en vermorzeld kan worden, en anderdeels hierover, dat zij door gene vochtigheid verdorven en door geen ouderdom vernietigd kan worden, zodat zij, die scheidspalen stellen, daaronder dove kolen plachten te legden om de twister te overtuigen, die na enige jaren zou mogen opstaan en zou willen beweren, dat de vast in gehechte steen geen behoorlijke scheidpaal is, Wie heeft gemaakt, dat die kolen, die onder de vochtige aarde bedolven worden, alwaar het hout verrot, zolang zonder verderf kunnen duren? Hier van is het vuur de oorzaak, maar laat ons ook het wonder van de kalk bemerken, nl. dat zij door het vuur wit wordt, waardoor alle andere dingen zwart worden. Door ene verborgene kracht ontvangt zij inwendig vuur van ‘t vuur, hetwelk de kalk, die nu koud is, zo in zich verborgen houdt, dat het voor geen van onze zinnen openbaar wordt, maar door ervaring wordt zulks bevonden, zodat men bekent, dat het vuur, al blijkt dit niet uiterlijk, binnen in de kalk verborgen als in slaap licht. Daarom noemen wij ook die kalk levende kalk, even alsof dat verborgen vuur de onzichtbare ziel was van het zichtbare lichaam. En voorts, hoe wonder is het, dat, als zij uitgeblust wordt, dat zij dan aangestoken wordt. Want, opdat zij dit verborgen vuur niet zou hebben, wordt zij met water begoten, en dan wordt de kalk, die vroeger koud was, daardoor heet, terwijl alle andere hete dingen door water koud worden; want dan, even alsof die kalk de geest gaf en stierf, openbaart zich het

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vuur, dat verborgen lag, en daarna is die kalk, even alsof zij gestorven was, zo koud, dat zij niet meer door opgieten van water zal branden, zodat wij die kalk, die wij vroeger levende kalk noemden, nu gebluste kalk noemen. Wanneer men in die kalk geen water, maar olie giet, die het vuur hevig doet branden, wordt de kalk niet heet. Indien wij dit wonder van een Indische steen lazen, of hoorden vertellen, zodat wij het niet bij ervaring hadden, zouden wij zulks voor een leugen houden, of er ons zeker grotelijks over verwonderen. Doch van zodanige dingen komen door dagelijkse ervaring genoeg voor onze ogen, die van gene minder wonderlijke soort zijn, maar door de gewoonte komen zij in geringschatting, zodat wij voortaan ophouden ons te verwonderen over enige wonderlijke dingen, die tot ons overgevoerd zijn zelfs uit Indië, een deel van de wereld, dat zeer ver van ons verwijderd is. Er zijn velen bij ons, die de diamantsteen hebben, met name de goudsmeden en de gesteentesnijders: van dezen steen wordt gezegd, dat hij niet overwonnen dan worden door ijzer, dood vuur noch door enig ander geweld uitgezonderd alleen door bokkenbloed. Maar verwonderen zij, die dien steen kennen en hebben, zich daarover wel zo zeer als zij, aan wie zijne krachtige sterkte nu eerst getoond wordt? Doch zij, aan wie die sterkte niet getoond wordt, geloven wellicht zulks niet, of, zo zij het geloven, verwonderen zij zich over datgene, waar van zij gene ondervinding hebben, en indien het hun gebeurt, daar van ondervinding te krijgen, zo verwonderen zij zich nog over hetgeen zo gans ongewoon is; Maar de dagelijkse ervaring beneemt hun allengs de opwekking van de verwondering. Wij welen, dat de magneet of zeilsteen het ijzer aantrekt. Toen ik dit voor het eerst zag, verschrikte ik zeer, want ik zag, dat door deze steen een ijzeren ring opgenomen en omhoog gehangen werd; daarna, even alsof hij aan ‘t ijzer, dat hij opgenomen had, zijne kracht had gegeven, is die zelfde ring gedaan bij een anderen ring, dien hij ook omhoog opgehangen heeft en, gelijk de eerste ring aan de steen gehecht was, alzo was ook de andere ring gehecht aan de eersten. Op dezelfde wijze werd er bijgedaan de derde ring, en daarna ook de vierde. En alzo deze ringen toen aldus aan elkander gehecht waren, niet binnen, door elkander gaande, maar van buiten aan elkander klevende, hing daar een ganse keten van ringen. Wie zou zich niet verwonderen over die kracht van de zeilsteen, die niet alleen binnen in de steen, was, maar die ook door zo vele dingen, welke er aan hingen, heimelijk doorkroop en dezelve als door onzichtbare banden aan elkander bond! Maar nog veel wonderlijker is het, wat ik van mijn broeder en medebisschop Severus Milevitanus van dien steen gehoord heb, want bij verhaalde, dat hij zelf gezien had, dat Barthanarius, eertijds metgezel van een prins in Afrika, toen hij, bisschop zijnde, bij hem te gast was, dien zelfde steen vertoonde, en dat bij hem hield onder zilver en dat hij boven op het zilver ijzer plaatste. Toen hij daarna zijne hand, in welke hij de steen had, bewoog, werd ook het ijzer bewogen, doch het zilver bleef stil liggen, zonder zich te bewegen, zodat het ijzer boven hetzelve zeer snel heen en weer door de steen bewogen werd, even gelijk de steen beneden hetzelve door de mens bewogen werd. Ik zeg, hetgeen ik zelf gezien heb, alsmede, wat ik van iemand gehoord heb, dien ik zo wel geloof, alsof ik het zelf gezien had. Daarenboven zal ik ook zeggen, wat ik van de magneet of zeilsteen gelezen heb. Wanneer een diamant bij hem gelegd wordt, trekt hij geen ijzer tot zich, en al was het, dat hij enig ijzer tot zich getrokken had, zodra de diamant hem nadert, laat hij het ijzer los. Het land van Indië zendt ons deze stenen. Doch indien wij, die hem kennen, ons over zijn werking niet meer verwonderen, behoeft het ons niet te bevreemden, dat de bewoners van die landen waar deze steen vandaan komt, zich in ‘t geheel niet over de eigenschappen van dien steen verwonderen. Wellicht hebben zij deze dingen zo algemeen als wij de kalk, die op ene wonderbare wijze door water heet wordt, waardoor het vuur plagt uitgeblust te worden, terwijl die kalk niet heet wordt door olie, door welke nochtans het vuur aangestoken en gevoed wordt. Nochtans verwonderen, wij ons in ‘t geheel niet over die kalk, daar wij haar dagelijks zien gebruiken.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

HOE ER VELE DINGEN ZIJN, WELKE NIET RECHT BEKEND KUNNEN WORDEN, EN WAAR VAN HET NOCHTANS ZEKER IS, DAT ZIJ ZO ZIJN.

Wanneer wij aan de ongelovige mensen enige goddelijke wonderen, die geschied zijn of nog geschieden zullen, verkondigen en zij die niet bij ervaring hebben, zo vorderen zij van ons redenen van zodanige dingen, en, daar wij die niet kunnen geven, omdat het verre boven, de krachten van het menselijk verstand is, zo menen zij, dat al die dingen, welke door ons gezegd worden, vals of onwaar zijn. Ondertussen moeten zij bedenken, dat zij zelf ook redenen behoren te geven van zovele wonderlijke dingen, die wij zien of kunnen zien, doch indien zij verslaan, dat zulks niet door enig mens kan geschieden, zo moeten zij meteen bekennen, dat enige zaak daarom niet geweest is, of ook daarom niet zijn zal, overmits daar van geen reden kan gegeven worden, dewijl die voorverhaalde zaken ook zó zijn, dat daar van mede geen reden kan gegeven worden. Daarom wil ik niet gewagen van vele dingen, welke beschreven zijn; ook wil ik niet spreken van vele gebeurde of verhandelde dingen; maar ik zal zulke dingen verhalen, welke ieder in zijne plaats blijven, alwaar ieder, die daar wil en kan gaan, ook zal kunnen beproeven, of zulks niet waar is. Men verhaalt van het Agrigentijnsche zout van Sicilië, dat het, aan het vuur gehouden wordende, smelt, evenals in water, en, wanneer men het in water doet, dat het dan knapt en springt evenals in het vuur. Ook betuigt men, dat er bij de Garamanters ene fontein is, welke van de daags zó koud is, dat men er niet van drinken kan en van de nachts zó heet, dat men die niet kan aanraken. Voorts, dat er ook in het landschap Epirus ene fontein is, in welke de toortsen, wanneer zij aangestoken zijn, wel uitgeblust worden evenals in andere fonteinen, maar zij blijven niet uitgeblust, zoals in andere fonteinen, maar worden, wanneer zij uitgeblust zijn, in dezelve weer aangestoken. Ook verhaalt men, dat de steen asbestos in Arcadië alzó genaamd wordt, omdat hij, aangestoken zijnde, niet weer uitgeblust kan worden; daar benevens ook, dat het hout van een Egyptische vijgenboom niet, zoals ander hout, op het water drijft, maar dat het daarin zinkt, en, wat nog wonderlijker is, dat dit hout, wanneer het enigen tijd op de grond geweest is, weer boven komt en op het water begint te drijven, daar het nochtans, doorweekt en nat geworden zijnde, door de ingetrokken vochten zoveel te zwaarder moest zijn. Boven dit alles, dat er ook appels in ‘t land van Sodom groeien, die wel schijnbaar tot rijpheid komen, maar die wanneer men er in bijt, de schil verliezen en verdwijnen tot rook en as. Verder, dat de Perzische steen pyrites, wanneer hij zeer vast in de hand toegeknepen en bedwongen wordt, de hand van hem, die zulks doet, verbrandt, en dat die steen vanwege de brand van het vuur zijn naam ontvangen heeft. Evenzo, dat in datzelfde land, nl. in Perzië, ook groeit de steen selenites, wiens inwendige witheid, evenals de maan, wast en afneemt. Ook verhaalt men dat op het eiland Tijlos, gelegen in Indië, al de bomen, die er groeien, nimmer zonder bladeren zijn van deze en vele andere wonderlijke dingen spreekt de historie, niet de historie van de daden en van de gebeurde dingen, maar de historie van de vast blijvende en zekere plaatsen, maar het zou mij, die wat andere verhandelt, te lang bezig houden, die te verhalen. Ondertussen, laat deze ongelovige mensen van dit alles reden geven, indien zij kunnen; deze ongelovige mensen, zeg ik, welke de Goddelijke schriften niet willen geloven, en die menen, dat zij niet Goddelijk zijn, omdat zij in zich bevatten ongelofelijke zaken, zoals die, waar van wij nu melding maken; want, zeggen zij, geen reden laat toe, dat enig vlees zal branden en niet verteerd zal worden, dat het pijn zal lijden en niet zal sterven. O! voortreffelijke redegevers, die van alle dingen, welke als wonderlijk bekend zijn, zo kloek reden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

weet te geven. Maar laten zij dan ook reden geven van zulke dingen, waar van wij nu enige voorbeelden opgegeven hebben. Voorwaar, dezelve, bijaldien ze hen niet bekend waren, en zo wij zeiden, dat ze in het toekomende zullen geschieden, zouden zij dan ongetwijfeld veel minder geloven, dan zij dat doen, waar van wij nu spreken, hetwelk zij niet willen geloven, dat eenmaal zal geschieden. Want wie van hen zou ons geloven, indien het gebeurde, dat, gelijk wij zeggen, van de mensen lichamen levend zullen worden, en altijd zullen branden en in pijn zijn, en evenwel nooit zullen sterven; dat wij ook alzo zeiden, dat er in de toekomstige eeuw zout zal zijn, dat het vuur zal doen smelten op gelijke wijze als bij ons in water geschiedt, en dat het water het zout zal doen knetteren en springen, evenals bij ons in het vuur geschiedt; of dat wij ook zeiden, dat er in de toekomstige eeuw ene fontein zal zijn, van wie water in de verkoeling van de nacht alzo zal branden, dat men het niet zal kunnen aanraken, en welke in de verwarmende hitte van de dag zo koud zal zijn, dat men haar water niet zal kunnen drinken; of dat wij ook zeiden, dat er in de toekomstige eeuw wonderlijke stenen zullen zijn, nl. óf zulk een, die door zijne hitte de hand degenen, die hem toeknijpt en vasthoudt, zal branden óf zulk een steen, die, van alle kanten ontstoken zijnde, in ‘t geheel niet zal kunnen uitgeblust worden, en voorts alzo met al de andere wonderheden, welke wij goedvonden te verhalen, verzwijgende ondertussen talloze andere voorbeelden. Derhalve, indien wij zeiden, dat vele dingen in die eeuw, welke toekomstig is zullen geschieden, en indien de ongelovigen ons daarop antwoorden: indien gij lieden wilt, dat wij die zullen geloven, geeft van ieder bijzonder reden, wij zouden hen ronduit belijden, dat wij niet konden, dewijl het zwak en klein verstand van de mensen door dergelijke wonderlijk werken Gods overwonnen wordt; doch dat bij ons evenwel vast staat, dat de Almachtige niets doet zonder reden, zodat Hij er ook reden voor heeft, waarom het zwak mensen verstand gene redenen kan geven. Insgelijks, dat ons in vele zaken onzeker is, wat Hij wil, maar dat dit nochtans zeker is, dat Hem niets onmogelijk is van alles, wat Hij wil, en alzo, dat wij Hem, behoren te geloven, daar het Hem nimmer aan macht ontbreekt en Hij de leugen haat. Maar zij, die zulks niet geloven, en die daar van de redenen van ons vorderen, wat zullen zij op die dingen antwoorden, vanwege welke geen reden door enig mens kan gegeven worden? Nochtans zijn er vele zodanige dingen, die alzo geschieden, en evenwel schijnen zij strijdig te zijn tegen de reden van de natuur. Ondertussen, indien wij aangaande dezelve zeiden, dat zij toekomstig zullen zijn, zouden de ongelovigen insgelijks reden van ons eisen, gelijk zij nu van deze dingen doen, die wij zeggen, dat te zijner tijd zullen zijn. En dienvolgens, aangezien in zodanige werken Gods de reden en het verstand van het menselijk hart, en van de menselijke spraak verre te kort schieten, en deze dingen toch bestaan, zo zullen ook de andere toekomstige daarom niet nalaten te zijn, dewijl van geen van beiden enige reden door de mens gegeven kan worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

HOE NIET ALLE WONDEREN NATUURLIJK ZIJN, MAAR DAT VELE ER VAN DOOR MENSEN VERNUFT GEWROCHT OF DOOR DE KUNST VAN DE DUIVELS TEWEEGGEBRACHT ZIJN.

Maar hierop zullen zij veellicht aldus antwoorden: die dingen, welke gij verhaal zijn ganselijk alzo niet, en wij geloven ze niet; alles is vals, wat daar van gezegd wordt, vals ook, wat daar van geschreven is. En wellicht zullen zij met reden strijd hier bijvoegen en zeggen: indien men zulks heeft te geloven, geloof dan ook anderen dingen, die in hetzelfde schriften geschreven zijn, als met name, dat er geweest is, of is een zekere tempel van Venus en dat aldaar is een kandelaar, en op dezelfde ene kaars, welke onder de blauwe Hemel altijd brandt, zodat geen wind, of onweer, noch slagregen die uitblust; derhalve, gelijk die steen genaamd is Asbestos, alzo wordt ook de kaars Lychnos Asbestos, dat is: Ene onblusbare kaars genoemd, hetwelk zij kunnen zeggen, opdat zij ons alzo het antwoorden moeilijk zouden maken: want indien wij zeggen, dat men dit niet heeft te geloven zullen wij de schriften van de vorige wonderheden verzwakken; en indien wij toeslaan, dat men het heeft te geloven, zo zullen wij de goden van de heidenen versterken en bevestigen. Maar gelijk ik in het 8e boek van dit deel gezegd heb, wij behoeven niet alles te geloven, wat de historie van de heidenen bevat, dewijl zelfs ook de historieschrijvers onder elkander, gelijk Varro zegt, als met een voornemen en als uit voordacht in zeer vele dingen verschillen; maar ondertussen, wij geloven die dingen, welke niet strijdig zijn tegen die boeken, welke wij weten, dat wij ze behoren te geloven. Maar belangende deze plaatsen van de wonderen, met welke wij de ongelovigen willen onderrichten aangaande het geloof van die dingen, welke toekomstig zullen zijn, daar van zullen ons die genoeg zijn, welke wij zelfs ook door ervaring alzo kunnen bevinden, en van welke het niet zwaar is geloofwaardige vaste getuigen bij te brengen. Aangaande dien tempel van Venus, en die onuitblusbare kaars, vanwege dezelve worden wij niet alleen ganselijk niets in enige engte gebracht, maar daarenboven wordt ons derhalve, een wijd veld, om te spreken, geopend. Ja! Wij voegen ook bij deze onuitblusbare kaars nog vele wonderen eensdeels van menselijke kunsten, anderdeels van toverkunsten, nl. die gedaan worden, óf door mensen, zijnde van duivelse kunsten, óf door de duivels zelf, die zij nl. door onderlinge hulp doen. Indien wij dit willen ontkennen, zullen wij ons stellen tegen die waarheid van de Heilige Schriften, welke wij geloven; derhalve, in die kaars is óf enig vernuftig werk, dat de menselijke kunst teweeggebracht heeft door middel van de steen Asbestos, óf zulks is geschied door toverkunst, opdat de mensen, komende in dien tempel, vanwege zulks zich zouden verwonderen; óf anders enige duivel heeft onder van de naam van Venus zich met zulke kracht vertoond, teneinde aldaar dat wonder voor de mensen zou blijken, en ook gedurig aldaar zou blijven; want de duivels worden aangelokt naar hun verscheidenheid door verscheiden vermakelijkheden, om te wonen in de schepselen, welke niet zij, maar God geschapen heeft. Zij worden, zeg ik, aangelokt door dezelve, niet gelijk de dieren door spijs, maar als geesten door leken, zodanige nl. als met ieders vermaak overeen komen, t.w. door verscheiden soorten van stenen, kruiden, houten, dieren, woorden, gedichtspreuken en ceremoniën of gebaarden. Nu, ten einde het daartoe komt, dat zij door de mensen mogen aangelokt worden, zo verleiden zij dezelve allereerst met hun loze listigheid, hetzij, óf met in hun harten in te blazen oen verborgen vergif van boosheid, óf hetzij, met aan hen te verschijnen door bedrieglijke vriendschap, zodat zij enigen van hen tot hun discipelen maken, die zij wederom stellen tot leraren van velen. Want men heeft niet kunnen leren noch weten, tenzij het allereerst geweest is door hun eigen onderwijs, wat ieder van hen met lust begeert, wat hij wederom met afkeer verfoeid, met wat naam ook een iegelijk genood

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

wordt, zodat hij naar dezelve luistert, en wederom, door wat naam ieder gedwongen wordt, zodanig, dat hier van gesproten is opgekomen zijn de toverkunsten en de kunstige meesters dezelve. En voornamelijk bezitten deze zelfde duivels de harten van de sterfelijke mensen, in welker bezit zij zich allermeest verheugen 'wanneer zij zich veranderen in engelen van het licht.' Alzo, naarmate wij de vele daden, die er van hen zijn, meer als wonderlijk erkennen, naar die mate moeten wij dezelve met meer voorzichtigheid vermijden. Maar ondertussen, zij doen ons ook voordeel in datgene, waarover wij nu handelen. Want indien de onreine duivels deze, dingen kunnen teweeg brengen, zo is het, dat de heilige engelen zoveel machtiger zijn dan zij, als God machtiger is dan zij allen, dewijl Hij zelfs de engelen gemaakt heeft tot werkers en uitvoerders van zó grote wonderheden. Derhalve, indien er zovele, zo grote en zo wonderlijke dingen door menselijke kunsten geschieden, zodat zij, die dezelve niet welen noch kennen, menen, dat het goddelijke werken zijn, zo is het ook gebeurt, dat er in zekere tempel ettelijke magneetstenen beneden op de vloer en boven op het overwelfsel naar dezelfde gelijkmatigheid van grootte gelegd zijn, waarop gevolgd is dat tussen deze magneetstenen en door hun kracht een ijzeren beeld midden in de lucht, tussen de vloer en het overwelfsel, zonder ergens vast te zijn, is blijven hangen, zodat dit beeld bij hen, die niet wisten, wat daarboven of beneden was, als door ene wondere macht Gods aldaar scheen te hangen. Iets dergelijks hebben Wij ook nu gezegd in de kaars van Venus, nl. dat zulks door middel van de steen asbestos heeft kunnen geschieden. Doch aangaande de werken van de tovenaars, welke onze schriftuur vergifmengers en bezweerders noemt; indien de duivels dezelve zó hoog hebben kunnen op trekken, dat de vermaarde poëet Virgilius gemeend heeft, dat hij niets ongevoegelijk tegen het verstand van de mensen sprak, wanneer hij van zekere vrouw, die in zodanige kunst ervaren was, aldus zegt: 'deze vrouw verzekert, dat zij door haar bezweerwoorden de gemoederen van de mensen, die zij wil, kan verlichten, en wederom, dat zij aan anderen zware bekommeringen in het hart kan sturen; daar benevens dat zij ook de rivieren in haar loop kan stuiten en doen stil staan, en daarenboven, dat zij sterren kan terug zetten. Wijders zo roept zij al de nachtgeesten te samen, zulks dat gij vernemen zult, dat de aarde onder uwe voeten huilt, en dat de bomen neerdalen van de bergen.' Hoeveel te meer is dan God machtig zulke dingen te doen, welke de ongelovigen ongelofelijk zijn, maar die licht zijn voor Zijne mogendheid. Want Hij heeft geschapen de kracht van de stenen en van alle andere dingen, alsmede de verstanden van de mensen, die dezelve op wonderlijke wijze weten te gebruiken. En voorts ook de naturen van de engelen, die machtiger zijn dan alle aardse dieren, en daarenboven, die door Zijne wonderlijke kracht, die alle wonderen overwint en te boven gaat, en die ook door Zijne wijsheid van werking, bevel en toelating alle dingen zó wonderlijk gebruikt als Hij dezelve geschapen heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

HOE IN ALLE WONDERLIJKE DINGEN DE HOOGSTE REDEN IS OM TE GELOVEN DE ALMACHT VAN DE SCHEPPERS.

En waarom zou God niet kunnen maken, dat de doden weer opstaan, en dat de lichamen van de verdoemden met het eeuwige vuur gepijnigd worden, daar hij diegene is, welke de wereld vol met talloze mirakelen geschapen heeft, van de te meer, dewijl de wereld zelf ongetwijfeld een veel groter en heerlijker mirakel is dan al die dingen, waar van zij vol is? Maar deze lieden, met of tegen welke wij handelen, welke ook geloven, dat er een God is, door Wie de wereld gemaakt is, en die ook zeggen, dat de goden door Hem gemaakt zijn, door welke van Hem de wereld bestuurd wordt, die goden nl., van wie zij zeggen, dat zij werkers van de mirakelen of wonderen zijn, hetzij dat die geschieden door eigen beweging of hetzij, dat zij verkregen worden door enige gedienstigheid of ceremonie, of hetzij, dat ze geschieden door de kunsten van de tovenaars; deze lieden, zeg ik, ontkennen ook de krachten van de wereld niet, en sommigen daarenboven verheffen en prijzen dezelve, wanneer wij hun voorstellen de wonderlijke kracht van alle andere dingen, welke noch vernuftige dieren zijn, noch ook in enig opzicht de voorzegde geesten zijn, gelijk daar zijn die dingen, waar van wij enige verhaald hebben. Maar ondertussen zijn zij dies aangaande evenwel gewoon aldus te antwoorden: ‘Dat is ene kracht van de natuur. De natuur van die dingen is alzo gesteld. Het zijn krachtige werkingen van enige eigene naturen.’ Alzo, waarom de vlam het Agrigentijnsche zout doet smelten, en het water hetzelve doet kraken en springen; de reden hier van is deze, omdat zulks zijne natuur is. Maar dit schijnt veel meer tegen de natuur te zijn, als welke met het vuur, maar het water die kracht gegeven heeft om het zout te doen smelten, en daarentegen aan het vuur, en niet aan het Water, die kracht gegeven heeft om hetzelve te doen drogen. Maar, zeggen zij, dit is de natuurlijke kracht van dit zout, dat het zodanige dingen, die tegen de gewone natuur strijdig zijn, onderworpen is. Deze reden wordt dan ook gegeven van die Garamantische fontein, alwaar dezelfde waterader daags koud en s’ nachts heet is, in beide gevallen met zo buitengewone kracht, dat zij moeilijk en pijnlijk is dengenen, die ze aanraken. Evenzo wordt dan ook die reden gegeven van ene andere fontein, welke, hoewel zij koel is dengenen, die ze aanraken, en hoewel zij gelijk andere fonteinen, een aangestoken toorts uitblust, nochtans daarin van andere fonteinen verschilt, dat deze fontein de uitgebluste toorts zeer wonderlijk weder aansteekt. En deze reden wordt ook gegeven van de steen asbestos, die, hoewel bij geen eigen vuur heeft, evenwel, wanneer hij vreemd vuur van buiten ontvangen heeft, alzo brandt, dat hij niet uitgeblust kan worden. Eindelijk, deze reden wordt dan van al die andere dingen gegeven, welke mij te moeilijk zijn, weer te verhalen; want aangaande al deze dingen, al is ‘t, dat in dezelve schijnt te zijn een buitengewone kracht tegen de natuur, evenwel wordt van dezelve gene andere reden gegeven, dan dat er gezegd wordt, dat zulks hun natuur is. Voorwaar, ik beken, dat het ene korte reden is en ook een voldoend antwoord. Maar, aangezien God de Werkmeester is van alle naturen, waarom willen zij, dat wij Sterker reden zullen geven, dan wij geven, nl. wanneer zij iets als onmogelijk niet willen geloven, en dienvolgens van zulks reden eisen, dat wij dan antwoorden, dat zulks de wil is van de almachtige God, die voorwaar dan gene andere oorzaak almachtig genoemd wordt, dan omdat Hij alles vermag wat Hij wil; die ook heeft kunnen scheppen zovele dingen, welke, zo zij ons niet geloond werden, of zo zij ons niet door geloofwaardige getuigen dagelijks gezegd werden, voorwaar voor onmogelijk zouden gerekend worden, ik meen niet alleen die dingen welke bij ons geheel onbekend zijn, maar die dingen, welke ik zelfs als het meest bekent gesteld heb! Want anders aangaande die dingen, welke geen getuige altoos hebben, anders dan diegene, wier boeken wij daar van lezen, en welke ook van

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hen beschreven zijn, die van God niet geleerd zijn, en alzo, die veellicht menselijker wijze hebben kunnen bedrogen worden; zulke dingen zeg ik, niet te geloven, is ieder geoorloofd, zonder verwachting van enige rechtvaardige berisping. Want ik wil ook zelfs niet, dat men loffelijk en lichtvaardig alles zal geloven, wat ik gesteld heb; want ook zelfs door mij worden ze alzo niet geloofd even alsof daar van geen twijfel in mijne gedachten was, uitgezonderd evenwel die dingen, welke ik óf zelf bevonden heb, óf welke men nog licht door ervaring kan bevinden, gelijk van de kalk, welke heet is in het water en in de olie koud van de magneet steen, die, ik weet niet door welke en hoedanige verborgene en onmerkbare aanzuiging, het stro niet roert en het ijzer tot zich trekt: van het niet verrottend vlees Pavonis, dat is: van een pauw, daar nochtans verrot is zelfs het vlees Platonis, dat is: van Plato; van het klaarblinkend vuur, dat volgens zijn glans de stenen, door zijne hitte bakkende, wit maakt, en dat tegen dezelfde glans, vele dingen verbrandende, zwart maakt. Iets dergelijks is ook, dat zwarte lelijke vlekken voort komen, van eer klaar klinkende olie, en dat zwarte linie van het zeer witte zilver ingedeukt, en getogen worden; van de dove kolen mede, die door het vuur alzo recht anders omgekeerd worden, dat zij van zeer schoon hout vuil en lelijk worden; van hetgeen, dat hard is, broos, en van hetgeen dat verrot is, onverrot. Deze zodanige dingen zijn er enige, welke velen met mg vreten, en er zijn ook enige, welke allen met mij welen. Ondertussen, aangaande die dingen, welke ik gesteld heb, niet als door ervaring bevonden zijnde, maar gelezen zijnde, daar van heb ik zelfs gene genoegzame getuigen totnogtoe kunnen vinden, van welke ik mocht horen, dat is, alles waar was, uitgezonderd wat ik van die fontein gezegd heb, in welke de brandende toortsen uitgeblust worden, en, uitgeblust zijnde, weer aangestoken worden; ook uitgezonderd wat ik gezegd heb van de appels van het lam van Sodom, die zich van buiten als rijp en schoon vertonen, en van binnen vol zwarte vuiligheid zijn; doch wel verstaande, ik heb geen getuigen gevonden, welke mij zeiden, dat zij die fontein in het landschap van Epirus gezien hadden, maar die ene dergelijke fontein in het Franse land gekend hadden, niet verre van de stad, die thans Grenoble heet. En aangaande de vruchten van de Sodomitische bomen, zulks geven niet alleen de geloofwaardige schriften te kennen, maar er zijn ook zeer vele mensen, die er van spreken, dat zij het door ervaring bevonden hebben, zodat ik dies halve daaraan niet kan twijfelen. Maar al de andere dingen acht ik alzo, dat ik niet voorgenomen heb dezelve noch aan de ene zijde voor waar te verklaren, noch aan de andere zijde, als onwaar, te ontkennen. En evenwel heb ik dezelve gesteld, omdat ik ze bij de historieschrijvers degenen, legen welke wij handelen, geleden heb, opdat ik alzo zou mogen bewijzen, hoe vele dingen geschreven zijnde in de schriften van hun geleerden, vele van hen zonder enige reden te geven, geloven, welke ons nochtans belangende, hetgeen hun ervaring en hun verstand te boven gaat, niet verwaardigen te geloven, zelfs wanneer wij ook die reden geven, dat de almachtige God zulks doen zal. Want er kan geen beter en krachtiger reden van zulke dingen gegeven worden, dan wanneer er gezegd wordt, dat de Almachtige die dingen, kan doen, en als daarbij verklaard wordt, dat Hij al zulke dingen zal doen, welke men aldaar leest, dat Hij voorzegd heeft, alwaar Hij meer andere dingen voorzegd heeft, die men bewijst, dat Hij gedaan heeft. Want Hij zal die dingen doen, welke Hij beloofd heeft te zullen doen. En Hij die beloofd heeft die dingen, welke onmogelijk geacht worden, heeft dezelve ook gedaan, opdat de ongelovige Heidenen zelfs ongelofelijke zaken zouden geloven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

HOE HET NIET TEGEN DE NATUUR IS, WANNEER IN ENIGE ZAAK, VAN WIE DE NATUUR BEKEND IS, IETS BEGINT TE VERSCHILLEN VAN HETGEEN TEVOREN BEKEND WAS.

Doch indien zij hierop antwoorden, dat zij daarom niet kunnen geloven, wat wij zeggen van de menselijke lichamen, die altijd branden en nimmer sterven zullen, dewijl wij weten, dat de natuur van de menselijke lichamen geheel anders gesteld is, zodanig, dat hier van zulke reden niet kan gegeven worden, gelijk aangaande die wonderlijke naturen gegeven is, zó, dat men zou mogen zeggen: dat is de natuurlijke kracht van zulks, dat is de natuur van deze zaak; dewijl wij weten dat zulks niet is de natuur van het menselijk vlees; indien zij dat zeggen, antwoorden wij hierop, dat dit menselijk vlees anders gesteld is geweest vóór de zonde, nl. dat het nimmermeer de dood kon ondergaan. En anders na de. zonde, nl. zodanig als zij in de ellende van deze sterfelijkheid bekend geworden is, nl. dat hetzelve niet kan behouden een eeuwigdurend leven. Alzo ook zal het menselijk vlees mee anders gesteld zijn in de opstanding van de doden, dan het nu bekend is. Maar daar zij de Schriften niet geloven, in welke gelezen wordt hoe de mens geleefd heeft in het Paradijs, alsmede hoe gans vreemd hij toen geweest is van de dood; (indien zij dit geloofden, zouden wij niet wijdlopig met hen behoeven te handelen van de straf van de verdoemden, welke daar geschieden zal,) derhalve is het nodig, dat wij iets voortbrengen uit de schriften van hen, die de allergeleerdste bij hen geweest zijn, opdat alzo mag blijken dat iedere zaak anders kan zijn dan zij eerst in de menselijke zaken bekend is geworden door de bepaling van haar natuur. Er staat in de boeken van Marcus Varro, die tot opschrift heeft: ‘van de afkomst van het Romeinse volk,’ het volgende: in de Hemel is geschied ene wonderlijke vertoning, want in die allervermaard ster van Venus (welke Plautus noemt Vesperuqo, en die Homerus Hesperos noemt, d.i. de avondster van welke hij ook zegt, dat zij allerschoonste is) schrijft Pastor, dat er zulk ene vreemde vertoning is geweest, dat zij veranderd heeft haar kleur, grootte, gedaante en loop, hetwelk noch vroeger noch later alzo is geschied. Adrastus Cyricenus en Dion Neapolites, beide zeer vermaarde wiskundige sterrenkijkers, zeggen dat dit gebeurd is onder koning Gigues. Adrastus Cyricenus en Dion Neapolites, beide zeer vermaarde wiskundige sterrenkijkers, zeggen dat dit gebeurd is onder koning Ogyges. Dit zou Varro, zulk een groot schrijver, geenszins genoemd hebben Portentum, of ene wonderlijke vertoning, tenware hij gedacht had dat het tegen de natuur was want wij zeggen, dat alle wonderlijke vertoningen tegen de natuur zijn, doch zij zijn het niet; want hoe is tegen de natuur, wat geschiedt door Gods wil, dewijl de wil van de grote Schepper de natuur is van iedere geschapen zaak? Zo dan, de wonderlijke vertoning geschiedt niet tegen de natuur, maar tegen de natuur die ons bekend is. En wie zou al de grote menigte van de wonderlijke vertoningen kunnen vertellen, die in de historie van de heidenen bevat zijn? Maar laat ons ondertussen op dit enige acht geven, hetwelk tot die zaak behoort, waarover wij nu handelen. Wat is zó wél in orde geschikt door de Werkmeesters van Hemel en aarde als de allerordelijkste loop van de sterren? En wat is in zó zekere en vaste wetten gesteld? En nochtans, wanneer Hij het gewild heeft, die met Zijn hoogste macht regeert wat Hij geschapen heeft, heeft ene ster, die boven anderen in grootte en glans het meest bekend is, haar kleur, grootte, gedaante, en hetgeen wonderlijker is, de orde en de wet van haar loop veranderd. Voorwaar, zulks heeft toen beroerd en te niet gedaan de regels van de sterrenkijkers, indien er toen enige geweest zijn, die zij als met ene onfeilbare rekening aangaande het verleden en de toekomstige bewegingen van de sterren in geschrifte mochten gehad hebben. Alzo dezelfde regels volgende, hebben zij durven zeggen, dat, wat aangaande de ster, genaamd Lucifer, geschied is noch vroeger noch later alzo

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

geschied is, maar wij lezen ook in de goddelijke boeken, dat zelfs de zon stil gestaan heeft, toen nl. de heilige man Jozua zulks van God begeerd had, tot dien tijd toe, dat zijn begonnen strijd met de overwinning geëindigd was. (Jos 10:12-13). Ook lezen wij, dat zij teruggekeerd is, opdat alzo door dit wonderteken, gevoegd zijnde bij de belofte Gods, aan koning Ezechia zou te kennen gegeven worden, dat hem nog 15 jaren tot zijn leven toegevoegd waren. Maar deze mirakelen en wonderheden, welke wij weten vergund geweest te zijn de vroomheden van de heiligen, zo wanneer het gebeurt, dat zij geloven, dat dezelve geschied zijn, alsdan eigenen zij dezelve de toverachtige kunsten toe, waaruit dan ook gesproten is, wat ik tevoren verhaald heb dat Virgilius zegt, nl.: 'dat ze de loop van het water in de rivieren sluit, en daarenboven dat zij de sterren terug zet.' Want in onze heilige schriften lezen wij, dat de rivier opwaarts gestaan heeft en beneden gelopen heeft nl. toen het volk Gods onder de leidsman Jozua reisde; insgelijks ook, toen Je profeet Elias midden door dezelve ging, en eindelijk ook, toen zulks daarna zijn discipel Eliseus mee deed. Ook hebben wij tevoren verhaald, dat het allergrootste gesternte onder koning Ezechia teruggekeerd is. Maar aangaande hetgeen Varro van de ster Lucifer geschreven heeft, aldaar wordt niet gezegd, dat zulks vergund is geweest aan enig mens, die het begeerde. Zo dan, laat de ongelovigen zich zelf uit de wetenschap van de naturen gene duisterheid aanbrengen min of meer alsof er van God in enige zaken niet anders zou kunnen geschieden, dan zij zelfs in de natuur dezelve door hun menselijke ervaring bekend hebben; hoewel nochtans deze dingen zelfs, die in de geschapen natuur een iegelijk bekend zijn, niet minder wonderlijk voor ben, die dezelve wat nauwkeuriger bedachten, als enige andere dingen zouden zijn, bijaldien de mensen niet gewoon waren zich te verwonderen alleen over die dingen, welke zeldzaam zijn. Want wie is er, die niet ziet hoe in die talloze menigte mensen, en in zulke grote gelijkheid van de natuur, wanneer men reden onder onderzoekt, gans wonderlijk is te bemerken, dat evenwel ieder zijn bijzonder aangezicht heeft. Want zo zij onder elkander niet gelijk waren, zou hun geslacht van andere dieren niet onderscheiden worden, en zo zij onder elkander niet ongelijk waren, zou de een van de ander niet onderscheiden kunnen worden. Evenwel, die mensen, welke wij belijden gelijk te zijn, die bevinden wij evenwel ongelijk te zijn. Maar allerwonderlijkst is de bemerking van de ongelijkheid, dewijl de gemene natuur door ene rechtvaardige reden de gelijkheid allermeest schijnt te vereisen. En aangezien zodanige dingen, die zeldzaam zijn, daarom ook wonder zijn, zo verwonderen wij ons het meest, wanneer wij twee mensen zo gelijk bevinden, dat wij dikwijls falen, wanneer wij ze van elkander onderscheiden willen. Maar wat ik verhaald heb beschreven te zijn door Varro hoewel hij hun historieschrijver is, en tevens ook zeer geleerd is, zullen zij wellicht niet geloven, waarlijk geschied te zijn; of anders, aangezien de verhaalde andere loop van die ster niet lang gebleven is, dewijl zij wedergekeerd is tot haar gewone loop, zo zullen zij door dat voorbeeld waarschijnlijk niet zeer bewogen worden. Laat ze dan iets anders hebben, dat hen nu nog kon vertoond worden, hetwelk hun, naar ik meen, genoeg behoort te zijn om, wanneer zij iets bemerkt hebben in de instelling van de natuur, dat zij daarom God niet enige wetten behoren voor te schrijven, even alsof Hij die niet zou kunnen omkeren en veranderen in heel wat anders dan bekend is. Het land van Sodom is eertijds gewis niet geweest zoals het nu is, maar het heeft gelegen in ene gedaante evenals andere landen, en het hoeft ook gehad dezelfde, of nog veel groter vruchtbaarheid; want het is in de Goddelijke Schriften vergeleken bij het Paradijs Gods. Dit land, nadat het geraakt is van de Hemel, is zodanig, gelijk ook hun historie betuigt en zoals ook door hen gezien wordt, die tot die plaatsen komen, dat hen door zijne gruwelijk vuile zwartheid tot een schrik is, ja dat zelfs de appels daar inwendig de verbrande as onder ene bedrieglijke schone gedaante van rijpheid uiterlijk besluiten. Ziet! het lam was vroeger zo met, maar zo is het nu. Ziet! door de Schepper van de naturen is zijne natuur in deze allervuilste verscheidenheid door ene wonderlijke verandering omgekeerd, en wat het na zulk een lange tijd overgekomen is, dat blijft het ook zo lange

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

tijd bij. Gelijk het dan God niet onmogelijk geweest is zulke naturen instellen als Hij gewild heeft, alzo is ‘t Hem ook niet onmogelijk de naturen die Hij ingesteld heeft, te veranderen naar Zijnen wil Derhalve komt ook geheel in kleinachting al hun grote menigte wonderen, welke Monstra, dat is: wanschapen gedrochten; Ostenta, dat is: vreemde vertoningen; Potenta, dat is; wonderlijke tekenen en Prodigia, dat is: schrikkelijke waarschuwingen genaamd worden. Indien ik deze wilde verhalen, wat zou het einde van dit werk zijn? Ondertussen, deze dingen, welke Monstra, Ostenta, Portenta en Prodigia genaamd worden, moeten ons aanwijzen, tonen, waarschuwen en voorzeggen hoe God aangaande de lichamen van de mensen al die dingen zal doen, zonder enig beletsel van zwarigheid en zonder enige voorschrijven van de wet van de natuur, welke Hij tevoren gezegd heeft te zullen doen. Nu, op welke wijze Hij zulks voorzegd heeft, dit meen ik voldoende gezegd te hebben in het voorgaande boek.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

VAN DE HEL, EN VAN DE HOEDANIGHEID VAN DE EEUWIGE STRAF.

Hetgeen dan God van de eeuwige straf van de verdoemden door Zijn profeet gezegd heeft, dat zal geheel geschieden.' Hun worm zal niet sterven, zegt hij, en hun vuur zal niet uitgeblust worden.'. (Isa 66) Om dit krachtiger voor te stellen zei de Heere Jezus, toen Hij hen, die de mens ergeren, voor al zulke mensen namen, welke iemand als zijne rechterleden bemint, en toen Hij daarenboven gelastte dezelve of te snijden: 'het is u beter met éne hand tot het leven in te gaan, dan twee handen hebbende, te gaan in de hel, in dat onblusbare vuur, daar hun worm niet sterft, en het vuur niet uitgeblust wordt.' En van de voet zegt Hij: 'het is u beter, tot het leven in te gaan, kreupel of vermikt zijnde, dan twee handen of twee voeten hebbende, in het eeuwige vuur geworpen te worden.' En van het oog zegt Hij: 'het is u beter, maar één oog hebbende, tot het leven in te gaan, dan twee ogen hebbende, in het helse vuur geworpen te worden.' Zij, die willen zeggen, dat het vuur en de worm behoren tot de straffen van de ziel, en niet tot die van het lichaam, zeggen ook, dat zij, die afgezonderd zullen zijn van het Rijk Gods, gebrand zullen worden met de pijn van de ziel, die te laat en vruchteloos, haar berouw zal tonen, en alzo beweren zij, dat het vuur hier voor die brandende pijn niet ongevoegelijk kan genomen worden. Ook menen zij, dat door de worm mee die pijn te verstaan is; want er is geschreven, zeggen zij: gelijk de mot het kleed, en de worm het hout verteert, alzo verteert de droefheid het hart van de mensen.' Maar zij, die het buiten alle twijfel stellen, dat er in die straf pijnigingen van de ziel en van het lichaam zullen zijn, diezelfden zeggen, dat door het vuur het lichaam gebrand wordt, maar dat door de worm van de droefheid als aan de ziel geknaagd wordt. En hoewel dit gelovig is, (want het is gans ongerijmd, dat daar de pijn van het lichaam of van de ziel zal ontbreken) evenwel meen ik, dat men veel liever mag zeggen, dat het beide tot het lichaam behoort, dan, geen van beiden, en alzo, dat in die woorden van de Goddelijke schrift de pijn van de zielen verzwegen is, dewijl genoegzaam verstaan wordt, dat zij daarop volgt, al is 't dat zij niet uitgedrukt wordt; want men verstaat licht, dat de ziel ook met berouw gepijnigd wordt, wanneer het lichaam alzo pijn lijdt; want er wordt ook in het Oude Testament gelezen: 'de wraak van het vlees van de goddeloze is een worm van het vuur.' Hier kon men korter gezegd hebben 'de wraak van de goddeloze.' Waarom is er dan gezegd 'van het vlees van de goddeloze?' Omdat beide, n l. het vuur en de worm ene straf van het vlees zullen zijn. Of wellicht heeft hij daarom van de wraak van het vlees gesproken, omdat dit in de mens zal gewroken worden, nl. dat hij naar het vlees geleefd heeft, Want hierom zal hij komen in de tweede dood, dien de apostel te kennen geeft, zeggende: 'want indien gij naar het vlees leeft, zo zult gij sterven. (Romeinen 8) Zo dan, ieder kiest en neme hier naar zijn believen: óf dat hij het vuur toeschrijft aan het lichaam, en de worm aan de ziel, nl. het eerste eigenlijk, en het andere bij gelijkenis; óf dat hij beiden aan het lichaam eigenlijk toeschrijft; want ik heb vroeger genoegzaam bewezen, dat de levende dieren ook zelfs in het vuur kunnen leven, en dat zij kunnen zijn in branding zonder vertering, en in pijn zonder dood, door een wonderwerk van de Almachtige Schepper; want zo er iemand is, die de mogelijkheid hier van ontkent, die weet niet van wie datgene is, hetwelk hij dagelijks in alle naturen met verwondering bemerkt. Want het is die God, die gemaakt heeft alle wonderen in deze wereld, beide groot en klein, die wij verhaald hebben, en vele andere, die wij niet verhaald hebben, en heeft dezelve besloten in deze wereld die van alles het grootste wonder is. Zo dan, ieder kiest en versta een van deze twee, wat hem het beste dunkt, hetzij dat hij meent, dat de worm behoort tot het lichaam op ene eigene wijze van spreken, óf dat die behoort tot de ziel, nemende nl. het woord bij gelijkenis, en hetzelve van lichamelijke dingen tot onlichamelijke overzettende. Doch welke opvatting de ware is, valt

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

moeilijk te zeggen, want wij weten slechts ten dele, gelijk de apostel Paulus zegt, doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal, hetgeen ten dele, is tenietgedaan worden. (1 Corinthiërs 13:9-10). Evenwel hebben wij niet te geloven, dat die lichamen zó zullen zijn, dat zij van het vuur met geen pijnen aangedaan zullen worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

OF HET VUUR VAN DE HEL, INDIEN HET LICHAMELIJK IS, OOK DE BOZE GEESTEN, D.I. DE ONLICHAMELIJKE DUIVELS, DOOR AANRAKING KAN BRANDEN.

Hier kan men vragen, indien daar geen onlichamelijk kwetsend vuur zal zijn, gelijk daar is de pijn van de ziel; maar indien daar zal zijn een lichamelijk vuur, kwetsende door aanraking, zodat door hetzelve de lichamen kunnen gepijnigd worden; op welke wijze zal dan in dit vuur ook zijn de straf van de boze geesten? Want het zal hetzelfde vuur zijn, dat nl. toegeëigend zal zijn tot de straf van de mensen en tot de straf van de duivels, volgens hetgeen Christus zegt ‘gaat weg van Mij gij vervloekten! in het eeuwige vuur, dat de duivel en zijn engelen bereid is. (Mattheus 25:41) Doch wellicht is het, omdat de duivels kwansuis ook hun eigen lichamen op hun wijze hebben, gelijk zulks de geleerde mannen goed gedacht heeft, bestaande nl. uit die lucht, welke, als de wind blaast, merkbaar gevoeld wordt. Maar indien iemand zegt, dat de duivels geen lichamen hebben, behoeft men zich daarover niet te bekommeren en er geen strijd over te voeren; want waarom zouden wij niet kunnen zeggen, dat evenwel de onlichamelijke geesten op ene wonderlijke, hoewel waarachtige wijze, met de straf van het lichamelijk vuur kunnen gekweld worden, indien het alzo is, dat de geesten van de mensen, welke ook onlichamelijk zijn, nu kunnen besloten worden in haar lichamelijke leden, en ook dan onafscheidelijk zullen kunnen gebonden worden met de banden van haar lichamen? Zo dan, vast in het vuur zullen de geesten van de duivels, indien zij geen lichamen hebben, gewikkeld zijn, die daar, hoewel zij onlichamelijk zijn, nochtans met het lichamelijk vuur zullen gepijnigd worden. Ik zou wel zeggen, dat de geesten op zodanige wijze zonder enig lichaam zullen branden, gelijk die rijke in de hel brandt, toen hij zei ‘ik word gepijnigd in deze vlam; doch ik bemerk, dat hierop gepast kan geantwoord worden, dat die vlam zó is geweest, als die ogen waren, welke bij opgeheven heeft, en met welke hij Lazarus gezien heeft, zoals die toen is geweest, welke hij met een weinig vocht nat gemaakt wenste; zoals die vinger van Lazarus is geweest, van wie bij vereist heeft, dat ditzelfde aldaar aan hem zou mogen gedaan geworden, waar nochtans, de zielen geweest zijn zonder lichamen. Want op zodanige wijze is dit onlichamelijk geweest, t.w. deze vlam, en die droppel water, dien hij vereist heeft, evenals de gezichten zijn van hen die slapen, of van hen die in ene vertrekking van het gemoed zijn, welke onlichamelijke zaken aanschouwen, hebbende nochtans ene gelijkenis van de lichamen. Want ook de mens, daar hij in zulke gezichten met de geest, en niet met het lichaam is, ziet evenwel dan zich zelf zó gelijk aan zijn lichaam, dat hij zulks van zijn lichaam niet kan onderscheiden. Maar deze hel, die ook poel van het vuur en van de solphers genaamd is, zal een lichamelijk vuur zijn, en zal pijnigen de lichamen van de verdoemden, óf van de mensen en van de duivels, t.w. van de mensen vaste lichamen, en van de duivels lucht lichamen; óf alleen van de mensen lichamen met hun geesten, en voorts ook de duivels en geesten, zonder lichamen in het vuur gewikkeld en gesloten zijnde; want beide zullen zij één en hetzelfde vuur hebben, gelijk de waarheid gezegd heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

OF DE GERECHTIGHEID MEDEBRENGT DAT DE TIJDEN VAN DE STRAFFEN NIET LANGER BEHOREN TE ZIJN DAN DE TIJDEN VAN DE ZONDEN GEDUWD HEBBEN.

Doch enigen van hen, tegen wie wij de Stad Gods voorstaan, menen dat het onbehoorlijk en onrechtvaardig is, dat een mens om zijne zonden, hoe groot ze ook zijn, (alzo ze maar een korte tijd gedaan zijn) veroordeeld zal worden tot de eeuwige straf, even alsof de rechtvaardigheid van enige wet ooit vereist heeft, dat de straf zolang zal duren als de tijd van de misdaad geduurd heeft, om welke hij gestraft wordt. Tullius schrijft, dat er in de wetten 8 soorten van straffen zijn, nl. schade, banden, slagen, vergelding, schande, ballingschap, dood en dienstbaarheid. Welke van deze straffen uitgezonderd alleen de vergelding, duurt juist zo lang als de misdaad of zonde geduurd heeft? Want de vergelding brengt teweeg, dat ieder lijdt, wat hij gedaan heeft. En de inhoud van de wet is ‘oog om oog, en tand om tand.’. (Exodus us 21) Want het ban gebeuren, dat iemand in zulk een korten tijd zijn oog verliest door wraak als hij een ander door zonde van een oog beroofd heeft. Maar indien het recht is, een kusje aan ene andere vrouw gedaan, met slagen te wreken, is het met zulk een niet alzo, dat hij, die zulks gedaan heeft in een ogenblik, daarover een veel langer tijd geslagen wordt, zodat het genot met ene langdurige pijn gestraft wordt? En wat zullen wij ook aanmerken in de banden of gevangenissen? Is het niet behoorlijk dat de misdadiger veroordeeld wordt zolang ge vangen te blijven als de tijd van zijne misdaad geduurd heeft? En evenwel is het rechtvaardig, dat een slaaf jaren achtereen in banden of boeien zijn straf lijdt, als hij nl. zijn heer getergd of geslagen heeft. Nu, aangaande schade, schande, ballingschap, en dienstbaarheid, aangezien zij de mensen in ‘t algemeen zó aangedaan worden, dat zij door geen genade daar van ontlast worden, is het niet alzo, dat zij naar de mate van dit leven gelijk schijnen te zijn met de eeuwige straffen? Want zij kunnen niet eeuwig zijn, omdat dit leven, dat er mede gestraft wordt, zich niet uitstrekt tot de eeuwigheid. Nochtans worden de misdaden, die met langdurige straffen gestraft worden, in een korte tijd bedreven. En nooit is er iemand geweest, die geoordeeld heeft, dat de pijnigingen van de misdadigers in zulk een korte tijd behoorden te eindigen als hun misdaad (hetzij doodslag, overspel, kerkroof, of enig ander schelmstuk) geduurd had; want de zonden moet men afmeten, niet naar lengte van tijd, maar naar de grootte van de onrechtvaardigheid en van de goddeloosheid. Nu, aangaande hem, die met de dood gestraft wordt, is ‘t alzo, dat de wetten zijne straf schatten naar de tijd, binnen welke hij gedood wordt, welke tijd zeer kort is. Of is het niet veelmeer, omdat zij hem in van de eeuwigheid wegnemen uit het gezelschap van de levenden? Nu, wat het wegnemen van de mensen is door de straf van de eerste dood uit deze sterfelijke stad, dat is het wegnemen van de mensen door de straf van de tweede dood uit die onsterfelijke stad; want gelijk de wetten van deze stad niet teweeg brengen, dat hij, die gedood is, weer tot de zelve gebracht en hersteld wordt; alzo brengen ook de wetten van die stad niet teweeg, dat hij, die met de tweede dood veroordeeld is, terug gebracht wordt tot het eeuwige leven. Hoe is dan waar, zeggen zij, hetgeen uw Christus zegt, nl. ‘met welke maat gij gemeten zult hebben, zal u weer gemeten worden,’ indien nl. ene lijdelijke zonde gestraft wordt met de eeuwige straf? Maar zij, bemerken en verstaan niet, dat dit gezegd is, niet ten aanzien van enige gelijkheid van tijd, maar ten aanzien van de gelijke vergelding van het kwaad, dat is: dat hij, die kwaad gedaan heeft, ook kwaad lijdt, want daarom is deze gelijke maat gezegd, hoewel eigenlijk hetzelve kan verstaan worden in die zaak, van welke de Heere sprak toen hij dit zei, nl. van het oordelen en veroordelen. Derhalve, die onrechtvaardig oordeelt en veroordeelt, indien hij rechtvaardig geoordeeld en veroordeeld wordt, ontvangt in dezelfde maat,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hoewel hij niet ontvangt, wat hij gegeven heeft; want door oordeel heeft hij gewrocht, en door oordeel lijdt hij, niettegenstaande hij door veroordeling gewrocht heeft, hetgeen ongerechtig was, en dat hij door veroordeling lijdt, hetgeen gerechtig is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

VAN DE GROOTTE VAN DE EERSTE OVERTREDING, OM WELKE DE EEUWIGE STRAF TOEKOMT AAN ALLEN, DIE BUITEN DE GENADE VAN DE ZALIGMAKERS ZULLEN ZIJN.

Maar de eeuwige straf schijnt hard en onrechtvaardig te zijn voor het menselijk verstand, dewijl in deze zwakheid van de sterfelijke gevoelens het verstand van de allerhoogste en allerzuiverste wijsheid ontbreekt, door welke men kan verstaan, welk een gruwel in die eerste overtreding bedreven is; want hoe meer gemeenschap de mens had met God, van de te goddelozer was het, dat hij God verliet, en alzo is diegene waardig geworden het eeuwige kwaad, welke dit goed, dat eeuwig kon zijn in zich zelf, te niet gedaan heeft, en hier van komt het, dat het ganse menselijk geslacht verdoemd is, dewijl hij, die het eerst die zonde bedreven heeft, tezamen met zijn ganse stam, die in hem geworteld was, gestraft is, zodat niemand van deze rechtvaardige straf anders dan door barmhartigheid en met schuldige genade, verlost wordt zodanig, dat ook hierdoor het menselijk geslacht alzo gedeeld en onderscheiden wordt, dat in sommigen betoond wordt, wat de barmhartige genade vermag, en in anderen, wat de rechtvaardige wraak werkt. Want in allen zou het beide niet betoond worden, want indien zij allen bleven in de straffen van de rechtvaardige verdoemenis, zou in niemand kennelijk zijn de barmhartige genade van de Verlossers. En indien zij allen uit de duisternis overgebracht werden tot het licht, zou in niemand kennelijk zijn de strengheid Zijner rechtvaardige wraak. Onder deze wraak zijn veel meer mensen dan onder de Barmhartigheid, opdat alzo zou beloond worden, wat het is, dat men aan allen zou schuldig zijn. Indien dit aan allen betaald werd, zou er niemand zijn, die met recht de gerechtigheid van de wrekers zou kunnen berispen. Maar aangezien nu daar zo velen uit verlost worden, hebben wij ook reden om hoogst dankbaar te zijn vanwege die genadige gave van de verlossers.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

TEGEN HEN, DIE MENEN, DAT AAN DE MISDADIGE NA DE DOOD ENIGE STRAFFEN TOT UITVAGING GEDAAN WORDEN.

Er zijn Platonisten, die, hoewel zij niet willen dat enige zonden ongestraft zullen zijn, evenwel menen, dat alle straffen aangedaan worden tot verbetering, hetzij ze aangedaan worden door menselijke of door goddelijke wetten, hetzij in dit leven of na de dood, nl. wanneer iemand óf hier verschoond, óf alzo gestraft wordt, dat hij niet verbeterd wordt. En hier vandaan komt die spreuk van Maro, in welke als hij gezegd had aangaande de aardse lichamen en stervende leden ‘dat de zielen vanwege dezelve vrezen en begeren; ook bedroefd en blij zijn, en dat zij ook de lucht niet aanschouwen, besloten zijnde in duisternis en blinde gevangenis,’ zo is het, dat hij daarbij gevoegd heeft ‘ja het leven heeft hen tezamen met het uiterste licht verlaten,’ dat is: tezamen met de laatste dag heeft hen dit leven verlaten. ‘En nochtans hebben daarom, zegt hij, de ellendige zielen niet alle het kwaad, en evenwel wijken ook niet geheel van hen alle lichamelijke zwarigheden; want het is ganselijk nodig, dat vele dingen, lang vergaderd zijnde, op ene wonderlijke wijze weer te niet gedaan worden. Zo dan, zo worden zij met straffen geoefend, en zij betalen de straffen van hun oude boosheden; anderen worden uitgestrekt, en droog opgehangen in de wind; anderen wordt hun boze misdaad afgewassen door de diepe afgrond, of dezelve wordt hun afgebrand door het vuur.’ Zij, die dit menen, willen dat er gene andere straffen na de dood zullen zijn, dan die uitvagende zijn, opdat alzo, aangezien water, lucht en vuur zulke elementen zijn, die boven de aarde zijn wat door de aardse besmetting bijeenvergaderd is, door uitvagende straffen van een van de elementen gereinigd mag worden; want de lucht wordt verslaan bij hetgeen hij zegt ‘opgehangen in de wind,’ het water, als hij zegt ‘door de diepe afgrond,’ en het vuur is met zijn eigen naam uitgedrukt, als hij zegt ‘óf het wordt hen afgebrand door het vuur.’ Maar ons aangaande, wij belijden ook, dat er in dit sterfelijk leven enige uitvagende straffen zijn, met welke aangedaan worden, niet zij, van wie het leven daar van niet beter, maar veeleer erger wordt; maar deze straffen zijn uitvagende ten opzichte van hen, die door dezelve bedwongen en ingehouden zijnde, verbeterd worden. Ondertussen, zoveel belangt alle andere straffen, hetzij ze tijdelijk of eeuwig zijn, naar dat ieder door de Goddelijke voorzienigheid aangedaan wordt, dezelve worden de mensen toegezonden, óf om van hun zonden wil, beide zodanige die voorbij zijn, en ook zulke in welke hij, die gestraft wordt, nog leeft; en al deze straffen worden aangedaan door de mensen en engelen, beide goede en kwade. Ondertussen, wanneer iemand door een ander mens iets kwaads lijdt, hetzij door zijne moedwilligheid, of door enig misverstand, zo zondigt wel de mens, die óf door onwetendheid, óf door ongerechtigheid iemand iets kwaads aangedaan heeft; maar God zondigt niet, die zulks toelaat door een rechtvaardig, hoewel verborgen oordeel. Maar de tijdelijke straffen lijden sommigen alleen in, anderen na dit leven, nog weer anderen beide, nu en dan, maar nochtans alle tezamen voor het laatste Oordeel; doch niet allen, die na de dood de tijdelijke straffen dragen, zullen komen in de eeuwige straffen, welke anderen na dat Oordeel zullen overkomen. Want, gelijk wij reeds gezegd hebben, wat hen niet vergeven wordt in deze wereld, wordt hun vergeven in de toekomstige wereld, di. dat zij niet gestraft worden met de eeuwige straf van de toekomstige wereld.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

VAN DE TIJDELIJKE STRAFFEN VAN HET LEVEN, AAN WELKE DE MENS HIER ONDERWORPEN IS.

Maar die mensen zijn zeer weinig in getal, die in dit leven aan geen straffen onderworpen zijn, maar alleen hun straffen hier namaal lijden. Toch zijn er mensen geweest die tot in hoge ouderdom altijd gezond en gerust geleefd hebben, hoewel het gehele leven van de mensen ene straf is, want van de mensen leven is een strijd, gelijk de Heilige Schrift zegt, in welke wij lezen 'Is niet van de mensen leven een strijd op aarde?' Want zelfs de onkunde is geen kleine straf, dewijl van dezelve met recht geoordeeld wordt, dat men die zó geheel zal schuwen, dat men de kinderen liever zal dwingen, door straffen vol pijn, handwerken of enige wetenschappen te leren; doch de afkeer van sommigen om te leren was zó groot, dat zij nog liever die straffen wilden ondergaan dan leren. Wie zou niet liever verkiezen te sterven, indien hem de keur gegeven werd van óf de dood te ondergaan, óf weer met zijne kindsheid beginnen te leven welke laatste zó is, dat zij niet met lachen, maar met schrijfen in dit leven begint, waardoor zij enigszins als onwetend profeteert, welk kwaad en ongeluk zij ingegaan is. Men verhaalt, dat Zoroastres bij zijne geboorte gelachen heeft, hetwelk hem evenwel niets goeds voorspelde, want men meldt van hem, dat hij een insteller en vinder is geweest van de toverkunsten, die hem evenwel geen voordeel gedaan hebben in zijn leven tegen zijne vijanden, want bij, die koning van de Bactriërs was, is in de oorlog overwonnen door Ninus, koning van de Assyriërs. En alzo moet geheel vervuld worden, wat geschreven is, nl. 'een zwaar juk over de kinderen Adams, van af de dag van hun geboorte tot de dag van hun begrafenis in de moeder van allen.' Zulks moet zo geheel vervuld worden, dat zelfs de kleine

kinderen, die door het bad van de wedergeboorte nu ontbonden zijn van de band van de oorspronkelijke zonde, met welke zij alleen gebonden waren, veel kwaad lijden, ja sommigen lijden ook soms de bestormingen, van de boze geesten.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

HOE ALLE WERK VAN DE GENADE GODS, DIE HEN VERLOST VAN DE DIEPTE VAN HET OUDE KWAAD, BEHOORT TOT DE NIEUWIGHEID VAN DE TOEKOMSTIGE WERELD.

Maar ondertussen hen in dit zware juk dat gelegd is op de kinderen Adams van de dag van hun geboorte af tot de dag van hun begraving, wordt ook deze geenszins klaaglijk zwarigheid gevonden, dat wij nuchtere moeten zijn, en verstaan, dat dit leven vanwege de allergruwelijkste zonde, die in het paradijs begaan is, nu ons tot straf is geworden, en dat al hetgeen, hetwelk met ons gehandeld wordt door het nieuwe Testament nergens elders toebehoort, anders dan tot de nieuwe erfenis van de nieuwe wereld, opdat wij alzo hier het onderpand ontvangende, te zijner tijd mogen verkrijgen datgene, waar van het een onderpand is. 'Daarom nu laat ons wandelen in hoop, en van dag tot dag toenemende, laat ons door de geest de werken van het vlees doden. Want de Heere weet, wie de Zijnen zijn, en die door de geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods,' welverstaande, door de genade, en niet door de natuur; want er is slechts een enige Zoon Gods door natuur, die om onze wil uit barmhartigheid een zoon van de mensen is geworden, opdat wij, die door de natuur zonen van de mensen zijn, om Zijnentwil, door de genade zonen Gods zouden worden. Want Hij, onveranderlijk blijvende, heeft onze natuur, in welke Hij ons wilde aannemen, van ons aangenomen, en, Zijne Godheid behoudende, is Hij onze zwakheid deelachtig geworden, opdat wij, tot beter veranderd zijnde, eenmaal door de gemeenschap Zijner onsterfelijkheid en gerechtigheid dit zouden mogen verliezen, dat wij zondaars en sterfelijk zijn, en daarentegen, dat wij dat goed, hetwelk Hij in onze natuur gewrocht heeft, vervuld zijnde met het hoogste goed, in de goedheid Zijner natuur zouden mogen behouden. Want gelijk wij door een mens die zondigde, tot dit zo zwaar kwaad gekomen zijn, alzo zullen wij ook door een mens, die mede God is en ons rechtvaardigt, tot dit zo hoog goed komen. Doch niemand moet menen, dat hij van de eerste Adam tot de tweede overgegaan is, dan als hij daar zal zijn, waar gene aanvechting noch strijd zal zijn, of dan als hij vrede zal hebben, welken vrede hij in dezen oorlog, in welken het vlees begeert legen de geest, en de geest tegen het vlees, door veel strijd zoekt en najaagt. Nu, deze oorlog zou er nooit geweest zijn, indien de menselijke natuur door haar vrije wil in die oprechtheid, in welke zij geschapen was, gebleven ware; maar nu is het dat die natuur, die geen vrede gelukkig heeft willen hebben met God, ongelukkig met haar zelf strijdt. En hoewel dit een klaaglijk kwaad is, nochtans is het beter dan hetgeen in het leven voorheen gaat; want het is beter, dat men strijdt tegen de ondeugden, dan dat de ondeugden zonder enigen strijd heersen; ja! beter zeg ik, is oorlog met de hoop van een eeuwige vrede, dan gevangenis zonder enig bedenken van verlossing. Wij begeren mede wel deze oorlog te derven, en wij worden ook met het vuur van de Goddelijke liefde aangestoken, van te omhelzen de geschikte vrede, in welke het zieke met ene allersterkste vastigheid het beste onderworpen zal zijn; Doch al was het, dat er gans gene hoop bestond (hetwelk verre is) van dat zo groot goed, zo behoren wij evenwel liever te willen blijven in deze moeilijkheid van de strijd, dan dat wij de ondeugden, met die niet te weerstaan, zouden toelaten de heerschappij over ons te voeren.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

ONDER WELKE WETTEN VAN DE GENADE AL DE OUDERDOMMEN VAN DE WEDERGEBORENEN GEHOUDEN WORDEN TE ZIJN.

Maar zo groot is de barmhartigheid Gods over de vaten van de barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot Zijne heerlijkheid, dat zelfs de eerste ouderdom van de mensen, dat is: zijne onmondigheid, die zonder enige tegenstand onder het vlees licht, en daar benevens, dat ook de tweede ouderdom, welke kindsheid genaamd wordt in welke de rede nog niet aangenomen heeft deze strijd, en welke daarenboven onder alle ondeugende vermakelijkheden licht; want al is ‘t dat hij nu met de mond kan spreken, en dus zijne sprakeloze onmondigheid voorbij getreden is, nochtans is in dien ouderdom de zwakheid van zijn verstand niet bekwaam om enige bevelen aan te nemen: Zo zeg ik, dat de barmhartigheid Gods over deze 2 ouderdom zó is, dat, bijaldien zij de Sacramenten van de Middelaars ontvangen, al is ‘t, dat zij dit leven in die jaren eindigen, dat zij dan van de macht van de duisternis overgevoerd worden in het Rijk van Christus, zodat zij niet alleen in ‘t minst niet van tevoren bereid worden tot de eeuwige straffen, maar dat zij ook zelfs na de dood gans geen uitvagende pijnen lijden. Want de enige geestelijke wedergeboorte is genoeg om te weerhouden, dat na de dood hen niet schade hetgeen de vleselijke geboorte met de dood meegebracht heeft. Maar als men zal gekomen zijn tot zodanige ouderdom, die nu bekwaam is om bevelen te vatten, en welke onderworpen kan worden aan het gebied van de wet, dan moet men oorlog voeren tegen de ondeugden, en dien strijd of oorlog moet men ook kloek en wakker uitvoeren, opdat deze ouderdom ons niet brengt tot verdoemelijke zonden, welke zonden, zolang zij door gene gewoonte van zondigen sterk geworden zijn, licht overwonnen worden en ook licht wijken; maar wanneer zij gewoon zijn te overwinnen en te heersen; dan worden zij met vele moeite overwonnen. Dit alles geschiedt, ondertussen niet waarachtig noch oprecht, tenzij dat het geschiede uit vermaak van de ware gerechtigheid, welke is in het geloof van Christus. Want indien de bevelende wet daar bij, en de helpende geest daar af is, zo geschiedt het zelfs door verbod, dat het verlangen en de begeerte van de zonde wast en overwint, zodat daarop ook volgt de schuld aan de overtreding. Ja somtijds zelfs de openbare en merkelijkste ondeugden door andere heimelijke ondeugden overwonnen, welke geacht worden deugden te zijn, in welke evenwel heerst ene ijdele hovaardigheid, en ene hoogte van zich zelf te behagen, gans gereed om van loven neer te storten en te vallen. Maar dan heeft men de ondeugden te houden als overwonnen, wanneer zij door de liefde Gods overwonnen worden, welke liefde niemand geeft dan God zelf, en Hij geeft die op gene andere wijze dan door de Middelaar Gods en van de mensen nl. door de mens Jezus Christus, die deelachtig is geworden onze sterfelijkheid, opdat hij ons deelachtig zou maken Zijne Goddelijkheid. Ondertussen zijn er weinigen van zodanig geluk, dat zij van de aan vang van hun jongelingschap gene verdoemelijke zonden begaan, hetzij in misdaden, of in schelmstukken, of in dwatingen van enige boze en afgrijselijke goddeloosheid en daarentegen, dat zij met ene grote overvloedigheid van de geest alles onder drukken en onderhouden, wat in hen door vleselijk vermaak zou kunnen heersen. Doch de meeste zijn allereerst overwonnen nadat zij ontvangen hebben het bevel van de wet, en alzo, door dien de ondeugden hen overwonnen hebben overtreders van de wet zijn geworden. Daarna nemen zij hun toevlucht tot de helpende genade, opdat zij door dezelve eensdeels een bitter leedwezen betonen, en anderdeels ook met een gemoed, dat God eerst onderworpen is, en alzo heersende over het vlees, zeer heftig strijden, en eindelijk alzo overwinnaars worden. Derhalve, laat ieder die de eeuwige straffen wil ontgaan, niet alleen gedoopt worden, maar ook gerechtvaardigd worden in Christus, en laat hij alzo waarlijk overgaan van de duivel tot Christus. En aangaande de uitvagende straffen, laat

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

iemand niet denken, dat er enige in het toekomende zullen zijn, tenware voor het laatste en zeer schrikkelijke Oordeel. Evenwel heeft men niet te ontkennen dat ook zelfs het eeuwige vuur naar verscheidenheid van de werken, hoewel zij alle te samen kwaad zijn, in sommigen lichter in anderen zwaarder zal zijn, hetzij, dat het geweld en de brand van het vuur naar ieders straf verschillend is, of hetzij, dat het gelijk brandt, maar evenwel met geen gelijke pijn gevoeld wordt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

VAN HEN, DIE MENEN, DAT DE STRAFFEN VAN NIET ÉÉN MENS EEUWIGDUREND ZULLEN ZIJN.

Maar nu ondertussen zie ik, dat ik ook met onze barmhartige lieden heb te spreken en vreedzaam te handelen, welke niet willen geloven, dat al die mensen, welke de allerrechtvaardigste rechter zal oordelen, de straf van de hel waardig zijn, of dat ook sommigen van hen in het toekomende eeuwigdurend gestraft zullen worden, maar zij menen, dat dezelve na verloop van zekere tijd, naar de mate van ieders zonden, hetzij lang of kort, eindelijk daaruit verlost zullen worden, in welke zaak Origenes nog veel barmhartiger geweest is, daar hij geloofde, dat zelfs de duivel en zijne engelen na zware en langdurige straffen, volgens hun verdiensten uit die pijnen zullen verlost worden, en dat zij weer gesteld zullen worden in het gezelschap van de heilige engelen. Maar hierom, en om andere dingen, en bijzonder om de gestadige afwisseling van geluk en ellende heeft de kerk hem niet ten onrechte verworpen; want zelfs zijne barmhartigheid, die hij scheen te hebben, heeft hij verkoren, doende de heiligen inderdaad ware ellende aan, door welke zij straffen hadden te lijden, en doende daarentegen hen valse gelukzaligheid aan, in welke zij geen ware en bekommerende, di. zonder vrees welverzekerde blijdschap van het eeuwige goeds konden hebben. Maar geheel anders is de barmhartigheid van hen, die menen dat de ellende van al die mensen, die in dat oordeel verdoemd zijn, tijdelijk zal zijn, maar daarentegen dat de gelukzaligheid van hen, die vroeger of later verlost worden, eeuwig zal zijn. Indien deze mening goed en waar is omdat zij barmhartig is, zo volgt ook daaruit, dat een gevoelen barmhartiger is naarmate het beter en waarachtiger is. Laat de fontein dezer barmhartigheid uitgestraald worden zelfs tot de verdoemde engelen, zodat zij ten minste na vele eeuwen eindelijk zullen verlost worden. Waarom straalt die fontein wel uit tot aan de ganse menselijke natuur toe, en wanneer men komt tot de natuur van de engelen, waarom verdroogt zij dan? Evenwel durven zij hun ontferming niet uitstrekken tot de verlossing van de duivels; doch zo iemand dit mocht doen, zou hij dwaten, en wel van de te meer naarmate zijne barmhartigheid groter schijnt dan die van anderen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

VAN HEN, DIE MENEN DAT IN HET LAATSTE OORDEEL, VANWEGE DE VOORBIDDINGEN VAN DE HEILIGEN, GEEN MENS VERDOEMD ZAL WORDEN.

Er zijn ook mensen, gelijk ik zelf in onze samenspraak bevonden heb, die, hoewel zij de Heilige Schrift schijnen te eren, in hun manieren evenwel te misprijzen zijn, en om hun zaak goed te maken, schrijven zij aan God veel groter barmhartigheid toe jegens de mensen dan de voorgaande; want zij zeggen aangaande de kwade en ongelovige mensen, dat er door God wel waarachtig voorzegd is, dat zij de straf verdiend hebben, maar wanneer men komt tot het oordeel, dat dan de barmhartigheid alles zal overwinnen. Want de barmhartige God, zeggen zij, zal hen vergeven vanwege de voorbidding Zijner Heiligen. Want indien zij voor hen baden toen zij hen als hun vijanden moesten lijden, hoeveel te meer zullen zij voor hen bidden, wanneer zij hen ootmoedig ter aarde zullen zien liggen met bidden en smeken. Want het is niet te geloven, zeggen zij, dat de Heiligen dan de binnenste bewegingen van hun barmhartigheid zullen verliezen, wanneer zij nl. zullen zijn van de volmaakte heiligheid. Want dewijl zij gebeden hebben voor hun vijanden toen die niet zonder zonde waren, zouden zij dan niet bidden voor hun ootmoedige smekers, wanneer zij nu beginnen geen zonde meer te hebben? Of zal God dan ook niet verhoren zovele en zulke Zijner kinderen, wanneer Hij in hun zo grote heiligheid geen beletsel huns gebed zal vinden? En aangaande het getuigenis van de psalm, waar gelezen wordt ‘zal de Heere dan vergeten zich te ontfermen, of zal Hij in Zijne gramschap Zijne barmhartigheden inhouden?’ Dit zeggen zij, welke toelaten dat de ongelovige en ongoddelijke mensen voor een zekeren tijd gepijnigd zullen worden, en dat zij daarna van alle kwaad verlost zullen worden, voor hen te dienen, maar dezen zeggen dat het nog veel meer voor hen is. Zijn gramschap, zeggen zij, is zo, dat allen, die de eeuwige gelukzaligheid onwaardig zijn, volgens Zijn oordeel gestraft zullen worden met de eeuwige straf. Maar indien hij toelaat, dat daar lange of ten minste enige straf volgt, zo zal hij voorwaar, ten einde die straf mag geschieden, in zijne gramschap zijne barmhartigheden inhouden, hetwelk hij volgens dien Psalm niet doen zal; want hij zegt niet ‘zal God een lang in Zijne gramschap Zijne barmhartigheden, inhouden,’ maar hij betoont, dat Hij die gans niet zal inhouden. Alzo dan willen dezen, dat de bedreiging van het oordeel Gods evenwel niet leugenachtig zal zijn, hoewel Hij niemand zal veroordelen, op gelijke wijze, als wij Zijne bedreiging, door welke Hij gezegd heeft, dat Hij de stad Ninevé zou omkeren, niet leugenachtig kunnen noemen. En nochtans, zeggen zij, is niet gebeurd, wat hij zonder enige voorwaarde voorzegd had; want Hij zegt niet: Ninevé zal omgekeerd worden, indien de inwoners dezer stad gene boete doen, en zich niet verbeteren; maar zonder dat er bij te voegen, heeft Hij voorzegd, dat de omkering van die stad zou geschieden. Deze bedreiging menen zij waarachtig te zijn, overmits God zulks voorzegd heeft, wat zij waarlijk waardig waren te lijden, hoewel hij zulks evenwel niet zoude doen. Want gelijk hij hen, boete doende, gespaard heeft, zeggen zij, alzo is hem gewis ook niet onbekend geweest, dat zij boete zouden doen, en nochtans zonder vermaan van enige voorwaarde heeft hij voorzegd, dat de omkering van Ninevé zou geschieden. Zulks derhalve is er geweest ten aanzien van de waarheid de strengheid, welke zij waardig waren; maar zulks is er niet geweest ten aanzien van de reden van de barmhartigheid, welke Hij niet ingehouden heeft in Zijne gramschap, zodat hij de ootmoedige van die straf verschoond heeft, welke Hij de hoogmoedige bedreigd had. Indien Hij hen dan toen gespaard heeft, zeggen zij, toen Hij Zijn heilige profeet, met hen te sparen, zou bedroeven; hoeveel te meer dan zal hij met barmhartigheid de ellendige en veel meer jammerende bidders dan sparen, wanneer al Zijne heiligen te samen zullen bidden dat Hij hen spaart! Maar wat zij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

genoegzaam in hun harten vermoeden, menen zij, dat de Goddelijke Schrift gezwegen heeft, opdat velen zich zouden verbeteren, ten aanzien nl. van de vrees óf van de langdurige, óf van de eeuwige straf, en opdat er ook zulke zouden zijn, die voor hen zouden kunnen bidden, welke zich niet verbeterd hebben, en evenwel menen zij, dat de Goddelijke Schrift dit geheel verzwegen heeft. Want, zeggen zij, waartoe strekt, wat er geschreven is, nl.: 'hoe groot is de menigte van Uw zoetigheid o Heere, welke Gij verborgen hebt voor hen, die U vrezen?' Alleen daartoe, opdat wij zouden mogen verstaan, dat om van de vreze wil Zijne zo grote en heimelijke zoetigheid Zijner Goddelijke barmhartigheid verborgen is. Zij voegen ook daarbij, dat de apostel daarom gezegd heeft: 'God heeft allen besloten in ongelovigheid, opdat Hij zich over allen ontfermt,' om daarmede te kennen te geven, dat er niemand door Hem verdoemd zal worden. En zij nochtans, die dit aldus gevoelen, strekken dit, hun gevoelen, niet uit tot de verlossing of niet verdoeming van de duivels en zijner engelen. Want met ene menselijke barmhartigheid worden zij alleen bewogen jegens de mensen, en voornamelijk zoeken zij mitsdien hun eigen zaak ten beste te brengen, door ene algemene kwansuis ontferming Gods over het menselijk geslacht, verzekerende alzo zich zelve vanwege hun boze en verdorven manieren ene valse vrijheid van straf. Alzo dan, zij, die deze vrijheid van straf ook verzekeren voor de prins van de duivels en zijne trawanten, die gaan zich in het verheffen van de barmhartigheid Gods te boven.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

VAN HEN, DIE VANWEGE ALLE ZONDEN VRIJHEID VAN STRAF BELOVEN, ZELFS AAN DE KETTERS, OVERMITS HET MEDEDELEN VAN CHRISTUS LICHAAM.

Ook zijn er enigen, die de verlossing van de eeuwige straf beloven, niet aan alle mensen, maar alleen aan hen, die door de doop in Christus afgewassen zijn, welke deelachtig worden aan Zijn lichaam, hoe zij ook beleefd hebben, of ook in welke ketterij of ongoddelijkheid zij geweest zijn, hetwelk zij zeggen vanwege hetgeen Jezus zegt, nl. ‘dit is het brood, dat uit de Hemel neerdaalt, opdat de mens daar van eet, en niet sterft. Ik ben dat levende brood, dat uit de Hemel neergedaald is; zo iemand van dit brood eet, die zal in van de eeuwigheid leven.’ (Johannes 6:50-51). Zo dan, zeggen zij, van de eeuwigen door moeten zij verlost en eenmaal tot het eeuwige leven gebracht worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

VAN HEN, DIE VRIJHEID VAN STRAF BELOVEN, NIET AAN ALLE MENSEN, MAAR ALLEEN AAN HEN, DIE IN DE CHRISTENKERK HERBOREN ZIJN, AL IS ‘T, DAT ZIJ NA MAAL IN VELE MISDADEN EN DWALINGEN KOMEN TE VERVALLEN.

Ook zijn er enigen, die dit niet toezeggen aan allen, die het sacrament van de doop van Christus en van Zijn lichaam hebben, maar alleen aan de Christenen van de ware en algemene kerk, hoewel zij kwatijk leven, dewijl zij het lichaam van Christus niet alleen in het sacrament, maar ook inderdaad gegeten hebben, en dewijl zij ook in Zijn lichaam zelfs gesteld zijn, van welk lichaam de apostel zegt: ‘Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam.’ Zodat, al is ‘t dat zij na maal in enige ketterij, of ook in de afgoderij van de Heidenen vervallen zijn, dat zij nochtans daarom alleen, overmits zij in het lichaam van Christus, d. i. in de algemene kerk, de doop van Christus ontvangen en het lichaam van Christus gegeten hebben, in van de eeuwigheid niet zullen sterven, maar dat zij te eniger tijd het eeuwige leven zullen verkrijgen: ondertussen, dat al hun goddeloosheid, hoe groot die ook geweest zij, in beo niet gelde tot de eeuwigheid, maar tot de langdurigheid en grootte van de straffen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

VAN DIEGENEN, DIE HEN, WELKE IN HET WARE ALGEMENE GELOOF BLIJVEN, AL IS ‘T OOK, DAT ZIJ ALLERBOOST GELEEFD HEBBEN, ZODAT ZIJ VERDIEND HEBBEN TE BRANDEN, EVENWEL VERKLAREN, DAT ZIJ ZALIG ZULLEN WORDEN VANWEGE HET FONDAMENT VAN HET GELOOF.

Ook zijn er enigen, die, omdat er geschreven staat ‘Die volhardt tot het einde toe, die zal zalig worden,’ zulks alleen toezeggen aan hen; die volharden in de ware algemene kerk, hoewel zij in dezelve kwatijk leven, zeggende nl., dat zij door het vuur zalig zullen worden, uit kracht van het fondament, waar van de apostel spreekt: ‘Want niemand kan een ander fondament leggen, dan hetgeen gelegd is, hetwelk is Jezus Christus. En indien iemand op dit fondament bouwt, goud, zilver, kostelijke stenen, hout, hooi, stoppelen: eens iegelijk werk zal openbaar worden: want de dag zal het verklaren, dewijl het door vuur ontdekt wordt; en hoedanig eens iegelijk werk is, zal het vuur beproeven. Zo iemands werk blijft, dat hij daarop gebouwd heeft, die zal loon ontvangen. Zo iemands werk zal verbrand worden, die zal schade lijden; maar zelf zal bij behouden worden, doch alzo als door vuur.’ (1 Corinthiers 3:11-15). Zo zeggen zij dan, dat een Christenmens van de ware algemene kerk van hoedanig leven hij ook zij, Christus heeft in het fondament, welk fondament bij geen ketterij is, alzo dezelve afgesneden is van de enigheid Zijns lichaam, en derhalve menen zij, dat een Christen van de ware algemene kerk, vanwege dit fondament, al is ‘t dat zijn leven boos is, als welke daar op timmert hout, hooi en stoppelen, zal behouden worden door het vuur, d. i. dat hij na de straffen van het vuur zal verlost worden, door welk vuur de kwaden zullen gestraft worden in het laatste Oordeel.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

VAN HEN, DIE MENEN, DAT DE MISDADEN, WELKE ONDER DE WERKEN VAN DE AALMOEZEN BEDREVEN WORDEN, NIET TOT HET OORDEEL VAN DE VERDOEMENIS GETROKKEN WORDEN.

Ik heb ook bevonden, dat sommigen menen, dat zij alleen zullen branden in die eeuwigdurende straf, welke voor hun zonden verzuimen te doen behoorlijke aalmoezen, of werken van de barmhartigheid, volgens die spreuk van de apostel Jacobus: ‘Een oordeel zonder barmhartigheid zal over diegene komen, welke geen barmhartigheid gedaan hebben.’. (Jas 2) Derhalve zeggen zij, die barmhartigheid zal gedaan hebben, hoewel hij zijne manieren niet verbeterd heeft, ja zelfs hoewel hij onder zijne aalmoezen gruwelijk en boos geleefd heeft, dat die een oordeel met barmhartigheid zal verkrijgen, zodat bij of met geen verdoemenis zal gestraft worden, of dat hij na enige tijd, hetzij kort of lang, van die verdoemenis zal verlost worden. Derhalve menen zij ook, dat de rechter van de levenden en doden niets anders heeft willen verhalen, dan dat Hij zeggen zal, hetzij aan hen die ter rechter zijde zijn, aan wie Hij het eeuwige leven geven zal, of aan hen die ter linker zijde zijn, die Hij met de eeuwige straf verdoemen zal, anders nergens van dan van de aalmoezen, hetzij gedaan of niet gedaan. En hiertoe zeggen zij ook, dat behoort in het gebed van onze Heere de dagelijkse bede ‘vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.’ Want hij, die hem, die tegen hem misdaan heeft, vergeeft, en dien de zonde kwijtscheldt, die doet ongetwijfeld ene aalmoes of een werk van de barmhartigheid, welke zaak de Heere ook alzo aangeprezen heeft, dat Hij gezegd heeft: ‘Indien gij de mensen hun misdaden vergeeft, zo zal ook uw Vader vergeven uwe misdaden. Maar indien gij de mensen niet vergeeft, zo zal ook uw Vader die in de Hemelen is, u niet vergeven.’ Derhalve behoort ook tot deze soort van aalmoezen of werken van de barmhartigheid hetgeen Jacobus zegt nl. dat er een oordeel zonder barmhartigheid zal komen over hem of haar, die geen barmhartigheid gedaan heeft. En zeggen zij: de Heere heeft niet gezegd grote of kleine misdaden, maar ‘uw Vader zal u vergeven uwe misdaden, indien gij lieden ook de mensen vergeeft.’ En alzo menen zij, dat zelfs zij, die boos geleefd hebben tot hun dood toe, al hun zonden, die zij dagelijks begaan hebben, hoedanig en hoe groot die ook zijn, door dit gebed vergeven worden evenzo zeker als dagelijks dat gebed gelezen wordt, indien zij alleen gedenken dit te onderhouden, dat zij hen, die hun met enige misdaad gekwetst hebben, wanneer zij van hen vergiffenis begeren, zulks van harte vergeven. Wanneer ik op al deze dingen te samen, door Gods genade, zal geantwoord hebben, zal het tijd zijn, dit boek te sluiten.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

TEGEN DE MENING VAN HEN, DIE ZEGGEN DAT NOCH DE STRAFFEN VAN DE DUIVELS, NOCH DIE VAN DE BOZE MENSEN EEUWIG ZULLEN ZIJN.

Vooreerst behoort men alhier te vragen en te weten, waar van de Kerk niet heeft kunnen verdragen het drijven van die mensen, welke na ene allergrootste en langdurige straf de duivel mede toezeggen óf ene uitvaging, of ene kwijtschelding. Want geenszins hebben zovele heilige', en welke zowel in de oude en nieuwe Heilige. Schrift ervaren waren, de engelen, na hun zo grote straffen, de uitzuivering en de gelukzaligheid van het Rijk van de Hemelen benijd; maar veel meer hebben zij hierop gezien, als dat het Goddelijk vonnis niet kan verijdeld of verzwakt worden, hetwelk de Heere voorzegd heeft, dat Hij in het laatste Oordeel zal uitspreken en verhalen, nl. 'gaat weg van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, dat de duivel en zijn engelen bereid is.' Want alzo bewijst Hij, dat de duivel en zijne engelen zullen branden in dat eeuwige vuur. En hetgeen geschreven is in de openbaring 'de duivel, die hen verleidde, is gestoten in de poel van het vuur en van de tolphers, alwaar ook zijn de beesten en de valse profeten, en zullen daar gepijnigd worden nacht en dag van eeuwigheid tot eeuwigheid.' Hetgeen in de eerste plaats gezegd is eeuwig, dat wordt hier genoemd van eeuwigheid tot eeuwigheid,' met welke woorden de Goddelijke schrift gewoon is niets anders te betekenen, dan hetgeen geen einde van de tijd heeft. Derhalve, waarom er met ene allerwaarachtigste godsvrucht voor vast en onbewegelijk gehouden wordt, dat de duivel en zijne engelen geen wederkeer zullen hebben tot de gerechtigheid en het leven van de heiligen, daar van kan gans gene andere oorzaak noch rechtvaardiger, noch openbaar gevonden worden, dan de Schriftuur, welke niemand bedriegt, dies halve zegt, dat God hen niet gespaard heeft; en dat zij ondertussen van tevoren alzo door Hem veroordeeld zijn, dat zij, gestoten zijnde in de gevangenissen van de duisterheid van de hel, overgegeven zijn, om daarin bewaard te worden en in het laatste Oordeel gestraft te worden, alwaar hen dan zal ontvangen het eeuwige vuur, waarin zij gepijnigd zullen worden van eeuwigheid tot eeuwigheid. Indien dit zo is, hoe zullen van de eeuwigheid van deze straf, óf alle, óf enige mensen na zeker verloop van tijd uitgehaald worden, zodat niet straks daardoor verzwakt zou worden het geloof, waardoor geloofd wordt, dat de straf van de duivels eeuwig zal zijn? Want indien diegenen, tot wie gezegd wordt 'wijkt van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, dat de duivel en zijnen engelen bereid is,' óf alle, óf enige dezelve niet altijd daar zullen zijn: waarom gelooft men dan, dat de duivel en zijne engelen daar altijd zullen zijn? Of zal wellicht het vonnis Gods, dat uitgesproken zal worden tegen boze engelen en mensen, jegens de engelen waar, en jegens de mensen vals zijn? En voorwaar, volkomen zal het alzo zijn, indien niet, wat God gezegd heeft, maar hetgeen de mensen bedenken, het meest zal gelden, hetwelk, dewijl het niet kan geschieden, zo moeten ook allen, die begeren te derven de eeuwige straf, niet rede twisten tegen God, maar zij moeten veel liever, terwijl het tijd is, zijn Goddelijk bevel gehoorzamen. Voorts, wat reden is ook dit, dat men de eeuwige straf neemt voor een vuur van langdurige tijd, en dat men geloofd, dat het eeuwige leven zonder einde is, daar nochtans Christus in een en dezelfde plaats, en in een en dezelfde spreuk, beide bevallende, gezegd heeft 'alzo zullen zij gaan in de eeuwige straf, en de rechtvaardige in het eeuwige leven, Indien het beide eeuwig is, voorwaar of beide moet langdurig met een einde, of beide moet eeuwig zonder einde verslaan worden. Want op gelijke wijze slaan ze legen elkander, aan de ene zijde de eeuwige straf, en aan de andere zijde het eeuwige leven. Nu, te willen zeggen in deze een en dezelfde spreuk, het eeuwige leven zal zonder einde zijn, en de eeuwige straf zal een einde hebben, zulks zou gans ongerijmd zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Derhalve, aangezien het eeuwige leven van de heiligen zonder einde zal zijn, alzo zal ook de eeuwige straf voor ben, die er aan onderworpen zullen zijn, ongetwijfeld geen einde hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

TEGEN DE MENING VAN HEN, DIE MENEN, DAT ALLE SCHULDIGE ZONDAREN IN HET OORDEEL GODS, OM DE VOORBIDDING VAN DE HEILIGEN WIL VERSCHOOND ZULLEN WORDEN.

Dit zelfde geldt ook tegen hen, die, hun eigen zaken zoekende te behouden, pogen kwansuis met meer barmhartigheid, lijnrecht tegen de woorden Gods aan te gaan, zodat zij zeggen, dat dezelve in zodanig aanzien waar zijn, omdat de mensen die dingen, welke Hij gezegd heeft dat zij zullen lijden, waard zijn te lijden, en niet in aanzien, dat zij dezelve zullen lijden. Want, zeggen zij, God zal hem verschonen om de voorbiddingen Zijner heiligen, welke dan zoveel te meer voor hun vijanden zullen bidden naarmate zij heiliger zullen zijn. En hun gebed zal van de te krachtiger zij', en van de te waardiger de verhoring Gods, dewijl het gebed zal zijn van hen die nu gans geen zonde hebben. Maar waarom zullen zij dan ook niet met dezelfde allervolmaaktste heiligheid, en met hun allerreinste en barmhartige gebeden, machtig zijnde om alles te verkrijgen, bidden voor die engelen, van wie het bereid is het eeuwige vuur opdat God zijn vonnis verzachte, en hen stelle verre van dat vuur? Of is er misschien iemand die meent dat zulks ook geschieden zal, zodat hij zegt, dat ook de heilige engelen tezamen met de heilige mensen, welke dan de engelen Gods zullen gelijk zijn, beide voor de engelen en de mensen die daar slaan om verdoemt te worden, zullen bidden, opdat zij door barmhartigheid niet lijden hetgeen zij in waarheid verdiend hebben? Niemand van gezond geloof heeft dit ooit gezegd, of zal dit ooit zeggen. Want anders is er geen reden, waarom de kerk ook nu niet voor de duivel en zijn engelen zal bidden, voornamelijk alzo God, onze Meester, belast heeft voor Zijne vijanden te bidden Deze oorzaak dan, door welke het gebeurt, dat de kerk nu niet bidt voor de boze engelen, die zij als haar vijanden kent, zal dan ook dezelfde oorzaak zijn, waardoor het geschieden zal, dat zij dan in dat oordeel, hoewel zij zal zijn van volkomen heiligheid, niet zal bidden voor de mensen die met het eeuwige vuur zullen gepijnigd worden. Want nu bidt zij voor hen, die zij tegenwoordig onder het menselijk geslacht tot haar vijanden heeft, omdat het nu een tijd is van vruchtbare boetvaardigheid. Want wat is het anders, dat zij bijzonder voor hen bidt, dan dat God hun wil geven gelijk de apostel zegt, boetvaardigheid, en dat zij zich mogen bekeren van de strikken van de duivels, waardoor zij ge vangen gehouden worden naar zijn wil? Ondertussen, indien van sommigen de kerk alzo verzekerd ware, dat zij ook wist, wie zij waren, en hoe zij hoewel zij in dit leven staan, evenwel geordineerd zijn te gaan in het eeuwige vuur tezamen met de duivel, ik zeg: de kerk zou zo weinig voor zodanige bidden als voor hem. Maar daar de kerk van niemand enige zekerheid heeft, zo bidt zij voor alle mensen, zelfs voor haar vijanden die tegenwoordig alleen in dit lichaam staan, en evenwel wordt zij vanwege allen niet verhoord, die, hoewel zij vijandelijk strijden tegen de kerk, nochtans zo gepredestineerd zijn, dat die kerk vanwege hen verhoord wordt, en dat zij daarenboven kinderen van de kerk worden. Maar Indien er enigen zijn, die tot de dood toe een onbekeerlijke hart hebben, en die van vijanden niet tot kinderen veranderd worden, aangaande dezen is de vraag, of de kerk ook nu voor hen, dat is: voor zodanige mensen geesten, wanneer zij overleden zijn? Geenszins! En waarom anders, dan omdat diegenen gerekend worden aan de zijde van de duivels, welke, zolang zij in het lichaam geweest zijn, niet overgevoerd zijn tot Christus. Want dezelfde reden is het, waarom men dan niet bidt voor die mensen, welke met het eeuwige vuur zullen gestraft worden. En een en dezelfde reden is het waarom men nu en ook dan niet bidt, voor de kwade engelen. En evenzo is het een en dezelfde reden, hoewel men bidt voor de mensen die nu leven, zelfs ook voor de kwaden, waarom men evenwel nu niet bidt voor de overledene ongelovigen en goddeloze. Want anderszins het gebed van de Kerk, óf van enige godvruchtige wordt vanwege

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

enige overledenen verhoord, nl. vanwege hen, die in Christus wedergeboren zijn en wier leven in het lichaam niet zó gans boos toegebracht is, geweest, dat zij geacht zouden mogen worden deze barmhartigheid niet waardig te zijn, en evenwel niet zó gans wél toegebracht zijn geweest dat zij bevonden zouden mogen worden zodanige barmhartigheid niet nodig te hebben, gelijk ook, nadat de opstanding van de doden geschied zal zijn, zodanige niet ontbreken zullen aan wie na de straffen, die de geesten van de doden lijden zullen, de barmhartigheid vergunnen zal, dat ze in het eeuwige vuur niet geworpen worden. Want anders zou aangaande sommigen niet met waarheid gezegd kunnen worden, dat de zonde hen niet vergeven wordt, noch in deze, noch in de toekomstige eeuw, tenware, dat enigen de zonde, zo niet in deze, dan in de toekomstige wereld vergeven wordt. Maar aangezien er van de Rechter van de levenden en doden zal gezegd worden: 'Komt, gij gezegende Mijns Vaders! bezit het Rijk, dat u bereid is van vóór de grondlegging van de wereld,' en aan de anderen daarentegen: 'Gaat weg van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, dat de duivel en zijnen engelen bereid is. En dezen zullen gaan in de eeuwige straf, en de rechtvaardigen zullen gaan in het eeuwige leven.' zo is het, dat het ene al te grote vermetelheid zou zijn, te zeggen, dat iemands straf niet eeuwig zou zijn, van diegene, welke God zegt, dat in de eeuwige straf zullen gaan; want dienvolgens door de laatdunkendheid van deze vermetelheid zou men ook meteen maken, dat men zelfs ook aangaande het eeuwige leven óf zou mistrouwen óf zou twijfelen. Niemand versta alzo de psalm, waarin gezegd wordt: God zal dan vergeten zich te ontfermen, of zal Hij in Zijne gramschap inhouden Zijne barmhartigheden?' dat hij daarom meent, dat, de sententie Gods, van de goede mensen gesproken waarachtig is, en van de kwaden vals is, of dat zij van de goede mensen en kwade engelen waarachtig is, en van de kwade mensen vals is. Want hetgeen de psalm aldaar zegt, behoort tot de vaten van de barmhartigheid, en zelfs tot de kinderen van de belofte, van welke ook zelfs de profeet een was, welke, als hij gezegd had 'zal God dan vergelen zich te ontfermen, of zal Hij in Zijne gramschap inhouden Zijne barmhartigheden?' zo heeft hij straks daar bijgevoegd: 'En ik zei, nu heb ik begonnen. Dit is de verandering van de rechterhand van de Allerhoogste.' Voorwaar, hij verklaart alhier, wat bij hiermede gezegd heeft: 'Zal God dan in Zijne gramschap inhouden Zijne barmhartigheden?' Want de gramschap Gods is ook dit sterfelijk leven, waarin de mens de ijdelheid gelijk is geworden, en waarin zijne dagen voorbij gaat als ene schaduw. In deze zelfde gramschap evenwel vergeet God niet, zich te ontfermen, doende Zijne zon opgaan over goeden en kwaden, en regende over rechtvaardigen en onrechtvaardige, en alzo is Hij in Zijne gramschap niet inhoudende Zijne barmhartigheden, en voornamelijk geldt zulks in hetgeen de psalm hier uitgedrukt heeft, zeggende: 'Nu heb ik begonnen, dit is de verandering van de rechterhand van de Allerhoogste.' Want in dit hun ellendig leven, hetwelk ene gramschap Gods is, verandert Hij de vaten van de barmhartigheid tot een beter, hoe wel nog Zijne gramschap blijft in de ellende dezer verdorvenheid, want zelfs in deze Zijne gramschap is Hij niet inhoudende Zijne barmhartigheden. Zo dan, naardien op deze wijze vervuld wordt de waarheid van dat goddelijk lied, zo is het ook niet nodig, dat zulks van die plaats zal verstaan worden, alwaar zij, die niet tot de Stad Gods behoren, met de eeuwige straf zullen gestraft worden. Maar zij, die een lust hebben deze spreuk ook uit te strekken tot die pijnigingen van de Goddeloze, laat die ten minste dezelve dan alzo verslaan, dat, blijvende in hem de gramschap Gods, welke uitgesproken is in ene eeuwige straf, God evenwel in Zijne gramschap niet inhoudt Zijne barmhartigheden, dewijl Hij hen niet laat gepijnigd worden met zulk ene gruwelijke straf als zij wel waardig zijn of verdiend hebben, zodat zij de straffen zachter en lichter zullen hebben, dan zij die verdiend hebben. Want op deze wijze zal ook de gramschap Gods blijven, en evenwel zal Hij met Zijne gramschap Zijne barmhartigheden niet inhouden. Dit bevestig ik met gene reden, overmits ik het niet tegensta. Ondertussen, aangaande hen, die menen, dat het meer in dreiging dan in waarheid gesproken is, nl. hetgeen de Heere zegt: 'Gaat weg van Mij, gij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vervloekten! in het eeuwige vuur.' Insgelijks: 'Zij zullen gaan in de eeuwige straf, en zullen gepijnigd worden van eeuw tot eeuw;' daar benevens: 'hun worm zal niet sterven, en het vuur zal niet uitgeblust worden,' en meer andere dergelijke spreuken; zulke mensen weerspreekt en weerlegt met de allerhoogste klaarheid en volkomenheid de goddelijke schrift. Want de Ninivieten hebben in dit leven boete gedaan, welke vruchtbaar geweest is, omdat zij zaaiden kwansuis in dezen akker, in welke God gewild heeft, dat men met tranen zal zaaien hetgeen namaal met blijdschap zal gemaaid worden. En nochtans, wie is er, die zeggen zal, dat, wat de Heere voorzegd heeft, in hen met vervuld is, of het moest zijn, dat hij er weinig acht op geeft, hoe God niet alleen vergrammende, maar ook ontfermende de zondaren omkeert. Want de zondaren worden op tweeërlei wijze omgekeerd, nl. gelijk de Sodomiten, zodat de mensen zelfs vanwege hun zonden gestraft worden, of gelijk de Ninivieten, zodat de zonden zelfs door boetvaardigheid in de mensen tenietgedaan worden. Zo is derhalve gebeurd, wat God voorzegd heeft: Ninivé is omgekeerd, hetwelk kwaad was, en is goed getimmerd en gesticht, hetwelk zij met was; want met bijblijven van de vesten en huizen is de stad omgekeerd in haar bedorven manieren. En dienvolgens, hoewel de profeet bedroefd is geweest, dewijl niet gebeurd is hetgeen die mensen vrezen na zijne profetie te zullen geschieden, evenwel is gebeurd hetgeen naar Gods voorwetend heid voorzegd was, want Hij wist, wat Hij voorzei, hoe het in beter zou vervuld worden. Ondertussen, opdat deze verkeerde barmhartige lieden ook mogen weten, waartoe strekt hetgeen er geschreven is, nl.: hoe groot is de menigte van uw zoetigheid Heere, welke Gij verborgen hebt voor hen, die U vrezen,' laten zij ook lezen, wat er volgt, nl.: doch die Gij volbracht hebt aan hen, die in U hopen.' Want wat is dat 'welke Gij verborgen hebt voor hen, die U vrezen, en volbracht hebt aan hen, die in U hopen,' anders dan dat dengenen, die uit vrees van straf hun gerechtigheid, die in de wet is, willen oprichten, de gerechtigheid Gods niet zoet is, dewijl zij die niet kennen? Want zij hebben die niet gesmaakt, want zij hopen in zich zelf, en niet in Hem. En daarom wordt voor hen verborgen gehouden de menigte van de zoetigheid Gods, want zij vrezen wel God, maar met zulk ene knechtelijke vrees, welke niet is in de liefde; want de volmaakte liefde drijft de vreze buiten, .(1 Johannes 4) Derhalve, aan hen, die in Hem hopen, volbrengt Hij Zijne zoetigheid, hen inblazende Zijne liefde, opdat zij met ene reine vrees (niet die de liefde buiten drijft, maar die eeuwig blijft) wanneer zij roemen, in de Heere mogen roemen. Want de gerechtigheid Gods is Christus, welke ons geworden is, gelijk de apostel zegt, wijsheid van God, en gerechtigheid, en heiligmaking en verlossing, opdat gelijk daar geschreven is, diegene, die roemt, in de Heere zich beroemt. (1 Corinthiers 1:30). Deze gerechtigheid Gods, welke de genade schenkt zonder verdiensten, kennen zij met, die hun eigen gerechtigheid willen oprichten, en derhalve zijn zij de gerechtigheid Gods, welke Christus is, niet onderworpen, in welke gerechtigheid ene grote menigte is van die zoetigheid Gods, van welke in psalm 34 gezegd wordt: 'smaakt en ziet, hoe zoet de Heere is.' Ondertussen, wij, die in dit vreemdelingschap dezelve smaken, en niet ter verzadiging genieten, hongeren veelmeer en dorsten naar dezelve, opdat wij namaal er mede verzadigd mogen worden, wanneer wij Hem zullen zien gelijk Hij is. En dan zal vervuld worden wat er geschreven is, nl.: ik zal verzadigd worden, wanneer Uwe heerlijkheid tal geopenbaard worden. (Psalm 16) En alzo volbrengt Christus de grote menigte Zijner zoetigheid aan hen, die in Hem hopen. Maar indien het alzo is, dat God Zijne zoetigheid, gelijk zij menen, verborgen heeft voor hen, die Hem vrezen, in aanzien dat Hij de goddeloze niet zal verdoemen? Voor wie Hij nochtans kwansuis zulks verborgen heeft, opdat zij, dit niet wetende, en ondertussen vrezende verdoemd te worden, wél en behoorlijk zouden leven, en ten aanzien van anderen, opdat er ook enigen zouden mogen zijn, welke bidden voor hen, die niet wél leven; indien dit, zeg ik, alzo is, hoe volbrengt Hij dan dezelfde zoetigheid aan hen, die in Hem hopen, naardien Hij door middel van deze zoetigheid, gelijk zij dromen, zelfs ook niet verdoemen zal die niet in Hem hopen? Zo dan,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

laat deze Zijne zoetigheid gezocht worden, welke Hij volbrengt aan hen, die in Hem hopen, en niet zodanige, welke zij menen, dat Hij volbrengt zelfs aan hen, die Hem verachten en lasteren Derhalve, te vergeefs zoekt de mens na dit lichaam, wat hij in dit lichaam verzuimd heeft te verkrijgen.

En aangaande deze spreuk van de apostel ‘God heeft allen onder de ongelovigheid besloten, opdat Hij zich over allen ontfermt,’ zulks is niet gezegd, omdat Hij niemand zal verdoemen; maar waarom het gezegd is, blijkt voorheen. Want alzo de apostel van de Joden, die namaal zouden geloven, tot de Heidenen sprak, aan wie hij, als nu gelovig zijnde, zijne zendbrieven schreef: ‘Want gelijkerwijs ook gijlieden eertijds God ongehoorzaam geweest bent, maar nu barmhartigheid verkregen hebt door dezer ongehoorzaamheid; alzo zijn ook deze nu ongehoorzaam geweest, opdat ook zij door uwe barmhartigheid zouden barmhartigheid verkrijgen.’ (Romeinen 11 vs 30-31). Daarna voegt hij er bij datgene, waarmede zij dwatende zich zelf vleien, en zegt ‘want God heeft hen allen onder de ongehoorzaamheid besloten, opdat Hij hun allen zou barmhartig zijn.’. (Romeinen 11:32) Derhalve, zo heeft God dan de Heidenen en de Joden, welke Hij van tevoren gekend en gepredestineerd heeft, het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te worden, alle gelijk onder de ongelovigheid besloten, opdat zij vanwege de bitterheid van hun ongelovigheid door boetvaardigheid zouden beschaamd worden, en daarenboven, opdat zij tot de zoetigheid van de barmhartigheid Gods, door te geloven, zouden beheerd worden en uitroepen hetgeen er in de Psalm staat, nl.: hoe groot is de menigte van Uw zoetigheid, Heere! die Gij verborgen hebt voor hen, die U vrezen, en daarentegen volbracht hebt aan hen, die in U hopen. Zo ontfermt Hij zich dan over alle vaten van de barmhartigheid van allen, die Hij uit de Heidenen en uit de Joden gepredestineerd, geroepen, gerechtvaardigd en verheerlijkt heeft, zal Hij niemand verdoemen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

OF ZIJ, DIE ONDER DE KETTERS GEDOOPT ZIJN, EN DAARNA, DOOR KWALIJK TE LEVEN, ERGER GEWORDEN ZIJN; INSGELIJKS OF OOK ZIJ, DIE ONDER DIE VAN DE WARE ALGEMENE KERK WEDERGEBOREN ZIJN, EN DAARNA TOT KETTERIJ OF TOT SCHEURING VERVALLEN ZIJN; DAARENBOVEN, OF OOK ZIJ, WELKE VAN HEN, DIE VAN DE ALGEMENE KERK ZIJN, NIET AFWIJKEN, EN EVENWEL VOORTGAAN MET BOOS TE LEVEN OF DEZEN, ZEG IK, ALLE TE SAMEN DOOR HET VOORDEEL VAN DE SACRAMENTEN KUNNEN HOPEN DE VERGIFFENIS EN KWIJTSCHELDING VAN DE EEUWIGE STRAF?

Maar laat ons ook nu hen antwoorden, welke niet alleen aan de duivel en zijne engelen geen verzekering altoos doen aangaande de verlossing van het eeuwige vuur, maar zelfs ook mede niet aan alle mensen; want aan dezen alleen doen zij deze verzekering, welke afgewassen zijnde met de doop van Christus, deelachtig zijn geworden zijn lichaam en bloed, hetzij ook hoe zij geleefd zullen hebben, of in hoedanige ketterij of goddeloosheid zij geweest zullen zijn Maar dezen weerspreekt de apostel, zeggende: ‘de werken van de vlees nu zijn openbaar: welke zijn overspel, hoererij onreinheid, ontuchtigheid, afgoderij, venijngeving, vijandschappen, twisten, afgunstigheden, toorn, gekijf, tweedracht, ketterijen, nijd, moord, dronkenschappen, braspartijen, en dergelijke; van welke ik u tevoren zeg, gelijk ik ook tevoren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het Koningrijk Gods niet zullen beërven. (Galaten 5:19-21) Voorwaar, deze apostolische spreuk zal vals zijn, indien zodanige lieden na verloop van zekere tijd verlust zullen worden, en het Koninkrijk Gods zullen bezitten. En indien het alzo is, dat zij nimmer meer in het bezit van het Koningrijk Gods zullen zijn, zo volgt daar uit, dat zij in de eeuwige straf zullen gehouden worden, want er is geen middelplaats tussen beiden, alwaar zulk een is buiten straf, welke nl. niet gesteld is in dat Koninkrijk. Derhalve, aangaande hetgeen de Heere Jezus zegt: ‘dit is het brood, dat van de Hemel gekomen is; indien iemand daar van eet, die zal niet sterven. Ik ben het levende brood, dat van de Hemel neergekomen is. Indien iemand van dit brood eet, die zal in van de eeuwigheid leven,’ aangaande deze spreuk, zeg ik, wordt met recht gevraagd, hoe men die heeft te verstaan. Ondertussen, het dwaalachtig verstand van hen, welke wij nu beantwoorden, nemen zelfs zij weg, welke wij daarna hebben te beantwoorden, nl. zij, die deze verlossing verzekeren, niet aan allen, die het Sacrament van de doop en het lichaam van Christus hebben, maar alleen aan hen, welke onder die van de algemene kerk zijn, niettegenstaande zij boos leven, dewijl zij, naar hun zeggen, niet alleen in het sacrament, maar ook inderdaad het lichaam van Christus gegeten hebben, zijnde nl. in Zijn lichaam ingelijfd en gesteld, van welk lichaam de apostel zegt ‘één brood, één lichaam zijn wij vele.’ Derhalve, die daar is in enigheid zijns lichaam, d.i.: in de samenbinding van de christenleden, die kan waarlijk gezegd worden, het lichaam van Christus te eten en Zijn bloed te drinken. En dienvolgens, de ketters en scheurmakers, zijnde van de enigheid van deze lichaam afgezonderd, mogen hetzelfde sacrament genieten, maar het zal hen niet dienstig zijn, integendeel, het zal hen veelmeer schadelijk zijn, zodat zij daardoor veel meer zwaarder zullen geoordeeld worden dan zij te langzamer zullen verlost worden; want zij zijn niet in dien band van de vrede, welke in dat sacrament verklaard en uitgedrukt wordt; maar verder ook aangaande hen, die zeer wel verstaan, dat men geenszins behoort te zeggen, dat die het lichaam van Christus eet, welke het lichaam van Christus niet is. Deze zelfden evenwel doen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

niet wél daar aan, dat zij hen, die uit de enigheid van deze lichaam óf tot ene ketterij, óf ook tot de superstitie en afgoderij van de Heidenen vervallen, verzekering doen van eenmaal te zullen verlost worden uit het vuur van de eeuwige straf. Want zij moeten aanmerken hoe gans onlijdelijk, en hoe zeer verschillend van de gezonde leer het is, dat velen en bijna allen, welke, uit de algemene kerk gaande, ongoddelijke ketterijen opgericht hebben, en welk daarover aartsketters geworden zijn, beter zaken zouden hebben dan zij, die nooit van de algemene kerk geweest zijn, en nochtans in haar strikken vervallen zijn, hetwelk nochtans geschiedt, indien dit maakt, dat die ketters verlost worden van de eeuwige straf, overmits zij in de algemene kerk gedoopt zijn, en overmits zij het sacrament van het lichaam van Christus in het ware lichaam van Christus van voorheen ontvangen hebben, daar het nochtans kennelijk is, dat iemand, die een verlater van het geloof geworden is, en daarenboven een bestrijder van het geloof geworden is, veel erger is dan zulk een, die het geloof, dat hij nimmer gehad heeft, ook nooit verlaten heeft. Daarna staat ook te merken, hoe de apostel hen mede tegenspreekt; want, dezelfde woorden verhalende, en de werken van het vlees vervolgende, voorzegt hij met dezelfde waarheid, dat zij, die zulks doen, het rijk Gods niet zullen bezitten. Derhalve behoren zij, die kwansuis als tot het einde toe in de gemeenschap van de algemene kerk blijven, en evenwel in verdorven en verdoemelijke wandelingen voortgaan, niet zonder vrees en zorgeloos te zijn, ziende kwansuis alleen op hetgeen er gezegd is, nl.: die volhardt tot het einde toe, die zal zalig worden. Maar zij behoren te bedenken, hoe zij door de ongerechtigheid van hun leven, zelfs de gerechtigheid huns levens, welke hun is Christus, verlaten, hetzij met hoereren, hetzij met andere gruwelijke onreinheden, welke de apostel niet heeft willen noemen, in het lichaam te bedrijven, óf hetzij ook met weg te vloeien door schandelijkheid van wulpsheid, óf hetzij ook met iets anders van al die dingen te verhandelen, van welke hij zegt: want die zodanige dingen doen, zullen het rijk Gods niet bezitten. En alzo, die zulke dingen doen, zullen nergens zijn dan in de eeuwige straf, dewijl zij niet kunnen zijn in het Koningrijk Gods. Want, volhardende in die boosheden tot aan het einde van deze leven, mag men geenszins van hen zeggen, dat zij in Christus volhard hebben tot het einde toe. Want in Christus te volharden, is in Zijn geloof te volharden, welk geloof, gelijk dezelfde apostel zegt, door de liefde werkt. Nu, de liefde, gelijk hij elders zegt, werkt geen kwaad. En alzo mag men van hen niet zeggen, dat zij eten het lichaam van Christus, dewijl zij niet te houden noch te rekenen zijn onder de leden van Christus; want, opdat ik van vele andere dingen zwijg, zij kunnen niet tegelijk zijn de leden van Christus en de leden ener hoer. Daarenboven, als Jezus zelf zegt ‘die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, blijft in Mij, en Ik in hem,’ geeft Hij hiermede te kennen, wat het is, niet in sacrament, maar in waarheid het lichaam van Christus te eten en Zijn bloed te drinken. Want dat is in Christus blijven, dat ook Christus in hem blijft. Want dit heeft Hij even zo gezegd, kwansuis alsof Hij zei: die niet in Mij blijft, en in wie Ik niet blijf, laat die niet zeggen of menen, dat hij Mijn lichaam eet, of Mijn bloed drinkt. Alzo blijven zij niet in Christus, die Zijne leden niet zijn. Nu, zij zijn geen leden van Christus, die zich zelf leden maken ener hoer, tenware zij door boetvaardigheid ophouden te zijn zulk kwaad, en door verzoening wederkeren tot dusdanig goed.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

WAT HET IS, IN HET FONDAMENT TE HEBBEN CHRISTUS, EN AAN WIE DE BEHOUDENIS BELOOFD WORDT, ALS DOOR BRANDING VAN HET VUUR.

Maar zeggen zij, de Christenen van de algemene kerk hebben in het fundament Christus, van wiens enigheid zij niet afgeweken zijn, hoewel zij op dit fondament opgetimmerd hebben allerlei allerboost leven, gelijk hout, hooi en stoppelen. Alzo is dat het rechte geloof, waardoor Christus het fondament is, hoewel met schade; want de dingen, die daar opgetimmerd lijn, zullen verbrand worden, en evenwel, zeggen zij, zal, Hij te eniger tijd hen kunnen behouden van de eeuwigdurendheid van het vuur. Maar laat de apostel Jacobus deze lieden kort beantwoorden: 'indien iemand zegt, dat hij geloof heeft, en de werken niet heeft, zal het geloof hem wel zalig kunnen maken?'. (Jakobus 2:14) Maar, zenden zij, wie is dan Hij, van wie de apostel Paulus zegt: 'Hij zal behouden worden, maar nochtans alzo als door vuur' Wel, laat ons ook tezamen onderzoeken wie degene is. Evenwel is het allerzekerst, dat dezen zodanige niet is, want anders zouden wij de spreuken van de apostelen Jacobus en Paulus tegen elkander stellen, indien nl. de ene zegt; al heeft iemand kwade werken, het geloof zal hem zalig maken door het vuur, en de andere zegt; indien hij de werken niet heeft, zal het geloof hem wel kunnen zalig maken? Ondertussen zullen wij wel kunnen vinden, wat het is, behouden te worden door hel vuur, indien wij eerst gevonden hebben, wat het is, in het fondament te hebben Christus. Indien iemand dan alzo Christus in zijn hart heeft, dat hij voor Hem niet legt de aardse en tijdelijke dingen, zelfs ook die, welke geoorloofd en toegelaten zijn, die heeft het fondament van Christus. Maar indien hij iets voor Hem legt, al is 't, dat hij schijnt te hebben het geloof aan Christus, evenwel is in hem niet het fondament van Christus, dewijl zodanige dingen voor hem gelegd worden. Indien dit zo is, hoeveel te meer volgt het dan, indien hij, Zijne gezonde geboden verachtende, ongeoorloofde dingen doet, dat hij kan overtuigd worden, dat hij Christus niet boven alles, maar beneden alles gehouden heeft; want de geboden van Christus heeft hij niet opgevolgd, als hij, tegen Diens geboden, door gruwelijke boosheden zijn eigen lust eerst heeft zoeken te vervullen. Indien dan ergens een Christen ene hoer bemint, die heeft nu in het fondament niet Christus. Nu, indien iemand zijne huisvrouw bemint, en zulks naar Christus is, wie twijfelt er aan, dat die in het fondament Christus heeft? En indien zulks is naar deze wereld, indien het vleselijk is, indien het in de ziekte van de begeerlijkheden is, gelijk het bij de Heidenen geschiedt, die God niet kennen, zulks ook laat de apostel toe naar de genade ja! door de apostel, Christus. Zo iemand mag ook in het fundament hebben Christus, en derhalve zal hij behouden zijn door het vuur. Want al deze vermakelijkheden en aardse liefden, die vanwege het huwelijk niet verdoemelijk zijn, zal het vuur van de verdrukking verbranden, tot welk vuur ook behoren verliezen van vrouw en kinderen, en alle andere ellende en tegenspoeden, welke dit alles wegnemen. En alzo zal deze timmering hem, die getimmerd heeft, schadelijk zijn, dewijl hij niet meer hebben zal, wat hij daarop getimmerd heeft; alzo door het verlies daarvan zal hij gepijnigd worden, over welks genot hij zich vroeger verheugde; maar door dit vuur zal hij behouden zijn uit kracht van het fondament. Want indien hem door de vervolger de keur gegeven werd, nl. of hij liever dat, dan of hij liever Christus wilde hebben, ongetwijfeld zou geenszins dit bij hem boven Christus gesteld worden. En ziel toch in de woorden van de apostels een man, timmerende op dit fondament goud, zilver en kostelijke gesteenten. Die zonder vrouw is (zegt hij) bedenkt de dingen die Gods zijn, hoe hij God zal behagen. Maar die in het huwelijk verenigd is, zegt hij, die bedenkt de wereldse dingen, hoe hij zijne vrouw zal behagen. Nu ieders werk zal openbaar worden, want de dag van de Heere zal het openbaren, nl. de dag van de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

verdrukking, want het zal, zegt hij, in het vuur geopenbaard worden; want deze zelfde verdrukking noemt hij vuur, gelijk ook elders gelezen wordt; de vaten eens pottenbakkers beproeft de oven, en de rechtvaardige mensen de bezoeking van de verdrukking. 'En ieders werk zal het vuur beproeven.' En indien iemands werk blijft (en dit doet het, wanneer iemand bedenkt hetgeen God is, hoe hij God zal behagen) hetgeen hij daarop getimmerd heeft, die zal loon ontvangen, d.i.: wat hij bedacht heeft, zal hij ontvangen. Maar indien iemands werk brandt, die zal schade lijden, want hetgeen hij bemind heeft, dat zal hij niet meer hebben; maar hij zal behouden worden, want gene verdrukking heeft hem van de vastheid van de fondament afgesloten; nochtans alzo als door het vuur; want hetgeen hij zonder aanlokkende liefde niet gehad heeft, dat zal hij zonder brandende pijn niet verliezen. Zo dan, ziet aldaar, zoveel mij dunkt, is het vuur gevonden, dat geen van allen verdoemt, maar de ene rijk maakt, en de andere schade aan doet, en beide beproeft. Maar indien wij op deze plaats willen verstaan dat vuur, waar van de Heere zegt tot hen, die aan Zijne linkerzijde staan: gaat weg van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, zodat onder de verdoemden ook die geloofd worden te zijn, welke op het fondament timmeren: hout, hooi en stoppelen, en dat hen uit dat vuur (na zekere tijd hun toegemeten voor hun kwade werken) verlosser de verdienste van de goede fondament; wie zullen wij dan verstaan door hen, die aan Zijne rechterzijde zullen staan, en tot wie gezegd zal worden: komt gij gezegende Mijns Vaders, bezit dat rijk, dat u bereid is, anders dan hen, die op het fondament getimmerd hebben: goud, zilver en kostelijke gesteenten? Maar dan zullen in dat vuur, waar van gezegd is 'nochtans alzo als door het vuur,' (indien het nl. alzo te verstaan is) geworpen worden die aan Zijne linker, en ook die aan Zijne rechterzijde zullen gesteld zijn; want van dat vuur moeten zij dan beide beproefd worden, dewijl van hetzelve gezegd is: want de dag van de Heere zal het openbaren, want het zal in het vuur geopenbaard worden, en hoedanig het werk van een iegelijk is, zal het vuur beproeven. Zo dan, het vuur zal beide alzo beproeven, dat, bijaldien iemands werk aldaar blijft, d. i.: door het vuur niet verleerd wordt dat hij daarop getimmerd heeft, die zal loon ontvangen; maar indien iemands werk brandt, zo zal hij schade lijden, waaruit blijkt, dat het niet is het eeuwige vuur; want daarin zullen alleen zij, die aan de linkerzijde staan, in de allerlaatste en eeuwige verdoemenis geworpen worden; maar dit vuur beproefd hen, die aan de rechterzijde staan. Doch enigen van die beproefd het alzo, dat het niet verbrandt noch verteert, wat het bevindt door hen getimmerd te zijn op het fondament van Christus; maar anderen beproeft dit vuur op ene andere wijze, nl. alzo, dat, wat zij daarop getimmerd hebben, brandt, en alzo, dat zij daar van schade lijden, doch evenwel, dat zij behouden worden, omdat zij met ene uitnemende liefde Christus, die daar vast in het fondament gelegd was, behouden hebben. Nu, indien zij behouden zullen worden, zo zullen zij voorwaar ook aan de rechterzijde staan, en zullen met al de anderen aanhoren: 'komt gij gezegende Mijns Vaders, bezit dat rijk, dat u bereid is,' en geenszins zullen zij slaan aan de linkerzijde, waar zij zullen zijn, die niet behouden zullen, zijn, en derhalve horen zullen 'gaat weg van Mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur.' Want niemand zal van dat vuur behouden worden, dewijl zij allen in de eeuwige straf zullen gaan, alwaar hun worm niet zal sterven en het vuur niet uitgeblust zal worden, waarmede zij gepijnigd zullen worden nacht en dag van eeuwigheid tot eeuwigheid. Doch indien men zegt, dat de geesten van de overledenen na de dood van dit lichaam dergelijk vuur lijden tot die tijd toe, dat men eindelijk komt tot dien dag, die na de opstanding van de lichamen de laatste dag van de verdoeming en wedervergelding zal zijn; indien men, zeg ik, zegt, dat zij tot dien tijd toe zodanig vuur zullen lijden, hetwelk nl. zij niet zullen gevoelen die in het leven dezes lichaam zodanig leven en liefde gehad hebben; dat hun hout, hooi en stoppelen niet zullen verteerd worden, maar daarentegen, dat zij, die met zich zelf zodanige timmering meegebracht hebben, dat hun hout, hooi en stoppelen verteerd zijn, dezelve wel zullen gevoelen, óf daar alleen, óf hier en daar te samen, óf anders ook daarom alhier, opdat zij aldaar het vuur van de

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

vergankelijke verdrukking niet vinden, dat brandende is de zonden die eeuwig zijn, hoewel zij van de verdoemenis vergefelijk zijn; al zulks, zeg ik, weerleg ik niet, omdat het mogelijk waar is. Ja, tot deze verdrukking kan ook behoren zelfs de dood van het vlees, welke van het begaan van de eerste zonde ontvangen is, en te zijner tijd van ieder, naar gelegenheid van ieders getimmer, aangenomen is. Insgelijks kunnen bij deze verdrukkingen ook verslaan worden de vervolgingen van de kerk, met welke de martelaren gekroond zijn, en welk alle Christenen lijden. Want deze zelfde beproeven beide de getimmerten kwansuis als vuur, en sommigen verteren zij tezamen met de timmerlieden, indien zij in dezelfde Christus tot het fondament niet vinden, en sommigen verteren zij zonder de timmerlieden, indien zij in dezelfde Christus tot een fondament vinden; want zij zullen behouden wezen, hoewel het met schade zal zijn, en zij zullen niet verteerd worden, omdat zij nl. vanwege de verdiensten van Christus op het fondament gevonden zijn dat blijft in van de eeuwigheid. Ook zal er in het einde van de wereld ene verdrukking zijn ten tijde van de Antichrist zodanig als er nooit tevoren geweest is; hoeveel getimmerten zullen daar dan zijn, hetzij van goud, of van hooi, of het allerbeste fondament, hetwelk is Christus Jezus, zodat het vuur ze beiden zal beproeven, en vanwege sommigen aanbrengen zal blijdschap, en vanwege anderen schade, doch geen van beiden zal verderven in welke het deze dingen zal vinden vanwege het vaste fondament. Maar diegene, welke, ik zeg niet zijne huisvrouw, door van wie het vleselijke vermenging bij lichtelijk brandt tot een vleselijke wellust, maar zelfs de namen van de godsdienstigheid, welke van zodanige vermakelijkheden vreemd zijn, naar menselijke wijze zo vleselijk lief heeft, dat hij die boven Christus stelt, die heeft Hem niet in het fondament, en derhalve zal hij ook door het vuur niet behouden worden; doch hij zal niet behouden zijn, omdat hij niet zal kunnen zijn, melden Zaligmaker, die, van deze zaak openlijk sprekende, aldus zegt: ‘Die zijn vader, of zijne moeder lief heeft boven Mij die is Mijns niet waardig; en die zijn zoon of zijne dochter lief heeft boven Mij, die is Mijns niet waardig.’ Maar ondertussen, die deze maagschappen zo vleselijk lief heeft, dat hij die evenwel voor Christus de Heere niet stelt, en dat hij dezelve liever wil derven dan Christus, wanneer hij tot zulk een uiterste punt van bezoeking gebracht is, die zal door het vuur behouden zijn, want door het verlies dezelve is het nodig, dat de pijn hem zo zeer brandt als de liefde hem aangehangen had. Maar die zijn vader, zijne moeder, zonen en dochters na Christus lief heeft, zodat hij hen vordert om zijn koningrijk te krijgen en Hem aan te hangen, of ook zo, dat Hij in hen bemint, dat zij leden van Christus zijn; verre moet het daar vandaan zijn, dat die liefde zodanig bevonden worde, om in bout, hooi en stoppelen verteerd te worden, maar zodanige liefde zal gerekend worden als een getimmerte van goud, zilver en kostelijke gesteenten. Want hoe kan hij hen meer lief hebben dan Christus, dewijl hij hen lief heeft om Christus?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

TEGEN DE MENING VAN HEN, DIE MENEN, DAT HUN DE ZONDEN MET ZULLEN SCHADEN, IN WELKE ZIJ STONDEN, TOEN ZIJ AALMOEZEN DEDEN.

Er is nog over, hen te beantwoorden, die zeggen, dat zij alleen in het eeuwige vuur zullen branden, welke verzuimen voor hun zonden behoorlijke aalmoezen te doen, vanwege hetgeen de apostel Jacobus zegt: ‘een oordeel zonder barmhartigheid zal zijn over diegene, welke geen barmhartigheid gedaan heeft.’ Die derhalve barmhartigheid gedaan heeft, zeggen zij, hoewel hij zijn verdorven wandel en leven niet verbetert, maar gruwelijk en boos onder de aalmoezen zelfs leeft, dat die een oordeel zal hebben met barmhartigheid, zodat bij of niet gans verdoemd wordt, of na enige tijd van de verdoemenis verlost wordt. Derhalve menen zij ook, dat Christus om geen andere oorzaak van het waarnemen en verzuimen van de aalmoezen de onderscheiding tussen die van de rechter, en die van de linkerzijde zal maken, van welke bij de eerste zenden zal in Zijn rijk, en de anderen in de eeuwige straf. Daarenboven, opdat zij zich zelf zouden mogen verzekeren, dat de dagelijkse zonden, welke zij blijven doen, hoedanig en hoe groot die ook zijn, door de aalmoezen kunnen vergeven worden, zo pogen zij het gebed, dat de Heere zelf ons geleerd heeft, tot ene toestemmende getuige te nemen. Want, gelijk er geen dag is, zeggen zij, op welken dit gebed door de Christenen niet gelezen wordt, alzo is er ook gene dagelijkse zonde, hoedanig die zij, welke door dat gebed niet vergeven wordt als wij zeggen: ‘vergeef ons onze schulden,’ indien wij, wat daar volgt, schikken te doen ‘gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.’ Want de Heere Zegt niet, zeggen zij, ‘indien gij de mensen vergeeft hun zonden, uw Vader zal u vergeven uwe dagelijkse kleine zonden maar Hij zegt ‘Hij zal u vergeven uwe zonden,’ hoedanig dan, of hoe groot ze zijn, en al is ‘t, dat zij dagelijks bedreven worden, en dat alzo hun hoos leven van hen niet wijkt, veranderende lol een beter, zo is ‘t nochtans, dat zij zich zelf vast laten voorstaan, dat dezelve door de aalmoezen buiten alle weigering van genade hun kunde vergeven worden. Maar dat schijnt wel te zijn, dat zij vermanen, dat men behoorlijke aalmoezen moet doen voor de zonden; want indien zij zeiden, dat allerlei aalmoezen, hoedanig die zijn, voor de dagelijkse en ook voor de grote zonden, en voorts voor de gewoonte van allerlei boosheden, hoe groot die zijn, kunnen verkrijgen de goddelijke barmhartigheid, zodat daarop volgde ene dagelijkse vergiffenis van de zonden, zouden zij straks zien, dat zij ene vreemde en belachelijke zaak zeiden; want alsdan zouden zij ook gedrongen worden, om te bekennen, dat het geschieden zou, dat dan ieder rijk man door dagelijks 10 penningen tot aalmoezen te besteden, zou kunnen afkopen doodslag, overspel en andere gruwelijke, lelijke daden. Indien er gevraagd wordt, welke de behoorlijke of waardige aalmoezen zijn voor de zonden, van welke ook de voorloper van Christus gesproken heeft, toen hij zei: brengt dan vrucht en voort van de bekering waardig, zo zullen buiten allen twijfel zij niet bevonden worden zulke aalmoezen te doen, die hun leven tot de dood toe met het begaan van dagelijkse misdaden bezoedelen, dewijl zij de aalmoezen doen met het besteden van een anders goed, want het meeste deel roven zij ondertussen voor zich zelf, van hetwelk zij een weinige de armen gevende, daarover menen, dat zij Christus tot dat einde spijzigen, opdat zij geloven zouden, dat zij van Hem vrijheid om kwaad te doen, gekocht hebben, of veel liever nog dagelijks kopen, waarop dan volgt dat zij met alle zorgeloosheid alle verdoemelijke zonden begaan, welke nochtans, al was het, dat zij voor een enige misdaad al hun goed uitdeelden aan de behoeftige leden van Christus, indien zij ondertussen geen afstand deden van zulke daden, hebbende nl. de liefde, welke niets kwaads doet, zou zulks hen geenszins iets kunnen helpen of baten. Derhalve, die dan behoorlijk aalmoezen voor zijne zonden zal doen, laat die dezelve van zich zelf eerst beginnen te

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

doen; want het is onbetamelijk, dat hij aan zich zelf niet doet, die aan zijn naasten iets doet, bijzonder daar men de Heere hoort zeggen: Gij zult uw naasten lief hebben als u zelf. Insgelijks, daar men ook hoort: hebt medelijden over uw ziel, gij, die God behaagt. Diegene dan, die deze aalmoezen, nl. dat hij God behaagt, niet doet aan zijne ziel, hoe kan van dien gezegd worden, dat hij behoorlijke aalmoezen doet voor zijne zonden? Want hier is ook deze spreuk geschreven, nl. 'die zich zelf boos is, van wie zal hij goed zijn?' Want de aalmoezen helpen de gebeden. En daarenboven moet men ook zien op hetgeen wij lezen, nl. Zoon! hebt gij gezondigd, bega niet wederom zulks, en bid vanwege uwe zonden die voorbij zijn, dat ze u mogen vergeven worden. Derhalve behoort men aalmoezen te doen, opdat wij, wanneer wij bidden vanwege onze vroegere zonden, mogen verhoord worden, en niet daarom, opdat wij, in dezelve volhardende, zouden menen, dat wij vrijheid om kwaad te doen door de aalmoezen verkrijgen. Doch daarom heeft de Heere tevoren voorzegd, dat Hij, die aan de rechterzijde zullen staan, toerekenen zal hun gedane aalmoezen, en die aan de linkerzijde zullen staan, daarentegen hun niet gedane aalmoezen, opdat Hij hierdoor zou tonen, welke grote kracht de aalmoezen hebben om de vroegere zonden uit te wissen, doch niet om de gestadig durende in vrijheid van straf te bedrijven. Alzo kunnen zulke niet gezegd worden aalmoezen te doen, welke van de gewoonte van hun boosheden niet willen afwijken en hun leven niet willen verbeteren. Want zelfs in hetgeen hij zegt, nl. 'hetgeen gij een van deze minsten niet gedaan hebt, hebt gij Mij niet gedaan,' daarmee toont Hij, dat zij geen aalmoezen doen, zelfs wanneer zij menen, dat zij die doen. Want indien zij aan een hongerig Christenmens, even als aan Christus brood gaven, voorwaar, zij zouden zich zelf niet weigeren het brood van de gerechtigheid, hetwelk Christus zelf is; want God let er niet op, aan wie men geeft, maar met welk gemoed men geeft. Derhalve, die Christus bemint in een Christenmens, die geeft hem een aalmoes met zulk een gemoed als waarmede hij tot Christus komt, en niet met hoedanig hij van Christus in vrijheid van straf wil afwijken. Want zoveel meer verlaat een ieder Christus, hoeveel meer hij bemint, hetgeen mis prijst Christus; want wat baat het iemand, dat hij gedoopt wordt, indien hij niet gerechtvaardigd wordt? Heeft niet Hij, die gezegd heeft 'tenzij iemand wedergeboren wordt uit water en de Heilige Geest, zo zal hij niet ingaan in het Rijk Gods,' ook gezegd 'tenzij uw gerechtigheid overvloediger zij dan die van de Schriftgeleerden en Farizeën; zo zult gij niet ingaan in het Koninkrijk van de Hemelen?' Waarom is het, dat vele mensen, vrezende het eerste, lopen om gedoopt te worden, en waarom is het, dat vele anderen, niet vrezende het andere, niet lopen om gerechtvaardigd te worden? Gelijk dan hij tegen zijn broeder niet zegt 'gij dwaas,' die, wanneer hij dit zegt, niet vergramd is op het broederschap, maar op zijne zonde, want anders zou hij schuldig zijn aan het vuur van de hel; alzo hiertegen, die een aalmoes geeft aan een Christenmens, die geeft dezelve aan een Christenmens niet, indien hij in dezelfde Christus niet bemint. Nu, die bemint Christus niet, welke weigert gerechtvaardigd te worden in Christus. Weinig beduidt het echter, aalmoezen (hoe groot die ook zijn) te geven voor zijne boosheid en ongerechtigheid, zo men in zijne boosheden blijft volharden en zonder God leeft. Het dagelijks gebed, hetwelk de Heere zelf geleerd heeft, waarom het ook het gebed van de Heere genaamd wordt, wist wel uit de dagelijkse zonden, alzo er dagelijks gezegd wordt 'vergeef ons onze schulden;' maar dan heeft het zijne kracht wanneer, wat er volgt, niet alleen gesproken maar ook gedaan wordt, nl. 'gelijk wij ook vergeven onze schuldenaren.' Maar dewijl er zonden gedaan worden, wordt dit gebed gesproken; doch het wordt niet gesproken opdat ze gedaan zouden worden. Want door dit gebed heeft de Zaligmaker ons willen tonen, hoe gans rechtvaardig wij ook in de duisterheid en zwakheid dezes levens leven, dat evenwel ons gene zonden ontbreken, om van wie vergeving wij behoren te bidden, en om wier wil wij hen, die tegen ons zondigen, behoren te vergeven, opdat ons ook vergeven worde. Derhalve gebeurt het ook niet daarom, dat de Heere zegt 'indien gij de mensen hun zonden vergeeft, zo zal ook uw Vader u vergeven uwe zonden,' dat wij,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

niet eens achterdenken hebben om dit gebed te doen, dagelijkse zonden in alle vrijheid en zorgeloosheid zouden doen, hetzij vanwege onze macht, door welke wij niet vrezen de wetten van de mensen, of hetzij vanwege onze listigheid, door welke wij de mensen weten te bedriegen; maar het gebeurt daarom, opdat wij daardoor zouden leren, niet te denken, dat wij zonder zonden zijn, al is 't, dat wij vrij zijn van misdaden, die bij de overheid strafbaar zijn, gelijk wij ook zien, dat God het de priesters van de oude wet door offeranden te kennen gegeven heeft, dewijl Hij hun bevolen heeft, om eerst te offeren voor hun eigene zonden, en daarna voor de zonden van het volk. Want men behoort zelfs die woorden van onze grote Meester en Heere wakkerk te bemerken, want Hij zegt niet: indien gij de mensen de zonden vergeeft, uw Vader zal u ook vergeven de zonden, hoedanig die ook zijn; maar Hij zegt: uwe zonden; want Hij leerde het dagelijks gebed en sprak daar benevens tot Zijne gerechtvaardigde discipelen. Wat betekenen 'uwe zonden' anders dan de zonden, zonder welke gijlieden ook niet bent die gerechtvaardigd en geheiligd zijl? Alhier dan, waar zij die door dit gebed oorzaak zoeken om dagelijks allerlei boosheden te doen, uitdrukkelijk zeggen, dat de Heere ook betekend heeft de grote zonden, dewijl Hij niet gezegd heeft: Hij zal u lieden vergeven uwe kleine zonden, maar 'uwe zonden;' alhier, zeg ik, hebben wij te bemerken tegen wie Hij sprak, en horende, dat er gezegd is 'uwe zonden,' zo moeten wij anders niet denken dan kleine zonden, dewijl de zulke gene grote hadden. Aangaande de grote zonden evenwel, van welke men ganselijk met verandering van onze wandel tot een beter leven afstand heeft te doen, die zonden worden hen, die bidden, niet vergeven, tenzij nagekomen wordt, wat er gezegd wordt, nl. 'gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.' Want indien de allerkleinste zonden, zonder welke het leven van de rechtvaardigen niet is, op geen andere wijze vergeven worden, hoeveel te meer volgt dan, dat zij die vele en grote boosheden bedreven hebben, hoewel zij die nu niet meer doen, geen vergiffenis verkrijgen, indien zij om anderen te vergeven, wat die tegen hen misdaan hebben, onverbiddelijk zijn, dewijl de Heere zegt 'indien gij de mensen hun zonden niet vergeeft, zo zal ook uw Vader u niet vergeven; want hiertoe dient ook, wat de apostel Jacobus zegt 'een oordeel zonder barmhartigheid zal over hem komen, die geen barmhartigheid gedaan heeft.' Want ons moet in de zin komen die dienstknecht, aan wie zijn heer, alzo hij schuldig was tienduizend talentponden, die kwijtgescholden heeft, welke hij echter daarna gelast heeft, dat hij zou betalen, omdat hij zich niet ontfermd had over zijnen mededienstknecht, die hem schuldig was 100 denaripenningen. Zo dan, in dezen, welke zijn kinderen van de belofte en vaten van de barmhartigheid, geldt wat dezelfde apostel daar bijvoegt, nl. 'de barmhartigheid verhoogt hen boven het oordeel.' Want ook die rechtvaardigen, die in zó grote heiligheid geleefd hebben, dat zij ook ontvangen hebben in de eeuwige tabernakelen andere mensen, van wie vrienden zij geworden zijn, van de mammon van de ongerechtigheid, dezelve, dat ze zodanige zijn, bomt daar van, dat zij door barmhartigheid verlost zijn van Hem, die de goddeloze rechtvaardigt, hun loon toerekenende naar genade, en niet naar schuld. Derhalve, in het getal dezelve is de apostel, welke zegt 'ik heb barmhartigheid verkregen, opdat ik getrouw zou zijn,'. (1 Timotheus 1) En aangaande hen, die van zodanige ontvangen worden in de eeuwige tabernakelen, daar van moet men belijden, dat zij niet met zodanige geschiktheid van leven begaafd zijn, dat hun eigen leven, zonder het toestemmende gebed van de heiligen om hen te verlossen, genoeg zou zijn, en dienvolgens is het, dat in hen veelmeer de barmhartigheid hen verhoogt boven het oordeel. En evenwel moet men daarom niet menen, dat ieder allerboost mens, welke geenszins veranderd is, óf tot een goed leven, óf tot een leven, dat enigszins verdraaglijk is, in de eeuwige tabernakelen ontvangen wordt overmits hij de heiligen gedienstig is geweest van de mammon van de ongerechtigheid, d.i. van zijn geld of rijkdommen, welke kwatijk verkregen zijn, of, indien zij wél verkregen zijn, welke nochtans geen ware rijkdommen zijn, maar zulke welke de ongerechtigheid voor rijkdommen aanziet, omdat zij niet weet of verslaat, welke die ware rijkdommen zijn, in welke

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zij overvloedig zijn, die ook anderen in de eeuwige tabernakelen ontvangen. Zo is er dan ene zekere manier van leven, welke aan de ene zijde zo gans kwaad niet is, dat, om het rijk van de Hemelen te bekomen, ben, die dat leiden, geheel niets zou baten de mildheid van de aalmoezen, door welke onderhouden wordt de armoede van de rechtvaardigen, zodat zij hun vrienden worden, die hen in de eeuwige tabernakelen ontvangen; en anderdeels ook welk leven zo gans goed niet is, dat het, om zulk ene grote gelukzaligheid te verkrijgen hun genoegzaam is, tenzij, dat zij door de behulpzaamheid van, hen, die zij tot vrienden maken, barmhartigheid verkrijgen. En aangaande deze zaak verwonderde ik mij somtijds, dat ook bij Virgilius gevonden wordt deze spreuk van de Heere: maakt u lieden vrienden van de mammon van de ongerechtigheid, opdat zij u ook ontvangen in de eeuwige tabernakelen, met welke spreuk ook zeer gelijk overeen komt deze: die een profeet ontvangen, en die een rechtvaardigen ontvangt in de naam eens rechtvaardigen, die zal het loon eens rechtvaardigen ontvangen. Want als die poëet beschreven had de Elysische velden, alwaar zij menen, dat de zielen van de gelukzaligen wonen, zo heeft hij niet alleen daar gesteld hen, die door hun eigen vroomheden tot die woonplaats hebben kunnen komen, maar bij voegt daar ook bij: en zij, die met weldadigheden te doen, gemaakt hebben, dat anderen hun gedachtig te zijn geweest, dat is: die eerst aan anderen weldaden gedaan hebben, en met hun eerst wél te doen, gemaakt hebben, dat zij hun gedachtig zijn geweest, even ganselijk alsof hij gezegd had hetzelfde, wat gemeenlijk in van de Christenen mond is, wanneer men zich zelf ootmoedig beveelt aan ieder van de heiligen, zeggende ‘wees mijner gedachtig.’ En opdat hij dit zou mogen zijn, zo brengt men zulks teweeg met tevoren aan hem wel te doen. Maar ondertussen, welke deze wijze of mate van het leven is, en welke ook die zonden zijn, die alzo verhinderen het komen tot het rijk Gods, dat zij nochtans door de behulpzaamheid van de heilige vrienden genade en vergiffenis verkrijgen, zulks is gans moeilijk te vinden, en is gans zorgelijk te verklaren. Voorwaar, zoveel mij aangaat, ik, die tot deze tijd toe tot zulks mijn best gedaan heb, ik heb tot het verstand daar van niet kunnen komen en veellicht is dit daarom verborgen, opdat onze vlijt van dagelijks toe te nemen en te vorderen, in het vermijden van alle zonden niet vertraagt. Want indien men wist, welke en hoe die misdaden zijn, vanwege welke, indien zij blijven en door geen vordering van een beter leven weggenomen worden, men alsdan de voorbidding van anderen had te zoeken en te hopen, zo is ‘t, dat hierdoor zorgloos zich invoegen zou van de rechtvaardigen menselijke traagheid, en zou daarenboven dezelve uit die inwikkelingen te redden en te helpen, maar alleen zou hij zoeken door de hulp van anderen verlost te worden, welke hij van de mammon van de ongerechtigheid, door het geven van de aalmoezen, tot zijne vrienden gemaakt had. Maar nu, daar men niet weet de mate, noch de wijze van de vergefelijke ongerechtigheid, al is ‘t, dat iemand volhardt, zo is evenwel het aanhouden in de gebeden een zalig krachtig middel tot een betere levenswandel. Ondertussen wordt niet veracht de zorg, van de heiligen tot vrienden te maken van de mammon van de ongerechtigheid. Maar deze verlossing, welke óf door dagelijkse eigen gebeden, óf door de voorbidding van de heilige vrienden geschiedt, brengt teweeg, dat men niet verstoten wordt in het eeuwige vuur, maar brengt niet teweeg, dat, wanneer iemand daarin gestoten is, die na zekeren tijd daaruit verlost wordt. Want ook zij, die menen, dat op zodanige wijze te verstaan zou zijn, wat er geschreven is, nl.; ‘dat de goede aarde overvloedige vruchten voortbrengt, de ene 30 de andere 60, en de andere 100, nl.: dat alzo de heiligen, naar de verscheidenheid van hun vroomheid, de ene 30, de andere 60, en de andere 100 mensen verlossen zou; dezen plachten ook daarbij te bedenken, dat zulks geschieden zal ten dage van het oordeel, en niet na het oordeel, door welke mening, alzo een zag, dat de mensen zeer verkeerdelijk zich zelf vrijheid van straf verzekerden, overmits alle mensen op die wijze schijnen te kunnen behoren tot de verlossing, zo wordt daar verhaald, dat hij daarop zeer heerlijk geantwoord heeft, nl. dat men veel liever wél behoort te leven, opdat ieder onder hen mag gevonden worden, die

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

daar zullen voorbidden om anderen te verlossen, opdat zulke voorbidders zo weinig niet zijn, dat alzo een ieder dezelve straks, óf tot het getal 30, óf 60, óf 100 komt, dat er velen van overblijven, welke door hun voorbidding van hun straffen niet kunnen verlost worden, en dat ook zelfs zulk een, die zich zelf met een allerijdelst vertrouwen verzekering doet van eens anders vruchten, onder dezelve overblijvende, niet mede gevonden wordt. Maar laat dit genoeg zijn als antwoord aan hen, welke de waardigheid van de heilige Schrifturen, die wij tezamen gemeen hebben, niet verwerpen, maar evenwel dezelve kwatijk verstaan, en daardoor menen, dat het in het toekomende zijn zal niet gelijk Schrifturen spreken, maar gelijk zij zelf willen. Alzo deze beantwoording volbracht hebbende eindigen wij dit boek.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

AURELIUS AUGUSTINUS, VAN DE STAD GODS TEGEN DE HEIDENEN.

BOEK 12.

AAN MARCELLINUS.

Hoofdstuk 1.

VAN DE SCHEPPING VAN DE ENGELEN EN VAN DE MENSEN.

Gelijk wij in het voorgaande boek beloofd hebben, zal dit boek, het laatst van dit werk zijnde, bevatten de handeling van de eeuwige gelukzaligheid van de Stad Gods, welke gelukzaligheid ontvangen heeft de naam van eeuwig, niet vanwege zekere lengte van tijd door vele eeuwen durende, maar nochtans ter eniger tijd eindigende; maar ten aanzien gelijk geschreven is in het Evangelie: aan Zijn Koningrijk zal geen einde zijn. Noch ook alzo, dat er ene gedaante van eeuwigheid in dezelve is met afgaan van enigen door sterven, en met aankomen van anderen door geboren te worden, gelijk in een boom, welke met gestadig dorre bladeren bekleed is, alwaar dezelfde groente schijnt te blijven, alzo na de bladeren die afvallen, straks andere, die voortkomen, dezelfde groene gedaante bewaren. Maar al de burgers in deze Stad zullen onsterfelijk zijn, alzo de mensen zullen verkrijgen, wat nooit de heilige engelen verloren hebben. Zulks zal God doen, hun allermachtigste Schepper; want Hij heeft het beloofd, en Hij kan niet liegen. En opdat Hij dit ons des temeer zou doen geloven, zo heeft Hij vele wonderlijke dingen reeds gedaan, zowel die, welke door Hem niet beloofd zijn, als die, welke door Hem beloofd zijn. Want Hij is diegene, die in de beginne de wereld geschapen heeft, tot van alle zichtbaar goeds en van verstandelijke dingen. En in de wereld heeft Hij niets beters gemaakt dan de geesten, aan wie Hij verstand gegeven heeft en welke Hij bekwaam gemaakt heeft om Hem te aanschouwen en te begrijpen, en daar benevens, welke hen in dat enige gezelschap te samen gebonden heeft, dat wij noemen de Heilige stad van hierboven, in welke stad hetgeen, waardoor zij onderhouden worden, en ook gelukzalig zijn, God zelf is, als zijnde hun leven en voedsel, welke aan deze verstandelijke natuur zulk een vrijen wil gegeven heeft, dat, zo hij zijn God wilde verlaten, te weten zijne gelukzaligheid, dat dan daarop zou volgen de ellende, en hoewel Hij van tevoren wist, dat enige engelen door hovaardige verheffing door welke zij zich zelf genoeg wilden zijn tot het gelukzalig leven verlaters zouden worden van dit zo grote goed, evenwel hun deze macht niet benomen heeft, oordelende, dat het machtiger en beter zou zijn ook zelfs door de kwaden wel te doen, dan niet toe te laten, dat er kwaden zouden zijn, welke kwaden gans niet zouden zijn, tenware de veranderlijke, hoewel goede natuur van de opperste God, en van de onveranderlijk goeden, die alle goede geschapen dingen gemaakt heeft, door te zondigen, deze kwaden zich zelve gemaakt had. Door wroeging van deze zonde wordt hij overtuigd, dat God ene goede natuur in hem geschapen heeft; want zo deze natuur niet een groot goed was, hoewel niet gelijk aan haar Schepper, voorwaar! het vertalen van God, als zijnde het verlaten van haar licht, zou haar kwaad niet kunnen zijn. Want, gelijk de blindheid een gebrek van het oog is, en gelijk dat ook te kennen geeft, dat het oog alleen geschapen is om het licht te zien, en alzo gelijk door het gebrek

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zelfs veel klaarder aan de andere leden getoond wordt welk lid bekwaam is om het licht te vatten; want om gene andere oorzaak is het, dat het gebrek daarvan is, het licht te derven. Alzo ook die natuur, die tevoren God genoot, dat zij allerbest geschapen is, leert zij ons door haar eigen gebrek, waardoor zij ellendig is, omdat zij God niet geniet, die de vrijwillige val van de engelen met ene allerrechtvaardigste straf van het eeuwige ongeluk gebonden heeft, en die daarentegen aan de anderen, die in dit hoogste goed bleven, als ene beloning daarvoor gegeven heeft, dat zij van hen eeuwig blijven zonder einde zeker zouden zijn. Voorts, die ook zelfs de mens oprecht met dezelfde vrije wil gemaakt heeft, welke wel een aards dier is, maar evenwel de Hemel waardig, indien hij verenigd blijft met zijne Schepper en die blijft aanhangen. Maar evenzo zal hem ook de ellende volgen, zodanig nl. als met zijne natuur overeen komt, indien hij zijne Schepper verlaat; deze, alzo hij van tevoren wist, dat hij door God te verlaten met de overtreding van de wet Gods zou zondigen, heeft Hij niet benomen de macht van de vrije wil, voorziende wat goed hij van zijn kwaad zou teweeg brengen; hij nl., welke, van het sterfelijk geslacht zijnde, naar verdienste en rechtvaardig verdoemd, zulk een groot volk door Zijne genade vergadert, dat hij door middel van dezelve vervuld, en weder in zijn geheel helpt dat deel van de engelen, dat gevallen is, en dienvolgens opdat alzo de beminde Stad van hierboven niet verkort worde in het getal haar burgers, maar veelmeer, dat zij zich verblijde in een groter getal burgers. Het is wel waar, er gebeuren vele dingen door de kwaden tegen de wil van God, maar God is zó wijs en machtig, dat zelfs al die dingen, welke schijnen te strijden tegen Zijne wil, strekken tot die uitgangen of einden, welke Hij van tevoren geweten heeft, dat goed en rechtvaardig zullen zijn, en alzo, wanneer God gezegd wordt Zijne wil te veranderen, als bv. dat Hij op hem, dien Hij tevoren goedertieren was, nu vergramd wordt, alsdan worden zij veelmeer veranderd dan Hij, doch op enigerlei wijze vinden zij Hem als veranderd in die dingen, welke zij lijden, even gelijk de zon verandert bij hen, die gekwetste ogen gekregen hebben, want op enigerlei wijze wordt de zon, die vroeger goedertieren voor hen was, streng, en in plaats van genot te geven, veroorzaakt zij hem nu verdriet, daar zij evenwel dezelfde bluft, die zij vroeger was. Insgelijks wordt ook dat de wil Gods genoemd, wat Hij werkt in de harten van hen, die Zijne geboden gehoorzaam zijn, waarvan de apostel zegt ‘het is God, die in ons werkt zelfs ook het willen.’ Want gelijk dat niet alleen de gerechtigheid Gods genaamd wordt, waardoor Hij zelf gerechtig is, maar ook wat Hij in de mens, die gerechtvaardigd wordt werkt; Alzo wordt ook die Zijne wet genaamd. Wat nochtans meer is ene wet van de mensen, hoewel door Hem aan de mensen gegeven; want het waren mensen, tot wie Jezus zei ‘in uw wet is geschreven,’ daar wij echter op ene andere plaats lezen ‘de wel zijns Gods is in zijn harte.’. (Psalm 37) Naar deze wil, dien God in de mensen werkt, wordt Hij ook gezegd te willen, hetgeen Hij niet wil, doch hetwelk Hij evenwel maakt, dat de Zijnen willen, gelijk Hij ook gezegd wordt, datgene bekend te hebben, wat Hij maakt dat bekend wordt bij hen, voor wie zulks onbekend was. Want, omdat de apostel zegt ‘nu bekennen wij God, ja, wij zijn van God bekend,’ daarom is het niet geoorloofd, dat wij zouden geloven, dat God toen eerst bekend heeft diegenen, die van tevoren hij Hem bekend waren van voor de grondlegging van de wereld; maar Hij wordt gezegd toen bekend te hebben, wat Hij toen teweeggebracht heeft dat bekend werd. Maar van deze manieren van spreken herinner ik mij, dat ook reeds in het voorgaande boeken gewaagd is. Zo dan, naar deze wil, naar welken wij zeggen, dat God wil hetgeen Hij maakt, dat anderen willen, bij wie de toekomstige dingen niet geweten worden, wil Hij vele dingen, welke Hij echter niet werkt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 2.

VAN DE EEUWIGE EN ONVERANDERLIJKE WIL GODS.

Want Zijne heiligen, van Hem ingeblazen zijnde met zijn heilige wil, willen, dat vele dingen zullen geschieden die evenwel niet geschieden, gelijkerwijs zij bidden voor enige godvruchtig en heilig, en hetgeen zij bidden, werkt Hij niet, daar Hij nochtans in hen door Zijn heilige Geest deze wil van bidden gewrocht heeft. En dienvolgens, wanneer de heiligen naar God willen en bidden, dat ieder behouden zij, zo mogen wij, volgens dezelfde manier van spreken, zeggen: ‘God wil en werkt niet, dat wij zeggen dat Hij het wil, dewijl Hij werkt, dat zij zulks willen.’ Maar naar Zijne wil, die met Zijne voorwetend heid eeuwig is, heeft Hij in Hemel en op aarde gedaan, wat Hij wilde. Maar eer de tijd komt, op welken Hij gewild heeft, dat geschieden zou, wat Hij door alle tijden van tevoren geweten en geschikt heeft, zo zeggen wij: het zal geschieden, wanneer God zal willen; doch indien wij niet alleen onwetend zijn van de tijd, wanneer het geschieden zal, maar ook óf het geschieden zal, zo zeggen wij: het zal geschieden, indien God het wil; niet, overmits God dan een nieuwe wil zal hebben, dien Hij niet gehad heeft, maar dewijl dan zijn zal, wat van alle eeuwigheid in Zijn onveranderlijke wil tevoren bereid is.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 3.

VAN DE BELOFTE VAN DE EEUWIGE GELUKZALIGHEID VAN DE HEILIGEN, EN VAN DE EEUWIGE STRAFFEN VAN DE GODDELOZE.

Derhalve, opdat ik zovele andere dingen voorbij ga, gelijk wij nu in Christus vervuld zien, het geen hij aan Abraham beloofd heeft, zeggende: ‘in uw zaad zullen alle volkeren gezegend worden,’ alzo zal ook vervuld worden, hetgeen hij aan hetzelfde zaad beloofd heeft, daar bij zegt door de profeet ‘zij zullen opstaan, die in de graven zijn,’ en hetgeen hij zegt, nl. ‘daar zal een nieuwe Hemel en een nieuwe aarde zijn, en zij zullen niet meer gedenken het voorgaande, noch zulks zal in hun hart opklimmen, maar blijdschap en verheuging zullen zij in dezelve vinden. En ziet, ik zal Jeruzalem tot een verheuging maken, en Mijn volk tot ene blijdschap, en Ik zal Mg verheugen in Jeruzalem, en Ik zal Mij verblijden in Mijn volk, en daar zal niet meer ene stem van de wening gehoord worden.’ En door een andere profeet, hetwelk Hij voorzegd heeft, zeggende tot dezelfde profeet: ‘van die tijd zal al uw volk behouden worden, hetwelk bevonden zal worden beschreven te zijn in dat boek, en velen van hen, die onder het stof van de aarde zullen slapen, zullen opstaan, deze ten eeuwige leven, en de anderen tot eeuwige smaad en schande.’ En op ene andere plaats door dezelfde profeet: ‘en de heiligen van het allerhoogste zullen het Koningrijk ontvangen, en zullen het behouden tot in van de eeuwigheid.’ En een weinig daarna: ‘Zijn Koningrijk, zegt hij, zal een eeuwig Koningrijk zijn,’ en meer andere dingen hiertoe behorende, welke ik in het tiende boek van dit boek gesteld heb, of welke ik ook niet gesteld heb, en die nochtans in dezelfde boeken beschreven zijn. Want ook deze dingen zullen komen, gelijk ook al die andere dingen gekomen zijn welke de ongelovigen meenden, dat niet zouden komen. Want diezelfde God, voor Wie zelfs de goden van de heidenen verschrikken, naar het getuigenis van Porphyrius, de aller vermaard onder de filosofen, diezelfde God, zeg ik, heeft het beide beloofd, die heeft het ook voorzegd, dat het beide zal komen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 4.

TEGEN DE WIJZEN VAN DE WERELD, WELKE MENEN, DAT DE AARDSE LICHAMEN VAN DE MENSEN NIET OVERGEVOERD KUNNEN WORDEN TOT DE HEMELSE WONING.

Maar ondertussen zijn er enige geleerden en wijzen, welke tegen de kracht van zodanig gewicht van de getuigenissen (welke allerlei geslachten van mensen beweegt om dit te geloven en te hopen, even gelijk Hij het van zolang tevoren voorzegd heeft) evenwel zeer scherpzinnig hun redenen schijnen te stellen tegen de opstanding van de lichamen, verhalende tot dat einde, wat bij Cicero in het van derde boek van de republiek beschreven staal. Want als hij aldaar zei dat Hercules en Romulus van mensen goden geworden waren, zegt hij voorts, dat hun lichamen niet in de Hemel zijn opgenomen; want de natuur, zegt hij, zou niet willen lijden, dat, wat van de aarde is, elders dan op de aarde zou blijven. Er hiervandaan komt die grote reden van de wijden, van wie de gedachten de Heere weet, dat ze ijdel zijn. Want indien wij alleen zielen waren, d.i geesten zonder lichaam, en indien wij in de Hemel wonende, van geen aardse dieren wisten, en indien aldaar gezegd werd, dat het ons nog zou gebeuren, dat wij door zekeren wonderlijken hand met de aardse lichamen, om die levend te maken, zouden verbonden en verknocht worden, zouden wij, wanneer wij het weigerden te geloven, niet met veel sterker reden zulks tegenspreken, indien wij zeiden, dat de natuur niet kan lijden; dat ene onlichamelijke zaak gebonden wordt met een lichamelijke band? En evenwel, is de aarde vol van groeiende zielen, met welke deze aardse leden op ene wonderlijke wijze verknocht zijn. En waarom kan dan niet door de wil van God, die dit dier gemaakt heeft, een aards lichaam opgegeven opgeheven worden tot het hemels lichaam, indien de ziel, die edeler is dan enig lichaam, en alzo beter dan enig Hemels lichaam, met een aards lichaam heeft kunnen tezamen gebonden worden? En is het alzo, dat een zo klein stukje aarde iets bij zich heeft kunnen houden dat beter is dan enig Hemels lichaam, zodat het heeft gevoel en leven, en zal hiertegen de Hemel, dit stukje aarde, nu gevoelende en levende, zich verontwaardigen op te nemen, of, opgenomen hebbende, zal het dan hetzelve niet kunnen houden, daar het nochtans zijn gevoel en leven heeft van zodanig ding, dat beter is dan alle Hemelse lichamen? Maar zulks geschiedt nu nog niet, overmits nog die tijd niet is, waarop Hij gewild heeft dat het zou geschieden, Die, wat nu door dagelijks te zien, in kleinachting is, veel wonderlijker gemaakt heeft dan daar is hetgeen, dat door hen niet geloofd wordt. Want waarom zouden wij ons niet veelmeer verwonderen, dat de onlichamelijke zielen, die beter zijn dan het Hemelse lichaam, aan de aardse lichamen gebonden worden, dan dat de lichamen, hoewel zij aards zijn, in de Hemelse, maar evenwel lichamelijke woning opgeheven worden. Doch dat zulks bij ons recht anders geschiedt, is alleen, omdat wij het eerste gewoon zijn te zien, maar het laatste zien wij niet, en zulks hebben wij ook nooit gezien. Want voorwaar, wanneer wij deze zaak met onze gezonde rede overlegden, bevinden wij, dat het een veel wonderlijker werk Gods is, aan de onlichamelijke dingen de lichamelijke dingen te binden, dan dat de lichamen met de lichamen, hoe verschillend zij ook zijn, alzo het ene Hemels en het andere aards is, tezamen verenigd worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 5.

VAN DE OPSTANDING VAN HET VLEES, WELKE SOMMIGEN NIET GELOVEN, HOEWEL DE WERELD HET DOORGAANS WEL GELOOFT.

Maar laat dit toch te eniger tijd ongelofelijk geweest zijn: ziet, de wereld heeft nu reeds geloofd, dat het aardse lichaam van Christus in de Hemel opgenomen is, en daar benevens hebben geleerden en ongeleerde reeds geloofd Zijne opstanding van het vlees en Zijn opvaren in de Hemelse woningen. Indien zij ene gelovige zaak geloofd hebben, zo hebben zij te zien, hoe uitzinnig zij zijn, die dit niet geloven. En indien daarentegen een ongelofelijke zaak geloofd is, zo is zulks voorwaar ook ongelofelijk, dat alzo geloofd is, hetgeen ongelofelijk is. Deze twee ongelofelijke dingen nl. de opstanding van onze lichaam in de eeuwigheid, en dat de wereld zodanige ongelofelijke zaak zal geloven, heeft de Heere, eer een van beiden geschiedde, van tevoren voorzegd, dat beide geschieden zouden. Nu, één van deze twee ongelofelijke dingen zien wij reeds geschied te zijn, nl. dat de wereld gelooft, hetgeen ongelofelijk was. En waarom wanhoopt men dan aan hetgeen nog overig is, nl. dat zulks ook komt, wat ongelofelijk zijnde, de wereld geloofd heeft, gelijk nu reeds gekomen is, hetgeen ook ongelofelijk was, nl. dat de wereld zulk ene gans ongelofelijke zaak zou geloven, dewijl beide deze ongelofelijke dingen, waarvan wij het ééne zien en het andere geloven, in diezelfde schriften voorzegd zijn, door welke de wereld geloofd heeft. En zelfs die wijze, op welke de wereld geloofd heeft, indien zij wél aangemerkt wordt, zal bevonden worden nog veel ongelofelijker te zijn; want lieden, ongeleerd in de vrije wetenschappen, niet ervaren in de grammatische letterkunde maar vissers heeft Christus met de netten van het geloof tot de zee dezer wereld uitgezonden, en door hen heeft Hij uit alle geslachten van mensen, en dezelve zoveel te wonderlijker, naarmate ze zeldzamer waren, t.w. zelfs ook de filosofen gevangen. Laat ons bij die twee ongelofelijke dingen, indien het u behaagt, ja omdat het u behagen moet, dit van derde voegen; alzo zijn er nu drie ongelofelijke dingen, welke nochtans geschied zijn; want het is ongelofelijk, dat Christus op gestaan heeft in het vlees, en dat Hij ook in de Hemd opgevaren is met het vlees; het is ongelofelijk dat de wereld zulk ene ongelofelijke zaak geloofd heeft; ook is het ongelofelijk, dat slechts enkele ongeleerde mensen ene zo ongelofelijke zaak de wereld, en in dezelve ook de' geleerden hebben kunnen doen geloven. Het eerste van deze 3 ongelofelijke dingen willen zij, met wie wij handelen, niet geloven; het tweede worden zij gedwongen zelfs te zien, en kunnen niet vinden, waardoor zulks gekomen is, indien zij niet het van derde geloven. Voorwaar, de opstanding van Christus en Zijne hemelvaart tezamen met het vlees, waarin Hij opgestaan is, wordt nu door de ganse wereld gepredikt en geloofd. Indien zij niet gelovig is, waardoor komt het dan, dat zij nu door de gehele wereld geloofd wordt? Indien vele edelen, hoog geplaatsten en geleerden gezegd hebben, dat zij zulks hebben gezien, en hetgeen zij gezien hebben, besteld hebben ruchtbaar te maken, zo is het geen wonder dat de wereld het geloofd heeft; maar dat dezen evenwel nog niet willen geloven, is ene grote hardigheid. Maar indien het alzo is, gelijk het waarachtig is, dat de wereld geloofd heeft enige weinige, onedele, onaanzienlijke en ongeleerde lieden, welke zeggen en schrijven, dat zij zulks gezien hebben, waarom gebeurt het nog dat enige weinige aller hardnekkigste mensen, welke overgebleven zijn, zelfs de wereld, die nu gelooft, tot deze tijd toe niet geloven, welke wereld het klein getal van deze onedele, zwakke en ongeleerde mensen geloofd heeft, omdat in zulke verachtelijke getuigen de goddelijkheid zich veel wonderlijker heeft doen geloven; want de aanradende beweeglijke redenen, welke zij spraken, zijn geweest wonderlijke daden, en geen woorden. Want zij, die niet gezien hadden, dat Christus in het vlees was opgestaan, en daarmede in de Hemel was gevaren, hebben hen geloofd, die hun zulks vertelden, niet alleen sprekende, maar

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

ook wonderlijke tekenen doende; want mensen, die zij gekend hadden als slechts één, of ten hoogste twee talen sprekende, hoorden zij zeer vlug wonderlijk spreken met de talen van alle volkeren; daar benevens zagen, zij iemand, die van zijne geboorte af kreupel was, op hun woord, de naam van Christus, kloek en gezond staan, niettegenstaande hij 40 jaren kreupel geweest was. Ook zagen zij, dat de zweetdoeken, van hun lichamen genomen, de zieken bevorderlijk waren. Daarenboven zagen zij, hoe vele mensen, beladen zijnde met verscheiden ziekten, straks hun gezondheid terug kregen, en voorts zagen zij ook meer andere wonderlijke tekenen, welke in de naam van Christus door hen gedaan werden. Eindelijk zagen zij ook, dat de doden opstonden. Indien zij al deze dingen tezamen geloven, zo is het, dat wij zovele ongelovige dingen bij die 3 ongelofelijke voegen van derhalve, opdat geloofd wordt een ongelofelijk ding, nl. hetgeen geloofd wordt van de opstanding van het vlees en van de hemelvaart, zo is ‘t, dat wij zoveel getuigenissen van ongelofelijke dingen bijeenvergaderd hebben en evenwel bewegen wij hen nog niet om te geloven, die met ene schrikkelijke hardigheid ongelovig zijn. Doch indien zij niet geloven, dat ook deze mirakelen geschied zijn door de apostelen van Christus, nl. opdat men hen zou geloven, die daar predikten de opstanding en de hemelvaart van Christus, zo is ons evenwel dit enige mirakel genoeg, dat de ganse wereld dit alles zonder enige mirakelen geloofd heeft.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 6.

HOE ROME ZIJN STICHTER ROMULUS, DOOR HEM TE BEMINNEN TOT EEN GOD GEMAAKT HEEFT, EN HOE DE KERK CHRISTUS, DE HEERE, DOOR IN HEM TE GELOVEN, BEMIND HEEFT.

Laat ons ook te dezer plaatse verhalen en verleggen, hetgeen Tullius met verwondering verhaalt, nl. dat de godheid van Romulus in 't algemeen door de mensen zo licht geloofd is geworden. Ik zal zijn eigen woorden, zo als zij bij hen geschreven zijn, hier stellen: 'het is allermeest, zegt hij, in Romulus te verwonderen, dat alle anderen, welke gezegd worden van mensen geworden te zijn goden, in zodanige eeuwen van de mensen geweest zijn, welke niet zeer geleerd waren, zodat er een gereder reden en gelegenheid is geweest om iets te verdichten, dewijl de ongeleerde mensen zeer ligt gedreven en opgewekt werden, om dit of dat te geloven. Nu, de tijd van Romulus geleden zijnde minder dan 600 jaren, zien wij dat al rede geweest is van verouder en vast ingewortelde wetenschappen en geleerdheden, zodat alle oude dwatingen, gesproten zijnde uit het rauwe ongeoefende leven van de mensen, weggenomen zijn geweest.' En een weinig daarna spreekt hij van dezelfde Romulus aldus, hetwelk mede tot deze zelfde zin behoort. 'Waaruit dan kan verslaan worden, zegt hij, dat Homerus zeer vele jaren vóór Romulus is geweest, zodat er nauwelijks gelegenheid is geweest om iets te versieren in zodanige geleerde tijden, in welke nu al rede zovele geleerd de mensen waren; want de oude lieden hebben de fabelen aangenomen, zelfs zodanige, welke gans ongeschikt verdicht zijn. Maar deze nu zo wel geoefende en gans geleerde eeuw, welk bijzonderlijk is bespottende al hetgeen, dat niet geschieden kan, verwerpt zulks alles.' En uit het getal van de allergeleerdste mannen, en de welsprekende van allen, Marcus Tullius Cicero zegt, dat de godheid van Romulus met verwondering geloofd is, dewijl het toen geleerde lijden waren, welke de valsheid en de leugens van de fabelen niet aannamen. Nu, wie anders dan Rome, dat toen nog klein en in het begin was, heeft geloofd, dat Romulus een god was? daarna is het nodig geweest voor de nakomelingen te behouden, hetgeen tij van hun voorouders ontvangen hadden, opdat alzo die stad, met die superstitie, welke zij kwansuis met de moedermelk indronk, zou mogen opwassen en tot zo grote heerschappij komen, en voorts, opdat zij van de uiterste top dezelfde heerschappij, evenals van een hoog verheven plaats, deze zelfde mening van boven neder zou uitstorten op alle andere volkeren, over welke zij zou heersen, zodat zij juist niet zouden geloven, maar nochtans zouden zeggen, dat Romulus een god was, opdat zij die stad, onder welke zij dienstbaar waren, vanwege de stichter van de zelve niet zouden vergrammen met dien anders te noemen dan Rome zelf deed, welke zulks geloofde, niet uit liefde van deze dwating, maar nochtans uit dwating van zijne liefde. Maar Christus, hoewel Hij de opbouwer is van de Hemelse en eeuwige Stad, heeft evenwel daarom niet geloofd aan de godheid van Romulus, omdat zij van hem opgebouwd is, maar dezelve moest veelmeer daarom opgebouwd worden omdat zij in Hem geloofd heeft. Rome nu reeds volkomen gesticht en ingewijd zijnde, heeft zijn opbouwer of stichter even als een God in een tempel geëerd maar dit Jeruzalem heeft zijn opbouwer, n l. zijn God Christus, gesteld in het fondament zijns geloof, opdat het volkomen zou mogen gesticht en ingewijd worden. Door Romulus te beminnen, heeft Rome geloofd, dat hij een god was geworden: maar Jeruzalem heeft Christus bemind door te geloven aan diens Godheid. Gelijk dan zulks voorheen gedaan is, waardoor Rome zijn stichter bemind heeft, en waardoor het ook, vanwege het beminde, gaarne een vals goed geloofd heeft, alzo is er ook zulks voor heen gegaan, waardoor Jeruzalem geloofd heeft met zodanig opzicht, om met een oprecht geloof met ijdel of los te minnen hetgeen vals is, maar hetgeen waar was. Want behalve zovele en zo grote mirakelen, Welke vast verzekerd hebben, dat Christus God is, zijn daar ook voor

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

heen gegaan de allergeloofwaardigste Goddelijke profetie, welke in hem niet vervuld zullen worden, g lijk nog door de vaderen geloofd wordt, maar welke de ganse wereld door betoond worden, in Hem reeds vervuld te zijn. Maar aangaande Romulus, dat hij Rome gebouwd heeft en daarin als koning geheerst heeft, zulks wordt gehoord en gelezen, doch niet, dat er iets gedaan is van hetgeen tevoren geprofeteerd is geworden; maar dat hij opgenomen is onder de goden, zulks is volgens de Schriften geloofd, maar die Schriften leren niet, dat zulks gebeurd is; want door geen tekenen van enige wonderlijke dingen wordt daar bewezen, dat zulks hem waarlijk overgekomen is. Want aangaande Lupa dat is: de wolvin die de minnevoedster is geweest van Romulus en Remus, hetwelk een groot wonder schijnt geweest te zijn wat en hoe is toch zulks, om daarmede te bewijzen, dat Romulus een god is. Want genomen, dat die Lupa niet geweest is ene hoer maar een beest, nl. ene wolvin, nochtans wordt Remus, de broeder van Romulus, daarom voor geen god gehouden, hoewel dit wonder beide broeders betrof. Voorts, wie is ooit verboden geweest te zeggen, dat óf Romulus, óf Hercules, óf andere zodanige mensen goden zijn, en wie is er die liever gehad heeft te sterven, dan zulks niet te zeggen? Ja! zou er ook wel enig volk Romulus onder de goden eren, zo het niet daartoe gedwongen werd uit vrees voor de naam van de Romeinen? Maar hiertegen, wie zou kunnen verhalen hoeveel liever gehad hebben gedood te worden met allerlei wreedheid, dan dat zij zouden loochenen, dat Christus God ware? van derhalve, de vrees van ene zeer kleine en lichte stoornis, welke men meende, indien zulks niet gedaan werd, dat door de gemoederen van de Romeinen zou ontstaan, dwong enige steden, gesteld zijnde onder het Romeinse recht, Romulus als een god te eren; maar gene vrees heeft zodanige grote menigte van martelaren overal door de ganse wereld kunnen aftrekken van Christus, noch van Hem als God te eren, noch van Hem ook zelfs te belijden. Ik zeg gene vrees, niet van kleine en lichte stoornis van de gemoederen, maar van zeer grote en verscheidene straffen, ja zelfs niet van de dood, die boven allen het meest gevreesd wordt. Want toenmaals heeft de stad Christus, hoewel zij nog uitvaardig van was op de aarde, en hoewel zij had zovele hopen van zo grote volkeren, tegen haar goddeloze vervolgers niet gestreden voor haar tijdelijk behoud, maar heeft veel liever, om het eeuwige leven te behouden, niet tegen gestreden. Zij zijn gebonden, opgesloten, geslagen, gepijnigd, gebrand, verscheurd, gedood en vermenigvuldigd. Ik weet dat in het van derde boek van Cicero, van de Republiek, gezegd wordt ‘dat er geen oorlog van enige allervroomste stad opgenomen wordt, anders dan voor het geloof, of voor de behoudenis.’ Nu, wat hij daarmee wil zeggen, ‘voor de behoudenis,’ of welke behoudenis hij daarbij verslaan wil hebben, zulks loont hij op ene andere plaats, zeggende: ‘maar deze straffen, welke ook de aller dwaaste gevoelen, nl. armoede, ballingschap, banden, slagen, ontgaan dikwijls enige bijzondere mensen bij gelegenheid, dat hun de haastigheid van de dood aangeboden wordt; maar aangaande de steden, voor haar is zelfs de dood ene straf, welke nochtans een ieder bijzonder van de straf schijnt te verlossen; want ene stad moet alzo gesteld zijn, dat zij eeuwig is van derhalve, geen ondergang van de republiek is natuurlijk, gelijk wel is de ondergang van de mens, in wie niet alleen de dood noodzakelijk is, maar dikwijls ook gans wenselijk. Maar ene stad, wanneer die weggenomen, tenietgedaan en uitgeblust wordt, is enigszins gelijk, opdat wij kleine dingen bij grote vergelijken, alsof deze gehele wereld ten onder ging, en geheel verviel.’ Dit heeft Cicero gezegd, dewijl hij met de Platonisten van gevoelen was, dat de wereld niet zou vergaan. Zo blijkt dan vast, dat hij gewild heeft, dat door ene stad voor die behoudenis oorlog zal gevoerd worden, waardoor het gebeurt, dat ene stad alhier blijft, gelijk hij zegt, eeuwig, hoewel ieder bijzonder sterft en geboren wordt, even nl. gelijk eeuwig is het groen van een olijfboom, laurierboom, of van andere van degelijke bomen. Want de dood, gelijk hij zegt, is niet ene straf van de mensen in ‘t bijzonder, maar is ene straf van de ganse stad, welke dikwijls ieder in ‘t bijzonder van de straf verlost. Daarom wordt er ook met recht gevraagd, of de Saguntijners wél gedaan hebben, wanneer zij liever gehad

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hebben de ondergang van hun ganse stad, dan dat zij hun geloof of eed, waarmee zij aan de Romeinse republiek gehouden waren, zouden breken, in welke daad zij geprezen worden door alle burgers van de aardse republiek; maar ik zie niet, hoe dezen dit zeggen, kunnen toeslaan, alwaar gezegd wordt, dat men gans geen oorlog heeft te voeren anders, dan voor het geloof, of voor de behoudenis. Want daar wordt niet gezegd, indien deze twee in één gevaar alzo tezamen komen, dat het ene niet kan behouden worden zonder het verlies van het andere, wat men dan liefst zal verkiezen; want aangaande de Saguntijners, indien zij liever hun behoudenis wilden verkiezen, dan nu moesten zij verlaten hun geloof, of hun eed. En indien het alzo is, dat zij hun geloof moesten houden, zo moesten zij dan verliezen hun behoudenis, gelijk ook gebeurd is. Nu, de behoudenis van de Stad Gods is zo, dat zij met en door het geloof kan behouden, of zelfs verkregen worden; want wanneer het geloof verloren wordt, kan men tot die behoudenis niet komen, welke bedenking, als zijnde van een kloeke en lijdzaamst hart, zo vele en zo dappere martelaren gemaakt heeft, zodanig als zelfs niet één gehad heeft, of heeft kunnen hebben die Romulus, wanneer hij voor een god gehouden werd.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 7.

HOE HET GESCHIED IS DOOR BEWEGING VAN ENE GODDELIJKE KRACHT, EN NIET DOOR ENIGE MENSELIJKE WIJSMAKING, DAT DE WERELD IN CHRISTUS GELOOFD HEEFT.

Maar het is gans bespottelijk en verachtelijk, wanneer wij van Christus spreken, dat men melding maakt van de valse godheid van Romulus. Maar aangezien omtrent 600 jaren Romulus geweest is vóór Scipio, en dat van die eeuw gezegd wordt, dat zij zeer geoefend is geweest in geleerdheden, zodat zij al hetgeen, dat niet geschieden kan, bespottende verwierp; hoeveel te meer dan was het te verwachten, dat na de 600 jaren, en zelfs ten tijde van Cicero, en voornamelijk daarna in die allergeleerdste tijden onder Augustus en Tiberius 's mensen verstand de verrijzenis van het vlees van Christus en Zijne hemelvaart niet zou kunnen verdragen, ja dezelve bespottende, zulks te enenmale zou verwerpen en verstoten, ten ware de Goddelijkheid van de waarheid, en de waarheid van de goddelijkheid, en de medetuigende tekenen van de mirakelen bewezen hadden, dat zulks kon geschieden, en ook geschied was. Zodat niettegenstaande het afschrikken en tegenspreken van zovele en zo grote vervolgingen de opstanding en de onsterfelijkheid van het vlees beide, nl. de eerst voorgaande in Christus en die daarna in de nieuwe wereld volgen zal in andere met een allerverzekerd geloof geloofd is, en met onbevreesdheid gepredikt is, en voorts zeer vruchtbaar door de ganse wereld voortgelopen is als het bloed van de martelaren gezaaid is; want daar werden gelezen de prediking van de voorgaande profeten, en met haar liepen te samen de vertoningen van de krachten, en voorts werd daar met vaste verzekerdheid de mens in het hart gedrukt ene nieuwe waarheid, strijdig zijnde tegen de gewoonte, maar niet tegen de reden, totdat eindelijk de ganse wereld, welke vervolgde met gramschap, nagevolgd heeft met het geloof.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 8.

VAN DE MIRAKELEN, OF WONDEREN WELKE, OPDAT DE WERELD IN CHRISTUS GELOVEN ZOU, GESCHIED ZIJN, EN DIE, TOEN DE WERELD GELOOFD HEEFT, OOK NAMAAL NOG GESCHIED ZIJN.

Maar waarom, zeggen sommigen, geschieden nu die mirakelen niet, welke gij lieden predikt, dat geschied zijn? Ik zou wel kunnen zeggen, dat zij voorheen, eer de wereld geloofde, nodig zijn geweest, ten einde de wereld zou ge loven, zodat hij, die nog wonderen begeert om te geloven, zelf een groot wonder is, dewijl bij, daar de gehele wereld gelooft, niet gelooft. Maar dit zeggen zij daarom, opdat Zelfs niet geloofd zou worden, dat die mirakelen ook toen gebeurd zijn. Van waar komt het dan, dat men niet zulk een groot geloof van Christus doorgaans zingt, dat Hij met het vlees opgenomen is in de Hemel? Vanwaar komt het, dat in zulke geleerde tijden, die alle, hetgeen niet geschieden kan, verwierpen, de wereld zo wonderlijk, zonder enige wonder tekenen deze ongelofelijke dingen geloofd heeft? Of zullen zij mogelijk zeggen, dat het gelovige dingen zijn, en van derhalve, dat ze daarom geloofd zijn? Waarom geloven zij dan zelf niet? Onze reden sluiting is kort, nl.: óf aan deze ongelofelijke zaak, die niet gezien werd, hebben andere ongelooflijke zaken, welke nochtans geschieden en gezien werden, het geloof aangebracht; óf de zaak is gelovige geweest, zodat zij geen mirakelen nodig had om daardoor de zaak te doen geloven. Indien dit zo is, geeft het te kennen hun al te groot ongeloof. Dit zou ik zeggen tot wederlegging van zulke allerijdelste mensen. Wat anders, dat er vele mirakelen gebeurd zijn, welke de waarheid betuigd hebben van dat enige, grote en heilzame mirakel, waardoor Christus in de Hemel, met zijn vlees, in hetwelk Hij verrezen is, gevaren is, zulks kunnen wij niet ontkennen. Want dat alles is in dezelfde allerwaarachtigste boeken beschreven, nl. welke mirakelen daar geschied zijn, en om wat te geloven, die geschied zijn van derhalve zijn deze bekend geworden om geloof te maken, en door het geloof, dat ze gemaakt hebben, worden zij dagelijks nog veel klaarder bekend; want zij worden onder de volkeren gelezen om geloofd te worden, en evenwel, ten ware, dat zij van tevoren geloofd waren, zouden zij onder die volkeren niet gelezen worden en nochtans nu gebeuren er ook mirakelen in Zijn naam, hetzij door zijne Sacramenten, of door de gebeden, of gedachtenissen van zijn heiligen; maar deze worden met de klaarheid niet blijkelijk gemaakt, zodat zij met even zo grote heerlijkheid als de andere niet vermaard worden; want het kanon van de heilige Schrifturen, welke overal vermaard moest zijn, maakt dat dezelve overal gelezen worden, en dat zij in de gedachtenissen zijn van alle volkeren; maar deze, daar ze geschieden, aldaar worden ze nauwelijks bekend van ene gehele stad, of van die plaats, waar de lieden met elkander wonen; want in ‘t algemeen aldaar zijn de lieden gans weinig, die dezelve weten, zodat de anderen ondertussen daarvan niet weten, voornamelijk wanneer het ene grote stad is. Daarenboven, wanneer zij onder elkander verteld worden, zo is ‘t, dat zulks met zulke grote aanzienlijkheid dezelve met aan prijst, dat zij zonder enige bezwaarde nadenkelijkheid of twijfeling zouden geloofd worden, niettegenstaande zij aan de Christenen, gelovig zijnde, door de gelovigen verteld worden. Het mirakel dat binnen Milaan geschied is toen wij daar waren, als daar een blinde met zijn gezicht verlicht werd, heeft tot kennis van velen kunnen komen, want het is ene grote stad, en toen was aldaar de Keizer, en voorts gebeurde de zaak met kennis van een zeer groot volk, hetwelk daar toeliep tot de lichamen van de martelaren Protasius en Gervasius, welke, alzo zij toen geheel verborgen waren, en men niet wist waar zij waren, aan de bisschop Ambrosius in de slaap geopenbaard zijn geworden, zodat zij gevonden zijn terzelfder plaatse, waar die blinde, met aflegging van zijne oude duisternissen, de dag gezien heeft. Wat zal ik doen? De belofte, van dit werk te eindigen, belet mij hier alles te verhalen, wat ik weel. Hen, die hierover ontevreden zijn, bid

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

ik, dat zij mij zulks ten goede willen houden en bedenken, dat dit werk anders veel te uitvoerig zou worden; want indien ik de mirakelen van de gezondheden, opdat ik van anderen zwijg, alleen nu zou willen schrijven, welke door de martelaar Stephanus geschied zijn in de Calamenische voortgeplante gemeente, en in de onze, zo zou ik vele boeken moeten maken, en evenwel zouden te niet alle bijeenvergaderd kunnen worden, maar alleen die, van welke de boeken uitgegeven zijn, welke gelezen worden onder de volken. Maar dit is hel, wat wij gewild hebben, naardien wij zagen dat ook in onze tijd tekenen van de Goddelijke krachten geschieden, zijn de ouden gelijk, dat dezelve niet behoren te verdwijnen uit de kennis van velen. Het is nog geen 2 jaar geleden, dat deze gedachtenis bij het koninklijke Hippo begon te zijn, en hoewel er van al de dingen, die daar wonderlijk geschieden, vele onuitgegeven boeken zijn, hetwelk wij zeker weten, zo is echter het getal uitgegeven boeken bijna 70, nl. toen ik dit schreef; doch binnen Calama, alwaar deze gedachtenis eerder begonnen is, en waar die boeken vaker uitgegeven werden, aldaar zijn een talloze menigte van dezelve. Wij weten ook, dat binnen Usalis, dat ene voortgeplante gemeente is, zeer nabij Uttica, vele heerlijke dingen door dezelfde martelaar geschied zijn, waarvan de gedachtenis aldaar veel eerder dan bij ons van de bisschop Exodius gesteld is geweest. Maar de gewoonte van boeken uit te geven is bij hen niet gebruikelijk, of liever is bij hen toen nooit geweest; doch mogelijk is toen die gewoonte aldaar ook begonnen; want toen wij onlangs daar waren, en aldaar ene zeer vermaarde vrouw, Petronia genaamd, wonderbaarlijk van ene erge en langdurige ziekte, in welke de hulp van de medicijnmeesters vruchteloos bleek te zijn, genezen was, hebben wij haar vermaand, dat zij met wille van de Bisschop van de voorzegde plaats een boekje daarvan zou uitgeven om gelezen te worden door het volk, waarin zij ons ook zeer onderdanig gehoorzaamd heeft. Daarin heeft zij ook gesteld, wat ik hier niet kan verzwijgen, hoewel ik gedrongen word mij te haasten tot die dingen, welke dit werk eigenlijk vereist. Zij zei, dat haar door zekere jood geraden was, dat zij in een haar gordel een ring zou naaien en dat zij met die gordel zich omgorden zou onder haar klederen: deze ring had onder de parel een steen, gevonden zijnde in de nieren van een os. Met deze gordel, als een hulp middel omgord zijnde, kwam zij tot de dorpel van het heilige martelaars. Maar gereisd zijnde van Carthago, en blijvende omtrent de rivier Bagrada op haar hoeve, zo gebeurde het, toen zij opstond om voort te reizen, dat zij voor haar voeten dien ring zag liggen, en ook de hare gordel, waarmee zij omgord was geweest. Zij, hierover verwonderd zijnde, heeft die gordel onderzocht, doch als zij bevond, dat die gelijk was als vroeger met alle strikken en sterke knopen vast gebonden, zo vermoedde zij, dat de ring gebarsten en in stukken gesprongen was, maar als die ook gans geheel gevonden was, zo heeft zij zich verzekerd, dat zij door dit mirakel enigszins als een pand ontvangen had van haar toekomstige gezondheid, en van derhalve, nemende die gordel, heeft zij die ring in de rivier geworpen. Dit geloven zij niet, welke daarmede niet geloven hoe de Heere Jezus, behoudens de geheelheid van de maagdelijkheid van Zijn moeder, geboren is, en daar benevens, dat Hij met besloten deuren tot Zijne discipelen ingegaan is. Maar laten zij hier onderzoek naar doen en indien zij het waar bevinden laten zij het dan ook geloven. Er is een mirakel, dat bij ons geschied is, hetwelk wel niet groter is dan die, welke ik verhaald heb, maar het is zulk een vermaard mirakel, dat, naar mijne mening, er niemand uit Hippo is, die het óf niet gezien, óf niet van anderen gehoord heeft, ja, mij dunkt dat niemand het kan vergelen. Er waren 7 zoons en 3 dochters, gesproten van Cesarea in Capadocië, zijnde niet onbekend onder hun medeburgers, dezen zijn door de vervloeking hunner moeder, (toen zij pas weduwe was door het overlijden van hunnen lieven vader) alzo zij zeer verstoord was vanwege enig ongelijk, dat baar door hen aangedaan werd, met zodanige straf van God gestraft geworden, dat zij allen gelijk ene zeer schrikkelijke beving door hun leden kregen. En daar zij in deze allergruwelijkste gedaante niet onder hun medeburgers durfden verschijnen, zo ging de ene hier en de andere daar, zodat zij dwaalden schier door het ganse

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Romeinse rijk. Alzo zijn er ook 2 van hen tij ons komen, nl. een broeder en ene zuster, de ene genaamd Paulus en de andere Palladia, welke ook op vele andere plaatsen vanwege hun wijd beruchte ellende zeer wel bekend waren. Zij kwamen omtrent 15 dagen vóór Pasen, en bezochten dagelijks de kerk en in dezelve de gedachtenis van de allerheerlijkste Stephanus, biddende God, dat Hij met hen genadig wilde verzoend wilden, en dat Hij hun de vorige gezondheid wilde wedergeven. Daar ter plaatse, en waar zij gingen, trokken zij de ogen van de ganse stad tot zich. Sommigen, die hen ook elders gezien hadden en de oorzaak van hun schudding wisten, vertelden het aan de anderen zo goed zij konden. Het Pascha is ook gekomen, en op de Heere dag s' morgens, toen daar veel volk was, en die jongeling vasthield aan de traliën van de heilige plaats, waar het martelaarschap was, en aldaar bad, werd hij schielijk ter aarde neergeslagen, en lag evenals iemand die slaapt, doch niet schuddende gelijk hij anders zelfs ook in de slaap deed. Als allen die daar tegenwoordig waren, zich daarover verwonderden, en ook sommigen daarover verschrikt en bedroefd waren, zo hebben enigen hem willen oprichten, maar anderen hebben zulks belet, en zeiden, dat het beter was, dat men de uitkomst afwachtte. En ziet! hij stond op en beefde niet, en was genezen. Hij stond daar kloek en fraai, anderen aanziende, en door hen aangezien wordende. Doch wie van de omstanders, die hem aanzagen, heeft zich toen onthouden van de lof Gods? Ieder wenste hem geluk, en met de stemmen van de gelukwensen is de ganse kerk vervuld geworden. Daarna is men tot mij gekomen, en de éne voor en de andere na boodschapte schijnbaar wat nieuws hetgeen een ander vóór hem reeds gezegd had. Als ik hierover verblijd was en God dankte, is de jongeling ook gekomen met meer anderen; hij boog zich voor mij aan mijn knieën, hij richtte zich daarna weder op om mij te kussen. Wij gingen tot het volk, de kerk was vol en zij weerklonk van de stemmen van de blijdschap, welke aan alle kanten gehoord werden, dewijl niemand naliet, God te danken en te loven. Ik groette het volk, en ziet! hetzelfde riepen zij wederom veel heftiger. Ten laatste stilzwijgen gemaakt hebbende, is uit de Goddelijke schriften opgelezen, hetgeen jaarlijks placht opgelezen te worden. Toen men nu kwam tot de plaats van mijne predikatie, heb ik een weinig gesproken, naar tijd en gelegenheid van dat blijde gejuich; want ik heb hen toegelaten, dat zij veel meer in het goddelijke werk zelfs de uitspraak Gods niet alleen zouden horen, maar ook overleggen. Deze jongeling heeft s' middags met ons gegeten, en heeft ons zeer naarstig verteld de ganse historie van zijn ellende en die van zijn moeder en van zijn broeder. de navolgenden dag, nadat de predikatie gedaan was, beloofde ik het volk, dat ik een boekje of geschrift van het ganse verhaal van deze wonderlijke zaak op morgen in het openbaar zou aflezen, hetwelk gebeurde op de derde dag na s' Heere dag van Pascha op de trappen van de hoogverhevene gestoelten, alwaar ik als van ene hogere plaatse sprak. Ik deed ook daar tegenwoordig staan de broeder en de Zuster, toen hun boekje gelezen werd. Al het volk zag deze twee aan, nl.: de broeder, die stil stond zonder lelijke beweging of schudding, en de zuster daarentegen, bevende en schuddende aan al haar leden. Toen ik het boekje afgelezen had, heb ik hen gelast, uit het aanschouwen van het volk te vertrekken, en begon daarover van deze ganse zaak wat naarstig te handelen. Maar ziet! terwijl ik dit deed, werden daar bij de gedachtenis van de martelaar andere stemmen van nieuwe blijdschap gehoord, zodat allen, die mij hoorden, zich daarnaar toekeerden en ook daar naar toe liepen, want zodra deze zuster neerwaarts geklommen was van de trappen, op welke zij gestaan had, was zij dadelijk bij de heilige martelaar gegaan om te bidden. Als zij daarna de traliën aangeraakt had, is zij ter neder gevallen, evenals om te slapen, en daarna is ook zij gezond weer opgestaan. Terwijl wij vroegen, wat er gebeurd was, en waaruit zodanig blij gerucht ontstond, zijn zij met haar gegaan in de hoofdkerk alwaar wij waren, brengende haar gezond van de plaats van het martelaars. Toen is er van mannen en vrouwen zulk een aanhoudend en luid geween ontstaan, dat er geen eind aan scheen te kunnen komen. Middelerwijl is zij gebracht tot die plaats, alwaar zij tevoren schuddende gestaan

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

had, en ieder was verheugd dat zij nu haar broeder gelijk geworden was. En zij bemerkten verder aldaar, dat niet hun gebeden, alzo die nog voor haar niet uitgestort waren, maar hun wil verhoord was geworden. Zij verhieven tot Gods lof hun stemmen zonder enige woorden met zulk een geluid, dat onze oren het nauwelijks meer konden verdragen. En wat was daar anders in de harten van deze blije en juichende mensen dat het geloof aan Christus, voor Wie het bloed van Stephanus gestort is?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 9.

HOE AL DIE MIRAKELEN, WELKE DOOR DE MARTELAREN IN DE NAAM VAN CHRISTUS GESCHIED ZIJN, GETUIGENIS GEVEN VAN DAT GELOOF, WAARMEE DE MARTELAREN IN CHRISTUS GELOOFD HEBBEN.

En van welk geloof geven deze mirakelen getuigenis, anders dan van dat geloof, in hetwelk gepredikt wordt, dat Christus opgestaan is in het vlees, en in de Hemel gevaren is met het vlees? Want zelfs ook de martelaren zijn getuigen van dit geloof geweest, want van dit geloof getuigenis gevende, hebben zij de vijandige wereld verdragen en dezelve niet met tegenstrijden, maar met sterven overwonnen. Voor dat geloof zijn zij gestorven, die deze dingen kunnen verkrijgen van de Heere, om van Wie naam zij gedood zijn. Voor dit geloof is voorafgegaan hun wonderlijke lijdzaamheid, opdat in deze mirakelen zou mogen volgen hun zo grote mogendheid. Want indien de opstanding van het vlees in van de eeuwigheid óf niet voorheen gegaan is in Christus, of niet geschieden zal, gelijk zij van tevoren verkondigd is van Christus, en gelijk zij ook van tevoren verkondigd is door de profeten, van wie ook van tevoren verkondigd is Christus, waarom vermogen dan de martelaren zulke grote dingen, welke door dat geloof, waarin deze opstanding gepredikt wordt, gedood zijn? Want hetzij dat God zelf, door zich op ene wonderlijke wijze, door welke Hij, eeuwig zijnde, de tijdelijke dingen werkt, óf hetzij, dat Hij zulks doet door Zijne dienaren, en voorts die zelfde dingen, welke Hij door Zijne dienaren doet, hetzij dat Hij enige dingen van dezelve doet door de geesten van de martelaren, evenals door mensen, nog in de lichamen gesteld zijnde, óf hetzij, dat Hij al deze dingen doet door de engelen, in wie Hij onzichtbaar en onlichamelijk heerst en werkt, zodat datgene, wat gezegd wordt door de martelaren te geschieden, alleen door hun bidden, en niet door hun werking gebeurt, óf hetzij, dat ook sommige dingen op deze, en wederom andere dingen op andere wijzen geschieden; welke geenszins door de sterfelijke mensen kunnen begrepen worden, zo geven al dezen getuigenis van dat geloof, waarin gepredikt wordt de opstanding van het vlees in van de eeuwigheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 10.

HOE HET BEHOORLIJKER SCHIJNT, DE MARTELAREN TE VEREREN, DIE VELE WONDERLIJKE DINGEN VERKRIJGEN, OPDAT DE WARE GOD GEËERD EN GEDIEND WORDE, DAN DAT MEN ZOU VEREREN DE DUIVELS, WELKE ENIGE DINGEN DOEN, OPDAT VAN HEN GELOOFD ZOU WORDEN, DAT ZIJ GODEN ZIJN.

Hier zullen zij wellicht zeggen, dat ook hun goden enige wonderlijke dingen gedaan hebben. Het gaat wel, indien zij nu beginnen hun goden met onze gestorvene mensen te vergelijken. Of zullen zij mogelijk zeggen, dat zij ook hun goden hebben van de gestorvene mensen, gelijk Hercules, Romulus en meer anderen, van wie zij menen, dat zij onder het getal van de goden opgenomen zijn? Maar de martelaren zijn bij ons geen goden, want wij weten dat één en dezelfde God onze God is en die van de martelaren. En evenwel zijn die mirakelen, welke gezegd worden in hun tempelen geschied te zijn, geenszins te vergelijken bij die mirakelen, welke door de gedachtenissen van de martelaren geschieden; doch indien er enige gelijk schijnen te zijn, zo is ‘t gelijkerwijs als de tovenaars van Pharao door Mozes overwonnen zijn, dat ook alzo hun goden door onze martelaren overwonnen zijn. Nu, de duivels hebben hezelfde gedaan met dezelfde opgeblazenheid van hun onreine hovaardigheid, door welke zij hun goden hebben willen zijn. Maar deze dingen doen de martelaren, of veel liever God, hetzij door hun bidden of door hun medewerking, opdat het geloof mag toenemen, waardoor wij, aangaande hen, geloven, dat zij niet onze Goden zijn, maar dat zij de énige God met ons gemeen hebben. Voorts, zij hebben voor deze zodanige goden tempelen gesticht, altaren opgericht, priesters ingesteld en ook offeranden gedaan. Maar wij timmeren voor de martelaren niet enige tempelen, gelijk als voor goden, maar wij timmeren voor hen gedachtenissen, gelijk als voor afgestorven mensen, wier geesten bij God leven, en aldaar richten wij niet op enige altaren, op welke wij offeren voor de martelaren, maar voor de enige God, die onze en van de martelaren God is, offeren wij onze offerande, in welke offerande zij als mensen Gods, die in Zijne belijdenis de wereld gewonnen hebben, op hun plaats en orde genoemd worden, doch worden door de priester, die daar offerande doet, evenwel niet aangeroepen, want hij doet aan God, en niet aan hen, offerande, hoewel hij op hun gedachtenis offerande doet, want hij is Gods priester, en niet hun priester. Nu, de offerande zelf is het lichaam van Christus, hetwelk aan hen niet geofferd wordt, want zij ook zelf zijn hetzelfde. Wie dan van deze, als zij mirakelen doen moeten wij geloven? zullen wij hen geloven, die zich zelf willen geacht hebben voor goden van hen, voor wie zij dezelve doen, of zullen wij hen geloven, die alles wat zij doen, daarom doen, opdat men gelooft in God, welke ook Christus is? Insgelijks die, welke gewild hebben, dat hun heiligdommen boeverijen zouden zijn, of hen, die niet willen dat hun heiligdommen hun eigen lof zullen zijn, maar willen, dat het gehele, waarom zij waarlijk geprezen worden, zal dienen en strekken ter ere van Hem, in Wie zij geprezen worden? ‘Want in de Heere worden hun zielen geprezen.’. (Psalm 34) Laat ons dan hen geloven, zowel in het zeggen van dingen die waar zijn, als in het doen van dingen die wonder zijn. Want met te zeggen waarachtige dingen, hebben zij geleden, opdat zij zouden mogen doen wonderlijke dingen. Onder die waarachtige dingen is het voornaamste, dat Christus opgestaan is van de doden, en dat Hij de onsterfelijkheid van Zijn opstanding in het vlees allereerst getoond heeft, welke Hij beloofd heeft dat ons mede zal geworden, nl. óf in het begin van de nieuwe wereld, of in het einde van deze wereld.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 11.

TEGEN DE PLATONISCHGEZINDEN, WELKE POGEN TE BEWEREN UIT DE NATUURLIJKE ZWAARTE VAN DE ELEMENTEN, DAT GEEN AARDS LICHAAM IN DE HEMEL KAN ZIJN.

Tegen deze grote gave Gods beweren deze redetwisters, van wie de gedachten de Heere weet dat ze ijdel zijn, uit de zwaarte van de elementen (aangezien zij van hun meester Plato geleerd hebben, dat de 2 grootste en uiterste lichamen van deze wereld door 2 middenlichamen, nl. de lucht en het water te samen gebonden en gevoegd zijn) dat geen aards lichaam en de Hemel kan zijn, dewijl de aarde van hier opwaarts het eerste element is, het water boven de aarde het tweede, de lucht boven het water het van deden, en de Hemel boven de lucht het vierde; want ieder element wordt in zijn eigen weegschaal, om orde te houden, gewogen. Zie met hoedanige redenen de menselijke zwakheid, die ijdelheid bezit, de almacht Gods weerspreekt. Wat maken dan in de lucht zovele aardse lichamen, daar evenwel de lucht van de aarde de van derde is? Of gij moest willen zeggen, dat Hij, die door de lichtheid van de pluimen en vederen aan de aardse lichamen van de vogelen gegeven heeft, dat zij in de lucht gedragen worden, aan de lichamen van de mensen, nu onsterfelijk geworden zijnde, mede niet zou kunnen geven die kracht, om in de allerhoogste Hemel te kunnen wonen. Ja, zelfs ook de aardse dieren, welke niet kunnen vliegen, onder welke ook de mensen zijn, behoren onder de aarde te leven, even gelijk de vissen onder het water. En waarom is het, dat dit aardse dier zijn leven niet scheidt van het tweede element, dat is van het water, maar juist van het van derde? Waarom is het, dat, naardien het behoort tot de aarde, evenwel, indien het gedrongen wordt in het tweede element te leven, hetwelk boren de aarde is, straks verstikt? En alzo, opdat het mag leven, waarom leeft het in het van derde? Of dwaalt hier de orde van de elementen? Neen! voorwaar; maar veelmeer is er gebrek, niet in de natuur van de dingen, maar in hun redenering. Ik laat nu na, te verhalen wat ik reeds gezegd heb in het van derde boek, van dit deel nl. hoeveel zware aardse lichamen er zijn, gelijk lood, welke evenwel zulke gedaanten van de kunstenaar ontvangen, dat zij op het water kunnen drijven. Nu, dat het menselijk lichaam zulk ene hoedanigheid ontvangt, door welke het ten Hemel gevoerd kan worden, en door welke het in de Hemel kan zijn, zal men dat de almachtige kunstenaar tegenspreken? Maar nu zelfs ook tegen hetgeen ik hierboven gezegd heb, aanmerkende en verhandelende de orde van de elementen, even gelijk als zij zich daarop verlaten, zo vinden zij evenwel gans niet, wat zij zullen zeggen. Want alzo is van hier opwaarts de aarde de eerste, het water de tweede, de lucht de van derde en de Hemel de vierde, en boven die allen is de natuur van de ziel. Want ook Aristoteles (een zeer beroemd Grieks wijsgeer) heeft deze het vijfde lichaam genoemd, en Plato heeft gezegd, dat zij geen lichaam is. Indien zij het vijfde lichaam is, zo is zij ook zeker boven al de anderen, en wanneer gezegd wordt, dat zij geen lichaam is, zo is zij zoveel te meer boven allen. Wat maakt de ziel in deze zwaarte, die lichter is dan allen? Wat maakt zij in deze langzaamheid die rasser is dan allen? Zal het dan niet door de kracht van deze zo uitnemende natuur kunnen geschieden, dat ‘s mensen lichaam opgeheven wordt in de Hemel? En, daar nu de natuur van de aardse lichamen vermag de zielen nederwaarts te drukken, zullen ook niet op enige wijze de zielen vermogen de aardse lichamen opwaarts te heffen? Daar benevens nu, indien wij ook tot hun mirakelen komen, welke zij, als van hun goden gedaan zijnde, stellen tegen onze martelaren, zullen dezelve ook niet bevonden worden voor ons te dienen, en geheel tot onze vordering te strekken? Want onder al de grote mirakelen van hun goden is voorwaar dat zeer groot, hetwelk Varro verhaalt, nl. dat ene Vestaalse maagd, als zij door kwaad vermoeden van oneer in gevaar was, ene zeef genomen heeft, en die met water gevuld heeft uit de Tiber, en dat zij hetzelve,

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zonder dat ergens enig water was uitgelekt, bij haar rechters gebracht heeft. Wie heeft het gewicht van het water boven op de zeef gehouden? Wie heeft daar toegelaten, naardien er zo vele gaatjes open waren, dat er niets van dat water op de aarde viel? Zij zullen antwoorden: een god, of een duivel. Indien het een god geweest is, zal hij dan meer zijn dan die God, die deze wereld gemaakt heeft? Indien bij een duivel geweest is, zal hij dan machtiger zijn dan een engel, die Dien God dient, door Wie de wereld gemaakt is? Indien dan een kleine God, of engel, of duivel het gewicht van een vochtig element alzo heeft welen omhoog te houden, dat de natuur van het water veranderd scheen te zijn, zal dan op zodanige wijze ook niet die almachtige God die de elementen geschapen heeft, van het aardse lichaam het zware gewicht kunnen wegnemen, zodat het levend gemaakte lichaam in hetzelfde element woont, waarin zijn levendmakende geest wil, dat het zal wonen? Daarna, aangezien Hij de lucht in 't midden stelt, tussen het vuur opwaarts en het water benedenwaarts, hoe komt het, dat wij die tussen water en water ja tussen water en aarde dikwijls vinden, want wat willen zij, dat de waterige wolken zullen zijn, tussen welke en de zee de lucht gevonden wordt? En ik bid u toch, door welke zwaarte en orde van de elementen geschiedt het, dat de allergeweldigste en waterachtige beken, eer zij onder de lucht op de aarde lopen, boven de lucht en de wolken hangen? En waarom is ook de lucht in 't midden tussen het opperste van het hemels en tussen het benedenste van de aarde, overal waar de wereld zich uitstrekt, indien haar plaats tussen de Hemel en de wateren gesteld is, even gelijk de plaats van de wateren tussen de lucht en de aarde gesteld is? Eindelijk, indien alzo de orde van de elementen geschikt is, dat volgens het zeggen van Plato, door de twee middelste elementen, nl. lucht en water, de twee uiterste, dat is: vuur en aarde, te samen gevoegd worden, zodat het vuur heeft, de opperste plaats van de Hemel, en de aarde de benedenste plaats, even als de grond van de wereld, zodat daarom de aarde niet in de Hemel kan zijn; waarom evenwel is het vuur op de aarde want volgens deze reden hebben deze twee elementen alzo in hun eigen plaatsen, laagste en hoogste, nl. aarde en vuur moeten zijn, zodat gelijkerwijs zij willen, dat hetgeen omlaag is, niet kan zijn in de hoogste plaats, dat ook alzo, hetgeen omhoog is, niet kan zijn in de laagste plaats. Gelijk zij dan menen, dat er geen deel van de aarde in de Hemel is of zijn zal, zo behoorden wij dan ook geen deeltje vuur op de aarde gezien te hebben. Maar nu is het vuur niet alleen op de aarde, maar het is ook alzo onder dezelve, dat de bovenste toppen van de gebergten het uitblazen, nl. de vuurspuwende bergen. Behalve dit zien wij ook in het algemeen gebruik van de mensen, dat er vuur is op de aarde, en dat het ook groeit uit de aarde, dewijl het voortkomt uit hout en stenen, welke zonder twijfel aardse lichamen zijn. Maar, zeggen zij, dat vuur is een stil, zuiver, onnozel en eeuwig vuur, maar dit is een beroerlijk, rokend, verderfelijk en bedervend vuur; evenwel verderft het de gebergten niet, in welke het eeuwig rookt en brandt; ook verderft het de kolen van de aarde niet. Maar laat het zo zijn.

Laat dit vuur dat ongelijk zijn, zodat het met onze aardse woningen overeenkomt. Waarom willen zij dan niet, dat wij geloven, dat de natuur van de aardse lichamen, te eniger tijd onverderfelijk geworden zijnde, als dan ook overeenkomende zal zijn met de Hemel, even gelijk nu het verderfelijk vuur overeenkomt met deze aarde? Alzo brengen zij geen reden bij uit de gewichten en de orde van de elementen, waarmede zij de almachtige God kunnen voorschrijven, waarom Hij onze lichamen niet zó zou kunnen maken, dat zij ook in de Hemel zouden kunnen wonen?

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 12.

TEGEN DE LASTER VAN DE ONGELOVIGEN, WAARMEE ZIJ DE CHRISTENEN, VANWEGE HET GELOVEN VAN DE OPSTANDING VAN HET VLEES, BESPOTTEN.

Maar ondertussen zo plachten zij met grote bekommering in schijn te vragen, en alzo vragende te bespotten ons geloof, waardoor wij geloven, dat het vlees weer op zal staan. De vraag is of ook de ontijdige geboorten weer op zullen staan. En aangezien de Heere zegt; 'Ik zeg u lieden, daar zal niet een haar van uw hoofd vergaan;' of ook gelijke grootte en sterkte alle mensen zullen hebben, dan of de lichamen in grootte zullen verschillen. En indien daar gelijkheid van grootte in de lichamen zal zijn, vanwaar dan de ontijdige geboorten in de grootte haar lichamen zullen hebben hetgeen zij tevoren in haar grootte niet gehad hebben, indien zij nl. mee zullen opstaan. Of, bijaldien het alzo is, dat zij niet zullen opstaan, dewijl zij niet geboren, maar als een misdracht afgegaan zijn, zo is het, dat zij evenwel dezelfde vraag van de jonge kleine kinderen opwerpen, nl. vanwaar hun de mate van het lichaam komt, welke wij nu zien, dat hun ontbreekt, wanneer zij in hun jonge jaren sterven. Want wij zullen geenszins zeggen, dat die niet zullen opstaan, welke niet alleen de geboorte, maar ook de wedergeboorte deelachtig zijn. Daarna vragen zij voorts welke mate van grootte deze gelijkheid zal hebben? Want indien zij allen zo groot en lang zullen zijn, als zij geweest zijn, welke hier de aller grootste en langste zijn geweest, zo vragen zij niet alleen van de kleinen, maar ook van vele groten, vanwaar zij zulks zullen krijgen, hetwelk hun niet ontbroken heeft, met name, indien ieder daar zal ontvangen hetgeen hij hier gehad heeft. En indien het zó is gelijk de apostel zegt, dat wij allen Hem zullen tegemoet gaan in de mate van de grootte van de volheid van Christus, en volgens dat andere zeggen, allen, die Hij van tevoren verordineerd heeft het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te worden; indien, zeg ik, dit alzo te verstaan is, dat de grootte en de maat van het lichaam van Christus de grote en de maat zijn zal van alle menselijke lichamen die in Zijn Koningrijk zullen zijn, zo is het, zeggen zij, dat men velen wat zal moeten afnemen van de grootte en lengte van hun lichamen. En waar zal dat zeggen dan blijven: 'er zal niet één haar van uw hoofd vergaan,' indien zelfs van de grootte van het lichaam zoveel zal vergaan? Gelijk ook van de haren zelfs zou kunnen gevraagd worden, of ook zal wederkomen, hetgeen bij het afscheren afgevallen is. En indien het zal wederkomen, wie zou niet gruwen voor zodanige lelijke wangestalte! Want ook dan schijnt het noodzakelijk te moeten volgen van de nagels, nl. dat zoveel moet weerkomen als de goede waarneming van het lichaam afgesneden heeft. En waar zal dan die schoonheid en heerlijkheid zijn, welke voorwaar in die onsterfelijkheid groter moet zijn, dan zij in deze verderfelijkheid heeft kunnen zijn? Doch indien het niet weerkomen zal, zo zal het dan vergaan, en hoe zal dan, zeggen zij, niet één haar van uw hoofd vergaan? Evenzo vragen zij ook van de magerheid en van de vetheid. Want indien zij allen van dezelfde grootte zullen zijn, zo zullen dan niet sommigen mager en anderen vet zijn; en dus zat bij sommigen iets toegevoegd en van anderen iets afgenomen worden, en alzo zal men niet ontvangen al hetgeen daar tevoren was, maar op de ene plaats zal bijgevoegd worden hetgeen daar tevoren niet was, en op de andere, plaats zal teniet gedaan worden, hetgeen daar tevoren was. Ook zijn niet weinigen bekommerd over het vergaan van de dode lichamen, dewijl het ene verandert in stof en het andere verdampt en verdwijnt tot lucht, insgelijks dewijl er ook enigen zijn, die door de beesten verslonden worden, en ook enigen, die door het vuur verteerd worden, en nog anderen, welke door schipbreuk of op ene andere wijze in het water alzo vergaan, dat de verrotting van hun vlees tot water en vocht verteert. Hierover, zeg ik, niet weinig bekommerd zijnde, geloven zij niet, dat dit alles weer hersteld en weer bijeen vergaderd zal worden tot zijn eigen vlees. Roven dit alles verhalen zij ook allerlei lelijkheden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

en gebreken, hetzij, dat die bij ongeval overkomen, of dat men daarmee geboren werd, alwaar zij voorts dan verhalen mot verschrikking en bespotting de vreemde wanstaltige geboorten, en vragen stout, hoedanige opstanding dan van iedere lelijkheid zal geschieden. Want indien wij zeggen, dat er niets zodanige tot het lichaam van de mens zal weerkeren, zo menen zij dan, dat zij onze antwoorden zullen weerleggen van de plaatsen van de wonden, met welke wij prediken, dat onze Heere Christus opgestaan is. Maar onder dit alles wordt ook voorgesteld die allerzwaarste vraag, nl. in wiens vlees dat vlees zal weerkomen, waarmee door aandringen van hongersnood het lichaam van een ander, die ‘s mensen vlees eet, gevoed wordt, want het is veranderd in het vlees van hem, die van zodanig voedsel geleefd heeft, en het heeft die schade en dat verlies vervuld, welke de magerheid aangebracht had. Zo vragen zij dan, of zulks weerkeert tot die mens, wiens vlees het allereerst geweest is, dan of het weerkeert tot die, wiens vlees het namaal geworden is. Dit vragen zij, opdat zij het geloof van de opstanding mogen bespotten, en dienvolgens, opdat zij alzo aan de menselijke ziel, of bij beurten, gelijk Plato leerde, mogen geloven en toe eigenen waarachtige ongelukzaligheden en valse gelukzaligheden, of ook, opdat zij aangaande de ziel van het te stouter mogen zeggen, dat zij na vele omlopen door verscheiden lichamen, eenmaal echter, gelijk Porphyrius zegt, haar ellende zal eindigen, zodanig nl. gelijk hij belijdt, dat zij nimmer tot dezelve zal weerkeren, evenwel niet alzo, dat zij enig onsterfelijk lichaam heeft, maar dat zij ieder lichaam ganselijk vliedt.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 13.

OF DE ONTIJDIGE GEBOORTEN, MISDRACHTEN EN MISVALLEN OOK BEHOREN TOT DE OPSTANDING, INDIEN ZIJ BEHOREN TOT HET GETAL VAN DE DODEN.

Zo dan, op deze dingen, welke volgens mijn aanwijzing van de tegenstrijdige zijde mij schijnen tegengeworpen te worden, zal ik door de barmhartigheid van God, die mijn voornemen te baat komt, antwoorden. Aangaande de ontijdige geboorten of misdrachten, welke zodanig zijn dat zij geleefd hebben, doch vóór de geboorte gestorven zijn, durf ik niet zeggen dat zij zullen verrijzen, evenmin durf ik dit ontkennen, hoewel ik ook niet zie, dat tot dezelve niet zou behoren de opstanding van de doden, indien zij niet uitgezonderd worden van het getal van de doden. Want, óf niet alle doden zullen verrijzen, en alzo zullen er enige menselijke zielen wezen zonder lichamen in van de eeuwigheid, welke evenwel haar menselijke lichamen, hoewel vóór de geboorte, omgedragen hebben; óf, indien alle menselijke zielen weer ontvangen haar verrijzende lichamen, die zij gehad hebben waar zij leefden, en die zij gelaten hebben, waar zij stierven, zo vind ik geen reden, waarom ik zal zeggen, dat tot de verrijzenis van de doden niet zij behoren, welke zelfs voor hun geboorte gestorven zijn. Maar ieder denkt hierover naar zijn eigen gevoelen. Ondertussen, hetgeen wij van de pasgeboren kinderen zullen zeggen, dat zelfde zal men mee van deze verstaan, indien zij nl. zullen verrijzen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 14.

OF DE JONGE KINDEREN IN DIE GESTALTE VAN HET LICHAAM ZULLEN VERRIJZEN, WELKE ZIJ IN HUN VOLWASSEN OUDERDOM ZOUDEN GEHAD HEBBEN.

Wat zullen wij dan anders van de jonge kinderen zeggen, dan dat zij in die kleine gestalte van hun lichaam niet zullen verrijzen, in welke zij gestorven zijn? Maar hetgeen hun langzaam met de tijd zou aangekomen zijn, dat zullen zij zeer haast in dat wonderlijke en allersnelste werk Gods ontvangen. Want in die spreuk van de Heere, daar Hij zegt ‘geen haar van uw hoofd zal vergaan,’ wordt gezegd, dat er niets ontbroken zal van hetgeen er geweest is, doch daar wordt niet geloochend, dat er niet iets bijkomen zal van hetgeen daar ontbroken heeft. Nu, een gestorven jong kind heeft ontbroken de volkomen grootte van zijn lichaam; want zelfs aan een volkomen jong kind ontbreekt de volkomenheid van de lichamelijke grootte, want wanneer het deze bereikt heeft, kan de gestalte niet langer of hoger worden. Deze wijze van volkomenheid hebben alle jonge kinderen alzo, dat zij daarmee ontvangen en geboren worden, maar zij hebben dezelve in een ongewikkelde kracht, maar niet inderdaad, even gelijkerwijs door een ingewikkelde verborgen kracht al de leden in het zaad zijn, daar evenwel, wanneer de kinderen geboren zijn, ook enige leden ontbreken, zoals de tanden. Ten aanzien van deze kracht, ingedrukt zijnde in de lichamelijk stof, schijnt nu enigszins, om zo te zeggen, als op het weefgetouw gezet te zijn hetgeen nog niet is, ja hetgeen nog verborgen is, maar dat in het vervolg zal zijn, of veel liever zal openbaren. In dit opzicht dan is een jong kind nu kort, of hetzelve is lang, ‘t welk nu kort zijnde lang zal worden. Ten aanzien dan van deze reden, hebben wij voorwaar in de opstanding van het lichaam niet enige schade of enig verlies van het lichaam te vrezen; want al was het dat ze allen even groot zouden worden, zodat ze allen behoorden tot de grootte van de reuzen, zo zouden zelfs ook zij, die allergrootst zijn, daarom niet minder hebben in hun grootte, zodat van hen daarom iets zou vergaan, tegen de spreuk van Christus, welke gezegd heeft, dat er niet één haar van het hoofd zal vergaan. Want hoe zou de Schepper, die alles uit niet geschapen heeft, iets kunnen ontbreken, om daarvan zulks bij te voegen, hetgeen die wonderlijke kunstenaar verstaat en vreet, dat daar behoort bijgevoegd te worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 15.

OF NAAR DE MATE VAN DE GROOTTE VAN HET LICHAAM VAN ONZE HEERE DE LICHAMEN VAN ALLE DODEN ZULLEN OPSTAAN.

Doch Christus is in die mate van het lichaam, waarin hij gestorven was, weder opgestaan, en men behoort niet te zeggen, wanneer de tijd van de opstanding van allen zal komen, dat tot Zijn lichaam zulk ene grootte zal komen, welke hij niet gehad heeft, wanneer Hij aan de discipelen verschenen is, in die grootte, waarin Hij hen bekend was, nl. dat Hem bij zou komen zulk ene lengte, dat Hij de allerlangste gelijk zou kunnen worden. Doch, indien wij zeggen, dat tot de mate van het lichaam van de Heere ook alle andere grote lichamen moeten gebracht worden, alsdan zal er zeer veel van veler lichamen moeten vergaan, daar Hij evenwel beloofd heeft, dat er niet één haar zal vergaan. Zo blijft dan over, dat ieder zijn eigen maat zal ontvangen, welke hij gehad heeft in zijne jongheid, al is 't, dat hij een oud man gestorven is, óf welke hij zou gehad hebben, indien hij voorheen gestorven is. En aangaande hetgeen de apostel verhaald heeft van de mate van de grootte van de volheid van Christus, zulks moeten wij verstaan óf dat het om iets anders gezegd is, nl. dat aan het hoofd van Christus door bekoming van de volkomenheid van al zijne leden in de Christenvolkeren de mate zijner grootte vervuld worde; óf, indien zulks van de opstanding van de lichamen gezegd is, laten wij het dan nemen, dat het zo gezegd is, dat noch boven, noch beneden de jongeling gedaante de lichamen van de doden zullen verrijzen, alzo dat zij in zulk een ouderdom en sterkte zullen verrijzen, tot welke wij weten, dat Christus alhier op aarde gekomen is; want omtrent op de 30 jaren zeggen zelfs enige geleerde mensen van deze wereld, dat het jongmanschap is. Van die jongmanschap indien tijd als op zijn eigen tijd bepaald zijnde, zeggen zij, dat de mens van daar voorts heen loopt tot de schade en ongemakken van de lastige en moeilijke oude jaren, en van derhalve wordt ook gemeend, dat aldaar daarom niet gezegd is 'tot de mate van de grootte, maar tot de mate van het ouderdom van de volheid van Christus.'

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 16.

HOE MEN HEEFT TE VERSTAAN DE GELIJKVORMIGHEID VAN DE HEILIGEN TOT HET BEELD VAN DE ZOON GODS.

En aangaande hetgeen hij zegt, nl. dat die tevoren geordineerde gelijkvormig worden het beeld van de Zoon Gods, zulks kan ook naar de inwendige mens verstaan worden. Daarom zegt hij tot ons op ene andere plaats: (Romeinen 12) en wilt niet gelijkvormig worden aan deze wereld, maar wordt verbeterd in nieuwigheid uw gemoed van derhalve, wanneer wij verbeterd worden, om niet gelijkvormig te worden aan deze wereld, alsdan worden wij ook gelijkvormig gemaakt aan de Zoon van God. Men kan het ook alzo verstaan: gelijk Hij ons gelijkvormig geworden is in sterfelijkheid, dat wij ook alzo Hem gelijkvormig zullen gemaakt worden in onsterfelijkheid, hetwelk ook zelfs tot de opstanding behoort. Doch indien ons in deze woorden geleerd wordt in welke vorm onze lichamen zullen opstaan, zo moeten wij weten, gelijk de mate te verstaan is, niet van de mate van de grootte, maar van de ouderdom, dat ook alzo de gelijkvormigheid mee te verstaan is, niet van de grootte, maar van de ouderdom. Zo zullen zij dan allen opstaan in zodanige grootte van het lichaam als zij in de ouderdom van hun jongmanschap gehad hebben of zouden gehad hebben; want tot zulks zal hen niets in de weg zijn, al was ‘t ook, dat zij gehad hadden de gedaante van een jong kind of van een oud man, want aldaar zal geen zwakheid blijven, noch van de ziel, noch van het lichaam. Indien iemand wil beweren, dat ieder in dezelfde mate van het lichaam, in welke hij gestorven is, verrijzen zal, met die behoort men mee ook niet te redetwisten.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 17.

OF OOK DE LICHAMEN, VAN DE GESTORVEN VROUWEN IN HUN VROUWELIJKE BEELTENIS ZULLEN OPGEWEKT WORDEN EN ALZO BLIJVEN.

Er zijn enigen, welke (omdat er gezegd is ‘totdat wij allen zullen komen tot de enigheid van het geloof en van de kennis van de Zoon Gods, tot een volkomen man, tot de mate van de grootte van de volheid van Christus; insgelijks ‘dat wij ook gelijkvormig zullen zijn het beeltenis van het Zoons Gods’) daaruit besluiten en geloven, dat zelfs de vrouwen niet zullen opstaan in haar vrouwelijke beeltenis, en die verder zeggen, dat zij alle in ene mannelijke beeltenis zullen opstaan; want, zeggen zij, God heeft de man alleen gemaakt uit het slijk, maar de vrouw uit de man. Maar mij dunkt, dat zij de zaak het best schijnen te verstaan, die buiten allen twijfel stellen, dat ieder in zijn eigen beeltenis zal opstaan; want aldaar zal geen onkuise lust zijn, welke oorzaak is van schaamte; want eer zij gezondigd hadden, waren zij naakt, en beide, man en vrouw, waren niet beschaamd. Zo dan, van hun lichamen zullen de ondeugden afgetrokken worden, maar de natuur zal behouden blijven. Nu, de vrouwelijke beeltenis is geen ondeugd, maar het is haar natuur, welke dan geen kinderen zal baren; evenwel zullen het vrouwelijke leden zijn, welke zullen dienen tot ene nieuwe heerlijkheid en versiering, door welke niet verlokt zullen worden de lust en begeerlijkheid van de aanschouwers, maar door welke de wijsheid en goedertierenheid Gods zal geprezen worden, welke gemaakt heeft, hetgeen niet was, en die van de verdorvenheid bevrijd heeft, hetgeen Hij gemaakt had. Want gelijk in de aanvang van het menselijk geslacht uit de zijde van de slapende man een rib genomen is, opdat daarvan ene vrouw zou gemaakt worden, alzo door zodanige daad moest toen ook van tevoren geprofeteerd worden Christus en Zijne gemeente; want die slaap van de man was de dood van Christus, Wiens zijde, toen Hij dood aan het kruis hing, met een speer doorboord is, waaruit gevloeid is bloed en water, welke de sacramenten zijn, waardoor de kerk gebouwd wordt. Want dit woord heeft ook de schriftuur gebruikt, in welke niet gelezen wordt ‘heeft haar gemaakt of gebeeld,’ maar heeft haar gebouwd tot ene vrouw, waarover ook de apostel zegt: de opbouw van het lichaam van Christus, hetwelk de gemeente is. Zo dan, de vrouw is een schepsel Gods, gelijk ook de man, maar dat zij van de man genomen is, daarmee is de enigheid hun beiden aangeprezen. En daar benevens, dat het op zodanige wijze geschied is, daardoor is Christus en Zijne gemeente afgebeeld geweest, van derhalve, Hij, Die man en vrouw beide gemaakt heeft, zal ze ook hermaken. Voorts, zelfs ook de Heere Jezus gevraagd (zijnde van de Sadduceeër), welke de opstanding ontkenden, aan wie van de 7 broeders toekomen zal zodanige vrouw, die ze ieder gehad hebben, alzo ieder zijns overleden broeders zaad, gelijk de wet geboden had, wilde verwekken, geantwoord heeft: ‘gij dwaalt, niet wetende de schrifturen, noch de kracht Gods.’ En naardien daar ene geschikte gelegenheid was om te zeggen: de vrouw, naar wie gij mij vracht, zal man zijn, en geen vrouw, zo heeft Hij zulks echter niet gezegd, maar Hij zei: in de opstanding zullen zij geen man trouwen, noch huisvrouwen nemen, maar zij zijn gelijk engelen Gods in de Hemel. Want de engelen zijn zij gelijk in onsterfelijkheid en gelukzaligheid, maar niet in het vlees, gelijk ook niet in de opstanding, welke de engelen niet nodig gehad hebben, dewijl zij ook niet hebben kunnen sterven. De Heere heeft dus ontkend, dat er in de opstanding huwelijken zullen zijn, maar heeft niet ontkend, dat er vrouwen zullen zijn. En daar ter plaatse heeft Hij ontkend, dat er huwelijken zullen zijn, alwaar zodanige vraag voorgesteld werd, dat Hij met ontkenning van de vrouwelijke beeltenis, zo Hij van tevoren geweten had, dat zij daar niet zoude zijn, veel rasser en lichter dezelve zou beantwoord gehad hebben. Maar het is alzo, dat Hij veelmeer bevestigd heeft, dat de vrouwelijke beeltenis aldaar zal zijn, dewijl Hij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zegt ‘zij zullen geen man trouwen, hetwelk tot de vrouwen behoort, en zij zullen geen huisvrouwen nemen, hetwelk tot de mannen behoort. Zo zullen daar dus wel mannen en vrouwen zijn, doch zij zullen daar niet met elkander huwen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 18.

VAN DE VOLKOMEN MAN, D.I.; VAN CHRISTUS EN VAN ZIJN LICHAAM, D. I.: VAN ZIJNE KERK, WELKE ZIJNE VOLHEID IS.

Derhalve, aangaande hetgeen de apostel zegt, dat wij allen zullen komen tot een volkomen man, van die ganse leer moeten wij de omstandigheid wel bemerken, welke aldus is: 'Die neergedaald is, zegt Paulus, is dezelfde, Die ook opgevaren is boven alle Hemelen, opdat Hij alles zou vervullen. En Hij heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leraren: tot de volmaking van de heiligen, tot het werk van de bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus, totdat wij allen zullen komen tot de enigheid van het geloof en van de kennis van de Zoon Gods, tot een volkomen man, tot de mate van de grootte van de volheid van Christus; opdat wij niet meer kinderen zouden zijn, die als de vloed bewogen en omgevoerd worden met allen wind van de leer, door de bedriegerij van de mensen, door arglistigheid, om listiglijk tot dwating te brengen; maar de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus; uit welken het gehele lichaam, bekwaam samengevoegd en samen vastgemaakt zijnde, door alle voegsels van de toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in zijne maat, de wasdom van het lichaam bekomt, tot zijns zelfs opbouw in de liefde.' (Efeziers 4:10-16) Ziet wat hier is de volkomen man, het hoofd en het lichaam, hetwelk bestaat uit al zijne leden, welke te zijner tijd zullen vervuld worden. Nochtans bij dit zelfde lichaam komen nog dagelijks verscheiden leden, zolang als de kerk gebouwd wordt, tot welke gezegd wordt: gij bent het lichaam van Christus en Zijne leden. En elders: voor Zijn lichaam, hetwelk de kerk is. Insgelijks op ene andere plaats: één brood, één lichaam zijn wij vele; van welker lichaam opbouw ook hier gezegd is: tot de volmaking van de heiligen, tot het werk van de bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus; en wordt daar bijgevoegd datgene, waarover wij nu handelen, n. l. 'totdat wij allen zullen komen tot de enigheid van het geloof en tot de kennis van de Zoon Gods, tot een volkomen man, tot de mate van de grootte van de volheid van Christus,' enz. totdat hij eindelijk betoont in wat lichaam dezelfde mate te verslaan is, zeggende: 'laat ons vermeerderd worden in Hem door alles, die het hoofd is, nl.: Christus, van Wie het gehele lichaam samengevoegd en samengebonden is.' Gelijk dan daar ene mate is eens iegelijk deel, alzo is ook het gehele lichaam, hetwelk uit al zijne delen bestaat, ene mate van de volheid, van welke gezegd is: 'tot de mate van de grootte van de volheid van Christus,' welke volheid hij ook op dezelfde plaats vermaand heeft, als hij van Christus zei: 'En heeft Hem gegeven tot een Hoofd over Zijne ganse kerk welke is Zijn lichaam, en de volheid degenen, die alles in allen vervult.' Doch indien dit toe te eigenen ware tot de gedaante van de opstanding, in welke ieder zal zijn, wat zou ons verhinderen, waarom wij, de man genoemd zijnde, ook niet de vrouw zouden kunnen verstaan, zodat wij de naam man zouden nemen gesteld te zijn in plaats van mens, gelijk in die spreuk, in welke gezegd is: 'gelukzalig is de man, die de Heere vreest,' voorwaar daaronder zijn ook begrepen de vrouwen welke de Heere vrezen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 19.

HOE GEEN GEBREKEN VAN HET LICHAAM, WELKE IN DIT MENSELIJK LEVEN STRIJDIG ZIJN TEGEN DEZELFDE HEERLIJKHEID EN SIERLIJKHEID, IN DE OPSTANDING ZULLEN ZIJN, ALWAAR, MET BLIJVEN VAN HET NATUURLIJK WEZEN, DE GEDAANTE EN DE GROOTTE IN ENE ZEER LIEFELIJKE SCHOONHEID ZULLEN OVEREENKOMEN.

Wat zal ik nu antwoorden aangaande het haar en de nagels? Voorwaar, eenmaal verslaan hebbende, dat er daarom niets van het lichaam zal vergaan, opdat er niets lelijks zij in het lichaam, zo zal men ook tezamen verstaan, dat al die dingen, welke een lelijke ongeschiktheid zouden maken, zullen bijkomen tot de ganse massa, en niet tot die plaatsen in welke de schoonheid van de leden lelijk gemaakt zou worden, even gelijk, alsof daar van slijk een vat gemaakt werd, en dat het daarna weer tot hetzelfde slijk gebracht werd, en daarna weer, dat het voorgaande gehele vat wederom van datzelfde gehele slijk gemaakt werd. Aldaar zou niet nodig zijn, dat gedeelte van het slijk, dat aan het handvat geweest was, wederom zou komen aan het handvat, of hetgeen tevoren de bodem maakte, dat zulks wederom de bodem zou maken, als slechts het geheel wederkeerde tot het geheel, d.i. dat het gehele slijk tot het gehele vat, zonder enig deeltje te verliezen, wederkwam, van derhalve, indien het haar dat zo dikwijls afgeschoren is, en de nagels welke zo menigmaal afgekort zijn, niet dan met ene lelijke wanschikkelijkheid op hun plaatsen zullen weerkeren, zo is ‘t, dat zij aldaar niet zullen weerkeren; en evenwel zullen ze van niemand, die weer opstaat, vergaan, want door de veranderlijkheid van de stof zullen zij veranderd worden in hetzelfde vlees, en zullen met behoud van de geschiktheid van de delen aldaar hun zekere plaats in het lichaam hebben, hoewel de woorden van de Heere ‘niet één haar zal van uw hoofd vergaan,’ veel gepaster mogen verstaan worden gezegd te zijn, niet van de lengte, maar van het getal van de haren, waarom Hij ook elders zegt ‘de haren van uw hoofd zijn alle geteld.’ Doch ik wil zulks evenwel niet zeggen, alsof ik meende dat er van het lichaam iets zal vergaan van hetgeen, dat natuurlijk in hetzelve was; want hetgeen lelijk geboren is, is nergens anders om geschied, dan dat hierdoor mee zou beloond worden, dat de stand van de sterfelijke mensen tegenwoordig alle straf onderworpen is. Alzo meen ik, dat het zó zal wederkeren, dat met behoud van de geheelheid van het wezens dezelfde lelijkheid en wanstaltigheid zal vergaan. Want indien een kunstig mens een beeld, dat hij om zekere reden lelijk gemaakt heeft, weer kan vergieten en allerschoonst maken, met behoud van alle stof, zodat alleen de lelijkheid verdwijnt, wat behoren wij dan van de Almachtige kunstenaar te gevoelen? Kan Hij dan ook niet wegnemen en teniet doen alle lelijkheden van de menselijke lichamen, niet alleen zulke dat algemeen zijn, maar ook zulke die zeldzaam en monsterachtig zijn, welke wél met dit ellendige leven overeenkomen, maar vreemd zijn van de toekomstige gelukzaligheid van de heiligen? En dus hebben magere nog vetten te vrezen, dat zij daar zodanig zullen zijn als zij hier niet gaarne zouden willen zijn. Want alle schoonheid van het lichaam is ene gelijke overeenkomst van de delen, met ene zekere zoetigheid en liefelijkheid van kleur. Nu, waar gene overeenstemming van de delen is, daar mishaagt iets, óf omdat er iets te weinig, óf omdat er iets te veel is van derhalve zal daar geen lelijkheid zijn, welke de onevenredigheid van de delen maakt, waar alles, wat kwaad en wanschikkelijk is, verbeterd zal worden, opdat er ene juiste verhouding tussen alle delen tot stand komt. Voorts ook, welke zoetigheid en liefelijkheid van kleur zal daar zijn, waar de rechtvaardigen zullen blinken gelijk de zon in het Koningrijk van hun Vader. Deze heerlijkheid in het lichaam van Christus, toen Hij

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

opgestaan was, behoort meer geloofd te worden, dat zij verborgen is geweest voor de ogen van Zijn discipelen, dan dat zij zou ontbroken hebben; want het menselijk en zwak aanschouwen kon die niet dragen, met name toen Hij van de Zijnen alzo moest aangemerkt worden, dat Hij van hen mocht bekend worden, waartoe ook gediend heeft, dat Hij hen, toen zij Hem waren tastende en voelende, ook getoond heeft de littekens van Zijn wonden, ja zelfs heeft Hij ook spijs en drank met hun genoten, niet door gebrek aan voedsel, maar door zodanige macht, waardoor Hij ook zulks vermocht. Nu, wanneer iets niet gezien wordt van iemand, hoewel het er is, en van wie evenwel andere dingen, die ook daar zijn, gezien worden (zoals deze heerlijkheid, welke wij zeggen daar geweest te zijn, en echter van hen niet gezien van wie andere dingen gezien werden) alsdan wordt zulks in ‘t Grieks aorasia genaamd, hetwelk onze vertalers in het boek Genesis overgezet hebben caecitas, d.i. blindheid. Want aan zulks waren de inwoners van Sodom onderworpen, toen zij de deur van het rechtvaardigen mans zochten en die niet vinden konden, hetwelk geweest zou zijn caecitas, d.i.: blindheid, bijaldien zij niets hebben kunnen zien, zodat zij niet alleen niet gezien hebben de deur, maar zelfs leidslieden hebben moeten nemen om vandaar weggeleid te worden.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 20.

HOE IN DE OPSTANDING VAN DE DODEN DE NATUUR VAN DE LICHAMEN, DIE ALLESZINS VERSTROOID EN VERSPREID MOGEN ZIJN, VAN ALLE KANTEN WEER BIJ ELKANDER EN TOT HUN GEHEEL ZULLEN GEBRACHT WORDEN.

Ik weet niet waardoor het komt, dat wij zulk ene liefde en genegenheid hebben tot de gelukzalige martelaren, dat wij zelfs ook in dat koningrijk willen zien de littekenen van hun wonden die zij voor de naam van Christus geleden hebben, en mogelijk zullen wij ze mee zien. Want het zal in hen geen lelijkheid, maar ene waardigheid en een sieraad zijn, en alzo zal in hen ene zekere schoonheid, hoewel in het lichaam, evenwel niet van het lichaam, maar van de deugd blinken; en alzo zullen daarom de martelaren, indien hun enige leden afgesneden en afgenomen zijn, in de opstanding van de doden niet wezen zonder die leden, alzo tot hen gezegd is: 'geen haar van uw hoofd zal vergaan.' Doch indien het hun heerlijk zal zijn in de nieuwe wereld, dat ook in hun onsterfelijk vlees gezien worden de tekenen van hun wonden, zo zal het geschieden, dat ter plaatse, waar de leden (toen ze afgesneden werden) óf geslagen, óf gesneden zijn, aldaar de littekenen zullen openbaren, doch met herstelling van dezelfde leden, en niet met tenietdoening van dezelve. En hoewel aldaar niet zullen zijn enige gebreken die het lichaam toegevallen zijn, evenwel gaat zulks dit niet aan, dewijl deze tekenen van de vroomheden niet te achten noch te noemen zijn onder de gebreken. Ondertussen, verre moet het van ons zijn, te menen, dat de Almacht van het Scheppers, in het opwekken en weer levend maken van de lichamen, niet alles wederom zou kunnen roepen en herstellen, hetgeen óf enig beest, óf het vuur verteerd heeft, óf hetgeen tot stof en as vervallen is, óf hetgeen tot vochtigheid en water versmolten is, óf hetgeen in de lucht uitgedampt en verdwenen is. Verre moet het van ons zijn, te geloven dat enige verborgen plaats van de natuur alzo iets ontvangt en uit de kennis onzer zinnen onttrekt, dat zulks verborgen zou kunnen zijn voor de Schepper van allen, of dat zulk Zijne mogendheid zou kunnen ontgaan. Cicero, een groot en voortreffelijk schrijver onder hen, God willende beschrijven zoveel hij kon, zegt, dat God is een zeker gemoed, hetwelk ontbonden en vrij is, en dat afgescheiden is van alle sterfelijke tezamenmenging, alles gevoelende en alles bewegende, en zelfs ook hebbende ene eeuwige beweging. Ditzelfde heeft hij gevonden in de leringen van de grote filosofen. Opdat ik dan volgens hun eigen zeggen spreke, hoe kan iets verborgen zijn voor Hem, die alles gevoelt, of hoe kan iets onweer roepelijk Hem ontgaan, die alles beweegt? van derhalve moet ook hier beantwoord worden die vraag, welke zwaarder schijnt te zijn dan alle anderen, nl. in welke gevraagd wordt, wanneer het vlees van een gestorven mens zelfs het vlees wordt van een ander levend mens, aan wie van beide dat in de wederopstanding weergegeven zal worden. Want indien iemand door honger uitgeteerd wordt, en door honger gedrongen wordt om de dode lichamen van de mensen te eten, hetwelk menigmaal gebeurd is, gelijk zulks de oude historie betuigt, en de ongelukkige bevindingen ook van onze tijden geleerd hebben; zal men daarover met waarheid en met reden wel kunnen beweren en staande houden, dat zulks geheel en door de benedenste gangen wederom doorgegaan is, en dat niets daarvan in het vlees van hem, die het gegeten heeft, veranderd en gekeerd is, met name daar de magerheid zelfs, die daar geweest is, en daarna niet was, genoegzaam te kennen geeft hoedanige schaden en uitteren door die spijzen vervuld zijn? Doch een weinig tevoren heb ik hier enige dingen aangeroerd, welke ook nu zullen moeten dienen, om deze knoop te ontbinden. Want al het vlees dat de honger tot zich getrokken heeft, is in de lucht uitgedampt en verdwenen, vanwaar wij gezegd hebben, dat de Almachtige God weer kan roepen hetgeen aldaar ontgaan en gevlucht is. Zo zal dan dat vlees aan dien mens weer

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gegeven en hersteld worden, in wie het allereerst begonnen is menselijk vlees te zijn; want men moet het daarvoor houden, dat het van de anderen als ter leen is genomen, en dat het, even als geleend geld, aan hem, van wie het genomen is, weergegeven moet worden. Insgelijks zal ook aan hem, die de honger uitgeteerd en verdord gemaakt had, zijn eigen vlees, van hem, die zelfs het uitgedampte weerom kan roepen, weer gegeven worden. Maar uit oorzaak van de spreuk van de waarheid, door welke gezegd is: 'geen haar van uw hoofd zal vergaan,' zo ware het gans vreemd, dat wij zouden menen, naardien niet een haar van de mens kan vergaan, dat zoveel vlees, door hongersnood gegeten en verteerd zijnde, zou kunnen vergaan; dit alles dan naar de mate van ons vermogen aangemerkt en verhandeld zijnde, zo wordt dit besluit bij ons gemaakt, nl. dat de grootte van de lichamen in de opstanding van het vlees in van de eeuwigheid die maten zal hebben, welke de eis van het jongmanschaps ingedrukt zijnde in ieder lichaam, hetzij dat het volkomen zou worden, of volkomen geweest is, alhier gehad heeft, behoudens de behoorlijke eer in de gelijkmatige overeenstemming van alle leden. Indien het geschiedde, om deze schikkelijke eer te behouden, dat er iets afgenomen werd van enige onschikkelijke grootte, gesteld zijnde aan zeker gedeelte van het lichaam en dat het zich verspreidde door het gehele lichaam, opdat het alzo niet verga, en ook opdat alzo overal gelijke overeenstemming van de delen gehouden worde, zo is het ook niet vreemd, dat wij mede geloven, dat daarvan iets aan de lengte van het lichaam zou kunnen worden bijgevoegd, alzo dit verdeeld wordt onder al de delen van het lichaam, opdat zij de heerlijke schikkelijkheid zouden mogen behouden; want anders, indien dit zelf aan een deel blijft, zo zou het niet schikkelijk, noch heerlijk kunnen zijn. Of indien daar beweerd wordt, dat ieder zal opstaan in die grootte en lengte van het lichaam in welke hij gestorven is, dit heeft men ook niet zeer heftig tegen te staan, doch verre vandaan moet daar zijn alle lelijkheid, alle zwakheid, alle traagheid, alle verderfelijkheid, dewijl zulks niet voegt voor het Koningrijk, waarin de kinderen van de opstanding en van de belofte aan de engelen Gods gelijk zullen zijn, nl. niet in lichaam, niet in ouderdom, maar voorwaar in gelukzaligheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 21.

VAN DE NIEUWHEID VAN HET GEESTELIJKE LICHAAM, WAARIN HET VLEES VAN DE HEILIGEN ZAL VERANDERD WORDEN.

Zo dan, dan zal alles hersteld worden, en alles wat van de levende lichamen, of na de dood van de dode lichamen vergaan is, tezamen met datgene, wat in de graven gebleven is, zal veranderd worden uit de oudheid van een bezield lichaam in de nieuwheid van een geestelijk lichaam, en het zal weder opstaan, bekleed zijnde met de onsterfelijkheid en de onverderfelijkheid. En al is 't dat door een erg ongeluk, of door de gruwelijke wreedheid van de vijanden het lichaam geheel verbrijzeld wordt tot stof, en dat het daarenboven in de lucht of in het water verstrooid wordt, zo kan zulks evenwel aan de Almacht van God niet onttrokken worden, ja zelfs niet een haar van het hoofd zal vergaan. Zo dan, het geestelijk vlees zal de geest onderdanig zijn, maar evenwel zal het vlees zijn, en niet geest, evengelijk de vleselijke geest onderdanig is geweest het vlees, maar evenwel is het geweest geest, en niet vlees, van welke zaak wij ene proef en bevinding hebben in de lelijkheid van onze straf. Want niet naar het vlees, maar naar de geest waren zij vleselijk, tot wie de apostel zegt: ik heb tot u lieden niet kunnen spreken als tot geestelijken, maar als tot vleselijke. (1 Corinthiers 3:1) En de mens wordt in dit leven alzo geestelijk genoemd, dat hij evenwel naar het lichaam nog vleselijk is, en dat hij ene andere wet in zijne leden voelt, strijdende tegen de wel zijns gemoeds; maar naar het lichaam zal hij dan ook geestelijk zijn, wanneer ditzelfde vlees alzo opgestaan zal zijn, dat geschieden zal wat er geschreven is, nl.: 'een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt.'. (1 Corinthiers 15:44) Nu, daar nog niet tot onze bevinding gekomen is, welke en hoe groot de genade van het geestelijk lichaam daar is, zo vrees ik, dat alle redenen, die men daarvan zou willen verhalen, al te stout en te vermetel zullen zijn. Maar daar de blijdschap onzer hoop, vanwege de lof Gods, niet verzwegen behoort te worden, zo is uit het inwendige en binnenste merg van ene brandende heilige liefde gesproken 'Heere! ik heb lief de ere van Uw huis.' van derhalve, uit Zijne gaven, welke Hij in dit allerellendigste leven aan goeden en kwaden geeft, mogen wij door Zijne hulp, zoveel wij kunnen, gissen en bedenken, hoe groot n l. datgene is, hetwelk, eer wij het bevonden hebben, zó is, dat wij het naar waarde niet kunnen uitspreken. Ik laat varen, dat God de mens oprecht gemaakt heeft; ik laat varen dat gelukkig leven van die twee samengevoegde mensen in de vruchtbaarheid van het paradijs, hetwelk zó kort geweest is, dat het niet tot het gevoelen van enige mensen, die uit hen geboren zijn, gekomen is. Zelfs in dit leven, hetwelk wij kennen, waarin wij nog zijn, ja dat, zolang de mens hier op aarde leeft, een strijd voor hem is en blijft, wie zal ooit kunnen uitspreken en verklaren, zeg ik, welke in dit leven de betuigingen zijn van de goedheid Gods aan het menselijk geslacht!

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 22.

Van de ellende en het kwaad, waaraan het menselijk gedacht door de eerste overtreding ouder worpen is, en van welke niemand, dan alleen door de genade van Christus, verlost wordt.

Want zoveel de eerste oorsprong belangt, dat geslacht van alle sterfelijke mensen verdoemd is geweest, zulks betuigt zelfs dit leven, indien men het leven noemen kan, hetwelk zo vol is van zo vele en grote ellenden. Want wat geeft anders te verstaan de schrikkelijke diepte van de onwetendheid, uit welke alle dwating voortkomt, en welke in haar duistere schoot alle kinderen Adams alzó weggenomen heeft, dat de mens daaruit zonder arbeid, pijn en vrees niet kan verlost worden? En wat geeft ook anders te verslaan zelfs de liefde van zovele ijdele en schadelijke dingen? En wat geven te verstaan, uit deze zelfde voortkomende al die knagende zorgen, ontroeringen, droefheden, angsten, razende blijdschappen, tweedrachten, twisten, oorlogen, verraderijen, gramschappen, vijandschappen, listen, vleierijen, bedriegerijen, dieverijen, roverijen, trouweloosheden, hovaardigheid, eergierigheid, nijd, doodslag, vadermoorden, wreedheid, heftigheid, boosheid, gulzigheid, dartelheid, onbeschaamdheid, onreinheid, hoererij, overspel, bloedschande, en tegen de natuur van man en vrouw beide, zovele oneerlijke vermengingen en onreinheden, welke schandelijk zijn zelfs om te zeggen, heiligschendingen, ketterijen, lasteringen, meineden, onderdrukkingen van de onnozele, achterklappingen, bewimpelingen, valse getuigenissen, onrechtvaardige vonnissen, geweld, moorden, enz. Doch deze dingen, welke eigen zijn aan de kwade mensen, komen evenwel voort van de wortel van de dwatingen van de verkeerde liefde, met welke alle kinderen Adams geboren worden. Want aan wie is het onbekend met hoe grote onwetendheid van de waarheid, welke genoegzaam in de jonge kinderen kennelijk is, en met hoe grote overvloed van ijdele begeerlijkheid, welke zich in de kinderen reeds begint te openbaren, de mens in dit leven komt, zodanig, dat hem toegelaten wordt te leven zoals hij wil, en alles te doen zoals hij wil, dat hij dan tot deze gruwelen en boosheden welke ik hier boven genoemd heb, en meer andere welke ik niet heb kunnen noemen, óf zeg ik, tot alle, óf tot vele van dezelve zal komen. Maar dewijl de Goddelijke bestiering niet geheel verlaat de verdoemde, en dewijl God in Zijne gramschap Zijne barmhartigheden niet inhoudt, zo is ‘t, dat in de zinnen van het menselijke geslacht, tegen die duisternissen met welke wij geboren worden, maken beide, verbieding en onderwijzing, welke gesteld worden tegen al deze kwade bewegingen, hoewel zij ondertussen vol zijn van allen arbeid, moeite en pijn. Want waartoe dienen de menigvuldige afschrikkingen, welke gebruikt worden om te bedwingen, en in te houden de ijdelheden van de kinderen? Waartoe dienen de schoolmeesters, waartoe de leermeesters, waartoe de plakken, waartoe de touwen waartoe de roeden, waartoe die straf, van welke de Heilige Schriftuur zegt: dat men behoort te slaan de rug van zijn beminde Zoon, opdat hij niet ongetemd opgewast, en opdat het niet geschiede daarna, wanneer hij hard ware, dat hij dan óf in ‘t geheel niet, óf slechts met moeite zou kunnen getemd worden. Waartoe gebruikt men al deze straffen? Nergens anders toe, dan opdat de onkunde zou vermeesterd worden en de boze begeerlijkheid zou betoomd en gebreideld worden, met welke kwaden wij in deze wereld leven. Want wat geeft dit te kennen, dat wij met arbeid gedenken, en zonder arbeid vergeten; dat wij met arbeid leren, en zonder arbeid onkundig zijn; dat wij met arbeid kloek, en zonder arbeid dom zijn? Blijkt hieruit niet genoeg, waarnaar toe de verdorven natuur, evenals door haar eigen gewicht, hellende en genegen is, en hoe grote hulp zij nodig heeft, om daaruit verlost te worden? Ledigheid, traagheid, luiheid en onachtzaamheid zijn zulke gebreken, door welke de arbeid vermeden wordt, daar evenwel zelfs zodanige arbeid die nuttig en dienstig is, straf is. Maar behalve de kennelijke straffen, zonder welke

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

niet gezegd kan worden, dat zij meer willen, die iets nuttigs willen; wie zal met enige reden uitspreken, of met enige gedachten begrijpen met hoeveel en hoe grote straffen het menselijk geslacht verontrust wordt, ik meen zulke straffen niet, welke tot de kwaadheid en boosheid van de ongerechtig behoren, maar welke tot de menselijk conditie en tot de algemene ellende behoren hoe grote vrees heeft men, en hoe grote ellende vanwege het verlies van zijn ouders, en uit de rouw vanwege de schaden en uit de beschadigingen, vanwege de bedriegerijen van de mensen en hun leugens, vanwege valse vermoedens, vanwege alle geweldige boeverijen en vreemde schelmstukken, alzo van dezelve de mensen dikwijls overkomen beroving, gevangenis en banden, kekers, ballingschap, pijnigingen, afsnijding van de leden beroving van de zinnen en overweldiging van het lichaam door zulke, die het tot verzadiging van hun onkuise lust overvallen, en meer andere schrikkelijke dingen? Wat zal ik ook zeggen van de talloze menigte van de ongevallen, die vanwege het lichaam, van buiten gevreesd worden; hoe grootte ellende is er vanwege hitte, koude, onweer, regen, watervloeden, donder, hagel, bliksem, aar bevingen en aardscheuringen, overvallen van neerstortende werken, insgelijks vanwege stoornis en versaagdheid, of ook vanwege de boosheid van de dieren, vanwege zovele vergiftige kruiden, of vanwege de pijnlijke en dodelijke beten van wilde dieren, vanwege de dolheid, welke overkomt van een dolle hond, zodat zelfs een dier, dat zeer liefelijk en vriendelijk is jegens zijn heer, somtijds veel heftiger en bitterder gevreesd wordt dan zelfs de leeuwen, dewijl het zelfs de mens, dien het heeft gebeten, zó dol maakt dat hij door zijn ouders, vrouw en kinderen veelmeer gevreesd wordt dan enig dier. Aan welke gevaren staan de schepelingen bloot? Welke onheilen treffen ook hen die de wegen van de aarde betreden? Waar wandelt daar iemand, die niet overal onderworpen is aan onverwachte ongevallen? Daar komt iemand van de markt thuis, bij valt met zijn gezonde voeten, breekt één er van, en verliest op deze wijze zijn leven. Wie schijnt meer verzekerd te zijn dan hij, die zit? Eli, de priester, is evenwel gevallen van zijn stoel, waarop hij zat, en is gestorven. Voorts de landlieden, ja alle mensen die vruchten op het veld hebben, hoeveel en hoe grote onheilen vrezen zij van Hemel en aarde, of ook van schadelijke dieren? Evenwel, wanneer zij hun koren bijeenvergaderden en geborgen hebben, zijn zij gerust. Ene onverwachte overstroming van ene rivier heeft sommigen echter van veel koren somtijds plotseling beroofd en de mensen genoodzaakt, om te vluchten. Wie kan zich verzekerd houden vanwege zijne onnozelheid tegen de menigvuldige aanvechtingen van de duivels, dewijl zij zelfs, opdat men zich niet verzekerd zouden houden, de gedoopte kleine kinderen, die in de hoogste mate onnozel zijn, soms zó kwellen, dat door toelating van God daarin voornamelijk aangewezen wordt de beschreiens waardige ellende van dit leven, en de wenselijke gelukzaligheid van het andere leven? Voorts, uit het lichaam zelfs ontstaan zovele ziekten, dat die in de boeken van de medicijnmeesters niet alle begrepen zijn. In de meeste dezer ziekten, of in bijna alle, zijn zelfs de hulp en medicijnen niet dan pijnen, zodat de mensen van het verderf van de straffen door hulp van de straffen verlost worden. En heeft ook de honger de mensen er niet toe gebracht, dat zij zich niet hebben kunnen onthouden, om zelfs van mensen het vlees te eten, en, wanneer bij hen geen gestorvene mensen gevonden werden, dat zij dan door hen gedood zijn, niet alleen vreemden, maar zelfs ook hun eigen kinderen? Ja, dat zelfs moeders haar eigen kinderen met ene ongelofelijke wreedheid, die het gevolg van een vreselijk hongerlijden was, opgegeten hebben? En eindelijk zelfs de slaap, wie zou met woorden kunnen verklaren, hoe onrustig die dikwijls is door de gezichten van de dromen, en met hoe grote verschrikkingen van verscheidene dingen (welke de dromen, hoewel vals zijnde, alzo vertonen en enigszins alzo uitdrukken, dat wij die van ware dingen niet kunnen onderscheiden) de ellendige ziel daarover ontroert en verontrust is. Met deze valsheid van gezichten worden ook somtijds wakende lieden ontroerd in enige zieloten en jammerlijke vergiften, gelijk ook de boze duivels door hun menigvuldige verscheidenheid van bedriegerijen somtijds gezonde mensen

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

door zodanige gezichten bedriegen, en hoewel zij hen hierdoor niet kunnen overvoeren tot genieting van hun dingen, nochtans bedriegen zij hun zinnen alleen met ene enigszins aanradende begeerlijkheid van de valsheid. Van de ellende van deze levens verlost ons niets, dan de genade van het Zaligmakers Christus, onze Gods en onze Heren; want zulks beduidt de naam Jezus, welke betekent Zaligmaker. Deze verlossing strekt voornamelijk, opdat na dit leven ons geen ellendiger leven tot het eeuwige ontvangen, hetwelk geen leven is, maar dood. Want hoewel er in dit leven door de heiligdommen en heiligen grote vertroostingen van de bezorgdheden zijn, evenwel worden niet altijd daarom de weldaden aan hen gegeven, die ze begeren, opdat om zulks niet gezocht worde de religie, die meest moet gezocht worden om het andere leven, waarin gans geen ellenden zullen zijn. En hiertoe helpt de genade in dit ellendige leven de vromen, zodat de wederwaardigheden en rampen van dit leven door hen gedragen worden met een zeer kloek harte, dat van het te sterker is, naarmate het vaster is in het geloof. Tot deze zaak is volgens zeggen van de geleerden van deze wereld ook dienstig de filosofie of de leer van de wijsheid, welke de Goden, gelijk Tullius zegt, aan sommige weinigen waar en oprecht zuiver gegeven hebben; en van hen is aan de mensen, zegt hij, geen groter gave gegeven, en heeft ook geen groter gave kunnen gegeven worden Zo zeer worden zelfs zij, tegen wie wij handelen, in alle opzichten gedrongen, de Goddelijke genade te belijden in het hebben van de ware filosofie. Doch indien de enige hulp van de ware filosofie tegen de ellende van dit leven aan weinigen door God gegeven is, zo blijkt ook daaruit genoegzaam dat het menselijk geslacht gedoemd is om te lijden de straf van de ellende. Nu, gelijk behalve dit geen goddelijke gave (gelijk zij belijden) groter is, alzo moet men ook geloven, dat zulks van geen anderen God gegeven wordt, dan van Hem, buiten van Wie, ook naar het zeggen van hen, die vele goden eren, geen groter bestaat.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 23.

VAN DAT KWAAD, HETWELK, BEHALVE HET KWAAD, DAT AAN GOEDEN EN BOZEN GEMEEN IS, IN 'T BIJZONDER BEHOORT TOT DE ARBEID VAN DE RECHTVAARDIGEN.

Behalve het kwade van het leven, welke aan goeden en kwaden gemeen is, hebben de rechtvaardigen in hetzelve ook hun eigen arbeid, waarmee zij tegen de ondeugden strijden, zodat zij dagelijks in de aanvechtingen en gevaren van zulk een strijd verkeren, doch nu eens heftiger, dan slapper, evenwel zó, dat het vlees niet ophoudt te begeren de geest, en de geest legen het vlees; zodat wij niet doen die dingen, die wij willen met vertering van al onze kwade begeerte, maar deze zelfde begeerte maken wij door de hulp Gods, zoveel wij kunnen aan ons zelf onderdanig met in dezelve niet te bewilligen; zodat wij gestadig waakzaam zijn, opdat geen waarschijnlijke mening ons bedriegt; opdat geen doortrapte listige reden ons vervoert; opdat gene duisternis van enige dwating ons verblinde, opdat hetgeen goed is, niet geloofd worde kwaad te zijn, en wat kwaad is, niet geloofd worde goed te zijn; opdat niet enige vrees ons aftrekke van hetgeen wij behoren te doen; opdat niet enige begeerte daarentegen tot hetgeen wij niet behoren te doen, ons drijft; opdat de zon over onze toorn niet onderga; opdat de vijandschap ons niet tergt om kwaad met kwaad te vergelden; opdat ons niet wegrukt en verslinde ene oneerlijke en ongematigde droefheid; opdat ons geen ondankbaar gemoed aanbrengt ene slapheid in het mededelen van de weldaden; opdat door geen lasterende geruchten de goede consciëntie vermoeid worde; opdat geen lichtvaardig en onbedacht vermoeden tegen een ander ons bedriegt; opdat geen vals vermoeden tegen ons bij een ander ons kleinmoedig maakt; opdat de zonde niet heerst in onze sterfelijke lichamen om te gehoorzamen zijne lusten; opdat onze leden niet aangeboden worden om wapenen van de ongerechtigheid te zijn tot de zonde, opdat het oog niet volgt de begeerte; opdat de begeerte van te wreken, niet overwint; opdat ons gezicht of onze gedachte ons niet houd op datgene, waarin een kwaad vermaak is, opdat geen ongeschikt of oneerlijk woord gaarne gehoord worde; opdat niet gedaan worde hetgeen ongeoorloofd is, al is 't, dat wij daartoe lust hebben; opdat ook in dezen strijd, vol zijnde van allen arbeid van gevaren, niet gehoopt worde, dat men de victorie zal verkrijgen door onze krachten, of, verkregen hebbende, dat men die zal toeschrijven aan onze krachten; maar men moet die toe eigenen aan de genade van Hem, van wie de apostel zegt: 'ik dank mijn God, die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus' (1 Corinthiers 15). In zijn brief aan de Romeinen zegt dezelfde apostel 'in al dezen zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem, die ons liefgehad heeft.' En evenwel moeten wij ook welen, met hoe grote kracht wij tegen de ondeugden strijden, of ook dat wij de ondeugden overwinnen en te onderbrengen, dat ons echter, zolang wij in dit lichaam zijn, geen reden ooit kan ontbreken, waarom wij tot God hebben te zeggen: vergeef ons onze schulden. Maar in dat koningrijk, waar wij altijd met onze onsterfelijke lichamen zullen zijn, aldaar zullen wij geen strijd hebben, noch schulden, welke ook nergens en nooit geweest zouden zijn, indien onze natuur, gelijk zij oprecht geschapen is geweest, ook oprecht gebleven ware. En alzo behoort deze onze strijd (waarin wij dus aan vele gevaren onderworpen zijn, van welke wij door de laatste victorie begeren verlost te worden) mede tot de kwaden dezes levens, hetwelk wij door het getuigenis van zovele en zo grote kwaden, bewezen hebben, verdoemd te zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 24.

VAN HET GOEDE, WAARMEE DE SCHEPPER DIE LEVEN, AAN DE VERDOEMENIS ONDERWORPEN ZIJNDE, VERVULD HEEFT.

Nu heeft men voorts ook te bemerken, aangaande de ellende van het menselijk geslacht, in welke de gerechtigheid van Hem, die straft, geprezen wordt, met hoedanig en hoeveel goeds de goedheid van Hem, die alles, wat Hij geschapen heeft, ook bestuurt, deze ellende vervuld heeft, vooreerst die zegening, welke Hij uitgesproken had voor de zonde, zeggende: wast en vermenigvuldigt, en vervult de aarde, dezelve heeft Hij niet willen inhouden ook na de zonde; alzo in het verdoemde geslacht is gebleven de gegeven vruchtbaarheid. En die wonderlijke kracht van de zaden, ja die nog veel wonderlijker kracht, door welke de zaden gemaakt worden, inwendig ingedrukt zijnde in de menselijke lichamen, ja enigszins in dezelve gewrocht zijnde, heeft het gebrek van de zonde niet kunnen wegnemen, waardoor nochtans ons ingedreven is de noodzakelijkheid van het doods. Maar in het menselijk geslacht loopt tezamen het kwaad, dat van de telenden getrokken wordt, en het goed, dat van de Scheppende gegeven wordt. Nu, in het oorspronkelijk kwaad zijn 2 dingen, nl. de zonde en de straf. In het oorspronkelijk goed zijn 2 andere dingen, nl. de voortteeling en medefatsoenering. Maar van deze kwaden, waarvan het éne gekomen is van onze stoutheid, nl. de zonde, en het andere van het oordeel Gods, nl. de straf, hebben wij reeds genoeg gesproken. Nu heb ik voorgenomen te spreken van de goederen Gods, welke Hij ook zelfs aan de verdorven en verdoemde natuur gegeven heeft, of tot nu toe nog geeft. Want met het verdoemen heeft Hij hen niet óf geheel weggenomen, hetgeen Hij gegeven had, want dan zouden zij gans niet zijn, óf hen geheel buiten Zijne macht verstoten, als Hij hen tot straf onder de duivel gesteld heeft, want zelfs ook de duivel heeft Hij niet vervreemd van Zijne heerschappij; want dat van de duivels natuur blijft beslaan, dat doet Hij Die de alleropperste is. Zo dan, van die 2 goeden, welke wij genoemd hebben, heeft God vergund, dat als van een zekere fontein van Zijn goedheid op die natuur, die door de zonde verdorven en door de straf verdoemd is, zou vloeien de voortteeling, welke Hij door Zijne zegening in de eerste werken van de wereld gegeven heeft, van welke werken Hij ten zevende dage gerust heeft. Nu, de medefatsoenering in dat Zijn werk is zó verre en zóveel als Hij nu werkt; want indien Hij Zijne krachtige mogendheid aan de dingen onttrekt, kunnen zij niet voortgaan, en kunnen ook niet in hun afgemeten bewegingen hun tijden volbrengen, en zullen ook ganselijk niet blijven in datgene, waarin zij enigszins geschapen zijn. Alzo dan heeft God de mens geschapen, dat Hij hem ook toegevoegd heeft ene zekere vruchtbaarheid, waardoor hij andere mensen zou voorttelen. Deze voortteling kracht heeft God aan sommige mensen benomen, zo dat zij onvruchtbaar geweest zijn; evenwel heeft Hij het menselijk geslacht niet benomen de zegening van de voortteeling, die Hij eenmaal aan de 2 eerst samen gevoegde mensen gegeven heeft. Deze voortteeling dan, al is zij door de zonde niet weggenomen, is evenwel niet zó als zij geweest zou zijn, indien niemand gezondigd had. Want de mens, nadat hij gezondigd heeft, in ere gesteld zijnde, wordt vergeleken bij het vee, en evenals dit teelt hij voort, maar evenwel is in hem niet geheel uitgeblust zijne rede, daar hij gemaakt is naar het evenbeeld van God. Nu, indien tot deze voortteling niet bijgevoegd werd zijne medefatsoenering, zou dezelve niet kunnen voortlopen in gelijke gedaante en manieren van zijn geslacht. Want al hadden de eerste mensen gene hinderen verwekt, toch had God de aarde met mensen kunnen vervullen, indien Hij zulks gewild had; want op dezelfde wijze als Hij één mens geschapen heeft, had Hij alle mensen kunnen voortbrengen. De mens zaait en plant, maar God geeft de wasdom, en door die wasdom vertonen planten en zaden zich in die heerlijkheid, waarin wij ze aanschouwen. Het is God, die ene onlichamelijke en ene lichamelijke natuur, van welke de eerste

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

gebiedt, en de andere onderdanig is, op ene wonderlijke wijze tezamen voegt en tezamen bindt, en daar door een levend schepsel maakt, welk werk zo groot en wonderlijk is, dat het niet alleen in de mens, die een vernuftig dier is, en veel uitnemend en heerlijker dan alle aardse dieren, maar zelfs ook in de allerkleinste vlieg voor hem, die de zaak wel en aandachtig overlegt ene verwondering de gemoeds aanbrengt, en de mens alzo stemt tot lof van het Scheppers. Het is God, die de menselijke ziel verstand gegeven heeft, doch alzo, dat dit vernuft en verstand in een jong kind enigszins als opgesloten en verborgen is, evenals of er niets in hetzelve was; maar het verstand en vernuft, dat in het jonge kind nog sluimert, heeft men daarna op te wekken en te oefenen in die jaren, waarin het bekwaam is om wetenschap en lering te begrijpen, en ook bekwaam tot de aanneming van de waarheid en tot de liefde van het goede, in welke bekwaamheid hij heeft aan te nemen de wijsheid, en daar benevens moet hij ook voorzien zijn van alle deugden, opdat hij daardoor wijs, kloek, matig en rechtvaardig strijde tegen alle dwatingen en andere aangeboren ondeugden en gebreken, en dezelve overwinnen alleen door begeerte van het hoogste en onveranderlijke goed. Maar wie zal behoorlijk kunnen uitspreken of bedenken welk een groot goed en welk een wonderlijk werk van het Almachtige dit is? Want behalve de kunst van wél te leven, en van te komen tot de onsterfelijke gelukzaligheid, welke deugden genaamd worden en welke alleen door de genade Gods, die in Christus is, aan de kinderen van de belofte en van het koningrijk gegeven worden, zijn er door het menselijk vernuft niet zo vele en zo grote kunsten, eensdeels nodig, anderdeels willekeurig, gevonden en geoefend, dat die zo uitnemende kracht van verstand en rede, die zij betoont zelfs in het begeren van die dingen, welke overtollig, ja zelfs gevaarlijk en verderfelijk zijn, genoegzaam betuigt welk een groot goed hij heeft in de natuur, in welke hij al die dingen heeft kunnen vinden, of leren, of oefenen. Want wie zal kunnen uitspreken tot welke wonderlijke en onbegrijpelijk werken van kleding en getimmerten ‘s mensen vernuft gekomen is? Wie kan zeggen, welke vorderingen de mens gemaakt heeft in landbouw en scheepvaart, in het vervaardigen van vaten, beelden en schilderijen? Wie kan bepalen hoe ver de mens het gebracht heeft in het vangen, doden en temmen van onvernuftige dieren? En wie kan alle vergiften, alle wapen, alle soorten van oorlogswerken opnoemen, die door ‘s mensen vernuft bedacht en gemaakt zijn? Wie kan zeggen hoeveel medicijnen en hulpmiddelen door ‘s mensen vernuft aangewend zijn om zijne gezondheid te behouden of te verkrijgen? En hoe groot zijn niet de vorderingen, die de mens gemaakt heeft in taal en dichtkunst! Hoeveel speel instrumenten en hoeveel zangwijzen heeft niet de mens uitgevonden om het oor te strelen? En welke grote vorderingen hebben de mensen gemaakt in reken- en meetkunde, en met hoe grote kloekheid van verstand hebben zij de loop van de sterren berekend! Zo dan, naardien God de schepper is van deze grote en heerlijke natuur, en Hij alles bestuurt wat Hij gemaakt heeft, en dewijl Hij ook de hoogste macht en de hoogste gerechtigheid heeft, zo is ‘t, dat deze natuur nooit in deze ellende zou vervallen zijn, en dat dezelve nooit uit deze ellende in de eeuwige straffen (waarvan alleen zij uitgezonderd worden, die verlost zullen worden) zou gegaan zijn, tenware, dat er ene al te grote zonde in de eerste mens, van wie alle anderen voortgesproten zijn, voorafgegaan was. En voorts in het lichaam, hoewel het de sterfelijkheid met de dieren gemeen heeft, ja hoewel menig dier de mens in sterkte overtreft; hoe grote goedheid Gods en welk ene wijze voorzienigheid blijkt daarin niet! Zijn niet de leden van de zinnen en alle andere leden zo gepast op hun plaats gesteld en geschikt, en is ook niet tevens de gedaante, het maaksel, de lengte en de ganse gestalte van het gehele lichaam zodanig, dat zulks genoeg te kennen geeft, dat het gemaakt is ten dienste van de redelijke ziel? Want de mens is niet geschapen gelijk de dieren, die zonder vernuft zijn en hun blik naar de aarde gericht hebben, maar de gestalte van zijn lichaam is recht opgeheven naar de Hemel, en vermaant hem, om wijs te zijn in de dingen, die daarboven zijn. Voorts, welk ene wonderlijke beweeglijkheid is er aan de tong en aan de handen gegeven, geschikt en gepast zijnde

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

om te spreken en te schrijven, en ook om uit te voeren het werk, dat aan zeer vele kunsten en ambten verbonden is. Toont dit niet genoegzaam aan hoedanige ziel te dienen, zodanig werk bijgevoegd is? En al neemt men ook alle noodzakelijkheden van de werkingen weg, zo is nochtans in dit lichaam de overeenstemming van alle delen zo overvloedig en schoon, dat gij niet recht zou kunnen weten of de Schepper meer acht genomen heeft op het nut dan op de schoonheid van hetzelve; want wij zien, dat in dit lichaam niets geschapen is om alleen nut te doen, maar dat het ook levens schoonheid heeft; doch zulks zou ons nog veel duidelijker blijken, indien wij de werken van de Schepper juister konden beoordelen en wisten, in welk een nauw verband de delen onderling tot elkander staan. Doch de inwendige delen van het menselijk lichaam, zoals zenuwen, hersenen en ingewanden zijn voor ons oog verbogen. Want al hebben ook sommige medicijnmeesters, die zij Anatomicos, d.i. opsnijders en ontleders van de menselijke leden noemen, vaneen gescheurd de lichamen van de doden, of van hen, die onder de handen van zulk een medicijnmeester stierven, om daardoor gewaar te worden hoe en waar men ieder gebrek behoort te helpen, toch is de kennis van het menselijk lichaam nog zeer gebrekkig. Doch er zijn ook enige dingen zó gesteld in het lichaam, dat die alleen schoonheid hebben, en geen gebruik, zoals de borst van de man, zijn aangezicht, hetwelk een baard heeft, die daar niet is tot bescherming, van zijn aangezicht, maar welke dient tot ene mannelijke versiering, gelijk zulks genoegzaam de zuiver naakte aangezichten van de vrouwen te kennen geven, welke, alzo zij zwakker zijn dan de mannen, ongetwijfeld dan allermeest zou passen, alzo beschermd te worden. Indien dan niemand betwijfelt, dat er een lid is onder al deze zichtbare leden, of het is alzo tot enig werk toegeëigend, dat het ook tegelijk wélschikkelijk en schoon is, en daar benevens, indien er ook enige leden zijn, die alleen welschikkelijkheid en schoonheid hebben, en niet enige nuttigheid of gedienstigheid, zo meen ik daaruit, dat lichtelijk kan verstaan worden, dat in de schepping van het lichaam de waardigheid en welschikkelijkheid gesteld zijn boven de noodzakelijkheid. Want de noodzakelijkheid zal voorbijgaan, en de tijd zal komen, dat wij onder elkander alleen de schoonheid zonder onkuise lust, zullen genieten, hetwelk bijzonder moet gestrekt worden tot lof en prijs van de Schepper, tot Wie in zekere psalm gezegd wordt: Gij hebt belijdenis en schoonheid aangetogen. Voorts alle andere schoonheid en nuttigheid van alle andere schepselen, welke aan de mens, hoewel hij uitgeworpen is en verdoemd tot deze arbeid en deze ellende, door de goddelijke goedheid en mildheid vergund is, om te aanschouwen en te gebruiken; met welke reden zou die ooit uitgesproken en geëindigd kunnen worden, gelijk die beslaat in de menigvuldige schoonheid van Hemel, aarde en zee, alsmede in die zo grote overvloed van het lichts en in de wonderlijke schoonheid van dat licht. Verder in zon, maan en sterren, in groenschaduwende bossen, in de kleuren en geuren van de bloemen, in de menigte van de liefelijk zingende en schoon geschilderde vogeltjes, in de velerlei gedaanten en verschillende maaksels van zo vele en ook zo grote dieren, van welke die het meest bewonderd worden, die het kleinst van lichaam zijn; want over de werken van de mieren en bijen verwonderen wij ons meer, dan over de grote lichamen van de watvissen. Voorts in dat grote schouwspel van de zee, dewijl zij verscheidene kleuren, evenals klederen aantrekt; want somtijds is zij groen, en dat op verscheidene wijzen; somtijds is zij purperrood, en dan eens is zij blauw. Nu, gelijk zij somtijds met vermaak aanschouwd wordt, alzo is het dat zij somtijds ook ontroerd wordt, en daarvan komt van het te meer zoetigheid, dewijl zij de aanschouwer alzo vermaakt, dat zij niet onderwerpt noch verbreekt hen, die te scheep varen. Wat zal ik ook zeggen van de groten overvloed van spijs tegen de honger? Wat van de verscheidenheid in smaak tegen de watging van de natuur, die van God ingevloeid is en niet door kunst of arbeid van de koks verkregen is? Welke grote diensten bewijzen ons niet vele dingen om onze gezondheid te behouden, of terug te verkrijgen? Hoe aangenaam is het, dat dag en nacht elkander geregeld

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

afwisselen en opvolgen! En hoe liefelijk en aangenaam is de verkoelende lucht! Hoeveel stof, om er klederen van te vervaardigen, verschaffen ons bomen en dieren!

Ja, wie zou alles kunnen verhalen, wat de mens tot nut dient en zijn leven op aarde veraangenaamt? Al deze dingen zijn vertroostingen van de ellendige en verdoemden, maar gene beloningen van de gelukzaligen. Welke heerlijke dingen moeten dan de beloningen van de gelukzaligen zijn, indien deze dingen zoveel, zodanig en zó groot zijn! Wat zal Hij hem geven, dien Hij van tevoren geschikt heeft ten leven, Hij zeg ik, Die zodanige dingen zelfs aan hem gegeven heeft, die Hij van tevoren geschikt heeft tot de dood? Wat goeds zal Hij in dat gelukzalig leven hen doen ontvangen, voor wie Hij gewild heeft, dat Zijn eniggeboren Zoon zulk een groot kwaad tot de dood toe zou lijden? Daarom zegt ook de apostel Paulus, als hij spreekt van hen, die tot dat Rijk gepredestineerd zijn, aldus: Die Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar Hem voor ons allen heeft overgegeven, zal Die ons ook met Hem niet alle dingen schenken? Als deze belofte vervuld zal worden, wat en hoe zullen wij dan zijn? Welk goeds zullen wij in dat Koningrijk ontvangen, dewijl wij door het sterven van Christus reeds zodanig onderpand voor ons verkregen hebben? Hoedanig zal de geest van het mensen zijn, hebbende gans gene verdorvenheid, onder welke zij ligt, of onder welke zij zich buigt, noch tegen welke zij gans prijselijk strijdt, alzo zij in ene allervreedzaamste deugd volkomen zal zijn? Hoe grote, hoe schone, hoe zekere wetenschap van alle dingen, zonder enige dwating en zonder enige arbeid, zal daar zijn, waar de wijsheid Gods uit Zijn eigen fontein zal gedronken worden met de hoogste gelukzaligheid, zonder enige zwarigheid. Hoedanig zal het lichaam zijn, dat, geheel de geest onderworpen en daarvan genoegzaam levend gemaakt zijnde, aan geen onderhoud van spijzen gebrek zal hebben? Want het lichaam zal niet natuurlijk, maar het zal geestelijk zijn, hebbende wel een wezen van het vlees, maar alzo, dat het is zonder enige vleselijke verderfelijkheid.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 25.

OVER DE HARDNEKKIGE BOOSHEID VAN HEN DIE BESTRIJDEN DE OPSTANDING VAN HET VLEES, WELKE ECHTER, GELIJK GEZEGD IS, DE GEHELE WERELD GELOOFT.

Maar aangaande het goede van de ziel, dat de gelukzaligste na dit leven genieten zal, daarin verschillen ons niet die vermaarde filosofen, welke twisten over de opstanding van het vlees, want zoveel zij kunnen loochenen zij die, maar velen, die ze geloven, hebben weinigen, die ze loochenen, achtergelaten, want geleerden en ongeleerde, wijzen dezer wereld en onwijze zijn met gelovige harten bekeerd tot Christus, die, wat hun vreemd schijnt te zijn in Zijne opstanding aangewezen heeft. Want de wereld heeft geloofd, wat God voorzegd heeft, die ook voorzegd heeft, dat de wereld ook zelfs deze zaak zou geloven; want het is geenszins alzo, dat hij door de boze toverkunsten van Petrus zou gedrongen geweest zijn deze dingen zo lang tevoren te voorzeggen, om te dienen tot lof van hen, die het zouden geloven. Want het is die zelfde God voor Wie, gelijk ik meermalen gezegd heb, de goden zelfs verschrikt zijn, gelijk Porphyrius zulks belijdt en het ook begeert te bewijzen door de antwoorden zijner goden, ja! die hij alzo geprezen heeft, dat hij Hem noemt God, de Vader en de Koning. Daarom, verre moet het zijn, dat, wat hij voorzegd heeft, alzo zal verstaan worden gelijk zij willen, welke dat met de wereld niet geloofd hebben, wat hij voorzegd heeft, dat de wereld zoude geloven. Waarom geloven zij dan niet veel liever alzo, gelijk zolang tevoren voorzegd is, dat de wereld zou geloven, en niet gelijk enige weinigen snateren, welke met deze wereld, omdat daarvan voorzegd is, dat zij zulks zal geloven, niet willen geloven? En indien zij ook willen zeggen, dat het op ene andere wijze te verstaan is, en dat daarom en om dezer oorzaak wille, opdat zij, door te zeggen dat en valsheden beschreven zijn, gene lastering aan dien God doen, Dien zij zulk een groot getuigenis geven, zo is ‘t evenwel, dat zij zo grote of veel groter lastering aan Hem doen, indien zij zeggen, dat dezelve anders te verstaan is, en niet, gelijk de wereld dezelve geloofd heeft, alzo hij dezelfde wereld, die zulks geloven zou, geprezen, beloofd en zelfs vervuld heeft. Waarom kan Hij niet maken, dat het vlees weder opstaat en in van de eeuwigheid leeft. Of zal men daarom niet geloven, dat Hij zulks doen zal, dewijl het kwaad is en God onbetamelijk? Maar van Zijne almacht, waardoor Hij zovele en zo grote ongelofelijke dingen doet, hebben wij reeds vele dingen gezegd. Doch indien zij hierop iets willen vinden, dat de Almachtige niet kan, ziet! daar hebben zij ook iets; ik zal het zeggen: Hij kan niet liegen. Maar laat ons van derhalve geloven, wat Hij kan, en daarentegen niet geloven, wat hij niet kan; alzo, niet gelovende, dat Hij liegen kan, laat ze geloven, dat Hij doen zal, wat Hij beloofd heeft te zullen doen; en laten zij alzo geloven, gelijk de wereld geloofd heeft, door welke geloofd is, wat Hij tevoren voorzegd, geprezen, beloofd, en nu reeds betoond heeft. Doch waaruit bewijzen zij, dat dit kwaad zou zijn? Aldaar zal gene verderfelijkheid zijn, welke een kwaad is van het lichaam. Van de orde van de elementen hebben wij reeds gehandeld; van alle andere gissingen en bedenkingen van de mensen hebben wij ook genoeg gezegd, en hoe groot in dat onverderfelijke lichaam de lichtheid van hun beweging zal zijn, hebben wij uit de goede welgemachtigde gestalte dezer tegenwoordige gezondheid, welke op generlei wijze met die onsterfelijkheid te vergelijken is, in het van derde boek van dit deel, zoals ik meen, genoegzaam aangetoond; van derhalve laat gelezen worden de boven verhandelde dingen van dit werk door hen, die ze óf niet gelezen hebben, óf willen herhalen, wat zij gelezen hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 26.

HOE DE BESCHRIJVING VAN PORPHYRIUS (WAARDOOR BIJ HEM GEACHT WORDT, DAT DE GELUKZALIGE ZIELEN TE ENENMALE ALLE LICHAMEN BEHOREN TE VLIEDEN) DOOR DE LEER VAN PLATO TENIETGEDAAN WORDT, WELKE ZEGT, DAT DE OPPERSTE GOD AAN DE GODEN BELOOFD HEEFT, DAT ZIJ NIMMERMEER ZULLEN ONTBLOOT EN UITGETOGEN WORDEN VAN HUN LICHAMEN.

Maar zeggen zij, Porphyrius zegt: 'dat de ziel alle lichamen moet vlieden, opdat zij gelukzalig zij.' Alzo baat het niet, dat wij gezegd hebben, dat het lichaam onverderfelijk zal zijn, indien de ziel niet gelukzalig zal zijn, tenware, dat zij alle lichamen vlieden. Maar hiervan heb ik ook in het voorverhaald boek, zoveel nodig was, verhandeld, doch daar vandaan zal ik hier nu alleen ene zaak verhalen. Laat hun aller meester Plato zijne boeken verbeteren, en laat hij zeggen, dat hun goden hun lichamen, opdat zij gelukzalig mogen zijn, zullen vlieden, dat is: dat zij zullen sterven, welke hij gezegd heeft, dat in de hemelse lichamen besloten zijn, aan wie evenwel God, door Wie zij gemaakt zijn, teneinde zij wel gerust zouden zijn, beloofd heeft de onsterfelijkheid, dat is: een eeuwig blijven in dezelfde lichamen, niet vanwege hun natuur, die zulks heeft, maar vanwege Zijn raad, die zulks vermag, met welke spreuk hij ook tenietdoet hetgeen zij zeggen, nl. dat men niet heeft te geloven de opstanding van het vlees, omdat het onmogelijk is. Want openlijk en heimelijk, volgens diezelfde filosoof, heeft die God, die niet gemaakt is, wanneer hij aan de goden, die door Hem gemaakt zijn, de onsterfelijkheid belooft, gezegd, dat Hij doen zal, hetgeen onmogelijk is. Want alzo verhaalt Plato, dat die zelfde God gesproken heeft 'aangezien gij lieden uwen oorsprong hebt, zo mocht gij niet onsterfelijk en niet onvergankelijk zijn; nochtans zult gij niet van anderen gesloopt worden, en geen nood dringingen van de dood zullen u ombrengen, want die zullen niet sterker zijn dan mijn raad, welke veel sterker band is, om u lieden in eeuwigdurendheid te behouden, dan die dingen zijn, waarmee gijlieden tezamen gebonden bent.' Indien men niet dom, ja! niet doof wil zijn, zo zullen allen, die dit horen geenszins daaraan twijfelen, of volgens Plato is aan de gemaakte goden door die God, die hen gemaakt heeft, zulks beloofd, wat onmogelijk was; want Hij, die zegt: gijlieden kunt niet onsterfelijk zijn, maar door Mijn wil evenwel zult gij onsterfelijk zijn; wat zegt hij hiermee anders, dan dat zij zullen worden, wat zij niet kunnen zijn! diegene dan zal een onverderfelijk, onsterfelijk en geestelijk vlees opwekken, welke volgens Plato beloofd heeft, zulks te zullen doen, wat onmogelijk is van derhalve, wat roepen zij nog, dat onmogelijk is, hetgeen God beloofd heeft; terwijl wij daarentegen zeggen, dat God, die ook zelfs naar het zeggen van Plato, onmogelijke dingen doet, dit doen zal van derhalve, opdat de ziel gelukzalig zij, zo moet men niet alle lichamen vlieden, maar een onverderfelijk lichaam aannemen. En in welk onverderfelijk lichaam zal zij beter en gevoeglijk zich verblijden, dan in dat lichaam, waarin zij gezucht hebben toen het verderfelijk was? Want in hen zal op zodanige wijze niet zijn die jammerlijke begeerte, welke Virgilius uit Plato gesteld heeft, nl. 'dal zij wederom beginnen te willen wederkeren in hun lichamen,' op zodanige wijze, zeg ik, zullen zij gene begeerte hebben om in hun lichamen weder te keren, dewijl zij de lichamen, waarin zij begeren weder te keren, met zich zullen hebben, en die alzo zullen hebben, dat het nimmermeer zijn zal, dat zij die niet zullen hebben, en dat het ook nimmermeer zijn zal, dat zij die door enigen dood geheel, of voor enige tijd zullen afleggen.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 27.

VAN DE TEGENSTRIJDIGE BESCHRIJVINGEN VAN PLATO EN PORPHYRIUS, IN WELKE GEEN VAN BEIDEN VAN DE WAARHEID ZOU AFDWALEN; ZO DE EEN DE ANDER WAT WEEK.

Plato en Porphyrius ondertussen hebben ieder enige bijzondere dingen gezegd, en indien zij met elkander hadden kunnen overleggen, zouden zij wellicht Christenen geworden zijn. Plato heeft gezegd, dat de zielen in van de eeuwigheid niet kunnen zijn zonder lichamen, en daarom heeft hij ook gezegd, dat de zielen van de wijzen, hoewel na een lange tijd, weer tot hun lichamen zullen keren; Porphyrius heeft gezegd, dat de allerzuiverste ziel, wanneer zij wedergekeerd zal zijn tot de Vader, nimmer tot de ellende van deze wereld zal wederkeren. Nu, hierover, indien Plato, wat hij naar waarheid gezien heeft, overgegeven had aan Porphyrius, nl. ‘dat de allerzuiverste zielen van de rechtvaardigen en wijzen tot hun menselijke lichamen zullen wederkeren,’ en indien Phorphyrius, wat hij naar waarheid gezegd heeft, overgegeven had aan Plato, nl. ‘dat de heilige zielen nimmermeer zullen wederkeren tot de ellende van dit verderfelijk lichaam,’ zodanig, dat, indien hiervan niet ieder in ‘t bijzonder het zijne gezegd had, maar dat zij óf tezamen, óf ieder bijzonder dit gezegd hadden, zo meen ik, dat zij dan ook dit gevolg zouden gezien hebben, nl. dat de zielen zullen wederkeren tot de lichamen, en dat zij zulke lichamen zullen ontvangen, waarin in gelukzalig en onsterfelijk mogen leven; want volgens Plato zullen de heilige zielen tot de menselijke lichamen wederkeren, en volgens Porphyrius zullen de heilige zielen niet wederkeren tot de ellende dezer wereld. Laat Plato met Porphyrius zeggen ‘de zielen zullen niet wederkeren tot de ellende,’ zo zullen zij daarin dan straks met elkander samen stemmen, dat zij tot zulke lichamen zullen wederkeren, waarin zij geen ellenden zullen lijden, hetwelk dan hetwelk dan hetzelfde zal zijn, wat God beloofd heeft, nl. ‘dat de gelukzalige zielen in van de eeuwigheid met haar eeuwig vlees zullen leven.’ En dit zelfde, zoals ik meen, zouden zij beiden ons lichtelijk toestaan, nl. alzo zij belijden, dat de zielen van de heiligen weder zullen keren tot onsterfelijke lichamen, dat zij ook zouden toelaten, dat zij zullen wederkeren tot haar eigen lichamen, waarin zij de ellenden van deze wereld geleden hebben, en waarin zij God, om bevrijd te zijn van zodanige ellenden, godvruchtig en getrouw geëerd hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 28.

WAT PLATO, LABEUS EN OOK VARRO TOT HET WARE GELOOF VAN DE OPSTANDING HADDEN KUNNEN BIJBRENGEN, INDIEN HUN MENINGEN IN EEN GEVOELEN OVEREEN GEDRAGEN WAREN.

Sommigen van de onzen, die Plato beminnen om zijne allerheerlijkste manier van spreken en om andere dingen, waarin hij waarachtig gevoeld heeft, dat wil zeggen waarin zijn gevoelen met de waarheid overeenkwam, zeggen, dat hij ook iets gelijk met ons van de opstanding van de doden gevoeld heeft, hetwelk Tullius in zijn boek van de republiek alzo aanroert, dat hij zegt, dat hij veelmeer daarmede als gespeeld heeft, dan dat hij zou hebben willen zeggen, dat hij zulks met waarheid zei; want in zijne reden voert hij in een mens, die weer levend geworden was, en zegt. dat hij enige dingen verhaald heeft, die met de Platonische leringen overeenkwamen. Labeus zegt, dat er ook twee op enen dag gestorven zijn, en dat zij elkander tegemoet gekomen zijn op zekere weg, en dat hun daarna gelast is, om weder te keren tot hun lichamen, en dat zij met elkander overeengekomen zijn, om als vrienden te leven, en dat zulks ook gebeurd is tot dat zij eindelijk stierven. Maar deze schrijvers hebben verteld, dat er zodanige opstanding van het lichaam geschied is, als geweest zijn de opstandingen van hen, die wij weten opgestaan te zijn en in dit leven hersteld te zijn, doch niet op zodanige wijze dat zij niet meer zouden sterven. Maar iets wonderlijks stelt Marcus Varro in zijn boek dat hij geschreven heeft van de afkomst van het Romeinse volk, wiens eigen woorden ik, goed gevonden heb hier te stellen. Enige waarnemers van de geboorten van de mensen, zegt hij, hebben geschreven, dat er in het vernieuwen van de mensen ene wederbaring is, welke de grieven palingenesian noemen. Deze geschiedt volgens hun schrijven na verloop van enige jaren, zijnde 440, zodat dan hetzelfde lichaam en dezelfde ziel, die te eniger tijd in de mens tezamen gevoegd waren, wederkeren tot hun vorige samenvoeging. Deze Varro, of deze waarnemers van de geboorten van de mensen (wie zij zijn, weet ik niet, want hun namen verhaalt hij niet, van wie gevoelen hij verhaald heeft) hebben iets gezegd, dat, hoe wel het vals is (want, wanneer de zielen wedergekeerd zullen zijn tot haar eigen lichamen, zullen zij die nimmermeer verlaten) evenwel maakt dit krachteloos en doet te niet vele van hun redenen van de onmogelijkheid, welke zij tegen ons uitkakelen en snateren. Want zij, die dit gevoelen, of gevoeld hebben, meenden, dat het niet kon geschieden of dat het onmogelijk was, dat de dode lichamen, verdwenen zijnde in de lucht, veranderd zijnde in stof, in as, in waterachtige vochtigheden, in de lichamen van de dieren, die hen gegeten hebben, of ook zelfs van de mensen, dat, zeg ik, zulke verteerde lichamen zouden wederkeren tot hetgeen zij tevoren geweest zijn van derhalve, Plato en Porphyrius, of liever allen, die hen beminnen en nog leven, indien zij met ons overeen dragen, dat de heilige zielen tot de lichamen zullen wederkeren, gelijk Plato zegt, en dat dezelve evenwel niet tot enige ellende zullen wederkeren, gelijk Porphyrius zegt, opdat daaruit mag komen zulk een gevolg als het Christengeloof predikt, nl. dat de zielen zodanige lichamen zullen ontvangen, waarin zij zonder enig kwaad in van de eeuwigheid gelukzalig zullen leven; laat ze dan daarmee bijnemen deze spreuk uit Varro, nl. dat zij tot haar eigen lichamen zullen wederkeren, waarin zij tevoren geweest zijn, zo zal de ganse zwarigheid van de opstanding van het vlees in van de eeuwigheid bij hen gesloten en geëindigd zijn.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 29.

VAN DE HOEDANIGHEID VAN HET GERICHT, WAARDOOR DE HEILIGEN IN DE TOEKOMSTIGE WERELD GOD ZULLEN ZIEN.

Maar laat ons nu zien, met de hulp van God, wat de heiligen zullen doen of werken in hun onsterfelijke en geestelijke lichamen, als nl. hun vlees niet vleselijk, maar geestelijk leeft, Voorwaar, hoedanig hun werking, of veel liever hun rust en stilte zal zijn, weet ik niet, indien ik de waarheid wil zeggen, want ik heb zulks nooit door de zinnen van het lichaam gezien; doch indien ik zeg, dat ik zulks met mijn gemoed d.i. met mijn verstand gezien heb, hoe klein is toch ons verstand bij die uitnemendheid! Want aldaar is de vreze Gods, welke, gelijk de apostel zegt, alle verstand te boven gaat. En welk verstand anders, dan het onze of veellicht ook dat van alle heilige engelen; want men heeft niet te menen, ook dat van God. Indien dan de heiligen in de vrede Gods zullen leven, voorwaar zo zullen zij in die vrede leven, welke buiten twijfel ons verstand te boven gaat. Doch indien zij ook het verstand van de engelen te boven gaal, zodat Hij hen niet schijnt te hebben uitgezonderd, wanneer Hij zegt ‘alle verstand,’ zo moeten wij het nemen alzo gezegd te zijn, dewijl wij de vrede Gods, waardoor God bevredigd is, alzo niet kunnen weten, noch ook enige engelen, gelijk God die weet. Buiten twijfel dan gaat het alle verstand te boven, behalve het Zijne; maar aangezien wij ook op onze wijze Zijne vrede deelachtig geworden zijn, zo zullen wij ook in en tussen ons, en met Hem een allerhoogste vrede bezitten. En op die manier weten de heilige engelen dezelve op hun wijze, maar de mensen nu ter lijd weten zulks verre daar beneden, hoe zeer zij ook in kloekheid van verstand uitmunten. Want men heeft aan te merken, hoe groot die man geweest is, welke gezegd heeft: ‘wij bekennen ten dele, en wij profeteren ten dele; doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal, hetgeen ten dele is, tenietgedaan worden. Want wij zien nu door ene spiegel in ene duistere rede, maar alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangericht.’ (1 Corinthiërs 13:9-12) En alzo zien nu de heilige engelen, welke ook onze engelen genaamd zijn, overmits wij, verlost zijnde van de macht van de duisternis, en ontvangen hebbende het onderpand van de geest, overgevoerd zijn tot het Koningrijk van Christus, en dienvolgens ook begonnen zijn te behoren tot die engelen, met welke wij die Heilige en allerzoetste Stad Gods, van welks wij nu zovele boeken geschreven hebben, gemeen zullen hebben. Alzo zijn zij dan onze engelen, die engelen Gods zijn, gelijk Christus Gods en onze Christus is. Zij zijn God, dewijl zij God niet verlaten hebben, zij zijn de onze, dewijl zij ons tot hun medeburgers zijn begonnen te hebben. Nu, de Heere Jezus heeft gezegd: ‘ziet toe, dat gij niet een van deze kleinen veracht; want ik zeg u lieden, dat hun engelen, in de Hemelen, altijd zien het aangezicht Mijns Vaders, die in de Hemelen is.’. (Mattheus 18:10) Gelijkerwijs zij dan nu zien, alzo zullen ook wij zien, maar nog zien wij alzo niet; daarom zegt ook de apostel ‘Wij zien nu door enen spiegel in ene duistere rede, maar alsdan van aangezicht tot aangezicht.’ Tot beloning van het geloof wordt voor ons gehouden dat gezicht, waarvan ook de apostel Johan nes aldus zegt: ‘Maar wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.’ (1 Johannes 3:2) Nu, bij het aangezicht Gods moet Zijne openbaring verstaan worden, en met enig zodanig lid als wij hebben in ons lichaam, en als wij met die naam noemen. Wanneer men mij van derhalve vraagt, wat de heiligen zullen doen in dat geestelijk lichaam, zo zeg ik niet, wat ik nu zie, maar ik zeg, hetgeen ik geloof, volgens hetgeen ik in zekere psalm lees, nl. ik heb geloofd, en daarom heb ik gesproken. Zo zeg ik dan, dat zij God zullen zien zelfs in het lichaam; maar of zij Hem door middel van het lichaam zullen zien, gelijk wij daardoor zien de zon, de maan, de sterren, de zee, de aarde en alles wat daar in en op is, zulks is gene kleine vraag. Het is hard, te zeggen, dat de heiligen dan zodanige lichamen zullen hebben, dat

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

zij hun ogen niet zullen kunnen sluiten en open doen, wanneer zij willen; nog harder is het, te zeggen, dat diegene, die zijne ogen sluit, God niet zal zien: want indien de profeet Eliza zijnen knecht Gehazi, bij wie hij naar het lichaam niet was, de geschenken heeft zien ontvangen, welke Naaman van Syrië hem gegeven heeft, dien de genoemde profeet van de melaatsheid gereinigd had, hetwelk die boze knecht, zijn heer zulks niet ziende, meende in het verborgen gedaan te hebben, hoeveel te meer dan zullen de heiligen in dat geestelijk lichaam alles zien, niet alleen wanneer zij hun ogen sluiten, maar zelfs ook die dingen, bij welke zij ook naar het lichaam niet tegenwoordig zijn! Want dan zal dat volmaakte zijn, waarvan de apostel zegt: 'wij kennen ten dele en wij profeteren ten dele; doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal, hetgeen ten deel is, tenietgedaan worden.'. (1 Corinthiërs 13:9-10) Daarna, opdat hij enigszins door ene gelijkenis, zoveel hij kon, zou mogen verklaren, hoeverre dit leven, niet van de mensen in 't algemeen, maar zelfs van hen, die hier met de voornaamste heiligheid begaafd zijn, van dat leven, dat toekomstig is, verschilt, zo zegt hij: 'Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, was ik gezind als een kind, overleide ik als een kind; maar wanneer ik een man geworden ben, zo heb ik tenietgedaan, hetgeen eens kinds was. Want wij zien nu door een spiegel in een duistere rede, maar alsdan zullen wij zien van aangezicht tot aangezicht, nu ken ik ten dele, maar alsdan zal ik kennen, gelijk ook ik gekend ben.'. (1 Corinthiërs 13:11-12) Indien dan in dit leven (waarin de profetie van de wonderlijke mensen alzo bij dat leven te vergelijken is even als dat van dat van een kind bij dat van een volwassen jongeman) Eliza evenwel gezien heeft zijn knecht toen hij de geschenken ontving, hoewel bij daar ter plaatse niet bij hem was, alzo ook, wanneer gekomen zal zijn hetgeen volmaakt is, en wanneer het verderfelijk lichaam niet meer bezwaren zal de ziel, en daarentegen het onverderfelijke hun niets zal beletten, alsdan zullen de heiligen, om hetgeen zij hebben te zien, de lichamelijke ogen, welke de afwezige Eliza, om zijn knecht te zien, niet gebrek gehad heeft, ook niet gebrek hebben. Want volgens de 70 vertalers zijn dit de woorden van de profeet tot Gehazi, nl.: wandelde mijn hart niet met u, en weet ik niet, dat de man omgekeerd is van zijn wagen u tegemoet? En dat gij het geld ontvangen hebt? Doch gelijk zulks uit het Hebreeuws overgezet heeft de ouderling Hieronymus, zegt hij: was mijn hart niet in tegenwoordigheid met u, zo wanneer de man wedergekeerd is van zijn wagen u tegemoet? Zo dan heeft de profeet gezegd, dat hij dit gezien heeft met zijn hart, wonderlijk dat zulks door God geholpen zijnde, gelijk daaraan niemand twijfelt. Maar hoeveel te meer zullen zij allen dan met die gave overvloeien, wanneer God alles in allen zal zijn! Evenwel die lichamelijke ogen zullen ook hun diensten doen, en zij zullen ook in hun plaats wezen, en de geest zal ze ook gebruiken door het geestelijk lichaam. Want ook zelfs die profeet heeft, omdat hij dezelve niet gebrek gehad heeft om de afwezenden te zien, niet nagelaten, dezelve te gebruiken om de tegenwoordige dingen te zien, welke hij nochtans in de geest kon zien, al was 't, dat hij zijne ogen gesloten had, even gelijk hij de afwezige dingen gezien heeft, bij welke hij niet tegenwoordig was. Verre moet het dan van ons zijn, dat wij zouden zeggen, dat de heiligen in dat leven met gesloten ogen God niet zullen zien, dewijl zij hem met de geest altijd zullen zien. Maar het is de vraag, of zij Hem ook zullen zien door de ogen van het lichaam, wanneer zij die open zullen hebben. Want indien in het geestelijk lichaam de ogen, die naar dezelfde wijze ook geestelijk zijn, zoveel vermogen als de ogen, die wij nu hebben, ongetwijfeld zo zal God door dezelve niet gezien kunnen worden; alzo moeten zij van ene geheel andere kracht zijn, indien door dezelve gezien zal worden die onlichamelijke natuur, welke in gene plaats beval is, maar die overal geheel is. Want het is alzo met, overmits wij zeggen, dat God in de Hemel en op de aarde is, alzo Hij zelfs door de profeet zegt 'Ik vervul Hemel en aarde,' dat wij daarom willen zeggen, dat Hij het ene deel heeft in de Hemel en het andere op de aarde; maar hij is geheel in de Hemel en geheel op de aarde, niet bij beurten, maar beide tegelijk, hetwelk geen lichamelijke natuur vermag. Zo moet daar dan ene uitnemende kracht van de ogen zijn, niet om

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

scherper te zien, dan slangen of arenden, (want hoe scherp het gezicht van deze dieren ook is, toch kunnen zij niet anders zien dan lichamen) maar om zelfs ook onlichamelijke dingen te zien. En die grote kracht van te zien is ook veellicht voor een tijd gegeven geweest, zelfs in dit sterfelijk lichaam, aan de ogen van de heilige Job, wanneer hij tot God zegt: 'In het gehoor van mijn oren hoorde ik U eerst, maar nu ziet mijn oog U; daarom heb ik mij zelf veracht, en ik ben versmacht geworden, en heb gedacht dat ik was aarde en as,' hoewel men ook niet kan tegenspreken, dat hier het oog van het harten verslaan wordt, van welke ogen de apostel zegt, dat ze verlichte ogen van het harten hebben. En dat niet dezelfde God gezien zal worden, wanneer men Hem zal, zien daaraan twijfelt geen Christenmens, alzo hij met een gelovig hart aanneemt, hetgeen Jezus zelf zegt, nl. zalig de reine van harte, want zij zullen God zien. Maar of Hij ook daar gezien wordt met lichamelijk ogen, zulks overleggen wij in deze vraag. Want aangaande hetgeen er geschreven is, nl. 'alle vlees zal het heit Gods zien,' dit kan zonder zwarigheid alzo verklaard worden, als of er gezegd was: alle mensen zullen Christus Gods zien, welke voorwaar in het lichaam gezien is, en in het lichaam gezien zal worden, wanneer hij de levenden en de doden zal oordelen; want dat Hij het heil Gods is, zulks bewijzen vele andere getuigenissen van de Heilige Schrift; maar allerkennelijkst verklaren zulks de woorden van dien eerwaardige oude Simeon, welke, als hij het kindje Christus in zijn handen ontvangen had, aldus zei: Nu laat Gij, Heere! Uw dienstknecht gaan in vrede, naar Uw woord; want mijn ogen hebben Uw zaligheid gezien. (Lukas 2:29-30) En ook aangaande hetgeen de bovengenoemde Job zegt 'en in mijn vlees zal ik God zien,' waar hij zonder twijfel geprofeteerd heeft van de opstanding, evenwel heeft hij daar niet gezegd 'door het vlees,' en al was 't ook dat hij dit gezegd had, zo zou daarbij kunnen verslaan worden Christus, Die door het vlees in het vlees zal gezien worden; maar nu kan het ook aldus genomen worden, nl. 'in mijn vlees zal ik God zien,' even alsof hij gezegd had: 'ik zal in mijn vlees zijn, wanneer ik God zal zien. En aangaande hetgeen de apostel zegt: 'van aangezicht tot aangezicht,' dit dringt en dwingt ons niet, om te geloven, dat wij God door dit lichamelijk aangezicht, waarin de lichamelijke ogen zijn, zullen zien, dewijl wij Hem door de geest zonder ophouden zullen zien. Want tenzij, dat er ook een aangezicht was van de inwendige mens, zo zou dezelfde apostel niet zeggen: 'wij zullen de heerlijkheid van de Heere aanschouwen met ongedekte aangezicht, en zullen vernieuwd worden naar hetzelfde beeld, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van het Heere Geest. (2 Corinthiers 3:18) En op gene andere wijze verstaan wij, wat in zekeren psalm gezongen wordt, nl: nadert tot Hem en wordt verlicht, en uw aangezichten zullen niet beschaamd worden. Want met het geloof nadert men tot God, hetwelk blijkt ene nadering van het harten te zijn, en niet van het lichaam. Maar daar wij niet weten hoedanige naderingen en bijkomende het geestelijk lichaam zal hebben, (want wij spreken van iets, waarvan wij gene ondervinding hebben) zo is 't, wanneer daar voorkomen zodanige dingen, die anders niet verslaan kunnen worden, dat ons te hulp moet komen de hoge waardigheid van de goddelijke Schrift; want in ons moet noodzakelijk geschieden, hetgeen gelezen wordt in het boek van de wijsheid, nl. de gedachten van de sterfelijke mensen zijn bevreesd, en onze voorzienigheden zijn onzeker. Want de bewering van de filosofen, dat die dingen, welke door het aanschouwen van het gemoed verstandelijk of begrijpelijk zijn, en dat de dingen, die door het gevoelen van de zinnen gevoegelijk, d.i. lichamelijk zijn, op zodanige wijze gezien worden, dat ondertussen het gemoed geen verstandelijke dingen kan zien door het lichaam, en ook geen lichamelijke dingen door zich zelf; indien deze bewering vast en zeker voor ons was, zou het ook zeker zijn, dat God op generlei wijze kan gezien worden; ook zelfs niet door de ogen van het geestelijk lichaam. Maar deze bewering wordt bespot door de ware rede, en van de profetische waarheid en waardigheid. Want wie is zó gans afgekeerd van de waarheid, dat hij zou durven zeggen, dat God deze lichamelijke dingen niet weel? En heeft hij daarom dan een lichaam, door welks ogen bij zulks kan ge waar worden? En

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

hetgeen wij van de profeet Eliza in dit hoofdstuk gezegd hebben, geeft dat niet genoeg te kennen, dat ook met de geest zonder door het lichaam de lichamelijke dingen kunnen gezien worden? Want wanneer die knecht de geschenken ontving, is zulks lichamelijker wijze geschied, hetwelk die profeet niet door het lichaam, maar door de geest gezien heeft. Gelijk het dan blijkt, dat de lichamen gezien worden met de geest, of er dan ook zodanige kracht in het geestelijk lichaam is, dat zelfs met het lichaam ook gezien zal kunnen worden de geest? (Want God is een Geest) Voorts ziet ook een iegelijk zijn eigen leven, waarin hij nu leeft in het lichaam, en hetwelk deze aardse lieden doet groeien en leven, hetwelk hij bekent met zijne inwendige zinnen, en niet door de lichamelijke ogen. En aangaande het leven van anderen, naardien het onzichtbaar is, zo ziet hij het door het lichaam; want waaruit onderscheiden wij de levende lichamen van de nietlevende? Daaruit, dat wij de lichamen en het leven zien, hetwelk wij op geen andere wijze kunnen zien, dan door het lichaam; doch het leven zonder de lichamen zien wij niet door lichamelijke ogen van derhalve is het mogelijk, en het is zelfs zeer gelovig, dat wij alzo dan zullen zien de wereldse lichamen van de nieuwe Hemel en van de nieuwe aarde, dat wij tegelijk door de lichamen, die wij dragen en die wij aanschouwen zullen, met de grootste klaarheid God, Die overal tegenwoordig is, en Die ook alle lichamelijke dingen bestiert, zien en aanschouwen zullen, niet gelijk nu de onzienlijke dingen Gods, door die dingen die gemaakt zijn, verstaan zijnde, gezien worden door een spiegel in ene duistere rede, en ten deele; daarom geldt ook hij ons hier meer het geloof, waardoor wij geloven, dan de gedaante van de lichamelijke dingen, welke wij zien door de lichamelijke ogen. Maar gelijk wij de mensen, onder wie wij dagelijks leven, zodra wij hen aanschouwen, niet geloven te leven, maar zien dat zij leven; (want hoewel wij hun leven zonder de lichamen niet kunnen zien, zo is ‘t evenwel buiten allen twijfel, dat wij het door de lichamen in hen zien) alzo, waar wij overal de geestelijke ogen van onze lichamen omdragen, daar zullen wij ook door de lichamen de onlichamelijke God aanschouwen, Die alles regeert. Zo dan, óf door die ogen zal God alzo gezien worden, dat zij in die heerlijke uitnemendheid alsdan iets hebben, het verstand gelijk zijnde, waardoor ook de onlichamelijke natuur kan gezien worden; (maar zulks is óf gans zwaar, óf onmogelijk door enige voorbeelden zonder getuigenis van de goddelijke Schrift te betonen) óf, wat lichter te verslaan is, God zal ons alzo bekend en zichtbaar zijn, dat Hij door de geest gezien zal worden van ieder onzer in ‘t bijzonder, in ieder van ons bijzonder; dat Hij gezien zal worden van de een in de anderen; dat Hij gezien zal worden in zich zelf; dat Hij gezien zal worden in de nieuwe Hemel en in de nieuwe aarde, en in alles, wat dan een schepsel zal zijn; dat Hij gezien zal worden ook door de lichamen in alle en ieder lichaam, waarheen de ogen van ons geestelijk lichaam met hun toereikend gezicht uitgestrekt en uitgebreid zullen zijn; ja! onze gedachten zullen ons ook onder elkander openbaar zijn; want dan zal vervuld worden, wat de apostel zegt, nl.: en wilt niet voor de tijd iets oordelen totdat de Heere komt en verlichte de verborgenheden van de duisternissen, en openbare de gedachten van het harten, en dan zal een iegelijk van God lof hebben.

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

Hoofdstuk 30.

VAN DE EEUWIGE GELUKZALIGHEID VAN DE STAD GODS, EN VAN DE EEUWIGE SABBATH.

Hoe groot zal dan die gelukzaligheid daar wezen, waar geen kwaad zal zijn, waar geen goed verborgen zal zijn, waar men gestadig zal zijn in het oefenen van de lof van God, Die alles in allen zal zijn! Want wat daar anders gedaan zal worden, waar men door geen luiheid ledig zal zijn, weet ik niet. Want zulks leert mij ook dat heilig gezang, waar ik lees of hoor: zalig zijn zij, die in Uw huis wonen, Heere! van eeuwigheid tot eeuwigheid zullen zij U prijzen. Al de leden en ingewanden van het onverderfelijk lichaam, welke wij nu ten dienste van elkander verdeeld zien, dewijl zij dan niet meer zodanige noodzakelijkheid zullen hebben, maar ene volle, zekere, geruste en eeuwige gelukzaligheid, zullen vorderen in de lof Gods. Want alle verborgenheden van het lichaam zullen dan niet meer verborgen zijn, maar in- en uitwendig door al de leden van het lichaam verspreid zijnde, zullen zij zich openbaren, tezamen met al die andere dingen, welke aldaar zeer groot en wonderlijk zullen gezien worden, en daar benevens zullen de redelijke gemoederen door vermaking van hun redelijke schoonheid tot lof van zulk een grote kunstenaar aangestoken worden. Welke en hoedanig de bewegingen van zulke lichamen zullen zijn, durf ik niet beschrijven, dewijl ik zulks niet vermag te denken; zeker echter is het, dat daar niets zal zijn of geschieden, wat ongevoegelijk en ongeschikt zal zijn. Daar benevens, waar de geest zal willen zijn, daar zal straks het lichaam zijn, en de geest zal niet iets willen, wat niet de geest, noch het lichaam zou betamen. Aldaar zal ene ware heerlijkheid zijn, waar hij, die geprezen zal worden, niet geprezen zal worden door dwaling of door vleierij van de prijzende. Aldaar zal ware eer zijn, welke geen waardige zal onthouden, noch een onwaardige zal gegeven worden; ja, zelfs naar die ere zal niemand staan, die onwaardig is, waar niemand toegelaten wordt, dan die waardig is. Daar is ware vrede, waar niemand iets tegenstrijdigs lijdt noch van zich zelf, noch van een ander. Daar zal de beloning van de deugd diegene wezen, die de deugd gegeven heeft, en die zich zelf, behalve wie niets beter noch groter kan zijn, beloofd heeft. Want wat is dat anders, hetgeen hij door de profeet gezegd heeft, nl. ‘Ik zal hun lieder God zijn, en zij zullen Mijn volk zijn,’ dan: ‘Ik zal diegene zijn, van Wie zij verzadigd zullen worden; Ik zal al hetgeen wezen, dat van allen begeerd wordt, nl. het leven, de gezondheid, de nooddruft, de overvloed, de heerlijkheid, de eer, de vrede en alles goeds?’ Want alzo ook wordt dat recht verstaan, hetgeen de apostel zegt, nl. ‘opdat God alles zij in allen;’ want Hij zal het einde zijn van al onze begeerten Die daar zonder einde zal gezien worden, zonder walging zal bemind en zonder vermoeiing zal geprezen worden. Zodanig ambt, zodanige genegenheid, zodanige werking zullen zij allen hebben, even gelijk aldaar het eeuwige leven aan allen gemeen zal zijn. Ondertussen, welke de trappen van de eer en heerlijkheden naar de waardigheden van de beloningen aldaar zullen zijn, wie is bekwaam, om zulks te bedenken, of dit door woorden uit te drukken? dat er evenwel zodanige trappen zullen zijn, daaraan heeft men niet te twijfelen. Maar deze gelukzalige Stad zal dit zo groot goed ook binnen zich zelf zien, dat de mindere de meerdere niet zal benijden, gelijk dit nu ook niet geschiedt onder de engelen; ieder zal dus tevreden zijn met hetgeen hij ontvangen heeft; want met een allervreedzaamste band van de ééndracht is hij, die iets ontvangen heeft, verbonden aan Hem, van Wie hij het ontvangen heeft, even als in het lichaam de vinger geen oog wil zijn, dewijl een vreedzame samen binding van het ganse vlees beide die leden bevat. Want de een zat ene mindere gave dan de ander zó hebben, dat hij ook meteen deze gave heeft, dat hij niet meer zal willen hebben. En evenwel volgt daaruit niet, dat zij geen vrije wil zullen hebben, dewijl hen de zonden niet kunnen vermaken, want dat zal veel meer vrij zijn, hetwelk bevrijd zal wezen van het vermaak van de zonden, zelfs tot ene

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

onvermijdelijke vermakelijkheid toe van niet te zondigen. Want de eerste vrije wil, die de mens gegeven is toen hij eerst oprecht geschapen werd, was wel niet genoodzaakt of gedwongen, om te zondigen, maar kon toch zondigen; maar deze laatste vrije wil zal daarom te machtiger zijn, omdat hij niet zal kunnen zondigen, maar hij zal zodanig zijn door ene gave Gods, en niet door de mogendheid van zijn natuur, want het is iets anders God te zijn dan Hem deelachtig te zijn. God kan van natuur niet zondigen, maar die God deelachtig is, ontvangt van Hem, dat hij niet zondigen kan. Ondertussen moesten enige trappen van de goddelijke gave gehouden worden, zodat de eerste vrije wil alzo gegeven is, opdat de mens wel zou kunnen, doch niet zou behoeven te zondigen; terwijl de laatste alzo gegeven is, opdat de mens niet zou kunnen zondigen, en daar benevens, opdat het eerste zou dienen tot het verkrijgen van deugd en vroomheid, en het laatste zou dienen tot het ontvangen van de beloning. Maar, aangezien de natuur gezondigd heeft toen zij dit niet behoefde, zo wordt zij door ene overvloedige genade bevrijd, opdat zij tot zodanige vrijheid gebracht worde, in welke zij niet kan zondigen. Want gelijk de eerste onsterfelijke natuur, die Adam door de zonde verloren heeft, niet zou hebben behoeven te sterven, en de laatste onsterfelijke natuur zal zijn niet te kunnen sterven, alzo is de eerste vrije wil zó geweest, dat zij wel kon, doch niet behoefde te zondigen; terwijl de laatste zó zijn zal, dat zij niet zal kunnen zondigen. Want de wil van de godsvrucht en van de gerechtigheid zal alzo onverlieslijk zijn gelijk daar onverlieslijk is de wil van de gelukzaligheid. Want door het zondigen hebben wij noch godsvrucht noch gelukzaligheid behouden; maar de wil van de gelukzaligheid hebben wij zelfs door het verliezen van de gelukzaligheid niet verloren. En omdat God zelf niet zondigen kan, mag men daarom loochenen, dat Hij een vrije wil heeft? Zo dan, van die Stad zal daar zijn en vrije wil, die één is in allen, en onafscheidelijk in ieder bijzonder; zulk een vrije wil, die bevrijd is van alle kwaad, en die vervuld is met alle goed; die onophoudelijk geniet het vermaak van de eeuwige vreugde, die niet gedachtig is de schuld en de straf, maar echter wel gedachtig is de verlossing, waaraan met dankbaarheid gedacht wordt. Gelijk er dan tweeërlei wetenschap is van het kwaad óf de ellende, nl. ene, waardoor het kwaad niet verborgen is voor de kracht van het gemoed, en de andere, waardoor de ellende ingedrukt is in de zinnen van hem, die ze ondervindt; (want op ene andere wijze worden de ondeugden bekend door de lering van de wijsheid dan door het allerbooste leven van de dwaas) alzo is er ook tweeërlei wijze, waarop het kwaad vergeten wordt; de wijze en geleerde toch, vergeet het, indien hij zijne studie verwaarloost, terwijl hij, die het kwaad ondervonden en geleden heeft, dit vergeet, wanneer hij er van bevrijd is en dus de ellende van derft. En wat dit vergeten betreft, de heiligen zullen niet gedachtig zijn het verleden kwaad; want zij zullen van derven alle kwaad of ellende, zodat de vroegere ellende gans te niet zal gedaan worden uit hun zinnen; maar evenwel door die kracht van de wetenschap, welke zeer groot in hen zal zijn, zal hun niet alleen hun eigene vroegere ellende, maar zelfs ook de eeuwige ellende van de verdoemden niet verborgen wezen; want, indien zij niet zullen weten, dat zij ellendig geweest zijn, hoe zullen zij dan gelijk de psalm zegt, de barmhartigheden van de Heere in van de eeuwigheid zingen? (Psalm 89) Boven dit gezang, tot heerlijkheid van de genade van Christus, door Wiens bloed wij verlost zijn, is voorwaar niets genoeglijker noch vermakelijker voor die Stad, nl. de Stad Gods. Aldaar zal volbracht worden het woord van de schrift: 'Rust en ziet, want Ik ben God;' want aldaar zal waarlijk de allergrootste Sabbath zijn, die geen avond heeft, hetwelk de Heere aangeprezen en voorgedragen heeft in de eerste werken van de wereld, alwaar gelezen wordt: 'En God rustte ten zevende dage van al Zijne werken, die Hij gemaakt had: en God zegende de zevende dag, en heiligde henzelf.'. (Genesis 2:2-3) Want die zevende dag zullen ook wij zelf zijn, wanneer wij door Zijne zegening en heiliging zullen vervuld en verkwikt zijn. Aldaar rustende, zullen wij zien, hoe Hij God is, hetwelk wij zelf hebben willen zijn toen wij van Hem afgevallen zijn, horende van de verleider: 'Gij zult als Goden zijn,' en mitsdien wijkende van de ware God, door Wie wij Goden

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden

konden zijn, te weten door Hem deelachtig te zijn, en niet door Hem te verlaten. Want wat anders hebben wij zonder Hem gewrocht, dan dat wij in Zijne gramschap van Hem zijn afgeweken? Alzo, van Hem vermaakt zijnde, en door ene grotere genade volmaakt zijnde, zullen wij rusten in van de eeuwigheid, ziende hoe Hij God is, met Wie wij vervuld zullen wezen wanneer Hij alles in allen zal zijn. Want zelfs ook onze goede werken, dewijl zij veel liever verslaan worden Zijne te wezen dan onze, zullen dan, om deze Sabbath te verkrijgen, ons toegerekend worden; want, indien wij dezelve ons toe eigenen, zo zullen het slaafse werken zijn, daar evenwel van de Sabbath gezegd wordt; 'Geen slaafs werk zult gij op henzelf doen.'. (Deuteronomium 5) Daarom wordt er ook door de profeet Ezechiël gezegd: 'Daartoe ook gaf Ik hun Mijn Sabbathten, om een teken te zijn tussen Mij en tussen hen, opdat zij zouden weten, dat Ik de Heere ben, Die hen heilige.'. (Ezechiël 20:12) Ditzelfde zullen wij dan volkomen welen, wanneer wij volkomen zullen rusten, en volkomen zullen zien, dat Hij God is. Ja zelfs ook het getal van de ouderdom, even als die dagen, indien ze naar die leden van het tijd gerekend worden, welke in de heilige Schriftuur schijnen uitgedrukt te zijn, zo zal deze Sabbath zoveel te klaarder blijken, dewijl die bevonden wordt de zevende te zijn, zodat de eerste ouderdom even als de eerste dag is van Adam tot de zondvloed; de tweede is van daar tot Abraham, niet ten aanzien van de gelijkheid van de tijden, maar ten aanzien van het getal van de geslachten; want zij worden bevonden tien geslachten te hebben; vandaar weer, gelijk de evangelist Mattheus beschrijft, volgen drie ouderdom tot de toekomst van Christus, welke ieder verklaard worden in veertien geslachten, namelijk: de eerste, van Abraham tot David; de tweede van daar tot de overvoering in Babylonië; de van derde van daar tot de vleselijke geboorte van Christus. Alzo alle tezamen maken zij vijf ouderdom, en de zesde loopt nu tegenwoordig, welke met geen getal van geslachten afgemeten moet worden, vanwege hetgeen er gezegd is, nl. 'Het komt u lieden niet toe, de lijden te weten, welke de Vader in Zijne macht gesteld heeft.' Na deze ouderdom, even als op de zevende dag, zal God rusten, wanneer Hij in zich zelf die zevende dag, die wij zullen zijn, zal doen rusten. Maar van deze ouderdom in 't bijzonder op het nauwkeurigst met alle naarstigheid te handelen, zou te lang zijn. Evenwel deze zevende ouderdom zal onze Sabbath zijn, welks einde niet zal zijn de avond, maar de dag van de Heere, even als een eeuwige achtste dag, welke geheiligd is door de opstanding van Christus, die vóórbeduidt de eeuwige rust, niet alleen van de geest, maar ook van het lichaam. Daar zullen wij rusten, en daar zullen wij zien; daar zullen wij zien en beminnen; daar zullen wij beminnen en prijzen. Ziedaar, wat er wezen zal in het einde zonder einde; want wat hebben wij voor een ander einde, dan te komen tot dat Koningrijk, waaraan geen einde zijn zal! En nu dunkt mij, dat ik dit groot werk door de hulp van de Heere afgedaan heb. Die het te weinig, of die het te veel is, mogen het mij ten goede houden, terwijl ik hen verzoek, voor wie ik genoeg geschreven heb, om daarvoor niet mij, maar met mij de Heere te danken. Amen!

Dit product wordt u aangeboden door ComputerBijbel (http://www.ComputerBijbel.com)
© ComputerBijbel Alle rechten voorbehouden